

Præsules. In eo concilio nihil prius actum est, quam ut Sanctio Leirensi Abate & Pompelonenſi Episcopo agente, pro eo quod principem gratiæ locum apud Regem, cuius magister fuerat, obtinebat, prisca sedes Episcopo Pompelonenſi redderetur: quod in præſenti dilatatum, successoris demum Petri Rodæ tempore executioni est mandatum. Nam fere veteribus vulgò homines stare malunt, & noua instituta cum paſſim repudientur, ægrè à populis suscipiuntur, neque facillè in mores abeunt. Sub vitæ finem Palentiam urbem instaurandam curauit haud magna aliqua de causa. bellorum iniuria multo tempore euersa iacebat: parietinæ tantum extabant, & rudera stragesque lapidum, prisca structura ædificiorumque vestigia: præterea 10 vetusti operis rude templum, quod olim D. Antonini nomine dicatum fuerat. Sanctius otij tempora ferarum venatione transigere solitus, ne nihil videretur agere, & est venandi ars bellicæ meditatio, ijs in locis aprum infectatus est ad ipsam vsque templum, quo fera confugit, seu fortè fortuna, seu quia in ea vastitate in ferarum lustra versum erat. Rex nihil loci religione motus, aprum ad aram decumbentem venabuli ictu transigere parabat: cum fortè animaduertit brachium repentina torpedine diriguisse, cecidisse vires. Vindictam esse numinis interpretatus, quasi loci sanctitati honorem non habuisset, & ex ea re religione obstrictus D. Antonini opem 20 venerabundus implorat: delicti, quod per inscitiam admissum erat, veniam precatur. sentit mox brachium pristino restitutum vigori. Pro eo merito fruticibus extirpatis, cæsaque sylua, urbem denuo exædificandam curat, exornatq; ædificijs. Templum pro tempore extructum, in antiquum dignitatis splendorisq; locum restituit, instauratæ urbis nouo Episcopo designato. Tragedias scribere videor & fabulas: sed ipsis Hispaniæ historijs non quasi commentitia sed facta eiusdem generis multa memoriæ sunt comendata. nos fidem neq; adiungimus, neq; detrahimus: quam res meretur ex se lectores statuunt. Tantis rebus Sanctius bello paceq; peractis, magnam sibi gloriam pepererat, amplam posteris ditionem. Hæc nomen eius vehemèter illustrabant, illa magis: actionum grauitas, constantia & magnitudo animi, 30 probitas, fides, excellens in omni genere virtus. Vitæ exitus paulo tristior fuit. Ouetum festinabat cupidus inuisendi sacra sanctorum corpora, quorum possessione ea ciuitas religiosa semper est habita, plenaq; præſenti numine, ex insidijs in itinere interfectus est. Res prosperè gestæ multorum illi & magnorum Principum odia conciliarant. cædis auctor, neque memoriæ proditum est quis fuerit, neq; tunc fortè cognosci potuit. Corpus Oueti tumulatum. inferiæ more patrio datæ. Ferdinandi filij Castellæ Regis cura inde post aliquot annos Legione in D. Isidori templum illatum. Octobris 10 3 5 die octauodecimo occisus est, salutis anno millesimo trigesimo quinto, importuna regni diuisione filijs magna certamina relinquens, parata reipublicæ magna mala: vt ferè Principes subditorum periculo debacchari consueuerunt, maloque publico peccare.

Libri Octauæ Finis.

HISTO.

HISTORIAE

DE REBUS HISPANIAE.

LIBER NONVS.

Rerum status in Hispania. Caput. I.

ONSEQUENTIVM temporum calamitates motusque graues, & dissidia inter fratres & necessarios, documento erunt bonæ posteritati regni hæreditatem, præsertim cum modica est neque latissimis regionibus patet, indiuiduam esse debere. Pulcherrima opinio & rebus humanis maximè salutaris, potestatis naturam esse incommunicabilem: ambitionem regnandi impotens malum esse, impium, suspiciosum, inquietum, fallax: nullo neq; 20 amicitia neq; propinquitatis respectu frenari, quo minus omnia permisceat atq; pessundet. Gentem quidem nullam video, neq; tanta humanitate & doctrina excultam, neque tam feram & immanem, apud quam hæc persuasio non peruaferit: & video tamen plerosque ab omni memoria, indulgentia videlicet paterna victos, aut præpostera cautione persuasos, imperium in plures diuississe. quos perperam atque ineptè fecisse tristissimi plerunque rerum euentus declararunt: neq; tamen deterruerunt alios, ne maiorum errorem imitarentur. Nimirum abolitæ opiniones sæpe recurrunt: dum humani ingenij vitio præterita præſentibus commodiora fore putantur, & sue quisque spei nimium indulget. quod Sanctio Regi, cuius actiones & vita superiori libro explicatæ sunt, & Sanctij posteris accidit. Cum enim res Christiana, quam latè piorum imperium in Hispania patebat, sub vnus ferme imperium esset reuocata non absque diuino munere, vt Maurorum imperium, quod in præcipiti erat, opprimeretur tandem, ditionem in plures partes diuisit. Igitur quoniam rerum nouam syluam ingredimur, & vberior atque copiosior scriptio deinceps futura est, commodum fore arbitror sub lectoris conspectum ponere rerum statum, qui Sanctij Regis morte in Hispania esse coepit. Inter Sanctij filios paternum regnum ita diuisum est. Gasias natu maximus Vasconum regnum obtinuit, atque Cantabriæ ducatum: præterea quidquid terrarum ab vrbe Anagaro vsque ad Aucæ montes 40 pertinet. Ferdinandus ætate proximus Castellæ principatu, patre superstite & matre Nunnia concedente auctus fuerat, Comitibus appellatione in Regis nomen mutata. Gonſaluo è tribus Nunnia Regiæ filijs natu minimus, Suprarbe data est, atque Ripagorſa, Loharij & S. Emeterij arces. Ramiro, quem ex impari matre, præcipuè tamen nobilitatis genitum fuisse docuimus,

mus, Aragonia imperium fuit, detractis aliquot arcibus; quas prouidus pater concordia inter fratres vincienda causa, in Garsia ditionem contradidit. Reges omnes appellati. vnde intestina bella nata, motusq; exitiales: dum singuli magnitudinem paternam æquare student, seq; angustis finibus clausos esse dolent. Legionense regnum Veremundus eo nomine tertius, Ferdinandi leuir obtinebat imperio, regionibus in Astures, Calæcos, & Lusitanie partem fusum, atque in Vaccæis Prætorica flumine terminatum. In Catalaunus Raymundus Barcinonis Comes cognomento Senex latè imperabat. qui ipso quo Sanctius Rex defunctus est anno, salutis millesimo trigesimo quinto, patri Berengario Borello in principatu successerat: in exiguo quidem corpore, virtute præcipua & ardore animi cuius maiorum exæquandus. Eius enim auspicijs & armis Minoresæ arx, Calasi Regis prætorica (nomen id loco est) Tarraga, Geruera, aliaque vicinis locis oppida, quæ patris incuria ignauiaque amissa erant, Mauris erepta, & in pristinam Christianorum ditionem reuocata sunt. vicinis Maurorum regulis bello fractis, tributa imperata, leges datæ. Duas uxores deinceps habuit, Radalmurim & Almadim. ex priori coniuge geminæ proles factus est pater, Petri & Berengarij. ex altera Raymundus Berengarius est natus, à molli, densa flauaq; cæsarie Stupæ caput vulgò dictus. Atque is erat reipublicæ Christianæ status. Maurorum regna, vt est superius demonstratum, tot ferme erant, quot eorum ditione vrbes primariæ numerabantur. Cordubenses ob imperij vetustatem, tamen intestinis dissidijs debilitati erant, proximum auctoritatis locum obtinebant. secundum hos Hispalenses, Toletani, Cæsaraugustani, Oscenses. alij præterea minuti Reges genti imperabant, opibus, potentia, auctoritate nostris impares, pronique in exitium, si essent qui præcipitantes vrgerent. Verum ab hac pulcherrima cogitatione, dissidia inter fratres & cognatos nulla idonea de causa repente enata, mentes & animos auocarunt. Garsias Vasconum Rex an voti reus, an impietatis quam matre criminanda susceperat, eluenda causa ante mortem patris Romam abiit (vt paulò ante dictum est) Apostolorum Petri & Pauli templa, vt erat in more positum inuisurus, plena maiestatis & numinis. Ramirus fratris profectioem ad augenda ditionis occasionem verti posse considerans, & alioqui nulla fides vicinis Regibus est, fœdere cum Cæsaraugustano, Oscensi, Tudelanoque Maurorum Regulis facto, iustoque exercitu ex sua gente conflato, Tafaliam in Vasconum finibus aggressus est. Garsias confecto itinere redux in patriam vliscenda fratris audaciæ cupidus, & ferenda opis obsessis necessitate, suorum delectu habito numerosam regni pubem armat: improvisoque aduentu fratrem soluere obsidionem & tota Aragonia spoliatum, in Suprabem & Ripagorsam aufugere compulit: tanta festinatione fugæ, vt repentino fratris aduentu consternatus, nudus ferme in equi, quem sine ephippijs & fræno ad manum habuit, dorsum insiliens vitæ periculum euaserit. Magnorum motuum hæc initia fuerunt. Legionenses enim Ferdinando Castellæ Regi non satis æqui erant. perditissimi assentatores, vt fit, neque bello neque pace boni, Veremundi Regis auribus insidiantes, eius animum in

fororium

fororium irritabant. Interceptæ sororis dolor stimulabat, atque ditionis imminutæ iniuria, Sanctij & Ferdinandi armis paterni imperij parte detracta, vt est superius indicatum. vtriusque iniuriæ vindicandæ opportuna occasio sese dabat, fratrum dissidio, Ferdinandi virium imbecillitate propter angustiam ditionis. Ergo ex sua gente iusto exercitu conflato, de finibus lacessere constituit. Ferdinandus suarum rerum periculo admonitus, Garsiam fratrem ditionis amplitudine validum, & noua victoria exultantem in auxilium aduocat. Ad Carrionis ripam in Tamaronis valle, atque ad Lantadam oppidum, castra castris collata. totis vtrinque viribus dimicatum. multi ex vtraque parte cadunt. Veremundus ipse ante alios ætate & gloria belli, vt sibi quidem videbatur, præterea equi velocitate confusus, cui Pelagiolo nomen erat, in confertos hostes rapitur, mediumque penetrat agmen, Ferdinandi cum quo armis decernere cupiebat nanciscendi præcepit cupiditate. Verum dum mortis contemptu hostium acies pererrat, militari lancea traiectus atque ex equo præcipitatus occubuit. Idem vitæ atque regni finis fuit. Ferdinandus victricibus armis continuo Legionense regnum, quod alioqui iure debebatur, occupauit. Quod facile fuit, ex aduerso Regis casu omnium prouincialium animis consternatis. Tametsi peruulgato gentium omnium affectu, externi imperij odio arma initio corripuerunt, vtriusque Regis conatibus obsistere parati. Inanis sine viribus audacia est, vani conatus. Itaque cum regni caput Legio, ad quam continuo victor exercitus aduolauit, neque satis munita esset, ex quo à Mauris euersa fuerat, neque satis instructa armis, milite & comœatu ad obsidionis mala toleranda, victori Ferdinando vrbes portas, quas primo aduentu clauserant, magna vtriusque gentis lætitiæ significatione aperuerunt. Ad D. Mariæ de Regula Legionensis Rex proclamatur, atque regni insignibus & diademate exornatur. Seruandus Legionensis Episcopus totius cæremoniæ Antistes, die Iouis, qui dies Iunij mensis vigesimus secundus fuit, decimo Kalend. Iulij, vt Rodericus scribit, nimirum salutis anno millesimo trigesimo octauo. Regnavit deinceps annis octo & viginti, mensibus sex, diebus duodecim, cum duodecim annis partem patre superstiti, partem defuncto regnasset in Castella, angustis quidem tunc regionibus descripta, lætissima tamen cæli solique facie.

Ferdinandi bella in Mauros. Cap II.

40 **F**ERDINANDVS Rex imperij diurnitatem & magnitudinem, qua parto Legionensi regno, facile omnium Hispaniæ Regum ea tempestate potentissimus euasit, religionis & pietatis castissimo cultu, maximam laudem virtutum, & rei militaris summa ac singulari gloria exæquauit. vnde Magni cognomen eximio gentis fauore peperit, vt veteres historiæ declarant: & eius ætatis schedæ, populo scilicet in assentationem effuso, Imperatorem, Cc aut

aut Imperatoris parem vocant. Numerosa præterea prole felix fuit. Prius quam Rex esset, Vrracam primum genuit, deinde Sanctium successorem, Elviram Cabræ Comitis vxorem, Alonsum præterea, ad quem consequenti tempore rerum summa redijt, & Garciam natu minimum ex vnis atq; legitimis nuptijs omnes. Filios in tenera ætate ciuilibus, adultos militaribus artibus erudiendos curauit: filias pietatis studia colere, exercereq; ea quæ foemina consentanea sunt. Pace domi parta, atq; reipublicæ statu fundato, primum bellum susceptum: victoriciaque arma in barbaros versa, quod ad noui imperij auctoritatem sancendam haud parum referre putabat, si Mauros ad extremos Durij fines, in veteris Lusitaniæ parte (vnde Extremadura nomen fluxisse putant, in alium Hispaniæ tractum, Tagi & Anæ ripis inclusum) bello exagitasset. Itaque Ferdinandus nouis magnisque delectibus exercitu aucto in hostes irruit, Christianorum finibus assuetos, & tunc vicinos agros & oppida vastantes. Victis atque malè multatis, præda omnis erepta. Emeritæ atque Pacis Augustæ, cum vincendi studio atque dulcedine vterius progressum esset, fines eodem impetu ferro igneque vastati. non agris, non oppidis parcebatur. multa hominum pecorumque præda abacta. Sena & Gane oppida in potestatem redacta. Visum vrbs in intima Lusitania circumfessa, ac tandem vi expugnata: tametsi barbari qui in ea ciuitate erant, pro extrema spe enixè dimicarent. eo lætior expugnatio fuit, quod in ea non solum publicas, sed etiam priuatas iniurias Ferdinandus vltus esse visus est: eo sagittario capto, quem sagitta è muro emissa, Alonsum Legionensem Regem, Ferdinandi socerum peremisse superius est demonstratum. supplicium facinoris fuit effossi oculi, vtraque manus, & pes alter amputati. Eodem victoriæ cursu arces Sancti Martini & Tarasæ in eodem tractu venerunt in potestatem. Pro quibus rebus Compostellam profectus Ferdinandus ad D. Iacobi, quem Hispaniæ tutelarem esse multis argumentis, à multisque annis comprobatum habebant, rebus diuinis procuratis, vota pro diuino beneficio partim exoluit, partim denuò nuncupauit, quæ cœperant, rata fixaque vt essent precatus: neque belli fortunam, quæ arridere cœperat, ex summo volui contingeret: non ante cessare, atque ab armis discedere certus, quam impium Maurorum nomen in Hispania deleret. atque hæc altero anno gesta sunt ex quo Legionensis Rex factus est. In sequentem annum, qui eius seculi quadragesimus fuit, bello repetiti barbari. Conimbrica obsessa, ac tandem in potestatem est redacta, Mauris vnam salutem pactis: nam malis omnibus oppressi erant, & diuturna obsidione fatigati: quam septem annis tenuisse confirmant nonnulli, numero proculdubio mensium, per errorem in annos transformato. Vrbs ea ætate in Lusitania celebris Conimbrica: nostra, publicis omniū artium scholis, quæ ingenuo homine dignæ sunt, cum primis nobilis: quas Ioannes eo nomine tertius Portugalix Rex non ante multos annos fundauit impensa sua: opimisq; redditibus auxit, vnde professoribus artium ingentia salaria constant. Lormani cœnobij monachi, Ferdinandi cœnatus magnopere iuuisse memorantur comætu præbito, quem ex labore manuum,

numi, quo vitam sustentare soliti erant, in multos dies clam Mauris rerum dominis comparatum habebant. Subsidiij præbiri quod fuerit præmium ignoratur. His victorijs imperij Legionensis fines vsq; ad Mondaicum fluium propagati. Conimbricæ atque reliquis oppidis & arcibus, quæ Mauris eo tractu erepta erant, Sisnandus vir primarius & Mauricarum rerum scientia præstans, ad quos aliquando à Christianis transfugerat, fortemque & fidelem operam Benabero Hispalensi Regi Christianis qui in Lusitania supererant opprimendis nauarat, cum potestate præfectus est: bello paceque rempublicam curare iussus. Dum Conimbricæ obsidio ducitur, Græculus quidam Compostellæ, quod religionis ergo venerat, cum frequenti multorum sermone audisset affirmari, Iacobum sæpe equo insignem & armis in præliorum conflictu visum inter vtrasque acies imminere, nostrisq; opitulari: Iacobus, inquit ille, non miles fuit, sed piscator. proxima nocte, cum se quieti tradidisset, oblata Apostoli species est, nostris ad Conimbricam opitulantis. fides somnio habita: cum eadem hora urbem esse captam, post dies aliquot est renunciatum. Ferdinandus rebus omnibus compositis rursus Compostellam adiit, dona magni pretij ex belli manubijs Iacobi templo oblaturus: cuius patrocinio opeque superiores victorias constitisse, & nouas indies pariturum sperabat. Secundum gratias numini & Apostolo tutelari actas, Legionis & Castellæ vrbes atque oppida triumphantis in morem obiuit. reipublicæ procurandæ cura erat, & subsidiij colligendi in belli sumptus: quod denuò maiori mole atque opibus inferre barbaris in sequentem annum cogitabat grauissimum: qua parte Mauri ad Iberi ripas, pecore diuites, eo quod Christianis abstulerant, securè habitare nunciatum erat. Regibus Vasconum atque Aragoniæ, quorum erat acceptas ea parte iniurias vindicare, intestino bello occupatis, quod per hæc tempora magna mole gestum est. Commodum Ramiro accidit Ripagorsæ & Suprarbis imperio auctum esse Gonsalui fratris morte: quem salutis anno millesimo quadragesimo quinto, (alij superstitie patre id contigisse ex veteribus schedis disputant) Ramonetus Vasco ad Monclusi pontem è venatione redeuntem ex insidijs ac proditoriè interfecit. occisi corpus ad D. Victoriani sepultum est. Noui regni opibus Ramirus Rex bellum aduersus Vascones Aragoniam occupantes, administrabat: potentia nequaquam pari, sed rei militaris atque imperatorix peritissimus, & finitimorum auxilijs subleuatus: nam Gisbergam, seu vt alij vocant Hermesendam Bernardi Rogerij Bigerronum Comitis ex Garfenda vxore filiam; in matrimonio habebat: ex qua Sanctium & Garciam filios genuit: præterea Sanctiam, quæ Tolosæ Comiti nupsit, & Therasiam Guillelmi Bertrandi Prouinciæ Comitis vxorem. Ad hæc ex impari matre filium alium nomine Sanctium, quem Aiuaris, Xabierris, & Latris, præterea Ripagorsæ Comitis nomine, principatu auxit. verum nulla prole suscepta, ad veterem Regum ditionem hæc vrbes ex aliquanto intervallo redierunt. Insignia Ramiro fuerunt crux argentea in cæruleo æquore, quæ à posteris sunt mutata. Ad Ferdinandum redeamus. qui belli impetum

in Carpetanos conuertere certus, agrumque Toletanum, vnde grauius in-
 commoda rei Christianæ à Mauris inferebatur, Gormatium primum, dein-
 de Vadum regium, Aquilariam, & Valeranicam (hæc hodie Verlanga est)
 vi captas præsidij occupauit. Demum Turiasonensem tractum ferro igne-
 que vastauit. Maurorum speculas, quibus per eam ætatem vniuersa Hispa-
 nia distincta erat, vnde vigilæ custodiæque, hostium conatus speculaban-
 tur, fumoque finitimis significabant, magno numero vsque ad Medinam
 Celinam euertit. quibus rebus perfectis in Toletanæ vrbs fines irrupit,
 transcens ijs montibus, qui vtriusque nationis ditionem finiebant. Tala-
 manticæ, Vzedæ agros depopulatur. ad Fenarij ripam Caracam & Com-
 plutum, & regionibus vicinum Madritum omnibus iniurijs afflixit. Præsen-
 ti calamitate & maioris mali metu Almenon Toleti Rex protocatus, ma-
 gno auri atque argenti pondere pacem redimere compulsus est. Idem fecerunt
 Cæsaraugustanus, Portugalensis & Hispalensis Maurorum Reges. ve-
 stigalibus annum tributum imperatum. quod gloriosum erat nomini
 Christiano, ignominiosum scædumque Mauris, ex tanta paulò antè poten-
 tia, repente vsque ad eò debilitatis, vt neque suis, neque alienis viribus, cum
 proxima esset Africa, confisterent: & leges ab ijs acciperent, quibus ante de-
 derant. Quæ quidem neque nostrorum prudentia, neque humanis consilijs
 contigisse putandum est, sed Dei immortalis præsidio: qui præsens suo nu-
 mine atq; auxilio rem Christianam ferme prostratam erexit, & castissimæ
 religionis cultu, cui exemplo Principis eruditi proceres & populares, dediti
 in primis erant: vsq; dum nostrorum probitate & fide barbari prouocati, re-
 pudata patria superstitione, vltro religioni Christianæ nomina darent qui-
 dam, sanctorum virorum corpora alij, quæ Christiani venerabatur, auro atq;
 gemmis maiores thesauros esse putarent, quod proxima narratio declarat.

D. Isidori ossa Legionem Hispali translata. Cap. III.

RRAT Legionem templum Ioannis Baptistæ nomine dicatum, &
 veterum Legionensium Regum sepulcris quidem nobile: ex-
 terum vetustate deforme & male materiatum. Sanctia Regina,
 vt erat pietatis laude excellenti, viro persuadet vti religionis
 augendæ causa illud templum instaurandum, & Sanctij patris
 corpus Oueti, vbi sepultus fuerat, in illud transferri, suæque & Regum
 posterorum sepulturæ designandum curaret: nam in S. Facundi animo
 destinarat. Rex æquissimis postularis facile annuit, pietatis studijs vxo-
 ri non impar, & religionis sanctissimæ amore flagrans. Eiusdem hortatu,
 cum templum magnis molibus ad culmen vsque perductum cuperet sacris
 sanctorum reliquijs, quæ multæ erant in Hispania, illustrare: ac eorum
 præsertim quos Hispali (quæ erat vrbs in Bætica facile princeps, Mau-
 rorum autem crudeli dominatu premebatur) olim pro religione magno
 numero occubuisse erat exploratum: Benabetum eius vrbs Regem armis
 aggressus est, eiusque fines longè latèque vastauit. Multa oppida in Lusita-
 pia

nia atque Bætica, in quarum prouinciarum parte regnabat, aut cæde, ruinis
 incendioque scædata, aut prorsus imperio subdita. Rex Maurus ijs cladibus
 compulsus magnò pacem redemit: atque annum pactus vestigal in Fer-
 dinandi fidem se imperiumque contradidit: quem ille ea lege recepit, si
 Iustæ virginis corpus, quæ potissimum de causa bellum susceptum erat, Re-
 gi quàm primum Hispali transmitteret. per eum modum fide vltro citroq;
 data ab armis discessum est. Episcopi Aluitus Legionensis, Ordonius Astu-
 ricensis: præterea Nunnus Comes, Gonsaluus, atque Ferdinandus viri pri-
 marij Hispalim abs Rege legati, sacri corporis repetendi causa: additum
 ad omnes casus militare præsidium. Ciues Hispalenses re vulgata, tametsi
 opinionibus de religione discrepabant, siue sua sponte cum non ignora-
 rent quantum præsidij in sacris corporibus esset ad tuendam rem publi-
 cam atque salutem: seu à Christianis, qui in ea vrbe supererant, per-
 suasi, repente ad arma excitati, negant se viuus exportandi Christianis
 Iustæ virginis corpus fore facultatem. Legati ancipiti cura suspensi erant,
 & quid facto opus esset dubitantes: nam Regem Maurum vrgere pericu-
 losum videbant: & re infecta redire tum sibi, tum nomini Christiano
 ignominiosum fore iudicabant. Aluito Pontifici legationis principi se-
 cundum quietem visus augusta pulcherrimaque specie D. Isidorus eius
 vrbs olim Episcopus, vt ipsius ossa pro Iustæ corpore Legionem depor-
 taret, mandauit. fore vti corpus quo designabat loco inueniret: ipsum-
 que paucis diebus interiturum, veritatis somnij, atque diuinæ voluntatis
 indicio. vtrunque accidit magno legatorum miraculo. Nam & Isidori
 corpus in Hispali veteri, quo ipse loco designarat, effossum est, continuo-
 que Aluitus grauius æger, ita vt medici diffiderent, septimo die extin-
 ctus est. Reliqui legati certi diuinæ voluntatis, vtriusque Pontificis cor-
 pus, Isidori & Aluiti secum Legionem detulerunt. Rex & filij Durium
 vsque religionis ergò obuiam profecti, sacra pignora solenni supplica-
 tione atque apparatu inter faustas populi acclamations, præcipuamque
 lætitiã, nudis pedibus suis ipsi humeris aliquanto spatio scilicet suc-
 colantes, in D. Ioannis Legionensis ædem intulerunt. Multa tum His-
 pali, tum toto itinere prodigia edita. cæcorum oculi aperti: surdis in-
 sinuatus auditus: pedum vitio afflictis gradiendi restituta facultas. Al-
 uiti corpus in templo maximo tumulatum est. Isidori in Ioannis Bapti-
 stæ loco sublimi atque præclaro. vnde consequenti tempore factum, vt
 ædes illa vetus Ioannis Baptistæ nomen, Isidori appellatione mutarit.
 Miraculum auxit, cum iumenta quæ vtrunque corpus portabant, spon-
 te sua nullo ducente ad vtrunque locum constitissent. Nec me præte-
 rit ancipiti hæc hominum opinione æstimari: sed quia non noua di-
 cuntur, sed tradita olim ab alijs, fidem auctores præsertim Lucas Tu-
 densis, qui hæc scripsit libro dicato, sibi vendicent. nostrum est anti-
 quis monumentis testata, integra fide litteris mandasse. Vincentij, Sabinæ
 & Christetæ corpora, Abula per idem tempus translata sunt, vt Pe-
 lagius Ouetensis est auctor: Vincentij Legionem, Sabinæ Palentiam,

Christere in sancti Petri cœnobium, quod ad fluuium Aflanciam situm est. Coianæ (quæ nunc Valentia in Ouetensi agro est) Rege Ferdinando & Regina Sanctia disceptantibus, procerum, & Episcoporum nouem conuentus est habitus anno millesimo quinquasimo. In eius legibus promiscue populo mandatur. Diebus Dominicis nocturnis diurnisque precibus interesse, quæ stans horis in templis decantantur. Tum omnibus diebus Veneris per annum ieiunia ex ritu ecclesiastico instaurare. Præterea duæ regie puellæ, Maurica superstitione abiecta, Christiana sacra susceperunt: Casilda Almenonis Toletani Regis, & Zaida Benabeti Regis Hispalensis filia. Casilda prior cum esset à tenera ætate ingenio facili, & ad humanitatem propenso, in domo paterna Christianos, qui magno numero captiui tenebantur, vitamque in luctu & squalore calamitosam agebant, cibo & rebus omnibus recreare solita erat clam patre. Quem memorant, re indicata, filie latebras aditusque omnes diligenter obseruasse: deprehensamque aliquando, cibos, quos in sinu ad captiuos ferebat, repente in flores, rosasque mutatos, patri ecquid ferret cum magno animi motu roganti, veste explicata monstrasse. Quo illa miraculo percita monitaque diuinitus, si à fluxione sanguinis sanari cuperet, qua curanda medici omnia artis remedia frustra consumpserant, in lacu D. Vincentij nomine, quod in agro Viruescano est, ablueret, ad nostra sacra adiecit animum. Pietatis officia diuinum numen, Christianæ religionis luce volebat compensare. Itaque à patre, cum quo rem omnem communicarat, pro iure amicitie, quæ illi esse cœperat cum Christianis, ad Ferdinandum Regem missa est, eius morbi curandi causa. Morbo depulso, & aquis salutaribus ritu Christiano expiata, diuini beneficii memor, immemor patriæ: in rupis fastigio quæ ad lacum est, domuncula exedificata, sanctissimam vitam exegit, multis illustrem miraculis. quo merito in cælestium numero locum habet, templisque recepta est. Tertiodecimo Aprilis die, eius memoria anniuersarijs sacris celebris est in nonnullis ecclesijs Hispaniæ. Casildæ exemplo, siue sua sponte incitata Zaida, lauacro Christiano ex nostro more lustrata, in Alfonso Regis nuptias post aliquot annos concessit. Prodigia, quæ Isidori corpore exportando contigisse diuinitus paulò ante dictum est, multum contulisse visa sunt, vt in suscipiendæ Christianæ religionis voluntatem vehementer incumbere. Accessit somnium, in quo diuum Isidorum viderat in augusta specie, blandaque voce, vt rem maturaret monentem. Rex pater consilij incertus, cum nec filie precibus resisti posset, & suæ gentis animos alienare nollet, si eo concedente intelligeretur filiam factam esse Christianam: re cum Alfonso Ferdinandi filio tandem communicata, optimum visum est, vt simulatis inimicitie causis, cum manu militari in Hispanensem agrum ipse irrumperet: filiamque ex composito idoneo loco constitutam, eiusque aduentum expectantem, quasi vi captam raperet, in patriamque deduceret. Quæ res cum ex sententia processisset, Zaida Christianis moribus informata, nostris imbuta sacris, atque Elisabethæ nomine

indito (Mariam Rodericus ait) Alfonso deinde nupsit, quò tempore rerum in Hispania potitus est, vti competenti loco explicabitur. Pelagius concubinam fuisse ait, stupri cum eo iunctam consuetudine. verum hæc post aliquot annos contigerunt.

Garfias Rex Vasconum occisus. Cap. IIII.

PSO anno quo Isidori corpus Ferdinandi cura Legionem perlatum est, Christi millesimo quinquagesimo tertio, Garfias Vasconum Rex in prælio occisus est; animo ferox, militari laude præstans, non Ducis modò prudentis, sed etiam militis fortissimi partes implere solitus. Discordiæ fraternæ semina superioribus annis iacta ad maturitatem hoc tempore peruenerunt. à paruis quidem initijs orta (vt fit) in magna tandem odia exarserunt, Garfiæq; perniciem, quod minimè oportuit. Ferdinandus Viruescæ agrum & Riuogizæ partem, tanquam sui iuris repetebat. exoleris videlicet annalium exemplis, ad Castellæ ditionem pertinere disputabat. Garfias contra iniuriam sibi factam regno diuiso querebatur: iusque suum in priuata contouersia, recentissimæ consuetudinis vsu, & patris testamento tuebatur. Regnandi inexhausta auiditas fraternos animos in præceps agebat: dum vterque paruum quiddam instar eorum, quæ spe ac magnitudine animi concepisset, regni ditionem ducit, quæ humanæ felicitatis magna labes est. Ferdinandum aliquando officij causa inuisentem, Garfias frater cum Anagari æger esset, retinere voluit donec postularis satisfaceret: nisi indicio ille opportunè facto, fuga periculum declinasset. Inuidiæ, quæ ex ea suspitione grauissima exarsit, quasi pro officio maleficium reddidisset, studio depellendæ procurandæque, Garfias Burgos abiit: vbi Ferdinandum fratrem ex aliquanto spatio & ipsum ex morbo decumbere nunciatum erat. Ille tempus venisse ratus iniurias vindicandi, iurisque obtinendi, in causa de qua disceptatio erat, Garfiam fratrem in custodiam tradit ad Ceiam oppidum. Inde breui custodibus corruptis in Vascones euasit: & doloris vlciscendi cupiditate inflammatus, magnis delectibus tota ditione habitis, Maurorum præterea auxilijs euocatis, in Castellæ fines irrumpit: atque Aucæ montibus superatis, latè populationes facit. Ferdinandus collecto numero exercitu, quem ex superioribus bellis valde exercitatum habebat, obuiam procedit bellum defendere, quod tanta vi inferebatur, quàm iniuriam facere paratior. Ad Ataporcam (nomen id oppido est sextodecimo ab vrbe Burgis lapide) in conspectum ventum est: & positis castris vtræque acies ad pugnam instructæ. non animo, non armis, non arte belli, non vigore aut viribus corporis quisquam ea tempestate Ferdinando par erat. Garfias ferox natura, rapidus in consilijs, ac lingua immodicus militum animos vehementer alienarat: nam multos antea importuna auiditate tota ditione, bonis euerterat, criminibus siue veris siue asimulatis: & sub ipsum conflictum de ea re à plerisque appella-

tus, ut damna reponeret ijs qui pertulerant, eorum preces constanter repulit: ne alieno tempore, cum audacia opus erat, timoris significationem daret, & expressa necessitate benignitas esse videretur. alioqui superbas aureas habebat, dicta contumeliosa, aditus difficiles, & contagione rerum alienarum erat corruptus animo. Vir primarius, cuius nomen clam est, de facto constat, pro eo quod Garsie Regis teneram ætatem rexerat, gratia apud eum & auctoritate plurimum valens exacta prudentia, & ipsa canicie venerandus, cum in quanto periculo res essent prouideret, fœdere sanciendo satagebat à prælii cogitatione Reges auocare. tentata pacis spes eo annitente, datumque à Ferdinando ut prior de pace fratrem appellaret. missus 10 caduceator varios & commutabiles præliorum euentus esse docuit. quæ à fratre per errorem commissa erant, debere cum humanæ imbecillitati, communi omnium saluti, condonare: neque dum priuatum dolorem vlcisci parat, rem Christianam in præceptis dare, alienasque iniurias innoxio suorum sanguine vlcisci velle. Paratum se satisfacere, quantum delecti arbitri in re præsentis iudicarent. Quod ætatis auctoritati, & fraternæ indulgentiæ datum erat ut prior de pace interpellaret, caueret timorem interpretari. infirmi id animi significationem esse suspicari, fore proculdubio exitiale. se enim cum numerosas & validas copias sub signis habeat, quod ne ipse quidem ignorabat, modestia, iustitia, atque æquitate superare voluisse: orbique 20 testatum facere, haudquaquam sua voluntate ingentem cladem suscipi, quam iam prouidebat animo. Additæ ad hanc orationem pædagogi preces & lacrymæ. Regem tamen, quem in exitium fata rapere videbantur, neque gratia flectit, neque auctoritas frangit, neque præsens periculum mouet. Ergo ab vtraque parte pugnæ signum datur, & magno animo in prælium concurritur. Garsie pædagogus paucitate, imbecillitate, & alienatione suorum perspecta, cum de victoria desperasset, neque patriæ exitio superesse vellet, deuouit se: & inermis arreptis tantum gladio & lancea militari, in aciem hostium irrupit, præliansque occidit. Reliqui Ferdinandi imperium non tulerunt. res trepidæ, metus ingens, malum vrgens Vascones exag- 30 rabat. duo milites Vascones, cum à suo Rege paulò ante defecissent, ad regiam cohortem ferro penetrantes, Garsiam hasta traiectum peremerunt. Cadente Rege reliqui omnes in fugam acti. Ferdinandus victoria lætus, fratrisque casu conturbatus, militibus suis mandauit, ut Christianis parcerent. Mauros ex fuga palatos passim per agros, magno numero aut interfecerunt, aut in captiuitatem egerunt. Garsie Regis corpus militibus datum, Anagarique tumulatum est in D. Mariæ, quam ipse ædem ab imo totam extruxerat. Ex Stephania vxore, quam ex Gallia duxerat patre superstite, quatuor filios reliquit, totidem filias. Sanctium, qui continuò in regno successit, Ramirum cui pater Calagurris principatum, quam Mauris abstulerat 40 dono dederat, Ferdinandum & Raymundum, Ermesendam, Semenam, Maiorem, atque Vrracam quæ Garsie Comiti nupsit, ei de quo sermo nobis deinceps est rediturus. Occisi imperium, vtriusque fratris armis laceratum imminutumque est. Ferdinadus oppida & vrbes, de quibus controuersia erat,

nullo

nullo resistere auso in potestatem redegit: Viruescam, Aucæ montes, & Ri- uogizæ partem eam quæ ad Ogiam pertinet: quod flumen in vicinis montibus, vbi D. Dominici Calciati fanum est, ortum atque in vicinam planiciem dilapsum locis Riugizæ nomine dato, ad Harum municipium in Iberum influit. Reliqua Riugizæ pars, & Vascones, atque Cantabriæ ducatus, Anagaram, Lugrunium, aliæque vrbes & oppida in Sancti ditione manserunt. Aragoniam huius belli progressu, beneficioque Ramirus armis recepit, spe complexus regnum vniuersum occisi fratris. Nam se Aragoniæ, Suprarbis, Ripagorsæ & Pompelonis Regem, ut schedæ veteres testantur, per hæc tempora nominabat. & successu elatus Mauris, quorum reliquiæ supererant in 10 Ripagorsæ agro ditioneque, Benauarrum illato bello abstulit. Demum inter Ramirum & Sanctium nouum Regem fœdus ea lege est factum: ut vtrinque arces inter se traderent loco obsidum. Ruesta & Pitilla Sanctio datæ. Sanguesa, Lerda, & Onduesium Ramiro. Cura utrosque sollicitabat, ne dum mutuis disidijs indulgent, Ferdinandi viribus, quæ formidabiles esse cœperant, finitimis carperentur. contra eum ergo arma sociare, eosdemque inter se amicos & inimicos habituros esse pacti sunt.

Ab imperio Germanico eximitur Hispania Cap. V.

20

V O tempore bellis ciuilibus ardebat Hispania, Germaniæ imperium (nam in eam prouinciam annis superioribus ex Gallia migrauerat) Henricus eo nomine secundus regebat. Romanæ ecclesiæ Pontifex supremus & maximus erat Leo nonus. Leonis successor Victor eo nomine secundus pontificatum adeptus, cupiensque sacri ordinis mores & vitam superiorum temporum licentia nimium laxatos, maiori seueritate coercere, Florentiæ, quæ Hetruriæ caput est, Episcoporum cõcilium egit anno millesimo quin- 10 55 quagesimo quinto. Ex eo conuentu Hildebrandus ex Cluniacensi monacho Subdiaconus Cardinalis, cuius magna erat opinio probitatis, & ingenij dexteritate ad versandos hominum animos valebat maximè, in Germaniam atque Galliam dimissus est, ut Imperatorem de reuocanda veteri disciplina appellaret: Turonis Galliæ vrbe eos motus compesceret, quos Berengarius eius ecclesiæ diaconus, nouis de religione opinionibus excitarat. In eodem conuentu, ut nostrorum historijs memoriæ proditum est, Henrici legati eius iussu & verbis querimonias & mandata ad Patres detulerunt, quorum hæc summa erat. Regem Ferdinandum contra morem maiorum & legum præscripta facere, qui se imperij Romani iure exemptum ferret, & incredi- 20 bili arrogancia ac leuitate in ipsum imperij nomen inuaderet. Atque ego, inquit, eam iniuriam libenter tolerarem (tantum apud me tranquillitatis 30 studium potest) si nullam præterquam dignitatis nostræ iacturam fieri viderem. Sed in consilio capiendo Patres omnem orbem, quàm latè imperium Christianorum patet, respicite: cuius incolunitas stare non potest, nisi sit vnus, cuius auctoritatem cuncti respiciant, cuius imperio deuincti sit, ob-

Cc 5

tempe-

temperent voluntati. Respicite sacrosanctam Pontificum maiestatem, quorum fluxa auctoritas est, nisi Imperatorum (quos ea de causa in orbe Christiano proximum potestatis locum obtinere voluerunt) armis & potentia muniatur. Nascentem temeritatem in ipsis incunabulis comprimite: ne prauum exemplum cessatione nostra, dissimulatione vestra ad alios promanet: & cæteris omnibus prouincijs ad dulce & sæpe fallax libertatis nomen arreptis, imperij & pontificatus sacrosancta maiestas ad inanem appellationem perducatur. Sacrificijs ex ritu Christiano Hispaniam interdicite, Regisque insolentis caput diris execrationibus defigite. quod si feceritis, honori ecclesiæ me non defuturum profiteor, & reipublicæ salutem vnâ vobiscum curaturum, quæ in periculum vocatur: sin timore defugitis, me honori imperij non desore, mihi que priuatim consulere certum habeo. Secundum eam orationem Patres eam rem sibi curæ fore respondent. re deliberata, Victor pronunciauit, Henricum (cuius rebus vt faueret natura cogebat: erat enim natione Sueuus) videri æqua postulare. Missi legati Ferdinandum verbis Pontificis & Patrum monuerunt, vt imperio deinceps satisfaceret, & Imperatoris nomine abstinere: quod neque legibus, neque aspiciatò desumpserat, dira omnia nisi continuò pareret comminati. Rex accipiti cura anxius siue morem gereret siue parere recusaret, ne ex vtraque parte grauissimis perpetuisque malis Hispaniam implicaret: concilio gentis coacto de tanta re disputare constituit. Variæ dictæ sententiæ. Pars, quorum religione animi tacti erant, obtemperandum iudicabant: ne Pontificem & Patres in suum caput irritarent, & bello implicarent Hispaniam, quod futurum prouidebant, & quod omni ratione vitandum videbatur: cum vires prouinciæ in plures Reges distractæ, & intestinis motibus debilitatæ essent: tantumque hostium Christiani nominis, Hispaniæ viscera fatigaret. Pauci pristinae virtutis memores iugum Hispaniæ libertati imponi grauissimum si morem gererent, disputabant: quod ceruicibus admissum, haudquaquam excuti posset. præstare in acie mori, omnesque acerbitates pati, quam tanto malo & indignitate rempublicam implicari. Rodericus Diacius ea tempestate, opinione virtutis singulari, viuido ingenio, in ipso ætatis vigore circiter annos triginta natus erat, bonus consilio, manu promptus: qui Gormatij Comitem Gometium non multò antea, in priuata contentione, adacto in viscera gladio peremerat. Occisi patris, pro quo supplicium debebatur, merces Semenæ filæ coniugium fuit: cum illa iuuenis virtutem admirata, sibi virum dari, aut lege in eum agi Regem postulasset. Rodericus ad paternam ditionem, dotali principatu occisi soceri auctus, viribus & potentia validus, quinque Maurorum Regulos, qui Aucæ saltu superato, in Riuogia excursions faciebant, cum tumultuaria manu prælio vicit: prædaque omni adempta captos ea lege dimisit, vt sibi vectigales essent, & quotannis tributum quod imponebatur ex fide penderent. Accidit vt Zamoræ (quam urbem ex quo Ramiro tertio Rege euersa erat, iacueratque prostrata, Ferdinandus reficiendam curarat, datumque ciuibus, vt suis legibus, hoc est antiquis Gotthorum viuerent,) pactum vectigal

quinque Regulorum legati repræsentarent, Cidumque honoris causa vocarent: quod nomen Arabum lingua dominum significat. vtunque coram Rege & alijs principibus factum. quæ res multorum illi inuidiam conciliavit. & est natura insitum vt recentem aliorum felicitatem malignis oculis aspiciamus: modusque fortunæ à nullis magis exigatur, quam qui in æquo fuerunt paulò ante. Rex id nomen ratum illi esse voluit: eoque deinceps per totam vitam cohonestatus est, veteris appellationis nulla ferme memoria. Sunt qui de Calagurris possessione vrbs ad Iberum sitæ, Ferdinandus & Ramirus Reges cum disceptarent, rem ad singulare certamen deductam affirmant, & pro Ramiro Martinum Gometium, pro Ferdinando Rodericum pugnasse. Victum ac trucidatum in certamine Martinum, vnde origo generis ei familiæ, cui à Luna cognomen est in Hispania vetustæ & nobilissimæ, & quæ tot insignes viros procreauit. quæ vt tanquam falsa reijciam, facit Garsie Vasconum Regis armis eam ciuitatem Mauris ablatam esse, vt paulò ante dictum est: nihilque in ea iuris Aragonio Regi esse potuisse. Omnino Rodericus noui coniugij illecebris, multisque ex eo negotijs implicatus, quo tempore de imperij iure suscepta deliberatio est, concilio gentis non interfuit. Regis animus cum ætatis inclinatione ad pacem quam bellum propensior erat: tamen non ignorabat haud à paruo initio ius libertatis imminui: rogari tamen Roderici sententiam placuit, priusquam certi aliquid constitueretur. Negat ille consilij rem esse, armis defendendum, quod armis erat partum. Iniquum videri alienæ virtutis fructum ad eos redire, qui rebus perditis periculum & laborem non communitissent. Nonne, inquit, emori per virtutem præstat, quam libertatem à maioribus partam ludibrio esse genti barbaræ & immani: quæ præ se omnes homines contemnit: cuius superbæ sunt aures, contumeliosa dicta, aditus difficles, nouæ crapulæ, inhumana crudelitas? An qui modò vix Maurorum seruitutem euasimus, nouum à Christianis paratum seruitium suscipiemus? Ludibrio nos & nostra habent. Vniuersus orbis, quam latè nomen Christianum patet, Germanis Imperatoribus paret scilicet? Omnis gratia, potentia, honos, diuitiæ nostro & maiorum sanguine parta Germanis cedent: nobis relinquent pericula, repulsas, iudicia, egestatem? Romani imperij iugum, quod maiores nostri excusserunt, reponet Germania? erimusque vulgus sine gratia, sine imperio, sine auctoritate: ijs obnoxij, quibus si vigeret animus, si viri essemus formidini esse deberemus? At difficile est Imperatoris conatibus resistere, Romani Pontificis iussis non obtemperare. verum infirmi animi est, pro belli timore incerto, certissimis malis rempublicam implicare. multa experiundo fiunt, quæ seignibus ardua esse videbantur. Occupauit nescio quæ multos torpedit, quos neque gloria mouet, neque flagitij infamia: satis magnam libertatem ratos, quod à flagris abstinetur. Tam auersas Sanctissimi Pontificis aures à rebus nostris fore non arbitror, vt non iustissimis precibus, atque æquitate causæ moueatur: mittantur modò, qui nostræ libertatis causam audacter coram eo tueantur, doceantque iniqua petere Germanos. Mihi stat sententia, armis susceptam à maioribus libertatem

tueri.

,, tueri, aduersus omnium hominum conatus. hocque ipso gladio defendam
 ,, patriæ proditores esse nequissimos, quicunque aut ineptæ religionis simu-
 ,, latione, aut præpostera cautionis specie diuersum consilium dabunt: neque
 ,, maiori cura statuent seruitutem repudiandam, quàm illi dominationem
 ,, appetunt. Quantum quisque patriæ libertati studebit, tantum illi aut ami-
 ,, cus ero, aut insensissimus aduersarius. Vicit Roderici sententia, atque secun-
 dum eam Pontifici quidem responsum datum. aduersus autem Imperatoris
 conatus, magnis tota prouincia delectibus, numerosus exercitus conflatus.
 in quo decem millia militum erant, adiunctaque Maurorum auxilia, ex ijs
 vrbibus, quæ Regi vectigales erant. copijs omnibus Rodericus præpositus, 10
 cuncta administrare iussus. Ad hunc imperij summa respiciebat. Placuit
 ad ostentationem virium superatis Pyrenæi saltibus in Vascones penetra-
 re. Tolosam vsque peruentum, urbem ea tempestate amicam (sic puto) vn-
 de honestissima legatio ad Pontificem missa, obtestatum vt re diligentius
 perpensa mitteret, qui coram in re præsentis de iure imperij disceptarent.
 Eius legationis princeps Rodericus Comes erat, alius à Cido, & Aluarus
 Fannius Minaia. ijs agentibus facile ab æquissimo Pontifice est impetra-
 tum, vt Rupertus Sanctæ Sabinæ Cardinalis cum amplissimis mandatis,
 præterea Imperatoris legati, eius controuersia componendæ causa veni- 20
 rent in Hispaniam. Tolosæ vbi legati constituerunt, Ferdinando Rege in-
 terea in patriam reuerso, agitata causa, atque pro libertate Hispaniæ pro-
 nunciatum est: decretumq;, Germanis nullum deinceps ius in Hispaniæ Re-
 ges fore. Quod ab eo initio susceptum, confirmatumque populi deinde mo-
 ribus, consensu cæterarum gentium, & publica iureconsultorum sententia,
 & iudicio est comprobatum. tantum plerunque præsidij rebus communi-
 bus, in vnus viri virtute & prudentia firmum est. Romani præterea Ponti-
 fices Hispaniam sibi vectigalem reddere cogitarunt: vti argumento sunt
 litteræ Gregorij septimi ad Reges, Comites, cæterosque Principes Hispani-
 æ, id confirmantis antiquis temporibus obseruatum, priusquam à Mauris
 Hispania esset euersa. Verum ijs conatibus nihil esse profectum, ac verò pa- 30
 ri animorum constantia itum obuiam, rerum euentus declarat, retenta sem-
 per à nostris immunitate. Roderici genus ad Lainum Caluum referebatur
 Castellæ Iudicem, vt est superius indicatum. Ex eo enim & vxore Eluira
 Nunnia Bella Ferdinandus natus est. ex Ferdinando Nunnus. hic ex vxore
 Egilona genuit Lainum Nunnium, cuius filius fuit Didacus Lainus, ne-
 pos ex eo & Therasia Nunnia Rodericus cognomento Cidus. Ex Roderi-
 co & Semena vxore Didacus Rodericus natus est: qui patre superstiti in
 prælio à Mauris fuit interfectus. præterea filia duæ, Eluira, & Sol, de qui-
 bus deinceps in historia sermo recurret. Aliquot deinceps Episcoporum
 1056 concilia sunt coacta. Primum Compostellæ anno millesimo quinquagesi-
 mo sexto. Actionum præses Cresconius Cõpostellanus, qui se Apostolicæ se-
 dis Episcopum dicit. Assuere Suarius Dumienis, & Vistrarius electus Lu-
 cenis Metropolitanus. præterea presbyteri, diaconi, clerici, Abbates. In eo
 concilio multa sunt constituta præclare, tum illud: Vt Episcopi & presby-
 teri

teri quotidie diuinâ hostia sacrificarent. Canonici cilicium penes se habe-
 rent, quod induerent ieiunij tempore, & quoties diuino numini litanijs pla-
 cando datur opera. Iaccæ in dirione Ramiri Regis alter Episcoporum con-
 uentus habitus salutis anno millesimo sexagesimo Sanctij Aragonij, Pater- 1060
 ni Cæsaraugustani, Arnulfi Rotensis, Guillelmi Vrgelitani, Heraclij Bi-
 gerronum, Stephani Olorensis, Gometij Galagurritani, Ioannis Lectoren-
 sis, Austindo Auxitano Archiepiscopo actionum Præsides. Sacrorum ritus,
 qui temporum iniuria deprauati erant, restituti. Sacerdotum mores nouis
 institutis excolti: ijsque mandatum ne alio more quàm Romano precaren-
 tur. Episcopi sedes Iaccæ constituta, quæ olim Oscæ fuerat: ea lege, vt captæ
 de Mauris Oscæ honor pristinus redderetur, Iacca etiam vrbe illi contribu-
 ta, quod consequentibus annis est factum. Biennio post in D. Ioannis Ru-
 pensis, Ramiro Rege præsentis, concilium Episcoporum fuit ad septimum
 Kal. Iulij, Sanctij Aragonij, Sanctij Pompelonensis, Garsia Naiarenis, Ar-
 nulfi Ripacurtiensis, Iuliani Castellensis, Pontij Ouetensis, atque aliorum
 Episcoporum magno numero. In eo concilio à Sanctio maiore superiori-
 bus annis factum decretum, vt Aragonij Episcopi ex eius cœnobij mona-
 chis legerentur, communi Patrum consensu sancitum est. Per hæc tempo-
 ra (nam de anno scriptores variant, nec certi quid constitui potest) Hugo à
 20 Pont. Ro. in Hispaniam Legatus Barcinone in Episcoporum & procerum
 conuentu Raymundi Barcinonensis Comitis voluntate, Gothicas leges,
 quibus ante vtebantur Catalauni abrogauit, nouasque sanxit, vnde iura po-
 pulis ad nostram ætatem dantur. Hunc esse Hugonem illum Cardinalem
 puto cognomento Candidum, qui anno huius seculi sexagesimo quarto ad 1064
 Principes Hispaniæ est Roma legatus, cum duo summum pontificatum
 gererent: & vterque legibus creatum se diceret, Alexander & Honorius.
 Ab Alexandro, à quo Hugo missus erat, quoniam meliori iure nitebatur,
 Hispani Reges steterunt. Is Legatus vt Gothica precandi ratio abrogaretur,
 quamuis magno conatu obtinere non potuit. Missi contra Mantuan in
 30 Gallia Cisalpina, vbi de schismate conuentus Episcoporum habiti sunt, Epi-
 scopi tres, Munio Calagurritanus, Eximius Aucensis, Fortunius Alauenis
 Gothicos libros quos secum detulere Pontifici & Patribus probarunt qua-
 si orthodoxos, nullaque vitiosos parte.

Reliquæ actiones Ferdinandi. Cap. VI.

40 **D**ROXIMOS reipublicæ motus & litem quæ cum imperio
 extitit, Mauri ad occasionem vertentes rebellandi, exutiendiq;
 imperij iugum, quod illis imposuerat Ferdinandus superiori-
 bus annis: eodem tempore quasi ex composito correptis armis,
 in Carpetanis & Celtiberia à regia auctoritate deficere visi sunt. Erat Rex
 ætate grauis, bellis fessus, quæ per totam vitam multa & grauiâ gesserat. Erat
 præterea tantis sumptibus regum ærarium exhaustum, vectigalium graui-
 tate, vt fit, fessi prouinciales. Sanctia Regina virilis animi forma, religio-
 nis

nis propagandæ cupidissima, noui belli suscipiendi auctor extitit: auroque & argento, quod in priuatos vsus cultumque corporis compararat, Ferdinandum vitro iuuit. Ille his subsidijs subleuatus, contracto vndique numero exercitu, in hostium fines impetum fecit. secundum Iberum flumen latè populationes factæ. in Catalaunos & Valentia agrum cum ferro penetrasset, exercitum præda Maurica grauem reduxit. In Carpetanos pari exitu & felicitate bellum administratum. vtroque victor cum victis leges dedisset, Regesq; vectigal, vt facere consueuerant, pendere in præsens, & in futurum polliceri compulisset, triumphantis in morem in patriam redijt. Ad Valentiam quidam Isidori, quem per totam vitam coluerat, & cuius per quietem formam videre sibi visus fuit, oraculo monitum esse tradant diem obitus ipsi instare: proinde expiandæ animæ superos propitiandi, ad quos breui discessurus erat, diligentem curam gereret. Oraculi veritatem morbus qui continuò Regem inuasit, manifestò declarauit. Rex fide data, & captiuis receptis, prædaque omni abacta quam ceperant, gentes eas in deditio- nem cum accepisset, castris inde motis, Legionem se deferri curauit, lectica scilicet militari, quam pro se quisque milites, ac viri primarij subire certabant. tantus erat cunctorum ordinum amor. Eius seculi anno sexagesimo quinto, nono Kalend. Ianua. die sabbathi in urbem peruenit: vbi de more sacra corpora sanctorum veneratus, & felicem vitæ exitum precatus, lacrymis toto ore manantibus & corpore ad terram prostrato: tamen ægritudo ingrauescere videbatur, ipsa nocte qua Christi Dei inter homines nati memoria recurrit, nocturnis precibus interfuit. sequenti luce re diuina procurata, corporis & sanguinis Domini perceptione expiatus est. die altero, ad D. Isidori delatus magnis vocibus, vt omnes exaudirent, ad Deum conuersus coram Isidori sepulcro: Tua est, inquit, potentia, tuum est regnum Domine: tu es super omnes Reges: tuo imperio omnia sunt subiecta: quod te largiente accepi regnum tibi restituo. tuam tantum clementiam implo- ro, vt animam meam in æterna luce iubeas collocari. Hæc dixit: positisque diademate, & insignibus regijs, trabeaq; detracta, quibus exornatus venerat, ab Episcopis qui magno numero aderant, pœnitentiæ & sacrae vnctionis remedijs ex ritu Christiano procuratus, indutus cilicio, conspersus cinere, die tertio, qui Ioannis Euangelistæ memoria sacer est, hora sexta extremum spiritum edidit. Iuxta patrem suum in eodem templo tumulatus est. Exequiæ funeris verissimis totius populi lacrymis celebriores fuerunt, quam pompa & apparatu principali: quæ tanto Principi deesse non potuit. Hæc ex Roderico Præfule, & Luca desumpsimus: haud ignari esse qui Cabezonij oppido prope Vallisoleto noto, extinctum fuisse Ferdinandum affirmant, ac ne de tempore quidem conueniunt. Nos quod veritati proximum visum est, id secuti sumus, neque ad arbitrium nostrum reuocamus de tantis rebus disceptare, statuereque. Sane Ferdinandus dum vixit, insigni pietate fuit, quo merito Legionem annuersarijs sacris eius memoria celebratur: & in cælitum numero locum habet. Præcipua liberalitate & munificentia pleraque tota ditione templa, aut denuò excitauit, aut muneribus auxit, Le-
gione

gione præsertim D. Isidori, & D. Mariæ de Règula, monasteria. In Vaccæis. S. Facundi cœnobium, in quo præsertim cum ætatis inclinatione, quo tempore in pietatis studia diligentius incubuit, multus interesse solitus erat: vsque eò vt cum sacerdotibus diuinas laudes publicè caneret, atque in communi triclinio cibum cum monachis fumeret paratum scilicet frugalemque. Accidit vt vas vitreum ab Abbate acceptum, inter Regis manus esset collapsum, quod ille aureum continuò restituit, vt Rodericus Præsul est auctor. additque Legionem in templo maximo ob angustiam rei familiaris templi ministros nudis pedibus incedere: (tam rude seculum, tanta rerum necessariorum inopia inter Hispanos erat) id Rex cum vidisset, annuos reditus ad comparandos ministris calceos designasse: mille aureos Cluniacensi monasterio annuos ex regijs vectigalibus pendi mandasse. Regina Sanctia pari pietate foemina à viri morte biennio decurso in contemplatione vitæ per virtutem actæ, & pietatis studijs, Legionem tertio decimo Decembris die extincta est, & prope viri sepulcrum posita.

Ramirus Aragonia Rex occisus. Cap. VII.

FX Ferdinandi Regis testamento, regnum trifariam diuisum in trium filiorum eius ius ditionemque concessit. Sanctius natu maximus Castellæ imperium, Pisorica atque Ibero terminabat: quidquid enim à Garfæ Regis morte Vasconibus ablatum erat, ad veteres Castellæ fines subiunctum est. Legionis regnum Alfonso legatum: Campania, & Asturum pars, quæ ad Deum fluiuium pertineret, qui Ouetum præterfluit: præter hæc nonnullæ in Galæcia ciuitates. Garfæ natu minimo reliqua Galæcia data est, & Lusitanæ pars illa, quæ in Christianorum potestatem domitis pulsisque barbaris erat redacta. omnes Reges vocati. Vrracæ Zamora, Eluiræ Taurus cesserunt. Quæ vrbes Infantis dictæ sunt, voce ea tempestate vsitata ad eam hæreditatis portionem, quæ minoribus Regum filijs vitæ sustentandæ causa obueniebat, significandam. Haud quietæ res esse poterant, in tot imperia, Regesque distractæ: & Ferdinandi obitu, expectatione magnorum motuum & consiliorum suspensa erat Hispania. quod nonnulli proceres providentes prohibere conati sunt, grandæuumque Regem à diuidendi regni sententia, menteque deducere, quo tempore in regni conuentibus de ea re suscepta deliberatio est. In his Arias Gonsalvus prisca moris vir, qui magnum sibi locum apud superiores Reges bellica fortitudine, rerum vsu, generis nobilitate, prudentiæ opinione, atq; multis & magnis in rebus spectata fide comparauerat. Salutaria monita patrius amor, & potentior fortuna discussit. Sanctius eximia formæ dignitate erat, virium robore præstanti, belli quam pacis artibus instructior, vnde illi Fortis cognomen. Tractabili ingenio, & miti, nisi aliqua iniuria prouocaret, & specie bonarum artium amici falsi, & fallaces corrumperent. Is defuncto patre iniuriam sibi factam regni diuisione querebatur: quod ob ætatis prærogatiuam integrum debebatur, mul-
tis

tis imminutum partibus debilitatum. Hæc arcandò cum amicis, & palam præ se ferebat. Cæterum ne continuo in fraternam ditionem armis inuolaret, matris quandiu vixit auctoritas retinuit: præsertim cum mortuo viro, Legionensè regnum, quoniam dotale erat, ad eius arbitrium reuocatum esset. Regnavit annis sex, mensibus octo, diebus quinque & viginti. & initio quidem initi principatus nouum illi bellum in Mauros primum natum est: deinde etiam in Aragonios: vt ferme bella ex bellis apta nexaque sunt, neque res commotæ semel in vno gradu resistunt. Ramirus Aragoniæ Rex felicibus armis imperij fines profereudo, barbarorum reliquias, quæ supererant, vniuersa ditione expulerat. & victoriarum cursu Almugdadirium Cæsaraugustanum, & Almudafarem Ilerdensè Reges, vtrigales beneficiariosque reddiderat. Oscæ Regem aliquot prælijs vicerat. Erant Carpetani finitimi Celtiberis, vtrisque, Edetani, ad quos Cæsaraugusta pertinet, armis Ferdinandi ij domiti, pactique annum tributum, pacem à victore redemerant: nunc partim Regum mutatione confisi, partim Ramiri Regis armis, rebus nouis studere nunciati sunt. Sanctius nouus Rex expedito consilio validas copias in eas gentes ducit. Nihil in nouis motibus celeritate salutaris. Itaque Carpetani priusquam se planè commouere possent, ad officium redierunt. cum Celtiberis maius negotium, maiorque belli moles extitit. Agri longè latèque vastati, oppidis & pagis illatæ clades. Cæsaraugusta princeps eo tractu vrbs circumsessa à nostris, & belli malis tandiu fatigata, donec ditionem facere compulsæ est: ea lege, vt quoniam ab Aragonio fœdere discedendum erat, Sanctij armis à Mauris & Christianis, sicunde bellum ingrueret tuta esset. Eo fœdere haud dubium Aragoniæ arma mouebantur: & Ramirum Regem Sanctius non obscure querebatur: cum Rege Vasconum iurato hoste arma communicasse, in Castellæ fines irruptione facta, Celtiberos Castellæ beneficiarios suæ ditionis subiugasse. Gradus arcem, quam Mauri ad Eseræ fluminis ripam magnis operibus munierant, Ramirus obsidebat. Eam obsidionem vt ex fœdere dissiparet Sanctius accurrit. Improviso eius aduentu Aragonij percussi, & subita Maurorum irruptione à tergo & à fronte circumuenti alij fugere, alij arma capere: temporis momento magna pars vulnerati aut occisi sunt. Rex ipse dimicans in pugna occubuit annum circiter millesimum sexagesimum septimum: cum supra vnum & triginta annos genti imperasset. Corpus ad D. Ioannis Rupensis primorum Regum sepulchris nobile templum, sepultum est. tristissima victoria fuit, calamitosa nomini Christiano, Sanctio ipsi victori malè ominata: cum à patris cæde rerum suarum cursum auspiciatus esset. Extat Gregorij septimi, qui proximo tempore Romanum pontificatum adeptus est, præclarum de Ramiro Rege testimonium: quo primum Hispanorum Regum ait, Toletanæ superstitionis (sic Gothicam precandi rationem vocat) pergentes fusæ, & quæ mentes hominum stulta persuasione imbuerat, repudiariis erroribus, maiestatem Romani moris, & cultus lucem in Hispaniæ terras inuexisse. Sedi Apostolicæ imprimis & maximè deditus fuit: prorsus vt regnum, seque, & liberos Romanis Pontificibus obnoxios, vtrigalesque fore, lege

lege in æternum lata voluerit & sanxerit. Sanctium è filijs natu maximum successorem habuit annos natum duos de viginti, pari pietate virum: cuius ætate annoque millesimo sexagesimo octauo, Perpiniatum in extrema Galliarum ora, haud procul Ruscinonis vetustæ vrbs vestigijs, Guinardi Ruscinonensis Comitum opera condita est, loco vbi gemina diuersoria Bernardi Perpiniati erant: inde nouæ vrbi nomen. Sanctium Ramiri successorem memorant Gothicas leges abrogasse, Barcinonis exemplo scilicet: sanxisse Cæsareas, & secundum eas iura populis dari. Vxorem habuit Feliciam Ermengaudo Vrgelitano Comite natam. ex ea filios tres, Petrum, Alfonsum, atque Ramirum deinceps Reges. stupro genitum Garciam, qui alio tempore Iaccetanus Episcopus est creatus. Compostellanam ecclesiam ad hæc tempora Cresconius obtinuit, prisca moris integra probitatis opinione, præstanti vir ingenio. Defuncto successit Gudesteus ex eadem familia, Cresconij propinquus. Hunc ecclesiæ suæ oppida repetentem, anno altero ex quo Pontifex renunciatus erat, in lecto nocturna vi oppressit, atque membratim discerpit Froila auunculus. Diram rabiem, tetramque dominandi cupiditatem. In huius locum Didacus Pelagius cooptatus est. quo Pontifice in Hispania lex Toletana est, & lex Romana recepta: sic hystoriæ Compostellanæ auctor ait. Legem nos Toletanam, sacrorum ritus interpretabamur, siue diuina hostia sacrificandum esset, siue laudes diuinæ decantandæ ex Gallia Tolentum aduectos: inde in alias vrbes & oppida fusos, Gothicis antiquatis, vti competenti loco explicandum est. Legem Romanam cœlibatus necessitatem viris sacratis impositam inuectamque in Germaniam, Galliam, Hispaniamque, Pontificum Romanorum diligentia: quoniam ecclesiastica disciplina multum ab antiquo collapsa, ac penitus labefactata erat.

Sanctius Castellæ Rex fratres inuadit. Cap VIII.

PATR V E L E S tres vno tempore in Hispania regnabant, eodem omnes nomine, potètia non pari, vitæ exitu haud dissimili. Sanctius Castellæ Rex recenti facinore contaminatus ferebatur in præceps: tamen ditionis amplitudine, magnoque rei militaris vsu, cæteris formidabilis erat. Sanctius Vasconum Rex angustis ditionis finibus imperabat. iunctis tamen eius & Aragonij Regis viribus, ambo aduersus præualidum hostem alterna ope tuti erant, & paternas inimicitias communibus auspicijs persequabantur, non minori conatu, quàm gloria. Ad Vianam in Vasconibus, quò victor Rex Castellæ præoccupandi studio hostium conatus ferro penetravit, insigni prælio dimicatum est. victus Castellæ Rex, & magna suorum clade in patriam est repulsus. Duo Reges eodem victoriæ cursu in Viruescanos & Ruogiam irrumpentes, quæcunq; Vasconum Regum ditione, Ferdinandi armis erant ablata, pristino imperio restituerunt. Conuersis ad hunc modum nostrorum animis ad ciuile bellum, externa sine cura erant. ac præsertim Sanctius Ca-

stellæ Rex, ne acceptas superiori bello iniurias armis persequeretur, nouo bello impeditus est: quod aduersus germanos fratres impium ac nefarium suscepit. imperij audis, præcepsque ad explendam cupiditatem ferabatur, viribus & potentia ferox. fratrum imbecillitas animos faciebat, neque satis concordēs animi ad propulsandum periculum commune communibus armis. æqui atque honesti abiecta cura. tantum apud Sanctium Regem auaricia poterat, & vtilitatis studium. Igitur quàm maximas potest copias armat, omni paternæ ditioni imperare parans. Alfonso in quem primum irruere volebat, tametsi ad Garsiam fratrem, Regesque patruales legatos miserat, vt aduersus communem hostem vires communicarent, omnium telis peti debere feræ instar crudelis & immanis: fretus tamen multitudine militum, & temporis angustia interclusus, armis contendere parat. Vbi res ad certamen venit, viribus impar & copijs, victus ex prælio profugit, ac deinde Legionem contendit. Ad Plantacam oppidum pugnatum. deinde cum Alfonso vires reparasset, ad Gorpelaram, vt Pelagius Ouetensis ait, (Rodericus Vulpeculariam vocat, oppidum ad Carrionis ripam situm) iterum acie dimicatum est. conuersa belli fortuna, victæ fusæque Castellæ copię. Ex re prosperè gesta securitas nata victoribus. Rodericus cognomento Cidus Regem Sanctium, vt par erat, his omnibus bellis secutus, in re militari (vt superius dictum est) virtute magnus, magnus disciplina, cum quod futurum erat animo prouidisset, militem ex fuga retractum, summo mane hostium castra iubet inuadere. Illi vino somnoque sepulti, nihil minus quàm de prælio cogitabant. In repentino metu, vt fit, sibi quisque pro moribus consulit. pars fugere, pars arma capere, omnes præcipere, nulli exequi quod faciendum videbatur. Itaque breui victi oppressique ab hostibus. Alfonso ipse in templo B. Virginis, quod militari præsidio munitum erat, in oppido Carrione, quò præsidij causa confugerat, captus missusque Burgos, (anno millesimo septuagesimo primo dimicatum est) in eius vrbs arce in custodiam est traditus. Inde concedente Rege Sanctio, in S. Facundi cœnobium, quod ad Cææ fluminis ripam situm est, ea lege migravit: vt vita principali abdicata, & in sacerdotis cucullati morem detonsus, vitæ Christianæ institutis purioribus excolendis per totam vitam vacaret. Vrraca soror impensè Alfonso rebus fauebat, propter ingenij suauitatem, morumque modestiam. Petrus Ansurus Comes ab eius latere, rebus quamuis profligatis nunquam discessit. Ij Sanctio primum eius consilij auctores extiterunt, melioris fortunæ occasionem non defore cogitantes: deinde Alfonso hortati sunt, vt veste monastica, quam tempori inseruiens inuitus susceperat posita, Toletum ad Almenonem Regem pro ea necessitudine, quæ illum inter & patrem fuerat, confugeret. Fecit ille quod monebatur: Toletumque ex fuga delatus, deductusque ad Regem Maurum, hanc summam orationis, cum inter se salutassent, habuisse fertur.

1071
40

„ Quam vellem, Rex Almenon, quando ita futurum erat, vt Rex paulò
„ ante felix potensq;, patria extorris, inops, & coopertus miseris externo præ-
„ sidio indigerem, ad vosque confugerem supplex, meo aliquo merito tuam

beneuo-

„ beneuolentiam promeruisse. Verùm neque ætas mea, neque discrepantes
„ de religione opinionēs id hactenus tulerunt: & magnanimis Principibus,
„ qualem te esse fama vulgavit, beneficij faciendi idonea satis causa esse solet
„ iniuria oppressos subleuare. Ego vt in malis gaudeo, à te potius quàm ab
„ alio quoquam Rege, præsidium fuisse postulandum: quem eximia benigni-
„ tate pollere perspectum habeo. Tu quoque lætare venisse tempus, quo Ma-
„ gni Ferdinandi proli benefacere possis. Quid etiam agerem, aut ad quem
„ potissimum confugerem? præsidia omnia extincta sunt. regni opibus fra-
„ ter germanus, si fratrem nominare fas est hominem omnium, quos terra su-
10 stinet crudelissimum: sed Sanctius tamen frater per iniuriam spoliavit.
„ Belli causa dominandi ambitio fuit. in Garsia fratre parum opis erat, cum
„ in eum irruere præiudicatum habeat. patruales infensi rebus nostris. Lon-
„ ginq; ergo fuga me regere consilium fuit, atque ad tuam opem confuge-
„ re. Neque peto vt præualidum hostem mea causa irrites, tuisque viribus
„ in regnum profugum restituere coneris. tametsi hæ preces sæpe apud præ-
„ claros Reges locum habere solent: tantum exilio locum peto, rebus profligatis
„ perfugium. In mœrore & luctu vitam, quæ tantum relicta est morte
„ ipsa tristiore apud te exigam vna spe lætam, quod breui futurum mihi
„ persuadeo, vt qui nunc sceleribus suis ferox est, rebus repente commutatis,
20 excruciatu omnibus malis, impietatis susceptæ in fratres & necessarios po-
„ nas reddat. Quod si contingat spei nostræ exitus par, si exorata numina ali-
„ quando opem tulerint: ingratum hominem beneficij q; immemorem haud-
„ quaquam senties. Almenon gloriosum ducens tantum paulò ante Regem
„ ad se supplicem venisse, eiusque aduentum rebus suis commodum futu-
rum cogitans, lætus pauca respondit. Eius se calamitatem misereri. fe-
rendum tamen æquo animo casum, quem nulla sua culpa aliena inhu-
manitas attraxit. Varias esse humanarum rerum vices. proinde aduer-
sam fortunam ferret in præsentem: in futurum meliora speraret. Secum
30 quandiu vellet viueret: atque ita viueret, vt præter regiam dignitatem & pa-
„ triæ desiderium, quæ ad victum cultumque principalem forent necessaria,
„ nihil defuturum certò sciret. filij cum loco habiturum esse. Domus prope
regium palatium, vt habitaret, designata: quò ferme nunc loco Conceptio-
nis nomine virginum collegium extat ad Carmelitarum monachorum tem-
plum, quod eo tẽpore in potestate Christianorum erat. vnde rei diuinæ pro-
curandæ opportunitas, Regisque conueniendi, quodocunque libitum esset.
Eidem illius iurisiurandi religione astringi placuit, Regisque & regni com-
moda conceptis verbis iurare. Erat Alfonso eximia formæ dignitate, mode-
stus, prudens, à cupiditate omni remotus, insigni morum facilitate. Hæc in
40 natura inerant: maiora ipse industria faciebat ijsque virtutibus, quibus cum
„ vsus erat, facillè studia conciliabat. Vrraca soror de fratris in eolumitate
solicita, tres Ansurios fratres, Petrum, Gonsaluum, Ferdinandum San-
ctij Regis permissu, quorum opera & consilio rebus omnibus vteretur,
cum his multos alios, vt præsidio simul honori & solatio essent, Toletum
amandauit. Hos omnes Rex Maurus stipendia militaria facere voluit, vt

Dd 2 effect

esset unde vitam sustentarent. & quoniam eorum opera forti & fideli sicunde bellum ingrueret, ut cogitabat: quod aduersus finitimos Mauros libenter illi factitabant. Et cum à bellis otium erat, frequenti venatione vitam in exilio propagabant, loco idoneo villa exædificata, ubi venatores erant: quæ deinde in oppidum excreuit, cui nunc Brioca nomen est. Alfonsus ipse Toleti multus apud Regem esse, & frequenti vsu barbari animum indies magis promereri. Accidit die quadam, ut remittendi animi causa ad vicinum vrbi viridarium, quod Tagus amnis interfluit, eiusque aquis tolonibus in sublime elatis irrigatum, prouentu maximo præcipua amoenitate est, Regem prodeuntem prosequeretur. Alfonsus somnus inuasit. Rex & proceres sub vicina arbore confidentes Toletum loci natura munitissimam esse disputabant: prorsus ut nulla arte, nullis viribus expugnari posset. Tunc quidam ex astantibus maiori prudentia vitæ Vnam, inquit, esse rationem vrbs capiendæ video, si quidem toto septennio cõtinuata clade hostis fruges & fructus terræ corrumpat, obsessam haud dubium ciuitatem hanc annonæ difficultate rediget in potestatem. Id Alfonsus non planè dormiens, auidissimis auribus accepit, memoriæque commendauit. Nam quod vulgò sine locuplete teste auctoreque fertur, Regem Maurum periculo admonitum, ut experimento disceret, dormiret Alfonsus, an somnum simularet, liquatum plumbum in manum coniecisse, indeque perforatæ manus illi cognomen factum, ad nutricum cunas ablegamus: & ab eximia potius liberalitate id cognomen partum arbitramur. Contigit præterea alio tempore Alfonsi Regi assidentis capillos erigi, Rege barbaro semel, iterum, & tertio manu componere conato, quoniam denuò erigebantur: coniectores Mauri malum omen continere prædicabant, regnumque illi portendi, ac de medio tollendum quamprimum iudicabant. suadebantque ostenti vim & significationem negligendam non esse. Barbarus & sua natura ad humanitatem propensus, & Alfonso beneuolentia conciliatus, induci non potuit ut fidem datam & iura hospitij violaret. instaurari tantum iusiurandum voluit, & Alfonsi animum fidemque noua religione obstringi. Dum hæc Toleti gerebantur, Sanctius frater post victoriam ferox, ditionem Alfonsi occupauit. vrbes aliæ vi, aliæ voluntate imperio eius adiunctæ. Legio vrbs aduenienti quidem portas clausit: deinde obsidione compulsa ditionem facere in victoris potestatem venit. Omnes qui sub Alfonsi imperio fuerant, metus inuaserat, & victori omnia prona erant. Calæcia mox bello petita, ubi frater alter regnum obtinebat in factiones scissum obnoxium periculo: prouinciam enim vectigalibus exhauserat, quæ indies maiora imponebantur. Verna nimium graciosus, Regis potens publica & priuata consilia gubernabat, maiori auctoritate quam grauitas illius ætatis, & imperij prudentia postulabat. Ea res multorum illi inuidiam conciliabat: & est non magni Principis argumentum magnos habere aulicos: solentque Reges rectè factorum ad se gratiam trahere: eorum quos intimos habent, inuidia & periculo peccare. Itaque proceres rei indignitate permoti, libertum

in Regis

in Regis oculis trucidarunt. Quo facinore, quoniam ad multos pertinebat, contaminati animis, simul se muniendi ad omnes casus studio, in Regem arma ceperunt. In ea regni alienatione Garsias veritus, ut præualidi hostis viribus par esse posset, cum trecentis tantum militibus, qui se sequi voluerunt, ad finitimos Mauros, qui Lusitaniæ partem obtinebant, profugit. Suadet omnibus precibus, ut vires conferant: Regis inopis, exulis, atque eiectionis, causam aduersus fratris iniuriam tueantur. Superesse in prouincia ciuium studia integra, opportuno tempore eruptura. Debere eos humanitatis respectu moueri, atque fraternæ ambitionis odio, quem vniuersæ paternæ ditionis potitum, propediem hostem infensissimum expecturi essent: nisi priusquam imperium confirmaretur, nascenti malo opportunè occurrerent. Se vna vindicta contentum fore, atque recepti regni finibus: belli præmia, quæ ipsorum opinione suaque prædicatione maiora futura erant, illis omnia cesura. Ad hæc Mauri moueri se quidem eius calamitate dixerunt: ut periculum communicarent adduci non posse: ac multò minus, ut hominis eiectionis & exulis, qui sua seruare non potuisset, magnificis promissis confiderent. Hac spe deiectus, ad priuatam suorum manum multis alijs adiunctis attractisque, qui noui imperij odio aut spe prædæ ex vtraque scilicet gente sequi priuato consilio voluerunt, in prouinciæ fines incurrit. Portugalix oppida & vrbes non pauca sub ditionem reuocata sunt. Sanctius ad Scalabim vrbes, cui à S. Irene nomen est, obuiam procedens, collatis signis magna; hostium strage edita fratrem viuum cepit: atque ad Lunæ arcem, quæ in Calæcis sita est, missum, in custodiam tradi mandauit: ubi vitam omnem exegit in squalore & tenebris, homo ingenio ignauus, procax ore, minimèque tantis reipublicæ fluctibus sustinendis par.

Sanctius ad Zamoram occisus. Cap IX.

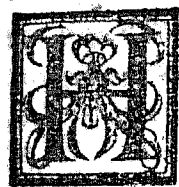
SANCTIVS patris consilij voti compos, postquam omni paterna ditione potiebatur, neque facinus per otium reputare, neque timere Deum scelèris vltorem, impietatis vindicem: neque inconstantiam rerum humanarum considerare, longævam vitam sibi polliceri, cæteros mortales præ ingenij saltu contemnere. Quod vnum supererat, vtroque fratre in ordinem redacto, sorores etiam paterna hæreditate spoliare aggressus est. Causabatur iniuria à patre regni vrbes in plures hæredes distractas esse. litem Marte arbitro cætenus secundum se diiudicatam considerabat: sorores multò imbecilliores fratribus esse. Primum Zamoram vrbes peti placuit magnis operibus munitam. Vrraca enim in cuius potestate erat, & Arias Gonsalvus, cuius auspicijs & consilio respublica bello paceque gubernabatur, prouisa tempestate, comætu, milite, & rebus omnibus ad sustinendam obsidionem opportunis vrbes instruendam curarant. Ciuium eximia fides erat, magnaque virtute communem salutem tueri, atque aduersus Regis insolentis

D d 3 impetum

impetum propugnare parati erant. Circumseffa vrbs atque omne genus machinis impugnata, in Regis potestatem haud dubium redacta esset: ni ex ciuium numero Vellidusqu idam Ataulphus, sua sponte an re cum alijs communicata incertum, certus tamen Regis ex insidijs perimendi, vrbe egressus esset, atq; in Regis gratiam insinuatus, quasi vrbs arcana proditurus, si pretium operæ sit, aditum se monstraturum promittens. vno eo comite ad speculandum locum, quo in vrbem erat penetrandum, circum vrbs moenia deambulantem, incautumque, neque cauendis insidijs intentum, venabulo quod manu gestabat transfixit. Immæne facinus, fœda mors, sed vitæ tamen meritis & actionibus consentanea. Cædis auctor patrato facinore pedes in fugam concitat. sequuntur regij milites, Regis in suo sanguine volutantis gemitu & clamoribus excitati: atque inter eos longo proximus interuallo Rodericus cognomento Cidus, vindictæ studio ardens. ille se proxima porta in vrbem infert, patefacto à custodijs aditu. Ex ea re coitionem & dolum regij suspicati, extrema omnia ciuibus comminabantur. Mortuo Rege, Legionenses & Galæci infauftam militiam auersati, cæloque & hominibus inuisam, è castris alius aliò dilapsi. Castellani, quos Regi fauere natura cogebat, pars Regis corpus ad Oniense monasterium moesti detulerunt: vbi iusta funeris haud magno apparatu & celebritate facta. multò maxima militum pars ad Zamoram mansit, in vltionem parricidij intenta. Zamoræ ciuibus, quasi cædis conscij fuissent, proditoris crimen impositum. Didacus Ordonius ex Laræ familia, ante alios ætate, virium robore, & rebus gestis præstans, equo vectus, armisque fulgens, ex loco vnde exaudiri posset, hominibus, auibus, iumentis, piscibus, herbis & arboribus, cladem, exitium, vastitatem minabatur: maria, terras, cælum inani verborum sonitu complens. mussabant ciues inter metum præsentem, & verecundiam absentium fluctuantes. Maior periculi quam honesti cura erat. Arias Gonsaluus quamuis ingrauescente ætate bellicis muneribus inutilis esse videbatur, decori tamen tenax, contumeliæ impatiens, se & filios pro patriæ salute certamini offert. Erat in more positum, vt quicumque vrbi aut oppido proditoris crimen imponeret, paratus ex prouocatione dimicare singulari certamine cum quinque hominibus aduersus singulos. sigillatim pugnaret. Tres Ariæ filij, Petrus, Didacus, & Rodericus ex ordine in campum pugnaturo processerunt. Incredibili Ordonij felicitate & virtute interempti omnes. Rodericus tantum, cum accepto lethali vulnere in vindictam præceps ferire conaretur aduersarium, aberrante ictu, gladio habenas, quibus Ordonij equus regebatur, discidit. equus eo vulnere percitus, Ordonium frustra retinere conantem, è diffinito ad certamen spatio, quod transilire Hispanorum more nefas habebatur, inuitum rapuit. In lite an caussa decidisset eo casu, dati iudices in neutram partem pronunciantes, ipso silentio ciuibus fauere visi sunt. Sic certamen diremptum, quod cum primis nobile fuisse. historiarum nostrates declarant: atque vulgaria carmina, quibus peruetusto more Hispani clarorum hominum virtutes ad lyram in conuiuijs decantare concentu non omnino rudi neque insuauis soliti sunt.

Alfonso

Alfonso renouatur in regnum. Cap. X.

AE C ad Zamoram gerebantur. Vrraca verò de rerum summa sollicita, veritaque ne noui motus existerent, nuncium Toletum mittit, qui Alfonso fratri res gestas, infelicem Sanctij Regis casum denunciaret. Instruit secretis notis, quibus haud dubiè intelligeret mandata sua esse. dat litteras insolentibus characterum formis descriptas: vt quid sibi vellent, si fortè interceptæ essent, cognosci non posset. Illarum hæc summa erat. Nihil syncerum esse in rebus humanis. mixtum dolori gaudium nunciare. Sanctium Regem interemptum Ataulphi dolo. qui & si communis hostis, erat tamen germanus frater: eiusque vicem dolere æquum esse, ac verò necessarium. Sanctij morte Zamoræ vrbs obsidionem breui dissipatum iri. tametsi certamen erat susceptum: cum Ordonius ciuibus conscijs cædem proditorie patrata affirmaret. Quod caput, & diuos semper erat precata, ipsum ad regnum vocari. celeritate opus esse ad præoccupandos prouincialium animos, studia concilianda. Videret ne inutili cunctatione agendi tempora dubitando, consulendoque consumeret. Hæc litteris continebantur. Verum Vrracæ nuncios multi Maurorum exploratores, qui inter Christianos erant, fama denique ipsa sua celeritate occupauit. Petrus Ansurius rerum mutationem propediem futuram expectans, quotidie Toletum ad tertium lapidem progressus ex viatoribus res omnes sciscitari solitus erat: nouique nuncij comprimendi studio, in itinere vnum & alterum exploratorem, qui gesta nunciarent, occultè ferro peremerat. Tandem Vrracæ nuncium natus, & de re tota diligenter edoctus, Toletum redit. Dabat consilium vt clam Mauro Rege in patriam profugeret. magnos casus intercedere posse. neque barbaris fidem inesse, vt rationibus suis potiorum honestatem haberent. Alfonso animo anceps, & quid consilij captaret dubitans, tutiora tandem consilia & honesta periculosis potiora fore iudicans, Regem Almenonem adiit: rem omnem vt nunciata erat, exponit, regni hæreditatem ad quod vocabatur cernendi petit facultatem. Eo inscio, à quo tantis beneficijs deuinctus esset, discedere in patriam inhumanum & inurbanum fore iudicasse: quod à suis moribus procul abesset. Salutare id consilium Alfonso fuit. Rex enim Maurus re prodita, omnes Alfonso aditus obseruabat, itinera obsederat, & diligenti custodia munierat, ne se posset commouere. Itaque Alfonso comitate fideque victus, vehementer se lætatum ait, cum ex aliorum prædicatione cognouit Sanctij morte, ipsum ad regnum vocari. & tunc gaudere amplius sublatam occasionem superiora officia, quæ fuerant ipsius meritis, suaque voluntate minorâ, aliquo maleficio mutandi, si se inuito in patriam discedere cogitasset. Quod felix, faustum, auspiciatumque esset, quamprimum iret: fraterna regna capesseret: initæ tantum amicitia memor nouo iureiurando fidem obstringeret, sibi & Hissemo filio maiori perpetuò amicum futurum. Deum testem, atque arbitrum conuentorum fore, ne datam

Dd 4

vltro

vitro citroque fidem, eosdem amicos inimicosque habituros, fallerent. Igitur rebus omnibus compositis discedentem Alonsum pecunia iuuat, & aliquanto spatio honoris causa profectus, continentiae atque fidei singulari exemplo in Rege barbaro abs se liberum dimittit. Hæc veriora arbitror, quam quæ Lucas ait: deluso barbaro per dispositos equos aufugisse in patriam. Zamoram primum itum, ubi Vrraca erat, quam matris loco semper habuit. Cum ea consilio communicato, de eius aduentu missis in omnes partes nuncijs, eximia prouincialium voluntate, propensisque studijs, quæ superiori tempore excitarat, in Legionis regnum receptus est. Garsias frater temporum mutatione euaserat, regnumque pristinum armis recuperare cogitabat. legati ad eum de pace sunt viri primarij. Erat homo ingenio minime malo. itaque nihil periculi subesse ratus, atque à fratre sperans omnia facile impetraturum: nulla fide accepta ad eum venit. capto libertas ad vitam finem erepta. crudele exemplum publicæ tranquillitatis respectus excusauit, cultusque & victus principalis: ita vt præter regnum nihil desideraret, si erepta libertatis vlla esset idonea satis compensatio. Castellæ proceres interea Burgis conuentus agitabant, decreuerantque Alonsum quidem ad regnum euocandum videri: recipiendum tamen non esse, priusquam se in scio Sanctij mortem patratam esse iureiurando confirmaret. Cum in eam urbem ventum esset, cæteris dubitantibus, ne facti memoria fraudi aliquando esset apud nouum Regem, cuius gratiam promereri commodius rebus suis fore cuncti iudicabant: Rodericus cognomento Cidus, qua in cæteris vti solebat animi magnitudine, Alonsum conceptis verbis in D. Agathæ iurare compulit. Diræ imprecationes in eius caput additæ, si fratris cædes ipsius consilio perpetrata esset. Cæremonia peracta, magno omnium qui aderant plausu & acclamatione, Castellæ Rex renunciatus est: haud obscure Roderico infensus, vt rerum euentus deinde declarauit. Præui homines, qui principum offensas acriter speculantur, & alienam felicitatem ægris oculis aspi-ciunt, eius animum amplius exacerbabant. Erat Alonsus natus minimum triginta septem annos, cum in regnū reuocatus est. bello strenuus fuit, vnde Fortis cognomen tulit, pacis artibus instructus, ingenio facili & modesto. Has virtutes natura insitas res aduersæ, quibus exercitus erat, multum auxerant. liberalitas profusa fuit prorsus, vt regni opes exhaustisse videretur. Salu-
1073
lutis anno millesimo septuagesimo tertio Sanctius occisus est, & Alonsus redijt in patriam. Quo anno Romæ quidem Hildebrādus ad summum pontificatum euectus, Gregorij. VII. nomen suscepit: singulari vir animi magnitudine atque constantia, qui pro ecclesiæ libertate cum Henrico Imperatore, eo nomine tertio, inimicitias suscipere grauissimas, & exercere non dubitauit per totam vitam. In Hispania autem Dominicus Exiliensis præcipua vir sanctitate, tertio decimo Kalen. Ianuarij, sexta feria defunctus est. Memoria eius anniuersarijs sacris in Hispania celebratur. In Riuogia Canis oppido natus, ex opilione ad S. A. Emiliani Cucullati monachus effectus, atque consequenti tempore eius monasterij Abbas, quod monachorum iura constanter tueretur, à Rege Vasconum Garsia, superioribus annis in exilium missus

missus fuit: vnde illi (sic suspicor) Exiliensis nomen. Monasterium Exiliense, quod priscis temporibus S. Sebastiani nomine dicatum erat, Ferdinandi Regis ope suaque diligentia instaurauit: vnde alio tempore in Dominici Exiliensis nomen vetus appellatio mutata: non ipsi tantum monasterio, sed etiam coniuncto municipio, quod locis confragolis ad vallem Tablatellum, quadragesimo ab vrbe Burgis lapide situm est, ipsa militari via, qua itur Gornatium. Hæc propter antiquitatis notitiam, loci nobilitatem, prætermittere consilium non fuit. Nunc ad Regum res gestas, & historiæ ordinem redeo.

10

Alonsi Regis initia. Cap. XI.

ALONSI initia turbulenta fuere, læti progressus. Anno quidem altero ex quo regnum recepit, salutis millesimo septuagesimo quarto, Reges Mauri Cordubensis & Toletanus armis de finibus decertabant. Alonsus officij memor, cōflato numerofo exercitu in Carpetanos mouit. veritus initio Almerion, nois belli apparatus ad se opprimendum pertineret: deinde quod res erat intelligit auxilio venisse. collatæ ab vtraque parte vires. Cordubenses fines incursionibus vastati. corruptæ fruges. deformatus ager. pagi, villæ, oppida incensa. prædæ hominum, pecorum, armentorum actæ. Iusto prælio pugnatum non est, Rege Cordubensi vniuersi certaminis aleam subire detrectante. Exercitus victoria lætus, spolijs grauis, in patriam reductus. Quo tempore Agnete prima Alonsi vxore defuncta, alteram Constantiam nomine ex Gallia, vbi nata erat, aduectam duxit. Ex hoc coniugio Vrraca Alonfo nata est, regni deinde atque fortunarum hæres, vt competenti loco declarabitur. Constantiæ hortatu (sic arbitror) missa abs Rege Romam legatio enixè Pontificem postulante, vt rei ecclesiasticæ, in quam vitio temporum, hominum culpa deprauati mores incubuerant, constituendæ nouisque institutis componendæ causa, Legatus in Hispaniam cum amplissimis mandatis & potestate mitteretur. Missus à Gregorio septimo Pontifice Maximo Ricardus Massiliensis Abbas, anno huius seculi septuagesimo sexto Burgis in Citeriore Hispania concilium Episcoporum agitauit. In quo regiæ voluntati morem gerens, in omni regno eius Romanum ministerium confirmauit. Sic Pelagius Ouetensis loquitur (vt ego interpretor) leges ecclesiæ veteres in mores reuocatæ. ac præsertim quod in Germania non absque motu factitatum erat, vxores sacerdotibus detractæ: quas prisci moris oblitæ, & voluptatum illecebris superati, plerique habere consueverant. Quæ res sanctissimo Pontifici inuidiam peperit, vsque eò vt conuitijs & contumelijs probrosisque carminibus passim eius nomen profcinderent. Aded graue est assueta relinquere, & veteres mores noua censura mutare. Præterea Aragoniæ exemplo, precandi ritus ex Romano more sanciti. prisca Gotthorum instituta rebus diuinis procurandis, propitiando numine antiquata. Mauri Reges Cordubensis atque Hispalensis, cum vestigal quod
1074
1076
Dd 5 superior

superiori tempore pacti erant, pendere recusarent, Rodericus Cidus ad eos legatus est ea de causa. Granatenses eo tempore & Hispalenses armis de finibus certabant. Regis Granatensis stipendia nonnulli milites Christiani faciebant. Cidus pacificatoris persona assumpta, dissidentes in pace ponere conatus primum est: deinde aduersus Granatensem Regem, quoniam ad nullam pacis conditionem adduci poterat, pro Hispalensi in acie stetit. Insigni prælio victi Granatenses ad ea consilia recurrere compulsi sunt, quæ per imprudentiam antea repudiarent. Roderico arbitro pax inter Reges facta, milites præda diuites, atque vectigali Cordubæ & Hispali, pro qua re venerat representato, in patriam reduxit: Bellatoris ex his rebus nouum cognomen adeptus, egregia militum & totius prouinciæ voluntate, virtutes eius admirantium, ipsum nouis honorum titulis, quoniam re non poterant, exornantium. Proceres Castellæ atque Legionis ex iisdem rebus inuidiæ flammis urebantur: prorsus ut nouis criminibus apud Regem petitiu peruertere constituerent. Prope spem res erat à superiori tempore Regis animo alienato. Ex ea spe inuidis ardor animorum crescebat. Accidit Regem in Bætica nouo bello implicari aduersus eos Mauros, qui tributa pendere denuò recusabant. Maurorum alia manus è Celtiberia, vbi latè ea tempestate dominabantur, per Medinæ Celinæ fines in Castellam irrupit. Gormatij agros omni maleficij genere vastabat. Cidus quem importuna vis morbi tenuerat in patria (fortassis etiam morbi simulatione procerum inuidiam declinare studebat) tumultuario delectu habito, Maurorum latrocinia prohibuit: ipsos regni finibus magna celeritate dimouit. Ad hæc studio proeuctus in Maurorum fines Toletum vsque excursions fecit. Ingens ex ijs locis præda abacta. agri & oppida deformata. supra septem vtriusque sexus millia in seruitutem abducta. Inuidis & malè cogitantibus proceribus, qui Regis auribus Roderici felicitati insidiabantur, ex ea re criminandi noua materia suppeditata. Violatæ fidei Mauro Regi criminibus petunt. videret ne dissimulando impotenti homini atque ambitioso habenas laxaret. supplicio cogendum, æquo cum cæteris iure viuere: neque se præ cæteris fastu & arrogantia animi eximium putare. Auctore Rege, ac decreto principum punitur exilio: mandatumque, ut intra nonum diem vniuersæ regiæ ditioris finibus exiret. Tempori ille cedendum arbitratus, apud Abbatem S. Petri Cardeniæ, cuius monasterij per totam vitam religionem præcipue coluit, uxorem & filios reliquit, certus aduersus Christiani nominis hostes maiori impetu bellum gerere. Erant Mauri per id tempus vitiorum licentiæ eneruati. voluptatum illecebris virtus & gloria, cum qua venerant in Hispaniam extincta erat. Itaque cum priuata Rodericus militum manu, quos in armis exercitissimos habebat, multi præterea amici & necessarij nominabant, tanta erat cupiditas eo Duce aduersus Mauros bellandi, in Carpetanos primum irruit: & aduersi Fenarij fluminis ductum secutus, in Celtiberos penetravit, Alhamamque peruenit, qua parte Salo fluuius Idubedæ montes penetrans Celtiberiæ maiorem partem irrigat. In eo tractu Alcocerium arcem natura loci munitissimam, sitamque in prærupto monte expugnat.

gnat. duos Duces Mauros cum iusto exercitu à Rege Valentiz missos aduersus eius conatus insigni prælio superat. Ex ea arce agros populatur: omni iniuria belli Mauros finitimos vexat. Ex prædiuiti præda equi triginta, totidem Maurici gladij ex ephippijs pèdentes ad Alfonso Regem dono missi. pari numero captiui equos regere iussi, eximia magnitudine corporum, decoro habitu. vestes auro purpuraque distinctæ. Muneris magnitudini quanta maxima à legatis potuit verborum gratia adiuncta. quos Rex quidem hilari vultu suscepit, & cum verborum honore: populus Cidi laudes ad cælum prædicatione ferre: patriæ liberatorem, Maurorum terrorem, reipublicæ patronum vocare. Vnum esse, qui beneficijs maleficia vinceret, & benignitate cum offensa certaret. veteres heroes quos æmulari videbatur, rerum gestarum gloria, magnitudine animi exæquare. Exilij decretum supplicium, propter Mauros scilicet mutari non placuit: concessum tamen prouincialibus ut impune qui vellent, Cido militarent. in quo reipublicæ tranquillitati bene consultum est. plerique enim in armis educati, rebus Bæticiæ ab Alfonso compositis, otium quo sibi marcescere videbantur, ægris animis ferebant. Hæc quamuis plures per annos gesta, narratione iuncta sunt, ne diuisa memoriam perturbarent. Nunc retro reuocanda oratio est: & quid præterea rerum in Hispania gestum sit anno salutis millesimo septuagesimo sexto, alio ex principio explicandum.

Intra lib. 10. cap. 4. a missis vis centum totidemq. gladijs: ueris prædis diuersa nera missa fuerunt.

1076

Sanctius Rex Vasconum à fratre occiditur. Cap. XII.

SANCTIO. Vasconum Regi frater erat Raymundus, homo leuis, inconstanti, turbidoque ingenio: cui discordiæ, rixæ, seditiones cordi erant, rerum nouarum cupiditas: honesti sanctiq; nulla cura præ studio assequendi quod animo destinasset. vastus in consilijs & immodicus, regnandique ambitione exæstians. Rex quietis cupidior quàm belli, pietatis studijs deditus: quod veteres schedæ indicant, agros cum villas, prædia magno numero cœnobijs monachorum donasse. Ex ijs rebus calumniandi materia, vicina vitiorum nomina virtutibus affingendo: quæ magna peruersio est. religionis studium, animi angustiam: morum tranquillitatem, ignauiam interpretabatur & metum. Aderant studia perditorum hominum, quicumque decoctores, æreque alieno exhausti, inopesque erant, modò nequam homines & audaces cognosceret, eos in familiaritatem libenter admittebat. his ut cuiusque studium ex ætate flagrabat, liberaliter pecuniam, vestes, arma, equos largiebat: neque sumptui neque modestiæ parcens, dum illos sibi obstrictos obnoxiosq; redderet. Rex ex vxore Placentia Ramirum filium in spem regni genuerat: addunt alij Garfæ nomine secundum, tertiumque nulla appellatione designata: quos defuncto patre ad Alfonso Castellæ Regem confugisse pro certo ponunt. Ij ætate minores erant. Rex annis grauis. Raymundo regnandi spes nulla nisi in scelere, in malo obstinata voluntas. factionis ergo viribus, quas potest arces & oppida prædijs occupat. & quoniam ad sanitatem reuocari

uocari non poterat, Rege auctore decreto senatus reipublicæ hostis esse iudicatur: qui aliena inuaserat, sua perderet, regni que finibus excederet. Ex eo tempore vterque in alterius perniciem armari. Raymundus insidijs parandis quam Sanctius cauendis intentior, ad Rotam municipium patrandi facinoris opportunitatem nactus, fratrem proditoriè obtruncat. Cædis auctorem Rodericus Præsul ne nominatim proderet, gentis vnde ipsi genus, patriæque amori tribuendum putauit: aut mea me potius fallit coniectura. Cæsi fratris filius Ramirus ad Cidum profugit. Ramiri fratres ad Alfonso Castellæ Regem. infirma puerorum ætas erat, vires imbecillæ ad sustinendos tyranni impetus: qui prouinciæ studia teneret, regnumque armis inuasisset. Proceres rei indignitate permoti, communicato consilio inter se, Sanctium defuncti Regis patruem Aragoniæ Regem, ad regnum Vasconum euocant. Affuit ille continuò, & maiorem prouinciæ partem breui occupauit. Viruesceni, Riugia, ac nominatim Anagarum, & Calagurris, præterea Cantabria vniuersa Alfonso Regis Castellæ armis cecidit. meliori is quam Sanctius iure nitens, cum Ferdinandus pater ex iusta vxore, Sanctij pater Ramirus vulgò conceptus fuisset, de reliqua prouincia Aragonio Regi litem intendit. ne armis dimicandum esset, conuenit vt Vasconum regnum Alfonso vectigale esset. Antiquis monumentis Sanctium & Petrum filium, pactum tributum appendisse proditum, testatumque inuenimus. Raymundus inter vtriusque Regis arma & studia destitutus Cæsaraugustam aufugit. Homo impurus, superis, hominibusque inuisus, scelera conscientia exagitabatur, neque suis neque alienis fidebat. à Rege tamen Mauro prædia domosque accepit, vnde inopem & calamitosam vitam sustentaret. nepris eius Marchesia nomine Aznarij Lupi viri nobilis vxor, ea prædia Alfonso Aragonij Regis eo nomine primi tempore, eius vrbs templo maximo, quod D. Mariæ nomine sacrum est, legasse fertur.

Almenon Tolet. Rex. & Raymundus Barc. Comes obeunt. Cap. XIII.

1077

PROXIMVS annus ex quo hæc gesta sunt, qui ab ortu Christi millesimus septuagesimus septimus erat, duorum Principum funere, quam vlla re alia insignior fuit, Almenonis Tolertani Regis, & Raymundi Comitis Barcinonensis cognomento Senis. Almenonis filius natus maximus Hissemus nomine, anno integro, ex quanto tempore paternum regnum obtinuit, Alfonso Regis amicitiam patris exemplo & præceptis institutus persanctè coluit. Hissemi frater & successor Hyaya Aladribilis, moribus patri & fratri dissimilis & toto vitæ genere, neque bello strenuus neque pacis artibus instructus, in lustris & popinis vitam exigere solitus, atque illustrium foeminarum pudicitiam attentare, grauissimum tum Maurorum tum Christianorum, qui in ditione supererant, odium & inuidiam incurrit. Videbatur enim cum pudicitia non pudorem tantum, sed etiam humanitatem exuisse, crudelis in omnes & ferox. Alfonso Castellæ Rex sacramenti religione, quo

quo se obstrinxerat Almenoni & Hissemo solutus, vtriusque gentis litteris atque quotidiano propemodum suorum conuitio sollicitabatur, vt urbem principem ac totius ferme ditionis Mauricæ propugnaculum, impia & crudeli tyrannide eriperet: temporis opportunitatem negligendam non esse dictitantium, quam superi offerrent ex Regis imbellis ignauiam: in quo neque vigor animi esset, neque rei militaris disciplina. præterea in tanta ciuium alienatione, Christianorum viribus haud parem fore prædicabant. Hæc initia eius expeditionis, qua Toletum capta est, atque prima fundamenta ponebantur. Raymundi defuncti corpus Barcinone in templo maximo, quod sua impensa ab imo totum extruendum curarat, tumulo contestum est. iusta funeris magnificè facta. Dicitio vt ipse moriens testamento mandauit, bifariam diuisa est. pars Berengario data, pars Raymundo, cui Stupæ caput cognomentum fuisse diximus, procero corpore, eximia formæ dignitate. Moribus formæ consentaneis, prouincialium studia, sed & patris benevolentiam sibi conciliarat: prorsus vt fratri qui maior natu erat, principatu prælatus Barcinonem prouinciæ caput obtinuerit. Ea res illi malo fuit, exitiumque attulit fraterna ex inuidia, vti mox dicemus. Almodiam (sic non nemo vocat) Roberti Guiscardi Nortmanni, quæ gens hac tempestate magnam virtutis opinionem excitarat, & ad extremam Italiam ac Siciliam latè dominabatur, filiam vxorem habuit, insigni pietate foeminam. cuius sumptibus gemina cœnobita constituta sunt: alterum in Mariæ valle in agro Cabreræ: Danielis nomine alterum prope Gerundam. In quo, viro defuncto vitæ principalis illecebris abdicatis, virilis concubitus expers, vitam sanctissimè exegit. vtrunque D. Benedicti regula & institutis temperauit. Ex eo coniugio Raymundus Arnaldus natus est, qui patri in principatu successit. Hoc sanè tempore Armengaudus Vrgelitanus Comes, Maurorum in ditione reliquias armis: Guillelmus Iordanus Geretaniæ Comes Arianam sectam in Geretanis renascentem, decretis, supplicijs, atque malis omnibus exagitabat. Multa oppida secundum Sicoris amnis ripam Mauris ablata: ac nominatim vrbs Balagueris sub Christianorum imperium missa est.

Nortmanni veniunt in Italiam Cap. XIII.

NORTMANNORVM nomen Hispaniæ olim & Galliarum cladibus nobile, per hæc tempora nobilius est redditum: cum in Italiam virtutis & imperij gloriam propagarunt, magnam eius partem armis peruagati, ac noui tandem in ea regni conditores, quod ad nostram ætatem inter varias Principum familias sæpe alternauit. Huius gentis originem (quoniam cum rebus Hispaniæ res Nortmannorum confusæ non parum sæpe sunt) & occasionem aduentus eorum in Italiam hoc loco intelligi, aliquid lucis afferre posse cogitauit. Nortmannorum appellatione, vt vox indicat, vocabantur quicumque Daniam

Daniam inter & Cimbricam Chersonesum-oram Germanici maris & vicinas insulas incolebant: feri homines & barbari, cultu vitæ agresti, inhumanis moribus, rei nauticæ periti, & plurimum piraticæ dediti. Luithprandus proximæ superioris ætatis scriptor, eisdem Nortmannos & Rhuslos facit, nimirum eodem tempore, hi in Orientis, illi in Occidentis prouincias sese torrentis instar infudere. In parte olim Galliæ, Carolo Simplice Francorum Rege concedente, confederunt ea, cui antea Neustriæ nomen erat, deinde Nortmanniæ: vt superius dictum est. Rholo Dux fuit genti natura imperij auidæ: quiduis simulare & dissimulare assuetæ, eloquentiæ studijs & aucupio deditæ, laboris, inedia, æstus & frigoris patientia obduratæ. indumentorum elegantiam consectabantur: alioqui impotenti effrænique ingenio. Atque hæc virtutes & vitia Nortmannis inerant, postquam mitiori cælo & mansuetioribus Gallorum ingenijs, feritas cum qua venerant mitigata est. Rholonis ex progenie Guillelmus cognomento Nothus, septimus Neustriæ Dux, ex Eduardi Regis Sancti testamento, ad veterem Nortmanniæ ditionem Angliæ regnum adiecit. is belli sacri, quod proximè susceptum est tempore, classe in Angliam delatus Haroldo æmulo, prælio vnico victor vitam regnumque abstulit. Inde Gallos inter & Anglos bella diuturna & grauissima haud multò ante hæc tempora, ad quæ nostra perducta narratio est. Ex Gallia valida Nortmannorum manus in Italiam hac occasione venerat. Est in Nortmannia ciuitas, quæ Constantia Castra olim dicta est, in eius agro Altuilla municipium: quod Tancredus nobili genere Princeps, & multarum imaginum obtinebat, numerosa prole felix, ex geminis nuptijs duodecim filiorum pater nihilominus. Ex priori coniuge Guillelmus cognomento Ferreabrachia, Drogo, Vvifredus, Gaufrerus & Serlo nati, posterior Fransendis nomine septem filios peperit, Robertum, Guiscardum, Malgerium, Guillelmum, Alueredum, Humbertum, Tancredum, & natu inter fratres minimum Rogerium: qui gloria rerum gestarum & ditionis amplitudine, atque diuturnitate cæteros facillè superauit. Mater filios & priuignos pari amore prosequi videbatur. hoc illis mutui amoris conciliandi, depellendæ inuidiæ incitamentum fuit. pater civilibus & bellicis artibus instituendos curauit. Manu prompti erant, boni consilio. temeritatem ratio comprimebat, metum depellebat audacia. Ditionis paternæ angustia exclusi, veritque ne hæreditate diuidenda, rixæ & contentiones extarent, aliò migrandi consilium capiunt. Italia in plures principatus diuisa, intestinis motibus æstuabat. Siciliam & vicinas inferi maris insulas Mauri obtinebant. virtutis ostentandæ occasio ex vtraque re opportuna. Maiores natu fratres cum militari manu primùm petiuerunt Italiam. & cum in Gallia Togata virtutis specimen præbuisent, atque in Hetruria: inde in Campaniam itum: vbi Capuanus & Salernitanus Principes armis de finibus certabant. Capuano primùm adhæserunt, deinde liberalioris militiae spe Salernitano. Victoria parta belloque sedato inuitati à Maniaco, qui magnæ Græciæ & Apuliæ parti pro Græcis Præfectus erat, in Siciliam aduersus Mauros transmiserunt. breui operæpretium factum. multæ

multæ in ea insula vrbes ad Christianorum ditionem restitutæ sunt. victi acie, fugatique barbari. Mox inter Græcos & Nortmannos suspiciones & simultates natæ. superati Græci, fugatique. fratres bello victores in Sicilia atque Italia eius principatus fundamenta posuerunt, quæ breui in iustum imperium excreuerunt. Nam fratres natu minores, duobus tantum ex suo numero relictis in patria, ij ex omni numero qui fuerint clam est, sed relictis tamen in Gallia, rebus quæ in Italia gerebantur cognitis, cum supplemento militari ex Gallia præsto fuerunt. Partum in Italia imperium diuisum inter fratres: cæteris defunctis tandem in Roberto Guiscardo constitit, atque Rogerio. Robertus Apuliæ atque Calabriæ Dux fuit. Rogerius Siciliæ Comes, Mauris & Græcis, eius & fratris armis ereptæ. Robertus ex duabus vxoribus Alberada gentili, & Sigelgaita Salernitani Principis filia, Boamundum & Rogerium filios reliquit, filiam Almodiam: si vera sunt quæ auctores Catalauni tradunt, Raymundo eam Barcinonensi Comiti nupsisse, vti antea dictum est. Ex Rogerio Siciliæ Comite, Rogerius is natus est, qui paterni imperij nomen regia appellatione mutauit. & cognatis omnibus quæ defunctis quæ oppressis in ordinemque redactis, Nortmannorum ditionem vniuersam in Sicilia atque Italia occupauit felicibus armis: Africam atque Græciam vestigales effecit. Hæc ferme ex Gaufrero monacho, qui res à Nortmannis gestas in Italia, ipsiusmet Rogerij Comitum hortatu proprio commentario explicuit. Verum Italia missa in Hispaniam recurramus.

Bellum in Toletanum Regem decernitur. Cap. XV.

NORTMANNORVM arma in Italia mouebantur. In Hispania Toletanorum ciuium frequentibus litteris & nuncijs nostrorum animi ad nouum bellum capeffendum sollicitabantur. Hyaia Regem neque mora temporis fanari, neque periculi magnitudine à turpitudine reuocari: impunitate confirmari audaciam, crudelitatem augeri: præter spiritum, quem ægrè inter tot ærumnas ducebant, & spem vitionis, quæ vitam calamitosam sustentabant, miseris ciuibus relictum nihil esse. Nisi quid in Christianis præsidij sit, Maurorum auxilium euocare certum esse. quamcunque seruitutis conditionem, depellendæ eius tyrannidis studio, libenter fore suscepturos. Esse quidem omnem seruitutem miseram: seruire autem amenti, impudico, impuro, nunquam ne in discrimine quidem sobrio, grauissimum atque intolerandum. Alfonsi Regis animus anticipati cura suspensus in diuersas partes, hinc honesti specie, inde comodi quod ostendebatur, spe maximi trahebatur. In procerum concilio de re tanta disceptari saluberrimum fore visum est. non vna omnibus sententia fuit. Plerique quibus audaciæ plus inerat, bellum continuo sumendum iudicabant. priuatis id singulorum rationibus commodum fore, vniuersæ Christianæ reipublicæ honorificum & salutare. Expugnate

pugnatae urbis praedam ad milites redituram. Maurorum imperium evertendi, quae sese offerebat occasio, firmissimo eo propugnaculo totius Mauricæ ditionis capto, negligendam non esse. bellumque, quod opinione facilius fore pollicebantur, esset quamuis periculosum & graue, libentissimis animis sumendum esse: in cuius euentu rei Mauricæ summa vertebatur. Proceres alij bellum detestabantur, & ex amicitia quae Alfonso erat cum Regibus Toletanis religiones captabant. Consilio honesti species praetendebatur. Ex eo numero quidam exactae prudentiae opinione.

„ Quo, inquit, iure, ô Rex, quo ore ciuitatem eam armatus inuades, quae
 „ te domo profugum, egenum, sine lare familiari vagantem accepit hospiti-
 „ rio: omnibus officijs coluit, vnde tibi ad regnum quod obtines, factus
 „ est gradus? Quae pietas eius filio bellum indicere, sit ille quamuis nequif-
 „ simus, qui te cum in potestate esses, suis opibus adiutum, patriæ, & lo-
 „ co vnde excideras, reddidit? Nimirum vt filium benignè accepit, habuit-
 „ que, vt eius posteros fratrum loco esse tibi putares. Neque enim minor
 „ voluntatis & officij coniunctio, quam naturæ necessitudo esse debet. Suade-
 „ re Principi quod decet, multi laboris est: assentatio sine periculo peragitur.
 „ vt quisque est animo ignauus, (absit inuidia) ita procax ore: bella, victo-
 „ rias, urbium euersiones loquitur. ignauissimi cuiusque consilio bellum
 „ suscipi potest, strenuissimi labore & periculo administratur. Quanta sit
 „ eius urbis firmitas, quantis operibus sit munita, nemo ignorat. At inui-
 „ tamur à ciuibus. Quasi multitudini fidendum sit leuissimæ & inconstan-
 „ ti, atque eò vela conuertere solitæ, vnde se aliquis fauoris & melioris
 „ spei flatus ostenderit. At tyrannidem evertere pulchrum est. Honestæ sci-
 „ licet species, minimèque fallax, ni simul humanitatis & grati animi leges
 „ euerterentur. At Hislèmi morte iurisiurandi religione soluti sumus. Verum:
 „ sed superos vtriusque voluntatis & perpetuæ beneuolentiæ, quam pacti
 „ estis, testes fallere non possumus: eosdem ne ultores sentiamus, prou-
 „ dendum est. Hæc non eò pertinent, vt laborem & periculum defugiamus,
 „ ô Rex. Idem animus nobis est, qui fuit semper, promptus & ala-
 „ cer. inermes quoque, nudi & exsanguis, si stat sententia pugnandi ad bel-
 „ lum sequemur: sed in consilio dando accipiendoque nobis liberae voces,
 „ tibi propitiæ aures esse debuerunt. Commotus ea oratione Regis ani-
 „ mus videbatur: atque eo magis quod ex ore multorum & prudentiorum
 „ mitti videbatur. vicit tamen pugnandi studium, urbisque nobilissimæ ob-
 „ tinendæ commoditas. atque in eam sententiam hanc summam orationis
 „ habuit. Non ignoro, viri nobiles, multa esse, quæ animos ab huius bel-
 „ li cogitatione abducant: plura per hosce dies de industria à quibusdam
 „ ad terrendum esse iactata. Sed neque improuisa vobis esse debet men-
 „ dacij vanitas. Ignauia metusque omnia in maius auget. De religione
 „ non dicam, ac ne de ingrati quidem animi nota, quæ nobis opponitur.
 „ Hyaiæ sceleribus procurandis satis vtrunque credimus expiari. patre iu-
 „ dice & arbitro, qui poenas grauissimas daret, an æquum est vt paternæ
 „ amicitiae respectu liber euadat? Urbis fortissimæ difficultas obijcitur:
 „ sed

„ sed virtuti vestrae omnia peruia erunt. sic magnam Hispaniæ partem,
 „ nostra & Sanctij fratris auspiciâ secuti, armis subiugastis, barbaros sæ-
 „ pe acie vicistis. munitissimas vrbes & arces vestra virtute captæ sunt.
 „ Omnia virtuti peruia, quæ ignauis terribilia sunt. Hostium multitudo
 „ opponitur. nunc scilicet primùm inconditam sustinebitis turbam, quæ
 „ ipsa se sua multitudine impedit? imbelles sunt, quibus bellum inferre
 „ paramus, & longa armorum desuetudine eneruati. Iam Toletum capta quo-
 „ minus longissima spatia emensi ad Hispaniæ finem, atque laborum me-
 „ ram perueniamus, nihil obstabit. Nominis Christiano, regnoque nostro,
 „ & vobis ipsis, labore non maximo gloriam immortalem parabit. Ca-
 „ uendum ne cunctando metuendoque agendi tempus elabatur: & quod
 „ euenit in tardis consilijs, optima deinceps videantur, quorum tem-
 „ pus effugerit. Regis oratione cunctorum qui aderant animi inflamma-
 „ ti sunt: propensaque omnium voluntate bellum in Mauros decernitur.
 „ arma, equi, tela, commeatus comparantur, pecuniaque in stipendium mi-
 „ litare. magni tota prouincia delectus habentur. veterani milites, vt in
 „ quoque erat virtutis plurimum, magnis propositis præmijs nominatim
 „ euocantur. Hæc omnia eo maiori festinatione administrantur, quod vno
 „ tempore nunciatum erat, Pacis Augustæ Regem Maurum à ciuium To-
 „ letanorum parte euocatum, cum validis copijs ad eam urbem capien-
 „ dam aduentare, propediemque affore. vtriusque Regis copiæ Toletum
 „ eodem tempore peruenere. Verùm Alfonso inuictas copias atque tot
 „ bellis exercitatas sub signis trahebat. Maurus numero & viribus infe-
 „ rior in patriam reiectus abiit. Christiani milites, tamen vrbes potius
 „ spe depulsi, quoniam Rex Maurus bello nunciato, se & urbem ad om-
 „ nes casus egregiè munierat, Regis Alfonso iussu agros incendunt, cor-
 „ rumpunt segetes, direptiones faciunt. atque hæc anno millesimo septua-
 „ gesimo nono inchoata. idem secundo, tertio & quarto anno factitatum:
 „ neque consequentibus annis cessatum est. Canales & Ulmus oppida vr-
 „ bi vicina præsidijs occupata firmataque sunt. inde excursions continen-
 „ ter factæ. His iniurijs calamitosi ciues re frumentaria angustè uteban-
 „ tur, commeatus omne genus inopia laborabant. Toletani importata plu-
 „ rimùm annona vitam tolerant. circum urbem solum sterile, nudum, sa-
 „ xum, deforme, rebus omnibus indigens. cælo terraque aquarum penu-
 „ ria, quod longissimè abest à mari, & tota regio præ reliqua Hispania
 „ sublimis est: nisi qua parte planiciem Tagus amnis interfluit lætiorem
 „ prouentu, longioremque, quam latam spatijs. Vno tempore Gidi arma in
 „ Celtiberia prosperum cursum tenebant: Maurorum oppida, & arces eius
 „ virtute, & diligentia carpebantur. ad Regis Alfonso gratiam planè restitui-
 „ tus non erat. id vnum ad felicitatis cumulum deesse videbatur. Commo-
 „ dum accidit, vt anno eius seculi octogesimo Maurorum intestina ar-
 „ ma in Bætica mouerentur. Almosala regulus arcem Grados vi abstu-
 „ lit, ad Alfonso præsidium Adofirus ditione spoliatus confugit, eius ar-
 „ mis sperans arcem recipere, vlcisci iniurias. Occasionem rei bene geren-
 „ dz,

dæ, haudquaquam Alfonso negligendam iudicabat. præmissa militum manus. Ipse paulò post cum iusto exercitu in interiorem prouinciam penetravit. Varijs Mauri artibus, & ludificationibus cum bellum duci videret, neque totius dimicationis copiam fieri, & Toletanæ expeditionis cura sollicitabat: bello Bætico Cidum tanti nominis Ducem præficiendum curavit. Ex Celtiberia euocatus continuò affuit. Venienti Rex complexum fert, facetus natura, & consuetudine edoctus simulare benevolentiam blandis sermonibus. non modò exilij multam remisit, verumetiam eo expetente perpetua lege sancitum, ne ingenuæ conditionis viris, quoties solum exilio vertere cogentur, ante diem trigesimum è regni finibus discedere necesse esset: cum antea moribus fixum esset, vt nonus modò dies parando exilio præscriberetur. Belli eius confecti laus penes Cidum stetit. arcem Grados vi expugnauit. Almosalam regulum rededit in potestatem: ad Regemque transmisit eius arbitrio ple-

10 8 1
tendum. Anno proximo huius sæculi octogesimo primo Garsias Alfonso frater in vinculis obiit, dissectis vltro venis. Emitti custodia eatenus non placuerat: ne ingenij leuitate rempublicam conturbaret. Neque enim regnandi ambitione crediderim, Garsiam tandiu à fratre in carcere retentum fuisse. Conuenit liberio rem custodiam à morte Sanctij fuisse. auctor etiam quidam sub vitæ finem, propositam à fratre libertatis conditionem affirmat, siue vitæ tædio, siue quoniam ea calamitate diuinum numen propitiari volebat, constanter repudiasset: ac ne compedes quidem, quibus in-

20
nexi pedes erant, eximi voluisse. mandasse præterea in testamento, vt cum ferreis compedibus sepeliretur: quod vt iussit factum est Legionem in D. Isidori tumulo composito. funus magnificè factum, vtraque sorore procurante, Episcopis, atque proceribus. Anno captiuitatis decimo, regni quindodecimo ex hac vita migravit. Quo tempore Cidus Bæticiæ rebus compositis, cum in Celtiberiam redisset, Dianij regulum Almagium, & Sanctium Aragoniæ Regem, qui Mauris auxilio venerat, collatis signis deuicit. Noua ea victoria auctus, in Castellam ad Alfonso inuicatus redijt. Nauatæ operæ, & tantorum laborum præmium Viruesca, Valer-

30
nica, Arceionia fuere, insigni Regis liberalitate perpetuo iure donata. Rursus Almagius, qui Consaburionem vsque vindictæ studio inflammatus processerat, viribus & potentia formidabilis, abs Rege qui vastando Toletano agro operam dabat, Maurus acie victus, in arcem euasit, in prælio & in fuga barbari magno numero prostrati sunt. Victoris animus inopinatus casus perculit, multumque de victoriæ lætitia minuit. Didacus Viuar Cidi filius, qui paternæ virtutis æmulatione ad parem gloriam niti videbatur, Regemque ad bellum profectus erat, in acie importuna cæde periit. Defuncti sepulcrum in D. Petri Cardeniæ ad nostram ætatem monstratur, extatque. Neque constiterit gemina clade compressi Almagij conatus. denuò reparatis viribus in fines Christianorum populabundus inuasit: atque in Mediæ Campestris conspectum venit. Eo loco Aluarus Fannius Minaia Cidi propinquus obuiam progressus,

gressus, cum barbaris acie dimicans victor euasit. Atque hæc salutis anno millesimo octogesimo secundo gesta sunt. Quo anno Raymundus Barcinonensis Comes cum Gerundam contenderet, ad oppidum Percham, Ostarlitum inter & Gerundam, Berengarij fratris insidijs circumuentus periit. Sepultus est Gerundæ in æde maxima. Successit Arnaldus Raymundi filius, ætate quidem infans, neque integrum annum natus: diuturnitate tamen imperij, ditionis amplitudine, & rerum gestarum gloria, cuius maiorum Principum par. Parricida dolorem initio & luctum ex casu fratris simulare: mox re prodita, persona detracta, à prouincialibus odium est redditum. procerum armis non modò frater-

10
no principatu, ad quem occultè nitebatur, sed etiam suamet ditione spoliatus, exul & vagus, & linguæ vitio mutus repente effectus, vitam calamitosam exegit Hierosolymis, vbi defunctus est post aliquot annos. Vrgeliæ & Besaluni Principum progenies à stirpe defecit: ijque principatus ad Arnaldi Barcinonensis Comitis ditionem subiuncti. Accessit in parte Galliarum Narbonensis, Prouincia Phocæensis dotis nomine cum vxore Alfonsa (Dulcem alij vocant) Gilberti certè Prouinciæ Comitis filia. Ex eo coniugio Raymundus & Berengarius nati sunt. tres filiarum principibus olim in Gallia iunctæ. Earum vni Berengariæ nomen fuit. duarum nomina interciderunt. Cum Alfonso Tolosate bellum fuit varium ancepsque: deinde pax ea lege sancita est, vt ipsi & posterij, quasi alternæ adoptionis iure inter se succederent, familia altera sublata extinctaque. Verùm hæc consequentibus annis acciderunt. nunc ad iter institutum sese conuertat oratio.

Toletum capitur. Cap. XVI.

30
REQVENTIBVS nostrorum incursionibus Toletani ciues fatigati Christianorum, qui in ea vrbe habitabant, animi ad dulce libertatis nomen arrecti erant: & quamprimum se Rex in vrbis conspectum cum iusto exercitu dedisset, se portas aperturos pollicebantur. Nostrorum vires exhaustæ erant: à belli cogitatione auersi animi. multæ difficultates opponebantur, magni labores, pericula grauia. hæc omnia Regis constantia peruicit. Ergo supremo conatu bellum reparat: non ante in patriam redire certus, quam nobilissimam vrbem redigisset in potestatem. Is erat vrbis situs, ea locorum asperitas & natura, vt si negotium confici, vrbemque obsidere vellet, diducendi in plures manus milites, & plura castra metanda essent. multo maiores, quàm antea fecerat, copiarum conscribendæ erant. Quantum felicitatis rebus afferant finitimorum Regum & Principum opes, inter se id quod per raro accidit, consentientes, huius expeditionis apparatu intellectum est. primi Castellani, Legionenses, Cantabri, Calæci, Astures, Lusitani magno numero nomina dant. affuit Sanctius Aragoniæ & Vasconum Rex, na-

40
E c 2 uandæ

uandæ operæ studio incensus. ex Italia Germaniæque auxilia venerunt. belli quod susceptum erat, fama toto orbe volitabat. Francorum quoniam Hispaniæ finitimi erant, maior numerus fuit, præcipua homines alacritate ad suscipienda bella, corporum patientia non eadem. Ea gens quoniam hoc & consequentibus bellis rem Christianam multum iuuit, & qui in Hispania remanere voluerunt, magnis præmijs affecti inuitatiq; abs Regibus sunt, vectigalium immunitate donata ipsis & posteris: ex ea re *de immunes a ga bell factum arbitror, vt immunis atque ingenuæ conditionis homines, vulgari Hispanorum lingua Francos vocemus.* cuius rei veteres tabulæ & diplomata Toletanis per hæc tempora concessa indicio sunt. Conflatus 10 ex tot gentibus exercitus numero & viribus præstans ductore Rege Toletum mouit. hilares animi, victoriæ certa spes. Rex Maurus de hostium apparatu certior factus, excitatusque periculi magnitudine, nihil de sua comparatione omittebat. milite & commeatu instructus erat. præsidio quod in ciuium caritate & beneuolentia est firmissimum, septus non erat: neque id barbarus ignorabat. Loci tamen natura, facilè se defensurum cogitabat: quòd vrbs prope ex omnibus partibus altissimis rupibus, quas medias Tagus annis penetrat, circumdata vnum habet & perangustum aditum ad Septentrionem, arduum ascensu & duplici muro munitum. Septenis castris abs Rege vrbs circumdata est. ingrediendi egrediendi- 20 que facultas sublata ciuibus. Cum maxima copiarum parte Rex in planicie, quæ ad radices montis pertinet, in quo ciuitas est posita, locauit castra. Obstinatis vtraque pars animis erat. pro vrbs mœnibus leuibus prælijs dimicatum vario euentu, successu haud memorabili. Hispano par in pedestri pugna Maurus non erat, velocitate æquali, virium robore præstanti: equestri prælio aliquanto melior erat, more gentis sequi solitus, deinde cedere. Turres à nostris, plutei, vineæ, aliaque subruendo muro idonea machinamenta, magna diligentia comparata admirationi magis erant hostibus talium rerum inexpertis, quàm vsui: muro enim quamuis parte prostrata difficilis aditus in urbem erat, propter 30 prærupta loca & propugnantium virtutem. Inter hæc vario euentu obsidio ducebatur. Vno tempore utrosque belli tædium cepit: & quacunque ratione ab armis discedere cogitabant. Nostros inopia rerum: quoniam ex longinquis locis commeatus hominibus, iumentis pabulum petendum erat, & ex diuturno labore vulgati per castra morbi, & anni tempus in æstatem vergentis mouebat. Quo tempore Cypriano Episcopo Legionensi dormienti visus est venire Diuus Isidorus, qui diceret, non placere obsidionem solui: intra quindecimum diem, urbem Christianorum futuram. eas sedes diuinum numen sibi in perpetuum delegisse. Somnio Episcopi inter milites vulgato (nam continuò ille Regi renunciandum 40 curauit) cum spe potiendæ vrbs animis ardor est additus. Obsessos maior premebat inopia. iumenta equosque, profana scædaque in cibum necessitas verterat. bellum trahi non posse intelligebant, fortunas in extremo sitas. Hostem obstinato animo vincendi, spem auxiliij nullam. cateruatim

de immunes a ga bell factum arbitror, vt immunis atque ingenuæ conditionis homines, vulgari Hispanorum lingua Francos vocemus.

*visio Diui Isidori
obsidione Toleti*

cateruatim Regem adeunt: atque inconditis clamoribus, de pace agi petunt. satis pœnarum diuturna obsidione datum. neque corporibus labores, neque animo mœrorem pati diutius posse. Ad hæc Rex barbarus. Nominè, inquit, pax dulcis est, re ipsa salutaris. prouidendum tamen, ne pacis specie seruitutem amplectamur. Pax est tranquilla libertas: seruitus, extremum malorum & maximum, non modò armis, sed morte ipsa procurandum. Animi est ista mollicies non virtus, paulisper inopiam ferre non posse. Qui se vltro morti & seruituti offerant plures inueniantur, quàm qui famem & rerum necessariarum penuriam magno animo ferant. Si parumper sustentatis, vltro hostes discessuros, vobis polliceor. 10 milites quotidie ex castris dilabi: neque minori angustia premi exploratum habeo. Aderunt præterea gentis auxilia: quæ de nostro periculo sollicita haudquaquam conquiescit. Regis oratione quoniam simulata videbatur, neque cum verbis vultus consentiebat, haudquaquam ciues conqueuere: videbanturque agmine factò continuò portas hosti patefacturi. Ergo de deditioe agi coeptum est. Missi de ea re in castra legati dato senatu, factaque dicendi potestate, conqueruntur primùm, iniusto se bello ab Alfonso petitos. Beneficia quæ in ea vrbe acceperat in memoriam reuocant. Intelligere se haud multo minorem in castris ino- 20 piam, quàm in vrbe esse: pacis tamen studio facturos scædus, modò honestis conditionibus. Ac ne vectigal quidem, si modicum imponatur, pendere recusaturos. Ad hæc Rex negat pacis vllam conditionem nisi vrbe dedita fore. legatis vltro citroque commeantibus dies aliquot consumpti sunt. inopiæ malum crescebat in vrbe. nostris augebatur animus, quoniam priores de pace essent appellati. Conuenit tandem, vt vrbs dederetur his conditionibus. Arx, vrbs portæ, pontes, regium viridarium, quod vrbi coniunctum est, Alfonso Regi cedunt. Rex Maurus in urbem Valentiam, aut quocunque gentium placebit abire permittitor. Eadem Mauris quicunque sequi eum velint: suaque vnicuique asportandi facultas esto. Qui in vrbe permanere malint, ij domos & possessiones retineto: & ex ritù gentis, rei diuinæ procurandæ causâ, templum totius vrbs nobilissimum & maximum. Maiora vectigalia, quàm Mauris Regibus pendere consueuerant, imperandi fas non esto. Qui iura dicant, iuxta ipsorum leges, ex sua gente iudices dantor. Hoc scædus ab vtrisque iurisiurandi religione, & datis vtrinque obsidibus est confirmatum. Rex tantæ vrbs accessione lætus, triumphantis in morem in arcem inuectus est, inter faustas vtriusque gentis acclamationes, octauo Kalendas Iunij, qui dies Urbani Pontificis & Martyris memoria facer est, salutis anno millesimo octogesimo quinto. alij ex hoc anno- 30 ram numero biennium detrahant, veterum schedarum fidem secuti: ex quibus Alfonso eo ipso tempore se Toleti Regem in publicis tabulis nominasse satis constat. Omnino annis trecentis sexaginta nouem in Maurorum ditione fuerat: quo tempore ex antiqua vrbs elegantia & nitore plurimum erat detractum. Vici enormes erant, non tam

*Quibus conditio
Toletum se dedit*

locorum natura, quàm quòd barbari incuria ædificandi & incitiamaxima essent. Arx regia ex formaceis parietibus extructa, quibus nunc locis Petri Cardinalis impensa nosocomium est constructum. Templum maximum in vrbe media, loco aliquantulum decliu, rude & male materiatur, quod ea tempestate Mahumetanæ superstitioni seruebat, & paulò post ex ritu Christiano extructum est. Urbis captæ fama toto orbe breui peruagata, omnium piorum animos læticia compleuit, tanta vrbe detracta, quæ instar propugnaculi barbaris erat: multum virium decessisse reputantium, pijsque reliqua prona fore sperantium. Toledo capta, Regeque Mauro optima fide Valentiam cum militari præsidio, vbi regnum deinde tenuit, amandato variaz militum manus in omnes partes diductæ, vicinum vrbi tractum facile in potestatem redegerunt. Urbis casu perculsi erant Mauri. Multa oppida, & municipia sub ditionem adiuncta, Maqueda, Ascalona, Illesca, Talauera, Caraca, Mora, Confaburo, Madritum, Valeránica, Butracum, Fita, Medina Celina, Caurium: pleraque vetustate antiquissima, locorum propinquitate opportuna, splendore ædificiorum, & agri nobilitate honestissima. Interea Rex veritus, ne ciuitas tantis laboribus capta ciuium prodicione, quos ex gente Maurica magno numero remansisse dictum est, amitteretur: in ea domicilium constituit, diuque moram traxit, non prius discedere certus, quàm frequentia Christianorum ciuium; & nouis operibus ad omnes casus munita esset. Magnis præmijs ex tota ditione inuitati multi mortales in ea vrbe fortunarum, & vitæ domicilium delegere. In hoc numero Petrus quidam fuisse traditur, natione Græcus, ex Palæologorum nobilissima familia, quæ Orientis quidem prouincijs quondam Imperatores dedit. Is cum in obsidione Toletana suam Regi operam & industriam probasset, ædes in ea vrbe & amplas possessiones, vnde vitam sustentaret, accepit. Ab hoc genti origo, cui à Toledo nomen est, cum primis nobilissimæ, opibus atque clientelis præpotenti, Nam Petri filius Elianus Peresius fuit, nepos Petrus Elianus: pronepos Stephanus Elianus: cuius effigies equestris retro aram maximam templi Toletani in summa fornici abside monstratur. Stephani rursus filius Ioannes fuit, nepos Gonsalvus, cuius in D. Romani æde sepulcrum extat. Vicum Toleti regium, ex eo hoc nomen accepisse memorant: quod nouis incolis, concedentibus Mauris, Regis voluntate fuerit ad habitandum designatus. Nouæ præterea arcis, quo loco nunc cernitur, totius vrbis editissimo & munitissimo fundamenta abs Rege iacta sunt. Quæ omnia eò spectabant, ne Maurorum ciuium multitudo se aduersus Christianos commouere posset. Omnino ex hoc tempore Alfonso Rex Imperatoris sibi (iure an iniuria non disputo) sed nomen tamen desumpsit imperij. Felix rerum successus animos faciebat: & tot accessione regnorum beatus sibi esse videbatur. Tametsi vrbs captæ læticiam Vrracæ sororis obitus, quæ eodem tempore defuncta est, non parum imminuit: quam in matris loco semper habue-

go nobilissima fa
a cui a Toledo no
n est

rat, & à Ferdinando patre, Vrracæ res Alfonso enixè erant commendatæ. Supererat Eluira soror altera: quam Gabræ Comiti, quem inclementi dicto violarat, ne vndictæ studio suis & familiæ opibus motus in prouincia concitaret tempore minimè idoneo, vxorem dedisse, auctor historiæ affirmat, quæ Alfonso Regis cognomento Sapientis nomine circumfertur.

Bernardus creatur Archiepiscopus Toletanus. Cap. XVII.

10

Nihil tum quidem Regi longius erat, quam vrbem nobilissimam Hispaniæ columnen, sanctissimæ olim religionis arcem, & Gotthici sedem imperij, prisco splendori reddere, atq; ornamentis omnibus amplificare. Deligendi noui Præsulis, quod in tanta rerum perturbatione, tantisq; tenebris aliquot ætatibus intermissum erat, spes tentata haud pertinaciter initio: quoniam Mauri ciues nondum planè domiti, repugnabant. Biennij moram cum maior Christianorum frequentia in vrbe esset, & veterum ciuium quantum cuique credendum esset, quibus se committeret, & à quibus cauere deberet, Regi exploratum esset: rei perficiendæ causa quò maior esset auctoritas, Mauris tumultuandi opportunitas minor, ex vniuersa ditione conuentum habere constituit. Episcopi & proceres euocati ad quintumdecimum Kalend. Ianuarias affuerunt frequentes. In eo conuentu primùm diuinæ benignitati gratiæ actæ, quòd cælesti potissimum ope tanta vrbs ad ius Christiani imperij reducta esset. pro se quisque, vt in quoque auctoritatis & eloquentiæ plurimum erat, beneficij magnitudinem verbis amplificabant. Deinde de creando Toletano Præsule deliberatio suscepta. Omnium communi suffragio delectus Bernardus, S. Facundi Abbas, qui sacris in ea vrbe præflet. suauissimi & optimi mores, præstantissimum ingenium, opinio doctrinæ, spectata magnis & multis in rebus integritas animi, prorsus vt illustre exemplum veteris sanctitatis referret, gentis voluntates homini externo & in Gallia nato conciliarunt. Garumna flumen Aagenum vrbem præterfluit in Aquitania. in eius vrbs territorio oppido cui à Salute nomen est, ex honesto genere natus erat Bernardus. pater Guillelmus, mater Neimiro. iuuenis militiam exercuit, ætate adulta in S. Aurantij Auscio siue Auxitano cœnobio in Sacerdotis cucullati morem detonsus est, excellenti colendæ pietatis studio incensus. Inde ad Hugonem Abbatem Cluniacensem eius accitu migravit. ab eo ad Alfonso Regem in Hispaniam ablegatus est. S. Facundi cœnobium quod reliquis tota ditione monachorum collegijs Rex præficere cogitabat, seueriori disciplina astringere, & nouis institutis temperare cupiebat. In eam rem idoneum virum ex Gallia mitti abs Hugone postulauit. missus Bernardus eius tunc monasterij curam suscepit, & nunc ad amplissimum dignitatis & honoris gradum ascendit. atque quò maior nouo Præsuli esset auctoritas, Alfonso Rex intelligens, tantum

homines honoris vulgò deferre solitos, quantum quisque viriùm, & copia-
rum habeat, vanum sine viribus esse nomen dignitatis & magistratus: ar-
ces, oppida, municipia, (qui eius concilij postremus actus fuit) magno nu-
mero Toletanæ ecclesiæ donauit: Briocam, (quod oppidum exilij tempo-
re Almenonis dono tenuerat) Rodillas, Canales, Cabanias, Couexam, Bar-
cilesium, Alcoleam, Melgarium, Almonecirum, Alpogrebam. sic Rode-
ricus Præsul scribit: Alfonsi Regis Sapientis historia Complutum addit &
Talaueram falso, vt prudentiores existimant. horum oppidorum quædam
nota sunt, aliorum ne nomina quidem extant. Vetus omnia obliuione
obruit. nobis ex coniecturis diuinandi, neque otium neque voluntas erat. 10
Omnino in vrbe, hortos, molas trusatiles, ædes priuatæ magno numero, at-
que tabernæ, vnde annum vectigal constaret, donata: ex redditibus at-
que prouentu sacerdotes Toletani templi vitam sustentarent. ij regij ex eo
tempore beneficij memores, stans diebus ex ritu Christiano Alfonsi Regis
manibus parentare soliti sunt. His rebus constitutis, conuentus solutus est.
Composito ciuitatis statu, Regem aliæ reipublicæ curæ Legionem vocarunt.
Regina Constantia, & Bernardus Præsul Toleti relictæ. additum militare
præsidium. Erant præterea noui incolæ pro multitudine Maurorum ad-
modum pauci, pro conditione temporis satis multi. His omnibus præsi-
dijs vrbe ad omnes casus paratam, instructamque Rex non ineptè cogita- 10
bat fore. prudenter excogitata, noui Præsulis temeritas dicam, an impruden-
tia? an vtrunque? certè nimia festinatio planè conturbauit. Erat Episcopi
sedes pro tempore in D. Mariæ collocata, æde Carmelitis nunc monachis
attributa: vt ferè consentiens opinio est eorum, quibus ista præscrutari cu-
ræ est. Mauri templum in vrbe maximum obtinebant, atque in eo rebus di-
uinis ex superstitione eius gentis vacabant. Ignominiosum id nomini
Christiano, foedumque visum est, in vrbe capta religionis hostes augustio-
ri templo vti. quod occasionis tarditas attulisset, Bernardi festinatione præ-
cipitatum. Ergo cõsilio cum Regina communicato, cum militum manu per
noctem Maurorum templum occupare cõstituit. A fabris, qui comitabantur 30
conuulsæ ianitæ. publicæ operæ Mahumetanæ superstitionis sordibus loco
repurgato, altaria ex ritu Christiano erigunt. In summa templi turre æs cam-
panum constitutum, quo ad rem diuinam procurandam proxima luce Chri-
stiani sunt conuocati. Repentina re commoti barbarorum animi, atq; ex suæ
religionis cõtumelia in furorem acti, vix retineri potuerunt, quin ad arma
concurrerent, & Marte arbitro iniurias vindicarent. Calamitosus is dies no-
mini Christiano parabatur: ni paratum nostris exitium, qui numero & viri-
bus vincebantur, diuinum numen discussisset. Vna Mauros spes sustentabat,
quod Rege inscio tantum facinus perpetratum esse erat persuasum. alij spe
vindicte, alij viuendi cupiditate retenti sunt. Rex iniquissimè tulit fidem 40
publicam, iurisiurandi religionem, regij nominis maiestatem, importuna
Bernardi festinatione violatam, foedatamque. Considerabat præterea quan-
to in periculo res essent Mauris furentibus. & ne vrbi aliquid secus accide-
ret, verebatur. varios esse & commutabiles rerum humanarum casus dis-
puta-

putabat. Itaque citatò Toletum se prorripit tanta festinatione, vt ex S.
Facundi cœnobio, vbi rei gestæ nuncium accepit, intra tertium diem To-
letum peruenerit iracundia exæstuans, furorem & minas in Reginam &
Bernardum spirans. Nullæ preces ad aures admittebantur, nulla ope huma-
na placabatur atrox ira. stabat sententia vindicandæ audaciæ insigni ali-
quo supplicio. proceres Toletani, plebs, atque sacratus ordo obuiam pro-
gressi in atrata veste squalidi, perfusiq; lacrymis cum infulis ac velamentis,
veniam miserabili gemitu postulant. nihil obstinatus Regis animus moue-
tur. Graue malum rei Christianæ parabatur, nisi Mauri proceres Regis ani-
mum ad misericordiam flexissent. Etenim animorum impetu confidente,
& dolore, quem ex iniuria conceperant mitigato, si Rex grauius aliquid in
Reginam & Bernardum decreuisset, fore prouidebant, vt eius facti inuidia
penes ipsorum gentem maneret, & præsentem lætitiã perpetuo Chri-
stianorum odio luèrent: quod ipsorum rationibus exitiale fore prudenter
iudicabant. Magno ergo numero ad pagum Maganum obuiam Regi proced-
unt. Stabant ancipiti animorum motu mœsti, fixis in terram oculis. hinc
iniuriæ dolor vrebatur, inde exitij metus sollicitabat. ad Regis aduentis
conspectum in genua procumbentes, ac lacrymis, quæ toto ore manabant,
foedatos ac dicere conantes, Rex occupauit: cum diceret, eo facto non ipso-
rum patientiam læsam, sed ipsiusmet maiestatem violatam esse. suam eam 20
iniuriam fuisse, se vindice ultionem expectarent. Exemplum seueritatis cru-
dele editurum, quo Maurorum genti testatum fieret sua voluntate haud
quaquam iurisiurandi religionem spretam fuisse: & posteri intelligerent re-
giam fidem constantem fore, neque importuna cuiusquam audacia fore te-
merandam. Ad hæc illi magnis clamoribus veniam postulare, se quidem
erratum quod necessitas attulisset, & vis quædam penè fatalis libentissimis
animis condonare. Rex, Maurorum postulato percussus substitit. tum è Mau-
rorum numero quidam præcipua auctoritate in hunc modum locutus fer-
tur. Quantum dolorem ceperimus, inuiste Rex, cum templum ex foedere
30 nostrum, sanctitatis opinione præcipuum, iniuria ereptum est, ex se quibus
æstimare, potest: oratione explicare superuacaneum fore sum arbitratus. Ne-
que tantopere loci religione mouebamur, quàm quòd ab eo initio immi-
nuendæ nostræ libertatis, tuæ fidei violandæ haud obscura fundamenta ia-
cta esse videbamus. Quod in communem ædem factum est, quin in singu-
lorum domos irrumpant, atque in fortunas nostras inuadant, quæ fides?
quæ religio frænabit? cum nostra gente violanda diuinum numen prome-
neri vestri homines persuasum habeant. Quod ne contingat tibi prouiden-
dum est, atque maioribus præsijs nostræ gentis incolumitati consulen-
dum. Alioqui Regina, & Archiepiscopo iniuriam libenter condonamus.
40 Ipse nobis auctoribus & hortatoribus idem facies: ne quorum iniuriam
vindicare pergis, ipsis exitium afferas. neque enim religionis vestræ Anti-
tistem, Reginam nobilissimam, posteri & cognati, te defuncto inultos ceci-
disse parientur. Itaque per eam dexteram, qua nobis fidem dedisti, oramus
atque obsecramus, vt iracundiam ex nostra ignominia conceptam deponas.

maius nobis beneficium dare nullum potes, nisi impetramus in urbem haud
 quaquam redire, sed nouas & longinquas ad habitandum sedes quærere cer-
 tum est. Tu vide ne dolori indulgendo, maius nobis malum parias, tibi lu-
 tum sempiternum concilies, nomini Christiano dedecus atque ignomi-
 niam singularem. Hæc dicente Mauro, reliqui nixi genibus, lacrymis toto
 ore manantibus, manus tendere, idem precari. Regis animus varijs moti-
 bus, atque contrarijs agebatur, quod ex vultu dignoscere promptum erat,
 nunc læto, modò pallido. demum cum animi impetum ad rationem reuo-
 casset, & Dei nutu consilia hominum moderantis, rem omnem euenisse co-
 giraret, Maurorum precibus flexus, pro ea volūtate gratias agit: eius diei me-
 morem perpetuò se fore profitetur. Urbem adit, Reginā veniæ spe hilarem
 lætus aspicit. cum Bernardo gratia reconciliata. dies ex atro in candidum
 repētē versus erat. Omnia vrbis loca festa lætitia & faustis acclamationibus
 personabant. Annuis sacris eius diei memoriam celebrari mādatur Ianua-
 rij mensis die vigesima quarta, cui à Pace nomen est. Tamen si non id solum
 agitur eo die, sed etiam vestis de cælo Illesonso allatæ memoria renouatur.

Gotthica precandi ratio abrogatur. Cap. XVIII.

RICHARDUM Masiensium Abbatem à Gregorio septi-
 mo Pontifice Maximo Legatum in Hispaniam concilium Bur-
 gis Episcoporum agitasse, atq; in eo Romanæ ecclesiæ leges, ri-
 tus & sacrorum cæremonias sancita fuisse paulò superius indi-
 catum est. Multa is insolenter facere videbatur, & concessa ad salutem pote-
 state maxima & amplissima ad quæstum & tyrannidem abuti. respublica
 sursum deorsum agebatur. Romani Pontificis nomen & maiestas importu-
 nis Legati actionibus fugillabatur. Bernardum pro ea persona quam gere-
 bat, eius rei cura sollicitabat: Legati tamen conatus validiores erant, aucto-
 ritas maior quam vt obsisti posset. Erat præterea ea tempestate moribus
 Hispaniæ fixum, ex concilij postremi Constantinopolitani (sic arbitror) 30
 præscripta lege: vt Metropolitanis priusquam inaugurarentur, electionem
 legibus iubentibus esse factam, neque vitio creatos esse, Romano Pontifici
 probarent. priusquam id factum esset, sacrari aut aliquam reipublicæ par-
 tem attingere nefas erat. pontificij assensus indicio laneum pallium, quod
 sacris peragendis insigne gestare soliti sunt, vt impetrarent, in more po-
 situm erat. Id institutum ab hoc initio susceptum, tempore procedente ad
 alios Episcopos, causas explicare non attinet, sed ad inferiores certè Præsu-
 les deriuatum est. Hoc effecit, vt nullius Episcopi rata electio sit, nisi Pon-
 tificis auctoritate firmata fuerit. Vtriusque rei componendæ causa Bernar-
 dus Romam contendere parat. Longinqua profectio erat, periculi labo-
 risque plena. Itaque priusquam itineri se daret, Rege consentiente, templum 40
 quod Mauris ereptum erat, ex ritu Christiano est sacratum. Episcopi ea de
 causa ad cōuentum iusto numero euocati. Sacra cæremonia peracta est die
 1086 Crispini & Crispiniani, octauo Kalen. Nouembris, salutis anno millesimo
 octogesimo

octogesimo sexto. Sanctæ Mariæ, Apostolorum Petri & Pauli, Stephani, atq;
 S. Crucis nominibus templum dedicatum. In ara maxima multæ & magnæ
 sanctorum reliquiæ collocatæ. Rodericus Præsul id factum affirmat post-
 quam Bernardus Roma redijt: nobis aliorum auctoritas potior fuit cum ra-
 tione temporum magis consentiens. Omnino Gregorio Pontifice atque, qui
 illi successit, Victore eo nomine tertio defunctis, Romam peruenit: quo tem-
 pore Urbanus secundus Romanam ecclesiam gubernandam susceperat, quar-
 to Idus Martij, anno millesimo octogesimo octauo. Ab eo, pro quibus vene-
 rat, integra omnia impetrata, Legatum Richardum reuocari, pallij vsus:
 10 præterea vt totius Hispaniæ & Galliæ Gotthicæ Primas ipse esset. pro qua
 potestate cum in Hispaniam rediret, Tolosæ vicinorum Episcoporum con-
 uentum habuit, facileq; homines minimè malos ingenij dexteritate & Gal-
 licæ linguæ commercio, qua ab infantia vsus erat, vt imperium agnoscerent
 adegit. ijdem Toletum cum inuitati essent, concilij celebrandi causa,
 sese venturos professi sunt. Cum primùm Toletum applicuit, priusquam
 Legatus se potestate abdicasset, communi consensu de Gotthica precum ra-
 tione antiquanda actum: qua Hispani vulgò utebantur ab antiquissimis
 temporibus, præterea ex Ilidori, Illesonsi & Iuliani, quos in cælitum nume-
 ro habent. coluntque, auctoritate. Tentatum id quidem aliquoties erat, neq;
 20 tamen successerat: quod vulgò homines, sed & primores gentis antiquis sta-
 ri mallent: nihilq; tenaciùs inhæret, quam quod religionis specie defendi-
 tur. Hoc tempore tanta à Primate & Legato contentio adhibita est, vt cum
 Regina eorum conatibus enixè faueret, tandem peruicerint. Singulari cer-
 tamine homines militares, & in armis nutriti rem tantam diiudicari volue-
 runt. Die dicta, duo milites ab vtraque parte delecti in arenam descende-
 runt. vicit qui antiquum Hispanorum morem & vetustissimam precandi
 rationem retinendam esse tutabatur, Ioannes Ruizius ex familia Matancia,
 quæ ad Pisoricam fluuium habitabat, & cuius posteris ad nostram ætatem
 eius certaminis memoria illustres manent. Verùm aduersæ partis studia cum
 30 nihil eo casu remitterent, neque victa vincerentur, visum est controuersiam
 ignis iudicio permittere: sic eius seculi mores erant rudes & agrestes, neque
 satis expensi ad Christianæ pietatis regulam. rogo in platea accenso liber
 vterq; Romanus & Gotthicus in ignem proiecti. & Romanus quidem con-
 tinuò ex igne profilijt. id populus victoriam interpretabatur: nam liber al-
 ter sub igne & flammis diu permanens, illæsus inuentus est. Rege arbitro,
 populo nihilominus persuasum, vtranque precandi rationem superis place-
 re: quando vterque liber ex incendio euassisset incolumis. Quodam tempe-
 ramento eam controuersiam componendam videri. in antiquis vrbis tem-
 plis, quæ Mozarabum vulgò dicebantur, vetus precandi ratio retineretur.
 40 quod hoc etiam tempore, stans anni diebus, ijs in templis factitari videmus.
 præterea in templo maximo sacellum extat, vbi ex Gotthica precandi ratio-
 ne, Francisci Ximenij Cardinalis impensis: ne tantæ rei memoriam vetu-
 stas obrueret, sacerdotes constituti sacris dant operam. In reliquis templis,
 quæ denuò Toleti sacrata erant, constitutum vt ex Romano ritu rem diui-
 nam

nam procurarent, & diuinas laudes statis diei temporibus decantarent. Ex eo facto in proverbium vulgare abiit inter Hispanos: Leges pro Regum arbitrio versari. Ea controuersia composita, Toletus splendor antiquus, & ciuium Christianorum frequentia reddita est. Nam Mauri ex ea vrbe passim alij alia de causa dilabebantur. in eorum locum noui substituebantur incolæ: quibus tributorum immunitas, multæ præterea prerogatiuæ concessæ sunt, vti huius temporis schedæ & publicæ litteræ indicio sunt, quæ in tabularijs Toletanis seruantur. Neque catenus Bernardi conatus substitit: sed Regem secutus in vltiorem Castellam, Legionem vrbe primaria nouum
 1091 Episcoporum concilium habet, anno eius seculi nonagesimo primo, vt Lucas Tudësis est auctor. Affuit Raynerius ex Cluniacensi monacho Presbyter Cardinalis, ab Urbano Pontifice in Richardi Abbatis Mafiliensis locum ad Regem Legatus. Vtroque annitente, tum alia decreta promulgata disciplinæ ecclesiasticæ in mores reuocandæ causa, quæ iniuria temporum nimium laxata erat: tum illud constitutum: Gothicis litterarum characteribus, quas Vlfilas Gotthorum Episcopus, priusquam venirent in Hispaniam excogitarat & inuenerat primus, ne amplius vsus esset, in publicis tabulis, sed pro ijs Gallicos characteres substitui. Etenim ab antiquissimis temporibus Gotthi, Longobardi, Vandali, Sclau, Francique proprios singulæ nationes characteres litterarum forma à Latinis discrepantes, quibus utebantur, inuenerunt. Franci & Sclau veterem vsum retinent: cæteræ nationes progressu temporis abdicarunt. commercio id cæterarum nationum, quæ Latino plurimum caractere utebantur, datum est.

Origo Primatus Toletani. Cap. XIX.

LOCUS admonet, vt de principijs Toletani Primatus, quem in reliquis Hispaniæ ecclesijs sibi eius vrbis Præsules tribuunt, & qua ratione auctoritas ducta ab humili venit ad summum, aliter differamus. Rerum omnium obscura principia sunt. antiquitatem, quod propius abest à diuina progenie, mortales affectant. ambiguis originibus liberum fuit alijs alias coningere: & auctoritatem gentis aut imperij à primis temporibus repetere. Itaque plerique ecclesiæ Toletanæ Primatum ad ipsa Apostolorum tempora referri disputant, Eugeniumque Martyrem, qui in Hispaniam aduenit Euangelij euulgandi causa, in Toletanis Præsulibus primum ponunt. Toletanos ciues sacra Christiana suscepisse in Hispania, Episcopumque habuisse primos omnium contendunt. Verum quæ tanta confidentia animorum dicuntur, vetustis litterarum monumentis destituta sunt: ac ne scriptor quidem vllus ante hanc ætatem Eugenium in Hispaniam venisse memoriæ prodidit: ne Gregorius quidem Turonensis, qui de rebus Galliæ scripsit: vnde Eugenium venisse, & vbi interemptum pro fide esse vulgus sed & doctrinæ studijs expoliti homines persuasum habent. quæ eò pertinent, non vt fixæ vetustate opiniones importuna disputatione moueantur: sed ne pro certis ambigua suscipiantur. quid enim

enim ij faciant, si pari argumento Compostellani, auctoritatem Primatus, tanquam manu assertam in suam vrbe traducant: in quam Iacobus Apostolus Euangelij lucem primum tulit: & sacrum eius corpus naui appulsum ad vicina littora in ea vrbe esse sepulcrum, antiquiore multo litterarum fide traditur. Nobis nihil esset antiquius quam eius vrbis, vbi hæc eudebamur commentaria in vmbilico Hispaniæ de rebus Hispaniæ, & prope quam nati & instituti sumus, dignitatem illustrare: verum historiæ leges exigunt ne incertos populi rumores & ambiguas rerum origines colligamus: atque per imprudentiam ad eundem (quod in alijs accusamus) lapidem offendamus. & indicio est eam prerogatiuam auctoritatis, de qua suscepta est disputatio, antiquam admodum non esse: quod videam in conuentibus Episcoporum, qui in Hispania habiti sunt, rerum potientibus primum Romanis, deinde Gotthis Toletanum Præsulem haudquaquam primum confidendo subscribendoque locum occupasse. Honoratus Toletanus Præsul in Eliberrino concilio, quod antiquissimis temporibus habitum est, post octo Episcopos nonus ponitur. In ipsis Toletanis concilijs, vbi maxime oportuit auctoritatem ecclesiæ Toletanæ vindicare, & Regum ac populi fauor aderat, non parum sæpe in numero Metropolitanorum inter postremos collocatur. Ergo vt originem ab antiquissimis temporibus, & auctoritatem Primatus repetamus, sic statuo. Quinque Archiepiscopos in Hispania extitisse olim, qui aliquando Metropolitanus, aliquando Primates dicti sunt, diuerso nomine sententia non alia: Tarraconensem, Bracarensem, Emeritensem, Hispalensem, Toletanum: & præter hos Narbonensem in Gallia Gotthica, quæ Gotthorum tempore Hispaniæ contributa erat. Aequo hi iure parique potestate subnixi erant, nullius maiori imperio deuincti. (Romanum Pontificem excipio.) In concilijs eum locum obtinebant, quem ordinationis antiquitas dabat. Horum Præsulum multitudinem aut vetus Hispaniæ diuisio effecit, in quinque partes tributæ, Bæticam, Lusitaniam, Tarraconensem, Carthaginensem, Calæciam: totidemque iuridicundo conuentus supremi, rerum potientibus Romanis: aut gentes barbaræ pepererunt, (sic mea sententia est) cum primum in Hispaniam irrupentes, ea prouincia in plures partes distracta, multa condiderunt imperia. Narbonensis Metropolitanus in Gallia erat: Tarraconensis in ea Hispaniæ parte, quæ in ea rerum perturbatione diutissime Romanum imperium agnouit: Hispalim Vandali obtinuerunt: Lusitaniam & Calæciam, vbi Emerita & Bracara sunt, Alani atque Sueui. Toletum in ditione Gotthorum erat, quæ gens cæteras nationes barbaras multitudine & imperio vincebat: vnde Toletanæ vrbis auctoritas cæteris maior esse cœpit, ac præsertim cum verso reipublicæ statu Hispaniam vniuersam Gotthi in potestatem redegere, iure & legibus commutatis, Toletique imperij sedem constituerunt: sensim mutatis rebus Toletanorum Episcoporum auctoritas crescere cœpit. Futuræ amplitudinis haud obscura fundamenta posita sunt in concilio Toletano septimo, cuius canon postremus est: Vt vicini vrbis Episcopi admoniti à Metropolitanis, singulis per annum mensibus Toletum veniant, mensis duntaxat & vindemiarum

demiarum ferijs exceptis. Regis id reuerentiæ, vrbis regiæ honori, Metro-
politani solatio datum. Ab his initijs Toletanorum Præfulum creuit aucto-
ritas, prorsus vt Eruigio Rege concilij Toletani duodecimi Patres canone
sexto decreuerint Episcoporum Hispaniæ electiones, quas Rex facere con-
sueuerat, Toletani Præfulis iudicio, assensuque ratas fore. Quo ex tempore
primas Episcopi alij deferre Toletano: in subsequentibus Episcoporum con-
uentibus, Toletani Præfulis prima semper auctoritas esse: primumq; seden-
do subscribendoque locum occupare. Atque his se finibus Toletani Episco-
pi auctoritas continuit. Cætera Primatum iura, qui iidem Patriarchæ sunt
solo nomine discrepantes, vt leges ecclesiasticæ docent, haudquaquam ob-
tinet. nulla dignitatis insignia præcipua. potestas præterea nulla maior in
subditos. Postquam rebus commutatis insignem illam plagam accepit His-
pania, Maurique rebus præfuerunt, Primatis dignitas & maiestas conticuit
& progrediente tempore tanta rerum extitit perturbatio, vt ne Episcopi
quidem ritè sacri Toleti essent. quod multis annis tenuit. Demum ea vr-
be ad Christianorum ditionem restituta Toletanus Præful, non modò Me-
tropolitani honore auctus est, sed etiam Primatis dignitatem impetrauit
agente Bernardo nouo eius vrbis Pontifice, Urbano secundo Romano Pon-
tifice concedente: non absque aliorum Episcoporum obtreptione, qui vno
prælati iniuriam factam esse cæteris querebantur. Urbani de hac re litteræ
alio sunt loco explicandæ. primus Berengarius, quem Bernardus ipse Ausa
Tarraconem transtulit, de Primatu litem intendit, in qua victus est: nam
Urbanus secundus datam semel Toletano Præfuli auctoritatem ratam fore
iudicauit. Urbani iudicium Paschalis & Gelasius eius in pontificatu succes-
sores nouis diplomatibus comprobauerunt. Calixtus eo nomine secundus au-
toritatem imminuisse visus est: cum Iacobo Compostellano Episcopo
Emeritensis Metropolitanus iura ea vrbe (quoniam in Maurorum ditione
erat) translata concessit. auxit præterea Legati pontificij maiestate in pro-
uincias Emeritensem & Bracarensem, exemitque nominatim à Bernardi
Toletani Præfulis imperio. Honori id fratris Raymundi datum est, qui
Compostellæ erat tumulatus: & in Iacobum Apostolum studio incitato.
Verum Raymundo Bernardi successore Honorius, Innocentius, Celesti-
nus, Lucius, Eugenius eo nomine tertius Toletanum Præfulem Hispaniæ
Primatem fore sanxerunt. Raymundo Ioannes successit. quo Pontifice, tum
ab Hadriano quarto Romano Pontifice Primatus Toletanus sancitus nouo
diplomate est, Compostellano abrogato: tum Ioannes Bracarensis Episco-
pus, qui Toletano de Primatu litem intenderat, atque obtemperare recusa-
bat, Toletum venit, atque in eius, cuius imperium refugiebat, verba iurare
compulsus est. Cerebruno Ioannis successore exemptionis priuilegium ab
Anastasio Romano Pontifice, Pelagio Compostellano Præfuli concessum,
ab Alexandro eo nomine. III. abrogatum est. Quo tempore Iacinctus
Cardinalis in Hispaniam Legatus præter alia quæ sapientissimè tota pro-
uincia constituit, secundum tabulas Toletanæ ecclesiæ litem diremit: atque
veteris controuersiæ Cerebrunus, vt nouus victor esset effecit, pronuntiata
sententia.

sententia. Alexandri eo nomine tertij litteras ad Cerebrunum, quæ à maio-
ribus erant instituta præclare nouo decreto confirmantis, huic disputationi
inferendas esse iudicauimus. ALEXANDER Episcopus seruus seruorum
Dei, venerabili fratri Cerebruno Toletano Archiepiscopo salutem & Apo-
stolicam benedictionem. Cum pro negotijs commissæ tibi ecclesiæ immi-
nentibus, nuncium suum ad nos tua fraternitas destinasset, in sede Apo-
stica, quæ iusta petentium vota semper consuevit admittere, per eundem
nuncium suppliciter postulasti, antecessorum nostrorum felicis memoriæ,
Paschalis, Calixti, Honorij & Eugenij priuilegium tibi & litteras innoua-
ri: in quibus Hispaniarum Primatus Toletanæ ecclesiæ noscitur indulge-
ri. Nos autem quoniam te sincera in Domino caritate diligimus: & perso-
nam tuam, quæ inconcussa est columna ecclesiæ & stabile firmamentum, qui-
buscunque modis conuenit proposuimus honorare: postulationem tuam du-
ximus admittendam, & desiderium tuum effectu suo passi non fuimus de-
fraudari. Verum communicato fratrum nostrorum consilio, ad exemplar
prædecessoris nostri bonæ memoriæ Hadriani Papæ, Apostolicæ sedis au-
toritate statuimus, vt iuxta præpositæ petitionis iudicium deberet priuile-
gium simul cum litteris innouari: & sicut ecclesia tua ex antiquo habuerit
in tota Hispaniarum regione Primatum, sic tu & ecclesia Toletana, cui Do-
mino auctore præesse dignosceris, eundem Primatum debeas super omnibus
in perpetuum obtinere. Adijcientes priuilegio, quod Pelagius quondam
Archiepiscopus à prædecessore nostro bonæ memoriæ Anastasio Papa vi-
delicet, quod iure Primatus non deberet ecclesiæ tuæ esse subiectus, dicitur
impetrasse, scilicet priuilegium iam dicti antecessoris nostri, sanctæ recorda-
tionis Eugenij Papæ, prædecessori tuo super concessione Primatus, indul-
tum illi modis omnibus præiudicare decernimus: præsertim cum illud
Anastasio, neque de communi, neque de sanioris partis fratrum consilio fuis-
set elicium. Decernimus itaque vt ipse Compostellanus Archiepiscopus, si-
cut reliqui Hispaniarum Pontifices, tibi tanquam Primati suo & successori-
bus tuis obedientiam de cætero & subiectionem iure Primatus impendant:
& dignitas ipsa tibi, tuisq; successoribus semper firma permaneat, & perpe-
tuis temporibus illibata. Statuimus ergo vt nulli omnino hominum liceat
hanc nostræ concessionis & confirmationis paginam ausu temerario infrin-
gere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpse-
rit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolo-
rum eius se nouerit incursum. Datis Beneuenti per manum Gerardi san-
ctæ Romanæ ecclesiæ Notarij. VIII. Kalendas Decembris, Indictione ter-
tia, Incarnationis Domini anno. M.C.LXXIII. Pontificatus verò Domini
Alexandri Papæ. III. anno. XI. Longum esset singula recensere. omnino
Gonsaluo Cerebruni successori Urbanus eo nomine tertius auctoritatem
Primatus ratam habuit. Gonsaluo Petrus Cardona successit: Petro Marti-
nus. quo Episcopo Celestinus eo nomine. III. pro ea cognatione & necessitu-
ne, quæ illum inter & Reges nostros erat, dum adhuc esset Cardinalis, vt ma-
iores templi Toletani sacerdotes Episcoporum ad instar mitris vterentur,
dum

non primis sede
subscribent
sed secundum
quintatem ordi-
nis

dum res diuina peragitur, impetrauit. auxitque id priuilegium Pontifex renunciat. Excepit Rodericus Semen Toletanus Præful, magno animo vir, doctrinæ opinione singulari, res eo tempore miraculi instar. Hic in concilio Lateranensi primo coram Patribus & Innocentio tertio Pontifice Maximo, suæ ecclesiæ causam declamantis in morem luculenter egit: liteque contestata, reliquos Hispaniæ Metropolitanos vicit. Eidem quoniam Bra-caren-sis iugum excutere cupiebat, Legati partes Honorius. III. concessit. Honorij. III. successor Gregorius. IX. legem abrogauit, quæ Tarracone aduersus Toletani Præfulis iura & merita promulgata erat, ne in ea prouincia Primatis auctoritate fungeretur. Roderico Ioannes, Guterrius, Sanctij duo, vterq; ex regio genere successere ordine. præter hos Ioannes Contrerius, qui Martini. V. tempore vixit, & deinde concilio Basiliensi interfuit. præterea Contrerij successor Ioannes Ceresuela Aluari Lunæ Magistri equitum vterinus frater. Hi ferme omnes à Põtificibus Romanis diplomata in eandem sententiã abstulerunt: vt veteres tabulæ indicant, quæ in templi Toletani maximi scrinijs cum fide seruantur. Iam Alfonso Carrillio Toletano Præfule aduersus Alfonso Carthagenam Episcopum Burgensem iniquè ferentem crucem Toletano in sua ditioe præferri (quod erat potestatis insigne) eam controuersiam Ioannes eo nomine secundus, Castellæ Rex, suam litem fecit, tabulis confectis, quibus Toletano vrbis Imperatoriæ cognomen tum dat: suamque illi præ cæteris ciuitatibus prærogatiuam constare sancit: arbitratus, quod res erat, Toletani Præfulis auctoritate multum splendoris ipsius regno accedere. Alfonso exemplum, multi alij priores & posteriores eius vrbis Episcopi imitati sunt, crucemque tota Hispania præ se sublimem tulerunt. In his Petrus Gonsalvus Mendoza, & Franciscus Semen Cardinales, argumento Toletanos Præfules Primatum iura & auctoritatem obtinuisse, ex quo tempore à Mauris Toletum recepta est: tametsi nunquam defuerunt qui obsisterent auctoritati, detrectarent imperium: ac ne nunc quidem præter nomen vllam eius potestatis partem exercent in alias prouincias Hispaniæ: neque componendis litibus, neque fontibus ple- 30 stendis, neque legibus promulgandis.

Alfonsi Regis uxores, & progenies. Cap. XX.

VAS hæcenus Alfonso Regis uxores fuisse, Agnetem & Constantiam, atque ex Constantia Vrracam genuisse, superius est dictum. Constantia post Toletum receptam defuncta est: quo tempore Eluira glos eius decessit, atque Legione cum Vrraca sorore & maioribus tumultu contestata est. In Regis torum, Benaberri Mauri Hispalensis Regis filia suscepta est, superstitione prius Mauri- 40 ca abiurata, & Zaidæ nomine Mariæ appellatione mutata. quidam Elisabethæ dicunt. Ex hoc coniugio Sanctius est natus, si vita diuturnior contigisset, magnus Princeps futurus, & paternam æquaturus gloriam: sic virtutum indoles in tenera ætate pollicebatur. præclaras dotes Hispaniæ fata inuiderunt.

inuiderunt. quartis deinde, quintis & sextis nuptijs Bertam è Tuscia aduectam, Elisabetham ex Gallia: præterea Beatricem, qua ex gente incertum, sed postremo tamen vxorem duxit. ex Elisabetha duas filias suscepit, Sanctiam Roderici Comitis vxorem, & Eluiram, quæ Rogerio Sicilia Regi Rogerij Comitis filio post aliquot annos nupsit: vnde Guillelmus Rex & Ansfusus Capuanus Princeps, aui scilicet nomen referens, nati sunt: vt Alexander Celestinus Abbas est auctor, qui Rogerij Regis gesta conscripsit ipsius æqualis. Ex concubina Semena totidem filiarum Alfonso Regi natæ sunt, Eluira atque Therasia. Eluira quidem Raymundo nupsit Tolosano Comiti: vnde Bertrandus & Alfonso Iordanus geniti sunt. Therasia autem Henrico Lotaringio data est vxor: vnde Lusitanis Regibus generis origo & perpetua propago. Nam ex concubina altera, cuius nomen memoriæ non proditur, & cum qua stupri consuetudinem habuit, nullam Alfonso prolem suscepit. Vrracam ex Constantia filiam natu maiorem, Raymundi Comiti vxorem dedit, Comitis Burgundi fratri, atq; Guidonis Archiepiscopi Vienne-sis primum, deinde Romani Pontificis, cui Calixto secundo nomen fuit. Ex Raymundo & Vrraca, Sanctia prior, deinde Alfonso est natus, is qui multorum regnorum adiunctione præpotens in Imperatoris nomen inuasit. Hæc ex grauissimis auctoribus selecta sunt. præstat tamen de Alfonso vxoribus & progenie Pelagium Ouertensem audire, proximæ ætatis auctorem, sinem scribendi ferè facientem his verbis. Hic (de Alfonso Rege loquitur) habuit quinque uxores legitimas: primam Agnetem, secundam Constantiam Reginam, ex qua genuit Vrracam Reginam, coniugem Comitis Raymundi: de qua ipse genuit Sanctiam, & Aldefonsum Regem: tertiam Bertam Tuscia oriundam: quartam Elisabeth, ex qua genuit Sanctiam coniugem Comitis Roderici, & Geloiram, quam duxit Rogerius Dux Sicilia: quintam Beatricem, quæ mortuo eo repedauit in patriam suam. Habuit etiam duas concubinas, tamen nobilissimas: priorem Semenam Munionis, ex qua genuit Geloiram vxorem Comitis Raymundi Tolosani, patris ex ea 30 Aldefonsi Iordanis: & Therasiam vxorem Henrici Comitis, patris ex ea Vrracæ, Geloiræ: & Aldefonsum. posteriorem nomine Ceidam filiam Abenabeth Regis Hispalensis, quæ baptizata Elisabeth fuit vocata. ex hac genuit Sanctium, qui obiit in lite de Ocles. sic Pelagius. Has Alfonso uxores habuit, hos filios & nepotes, bello quàm pace clarior, rebus gestis aliquanto quàm prole felicior, in vtraque fortuna admirandus. Quæ consequenti tempore quasi ex summo repente conuerti, & graues Regi regnoque calamitates attulisse visa est: vt sequens narratio declarabit.

Libri Noni Finis.

HISTORIAE

DE REBUS HISPANIAE.

LIBER DECIMVS.

Nova bella in Hispania Syriaque. Caput. I.

ORIENTIS & Occidentis regna vno ferme tempore nouis bellorum procellis quassata sunt. Almorauides Mahumetana gens Alatiuecinorum familia, qui ad hæc tempora rerum potiti erant in Africa, oppressa, in ora Mauritaniae, quæ ex aduersum Hispaniæ ad fretum Herculeum inter vtrunque mare porrecta est, imperium primum constituerunt. deinde in Hispaniæ parte multo maxima: cum torrentis ad instar se in eam prouinciam infudissent feroces & rapidi. In Hispaniam hæc occasio trajcendi fuit. Hispalensis Regis filiam Alfonso Rex toro iunctam habebat, vti paulò ante dictum est. Rex Maurus Hispaniam quam latè in ea Mauricum patebat imperium spe complexus, si nouis ex Africa viribus & copijs esset adiutus: pro iure cognationis à genero petijt, vt communibus litteris Iuzephum Tephinum Almoravidum Regem viribus & potentia præualidum, & perpetua rerum gestarum felicitate ferocem, euocarent in Hispaniam: vt suo periculo atque labore alienæ ambitioni seruiret, quod contra accidit. Dat Alfonso litteras cum ætatis inclinatione vxorius factus. pestiferum consilium atque capitale, nullique magis exitiale, quam ipsi auctori futurum. Iuzepho non negligenda videbatur occasio in Hispaniam arma vertendi. paruis momentis magnos sæpe casus intercedere. alieno nomine bellum inchoari posse & inuidia, concludi suo ipsius commodo. Veniendi quidem ipsi an voluntas an factus non fuit. Missus Hali Abenaxa magni nominis Dux, virtute factisque clarissimus: cui consilia callida erant, audacia rebus inchoandis, conatus perficiendis, ac secundi demum exitus. sequebatur iustus exercitus. cum his copijs Hispalensi Regi se adiunxit, vti iussus erat. haud diuturna concordia fuit (neq; vnquam satis fida potentia, vbi nimia est). dissidio certè nulla magna de causa inter vtranq; gentem repente exorto ad arma concurrir. Mauri cum Mauris configunt. Africano par Hispanus non erat, diuturno otio & voluptatum debilitatus illecebris. victus Hispalensis Rex Alfonso focer, atq; in acie trucidatus eo minori suorum dolore, hostisq; inuidia, quod ex arcano nostræ religioni fauere, nos terq; esse credebatur. Abdalla interfector. eius ditionem omnem victores suam continuo fecerunt. Anno Arabum

Arabum quadringentesimo octogesimo quarto ea clades accepta: sic in historia de Arabibus Rodericus ait, hoc est anno Christi millesimo nonagesimo primo. Mauricæ gentes quæcunque erant in Hispania ad nouam spem erectæ sub eius imperium adiunctæ, quædam vi, pleræque voluntate, rem Mauricam, quæ in præcipiti erat, Hali virtute & præsidio fastineri posse cogitantes. Nulla fides barbaris, præsertim arma tenentibus. Itaque Dux Africanus ditionis amplissimæ viribus fretus, suo quàm alieno nomine imperare genti maluit. Aderant gentis studia: & si qui contra sentiebant, inuidia in occulto erat, palàm assentatio. se Hispaniæ Miramolinum dicit, quod erat inter Mauros regiæ potestatis nomen insignne. Noui præterea imperij fiducia Reges Mauri, qui tota Hispania Alfonso stipendiarij erant, quasi seruitute depulsa, erectique ad libertatis spem, annum vectigal pendere recusant. sic res Hispaniæ erant. Piorum armis in Syria bellum sacrum inchoatum est, rerum gloria & magnitudine, atque consternatione terrarum omnium aduersus bellicosissimos Reges atque Imperatores Orientis nobilissimum. Hierosolyma vrbs antiqua nobilitate celebris, & Christi Dei natalibus, vita, morteque sanctissima barbaræ genti, feræ & immani parebat, grauiore indies seruitute. Petrus ex nobilitate Ambianensi in Gallia natus, cum adolefcens militia corpus durasset, & vir effectus, rebus humanis spretis, in eremo vitam egisset, religionis ergò Hierosolymam abiit. Inopia, vilique cultu, & specie corporis indecora, breuique statura inter barbaros tutus, omnia circumlustrans, quàm atrociam & quàm barbaræ crudelitatis exempla nostri homines paterentur, animaduertit. Simon ea tempestate Hierosolymitanus Episcopus erat. cum eo re communicata, acceptisque ad Pontificem Maximum litteris & amplissimis mandatis, in Europam reuertit. Urbanus audito Petro, lectisque litteris maximum animo dolorem cepit. Vrebat ignominia Christiani nominis. Terram Christi Dei vestigijs impressam, vnde origo religioni, vbi domicilium sanctitatis extiterat, cultoribus vastam, orbam sacerdotibus. Barbaros non cum hominibus modò, sed cum sanctitate locorum, bellum gerere odio Christianæ religionis inexpiabili atq; grauisimo, securos agere angebatur scilicet. neque tamen eius ignominie procurandæ consilia explicabat. Id grauisimum videbatur. Græci Imperatores, in quibus opis aliquid esse debuit ob locorum propinquitatem, metumque impendentem à Turcis barbarâ gente & immani, de suis rebus solliciti parum aliena curabant. Occidentis regna sine metus suspitione res communes negligere: nihilque minus mouere videbatur, quàm religionis iniuria. Urbanus Pontifex his quamuis anxius curis, nequaquam se animo demittit. Consilium capit specie arduum, rebus salutare. Proceres & Præsules ex vniuerso Occidenti ad conuentus de religione habendos euocare constituit: vnde velut classico omnium Christianorum animos ad bellum sacrum excitare inflammareque cogitabat, optime causæ sperans numinis patrociniū haudquaquam defuturum. Claromons

in Aruernis vrbs præcipua nobilitate concilio designatur. Dum hæc in Italia atque Gallia parantur, missisque à Pontifice legationibus nationes omnes ut vires conferant, re & consilio adiuent sollicitantur, eiusque belli apparatu cæteræ prouinciæ ardent: in Hispania res Christiana fluctuabat, pronaque in occasum esse videbatur, Almoravidum ob aduentum armaque. Nunquam neque maiori impetu, neque maiori Hispaniæ periculo concursum est. genti feræ & immani victoriarum cursus, secundi bellorum exitus, imperiorum accessio spiritus addebat. Nouo in Hispania imperio fundato, arma in nostros vertunt: atque in Carpetanos inuadunt. Toletanos fines & oppida igne & direptionibus vastant. vrbes quæ in eo tractu & Celtiberis, dotis nomine Zaidæ datæ erant à patre, armis ereptæ, Concha, Vrcesa, Opta. Alfonso Comites duos Garsiam Sororium & Rodericum Mauris obuiam mittit, adiuncta valida militum manu. victi acie nostri ad Rhodam oppidum (quod Plinio Virgao esse creditur, Batim inter & Oceanum) atque fugati sunt. Alfonso tot cladibus castigatus, & impendentis periculi metu, intelligens quantopere peccatum esset, noua diligentia, præterita mala compensare satagens, magnos toto regno delectus habet: auxilijsque vndique contractis iustum exercitum conflat. Multi vltro ex vicinis prouincijs rei Christianæ periculo permoti, in Alfonso castra confluxere. Ad Cazalliam, quod municipium non ita procul Pace Augusta situm est, totis vtrinque viribus dimicatum. victi Christiani, cæsi que magno numero. Noua ea clade Alfonso haudquaquam demittit animum, neque secundis rebus insolens, neque aduersis debilitatus. Expedito consilio bellum reparat, nouisque auxilijs & copijs priorem exercitum auget. cum ijs copijs Cordubam vsque ferro penetratum. in homines, & pecora sæuitum: ac ne relictis quidem & agris parcebatur. Tyrannus viribus diffusus, exercitu veteri magna ex parte dilapso, Cordubæ mœnibus se tenet vrbs munitissimæ. læuia modò prælia commissa. Accidit ut Abdalla noctu improuisus, piorum castra inuaderet. cæteris pulsis cæsisque nostrorum accursu, Dux ipse captus, proxima luce in ipsis Maurorum oculis, qui ex vrbe despiciebant, membratim laniatus, viuusque combustus est: cum eo è socijs alij. crudele exemplum. sed dolor quem ex Benabeti foci casu Rex ceperat, supplicij acerbiter excusabat. eo victoriæ fructus maior. Maurus diuturna obsidione fatigatus deditioem facit, paratus imperata facere. magno in præsentia auri & argenti pondere mulctatur: in posterum annum vectigal impositum. ditio relicta quam ceperat, quasi Castellæ Regum beneficiario. Gloriosum id Alfonso fuit, prouinciæ salutarè: nam ab eo initio intellectum est barbarorum arma vinci posse. Rebus in Bætica compositis, in Celtiberiam bellum est versum. Cæsaraugusta positis iuxta castris circumfessa est, magnisque operibus impugnata. ciues vectigal annum pendere non detrectabant, dummodo eos in fidem reciperet, totaque ditione continuo sine maleficio discederet. Honorifica Regi conditio proponebatur: vicit tamen studium & spes

vrbs

ip. circa de Caca
hablo que cae ho
de Badajoz

vrbs potiundæ, ut in proposito perstaret. Verum dum maiora captat, vtrunque amissum est. Iuzephus enim nouo Almoravidum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs instructus & formidabilis ex Africa in Hispaniam traiecit, ad comprimendos Hali Ducis conatus, perfidiam vindicandam. Eius aduentus vno tempore in vrbe & in castris nunciatus, Mauris cum spe melioris fortunæ animos addidit: Alfonso maioris mali periculo metuque obsidione soluta compulit retro redire. Et Iuzephi quidem arma prosperum cursum habebant. Nam Hispalim vbi tyrannus erat, primo aduentu redegit in potestatem: tyranno caput amputatum. Mox Corduba ex deditioe capta est. Harum exemplo reliquæ vrbes Bæticiæ, ac verò quæcunque tota Hispania Maurico imperio tenebantur, breui tempore ad ditionem subiunctæ, imperata quædam vi, aliæ voluntate fecerunt: nouique Regis virtute & felicitate confisæ, Christiani imperij iugum plurimæ detrectabant. Graue id Alfonso visum est, neque dissimulanda ignominia. Et maioris periculi metus proponebatur, ne rursus Africæ & Hispaniæ viribus, quæ longo interuallo iunctæ erant, res Christiana in Hispania periclitaretur. Priusquam mora vires conualescerent, Maurorum confirmaretur audacia, bellum comparari placuit. Tumulus decernitur, iustitium indicitur, saga sumuntur non à profanis tantum hominibus, sed etiam à viris sacratis. sublati vacationibus, tota prouincia delectus habentur. externa aduocantur auxilia. & plerique Hispaniæ periculo permoti, nauandæ in eo bello operæ studio incitati, vltro ex Gallia magno numero venerunt. Raymundus, Burgundionis Comitis frater germanus: horum cognatus Henricus, domo quidem Lotaringius, quamuis Vesontione natus vrbe Sequanorum maxima, vnde Vesontinus dictus est, Lusitanæ gentis & regni conditor: atque Henrici propinquus Raymundus Tolosæ & Sancti Egidij Comes. Hos inuicta Francorum manus sequebatur, magna atque incredibili ad bellum alacritate. Affuit præterea Sanctius Aragonius Rex, quamuis ingrauescente ætate magno animi vigore, dexteritate maxima: quam perpetuo bellorum vsu aduersus Mauros compararat. Ex his omnibus gentibus numerosus exercitus conflatus: prorsus ut hostes de finibus lassessere non dubitarent. In Beticam intiniam penetratum est. populationes, vastationes, direptiones locis omnibus factæ. Ad Alaguetum (nomen id loci est) castra castris collata. Iuzephus viribus impar, consilio cautus, certamen detrectauit. Fugæ per similes profectio fuit: quod festinatio discedendi & impedimentorum pleraque relicta indicabant. Alfonso satis se ad nominis auctoritatem tuendam effecisse existimans barbaro fugato: & alioqui exercitus ex tam multis gentibus lingua, moribus & institutis discrepantibus contineri longo tempore non poterat: militem præda diuitem, successu lætum, reduxit in patriam. Almoravidum arma hac ignominia accepta aliquandiu conquiescerunt: & Iuzephus noui regni statu componendo distinebatur. Alfonso tamen nihil de sua comparatione interea omittere: quoniam bellum

Ff 3 maiori

foram Alcaide
in Hispania. circa
Lugar de Alcaide

maiori mole futurum propediem exploratum habebat. Nouis cognationibus externorum Principum animos sibi conciliare constituit: ac tribus proceribus, qui ex Gallia venerant, totidem filias uxores dare. Nauaræ operæ ea merces fuit. Raymundo Tolosano Comiti Eluira nupsit. Henrico Lotaringio Therasia, vtraque furto quidem genita (vt superius est demonstratum,) cæterum regio cultu, & in spem magnæ fortunæ educatæ. Raymundo Burgundo Vrraca legitima Alfonsi filia connubio iuncta est. Hic urbem Salmanticam instaurasse soceri Regis iussu fertur. Præterea Roderico Comiti Sanctia Regis ex Elisabetha vxore filia nuptui data est. (ad hunc Gironij reguli cum primis nobiles in Hispania genus referunt.) Henrico quidem dotis nomine datum est quiddam terrarum in Portugalia Christianorum armis partum erat, Comitibus nomine: atque ea lege, vt Regum beneficiarius esset: ad comitia regni veniret: & ad bellum quoties inuitatus esset, prosequeretur armatus. Noui ea regni initia atque fundamenta fuerunt: quod paulò post in Hispania fundatum supra quadringentos annos Henrici posteros Reges habuit. Burgundo Calæciæ præfectura data Comitibus nomine, quo nomine prouinciarum rectores vti soliti erant, proximaque spes ad quam destinabatur, Sanctio Regis filio si quid humanitus contigisset. Tolosano Comiti varia supellex, vestis pretiosa, auri atque argenti pondus dos fuit, ditio nulla in Hispania: cum de Gallia cogitaret, vbi latè dominabatur. Auctor quidam Alfonsi armis eius seculi anno nonagesimo tertio Olisiponem captam esse ait: verò an falsò affirmare non possum. Illud dico: non parum sæpe inter vtriusque nationis arma urbem eam alter nasse: ac consequenti demum ætate Mauris ablatam, stabili possessione ac perpetuò in Christianorum ditioe permansisse.

Sanctius Aragonius Rex occiditur.

Caput. II.

1094

ROXIMVS certè annus à Christi ortu millesimus nonagesimus quartus, nobilis quidem Alfonsi ortu fuit eius, qui Henrico Lotaringio & vxore Therasia natus, felicibus armis Portugalix nomen illustrauit, ditioem extendit: primusque in regium nomen Pontificum Romanorum venia inuitis Castellæ Regibus inuasit. Infaustus autem Sanctij Aragonij Regis infelici casu cædeque: cui vni non modo benè gestæ, atque conseruatae reipublicæ, vti prioribus faciunt, sed etiam auctæ & bonis omnibus comulatæ laus ab Aragonijs datur. Primus enim ex impeditis atque præruptis montibus, vbi priores Reges imperij fines tutati erant, haud minori locorum quam armorum fiducia, in subiectos campos & planiciem delatus, vrbes & oppida magno numero armis occupauit: cum regulis Maurorum Balagueris, Ilerdæ, Montionis, Barbastrij, Fragæque continenter bella gessit: victosque stipendiarios ha-

buit

buit primùm, deinde longa ac difïcili obsidione Barbastrum cepit, ad Verum annem præcipua regionis amœnitate nobilem urbem. Vndique copiæ admotæ. mœnium munitio opponeretur. pertinacia nostrorum omnes difficultates superauit: dum vndique circumstrepit terror, nec remittitur ardor, obliuioque vulnerum & mortis contemptus occupat animos, impetu expugnata direptaque est. Salomoni Rotensi Episcopo attributa, alij Arnulfo affirmant, nobis neutrum satis compertum est. Omnino Armen-gaudus Vrgelitanus Comes in ea obsidione obiit: ditio Barcinonensi Comiti cessit. Eius calamitatis vindicandæ studio, quoniam Regis socer erat, in captos ciues grauius sæuitum. Bolea in Vasconum atque Ilergetum finibus, ad Cingam annem, vbi diu bellum fuit, Mauris erepta: Montioque validum in Ilergetibus municipium situ arceque. alia præterea oppida & vrbes, quorum numerum inire longum esset. Omnino in Vasconibus Stella condita, exiguum tunc oppidum, nunc vrbs eo tractu cum primis nobilis. & quoniam de Cæsar Augusta cogitabat, ad Iberi ripam viginti supra eam urbem millibus passuum Castellare oppidum extructum est, ad arcendas barbarorum incursiones. crebis præterea eruptionibus ex eo oppido infesta circa omnia vrbi faciebat: vt interdum interclusis comitatibus obsessa esse videretur à nostris. In Vasconibus Luna municipium conditum, nulla re nobilior, quàm gentis origine, eius quæ à Luna nomen habet, vetustæ & nobilissimæ. generis conditor Bacalla vir primarius, cui Sanctius id oppidum dono dedit, Rex verè magnus & virtutum omnium splendore clarissimus, insignis pietate: qui ab Alexandro secundo Romano Pontifice D. Ioannis Rupensis, sed & multa alia tota ditioe monasteria ab Episcoporum iure exempta esse impetrauit. Præfulum auiditas obtendebatur in eorum bonâ inuolantium: sed & monachorum mores ea tempestate (quod D. Bernardus conqueritur) nimium in studium libertatis incubuerant: passimque eorum Præfecti, vt insignia Episcoporum mitram, baculum, breue circum humeros pallium gestare fas esset, libertatis indicio impetrabant. ea fraudis inuenta via est. Quod in Episcopis accusabatur, idem crimen auiditatis Regem perstrinxit, qua vna nota deformis fuit. Nam in templorum & sacerdotum bona licenter inuasit. ararij tenuitas atque inopia, ingentes bellorum sumptus excusare videbantur: data præterea ante annos aliquot à Gregorio septimo Pontifice Maximo facultas, decumas & vestigalia templorum, quæ extructa denuo, aut Mauris erepta essent, pro arbitratu permutandi, inuertendi, attribuendique quibus mallet. Illultri ipse modestiæ & Christianæ pietatis exemplo concepram ex eo facinore religionem, procurandam curauit, odiumque popolare, ante aliquot annos Rotæ in D. Victoriani, ad aram D. Vincentij humillimo corporis habitu, cum gemitu & lacrymis publicè veniam precatus. Affuit Raymondus Dalmatius eius vrbs Episcopus, cui quæ ablata erant omnia, reponi integra fide mandauit. Et miror nostra ætate quosdam viros principes, cuius exempla imitantur templorum bonis occupandis, eius neque

Ff 4

pœnitent-

penitentia moueri, neque perhorrescere exitum. Oscensem Regem Abderrahmanum. continenti bello vexare solitus, omnem circa ditionem armis occuparat: Montaragonem quarto ab ea vrbe lapide municipium ceperat, magnisque operibus muniendum curarat, vt arcis instar barbarorum ceruicibus immineret. vrbs ipsa tandem circumfessa, copijs omnibus vndique contractis. vicini colles præsidijs occupati: ne exeundi commeandique in vrbem facultas esset. castra in cliuo posita, qui ab eo tempore Sanctij podium dictus est. Vrbs munitissima erat, totiusque Mauricæ ditionis ea parte propugnaculum: vti fuerat Romanorum tempore, à quibus firmitudinis indicio vrbs Victricis nomine nuncupata est. Ergo obsidio ducebatur: vi expugnari non poterat. Oscenses Alfonso Castellæ Regem, vt opem ferat obsecris, sollicitant. annuit ille, vt solent Reges, cum spes vtilitatis ostenditur, priuatis commodis magis quam religioni famæque seruire. Apertè Mauris fauere ignominiosum erat. Itaque consilium capit, per Cantabriam Vasconum fines inuadendi. quo facto prouidebat vtrique bello Aragonias vires impares futuras. Missus in id Comes Sanctius: verum Petro & Alfonso à patre Sanctio, contra Alfonso Castellæ Regis conatus destinatis, retro iter hostes conuertere re infecta compulsi sunt. Incommodè accidit vt Sanctius Rex diurnæ obsidionis tædio mœnia vrbs circumlustraret, & idoneum locum notatum qua parte irrumpi posse cogitaret, contento brachio comitibus designaret: cum sagitta ex muro emissa sub ala confixus est. lethale id vulnus fuit: numinis vindictam ob templorum bona occupata prouinciales interpretabantur. Obijt quarto mensis Iunij die. corpus Montaragonem delatum atque in Iesu Nazareni, quod ipse monasterium extruxerat, extemporario sepulcro conditum est, inde vrbe capta in D. Ioannis Rupensis: quo loco Feliciæ vxoris superioribus annis defunctæ, inscriptio cum cippo monstratur. Filij, vt erat à patre imperatum, in castris perstiterunt, haud ante discedere certi, quam vrbs clade iniuriam vindicassent. Petrus superstitite patre, Ripagorsæ & Suprarbis Rex erat renunciatus, & ex Berta vxore (alij Agnetem volunt) filium sibi cognominem (alij Sanctium vocant) genuerat: nunc totius regni paterni hæres institutus est. Alfonso oppida legata. Ramirus natu minimus rebus humanis contemptis in S. Pontij Tomerij, quod cœnobium in territorio Narbonensi ad Iauri ripas erat, vestem mutarat patre auctore: vt ipsius diploma declarat, proxime superiori anno eius monasterij præfecto Frotardo datum: in quo amplæ possessiones, fundi, prædiæque in Monachorum vsum abs Rege donata sunt. Oscensis obsidio diurna fuit. atque semestris, vt quidam affirmant. alij vltra biennium productam fuisse contendunt. Obsessi fatigati omnibus malis, & ad supremam annonæ difficultatem redacti, Almosabenum Cæsaraugustæ Regem auxilio euocant, Garsiam Cabræ Comitum, & Gonsaluum virum principem: nam in ea temporum fæce, morumque labe Christianos Mauris opitulari aduersus Christianos religio non erat. Gonsalvus non venit, misit tamen validam suorum manum.

affuit

affuit Garsias. Rex Maurus supremo conatu infinitam multitudinem Maurorum sub signis habebat. cum his copijs Cæsaraugusta mouent. Adducta erat res in maximum periculum, & extremum penè discrimen. Garsias ipse, siue sincero animo, siue beneuolentiæ simulatione Petrum monet, nisi res perditas vellet, quamprimum rediret in patriam. Vicit tamen honesti respectus & sacramenti religio, quo se fratres patri morienti obstrinxerant, nisi capta vrbe non cessaturos. vrbi vicina planicies protenditur cui Alcoracio nomen est, huius prælij euentu maximè nobilis. In ea planicie vniuersi certaminis aleam subire constituunt freti numine, cuius propitiandi causa corpus D. Victoriani in castra delatum erat. Concubia præterea nocte oblata Regi species augustior humana, monentis, vt prælium magno animo inuaderet de victoria certus. In primo agmine Alfonso curabat, in postremo Rex ipse, mediam aciem Lisana & Bacalla viri nobilissimi regebant. equites in fronte erant, ab his pugna cœpit. mox Legionum signa inuenta aduersus barbaros, qui sua multitudine subiectos campos & vicinas valles compleuerant. Acerrima pugna fuit, nulla eo seculo neque maior periculo, neque felicior euentu. Genitus cadentium, clamor pugnantium, fragor armorum, nihil præterea exaudiebatur. Ex vrbe viros & fœminas vt Maurorum res erant, modò lætos, modò pauidos considerare fas erat. In noctem pugna producta haud satis intelligebatur, vtra pars meliora tulisset. nostri causa, virtute, & scientia pugnandi, hostis superabat numero. in armis vsque ad sequentem lucem perstitum: tanta erat cupiditas instaurandi pugnam, tantus instantis periculi metus piorum animos occupabat. Cum cognitum esset Mauros deseruisse castra, Almosabenum contenta fuga Cæsaraugustam petere, fugientibus insistent. cadendi finem satietas, & defatigatio attulit. In pugna fugaque hostes quadraginta millia cæsi. ex nostris vix mille desiderati. pauci quidem, minorque pro tanta victoria numerus, neque ij genere aut laude bellica præstantes. Garsias Comes à nostris captus. secundum pugnam lecta spolia. campi cadaueribus strati. arma, tela, vestes, equi iacebant, corpora nondum planè extincta, trunci artus, perfossa ferro pectora, terra perfusa, inundansque sanguine. Quidam D. Georgium inter vtrasque acies visum, eiusque præsidio victoriam partam aiunt. Alij ex Moncadarum gente, quendam cum eodem die in Syria ad Antiochiam pugnasset, equo vectum huic prælio interfuisse. vulgus portentorum auidum, & vt lætiora sint quæ nunciantur, affingere fabulas veritati consuevit. nos si quæ verisimilia sunt pro veris accipiantur satis habituri sumus. Conuenit deinceps Aragonijs Regibus insignia fuisse crucem in argenteo clypeo, & quatuor circum clypeum capita rubra sanguine eorum Regum & Ducum, qui in hoc prælio interfecti sunt. Pugnatum est ad quartum decimum Kalend. Decembris. nono post die vrbs nobilissima spe omni defensionis abiecta, ex ditione venit in potestatem. consequenti mense sextodecimo Kalend. Ianua. templum maximum ex ritu Christiano sacratum. Berengarius, quem Bernardus Tolentanus Auis Tarraconem transtulit, vt mox dicemus, Amatus Burdigalensis,

Ff 5

Petrus

ossa capta

Petrus Iacetanus antea, & iam Oscensis Episcopus, Fulcho Barcinonensis, Petrus Pompelonensis, Sanctius Lascarenis sacre cæremonie Antistites. Eodem tempore Pompelone templi maximi noua fabrica cœpta est, cuius vestigia supersunt. Sacerdotum vita & mores ad D. Augustini leges & regulam conformati: quod ab eo initio susceptum, nostra etiam ætate retinetur. Petro Pompelonensi Episcopo Gomefanus æqualis fuit Burgen- sis Præsul Semeni successor. Semeno Episcopo Auca, vbi eatenus fuerat, ab antiquissimo tempore pontificia sedes Burgos translata est. de ijs Episco-
pis vtri ecclesie contributi essent, Tarraconensis, & Toletanus Præsules
diu inter se disceptarunt. Romani Pontifices, quoniam controuersia compo-
ni non poterat, ab vtriusque imperio liberos, sui que iuris fore sanxerunt.

*Bernardus Toletanus Præsul ad bellum sacrum
contendit. Cap. III.*

V O tempore hæc in Ibergetibus, alijsque Hispaniæ regioni-
bus gesta sunt, orbis Christianus in belli sacri apparatu totus
erat. equi, arma, tela, saga, tympanorum crepitus, tubarum
clangor, nihil præterea exaudiebatur. maria, terræ, agri, op-
pida permixtione gentium omnium, & belli rumoribus per-
sonabant. Urbanus ipse Pontifex Claromonte (quæ vrbs Sidonio & veteri-
bus Aruernum fuit) Præsulum & procerum ex omnibus prouincijs gene-
rales conuentus agit anno millesimo nonagesimo sexto. Inde bellicum
gentibus omnibus canit, quam latè imperij Christiani fines extendebantur.
Lectæ in eo conuentu Simonis Hierosolymitani Episcopi litteræ: exposi-
ta à Petro Ambianensi mandata: multi Hierosolymitani, Antiochenique
ciues, sancti nobilesque viri domo profugi lacrymis, voce, & squalore om-
nium, qui aderant, animos ad misericordiam permouerant. Concitatis se-
mel animis Pontifex declamantis in morem hanc summam orationis ha-
buit. Audistis, inquit, filij carissimi mala, quæ fratres vestri in Asia tole-
rant. eorum calamitates nostra ignominia sunt, probum, & dedecus reli-
gionis Christianæ sanguine ipso & vita, si viri essemus, procurandum. Mor-
tem quidem omnibus natura proposuit: est autem postremum in malis ma-
ximam turpitudinem suscipere, ferreque vitæ cupiditate. spiritum, salutem,
animam Christo, à quo accipimus reddere consentaneum. Ignominiam
virtus propulsare solet, quæ propria est Christiani nominis & seminis. eas
vires & copias, quas hætenus civilibus bellis consumpsistis, ad decus & ho-
nestatem conuertite. Christi Dei contumeliam depellite, qui quotidie ab
impia & barbara gente cæditur, pulsatur, occiditur: cum Christi famuli pre-
muntur, vexantur, exagitantur: terræque insultatur illi, quam Christus suis
vestigijs sacrauit. An causa iustior esse vlla potest belli sumendi, quam reli-
gionis vindicandæ, seruitutis depellendæ à Christianis, quos Deus immor-
talis omnibus gentibus voluit imperare? Si ex bellis commoda expectantur,
quid vtilius quam gentem imbellem impugnare, spolia potius quam arma
feren-

ferentem? Nunquam Asia Europæ par fuit. ibi diuitiæ, opes, aurum, gem-
maeque, quæ prima mortales putant. Si gloria quæritur, ecquid honestius,
quam clarissimum virtutis exemplum filijs & posteris relinquere: orbis
rectores vocari: domitores Orientis: religionis vindices? Habemus pubem
ætate, robore, consilio, fortunisque præstantem, in armis exercitam. an
etiam his præsijs muniti, impuræ genti nominis Christiani maiestatem
ludibrio esse sinamus? Christus dux erit, vexillum crux. nihil virtuti, nihil
pietati erit inaccessum. conspectum tantum vestrum ferre non poterunt.
Ego quidem quod debeo vobis, quod religioni Christianæ, pro qua velut
in specula custodiaque constitutus, dies noctesque vigilandum esse mihi
statui, quantum cura, labore, vigilijs, auctoritate, consilio eniti poterò, tan-
tum incumbam in hanc causam. & nisi alij sequantur in medios hostium
gladios irruere certum est: nostroque sanguine tantam ignominiam, & fra-
trum nostrorum calamitates ærumnasque grauissimas procurare. Nullum
casum dum vixero, nullum laborem, nullum vitæ periculum reipublicæ
& religioni denegabo. Pontificis oratione, omnes qui aderant inflammati
summi, medij, infimi arma, arma deposcunt. omnis mora grauis est. Ade-
marus Anicij Vellaunorum Episcopus, & Guillelmus Arausij, principes
ex omnibus ad pedes Pontificis prostrati crucem sumunt. ea pro militari
revera erat. secundum eos Galliæ, Italiæque & Hispaniæ clarissimi Prin-
cipes. & eorum exemplo infinitus hominum numerus. Hugo Philippi Re-
gis Francorum frater, Gotifredus Eustachij Bononiensis filius Duxque
Lotaringiæ, qui vrbe Hierosolyma capta, quod primus in vrbe irru-
pisset liberis omnium suffragijs Rex Solymorum dictus est, æternum
Galliæ decus, & Bononiæ patriæ: quæ vrbs in Gallia Belgica ad Ocea-
num sita est. præterea Gotifredi fratres Eustachius, & Balduinus, Ro-
bertus Flandriæ Comes, Stephanus Blesensis, Alpinus Bituricensis, Ray-
mundus Tolosæ: quem Therasia vxor ad bellum profecuta in Syria, fi-
lium alterum peperit, cui Alfonso Iordano nomen fuit, quod in Ior-
dane flumine aquis salutaribus lustratus esset. Præterea ex Hispania Gui-
llelmus Ceretaniæ Comes, qui sagittæ ictu periit in ea expeditione ad
Tripolim Syriæ vrbe, vnde illi etiam Iordani cognomen: Guitar-
dus Ruscinonensis, & Guillelmus Canetensis Comes, Boamundus Apu-
liæ Princeps, Rugerio fratri de quo contentio erat, principatu relicto,
cum duodecim armatorum millibus cæteros Principes ad bellum sacrum
profecutus est. Bernardus Toletanus Præsul, qua erat animi magnitu-
dine, cum ecclesie Toletanæ statum composuisset, & triginta sacerdo-
tes in summo templo constituisset nihilominus, quos Canonicos vulgo vo-
cant, totidem Portionarios, cruce sumpta ad bellum sacrum profecutus est.
Vix vrbe discesserat, cum Toletani sacerdotes, an hominis externi
inuidia an reclusæ desperatione, collatis suffragijs nouum Præsulem
in Bernardi locum raptim substituerunt. minor & melior pars (vt sæ-
pe fit) à maiore victa, vrbeque pulsa est. ij ad Bernardum atrocem
nuncium detulerunt. Ille conuerso itinere Toletum redijt: pulsisque
sacerdo-

sacerdotibus, qui nefarij consilij auctores ministrique extiterant. Ex S. Facundi cœnobio (cui in minori fortuna præfuerat) euocatos Monachos, eorum loco substituit: vnde multæ Monachorum voces, ritusque templo Toletano adhæsisse quidam disputant: quæ per manus ductæ ad nostram ætatem in vsu sunt. Rebus compositis propositi tenax, de nouo iter arripuit ille quidem: sed Romam tamen delatus ab Urbano Pontifice, cum tantum belli in Hispania superesset, & nuper erepta ciuitas rectoris præsidio, & diligentia indigere videretur, retrò redire compulsus est, voti religione, qua se implicarat exoluta, legeque imposta vt ijs sumptibus & pecunia, quam in bellum sacrum compararat, Tarraconem instaurandam curaret. quæ vrbs Comitum Barcinonensis virtute armisque per hæc tempora ad Christianorum ditionem reuocata est, ipsa antiquitate & imperij Romani maiestate, cuius in Hispania sedes fuit, nobilissima olim & valida: cæterum ea tempestate ad casus redacta, atque oppidum ignobile, Bernardi cura & impensa restituta. Ausetanus Episcopus Berengarius, Archiepiscopus datus est, quo maior esset auctoritas Ausetana vrbe contributa: tametsi beneficij immemor, litem postmodum Bernardo, à quo creatus erat, de Primatu intendit, exoletis verustate annalium exemplis & tabulis ecclesiæ suæ iura libertatemque defendens: cum recentissima Urbani Pontificis indulgentia Toletanus Præsul non modò totius Hispaniæ Primas esset lege perpetua renunciatus: sed etiam Romani Pontificis Legatus in præsens, componendo ecclesiarum statu cæteris ecclesijs iura daret. Omnino ex Gallia cum per eam prouinciam in Hispaniam rediret, præcipua eruditionis & probitatis laude viros secum Toletum adduxit: quos honoribus in præsentibus & opimis sacerdotijs auctos, virtus consequenti tempore ad maiora prouexit. Gerardum Mosiaco, qui mox Toletanus Primicerius, deinde Bracarensis Præsul fuit. Petrum, quem Bituricis natum, ex Archidiacono Toletano Vxama Pontificem habuit. Vtrunque vitæ sanctitas, animi candor cælestium numero inseruit. Præter hos Bernardus & Petrus patria Aagenses deducti. Bernardus ex Primicerio Toletano Seguntinus Episcopus fuit, ac deinde Compostellanus: Petrus ex Archidiacono Toletano Segobienensis Pontifex. Petrus alter Palentinus Præsul, Hieronymus Petraborius, qui annitente Cido Valentiniæ ecclesiæ curam suscepit, cum primum ea vrbs Mauris erepta est, & ea amissa Zamoræ Propontificem egit. hoc defuncto Bernardus quidam ex eodem comitatu iure suo Zamoræ Pontifex esse cepit. Ex hoc numero in dissimili vitæ genere Raymundus, & Burdinus fuerunt. Raymundus Bernardi Primatis ciuis Vxamæ post Petrum Episcopus fuit, deinde Toletanus Præsul, Bernardi successor. Burdinus Lemouicensis ciuis, ex Archidiacono Toletano Conimbricensis Episcopus, deinde Bracarensis, postremo pseudopontifex Romanus orbem Christianum importuno dissidio turbauit: seque indignum excellentium virorum, qui Bernardum profecuti ex Gallia erant, numero &

& comitatu esse declarauit: quod commodiori loco explicandum est.

Rodericus cognomento Cidus Valentiam capit.
Caput. IIII.

INTEREA Roderici cognomento Cidi haud quæta arma erant. vir tantus opera, consilio, virtute, incredibilique studio rei Christianæ promouendæ, & quam se cunque in partem daret, ea tempestate omnium facile princeps otium pati non poterat. quin Alfonso Rege concedente, quo tempore Bætico ipse bello occupatus erat (vti superius dictum est) cum priuata suorum manu Celtiberos (pro eo quòd in magna apud eas gentes gloria erat) repetijt. Venientis amicitiam cuncti eo tractu Maurorum reguli certatim appetebant. Albarracini, quam vrbs veteres Lobetum Turiamve dixerunt, regulus ad colloquium primum, mox ad fœdus admissus: deinde Cæsaraugustanus, quem propter vrbs amplitudinem præfens adiit. & barbarus in magnam spem venerat vrbs Valentiniæ potiundæ, Christianorum ope, qui Cidum profecuebantur. Valentia vrbs in Ederanis sita est, ad maris littus, locis irriguis atque amœnissimis, prouentu læta, commercio exterarum gentium & ciuium frequentia atque elegantia peræque nostra ætate atque eo tempore nobilissima. Hyaia, quem Toletum pulsus fuisse docuimus, eam vrbs imperio obtinebat, paterno iure repetito (nam in Almenonis ditione fuerat) Alfonso Regis armis, vt in fœdere conuenerat, quo tempore Toletum dedita est. Dianij regulus, qui imperio præterea Setabim & Dertusam obtinebat, ex priuatis offensionibus, an dominandi cupiditate Hyaia infensus eam vrbs obsidione fatigabat. Cæsaraugustanus regulus ex aliena calamitate & dissidio lucrum captans, à Valentinis auxilio euocatus, ire quamprimum cupiebat, haud defuturam occasionem utrosque opprimendi cogitans. Itaque iunctis cum Cido viribus eò contendit. Dianij regulus viribus impar, eo apparatu nunciato, ab obsidione recedit, fœdere cum Valentinis facto. Cidus vt Valentinum Regem bello impeteret, quod Cæsaraugustanus flagitabat adduci non potuit: cum eum diceret, in Alfonso Regis fide esse: negaretque, nisi eius concessu, sibi fas fore eam vrbs impugnare. Ergo Cæsaraugustanus in patriam redijt. Cidus Valentini Regis partes dum tuetur, omnes circa Maurorum regulos stipendiarios efficit: oppidis & arcibus annuum vectigal imponit. vnde & ex præda, quæ ex agro vberè copiosa erat, bellicos sumptus aliquandiu sustentauit. Hyaia Rex cum ad veterem inuidiam ex Christianorum amicitia nouo odio flagraret, Almorauides qui latè fines imperij protulerant, à ciuibz in vrbs aduocati sunt. Rex occisus. vrbs capta. auctor consilij Abeniasius rerum potitus est. Cidus prodicionis vindicandæ studio inflammatus, & occasionem venisse gaudens

gaudens nobilissimæ vr̄bis occupandæ, copijs omnibus Valentiam expugnare parat. Rerum omnium quæ ad bellum vsui erant, summa facultas in ea vr̄be erat: militare præsidium, ciuium numerosa multitudo, commeatus in multos menses comparatus, arma equique. Cidi constantia & magnitudo animi cuncta peruicit. diuturna obsidione malis omnibus obfessi, fatigati, atque ad supremam annonæ difficultatem redacti, præterea auxilij spe omni sublata, tandem deditioem faciunt. Cidus qua virtute cœperat, eadem vr̄bem retinere satagit: audax facinus, & magnis Regibus formidandum, cum tantum ex omni parte Maurorum circumfusum esset. Certus tamen vr̄bis retinendæ Hieronymum Toletum euocat, vt Valentia Pontifex esset. præterea vxorem & filias duas, quas in Cardenia Abbatis cura relictas esse superius dictum est. Regi quod benignè eius votis annuisset, ex præda Maurica, generosos equos biscentum, & totidem Mauricos gladios ex ephippijs pendentes, donomittit. Sic Cidi res erant, nomini immortalis gloria parta. Carrionis reguli Dieghus & Ferdinandus (Infantes vulgo dicimus) viri ætate in Hispania genere & copijs nobilissimi, animo ignaui, ex Cidri copijs audacitatem explere posse cogitantes, quoniam mascula prole orbus erat, Regem adeunt: petuntque eius opera & auctoritate Cidi filias Eluiram & Solem sibi vxores dari. Annitente Rege Requena oppidum, quod non procul Valentia situm est, ad colloquium ventum: & re deliberata Carrionis reguli Valentiam Cidum profecuti, voti compotes facti sunt. Nuptiæ regio apparatu, festaque lætitia celebratæ sunt. Adolescentes culti magis mundicijs, quàm virilis ac militaris animi, mores suos socero & aulicis in armis educatis haud satis probabant: semelque leone è cauea, fortè an consilio incertum, sed egresso tamen, cum præ metu se in turpes latebras condidissent: & iterum in tumultuario prælio aduersus Mauros qui ex Africa venerant, certamen exhorreere visi essent, ignauiæ atque timoris significationem dederant. Dedecus quod virtute procurare debuissent, turpiter vlcisici cogitant: & est ferme crudelis ignauiæ. Suerus adolescentum patruus, in quo propter ætatem præsidij atque prudentiæ aliquid esse debuisset, in ægris animis facis instar maius incendium excitabat. Re constituta patriæ se desiderio teneri simulant: petuntque volente socero discedendi sibi facultatem esse. Annuit Cidus eorum postulatis, filiasque & generos aliquanto spatio profecutus, mœstus flentes, & quasi tacita diuinatione persusas lachrymis abs se dimittit. honestissimo stipante comitatu, ad Castellæ fines peruentum: Durioque amne superato, in Valeranicæ finibus Corpelia roborata facinori perpetrando locus idoneus fore videbatur. Comites alij aliò confectis de causis amandati. ipsi vxores à militari via in interiorem syluam seductas, & nequicquam diuorum hominumque fidem implorantes, nudas flagris cedunt. Feriendi finem fatigatio satietasque fecit. Exanimis atque in suo sanguine voluntates, pro mortuis dimittunt. Ab Ordonio, quem Cidus cum fraudem suspicaretur,

tur, præcedentium iter dissimulato habitu profecui mandaratur, repertæ sunt, atque in proximo vico medicamentis ciboque recreatæ. Iniuria atrox erat, neque ferenda inhumanitas. & re cognita Carrionis reguli inuidia maxima flagrare cœperunt. indignum passim iudicabatur tanta beneficia, tam insigni contumelia compensata esse. Iuuenes ex stultis amentes planè esse factos dicitabant. Cidus vindictæ studio, honesti cura Regem adiit. Toleti tunc generales regni conuentus agebantur: aderantque Carrionis reguli tanto facinore foedi turpesque iudices abs Rege, Cido expetente in causa dati. in ijs princeps Raymundus Burgundus Regis gener. Disceptata causa, primùm quæ à Cido data erant omnia, gemmæ, vasa aurea & argentea, vestisque pretiosa, vt redderentur integra fide, mandatum est. deinde de illata iniuria, vt singulari certamine dimicarent duo iuuenes & consilij auctor præcipuus Suerus patruus pronunciatum. Bermudius, Antolinus & Gustus Cidi milites, virique primarij sibi certamen depoposcerunt. Cum Carrionis reguli imparatos venisse se excusarent, Cidus Valentiam, illi in patriam discesserunt. Rege agente, quoniam redituros Toletum designato tempore non putabant, Carrione depugnatum esse memòrant. Victi omnes in certamine sunt: atque Marte arbitro declaratum, iniquè eos fecisse. Victores ad Cidum profecti. Cidi filia Ramiro Sanctij Regis Vasconum filio, eius quem à Raymundo fratre occisum fuisse docuimus, & Petro Petri Aragonij Regis filio, vltro per legatos expetentibus, coninges à patre datæ sunt. Ramiro Eluira nupsit, Petro Sol. Ijs nuptijs accepti dedecoris & infamiæ memoria oblitterata est: auctaque vehementer lætitia, quàm ex prioribus generis vindicatis ceperat maximam. Præterea à Rege Persarum missi ad Cidum legati, cum rerum gestarum fama toto orbe diffusa esset, publicæ lætitiæ multum addiderunt: à Rege potentissimo, tanta terrarum longinquitate vltro de fœdere sanciendo, iungendaque amicitia appellatum esse. Pro Valentia mœnibus cum Buccaro Rege, qui ex Africa venerat, semel & iterum acie pugnatum. Cidi virtute & perpetua felicitate victi acie barbari: vr̄bisque possessio quandiu vixit (vixit autem quinquennio post captam vr̄bem) retenta est. moriens cum notus Maurorum exercitus circumfusum esset, parum ipso defuncto in vr̄be præsidij, vt omnes vno agmine in Castellam redeant, testamento mandat. Cum viri, foeminae, pueri, impedimenta prodirent, numerosi exercitus species barbaris obiecta est: atque ex ea re incussa formidine victi fugatique. Nimirum tanti viri felicitati debebatur, vt quos sæpe viuus vicerat Mauros, defunctus profligaret tandem. Nostri contento itinere in Castellæ fines abeunt. Valentia omni præsidio nudata, rursus in Maurorum potestatem redijt. Cidi corpus Burgis in Diui Petri Cardenia tumulo contextum. iusta magnificè facta Alfonso Rege, atque vtroque genero funus procurantibus. quod gloriosum Cido fuit, sed tantis meritis debitum. Huius narrationis multo maximam partem inter aniles fabulas quidam ponunt: ipse etiam multo plura transcribo quam credo: nam neque

ora lib. 9. cap. 11. circa
om. dicit mississe 30 e
30 gladios, totidem
aptiores. Imo hoc donum
et post Valentiam captam
vero ex alia præda
am vr̄bis deditioem
erit.

neque subtrahere, quæ ab alijs traduntur, audeo: neque affirmare possum de quibus dubito. In Cardeniæ templo quinque sepulcra monstrantur: Cildi, Semenæ vxoris, Didaci, Eluiræ atque Solis filiorum: nisi forte quædam cenotaphia sunt, gratæ posteritatis diligentia benevolentia indicio, ad ostentationem memoriamque posita.

Urbanus, Iuzephus & Sanctius defuncti.
Caput. V.

IDI obitu magnam plagam res Christiana accepisse videbatur, eo Duce sublato, quo superstiti respublica stetit in tanta atrocitate temporis, tantaque rerum omnium perturbatione. defuncti virtutem, grauitatem, constantiam, fidem in religione tuenda, & amplificanda curam omnis posteritas admirata est. De anno quo decessit scriptores variant: neque facile est auctorem auctori, aut opinioni opinionem præferre. nos quod fidei propius visum est anno millesimo nonagesimo octauo extinctum putamus. Quo anno Urbanus Pontifex à Giberto pseudopontifice varijs curarum fluctibus exagitatus, & vndique subsidia conquirens, Salernum abiit, Rogerij Siciliæ Comitis inuisendi causa: cuius præcipua ea tempestate pietas aduersus Romanos Pontifices commendatur: & rebus gestis nobilissimus erat. Pro ijs meritis ipsi & hæredibus datum est, vt in Sicilia Legati pontificij partes implerent, auctoritatem obtinerent. Diplomatis quoniam publicè cognosci interest, & Regibus Hispanis magnæ controuersia de eo iure nata sunt, exemplum subiicimus. VRBANVS Episcopus seruus seruorum Dei carissimo filio R. Comiti Calabriae, & Siciliæ, salutem & Apostolicam benedictionem. Quia prudentiam tuam supernæ maiestatis dignatio multis triumphis & honoribus exaltauit, & probitas tua in Sarracenorum finibus ecclesiam Dei plurimum dilatauit, sanctæque sedi Apostolicæ deuotam se multis modis semper exhibuit: nos te in specialem, atque carissimum filium eiusdem vniuersalis ecclesiæ assumpsimus. Idcirco de tuæ probitatis synceritate plurimum confidentes, sicut verbis promissimus, ita etiam litterarum auctoritate firmamus: quod omni vitæ tuæ tempore, vel filij tui Simonis, aut alterius, qui legitimus tui hæres extiterit, nullum in terra potestatis vestrae, præter voluntatem, aut consilium vestrum, Legatum Romanæ ecclesiæ statuemus: quinimmo, quæ per Legatum acturi sumus, per vestram industriam Legati vice exhiberi volumus, quando ad vos ex latere nostro miserimus ad salutem videlicet ecclesiarum, quæ sub vestra potestate existant, ad honorem beati Petri, sanctæque eius sedis Apostolicæ, cui deuotè hætenus obedisti: quamque in opportunitatibus suis strenuè ac fideliter adiuuisti. Si verò celebrabitur concilium, tibi mandauero quatenus Episcopos & Abbates tuæ terræ mihi mittas: quot & quos volueris mittas, alios ad seruitium ecclesiarum & tutelam retineas. Omnipotens Dominus

Dominus actus tuos in beneplacito suo dirigat: & te à peccatis absolutum ad vitam æternam perducatur. Dat. Salerni per manum Ioannis sanctæ Romanæ ecclesiæ Diaconi. III. Nonas Iulij Indictione. VII. Pontificatus domini Urbani secundi. XI. Hæc in Italia: in Hispania autem eodem Pontifice concedente, Iriæ sedes & nomen Compostellana cathedra, & appellatione mutata: exemptaque ab imperio Bracarensis Metropolitanæ. Dalmachij eius vrbs Episcopi diligentia, vtrunque impetratum est, ea de causa primi in Compostellanorum Episcoporum numero. Alfonso Rex quamuis ingrauescente ætate ita reipublicæ curam gerebat, vt rei bellicæ curam nunquam intermitteret, aliquoties per hæc tempora in Mauricæ ditionis fines delatus, & in Bæticæ agros excursiones faciens. Iuzepho postquam noui imperij statum in Hispania fundauit, in Africam reuerso, respublica respirare tantisper visa est. Rex otium ad religionis amplificandæ exornandæque curam conuertit. Toleti Seruandi & Germani nomine in podio saxeo ex aduersum vrbs, vbi eo nunc nomine vetustæ arcis structura cernitur, cœnobium Benedictinis monachis exædificauit, (instaurasse alij putant, & Gotthorum tempore extitisse disputant) S. Victoris Massiliensi monasterio contributum: vnde noua monachorum colonia venerat. Intra vrbs gemina sacratarum virginum collegia Regis impensa exædificata: alterum D. Petri nomine, quo loco nunc Petri Cardinalis nosocomium extat: D. Dominici alterum Exiliensis, quod hoc tempore à D. Dominico veteri nomen habet. Burgis ciuitate D. Ioannis nomine quartum cœnobium ædificatum extra vrbs mœnia: quod hodie D. Ioannis Burgenfis appellatione nuncupatur. Fortunio Abbati noui monasterij, quod ea tempestate D. Sebastiani nomen habuit in Vardulis nobile, deinde D. Dominici Exiliensis, quoniam in eo sanctissimam vitam exegit, & vitæ consentanea morte decessit honestissimè innocentissimèque actæ, oppidum constituendi ei monasterio coniunctum concessit facultatem: quod nostra ætate centum septuaginta familias numerat latiori murorum ambitu: & in Magistri equitum Friensis Ducis ditione est. Proximus annus millesimus nonagesimus nonus Urbani Pontificis obitu, atq; vrbe Hierosolymitana à Christianis militibus capta insignis fuit. Successit, qui ab Urbano prædecessore Legatus in Hispaniam venerat, Rayneus Cardinalis insigni probitate vir, magno rerum vsu, Paschalis secundi nomine. Is Pontifex renunciatus templo Compostellano dedit, vt Canonicos Cardinales Romanæ amplitudinis æmulatione haberet: Episcopi Compostellani pallium maioris potestatis insigne. Annus secularis, qui proximè secutus est, Iuzephi morte lætus fuit: qui duodecim annos Mauricum in Hispania imperium tenuerat, triginta duos circiter in Africa. infaustus Sanctij morte, quem Garsias Cabræ Comes in spem paterni regni educandum Alfonso Regis iussu susceperat. Hali enim Iuzephi successor noui imperij auctoritatem à præclaro aliquo facinore auspiciari cupiens, transmissio mari, magnisque in Africa & Hispania delectibus numero exercitu conflato in Carpetanorum fines, ipsosq; Toletanæ vrbs agros populabundus

inuadit. ferro, flammaque segetes, arbores, oppida euastat. pecorum & hominum prædas abigit. Alfonsus summa senectute, & corporis valetudine non satis firma, præterea rebus gerendis fessus hosti ferocienti obuiam prodire non potuit. Garsiam tamen Comitem bello pro se vicarium præfecit: & quò maior esset auctoritas Sanctium filium quamuis ætate puerum adiunxit: ipse Toleti mansit, vbi in extrema ætate multus esse consuevit. Ad Vrresiam castra castris collata: ac mox totis vtrinque viribus dimicatum. infelix euentu prælium fuit. Sanctius enim primum cecidit, deinde Garsias Comes: cum iacentem puerum clypeo regeret, gladio circumfusos barbaros submoueret, tanta virtute vt cum vnum procul tot manus peterent, nemo propius accederet. Pugnabat pro eo singularis in puerum amor, atque animi desperatio, magnum ad honeste moriendum incitamentum. Sed cum subinde hostes vrgerent, multis debilitatus vulneribus super puerum moribundus iacubuit. miserabilis casus, atroxque clades victoriam barbaris continuò dedit. Regem quantus ex ea re dolor ceperit, explicare non attinet, res ipsa indicat. neque filij magis casu mouebatur, quam rei Christianæ calamitate tanti imperij hærede vnico sublato: qui paternarum virtutum imaginem referebat, & ad laudem natus esse videbatur. Sciscitanti ecquæ nam causa esset cladis toties à Mauris acceptæ: responsum à quodam martiam virtutem militum extinctam copia voluptatum, illecebris, securitate: corpus otio eneruatum, animum imminutum libidinibus. sublata ergo voluptatum instrumenta, corruptaque balnea: quorum multus vsus erat more à Mauris mutuato. Aliquid spei supererat in Alfonso nepote, quem ex Vrraca Regis filia Raymundus Burgundus reliquerat, defunctus superiori anno, & Compostellæ tumulatus: verum exiguum id doloris leuamen erat, propter matris imbecillitatem, pueri ætatem flexibilem, teneram, tantisque rebus imparem. His curis suspensus Regis animus, noctes diesque de rerum summa sollicitus erat.

Didacus Gelmirus Compostellanus Episcopus.
Caput. VI.

COMPOSTELLANA ecclesia magnis per hæc tempora procellis vexata, non secus ac gubernatore destituta nauis portum tandem occupare visa est nouo Præsule creato: cui Didaco Gelmirio nomen fuit, viro prudenti cum primis ea ætate, magnorum spirituum, industriæ singularis. Didacum Pelagium, quem Sanctio Castellæ Rege Compostellanæ ecclesiæ rectorem impositum & Episcopum, dictum est generis nobilitate præcipua, inquieto tamen ingenio atque turbido, & factionibus seruientem, Alfonsus Rex in custodiam tradiderat. audax facinus viro sacrato manus iniicere. Auctoritate opus erat. à Richardo Cardinali, quem à Pontifice in Hispaniam Legatum diximus, ad concilium Compostellam euocati Episcopi in re præfenti disceptaturi. productus in conuentum Pelagius, metu an spe

spe spontè abdicare visus est: certæque voluntatis argumentò annulum baculumque potestatis insignia coram Cardinali tradidit. In eius locum Petrus Cardinensis Abbas cooptatur. Urbanus Pontifex re cognita factum accusat præcipiti temeritate. Cardinalem Legatum grauissimis verbis castigat. ad Regem litteras dat hoc exemplo. VRBANVS Episcopus seruus seruatorum Dei Regi Ildefonso Galiciæ. Duo sunt, Rex Ildefonse, quibus principaliter mundus hic regitur: sacerdotalis dignitas, & regalis potestas. sed sacerdotalis dignitas fili carissime, tanto potestatem regiam antecedit, vt de ipsis Regibus hominum rationem posituri simus Regi vniuersorum. Quapropter pastoralis cura nos compellit, non solum de minorum, sed de maiorum quoque salute pro viribus prouidere, quatenus pastori vero suas oues illæas restituere, quæ nobis commissæ sunt, valeamus. Tuæ præcipuè debemus saluti prospicere, quem Christianæ fidei propugnatorem, & suæ propagatorem ecclesiæ Christus effecit. Memento ergo, memento fili mi amantissime, quantam tibi gloriam diuinæ contulit gratia maiestatis: & sicut ipse tuum præ cæteris regnum nobilitauit, ita tu ei studeas præ cæteris deuotius ac familiaris deseruire. Dicit enim ipse Dominus per Prophetam: Honorificantes me honorificabo: qui autem me contemnant, erunt ignobiles. Gratias itaque Deo & laboribus tuis agimus, quòd de Saracenorum iure Toletana ecclesia est liberata. Fratrem autem venerabilem Bernardum eiusdem vrbs Præsulem tuis exhortationibus inuitati, dignè ac reuerenter excepimus: & ei pallium contradentes, priuilegium quoque Toletanæ ecclesiæ antiquæ maiestatis indulsumus. Ipsum enim in totis Hispaniarum regnis Primatem statuimus. & quidquid Toletana ecclesia antiquitus noscitur habuisse, nunc quoque ex Apostolicæ sedis liberalitate in posterum habere censuimus. Tu illum, vt patrem carissimum exaudias: & quæcumque tibi ex Deo nunciauerit, obedire curato: & ecclesiam eius temporalibus non desistes auxilijs ac beneficijs exaltare. Inter cætera verò laudum tuarum præconia, peruenit ad aures nostras, quòd sine graui dolore audire nequiuimus: Episcopum scilicet S. Iacobi à te captum, & in captione ab Episcopali dignitate depositum. Quod canonibus nostris omninò contrarium, & catholicis auribus non ferendum, quòd tanto nos amplius contristauit, quanto te ampliori affectione complectimur. Nunc tibi Rex gloriosissime Ildefonse, Dei & Apostolorum vice mandamus, orantes quatenus eundem Episcopum suæ integrè restituas per Toletanum Archiepiscopum dignitati. Neq; id per Richardum Cardinalem sedis Apostolicæ factum excusaueris: quia & canonibus est omninò contrarium, & Richardus tunc legatione sedis Apostolicæ minimè fungebatur. Quod ergo ille tunc gessit, quem Victor Papa, sanctæ memoriæ tertius legatione priuauerat, nos irritum iudicamus. In remissionem ergo peccatorum, & sedis Apostolicæ obedientiam, suæ dignitati Episcopum restituo: & ad nostram præsentiam cum legatis tuis ipse perueniat, canonicè iudicandus. Sin autem, facere nos erga dilectionem tuam compelles inuitos: quòd nos quoq; fecisse nollemus. Memento religiosi Principis Constantini, qui sacerdotum iudicia

nec audire voluit, indignum iudicans Deos ab hominibus iudicari. Audi
 ergo in nobis Deum & Apostolos eius, si te ab ipsis velis, & à nobis in
 his quæ postulas exaudiri. Rex Regum Dominus cor tuum gratiæ suæ ful-
 gore illustret, victorias tibi tribuat, regnum tuum exaltet: itaque te semper
 viuere concedat, vt & temporali regno perfruaris feliciter, & æterno peren-
 niter gratuleris. Amen. Acta sunt hæc anno primo Vrbanus secundi Pon-
 tificatus. Quod in annum Domini. M. C. LXX XVIII. incidit. In
 Richardi locum Reynerus Cardinalis in Hispaniam Legatus concilio Le-
 gione habito Petrum loco mouet, neque legibus neque auspiciò rebus
 præfectum. vt Pelagius libertati ecclesiæque restitueretur, impetrari
 non potuit. agente tantum Raymundo Burgundo Regis genero tunc su-
 perstite, Pontifici persuasum, vt Dalmachius Cluniacensis monachus eò-
 que Pontifici, nimirum ex eodem ordine, carus ecclesiæ Compostellanz
 præficeretur Episcopus. ab hoc, cum Claromontem ad generales de bello
 sacro conuentus, vnus è multis Episcopis abiisset, impetratum est: vt
 ecclesia Compostellana sui iuris esset, ac Romanæ tantum contribu-
 ta. Eius prærogatiuæ argumento Compostellani Præsules, non ab alio,
 quam à Romano Pontifice præsentis sacrentur. vt pallium daret præ-
 cipuæ dignitatis insigne, adduci non potuit, quamuis magna ad id conten-
 tione à Dalmachio adhibita, supremoque conatu. Lux aliqua reddi-
 ta rebus, breui obscurata est. Dalmachij obitu nouæ lites extiterunt.
 Pelagius liberatus vinculis Romam abiit, honorem quo iniuria spolia-
 tus erat, (sic ille ferebat) iudicio repetiturus. controuersia in quartum
 annum tenuit. Paschalis Pontificis Romani auctoritate Pelagio abdi-
 cato, Compostellani sacerdotes de nouo Episcopo substituendo agunt. Ven-
 tum in comitia. Dieghus Gelmirus antea vacuæ ecclesiæ impositus re-
 ctor pro Episcopo, id specimen virtutum dederat, vt si vita suppete-
 ret, idoneum esse qui Episcopus præficeretur, nemo dubitaret. Cæteris
 ergo canonicis prætermisissis, vnus aliorum omnium voluntate præla-
 tus est ipsis Iulij Kalend. datum etiam vt propter motus reipublicæ acce-
 ptas impendentesque calamitates à barbaris, in Hispania sacrentur. Addi-
 tum nouo diplomate, vt septem Cardinales sacerdotes, ad instar Ro-
 manæ ecclesiæ, Compostellæ essent. Ijs tantum in ara templi maxima
 ius esset diuina hostia sacrificandi. Gelmirus ab hoc initio studio elatus
 ecclesiæ, quam regendam susceperat, nouis honoribus amplificandæ Ro-
 mam abiit: & quamuis multis repugnantibus pallij vsu Pontifice conce-
 dente abstulit. qui illi atque Compostellanz ecclesiæ gradus extitit ad Ar-
 chiepiscopatus honorem: quo à Calixto Pontifice Romano post aliquot
 annos est auctus. vti subsequens narratio declarabit. Hæc quamuis per
 plures annos gesta, ex Compostellana historia repetere atq; in hunc locum
 conferre visum est.

Petri & Alfonso Regum obitus. Cap. VII.

CLADIS

LA DIS in Castella acceptæ memoria famaue ne magno-
 pere lætarentur barbari, Aragonij Regis perpetua felicitas
 effecit: armaque, quibus barbari in diuersa Hispaniæ parte
 impares erant. Calasancium castrum prope Boleam ablatum
 Mauris erat. Pertusa peruetus Ilergetum oppidum ad Cana-
 dris ripam. præterea Barbastrum vrbs recepta est. nam ad Maurorum di-
 tionem redierat. Pontius Rotensis Episcopus Romam abs Rege legatus
 à Pontifice impetrauit, vt Barbastrum Episcopus deinceps nominaretur &
 esset. Præcipua belli moles in Cæsaraugustanos vertebatur: quæ vrbs vete-
 ri Regum stirpe sublata, in Almoravidum potestate esse cœperat. Hi au-
 tem Reges in ea vrbe imperium tenuerant: primus Mudiris, deinde Hyaia,
 tertius Almudafar, & ex alia gente Zulema, Hamas, Iuzephus, Almu-
 zacimus, Abdelmelich: ac postremus huius filius Hamas cognomento Al-
 muzacayrus, cui Almorauides abstulerunt imperium. In Gallia Atho, qui
 Raymundo Barcinonensi Comiti Arnaldi patre defuncto Carcafonem
 urbem ipsius fidei commissam proditoriè occuparat legitimo imperio re-
 pudiato, ciuium coniuratione vrbe pulsus: ciuitasque ad veterum do-
 minorum imperium reuocata est, anno millesimo centesimo secundo. 1102
 Quo anno Armengaudus Vrgeliæ Comes in Baleari maiore, quo vir-
 tutis ostentandæ causa transmiserat, à Mauris interfectus est: vnde illi Ba-
 learis cognomentum accessit. Pinciam, quæ nostris Vallisolerum esse
 creditur in Vaccæis, Petrus Ansurius copijs & clientelis, genereque no-
 bilissimus sub Alfonso Regis imperio obtinebat, vxor Elo, filia Maria,
 quæ Armengaudus Vrgelitano Comiti filium genuerat: cuius teneram
 ætatem auus Ansurius rexit, & idoneo tempore ei Arsendam principi
 loco foeminam connubio iunxit. Quartus huius seculi annus tribus cla-
 rissimis funeribus foedus fuit. Petrus Aragonij Regis filius & Elisabeta
 soror, eodem die ad quintumdecimum Kalend. Septembris decesserunt.
 Rex ipse proximo mense, quarto Kalend. Octobris, dolore victus, an in-
 cidentis morbi vi superatus. ad D Ioannis Rupensis sepultus est. Petro sa-
 nè sub initia belli sacri, posterisque Regibus, atque regni proceribus Vr-
 banus Pontifex Maximus indulgit, vt templorum, quæ denuo extructa es-
 sent, vel Mauris eriperentur: decumas & redditus ipsi perciperent, exceptis
 tantum ijs templis, vbi Episcoporum sedes erant. tanta erat cupiditas im-
 pia gentis extirpandæ, vt quid incommodi ea indulgentia allatura esset in
 posterum, non satis considerare viderentur. Omnino moerorem, quem ex
 tribus his funeribus vniuersa prouincia ceperat maximum ac propemo-
 dum singularem, spes de Alfonso defuncti Regis fratre, qui mox in regno
 successit, concepta animis magna ex parte mitigauit. cuius diuturnius im-
 perium fuit: maior rerum gestarum fama, atque felicitas, grauitas, constantia,
 fides, virtusque bellica, amplitudo ditionis maxima. Nam altero regni anno
 Vrracam Alfonso Regis filiam patre expetente toro sibi iunxit. Tamet-
 si regni proceres id ægrè tulisse visi sunt: Regemque senio morbisque
 debilitatum, ægramque vix animam trahentem hortari conati erant,

vt

vt Gometio eam Candespinae Comiti diuitijs ac potestate reliquos Castellæ regulos superanti, vxorem potius daret, quam externum aliquem Principem aduocare esset necesse. satis externorum hominum in prouincia versari: sacri atq; ue profani imperij summam penes ipsos esse, cum nominis Hispani ignominia probroque. Eius consilij, quoniam pro se quisque Regis iracundiam verebatur, renunciandi cura Iudæo cuidam medico imposta est: quo valetudinis curandæ causa multum ac familiariter vti consueuerat. Iussus est molles aditus captare: & quantam posset verborum gratiam postulato addere. Maganij (alij Malcaraquij scribunt) prope Toletum Rex animi leuandi causa morabatur. Iudæus occasione nactus, Regi quod iussus erat, renunciat. ille iniquissimo animo tulit, proceres tantum sibi sumere, vt filia nuptias ad suum arbitrium reuocarent: atque ita vt medicum perpetuo regis aditu suoque conspectu prohiberet: moxque Bernardi Præsulis hortatu, qui à Regis latere non discedebat, filia & Alfonsi Regis nuptias maturaret. Quæ regio apparatu ac celeberrima pompa Toleti celebrata sunt anno millesimo centesimo sexto. Rex ea lætitia animo tantisper recreato, & doloris quem ex casu filij conceperat vlciscendi cupidus, id ætatis ne quam contumeliam remanere in exercitu Christiano sineret, arma rursus induit. Rursus in Beticæ fines penetratum. in homines & iumenta sæuitum: ne relictis quidem, segetibus, arboribus parcitur. omni belli iniuria prouincia tota vexatur. Reliquum vitæ tempus ad otium & dignitatem contulit: ad quod extrema ætas, regni fortuna, & rerum gestarum gloria inuitabat, non militaribus solum, sed ciuilibus etiam muneribus, quantum fas erat in tanta curarum mole, abscedens. Vrbes Salmanticam & Segobiam, (vt Lucas Tudensis est auctor) bellorum iniuria deformes, vacuasque incolis instaurandas, muniendas, exornandasque curabat. Petrus Ansurus, quem ego ea ætate in primis grauem hominem & sapientem comperio, Vrracæ in minori ætate institutor extiterat: & nunc auctoritatis & gratiæ proximum locum apud Regem occupabat. Eius auspicijs bello paceque consilia gubernabantur: rerumque summam & molem vnus maxime virtute & prudentia regere videbatur. Quo tempore Regem annis fessum, nam septuaginta nouem annos vixit, ad ætatis incommodum annua atque septimestris valetudo afflixit: quamuis medicorum iussu equo quotidie veheretur, si exercendo corpore morbum leuaret. à causis remedia omnia superata, nullis salutaribus succis sanitate reuocata. Toleti decessit feria quinta Kalend. Iulij, salutis anno millesimo centesimo nono, vt Pelagius Ouētensis auctor est locuples: nam & testis oculatus per ætatem esse potuit. Regnavit à patris morte, annis tribus & quadraginta, rebus secundis modestus, aduersis haudquaquam fractus. Nam tulisse illum fortunæ impetus fortiter & patienter ferunt. magna laus omniumque maxima ferre quod necesse est: & quidquid homini accidere possit id præmeditatatum habere. prudentis est prouidere ne accidat, constantis animi fortiter ferre rerum humanarum vices. Multitudo præ-

sertim popularis mobili impetu regitur, neque maiora sunt formidinis principia, quam remedia. Itaque Alfonso defuncto, cuius anima res communes stare visæ erant, Toletani ciues, qui plurimum ex colluione multarum gentium constabant, de deferenda ciuitate consilia agitabant. Dum eorum animi confirmantur, Regis corpus ad vigesimum diem in vrbe mansit. tumultu composito sedatisque animis, Bernardo Toletano Præsule curante, alijsque Principibus prosequentibus fuit, in S. Facundi cœnobium ad Ceam amnem illatum est, magifico apparatu, non magis Regis casum quam reipublicæ iacturam vniuersa prouincia verissimis lachrymis deplorante. Eas lachrymas, ac vero consequentes ex tanti Regis morte calamitates, lapides ipsi Legionem portendisse visi sunt ad altare D. Isidori, vbi sacerdos pedes ponere consuevit rei diuinæ operaturus, octo diebus ante Regis obitum aquis vltro, magno omnium qui aderant miraculo, tribus diebus ex interuallo manantes. Pelagius continuis tribus diebus accidisse ait, Iouis, Veneris, Saturni: affuisse cum supplicatione Pontifices sacrosque viros: luctumque significatum, qui optimi Principis obitu Hispaniam occupaturus erat. Alfonso Rege, Burgis quidem, Lesmius homo natione Gallus, atque excipiendis hospitio peregrinis nobilis, in præcipua opinione sanctitatis vixit. Eius membra anniuersarijs sacris temploque dicato, ea in ciuitate celebratur. Ab Anagaro autem sextodecimo milliari Dominicus quidam natione Hispanus, aut vt alij volunt, in Italia ortus, æquè celebris est habitus eodem officio pietatis: quoniam vijs muniendis atque complanandis, qua Compostellam ibatur, diligentem operam dabat, Calzadij vernacula Hispanorum lingua cognomentum inuenit. Huius viri industria Regem vsu arbitror pontibus exituendis, quos Lugrunio Compostellam vsque constitutos curauit. Extat Dominici templum eius nomine extructum per amplum & magnificum, pagusque coniunctus, qui deinde in urbem excreuit, primum Calagurritani Episcopi subiectam ditioni, deinde Hispaniæ Regibus. De qua re extat diploma Ferdinandi Regis, eius cui vitæ merita Sancti appellationem pepererunt. Præterea Iudæus quidam Moyses nomine, eruditionis laude, & multarum linguarum cognitione prestans, sub extremam Alfonsi ætatem abiurata patria superstitione, Christiana sacra suscepit. Rex ipse de baptismi fonte suscepit: vnde Petrus Alfonsus nuncupatus est. Iudæorum & Maurorum sectas de scripto exagitandas suscepit: multique ex vtraque gente eius opera ad sanitatem sunt perducti. Aragonij scriptores huius Iudæi conuersi laudem, ad Alfonsum Aragonium Regem ablegant: & Oscæ ad tertium Kalen. Iulij anno millesimo centesimo sexto Christianis sacris initiatum esse ab Stephano Oscensi Episcopo Rege Aragonio susceptore affirmant. Nobis in neutram partem pronunciare placuit. quisque ex suo iudicio quod verissimilius videbitur, id sequatur.

VO tempore Alfonso Castellæ Rex decessit, Vrraca filia
 ad quam iure regnum deuoluebatur, virum secuta aberat. Qui
 non satis fidendum putabat procerum Castellæ voluntatibus,
 quos ab eo coniugio auersos fuisse nō ignorabat: neq; se eorum
 fidei committere, nisi valido suorum præsidio ad omnes casus
 munitus. præterea varia regni negotia distinebāt, ne uouam & amplissimam
 cerneret hæreditatem. Cuncta tamen ad noui imperij decorem composita,
 dilata voluptates, dissimulata Reginæ libidines: quæ non sine fugillatione
 maiestatis nimium in leuitatem atque turpitudinem incubuerant: urbibus,
 arcibus, atque præsijs, præfecti ex Aragonia gente dati: ne se Castellani
 rerum nouarum cupiditate commouere possent, scilicet agebatur. Petro ta-
 men Anfurio, cuius cum vtraque gente magnæ necessitudines erant, sum-
 ma reipublicæ gerendæ cura imposita est: ad eum imperij summa redibat,
 belloque & pace rerum omnium gubernator erat. Eius auspicijs res publi-
 ca felicem cursum tenere videbatur. Haud diuturna potentia fuit. Regina
 impotenti animo foemina, cum præmissa in Castellam à viro esset, quem
 parentis loco habere debuit, iniuste Ansurium peruertit: ditioneque pater-
 na eiecit (Principum gratia nihil inconstantius lubrica fluxaque: procli-
 uius est, iniuriæ quàm beneficio vicem exoluere) nulla id iustiori de-
 causa, quàm quod in litteris Regem Castellæ Alfonso Aragonium scri-
 psisset. id palam iactabatur. initi coniugij Reginam haud obscure pœnite-
 re cœperat, frænos iniicientis impotenti naturæ: & uti ipse suspicor grauissi-
 mi viri increpationes ob malè tectas libidines, ferre non poterat. Graue id
 Regi visum est, viro clarissimo fraudi esse suam innocentiam, & merita vir-
 tutum, pro quibus debebatur præmium. Itaque Anfurio ditionem quæ abla-
 ta erat, restituit. Ipse Reginæ iracundiam veritus Vrgeliam contendit:
 quam urbem in eius procuratione fuisse dictum est. Magnorum motuum
 hæc initia fuerunt. neque tranquillæ res esse poterant in tanta voluntatum
 & studiorum colluione, tanta alienatione Reginæ, licentiaque vitæ. Ex
 Bætica nouum periculum ostentatum. Hali Rex Maurus cognita Alfonso
 morte, in nostros fines irrupit, ferox & validus. Azecham arcem, & S. Ser-
 uandi monasterium in ipsis ciuium Toletanorum oculis euertit. agris villis-
 que fumantibus ipsam urbem circumsedit, & diebus octo omnibus machinis
 impugnavit. rem Christianam periculo proximam, situs natura, noua mœ-
 nia ab Alfonso Rege nuper instituta ad inferiorem vrbis partem, Aluari
 Fannij virtus tutata est, viri ea tempestate cum primis potentis, strenuique,
 cuius extat sepulcrum in Campo Sicuendensi in parte Celtiberiæ: vbi mul-
 torum oppidorum principatum obtinebat. Barbari spe vrbis obtinendæ
 deiectioni, Madrito & Talauera in reditu direptis, mœnibusque nudatis, in-
 genti præterea præda abacta redierunt in patriam. In alia Hispaniæ parte,
 bello Aragonius Maurico distentus, Exeam in Vasconibus nobile oppidum
 cepit, salutis anno millesimo centesimo decimo. ad Valterram Abuhafale-
 mus,

mus, quem vulgò historiæ CæsarAugustæ Regem vocant, acie superatus.
 His rebus patris Alfonso socii exemplo se Hispaniæ Imperatorem di-
 cit, si amplitudinem ditionis consideres, haud temerè cum Regum potētissi-
 mus euasisset, omnium qui post Hispaniæ cladem extiterant: imprudenter
 tamen cum ex alieni iuris ditione atque temporario imperio tantos spiri-
 tus sumeret. Omnino in Castellam rebus domi compositis delatus, proximo
 anno, comitate morum atque benignitate, gentis voluntates promere-
 ri studet. Ius ipse dicere populis, viduas, pupillos, egenos à potentiorum vi
 iniuriaque tegere. Optimates pro suis quemque meritis colere atq; augere,
 rempublicam bonis omnibus ornare atque amplificare. vnius Reginæ per-
 uicax animus non flectitur. Bilforadum in Beronibus, Valeránica, Soria,
 Almasanum in Areuacis, quæ oppida bellorum iniuria vasta erant, colonijs
 deductis instaurata Regis cura. Repetita Aragonia Rex, non ignarus instan-
 dum famæ, & prout prima euasisset, fore vniuersa, aridentem fortunam
 vrgere, maiori que conatu bellum in barbaros instaurare cogitabat: cum
 res in Castella importunissimo sanè tempore turbata est. Alfonso Vrracam
 uxorem à patre tertio propinquitatis iure attingebat. proauus vtriusq; San-
 ctius Rex Vasconum cognomento Maior. nondum moribus receptum erat
 vt Pontificum Romanorum venia lege cognationis soluta, coniugia inter
 cognatos coirent. Itaque passim consideramus per hæc tempora connubia
 Principum direpta esse, cognatione inter coniuges illegitima iniusta que.
 Hanc vnam arbitror esse causam cur Alfonso hic in nullo Castellæ Re-
 gum numero ponatur apud veteres scriptores. neque verum est, fixas vetusta-
 te opinionones nouis placitis conuellerè: quod quidam faciunt Regem hunc
 Alfonso nomine septimum inter Castellæ Reges numerantes: inquam quid
 iuris habere potuit, legitimo hærede ex priori coniugio nato, posteriori ma-
 trimonio vitioso, & legibus repugnantibus inualido? Regina ob importu-
 nas actiones ad arcem Castellare in custodiam tradita, re cum suis commu-
 nicata in castellam euadit: verum à regni proceribus ad virum remissa, car-
 ceri denuò mancipatur. Caleciæ proceres, vbi Vrracæ filius Alfonso ex aui
 testamento rerum potiebatur, inter se inire societates aduersus Aragonios
 conatus: coniugium, quod inauspicato coierat inuita nobilitate, dissoluendi
 occasionem nacti. Ex ea re in animis hominum religiones excitata, ei ob-
 temperare fas esse negantium qui legitimus Rex non esset. Ad Paschalem
 Romanum Pontificem missa legatio: causa omnis exposita: ab eoque di-
 ploma ablatum: quo causæ cognitionem Didaco Celmirio Compostel-
 lano Præfuli permittebat. Eius diplomatis fragmentum subiicimus.
 „ PASCHALIS seruus seruorum Dei venerabili fratri D. Compostellano
 „ Episcopo, salutem & apostolicam benedictionem. Ad hoc te omnipotens
 „ Deus populo suo præesse constituit, vt eorum peccata corrigas, & Domini
 „ annuncies voluntatem. Stude igitur secundum datam tibi diuinitus facul-
 „ tatem, tantum incesti facinus, quod à Regis filia perpetratum est, debita vl-
 „ tione corrigere: vt vel à tanta præsumptione desistat, vel ecclesiæ confor-
 „ tio, & seculari potestate priuetur. Quid dati iudices, seu potius mali vindi-

ces designati constituerint, memoriæ proditum non est. Illud constat, ex eo tempore Alfonso in Præsules iniquo animo esse, atque adeo sæuire cœpisse. Burgenfis & Legionensis loco pulsus: Palentinus captus, S. Facundi Præfectus spoliatus, atque in eius locum Regis frater Ramirus monachus ipsius nominatione & opera cooptratus. Bernardus Toletanus extra diœcesim biennium exulare compulsus, nihil prohibente legationis pontificiæ sacrosancta maiestate. Quo tempore concilium Palentinum, cuius acta extant, & Legionense habuit cum alijs episcopis & proceribus, ac in primis Gelmirus Compostellanus interfuit. vna cura pacis in prouinciam reuocandæ vniuersos sollicitabat. In Calæcos Aragoniæ & Vasconum arma mota. Monterosum arx ijs locis vi expugnata. viris sanctis internuncijs Aragonius arma ponit. Agebantur omnia raptim atque perturbatè, neq; quid legibus liceret, considerabat. præsidia tantum vndique conquirere videbatur, regno quod occupabat, obtinendo. qui repugnabant bonis euerfi dignitatis gradu deiciebantur. Calæci metu depulso Henricum Portugaliæ Comitem in partes trahunt. Alfonso puerum Compostellæ Regem salutant in templo maximo, & sacro oleo inungunt. Gelmirus Præsul totius cæremonię Antistes. Petrus Trauæ Comes qui Alfonso ætatem regebat, omnium consiliorum auctor. Alfonso Aragonius eo nuncio perculsus repudio facto, Reginam Soria dimittit, in cuius vrbis arce custodiæ rursus mancipata erat: imperandi tamen dulcedine illectus, dotalem ditionem non deponit. Id iniquum esse omnibus videbatur. Urbium, & arcium præfecti cum iurisiurandi gratiam non faceret, quod in eius verba conceperant, quasi soluti religione, passim in Reginæ potestatem concedebant. Idem facit Petrus Ansurus prisca vir moris. Qui de fide tamen data sollicitus Alfonso Aragonium collum laqueo implicatus adiit, vt iurisiurandi tradendis arcibus suæ fidei concreditus violati pœnas sumeret, quo se imprudenter implicarat. Comotus primum Rex eius aspectu, deinde à proceribus admonitus præclare eum in vtraq; re officio defunctum, animo ad humanitatem reuocato, cum multo verborum honore noxam condonauit. Proceres tota prouincia in commune pro salute, & libertate patriæ conspirant, quiduis pati potius parati, quam Aragonium imperium. Gometius Gandelspinæ Comes, qui olim Reginæ nuptias ambierat, & modò ætatis flore amplius conciliatus fuerat, quam regia maiestas pudorq; foemineus pati posset: se principem ex omnibus bellum defensurum, illaturumque vltro Aragonijs profitebatur. Petrus Laræ Comes in Reginæ amoribus riuallis, proximum auctoritatis & potentiae locum occupabat. Ducum dissidio, neque pax publica stare, neque bellum ex sententia geri poterat. Alfonso valido suorum exercitu conflato, in Aeuaces finitimos irrupit. Occurrunt Castellæ copiæ. ad Sepuluedam vtraque castra posita sunt. vtrinque pugnae signum propositum. In prima acie Laræ regulus erat, in postrema Gometius Comes: medium agmen alij proceres gubernabant. Rex quadrato agmine in pugnam inuadit. in campo cui Spinæ nomen est, dimicatur. Laræ regulus primum certaminis imperum non tulit, fugaque Burgos ad Reginam aduolat de prælij euentu sollicitam, mollis

mollis æquè & ignauus. Gometius aliquanto melior vim hostium solus sustinet: fulisque atque fugatis copijs in prælio pugnans occumbit. id virtutis extremum testimonium reliquit. nec minori constantia fuit Bolea Gometij signifer, qui equo confosso, & vtraque manu amputata vexillum vtroque brachio amplexus, inclamansque Boleæ nomen, multis acceptis vulneribus occubuit. Henricus Portugaliæ Comes magis turpitudinis odio, -quam quod Alfonso causam probaret, se Aragonijs adiunxerat. magno id momento ad victoriam fuit. Ex rebus initio lætis magna confidentia nata. Itaque Durio transmissio, per Palentinos fines Legionem vsq; Aragonij penetrant. omni belli iniuria agri, oppida, pagi vexantur. Calæci proceres reparatis viribus, denudè certaminis aleam subire constituunt. ad Fontem Anguium (loco id nomen est Legionem inter & Asturicam) supremo conatu dimicatum. eadem prælij fortuna fuit, Aragonijs secunda, a Castella auersa. Petrus Trauæ Comes in prælio captus, magna vir auctoritate potentiaque: qui Vrgelitani Comitit Ermengaudi filiam Maiorem nomine connubio iunctam haberet. Alfonso puer à Gelmirio Præsule à pugnae periculo subductus Orsilonis arcem petijt, vbi Regina mater erat. Nulla ea ætate nobilior pugna fuit, Castellæ clade strageq; cum primis memorabilis. Trinium, Burgi, Palentia, Legio secundum eam victoriam abs Aragonio Rege in fidem acceptæ. pecuniam in stipendium Aragonius non habebat. Lusitani consilio in templorum thesauros manus iniectæ, quos inde mouere religio erat. Isidorus alijque Diui grauib; inflictiis pœnis eam iniuriam vindicarunt: odiumque populare vocesque, impium facinus accusantium graua violatores manere piacula. sic repente belli fortuna mutata. In Carpetanos belli impetus conuersus est. mox Asturica obsessa: quoniam ea parte bellum contractis vndique copijs Reginam reparare nunciatum erat. Martinus Munio supplementi causa, Aragonios trecentos equites cum ad Regem adduceret, hostium insidijs circumuentus, cæteris fugatis cæsisque viuus ipse captus est. Rex ea calamitate commotus, & maioris periculi metu, copijs imminentis numero, atque per præsidia diductis, Carrionem loci munitione confusus se recepit. ab hostibus intra id oppidum aliquandiu est circumfessus: donec Abbatis Clusensis, qui à Pontifice pacis componendæ causa Legatus venerat, opera, & auctoritate induciæ dierum aliquot pactæ. nec multo post obsidio est dissipata. Raptim & temerè collecti milites, nullo duce, cuius imperium cuncti respicerent, vagi per agros, non principia noscere, non seruare vigilias, neque militarem disciplinam pati poterant: neque diu retineri in castris. Aragonia arma depulso periculo, in Larenfis reguli oppida & arces conuersa. Alia parte Reginæ arma mouebantur. arx Burgenfis diuturna obsidione fatigata Reginæ deditioem fecit, deiecto Aragonio præsidio. Petrus Lara cum Reginæ nuptias ambiret, seque pro Rege ferret, morum superbia atque arrogantia, multorum animos alienarat: ac verò publica flagrabat inuidia. nomen eius & Reginæ probrosi carminibus profecidebatur: prorsus vt in Mansiliæ arce captus à Guterrio Fernando Castrio, custodiæ primum mancipatus, deinde custodia elapsus, longinqua fuga

se tegere fuerit compulsus, Barcinonemque petere: cum omnes circum finitimos infensos haberet. Ea Petro Laræ regulo fugæ causâ fuit. erat is natus patre Diegho Ordonio, eo qui pro Zamoræ portis aduersus Arias fratres singulari certamine dimicauit. Alfonso puer propensa omnium ordinum voluntate, Castellæ Rex renunciatus est. regnum armis erat recuperandum, tricipiti factione, atque ambitione conuulsum. Ex Alfonso pueri inauguratione, non minor matri quam vitrico dolor erat. Cum eius incrementis suum ipsorum casum implicatum fore, vates minimè vani diuinabât. Vrraca filij iracundiam verita, & inter suorum odia destituta, Legionis se arce tenere constituit: loci munitione confisa, in tanta quamuis alienatione provincialium regiam dignitatem tueri posse. verùm arcem obsidente filio, pax tandem ea lege facta est, vt redivitibus vnde vitam sustentaret designatis, regnum ipsa filio cederet: quod populi & procerum eximia voluntate delatum erat. Rationem annorum rebus singulis designare in tanta opinionum varietate promptum non est: ac mirari magis possis in rebus non antiquissimis hallucinari scriptores, quàm quid verum sit constituere. Ac ne satis quidem constat, quo anno Vrraca decesserit. plerique septimodecimo circiter anno putant à morte patris. pudicitiam sanè dum vixit haud satis honestè habuit. in Saldaniæ arce ex partu extinctam ferunt, æternum Hispaniæ dedecus. alij Legionem affirmant, cum thesauros D. Isidori expilasset, quos auferre nefas erat, in ipso templi limine ruptis visceribus, manifesta numinis vindicta expirasse. Illud minori fide nititur: ex Regina & Gometio Candespiniæ Comite, Ferdinandum quendam natum, cui furto concepto Furta-di cognomen fuit, eius familiæ conditori, cui idem cognomentum insigne est in Hispania nobilissimæ atque præpotenti.

Bellum Balearicum Cap. I X.

HUNC cursum commotæ in Castella res tenebant, quo tempore Christianorum armis Balearici & Cæsaraugustani Mauri multarum gentium conspiratione impetebantur. Gibertus Prouinciæ in Gallia, & Aimilliani Comes decesserat, Dulcia filia principatus hærede. Raymundus Arnaldus Barcinonensis Comes, cui Dulcia nupserrat, viribus & potentia validus, tantique principatus accessione formidabilis, vtriusque gentis viribus Baleares insulas occupare constituit: vnde Mauri piraticam exercentes, in finitimam Hispaniæ & Galliæ oram excursions facere, & omnia circum direptionibus vexare consueuerant. id meditati classe opus erat valida & numerosa. nouam ipse in suis littoribus curat ædificandam: quo ab initio Catalaunicæ classes celebrari fama, latèque maris imperium obtinere cœperunt. Genuenses & Pisanos ea tempestate mari potentes præsens adit: & ad Balearici belli societatem inuitat, victoriæ præmia proponit, nominis immortalitatem, si eorum virtute barbari deiectionis insulis essent: vnde velut ex munitissima arce piorum ceruicibus imminebant. Pollicentur illi milites & naues: mittuntque

tuntque ad tempus constitutum. his auxilijs ad copias Catalaunorum adiunctis, in insulas traiecitur. bellum graue atque difficile fuit. Mauri enim viribus diffisi, & ad artes conuersi, pars arcibus & oppidis, pars montibus se tenere constituunt: neque vniuersæ dimicationis subire aleam, varios & multiplices bellorum casus esse cogitantes: nostros inopia aut morbis, aut diuturnitate temporis frangi posse. victæ tamen nostrorum constantia omnes difficultates, vrbsque præcipua in maiori Baleari expugnata est anno millesimo centesimo quintodecimo. Raymundus Barcinonensis Præsul in ea expeditione decessit. successit Oldegarius qui paulò post defuncto Berengario Tarraconensi Episcopo, in eius locum cooptatus est. Vrbe captâ, reliqua procliuiua videbantur: cum barbaros in cõtinenti nunciatum est, an spe prædæ, an vt Comitum suo periculo commotum ex insulis retraherent, in Barcinonenses fines inuestos prouinciam omnem formidine, trepidatione, luctuque, complere: urbem ipsam obsidere. Is nuncius multiplicem animo Comitum curam iniecit. hinc timor amittendi sua, illinc conficiendi noui belli cupiditas in diuersum trahebant. Vicit tamen periculi metus, precesque suorum: & Ligurum fidei Balearibus commissis, ipse in cõtinentem traiecit. Barbari continuò obsidione soluta ad Martorellum victi, fugatique sunt. agmine magis, quàm acie pugnatum. multi ex eorum numero ceciderunt. Eius victoriæ lætitiâ vt minor esset, gemina incommoda fecerunt. Ligures Maurico auro corrupti insulas barbaris reliquere, vt Catalauni scriptores affirmant. nam in Genuensium historijs de hac expeditione mirum silentium est. In Galliæ Narbonensis ora Carcaso vrbs amissa. Atho dudum eius vrbs imperium occuparat armis, nullò iure. cum acerbè imperaret, ciuium conspiratione pulsus est: vrbsque principatus Comiti Barcinonensi restitutus, cuius ab antiquo erat: vti paulò ante monstratum est. Atho Guillelmi Comitum Pictauiensis viribus ciues ad deditiõnem compulsi. Rugerius Athonis filius natus maximus intra moenia acceptus, arma deponere iubet. cum dicto paruissent in miseros ciues sæuitum: crudelitatis, inhumaniæ superbiz edita in deditiõs exempla. plerique ex vrbe elapsi Barcinonem confugiunt. Horum precibus Arnaldus Comes sollicitatus, comparato valido exercitu in Galliam irrupit. Annitentibus viris sanctis, quibus egregia erat optimi Principis vires à belli sacri cogitatione abstrahi civili bello excitato, pax ea lege composita: vt quod Guillelmo Pictauiensi promissum erat, mutata fide Atho posteriq; vrbe retenta Barcinonensium stipendiarij essent. Atque is Guillelmus Pictauiensis Comes, nulla honesti cura ex aliena calamitate bellaque ex bellis ferendo ditionem augendi occasiones captare videbatur. nam Raymundo Tolosate Comite ad bellum sacrum in Syriam profecto (vt superius dictum est) eius ditionem omnem in Gallia armis occuparat, homo immodicus, & iudicia hominum nihil reformidans: neque quid de eo fama loqueretur pensi habens. Raymundi filius Bertrandus per hæc tēpora ex Syria vbi Tripolim ditione obtinebat, patre in eius vrbs obsidione sagittæ ictu sublato, peractis stipendijs redux in patriam, veteris principatus recuperandi consilia cum finitimis Principibus cœpit communicare:

nicare: ac cæteris desperatis ad Alfonso Aragonum Regem, cuius virtutum fama celebris erat, & magnæ inter utramque familiam necessitudines à maioribus initæ, confugere constituit. Quantum nefas? patrem amiserat & florem ætatis in bello sacro, tam procul à patria: multos labores & maxima pericula tolerauerat: & ablata tamen patria principatuq; , alienæ misericordiæ præsidium petere coactus est. Barbastru benignè exceptus Rhutenos, Agathenses, Cadureos, Albigenes, Narbonenses, Tolosates, & his finitimas vrbes Aragonijs Regibus ea lege vectigales esse voluit: si eorum armis ipse & posterum patriam ditionem recepissent. quod fœdus salutis anno
 1116 millesimo centesimo sextodecimo initum est. neque tamen Bertrandus restitutus, magna Pictauiensium potentia, Aragonijs armis partim civili bello aduersus Castellam, partim pio aduersus Mauros occupatis. aliquot tamen post annis Alfonso Iordanus Bertrandi frater, cum in arce à Pictauiensi Comite captus teneretur, à ciuibus Tolosatis è custodia eductus ad imperium vrbis est Guillelmo Morello deiecto: qui pro Pictauiensi Comite eam urbem præsidio obtinebat. Ex Alfonso Raymundus filius, Raymundus nepos, pronepos item Raymundus prognati, eius vrbis principatum tenuere: donec Raymundi postremi filia Ioana nomine, cum alia is prole careret, Alfonso Pictauiensi Comiti nupsit. Ex eo coniugio cum nulla esset proles suscepta, Ludouicus Sanctus Galliæ Rex Alfonso frater, eo defuncto Pictauiens, & Tolosates ad suum imperium adiunxit.

Cæsarangustanum bellum. Cap. X.

ALFONSI Aragonij imperio Cæsarangustani Mauri finitimi erant: propter vrbis nobilitatem & amplitudinem potentes in primis & validi. identidem in vicinos Christianorum agros excursions faciebant: neque vlla prætermittebatur clades, quæ à barbaris hominibus edi poterat. His malis Alfonso prouocatus, quamuis Castellæ bello nondum planè confecto, eam urbem
 30 copijs omnibus & viribus expugnare parat. Magnus labor, ingentia pericula proponebantur: quæ inuicti Regis constantia facile contemnebat. Tahustum ad Iberi ripam lautissimum municipium Bacallæ opera captum est. Borgia ad fines Vasconum, & Magalona, aliaque eo tractu oppida, & arces. Almogaraues, hoc est, veterani milites præcipua dexteritate, & multis bellis aduersus Mauros exerciti, Castellare arcem, quam supra Cæsarangustam loco edito ad Iberi ripam extructam esse superius est demonstratum, valido
 40 præsidio obtinere iussi sunt. commeatum, arma, tela inferre, vt infesta circa omnia hosti facerent: si casus ferret, obsidionem etiam quamuis longi temporis sustinerent. Id Cæsarangustani belli initium fuit: ad cuius famam multi ex vniuersa ditione, sed & ex Galliæ finibus viri principes exciti ad arma auxilio venerunt. Gasto Bearnensis, Rotro Perticarum, Centullus Bigeronum Comites. Ex vtraque gente validus conflatus exercitus, Cæsarangustam omni ex parte circumferre cepit salutis anno millesimo centesimo

mo octauodecimo, mense Maio. suburbium, quod interfluentè flumine ab vrbe direptum est, intra octauum diem expugnatum. Rotro Perticarum Comes ipso obsidionis tempore cum sexcentis equitibus abs Rege missus Tudelam nobile Vasconum oppidum, ad Iberi ripas loco munito constitutum, improviso occupat. nauatæ operæ mercès fuit eius municipij principatus. Mauri ex Hispania, cum in eius belli euentu totius imperij Maurici discrimen verti considerarent, magno numero obsessis opem ferre conuenerunt. Affuit ex Africa Teminus cum valida Maurorum manu. ad Orbæ tamen fluminis ripam, supra urbem ad Mariæ arcem, quam Mauri obtinebant castris positus, cum numero & virtute nostros superiores esse cerneret, in intimam Celtiberiam abiit. Ciues rerum inopia, & quod in malis supremum est, auxiliij desperatione laborabant. nostri obsidionis diurnitate fessi, nouis operibus urbem expugnare parant. extructæ ligneæ turres & propugnacula: agebantur ad mcenia vineæ: dolabris subuebantur lapides: cum Cordubensis reguli (Temini is frater erat) filium supremo contactu in urbem penetrare iussum, appropinquare iamque affore nunciatum est. Nouo periculo commotus Rex Alfonso, cum copiarum parte occurrit pugnandi certus: ne si barbari in urbem penetrassent, re ipse infecta discederet. & erat illi cum hyemis asperitate, non minus quam cum hoste certamen. Ad Cutandem vicum non procul Daroca signa collata. cæsi fugatiq; barbari. Dux ipse captus. Cæsarangustani Mauri euentu eius prælij cognito, spe omni defensionis abiecta, ad quintumdecimum Kalen. Ianuarias, urbem octauo obsidionis mense dederunt. Latissimus is dies Christianis illuxit, non magis præsentis fructu, quam certissima spe imperij Maurici extirpandi, firmissimo eo propugnaculo sublato. Petrus Librana ad spem vrbis potiundæ iam antea Cæsarangustanus Episcopus sacratus, expiandæ vrbis curam suscepit, sacraque gubernandi, Gastoni Bearnensi, & Rotroni Perticarum Principibus præmia fuere, singuli in vrbe vici abs Rege perpetuo iure contraditi. sic ea tempestate mores erant, vt plures in vna
 30 vrbe Principes constituere non formidarent. Ad Iberum trigelimo sexto ab ea vrbe lapide, Iulia Celsa nobilis quondam Romanorum colonia sita fuit: locus nunc vastus, & tribus inde millibus passuum oppidum Xelsa. id vnum antiquitatis vestigium conseruatur. in ea loca regia castra promota, cum primum per anni tempus licuit. in vicinos Maurorum agros irruptiones factæ. Inde in Celtiberos itum, gentem virtutis bellicæ opinione, locorum asperitate & regionum amplitudine cum primis validam armisque potentem. Ea prouincia alternantibus finibus olim, nunc latior. nunc angustior fuit. proprie tamen ab Occasu ad Ortum à Salonis fluuij fontibus, qui ad Medinam Celinam (quibusdam hæc Ecelestia fuit) scatent, ad Nertobrigam, quæ nunc Ricla est, protendebatur. Caunum montem ad Septentriones, ad
 40 Austrum Tagi fontes habet prope Albarracinum: quæ vrbs antiquis Lobebetum fuisse creditur. Ijs in locis belli fortuna nostris prospera, Mauris aduersa fuit. Victoribus omnia prona videbantur esse. itaque breui is tractus sub ditionem nostrorum missus: Turiaso, Alauona, Epila (quæ olim Segontia

ria fuit,) Calataiuba non procul antiqua Bilbili à Mauris extructa, Aiubi Mauri opus. in vicino mōte, Bombolæ nomen loco est. id vnum antiquæ vr bis vestigium remanet. præterea Hariza, Darocaq; captæ. vltra quam vr bem ad Silocæ amnis fontes Regis diligentia loco munito vrbs ædificata est, Montis regalis nomine: vt pro munimento esset aduersus Valentinorum Maurorum impetus. Carthusiani & Cistercienses monachi recenti memo- ria vigere cœperant, præcipua morum & sanctitatis opinione. Hierosoly- mis præterea Templarij & Hospitalarij milites, quadam inter se religiosa societate deuincti, rei Christianæ promouendæ diligentem operam naua- bant. Itaq; Bernardi hortatu præcipui Cisterciensium conditoris noua vrbs 10 Templarijs militibus extructo cœnobio abs Rege contradita. Alij præte- rea reditus attributi, quinq; spoliolorum, quæ in bello Maurico capta essent: vnde sacræ militiæ sumptus tolerarent, finesque Aragonij regni ea parte tu- rarentur. Guillelmus Auxitanus Præsul ad id bellum suscipiendum, nouæq; militiæ conatus iuuandum, & Aragonij Præsules prouincialium animos inflammabant. Hoc initium Templarijs militibus in Hispania fuit earum opum, quæ cum immensum creuissent, deinde malo ipsis fuisse creditæ sunt. Verum hæc aliquanto post.

Schisma Burdini Lemouicensis. Cap. XI.

20

ROMANAM ecclesiam per id tempus Gelasius eo nomine II. Paschalis paulò ante defuncti successor obtinebat, magno vir animo: qui aduersus Henricum Imperatorem eo nomine III. pro ecclesiæ libertate, & personæ quam gerebat maiestate tuenda, inimicitias à maioribus susceptas persequi non dubitauit. atque ita vt Romam adueniente Imperatore, cum viribus esset impar, auctario per Tiberim Caietam, vbi natus erat, primum euaserit: deinde in Galliam con- tenderit, conuentu Episcoporum Remos vr bem indicto. Eius conatus mors oppressit. annuus pontificatus fuit. Cluniaci in ipso itinere decessit: con- 30 cessa paulò ante venia militibus Cæsaraugustam obsidentibus alijsque, mo- dò in templi fabricam aliquid opis conferrent. Eius diplomatis, quoniam in primis est nobile, exemplum subiicimus. GELASIVS Episcopus ser- uus seruorum Dei, exercitui Christianorum ciuitatem Cæsaraugustanam obsidenti, & omnibus catholicæ fidei cultoribus salutem & Apostolicam benedictionem. Litteras deuotionis vestræ inspeximus, & petitioni quam pro Cæsaraugustano electo ad sedem Apostolicam duxistis, fauorem liben- ter accommodauimus. Eundem ergo electum nostris tanquam beati Petri manibus largiente Domino consecratum remittentes ad vos, benedictio- nem vobis Apostolicæ visitationis impendimus. AEquam omnipotentis 40 Dei misericordiam implorantes: vt per sanctorum preces & merita opus suum ad honorem suum & ecclesiæ suæ dilatationem vos faciat operari. Et quoniam vos ipsos & vestra extremis obijcere periculis decreuistis: si quis vestrum accepta de peccatis suis pœnitentia in expeditione hac mortuus fuerit,

si fuerit, nos eum tuncorum meritis, & tunc catholicæ ecclesiæ precibus à suorum vinculis peccatorum absoluimus. Cæterum qui pro eodem Domini seruitio vel laborant, vel laborauerint, & qui præfatæ vr bis ecclesiæ à Sarracenis & Moabitis dirutæ vnde reficiatur, & clericis ibi Deo famulan- tibus vnde pascantur aliquid donant, vel donauerint secundum laborum suorum, vel beneficiorum suorum ecclesiæ impensorum quantitatem, & Episcoporum arbitrium, in quorum parrochijs degunt, pœnitentiarum suarum remissionem & indulgentiam consequantur. Datum Alesti. III. Idus Decembris. Ego Bernardus Toletanæ sedis Archipræsul hæc ab- 10 solutionem facio & confirmo. Ego Suboschitanus Episcopus hanc abso- lutionem facio & confirmo. Ego Sanctius Calagurritanus Episcopus hanc absolutionem facio & confirmo. Ego Guido Lascurrensis Episco- pus hanc absolutionem facio & confirmo. Ego Boso sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalis hanc absolutionem facio & confirmo. In Gelasij lo- cum Cardinalium, qui aderant, nominatione Guido natione Burgundio frater Raymundi Burgundionis, Alfonsi Castellæ Regis patruus, præte- rea Viennensis Archiepiscopus, ipsis Kalendis Februarij, eius seculi anno 1119 nonodecimo, coopatus est, Calixti secundi nomine. tamen delatum ho- norem non ante suscepit, quàm cleri Romani suffragium & voluntas ac- cederet. Itaque non ante pridie Idus Octobris sacratus est. In Remensi concilio, cui præsens interfuit, Imperatorem sacrificijs interdixit. Simo- niacam labem baptizandis infantibus, sepeliendisque defunctis suscipi so- litam, nouis decretis coercuit. Presbyteros, diaconos, hypodiaconos à concubinis arcendos curauit: quas illi passim in ea temporum atroci- tate, & rerum omnium perturbatione; vxorum iustarum loco & nomine habebant. nondumque in Hispania is mos exoleuerat: ex quo à Vvitzia im- pio Rege inductus erat: neque eradicari penitus potuerat, magna quam- uis piorum Pontificum diligentia: præsertim in Calæcia, vbi sacerdotum mores maximè in turpitudinem incubuerant. Quod indicant litteræ ad 30 Didacum Gelmirium Compostellanum Episcopum à Paschali Pontifi- ce missæ ante aliquot annos, hoc exemplo. PASCHALIS Episcopus seruus seruorum Dei, venerabili Didaco Compostellano Episcopo sa- lutem & Apostolicam benedictionem. Ecclesia quam regendam dispo- nente Domino suscepisti, iam diu etiam cum pastorem habere videre- tur, pastoris solatijs caret. Idcirco strenuitati tuæ vigilantius insisten- dum est, vt in ea ritè omnia iuxta normam sedis Apostolicæ disponan- tur. Cardinales in ecclesia tua presbyteros seu diaconos tales constitue, qui dignè valeant commissa sibi ecclesiastici regiminis onera sustine- re. Porro quæ presbyterorum interfunt presbyteris, quæ diaconorum 40 diaconibus committantur: vt in aliena stipendia nullus obrepat. Si qui sanè ante Romanæ legis susceptionem; secundum communem patriæ consuetudinem coniugia contraxerunt, natos ex eis filios neque à secu- lari, neque à dignitate ecclesiastica repellimus. Illud omnino incongruum est, quod per regionem vestram monachos cum sanctimonialibus habi- tare

77 tate audimus: ad quod refecandum experientia tua immineat: ut & qui in
 78 præsentiarum simul sunt, diuisis longè habitaculis separentur, prout arbi-
 79 trio & religiosorum virorum cõsilio melius visum fuerit: neq; in posterum
 80 consuetudo huiusmodi præsumatur. Datum Laterani Incarnationis Domi-
 81 nicæ anno. M. C. III. nostri pontificatus IIII. Imperatoris ariathematis ig-
 82 nomina notandi ea causa fuit: quòd Gelasio Pontifice Roma ob metum
 83 elapso, in eius locum Bracarensem Episcopum Burdinum, Romanum Pon-
 84 tificem, quod nefas erat, creandum curauit, atque perfecit, Gregorij VIII.
 85 nomine indito. Sic importuno duorum Pontificum dissidio, tempore sanè
 86 minimè opportuno, ecclesiæ tranquillitatem turbauit: cum vterque se legi- 10
 87 bus, æmulum vitio creatum ferret. Erat Burdinus Lemouicis natus, & Ber-
 88 nardum Toleranum Præsulem in Hispaniam secutus, (ut superius dictum
 89 est) mox per omnes sacerdotij gradus, eius opera ad Conimbricensis eccle-
 90 siæ Episcopatum erat euectus. quo tempore ipse Burdini nomen Mauricij
 91 appellatione mutauit: morum prauitatem non deposuit. Conimbrica Bra-
 92 caram ad eius ecclesiæ pontificatum migravit agente eodem Bernardo. pro
 93 quibus meritis haud parem gratiam rependit. Nam corrasis vndique pecu-
 94 nijs, in quibus maiorem spem habebat, quàm in causa, Romam profectus,
 95 corruptisq; aulicis, Bernardi senectutem rebus gerendis inutilem causatus,
 96 in eius locum Paschalis Pontificis venia se substitui postulabat. Parum spei 20
 97 erat ab æquissimo Pontifice iniquissima postulata extorquendi. Ergo ut
 98 erat ingenio callido, ex dissidio inter Imperatorem & Pontificem crescen-
 99 di occasiones captans, ad artes conuersus, Imperatoremque adiens eius vo-
 100 luntatem deuinxisse visus est: prorsus ut eius opera Romanam ecclesiam in-
 101 uaserit pseudopontifex factus. Extant Gelasij litteræ ad Bernardum Tole-
 102 tanum Præsulem: quibus Burdini nomen diris à Paschali Pontifice deu-
 103 tum esse declarat: mandatque in eius locum Bracarensis ecclesiæ Præsulem
 104 alium substituendum curaret. Tandem Burdinus Calixti diligentia Sutrij
 105 captus, tertio anno circumactò ex quo ecclesiæ pacem turbare cœpit homo
 106 impotens & ambitiosus flagitioque nobilis, per Romanas plateas triumphi 30
 107 specie camelo traductus est: atque in extremam Italiam ablegatus in cœno-
 108 bio Caua Trinitatis nomine, in quod custodiae mancipatus est, obiit. Id præ-
 109 mium ambitioni fuit. is finis magnorum motuum, quorum expectatione
 110 metuque orbis Christianus suspensus fuerat.

Pax inter Aragonios & Castellanos.

Cap. XII.

PROPINQVI Pontificis inauguratio Regi iuueni gratissi-
 ma fuit, Hispaniæ vniuersæ salutaris: cui ut impense faue- 40
 ret magnæ necessitudines cogebant superiori tempore cum
 nostra gente contractæ: Castellæ magis, cum quâ miscue-
 rat sanguinem. In ea prouincia præcipuæ vrbes, & munitissimæ arces
 Aragonijs præsidij occupatæ detinebantur nullo meliori iure, quàm quòd
 Regibus

Regibus in armis esse solet. plerique prouinciales consuetudine seruiendi,
 partim ita timidi erant, ut omnem memoriam libertatis & dignitatis ab-
 iecisse viderentur: partim Aragonijs beneficijs deuincti, hosti fauere præ-
 se ferebant. Rex iuuenis, ætate maior, animi magnitudine nulli priorum
 Regum cedens, æquo animo vitrici contumeliam ferre non poterat. mis-
 sã vltro citroque ea de re legationes. Rex Aragonius neque apertè nega-
 re, neque continuo annuere æquissimis postulatis. diem tantum ex die du-
 cere: aliam ex alia moræ causam necere: & varijs artibus priuigni cona-
 tus ludificari. prorsus ut ad extremum illud deueniretur: faciales arces re-
 10 petitum missi sunt: nisi acquiesceret, bellum denunciare iussi. nihil pro sa-
 11 no Rex Aragonius facturum esse videbatur, priuigni ætate despecta, & ex
 12 continua rerum gestarum felicitate, humanæ sortis atque inconstantia im-
 13 memor. Ad arma concursum. maximi in vtraque ditione delectus militares
 14 habiti sunt. externa auxilia conquisita. prior Aragonius à rebus omnibus
 15 quàm aduersarij paratior, per Vasconum fines Riuogiæ agros armis hosti-
 16 liter inuasit: commodum fore arbitratus, si hostes in suis sedibus opprime-
 17 ret, cogeretque non de præda modò, sed de ipsis etiam liberis, coniugibus,
 18 parentibus & rebus carissimis certare. Magnum malum vtrinque paraba-
 19 tur, insignisque nomini Christiano clades, vtrauis parte vincente, victave.
 20 Viris sanctis Præsulibusque vtriusque prouinciæ annitentibus concordia
 21 viam, quod toties irritum fuerat, tentare placuit. Id cõsiliu non ratione
 22 prudentius, quàm euentu felicius fuit. Rex Aragonius ad pacem ijs depreca-
 23 toribus flexus est: cum dicerent, iusta Castellanos petere. Alfonso priui-
 24 gnium iusti filij loco futurum. non rectè neq; pro bono facturos Aragonios
 25 si arces retinerent amplius. Eatenus aliquam excusationem fuisse, propter,
 26 imbecillem Regis ætatem: & quoniam Vrracæ vxoris iura repetebatur. nunc
 27 ætate confirmata, regnoq; ad priuignum deuoluto matre concedente: præ-
 28 terea coniugio dirempto, iniquum videri alienam ditionem armis occupa-
 29 re velle: atque propinquis & necessarijs iugum seruitutis imponere. Incer-
 30 tos belli exitus esse, Marteque communem. sæpe diuinum numen à quibus
 31 ius stat, eorum innocentiam tueri consueuisse. Conuenit tandem, ut tractu
 32 terrarum, qui à Bilforado Calagurrim pertinet, retento, quoniam ad Regum
 33 Vasconum ius pertinere non incommodis rationibus, certæque fidei tabu-
 34 lis disputabatur, præterea ijs veteris Cantabriæ partibus, quibus Guipus-
 35 cœ & Alauæ nomen est, quoniam recenti memoria Alfonsi armis occupa-
 36 tæ erant, ex reliquis tota prouincia vrbibus & arcibus, ac Toletò nomina-
 37 tim Aragonia præsidia deducerentur. patrii id Romani Pontificis reue-
 38 rentiæ datum magna ex parte arbitror. In quo foedere fanciendo nescias
 39 vtri Regi palma tribuenda sit: cum modestia & comitate certare videren-
 40 tur. vitricus liberalitate: priuignus patientia, prudentiaque laude: cum
 41 regni auiti parte, pacem publicam redimendam sibi fore iudicaret. mo-
 42 derati animi exemplum memorabile. Itaque ab ijs Regibus maxima
 43 concordia, tanquam à duobus coniunctissimis fratribus, respublica do-
 44 mi forisque administrata: & ab sæuis ingruentium vndique bellorum

1 1 2 2 procellis industriè fortiterque defensa deinceps est. Atque hæc anno à Christo nato millesimo centesimo vigesimo secundo gesta sunt: tamen nonnulli huic numero aliquot annos addunt. Omnino sancito fœdere Rex vterque ad bellum sacrum propensus, arma in Mauros vertit. Aragonius regiones eas depopulatur, quæ Gînga & Sicori fluminibus continentur. Alcolea oppidum cum ad Mauros rediisset, Christiano imperio est restitutum. in Edetanos & Contestanos Sucrone amne transmissio, penetratum. Alcaracium nobile ijs in locis oppidum oppugnatur. expugnari non potuit. vterque in Bætiam intimam arma prolata. oppida & vrbes, ne vastarentur agri, passim deditioem fecere, annuum vectigal pactæ. ad Arin-
 1 1 2 3 zolum oppidum cum Cordubensi Rege & decem alijs Maurorum regulis acie dimicatum anno millesimo centesimo vigesimo tertio. victoria penes nostros fterit. Proximo anno Medina Celina in Celtiberiæ & Carpetaniæ finibus edito colle munita, vi expugnata. Sic Aragoniæ res erant. Contra Castellæ Rex virtutis ostentandæ cupidus otij pertæsus, quo diutino regni vires consenescere videbantur, diuersa ex parte in Maurorum fines incurrit. Cauria vrbs, quæ post Alfonsi aui obitum à barbaris occupata erat, denuo recepta est. sacrorum & religionis statam Bernardus Toletanus Præsul Rege annuente composuit. Regionem inde vniuersam, quæ Ana & Tago fluminibus continetur, veteris Lusitaniæ partem, armis hostiliter percurrit. ingentes populationes factæ. hominum & pecorum abactæ prædæ. Mauricis spolijs lætum exercitum reduxit in patriam: cum ab his inijs satis se ad tuendam nominis auctoritatem profecisse iudicaret: earumque virtutum specimen præbuisset, quibus præditus fuit maximè, fidei, liberalitatis, constantiæ, religionis cultu castissimo. Bernardo Clareualensi, quem perspecta vitæ probitas cælestium numero inseruit, magnique pro religione labores, gentili suo in primis deditus erat: eoque auctore plurima Cisterciensis familiæ monasteria extruenda curauit: ac ferme quæ hoc tempore toto illo Hispaniæ tractu magnificentissima locupletissimaque extant. Humanarum rerum contemptu id genus homines initio paruo contenti, multis eorum studia certatim iuuantibus, quod ad numen propitiandum referre multum habebant persuasum, breui intervallo immensas diuitias construxerunt. (Venisse in Hispaniam D. Bernardum sub vitæ finem, ex eius ad Petrum Cluniacensem litteris perspicitur.) Sed & templa reliqua & monasteria, quæ tota ditioe extructa erant, magnis beneficijs Rex auxit: vt argumento sunt veteres tabulæ, quæ tota Hispania cum fide seruantur in veteribus scrinijs, Dominici Calzadij, AEmiliani Cucullati, Michaelis Petrosi, Dominici Exiliensis, quæ templa ea tempestate, opinione sanctitatis, & concursu hominum celeberrima erant. A patruo Pontifice impetratum, vt Zamora vrbs pontificiæ sedis maiestate exornaretur. Bernardus Archidiaconus Toletanus, natione Gallus (vt superius est indicatum) ei ciuitati Præsul est datus. Successit Stephanus: cuius ætate Opilionis indicio, cui species viri humano habitu augustioris visa erat per quietem, locus designatus est, vbi
 D. Ille-

D. Illeloni corpus sepultum erat, ex superiori temporum perturbatione prorsus incognitus. atque ex voces propter auctoris humilitatem contemptæ quidem tunc sunt. vanas tamen non fuisse Alfonsi Regis eo nomine octauæ ætate intellectum est: cum Suero eius vrbs Episcopo, templum D. Petri ruinosum & malè materiatur, reedificari cœptum est. effossis enim fundamentis, marmoreum sepulcrum repertum Illeloni nomine, vnde halitus miræ fragrantæ efflabatur. Re explorata, ad ipsam D. Petri aram sacri cineres sepulcro composito contecti. Compostellana ecclesia Metropolitanano iure & maiestate aucta est eodem Pontifice concedente. atque
 20 Emeritensis ecclesiæ, quæ in ditioe Maurorum erat, iura & potestas omnis, quo maior esset auctoritas, Compostellam translata. Accessit regius consensus: vt ipsius litteræ indicant. Duodecim Episcopi contributi: Salamanticæ, Abulæ, Zamoræ, Mirobrigæ, Cauriæ, Pacis Augustæ, Luci, Asturicæ, Orensis, Mindonij, Tudæque: quibus consequenti tempore Placentia adiuncta est. Præterea Legati pontificij partes Gelmirio Compostellano datæ sunt, non sine obtrectatione Bernardi Toletani motuq;. Vicit tamen Gelmirus. & pro iure acceptæ potestatis concilium Compostellæ habuit: Episcopis & Abbatibus duarum prouinciarum Emeritensis & Bracarenensis ad conuentum inuitatis. sic fundamenta ponebantur amplitudinis
 20 Compostellanæ. Loci id religioni, & Raymundi Burgundi memoriæ, qui in eo templo sepultus erat, tum à Rege filio, tum à Pontifice fratre datum est ipso circiter anno salutis millesimo centesimo vigesimo quarto. Quo anno, mense Decembri Calixtus ipse Romanus Pontifex decessit, Honorio successore, qui fuit eo nomine. I. I. Anno proximo ciuilia arma in Gallia Narbonensi mota sunt. Alfonsus Tolosæ Alfonsi Regis consobrinus, vxorque Faidida bello Prouinciæ comitatum tanquam sui iuris repetebant. Barcinonensis Comes & Dulcia vxor paternam hæreditatem ab omni iniuria tuendam existimabant. ex magno dissidio, pax tandem ea lege facta, vt Argentiæ & Belicadrum iuris controuersi oppida, atque ea Prouinciæ pars,
 30 quæ Druentia & Isara fluminibus comprehensa est, Tolosati cederent: cætera oppida & vrbes: præterea Auennionis vrbs partem multo maximam, quæ vltra Rhodanum sita est, Barcinonenses Comites retinerent, pacta alterna inter se & posteros successione, si alterutri sine liberis decessissent.

Regni Portugalia initia. Cap. XIII.

40 **N**OVVM in Portugalia (quæ prouincia maiori ex parte veteribus Lusitania fuit) regnum auspiciò per hæc tempora fundabatur, ditioe non amplissimum, tempore postremum, magnitudine rerum gestarum cum primis nobile pelendis olim tota ditioe barbaris. Sed & nostra auorumque ætate Lusitani homines incredibili virtute & felicitate omnes orbis terrarum partes obeuntes, Africæ partem subiugarunt: innumerabiles

insulas mortalium primi patefecerunt, ijdemque occuparunt: Aliam sibi atque Indos stipendiarios fecerunt: veræque religionis lumen in remotissimas nationes & gentes magno pietatis incremento intulerunt. secundum Oceanum occiduum fusa, atque Ana & Minio fluminibus ad Meridiem Septentrionesque comprehensa, longitudine quadringenta millia passuum colligit, multo minori latitudine: & vbi latissimè se pandit centum amplius sexaginta millium: vbi arctissimè coit octoginta. Diuisa est in partes tres Cistaganos, Transtaganos, & tractum eum qui Minio Durioque comprehensus est, prouentu lætissimus: vbi Bracara sita est, citra Tagum Oulipo, vltra Eboram Metropolitanæ vrbes. Solum maiori ex parte sterile est. incolæ aduecto aliunde frumento plurimum vtuntur. gens cupidissima laudis, eximieque fortis, ac præ cæteris Hispaniæ in victu cultuque frugalis. dedita pietati sapientiæque studijs, & omnis humanitatis atque elegantiae. Huius prouinciæ exiguam partem, quæ Regum Castellæ armis erepta barbaris erat, Henrico Lotaringio data est (vt est superius demonstratum) Comitum nomine dotisque cum Therasia vxore Alfonsi Regis eo nomine sexti filia. Ex eo coniugio Alfonsus, Eluira, Sanctiaque nati sunt. Henricus pater prole auctus, post Gotifredi Regis Hierosolymitani obitum, præstandæ operæ Balduino defuncti fratri, suoque gentili & propinquo (vt quidam putant) studio inflammatus, in Syriam nauigauit, consilio, si humanas rationes expendas, haud satis probabili cautoque: cum vxorem & filios iniuriæ obnoxios relinqueret, & belli sacri tantum in ditioe superesset. Sanè in Hispaniam reuersus, haud magno in Oriente operæpretio factò, vrbes Bracaram, Conimbricam, Viseum, Lamecum, Portum, quas imperio complectebatur, Episcoporum sedibus postliminio restitutis, amplificari impetrauit à Bernardo Toletano Præsule: cui componendi ecclesiastici status, cura à Romanis Pontificibus erat demandata. Verùm de Bracaræ restitutione, atque vrbibus ei olim subiectis præstitit ex Calixti. II. Romani Pontificis litteris cognoscere, earumque partem adscribere. **BRACARENSEM** Metropolitim insignem quondam fuisse, atque in Hispaniarum regna multis & dignitatis & gloriæ titulis claruisse, tam antiquæ nobilitatis indicia, quam & veterum scripturarum testimonia manifestant. Verùm quia consistentis in ea populi peccata corrigere diuinæ dispositioni complacuit, irruentibus Mauris seu Moabitibus, & Metropolis dignitas imminuta, & parochiarum termini sunt confusi. Sanè post longa temporum interstitia, diuina rursus miseratio Metropolitim restituere, atque parochias ex parte maxima dignata est ab infidelium tyrannide liberare. Vnde Dominus prædecessor noster sanctæ memoriæ Paschalis Papa pristinam ei dignitatem redintegrans, sua quæque membra ei per Apostolicæ sedis priuilegium conueniuit. Eius itaque nos vestigijs subsequentes, charissime frater & coepiscopus Pelagi Bracarensis ecclesiæ, cui Deo auctore præsides, integram ipsam vrbem Bracaram cum cauto illo integro, quod Comes Henricus & vxor eius Therasia eidem ecclesiæ contulerunt, & cum terminis Bracarensis Episcopatus,

partus, sicut in descriptione prædicti domini continentur, præsentis priuilegij pagina confirmamus: & eidem Bracarensi metropoli Galitiæ prouinciæ & in ea Episcopaliū cathedrarum vrbes redintegramus. Item Asturicam, Lucum, Tudam, Mindunium, Auriam, Portugale, Columbriam: & Episcopalis nominis nunc oppida, Viseum, Lamecum, Egitaniam, Britoniam, cum parrochijs suis. Hæc Calixtus. Asturicæ in Calæcia ante annos omnino quatuordecim, Henricus defunctus est, cum intestinis Castellæ motibus pacandis nauaret operam. Corpus Bracaræ in humili sacello tumulatum. nondum sepulcrorum apparatus in hanc vix opulentis regnis tolerabilem insaniam venerat. Therasia vxor viro defuncto, haud multo honestius, quam soror Vrraca, pudicitiam habens Ferdinandum Paecium Trastamaræ Comitem sibi adiungit, aut iniusto, aut humili matrimonio. (sic erant eius seculi mores) Veremundo Ferdinandi fratri, cum quo prius stupri consuetudinem habuisse accusant scriptores Lusitani, ex odio, an ex fide incertum: sed Therasia certè filia nupsit. Fernando Mendesio filia altera Sanctia nomine. Ferdinandus dotali principatu auctus, rempublicam sursum deorsum versare: ad suum arbitrium belli pacisque consilia reuocare: Alfonsum priuilegium contemneret. quam ille iniuriam in minori ætate tulit quidem: maior autem factus cum odio maternæ turpitudinis, insitisque virtutibus studia prouincialium conciliasset, arma aduersus vitricum arripit. Ad oppidum Guimaranes, quod antiquis Araduca fuisse creditur intra confluentes Aui vt Viscellæ in planicie Sanctiuania signa collata sunt. victor Alfonsus. Ferdinandus & Therasia in potestatem redacti. Fernandus Portugalæ finibus prohibitus, neque amplius redire iuratus, dimissus est, Therasia matre in custodiam tradita. doloris illa impatientia Alfonsum Castellæ Regem eo nomine septimum, vt propinquæ, miseræ & captiuæ matri opem ferat, per litteras obtestatur aduersus impios filij conatus. Nauatæ operæ mercedem, Portugalæ principatum pollicetur, Alfonso filio, pro eo ac par erat, abdicato. Annuit ille siue ambitione dominandi corruptus, siue materteræ calamitatem miseratus: validoque exercitu conflato in Portugalæ fines irruit. In planicie Valdeuesia, quæ Montionem inter & Limiæ pontem iacet, acie dimicatum. victæ Castellæ copiarum, atque Legionem reiecit. Ex ea re Lusitani maiores spiritus gerere, quam pro præsentis fortunæ seque posteam victoriam sui iuris factos, & à Regum Castellæ imperio exemptos prædicare. Alfonsus iniuriæ impatiens, & vindictæ studio incensus vires reparat: & maiori quam antea exercitu contracto bellum repetit. Lusitanus viribus impar intra oppidi Guimaranis mœnia se suosque continuit, loci munitione bellum propulsare cogitans. Castellani vincendi obstinatione obsessis assident, non prius discedere certi, quam oppido capto. Egas Nunnus, qui minorem Alfonsi Lusitani ætatem rexerat, virtutesque quæ natura inerant, ampliores disciplina vt essent effecerat: & tunc pro ea gratia & auctoritate qua valebat vnus maximè, res communes prudentia consilioque gubernabat, ex oppido egressus, factaque Regis conuenien-

di potestate, ita eius animum flexit, ut pace facta ijs conditionibus, quas ferre ipse voluit, obsidio soluta fuerit. Fidei datæ, cum post annos aliquot Alfonso Lusitanus immemor esse videretur (ut historici Lusitani affirmant, penes quos harum rerum fidem esse volumus) Toletum Egas abiit ad Regem collum laqueo implicitus: ut capitis supplicio sacramenti religione exolueretur, quod se inuito violatum esse excusabat. Tanti viri squalore & lacrymis Rex ad misericordiam flexus, facto quidem impunitatem dedit, honorem tamen denegavit exemplo: quoniam fraudem & collusionem suspicabatur.

Bella Alfonsi Regis in Mauros. Cap. XIII.

HIC finis tum quidem belli Lusitanici fuit: quod quibus hæc diligentius inuestigare curæ est, salutis anno millesimo centesimo vigesimo sexto, incidisse arbitrantur. Quo anno Vrraca Regina & Bernardus Toletanus Præsul, coniunctis ferme funibus obiere. Regina in Saldaniæ arce, an Legione ruptis visceribus (viti antea dictum est) certè Nonis Martij, corpusque Legione tumultatum magnificè. Bernardus Toleti decessit mense Aprili, annis grauis & rebus gestis clarissimus. quatuor & quadraginta annis Toletanam ecclesiam rexerat: & peculiaribus copijs Complutum ceperat ante annos duodecim (annales Hispalenses ante octo annos ponunt) ea tempestate ultra Fenarium annem in colle prærupto positam, imminentemque ripæ. Bernardi Præsulis castra in superiori colle, cui à Cruce hodie nomen est scilicet, munita: vnde Mauri omni iniuria vexati oppidum deserere compulsi sunt: quod ex eo tempore in Præsulum Toletanorum iure fuit. In Toletano templo, defuncto tumulus hac inscriptione rude crassumque sonante compositus. Primo Bernardus fuit hic Primas venerandus. Raymundus Vxamensis Præsul in eius locum susceptus est, sacerdotum Toletanorum prærogatiua & Honorij Romani Pontificis voluntate. Quo Pontifice, Palentiam Episcopi, Abbates, & Proceres, vniuersa ditione euocati conuenerunt, ipse etiam Toletanus. cæterum præcipua auctoritas penes Gelmirium Compostellanum erat iure Legati. affuere Rex & Regina. conuentus agitari cœperunt ieiunij Christiani initio, anno millesimo centesimo vigesimo nono. In quibus præter alia. Ne oblationes aut decumæ excommunicatorum recipiantur sancitum inuenio. Ne ve ecclesiæ laicis dentur præstimonij aut villicationis prætextu. Additum à Rege diploma, quo Calixti Pontificis exemplo patru sui Emeritæ iura regia, cum primùm fuerit à Mauris recepta Compostellam transferre se ait. Deinde Humbertus Cardinalis in Hispaniam Legatus Legione Episcoporum conuentum habet. In eo conuentu de Regis coniugio est actum, quod vitio coiuisse nonnulli disputabant. Duxerat Alfonso altero à morte matris anno Berengariam Arnaldi Barcinonensis Comitis filiam: nuptijsq; mense Nouembri Saldaniæ celebratis ea suscepit Sanctium & Ferdinandum, Elisabetham, & Sanctiam. Berengariam

riam Regi cognatione deuinctam esse, ex vtriusq; familiæ stemmate mōstrabatur. ea cura Regem suspensum habebat. dicta causa Patrum sententia absoluitur: nulloque cognationis gradu lege prohibito, coniugem attingere pronunciatum. Lite dijudicata regni vires in Mauros conuersæ. per Carpetanos in hostium fines incursum. Calatraua, vnde Barbari finitimos nostrorum agros identidem depopulari soliti erant, longa & difficili obsidione expugnata, in Toletani Præsulis ditionem Regis dono contradita est. Templarijs ille militibus, quorum esse cœperat virtutis opinio singularis, dedit. Sic plerique auctores affirmant. quidam è cruce signatis præsidium impositum arbitrantur: qui belli sacri exemplo, quod in Syria gerebatur, piorum castra Mauris profligandis in Hispania magno numero sequebantur: nullis stipendijs, veniæ tantum spe à Pontificibus Romanis admittendum inuitati. Alarcus, Caracuel (Antonino Carcuuium) Mestansa, Alcludia, Almodouar Campestre, vicinis locis, in ipsisque Marianis montibus, Pedrocium Mauris ablata. reliqua prona erant, tanta gentem impiam formido inceserat. anni tempus Regis conatus repressit. Exacta hyeme copiæ ex hibernis eductæ: atque per Castulonensem saltum (quæ Marianorum montium pars est) in Bætiam abs Rege penetratum. omnia circum vastantur, diripiuntur, auferuntur. Aurigis obsessa, nostris Giennium. mœnium munitione, obsessorum virtute & vigilantia, victa nostrorum constantia est: tamen in castris hyemis tempore duratum erat. Albohali filius Halis, Iuzepi nepos Almoravidum imperium Africæ, atque Hispaniæ ea tempestate obtinebat, minori quàm maiores potentia, propter intestinos gentis motus, opportunus exitio. Alfonsi socer Comes Barcinonensis diem obiit, eius seculi anno trigesimo primo. Raymundo filio maiori Barcinonensem principatum legauit, in Gallia Carcaſonem, & Rhutenos adiecit: quas vrbes ad suam ditionem pertinere putabat. Berengario natu minori Prouinciæ & Aimiliani comitatus dati. Cæcilia filia Bernardo Fuxensi Comiti, Aimerico Narbonensi Vicecomiti filia altera (cuius nomen non proditur) vxores datæ. Aliæ præterea filiæ Berengario à patre commendatæ, viris principibus in Gallia nupserunt. Consequens annus nulla re insignis est, præterquam reditu Alfonsi Regis ex bello Bætico, solutaque obsidione Aurigis, atque Sanctio Regis filio militiæ honore donato. Ipso D. Matthæi Apostoli festo die, vsitata ijs temporibus cæremonia, à patre indutus est armis: balteum militare donatum. Id prætextæ positæ indicium erat: atque incitamentum, ut magno animo paternas virtutes imitatione complexus, nomen suum immortalitati consecraret.

Alfonfus Aragonius Rex in bello occisus. Cap. XV.

Serat rerum status Castellæ & Lusitaniæ. in Aragonia vti instituerant, prosperum cursum tenebant. finitima Maurorum oppida & arces nostrorum armis carpebantur. impiæ gentis in præceps ibat imperium. Celtiberia omnis præsidij occupata:

Molina in eo tractu ciuitas Christianorum vectigalis, ad deditio-
 pulsa. Ad Pompelonem urbem suburbium adiunctum, cui à S. Saturnino
 nomen est. Franci in eo collocati, ciuitateq; donati: datumque, vt Iaccerano-
 rum legibus viuerent, & secundum eas priuatim & publicè iura darent. Pe-
 lagi littora, qua parte Iberus influit in mare, latè obtinebant Mauri: inde fi-
 nitima oppida & agros, incursionibus vexabant. classe opus erat, multæ er-
 go longæ naues iussu Regis in eam rem Cæsaraugustæ ædificatæ: & constat
 coercius olim atq; statuminatis Iberi ripis, ad Varium oppidum, quod non
 procul Lugrunio situm fuit, ducentis sexaginta passuum millibus à mari
 Vespasianis rerum potentibus Romæ atque in Hispania, fluuium Iberum
 nauium fuisse capacem, magno reipublice commodo propter subuectiones,
 & commercia. Ad confluentis Iberi & Sicoris Mequinentia, quæ Cæsari
 Octogesa esse creditur, sita est loci natura opereque munita. ea nunc deie-
 cto Maurico præsidio, in Regis potestatem venit. Publicam ex ijs rebus læ-
 titiam inopinatus casus turbauit, luctuque ingenti mutauit: vt ferè incon-
 stans est humana felicitas: ex rebus prosperè gestis, alijs negligentia oritur,
 alijs temeritas: vtrunque magnos homines vertenti sæpe fortunæ præbuit.
 In tumulo terreo Fraga (huius belli euentu magis, quam alia re nobile)
 Ilergetum oppidum positum est, Ptolemæo Gallica Flauia. pars anterior
 Cingæ amnis aquis exesa difficilem aditum præbet: prorsus vt per ardua
 nitentes multos pauci vel vmbonibus possint propellere. à tergo colles eri-
 guntur, leniter quidem decliues, culturaque læti: ita tamen oppido coniun-
 cti, vt tormentorum vsum impediunt. Rex Mequinentia capta studio cla-
 tus, vltiusque progressus aduerso Sicori, in quem Cinga amnis euoluitur,
 in Ilergetum fines irrupit: vbi maior belli moles supererat propter loco-
 rum munitionem: & quoniam barbari in ea loca magno numero quasi ad
 præsidium confugerant: vnde Ilerdæ, & Fragæ regulis vires creuerant: no-
 minique Christiano formidabiles esse cœperant. Castra Regis mense Augu-
 sto, anno eius seculi trigésimo tertio, ad Fragam posita, maiori spe & appa-
 ratu, quam successu. anni tempus in hyemem vergentis, & ex eo continui
 imbres compulerunt, copias in hiberna dimittere, iussas ad prima veris si-
 gna rursus conuenire. Februario mense obsidio repetita est non minori co-
 natu, neque minoribus copijs. In ea menses Martius & Aprilis consumpti
 haud magno operæ prætio: cum oppidani tempestate prouisa à rebus omni-
 bus parati essent, & externi auxiliij fiducia belli iniurias, obsidionis incom-
 moda patienter ferrent. Abengamia Ilerdæ regulus contractis vndique vi-
 ribus, obsessis optulatum venit. ad Fragam, Iustæ & Ruffinæ festo die acie
 dimicatum. nostri bello fessi erant, imminuti numero: nam pars ne à tergo
 circumuenirentur, in castris relicta est. Barbari recentes & feroces ad pu-
 gnam procedebant. multi ex Christianorum numero in eo prælio cecide-
 runt: neq; obsidio tamen dissipata est, barbarorum haud multo minori cla-
 de. Rex maioris periculi metu in Castellæ fines profectus, Soriz atque vici-
 nis locis nouas copias supplementi causa conscripsit. cum his hostium
 agros Montionem vsque percurrit. sequebatur ipse longo proximus inter-
 uallo,

uallo, cum turma trecentorum equitum. circumfusus numerosus hostium
 equitatus Regem inuadit. Ille periculo cognito, pauca ad suos pro tem-
 pore locutus, hortatusque vt nominis Christiani & patriæ virtutis memo-
 res, in hostes irruerent, audaciam pro muro fore, metum cum exitio coniun-
 ctum, ferro ex ijs angustijs & virtute euadendum, nullam præterea salu-
 tis spem esse. Quod si virtuti, inquit, vestræ par pugnae euentus non fue-
 rit, ne inulti moriamini prouidete. neve capti nomini vestro contume-
 liam irrogetis, turpissima seruitute: potius quam qua decet virtute dimi-
 cantes, mortem vltos esse videamini. Mox cœpta pugna. nostri pro extre-
 ma spe egregiè dimicabant. Rex inter primos paludamento & armis
 fulgentibus insignis, vnus præcipuè Maurorum telis petebatur, ac tan-
 dem oppressus est. Rege cadente, cæteri pars perempti, pars fuga salutem
 quæsierunt. Tametsi de obitu Regis non vna ferebatur opinio: & vul-
 gus fingendi auidum varios rumores dissipare consuevit: dum alij quæ-
 cupiunt libenter credunt: & de suo alij auditis adiiciunt, quo res læ-
 tior efficiatur. Quidam existimarunt vitæ rædio Hierosolymam petijisse.
 alij scripserunt, corpus à Mauris redemptum in Montaragonis cœ-
 nobio sepultum: atque eam cladem incurrisse, quod in templorum the-
 sauros auidius inuolasset. Tametsi Rodericus Præsul, & Aragonij scri-
 ptores Alfonso Regi religionis, pietatis, & mansuetudinis laudem tri-
 buunt. Vero propius est corpus nusquam inuentum in tanto occisorum
 numero. ea variè opinandi occasio. Ad septimum Idus Septembris, an-
 no millesimo centesimo trigésimo quarto insignis ea clades ad Sarinie-
 nam oppidum accepta est. magnus Imperator, animi vigore præstati-
 ti, atque eo seculo Christiani nominis decus & gloria. cum hoste no-
 uies, & vicies signa contulit, vt vetustus auctor affirmat, plerunque vi-
 ctor. regnauit annis triginta. Reliquit testamentum ante tres annos
 nuncupatum in ipsa obsidione Baionæ urbis, quam in extrema ora Gal-
 liæ expugnasse, etiam nostrates scriptores suspicantur. Petrus Lara Co-
 mes, ab Alfonso Iordano Tolosate, ex prouocatione in singulari certa-
 mine, in ea obsidione peremptus est. In eo testamento templis, & mo-
 nasterijs tota Hispania multa oppida, & arces legata: & cum prole ca-
 reret, Templarij & Hospitalarij milites, præterea custodes sepulcri Hie-
 rosolymitani ex asse omnes, singuli ex triente ordines, regni hæredes
 scripti: exemplo liberalitatis, quod admirarentur posterij, improbarent
 æquales. sed tanti erat religionem Christianam bello amplificare: par-
 tumque in Syria imperium armis tueri: vt certatim viri, foeminae, Prin-
 cipes & priuati prædia, arces, oppida in sumptus bellicos suppeditarent.
 In extremo testamento diræ execrationes additæ, si qui euertere cona-
 rentur, quæ ipse sanxisset. Proceres Aragonij & Vascones concilio gen-
 tis indicto Borgiam frequentes conueniunt ad Vasconum fines. Petrus
 Atarius dono defuncti Regis eam urbem ditio obtinebat, summa vir
 nobilitate, regioque sanguini innexus: vt nonnulli suspicantur, magis
 quam certo argumento confirmant, rebus gestis suaque virtute clarissi-
 mus.

mus. In hunc gentis studia inclinabant, videbaturque continuo Rex futurus, ni voluntates magnæ Principum partis fastu & arrogantia alienasset. gloriam & regnum, quæ vltro venissent, festinatio corruptit. Viri sapientes considerabant, qualis futurus esset accepta potestate, qui in priuata fortuna intolerabilis esset. præcipuus aliorum incitator Petrus Tisonius, nobili loco, magnoque ingenio vir. huius auctoritatem cum cæteri sequerentur, re infecta è conuentu discessum est. Vascones externi imperij odio, & ius semper fuisse cogitantes, vt quæ tyranni eripuissent, ea tyrannis eorumve successoribus interfectis ij, quibus erepra erant, recuperarent, sibi priuatim consilium capiunt. Auctore Sanctio Rosa Pompelonensi Episcopo, Garsias 10 ex veteri Regum suorum sanguine Ramiri filius, nepos Sanctij Regis eius quem à fratre Raymundo occisum fuisse dictum est, communi gentis suffragio Pompelone Rex est renunciatus. Econtrario Aragonij Montionem conuenientes, Ramirum defuncti Regis fratrem, Regem iubent, quamuis monachum, & ex sancti Facundi Abbate primum Burgensem, deinde Pompelonensem, ac tandem Rotæ & Barbastri Præsulem nominatum. Oscæ regia insignia desumpsit, cum pontificijs infulis regni purpuram & diadema iungens. res omni tempore comparanda miraculo. Quod non magis studio gentis, quàm necessitate factum arbitror, ad vitandos intestinos motus: cum ipse se ab obitu fratris Regem ferret. extantque veteres ta- 20 bulæ, quibus Octobri mense proximo se Regem & sacerdotem nominat, Barbastri datæ. Ab his initijs commota populi studia non ante constituerunt, quàm homo grandæuus, qui ante quadraginta amplius annos in Tomericensi cœnobio vestem mutarat, sobolis generandæ causâ, uxorem ducere compulsus est. Romani Pontificis venia (sic credimus) vt Rex, coniux, & sacerdos idem esset, impetratum. Agnes Guillelmi Pictauiorum & Aquitaniæ Principis soror connubio iuncta. Guillelmus hic post biennium Compostellæ defunctus est: quo se contulerat religionis procurandæ causâ. Alionora filia natu maxima eius iussu, Ludouico Regi Galliæ nupsit, cognomento Iuniori. ex hoc coniugio duæ filiæ 30 natæ cum essent, lege propinquitatis coniugium diremptum est, Eugenij tertij Romani Pontificis auctoritate. Rex denuò Isabellam duxit Alfonsi Castellæ Regis filiam. Alionora Henrico Duci Andium Nortmanniæque iuncta, Pictauiorum & Aquitaniæ ad Angliæ imperium adiunxit. vnde bella internecina inter eas gentes nata, funesta Galliæ vniuersæ, nomini Christiano exitialia fœdaque.

*Nota in Hispania inter Christianos Reges
Bella. Cap. XVI.*

GARSIAE & Ramiri Regum inaugurationem magni motus sunt consecuti. fœua orta bellorum tempestas, & respublica quasi turbato mari nauis, cum maxime viro & gubernatore opus habebat, tum maxime omni præsidio destitu-

ta erat, Garsias Regis imbecillitate, Ramiri senectute. Alfonsus Castellæ Rex vtrunque imperium ad se hæreditate deuolutum prædicabat: iuraque successionis à Sanctio atauo Rege Vasconum cognomento Maiori, haud incongruè repetere videbatur. Nam milites, quos Alfonsus testamento hæredes nominarat, passim excludebantur, legibus vetantibus ad regni fastigium admitti, nisi regia stirpe ortum. Hæc à iureconsultis in otio disputabantur: potiora, vt sit, regnandi iura, quæ in viribus & potentia magna pars Principum ponit, penes Alfonsum Castellæ Regem stabant. neque deesse poterant vtriusque regni procerum studia in tanta voluntatum varietate. Itaque contractis vndique copijs, ne occasione deesse videretur, in Riogiam inuectus oppida & arces, quæ ab Alfonso vitrico Bilforado Calagurrim vsque per vim occupata erant, in potestatem redegit: Anagarium, Lugrunium, Arnedum, Vigueram, aliaque vicinis locis ignobiliora oppida. Inde transgressus in Cantabriam parte ea, cui Alauæ nomen est. Victoriam circumfedit quidem, virtute tamen ciuium defensam expugnare non potuit. alia circum oppida subiugata: facturaque vt vtriusque regni ditionem Iberus amnis discerneret. Magna inclinatio animorum facta erat: multique tum reguli Regis castra sequebantur, tum Episcopi. in his Bernardus Seguntinus, Sanctius Anagari, 20 Bertrandus Vxamæ. Mox in Aragoniam impetus factus, tanta festinatione, vt proximo Decembri mense omnem citra Iberum amnem Aragoniæ tractum, armis præsidijsque occuparit. Aderant Regi externa Principum auxilia: Raymundus Barcinonensis Comes, Ermengaudus Urgelitanus, Alfonsus Iordanus Tolosæ, Rogerius Fuxensis, Mirus Pallensis, alijque magno numero proceres, in eius se omnes clientela fore professi. Ramirus noui regni statu nondum confirmato, & in tanta consternatione prouincialium viribus diffusus, Suprabem petijt, locorum munitione regium nomen tutari constituens, & meliora tempora expectare, animo ad pacem fœdusque sancendum propenso, honestum modò, & 30 tolerabile. Oldegarius Tarraconensis Præsul, præcipua vir opinione sanctitatis, sequestrum internunciumque ijs controuersis componendis sese offerebat. magno labore & conatu parum promouebatur: cum magnæ difficultates opponerentur, & neuter parte contentus esset, totum spe & cupiditate complexus. Garsias Vasco Alfonsi potestati permittens se suaque, inito fœdere in Castellam venit. Alfonsus Legionem concilium haberi curat frequentissimum. affuere Garsias Rex Vasconum, Berengaria coniux, sororque Sanctia. In eo conuentu omnium qui aderant consensu, imperij nomen Regi decernitur. qui Aragonios, Vascones, Caralauanos, Galliæ partem vectigales beneficiariosque haberet, ei Augusti maiestatem conuenire. Toletanus Præsul coronam capiti imposuit. dextera 40 læuaque Rex Vasco & Arrianus Legionensis Episcopus tenebant. accessit Romani Pontificis consensus, vt nostri scriptores affirmant, Innocentij eo nomine secundi scilicet: cum ea tempestate sacra Christiana gubernaret. quod admirari magis possum, quàm credere, tantam iniuriam irrogatam

irrogatam Germaniæ. nisi forte ægrè ijs Imperatoribus facere voluit, no-
uo in Hispania Imperatore creato: cum toties Italiam vexassent, & sacro-
sanctam Pontificum maiestatem contemptui habuissent. Legione in D. Ma-
riæ ea cæremonia peracta primùm, anno millesimo centesimo trigesimo
1135 quinto, ipso Pentecostis festo die: vti eius ætatis scriptor ait, & acta eius con-
uentus declarant. deinde Toleti similis cæremonia peracta est, quo die &
anno incertum: sed inde variæ scriptorum opiniones natae, quibusdam To-
leti, alijs Legione afirnantibus. Extat Toleti in scrinijs vrbis diploma
ab Alfonso concessum: vbi primam imperij coronam Legione accepisse se
ait, nempe altera Imperatorum Germaniæ æmulatione Toleti suscepta. 10
Inde inter Hispaniæ Reges huic vni Imperatoris cognomen vulgò datur:
& Toletanæ vrbis insignia esse cœperunt, Imperatoris imago confidentis
habitu, aureaque velte, orbis effigiem sinistra, gladium districtum dextra
tenentis. eidem Imperatoriæ vrbis nomen eo ex tempore confirmatum: vt
per manus ducta opinione vulgò homines persuasum habent. Extant
Ioannis eo nomine secundi Castellæ Regis tabulæ, quibus Toletum vr-
bem Imperatoriam dicit. Extant D. Bernardi litteræ ad Sanctiam, quam
sororem vocat Imperatoris Hispaniæ, præcipua fœminam pietate virgi-
nemque: cui frater à primo regni tempore, Reginæ nomen & honorem
participarat. Extant etiam Petri Cluniacensis ad ipsum Pontificem Ro- 20
manum Innocentium secundum litteræ, hoc initio. Imperator Hispanus
magnus Christiani populi Princeps, deuotus maiestati vestræ filius. Ro-
gat ijs litteris vt Episcopum Salmantinum concedat Compostellam migra-
re, votis sacerdotum & populi expetitur. Berengarius is erat, in Didaci
Gelmirij post quartum annum defuncti locum cooptatus, secundus eius ec-
clesiæ Archiepiscopus. Sanctius & Ferdinandus à patre Imperatore Ca-
stellæ & Legionis Reges diuisa ditione continuò designati, dictique exem-
plo, quod accusabitur semper, & semper vsurpabitur. Interea cum viro-
rum sanctorum & procerum studia, pacis componendæ causa non re-
mitterent: multis vltro citroque concursationibus, conuenit tandem, vt 30
Alfonso & Garsias inter se colloquerentur, de re tota deliberaturi. Pa-
radillia oppidum ad Iberi ripam situm Regum colloquio opportunum
visum est. dies dictus quintus Kalend. Octobris. Affuit Berengaria Re-
gina. pax ea lege facta: vt Garsias Cæsaraugustano regno donatus ditio-
nem omnem Alfonsi nomine obtineret, Castellæ stipendiarius factus:
armaque & vires iungerentur aduersus Ramirum Aragonium Regem:
quem vitio creatum prædicabant. Eo fœdere Aragonij & Vascones
commissi, graua inter se damna intulerunt. vtriusque ditionis fines
belli iniurijs vexati. Proceribus & Episcopis vtriusque gentis anniten-
tibus eius controuersia componendæ studio, optimum fore visum est, 40
ternos ex vtraque gente iudices dari. Caxalis, Ferricius Oscensis, &
Petrus Atarius ad Vadum longum (id vico nomen est) pro Aragonijs
disceptarunt. pro Vasconibus Latro, Guillelmus & Simon Aznarij,
Conuenit vt vtriusque regni ditionem iisdem finibus, quos Sanctius co-
gnomento

gnomento Maior constituerat, deinceps ipsi terminarent. Sarasum,
Ida, Arago amnes, limites designati quousque cum Arga flumine con-
iuncti in Iberum influunt. Roncauallis, Biosalis, aliaque vicina oppi-
da, tametsi ad Aragonios fines pertinebant, Garsia permissum, vt dum
ipse viueret imperio retineret. Aragonio modò Regi fidem obligaret.
regnum (quod Castellæ paulò ante promiserat) Aragonijs vestigale ob-
noxiumque esset. Huius fœderis confirmandi causa, ab vtroque Rege
Pompelonem ventum est. factumque operæpretium videbatur: cum ra-
tiones optimè constitutas casus inopinus turbauit. Enecus Aiuarius si-
ue ex vero, siue pacis odio, Ramiro Regi denunciat insidias à Vasco-
nibus eius saluti parari. cum fides esset facta, Rex mutata veste, con-
cubia nocte Pompelone vrbe egressus est. neq; prius constitit, quàm ad Lei-
rense monasterium est ventum: vnde maiori offensa quàm cum vene-
rat discessum est. & vtrinque res ad bellum rursus spectare cœperunt
omni concordia spe sublata. Ramirum ætatis despectu, studia Princi-
pum, sed & populi deserere videbantur: vsque eo vt vulgò Regem cu-
cullum alijsque probrosis cognominibus nominarent. genus hominum
mobile, perucax, neque beneficio neque metu coerceri poterat. Ergo
Periandri Corinthij tyranni, & Tarquinij Romani Regis postremi exem-
plo repetito, facinus edidisse fertur posteris memorabile, homini sacra-
to fœdum atque crudele. Oscam ad regni conuentus proceres aduocat
anno eius seculi trigesimo sexto, quasi de rebus magnis deliberaturus. 1136
quindecim proceres, qui maxime infensi videbantur, in vestigio iugu-
landos curat, ex Lunæ familia quinque, reliquos ex præcipua regni no-
bilitate. quorum nomina vt sigillatim prodantur, opus esse non arbi-
tror. Tomerensis Abbas, cum quo rem omnem communicarat, consi-
lij auctor fuit. Per legatos enim roganti, ecquid sibi faciendum puta-
ret in tanta rerum perturbatione, legatis præsentibus in horto summa
caulium capita ferro deiecit: nihilque præterea aliud responsi dedit. Quæ
30 verò de Ramiri ignauia supra fidem, supraque veritatem prædicantur:
tam rudem eum, & ignarum belli fuisse, vt cum sinistra clypeum, dex-
tra lanceam teneret, equi habenas mordicus regendas putaret, tanquam
fabulas vulgi rижimus. Conuenit, inutilem rebus gerendis atque im-
parem regni oneri fuisse habitum. vnde occasio fabulandi. Omnino ge-
nita filia, cui Petronillæ nomen fuit, cum neque sibi neque alijs satisfac-
ceret, tædio victus non militaribus solum sed ciuilibus etiam abscedere
muneribus certus Oscæ, vbi regni conuentus agitabat, animi sententiam
coram explicauit, in vnam curam conciliandi Alfonsi Regis incumben-
dum decernens. de Vasconum iniurijs vlciscendis mentio nulla præ pa-
40 cis studio. & fortassis insidiarum illi crimen, quod erat impositum, com-
petenter eluerant. Raymundus Barcinonensis concordia inuendæ inter
Castellanos & Aragonios præcipuus auctor extitit: cui magnæ cum vtro-
que Principe necessitudines erant: & spes obijciebatur Aragonij regni po-
nuendi Caxali viro primario internuncio. Alauona ad Iberi ripam supra
Cæsarau-

Cæsaraugustam decem & sex millibus passuum situm oppidum, Regum colloquio designatum: dies dicta vigesima quarta Augusti. quo die Alfonso Castellæ Rege concedente Cæsaraugusta Aragonio imperio restituta est, rescisso nimirum eo fœdere, quod cum Garsia Rege Vasconum haud multo ante initum fuisse monstratum est. Calataiuba, Alauona, aliaque citra Iberum oppida Ramiro concedente retenta sunt. ijs legibus inter utranque gentem concordia constituta. Cuius confirmandæ causâ Ramiri filia obles data, ut Sanctio Alfonsi filio nubere impetrari non potuit: cum Raymundo Barcinonensi pacta esset: quod Aragonijs rebus commodius fore videbatur, propter ditionis amplissimæ vicinitatem: & quoniam ab Alfonso sororio nihil non impetraturus fore credebatur. Hæc eo celerius administrantur, quod Garsias Vasconum Rex bellum comparare nunciabatur, vir insigni animi magnitudine: qui aduersus duorum præpotentium Regum arma, non tantum imperium nouum tutatus est, sed etiam ditionis fines proferebat. Margaritam Rotronis Perticarum Comitissæ filiam uxorem habuit: & cum ea dotis nomine Tudelæ principatum. Itaque se Pompelone, Anagari, Alauæ, Vizcayæ & Guipuscoæ regnare publicis litteris affirmabat. Francorum vires multum contulerunt: cum Ludouicus Galliarum Rex noui Regis & infirmi patrocinium suscipere gloriosum sibi fore putaret. ad Gallurem & Cortes oppida, Castellæ & Vasconum castra collata: acie tamen dimicatum non est, cum utriusque totius certaminis aleam subire formidarent. id vero propius quam quod fama tenuit, religioni id datum: cum per eos dies Christi Dei ad vitam reducis memoria anniuersarijs sacris celebraretur. Augusti die undecimo, eodem salutis anno millesimo centesimo trigesimo septimo, Raymundi Barcinonensis & Petronillæ infantis nuptijs pactis, Ramirus Rex regni curam & administrationem abdicat. Osciæ in D. Petri se abdit tranquillioris vitæ studio, retento tantum regio nomine, atque si quando uti vellet potestate. Qui arces & oppida præsidijs toto regno obtinebant, iussi sunt in Barcinonensis verba nouo sacramento iurare. & quoniam in ea rerum perturbatione motuque viri principes pro se quisque, ut fit, Regi seni operam suam carissimè venditarant, oppidaque & arces extorserant, prorsus ut regni viribus distractis dilaceratisque, regni maiestas ad solum nomen redacta esse videretur: donationes tanquam iniquissimo tempore extortæ, nouo decreto rescissæ: eæ præsertim, quæ post Barcinonensem Comitem generum ascitum concessæ erant. Vasconum imperium iisdem finibus describi mandatum: qui Pompelone in superiori fœdere designati erant. Raymundus regni cura suscepta, continuo ad Alfonso abiit. Carrione Vaccæorum oppido initæ paulò ante pacis conditiones ab utroque Principe retractatæ: datumque, ut omnem citra Iberum regionem Aragonij Reges obtinerent, quasi Castellæ stipendiarij. Itaque Octobri mense proximo, Raymundus Cæsaraugustam inuectus, inter faustas populi voces patrem patriæ, & pacis ac felicitatis auctorem acclamatum, eius vrbes ac verò totius reipublicæ statum composuit, tranquillitatem

tem fundauit. His rebus perficiendis, Guillelmi Raymundi Cataluniæ Senescali (nomen id potestatis erat & magistratus) pro ea auctoritate & gratia, qua apud Ramirum Regem valebat maxima, opera præclara extitit. pro eo merito abs Barcinonensi Comite, Moncada municipio donatus est, Moncadarum familiæ nobilissimæ conditor, auctorque princeps.

Alfonsus Portugalia Comes, Rex proclamatur.
Cap. XVII.

10

X aliena perturbatione Lusitani augendi ditionem nomenque amplificandi occasionem nacti sunt. Alfonsus Portugaliæ Comes non minus belli quam pacis artibus clarus, reipublicam illustrare, atque bonis omnibus augere, exornareque non desistebat. Conimbricæ S. Crucis nomine monasterium exædificandum curauit, ipsiusmet olim sepulcro celebre. Leira oppidum, quod ea tempestate Mauris ereptum est, ei monasterio dono datum. Magnarum rerum hæc initia fuerunt. nam eius seculi anno trigesimo nono contractis vndique ex tota ditione copijs in Maurorum fines populabundus penetrauit: Tagoque superato, Ismarem Maurorum Regem, qui ea loca imperio obtinebat, bello petijt. In ea expeditione, priusquam ad manus deuentum esset, Egas Nunnus Alfonsi nutritus, cuius consilijs eatenus reipublica steterat, extinctus est. Portus vrbe in Benedictinorum cœnobio, quod vulgò Sosa dicitur & sua ipse impensa ab imo totum extruxerat, eius & filiorum sepulcra monstrantur: Therasiæ vxoris in Serefedæ Cisterciensi cœnobio, octo à Lameco millibus passuum: quod ipsa etiam ædificandum curauit: utrunque (sic credimus) ex manubijs belli Maurici. Alfonsi conatu nunciato, Ismar quàm maximos potest tota prouincia delectus habet. quinque alij Maurorum reguli in auxilium euocati. Ea diligentia numerosus exercitus conflatur. utraque castra ad Castrum viride posita. vicina planicies, cui Vrichij nomen tunc fuit, nunc Regum capita vocitatur, ad pugnam delecta. Rigat ea arua Chalybs, ex agro Pacensi corruatis aquis ignobilis primùm: inde sensim auctus in Salacensem Oceani sinum elabitur nauigiorum capax. Hostium multitudine cognita, initio Alfonsus ancipiti cura anxius erat. hinc magnitudo periculi obuersabatur animo: inde ignominia, quam inuri nomini Christiano necesse erat certamine detrectando: contumeliamque ex ea re in victore exercitu remanere grauissimum iudicabat. Vicit honesti cura: præsertim cum milites ad eam bona spe pleni essent, ut altero ante pugnam die, octauo Kalen. Augusti, qui dies D. Iacobi memoria sacer est, eius seculi anno trigesimo nono, Alfonso in castris magna lætitiæ significatione Regem proclamarint. Id incitamentum erat, ne à turpi fuga collatum honorem auspicaretur. Biduo elapso acies ad pugnam instructæ. pauca pro tempore nouus Rex locutus. Verba, inquit, milites, fortior rem neminem faciunt. Ducis oratione excitati animi mox ad ingenium

,, nium redeunt: quantam quisque virtutem habet, talis in discrimine ap-
 ,, paret. Quo loco res sint æquè mecum intelligitis. hostium multitudine &
 ,, locorum conditione, ignavis fugæ locum sublatum. fortibus audacia pro-
 ,, munimento erit. Quid turpius quàm in pedibus salutis spem eos ponere,
 ,, in quorum dextris sint arma? terga hostibus ferienda præbere: quorum
 ,, illi vultum ferre vix poterunt, modò metus faceflat & ignauia? Qui vo-
 ,, bis animus sit, hæc alacritas ostendit. mihi stat sententiã, aut mortem aut
 ,, victoriã reipublicæ satisfacere: quorum alterius omen Deus auertat, alte-
 ,, rum vt contingat in vobis situm est. Aduersus toties victam perfidiam im-
 ,, pietatemque pugnabitis. idem ergo illis & vobis animus erit, qui victis & 10
 ,, victoribus esse solet. humilis, formidolosus, & ignauus hostibus: vobis ex-
 ,, celsus & alacer. A me certè non disciplinam tantum, sed etiam pugnandi
 ,, exempla petite. Vos videte, ne regium nomen ad ludibrium dedisse videa-
 ,, mini. Secundum hæc verba, pugnæ signum proponitur: signaque inferri
 ,, mandatum. idem hostes faciunt. pugnatur ab vtrisque acriter, pro gloria
 ,, pro salute, pro imperio. Maurorum tandem multitudo nostrorum virtute
 ,, deuicta est. magnus ex ijs numerus trucidatus. plerique capti. quinque re-
 ,, gularum signa in potestatem venerunt. Ex eo Regum Lusitaniæ insignia
 ,, in clypeo cæruleo, quinque alia scuta minora esse cœperunt. alias alij signi-
 ,, ficationes captant: & quinque Christi Dei vulnera significari contendunt, 20
 ,, stultè scilicet & inaniter. Sanctij eo nomine secundi Lusitaniæ Regis æta-
 ,, te, ad vetera insignia, castella circum clypeum adiuncta: non eodem semper
 ,, numero, nunc septenario. Hæc fuit illa pugna, tantopere Lusitanicis histo-
 ,, ricis celebrata: in paucis ea ætate memorabilis. vnde breui Lusitaniæ Re-
 ,, ges in magnam potentiam creuerunt. Regem ea victoriã clarum vincitæ
 ,, tandiu matris crimen obscurabat: & re cognita Romanus Pontifex Inno-
 ,, centius II. qui per hæc tempora ecclesiam gubernabat, conatus est eum ab
 ,, ea mente deducere, cum matre reconciliata gratia. Missus Conimbricensis
 ,, Episcopus Roma cum amplissimis mandatis monere Regem non desti-
 ,, tit, vt filij officio erga matrem senem defungeretur. Impium videri non 30
 ,, imperium tantum occupasse, sed etiam libertatem eripuisse. Nullam tan-
 ,, tæ iniuriæ inferendæ satis honestam afferri causam posse. Verùm cum ad
 ,, has voces Alfonsi aures obsurduissent, Episcopus Conimbrica vrbe sa-
 ,, crificijs interdicta, ex Lusitania discessit. Rursus Cardinalis quidam Ro-
 ,, ma ea de causâ legatus nihilo meliora tulit. prorsus vt regijs minis co-
 ,, actus interdicti sententiam, quo vniuersam ditionem implicarat, retracta-
 ,, rit. Manricus Lara ea tempestate opibus & nobilitate clarissimus erat, be-
 ,, neficio Castellæ Regum Molinæ regulus. huius filiam Malsadam nomine
 ,, Alfonsus Lusitanus toro sibi iungendam curauit. Nati ex eo coniugio 40
 ,, sunt Sanctius, Vrraca, & Therasia illa, quæ Philippo Flandriæ Comiti
 ,, nupsit olim. præterea furto genitus filius alter, Petrus nomine in Al-
 ,, fonsi filijs numeratur. Peracta nuptiarum celebritate ad arma est recursum.
 ,, Scalabis ad Tagi ripam improuiso occupata: cum ante lucem ciuibus in-
 ,, scijs in vrbe esset penetratum à nostris. Ex eius belli manubijs, Cisterciens-
 ,, se Al-

se Alcobasæ cenobium exstructum: quod votum eã Rex præteriens, si vr-
 be potitus esset, nuncuparat. Albohali Almoravidum, & Abdelmon Al-
 mohadum (noua ea familia inter Mauros erat) Reges, de Africæ imperio
 summa contentione decertabant. Id dissidium Mauros, qui in Hispania
 erant, iniuriæ opportunos præbebat: & magis stare videbantur no-
 strorum cessatione, cum ciuilibus bellis æstuarent, quàm sua ipsorum
 virtute. Tanta otij copia, vt litterarum studia diligenter colerent, qui-
 bus inter arma locus non est. Cordubæ præsertim, vrbe magnorum sem-
 per ingeniorum matre altriceque, viri hac tempestate extiterunt, in om-
 ni philosophiæ parte clari, atque præstantes. Auicena, quem principi
 10 loco natum, ac Regis filium fuisse nonnulli disputant: negant alij fuisse
 Hispanum. Auerrois clarissimus Aristotelis explanator, Auicena æmu-
 lus: qui in libros Aristotelis de cælo commentaria scribere se ait, an-
 no Arabum quingentesimo trigesimo, Christi nimirum millesimo cente-
 simo trigesimo quinto extremo, is Arabum annus initium habuit: præte-
 rea Auenzoarius insignis studijs matheseos astrologiæque. Hæc Cordubæ.
 In Lusitania autem, noua expeditione Sintra municipium ad promonto-
 rium Artabrum, non procul ea parte, qua Tagus in Oceanum euoluitur,
 Alfonsi armis expugnatum est. Locus commodissimus erat propter vicini-
 20 tatem maris. Itaque ex Gallia, Anglia, Belgioque Regis inuitatu validæ
 classes venerunt: prorsus vt externis copijs confirmatus Olisiponem eo
 tractu vrbe amplissimam, Lusitaniæ principem circumsidere non dubi-
 tarit. nobilissimæ huius obsidionis exitum priusquam explicamus, ad in-
 termissa recurrendum est.

Almeria à nostris expugnata. Cap. XVIII.

30 **D**VM hæc in Lusitania geruntur, Vascones & Aragonij bel-
 lis ciuilibus æstuabant. Alfonsus Imperator belli & pacis in
 Hispania arbiter habebatur. duorum Regum, qui prior eius
 amicitiam occupasset, is victoriã de aduersario certò si-
 bi pollicebatur. Itaque certatim ad id ab vtraque gente con-
 cursum. prior Raymundus Bareinonensis noui regni cura suscepta, mul-
 tisque ex eo difficultatibus implicatus Alfonsi conciliandi, atque in
 partes alliciendi cupiditate, Carrionem Castellæ municipium se conta-
 lit. neque successus defuit: pro iure enim affinitatis, quæ inter vtran-
 que Principem erat, haud ægrè impetratum est, vt Cæsaraugusta, Turiaso,
 Calataiuba, Daroca, aliaque cis Iberum oppida Aragonij iuris, quæ Ca-
 40 stellanis præsidijs tenebantur, Raymundo cederent tanquam Castellæ Re-
 gum stipendiario. de Rege Vasconum Garzia, qui frequentibus incursioni-
 bus Aragoniam, Tudela Cæsaraugustam vsq; infestam reddebat, tum qui-
 dem mentio nulla: biennio tamen post, nimirum salutis anno millesimo cen-
 tesimo quadragesimo, Raymundus ijs iniurijs prouocatus, fretusq; Alfon-
 si amicitia ad eum Carrionem rursus adiit. vbi Aragonios inter & Castella-
 nos

nos aduersus Vasconum Regem Garsiam foedus factum est: ex quo oppida, quæ Aragonij iuris erant, & à Vasconibus obtinebantur, Aragonijs: quæ Castellæ ditioni erant detracta: citra Iberum, cum fide, quamprimum communi hosti essent erepta, antiquis dominis reddenda erant. Nauarræ ipsius pars tertia Imperatori tribuebatur: duæ aliæ partes Raymundo stipendiarij nomine pactæ. Dirempto colloquio, quasi signo dato in bellum vtrinque itum est. Raymundum aliæ curæ distinebant. primus ergo Alfonso Imperator Burgos delatus, quam maximos potest tota prouincia delectus habet: numero loque exercitu conflato superatis Aucæ montibus in fines Nauarræ irruit. maior apparatus terrorque quam belli exitus fuit. missis vltro citroque legationibus, Præfulumque industria, qui vtriusque Regis castra sequebantur, pax inter vtranque gentem facta est. ad Iberi ripam, Galagurrim inter & Alfarum, ad colloquium ventum. affuit Berengaria Alfonsi vxor. In eo congressu non tantum concordia sancita, sed etiam pactis nuptijs firmata, Sanctium inter Alfonsi maiorem natu filium, & Blancam Garsie Regis filiam, ob teneram quidem ætatem nuptui immaturam: cæterum vt fidei data obseques esset, in foci potestatem continuo contraditam. ad nonum Kalend. Nouembris foedus factum. Mutatæ repente Alfonso voluntatis haud satis idoneam causam reperiēbam. libet tamen suspicari haudquaquam mentis inconstantia ingenijque leuitate factum: quid enim ea tempestate Alfonso grauius, quid sanctius? sed cum stultum fore iudicaret Aragonios, qui negotijs alijs implicatos præsidij, aut nihil aut parum afferrent, alieni periculi fructus integros referre: sibi priuatim consilium cepit. Raymundum enim Barcinonensem domi, forisque grauissimæ curæ à cogitatione belli Nauarriçi auocabant. Primum Mauri communes hostes bello petendi erant. Itaque ad Cingæ annis ripas Chalamera & Alcolea oppida barbaris erepta à Ducibus, qui Raymundi nomine limiti præfecti erant. deinde milites Hierosolymitani, qui regni iura ex Alfonsi Aragonij Regis non ita pridem defuncti testamento repetebant, aliaqua ratione conciliandi. Veneratque ea de causa Raymundus militiæ D. Ioannis Magister. quo agente conuenit tandem, vt Cæsaraugustæ, Calataiubæ, Oscæ, Barbastri, & Darocæ, alijsque oppidis, quæcunque Mauris eriperentur, Hierosolymitani milites ex singulis religionibus, Christianis, Mauris, Iudæis singulas familias subiectas haberent: eæque ipsorum auspicijs iussuque militarent. alij præterea reditus, opimæque prædia tota ditione data: vnde magno quamuis numero milites vitam militiamque sustentarent. Iaccæ alijsque locis, domicilijs constituendis descriptæ designatæque aræ. Illud in primis est cautum, vt Raymundo ipso sine prole defuncto, regnum rediret ad milites. Ijs conditionibus paciscendis, retractandisque, aliquot anni elapsi: quas Guillelmus Patriarcha Hierosolymitanus cæteri que milites D. Ioannis suo diplomate ratas Hierosolymæ habuerunt, ad quartum Kalend. Septembris salutis anno millesimo centesimo quadragesimo primo. accessit

cessit Fulconis Hierosolymitani Regis consensus, ac Hadriani tandem IIII. qui post aliquot annos Romanam ecclesiam regendam suscepit, approbatio. Eo foedere Templarij etiam milites comprehensi: quibus quod æquior esset Raymundus, cum recenti memoria Raymundus Berengarius eius pater eam militiam esset professus, plura attributa sunt. Montio aliaque oppida & arces magno numero donata: decima regionum vectigalium: quinta eorum quæ bello Maurico quæsitæ essent: immunitate milites omnes donati: neque nisi eorum consensu, pacem genti cum Mauris fore conceptis verbis promissum iuratumque. Hæc Gerundæ pacta conuentaque, Guidone Cardinali Pontificis Romani Legato præsentate, disceptanteque, vigesimo septimo Nouembris die, anno millesimo centesimo quadragesimo tertio. Excepit nouum bellum in Gallia aduersus Baucios, familiam ea tempestate opibus & clientelis cum primis copiosam & validam. Raymundus Baucius Stephanie vxoris (quæ Aimilliani Comitis Gilberti filia erat, Dulcis soror eius, ex qua Raymundus & Berengarius nati sunt, vt est superius demonstratum) iura repetens Prouinciæ principatus partem obtinere satagebat: sin minus iure iudicioque, certè Marte arbitro. Non deerant in prouincialibus studia, cum externi Principis Berengarij imperium auersarentur: ac pro insita multitudine leuitate, noua semper antiquis meliora fore sperabat. Bellum inchoatum Berengarij ætate, eius morte aduersus filium Raymundum Berengarium nomine amplius exarsit. ætas pueri contemptui erat, imperij vires nondum confirmatæ: prorsus, vt Raymundus Barcinonensis pueri propinqui, rebus cæteris prætermisissis, patrocinium suscipere non dubitauerit. Bellum acre fuit: seque Raymundus quo maior esset auctoritas scilicet, Prouinciæ Marchionem dixit. Aduersarij eo redacti, vt Raymundus Baucius paterna ditione fermè omni spoliatus, vltro Barcinonem veniens, Raymundi se suaque fidei voluntatique permiserit. Pax inter vtranque familiam æquis conditionibus facta: Baucioque restituta quæcunque belli iniuria erant ablata. præterea Trencataium municipium ea lege datum, vt Prouinciæ Comitum eo nomine stipendiarius esset. Iis difficultatibus negotijsque Raymundo distento, Garsias Vasconum Rex occasionem tempusque nactus est sese amplius confirmandi. ac in primis Alfonsum Imperatorem, penes quem rerum summa potestas erat, vt amplius deuinciret, Vrracam eius ex impari matre filiam vxorem duxit. Anno millesimo centesimo quadragesimo quarto, octauo Kalend. Iulij Legionis nuptiæ regio apparatu celebratæ sunt: ludrica militaria commissa: agitati tauri: cæcis, galeis sudibusque munitis porcus occidendus obiectus, magno astantium plausu risuque: cum spe lucri prædæque inter se ictu aberrante grauter quidem, sed citra noxam ferirent. Vrracæ mater Gontroda fuit in Asturibus nobilissima: cuius ad Ouerum in Veguæ virginum cœnobio, quod de suo extruxit, & vbi vitæ reliquum exegit, sepulcrum cum inscriptione monstratur. Ex Garsia Rege & Vrraca, Sanctia nata est ea, quæ Gastoni Bearnensi Vicecomiti nupsit

primum: atque eo sine prole defuncto Petro Molinæ Comiti viro al-
 teri Almericum peperit: qui consequenti tempore Narbonæ principa-
 tum tenuit. Interea Africa bellis ciuilibus tumultuabatur. in Hispania
 inter Mauros quidem grauissimi motus erant, factione tricipiti. Zepha-
 dola Rotæ regulus, quod oppidum ad Bætis ostium situm est, ex vete-
 ri Regum Maurorum sanguine, nostris fauebat: eoque Duce Hispalim erat
 à nostris vsque penetratum. Azuelis Cordubæ præfectus, Valentia Aben-
 gamia dissidebant inter se, meliora ferente Abengamia. Inter pios su-
 periora bella cepisse finem videbantur. Raymundus tantum, & Gar-
 sias aliqua ratione conciliandi erant. Alonsus Imperator, pro ea ne-
 cessitudine quæ illi cum vtroque erat, & ne præclara occasio bello pe-
 tendi barbaros qui in Bætica latè dominabantur efflueret, vtrunque
 Principem in oppidum S. Stephani euocauit: vt mutuo colloquio pax
 componeretur. anno millesimo centesimo quadragesimo sexto, mense
 1146 Nouembri ad colloquium ventum est. pax quidem perpetua conciliari non
 potuit: induciæ tantum inter vtranque gentem vt fierent impetratum.
 additumque vt quoniam Alonsus de bello sacro cogitaret, atque in
 eam rem lectissimas copias paratas haberet, Garsias terra, Raymun-
 dus mari instructa valida classe, eius conatus iuarent. Primo vere se-
 quentis anni à tribus Regibus arma Bæticiæ illata sunt. direpta oppida
 atque incensa, vastati agri, donec Cordubam ventum est, urbem in pla-
 nicie ad Bætis ripam lautissimam, opulentissimamque, armis virisque
 potentem: ad hæc totius fermè Hispaniæ imperio, quam late barba-
 ri dominabantur haud multo ante maximè insignem. ager omni fertili-
 tate terræ inter primos in Hispania. Hanc urbem Regis Marrocij no-
 mine Abengamia Præfectus obtinebat. Is tanto belli apparatu perter-
 ritus, urbem continuo dedit, paratus imperata facere, frumento, pecu-
 niæque nostros iuuare. Templum maximum Raymundus Toletanus Præ-
 sul Regis iussu ex Christiano ritu expiauit. vrbi præsidium nullum im-
 positum, ne dissipato exercitu vires minuerentur, cum tantum belli su-
 peresset. neque enim sine valida manu firmari poterat ob amplitudinem vr-
 bis: nec id virium erat, vt firmando præsidio & perficiendo bello satis esset.
 incustodita est relicta, nulla ex eo vtilitate aut gloria. Abengamiæ fidem
 noua sacramenti religione obstringere visum est Alcorani contractu, (qua
 cæremonia grauissimum eius gentis more iusiurandum continetur) rempu-
 blicam Alonsi nomine cum fide gubernaturum. Timor haud diuturni offi-
 cij magister est. Itaq; vix nostri ex ea vrbe discesserant, cum Maurus præfe-
 ctus datam fidem fefellit. Biatiam promotæ castra, quam in urbem Mauri
 ex tota prouincia vires contraxerant, certi de rerum summa cum nostris di-
 micare. Res periculo proxima erat, Alonsi animus de euentu sollicitus. Di-
 ui Isidori species per somnium oblata (sic fama est) nutantem con-
 firmavit. Vanam visionem non fuisse rei euentus comprobauit. postero
 die totis vtrinque viribus pugnatum. Mauri cæsi atque fugati. vrbs de-
 dita, atque mutato consilio, militari præsidio firmata: ne Corduben-
 sium

sium exemplo rebellare posset, neve à tergo hostile aliquid relinquere-
 tur. Eius vrbs expugnatione Roderici Asagra, qui Stellam oppidum in
 Vasconibus obtinebat, virtus & diligentia maximè commendatur. Huius
 filius Petrus Rodericus Asagra urbem Albarracinum primus imperio ob-
 tinuit. Almeria firmissima ea tempestate vrbs ad Mediterranei maris lit-
 tus sita in Basteranorum & Bastulorum confinibus, antiquis Abdera seu
 Portus magnus, nostrorum armis petita est. eò copijs omnibus itum. Vno
 tempore Genuenses, Barcinonensesque ita moderari cursum nauium ius-
 si, superato Charidemo promontorio classes ad urbem circumegerunt.
 10 Terra marique barbari impugnati: atque post aliquot eruptiones leuia-
 que prælia, in muro patefactus aditus, turresque aliquot captæ: vnde
 per vim reliqua vrbs expugnata est decimo sexto Kalend. Nouembris
 anno millesimo centesimo quadragesimo septimo. viginti Maurorum mil-
 lia, qui vrbe capta in arcem confugerant, pretio vitam redimere com-
 pulsi. sic piratis perfugium sublatum, vnde finitimis longinquisque lit-
 toribus imminebant formidabiles Hispaniæ, Galliæ, atque Italiæ. Ea
 expeditionem maturandi præcipua causa fuit. Præda omnis militi di-
 stributa. Genuensibus præmium fuit vas smaragdeum insigni magni-
 tudine: quod illi reliquæ prædæ præferendum tunc quidem iudicarunt,
 20 & nunc in thesauris seruant. Tametsi alij scribunt in bello sacro Cæ-
 sarea expugnata in Syria inuentum. & opinio est in eo Christum Deum,
 postremo cum discipulis cœnatum, vulgi scilicet & sine auctore. Cle-
 mens Alexandrinus in vili catino cœnasse ait. Anni tempus in hye-
 nem præcipitabat. itaque milites reducti in patriam, non fructu victo-
 riæ lætiores, quam vltione de barbaris sumpta. Validam Genuensium
 classem, qui mari ea tempestate latè dominabantur, Raymundus Bar-
 cinonensis nactus paciscitur, vt in reditu operam aduersus barbaros,
 qui Aragoniæ partem & Baleares obtinebant, sibi nauarent, tertiam
 eorum, quæ bello quæsitæ essent illis redditurum pactus. præterea in singu-
 30 lis oppidis, quæ capta essent, Genuensibus templum, forumque pro-
 prium. Denique negotiatoribus vestigalium immunitatem fore. Hoc præ-
 sidio, hisque opibus Dertusa vrbs nobilissima expugnata est: quæ quoniam
 ad ostium Iberi sita est, subuectionibus ex mari, atque commercio com-
 modissima erat. atque hæc sequenti anno gesta sunt. Tertio Ilerda Fra-
 gaque ereptæ Mauris, oppida nobilissima: alterum Iulij Cæsaris olim vi-
 ctoria obsidioneque: alterum nuper Alonsi Aragonij casu. Ilerda Vr-
 gelitano Comiti quasi beneficiario data est, nauatæ in eo bello operæ
 merces. Guillelmus Peresius Rotæ Præsul, Ilerdæ Episcopus est creatus,
 40 & Rotæ Episcopus vocabant.

Olisipo in Lusitania capta.
Cap. XIX.

ES Maurica in præcipiti erat. Christianum nomen & gens re-
florebat in Hispania opibus, equis, armis, atque secundo vi-
ctoriarum cursu. arces, oppida, & vrbes passim à nostris carpe-
bantur. Portus est maris media ferè Lusitaniæ ora, quem Tagus
in Oceanum mittens efficit, Fauonio vento obiectus, angusto aditu atque
impedito, spatijs latissimus. ad ripam huius portus, à Septentrione, Olysi-
po vrbs totius Lusitaniæ nobilissima latissime fusa est. retro colles assur-
gunt molli ascensu. Hos vrbs ædificia occupant, minori aliquanto latitudi-
ne, quam pro longitudinis modo. veterum murorum ambitus haud latissi-
mus. suburbia latiora, nostra præsertim ætate: cum propter Orientis com-
mercium multi mortales eò domicilium transtulerunt. vici & plateæ enor-
mes magna ex parte: quod inæqualitate locorum vitium contigit, & incuria
ædificandi, præsertim rerum potentibus Mauris. Recentia ædificia
viæque multò elegantiores. Ciues honesti, mercatores copiosi, victus cultus
que vitæ moderatus: ager præcipua bonitate: dextra læuaque pagi, vil-
læ, ædificiaque collucent, regium splendorem æmulantia. Eam vrbs Al-
fonfus Lusitaniæ Rex, quoniam imperij Maurici arx & propugnaculum
erat, expugnare cupiebat. Conanti vires deerant. externæ opes quærendæ:
cum cæteri Hispaniæ Reges alij alijs bellis impliciti essent. capto Sintra
oppido, vti paulò ante dictum est, loci opportunitate inuitatus, è Germa-
nia, Anglia, & Gallia Belgica classes magnis propositis præmijs ad belli
societatem euocauit. magnum præsidium in mutua Principum & prouin-
ciarum beneuolentia situm est. Itaque vrbs validissima Alfonso virtute, ex-
ternisque opibus, eodem prorsus mense quo Almeria in Bætica, capta est.
classes ad portus aditum collocatæ, ne qua ad obsessos ex mari annona inue-
hi posset. Nostrorum castra ad D. Vincentij: externorum eo loco posita,
vbi deinde D. Francisci monasterium exstructum est. quæ loca nostra æta-
te vrbs amplitudine comprehensa sunt. Multa prælia vario euentu facta.
nostri pro imperio, hostes pro salute enixè dimicabant. Vrbs moenia mul-
tis partibus impugnata. ac tandem Crispini & Crispiniani festo die, cum
prope spem impugnationis esset, acie instructa hanc Alfonso ad suos oratio-
nem habuit. Haudquaquam ad vrbs vnâ oppugnandam adductos vos
esse credite: sed in vna vrbe vniuersam capietis Lusitaniam. hic pecunia
hostium est: quæ nobis maximo vsui erit ad bellum. Hic tormenta, arma, ar-
mamenta: hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, atque rerum omnium rece-
ptaculum. Ijdem hostes sunt, quos toties superioribus bellis profligastis.
eadem virtute, & industria: nisi quòd ciuium multitudo ciuilibus artibus,
quàm armis aptior est, ipsa se impedit in pugna. Milites in vrbe pauci sunt:
ijque continuata quinque mensium obsidione, imminuti numero. Audete
ergo vincere: supremoque impetu in vrbs muros tot prostratos partibus
irruite. Per rudera & strages lapidum penetrate: nullus erit qui vestræ vir-
tuti resistat. His dictis cum omnes vna voce pugnæ signum poscerent, in vr-
bem inuaditur. Rex ipse, quod plurimum ad inflammandos milites valuit,
testis, spectatorque virtutis cuiusque aderat. insignis pugna atque cruenta
fuit.

fuit. nostri muro succedere, atque in vrbs irrumperere conantur. obsessi om-
ne genus tela iactabant: neque vllum frustra cadebat in tanta frequentia
militum. Tandem refracta porta, cui Alfamæ nomen est, in vrbs ir-
rumpitur. Cædes magna fuit. supplices in seruitutem capti. præda militibus
cessit, opinione maior. Templum ritè expiatum, Gilbertusque, externus
quidem homo, cæterum eruditionis opinione & probitatis laude præstans,
Episcopus creatur. Capta est vrbs octauo Kalend. Nouembris, alij duode-
cimo dicunt. omnino quo loco Regis castra erant, cœnobium Regis im-
pensa ædificatum est S. Vincentij nomine: quem præcipua pietate colebat:
& vt ex nomine victoriæ monumentum posteris esset. Externi milites ma-
gno numero, cum Lusitaniæ copias cultumque adamassent, atque aeris tem-
periem, hyemem egelidam, æstatem continuis ex mari ventorum flatibus
mitem, in prouincia domicilia constituere certi, patriamque mutare Lusi-
tania: Alfonso Regis permisso, oppida Almadam, Villam viridem, Arru-
dam, Zambuiam, Castaneram, aliaque condidisse memorantur. Rex victo-
ria vsus Alanquerium, Obidos, Eboram, Helbes, Muram, Serpam, Pacem Iu-
liam, aliaque oppida & vrbes toto eo tractu incredibili felicitate Mauris
eripuit: prorsus vt Alfonso virtuti omnia prona esse viderentur. Verùm hæc
aliquot deinceps annis gesta sunt: nunc iter ad historiæ ordinem reuocanda
narratio est.

Diui Eugenij corpus repertum. Cap. XX.

VO hæc tempore in Hispania gerebantur, Eugenius eo no-
mine tertius Lucij secundi successor, domo Pisanus atque ex
Cisterciensi familia, Romanam ecclesiam rectè & prudenter
gubernabat. Res piorum in Syria nutare videbantur, extincta
magna ex parte martia Lotaringiæ sobole. vt enim fata quæ-
dam, sic hominum ingenia cælo terraque, ac precipue temporis longin-
quitate degenerant. circumfusi omni ex parte barbari rem Christianam in
magnum discrimen adduxerant. Balduinus eo nomine. III. Fulconis fi-
lius, regnum haud magnis viribus potentiaque administrabat, imposito
oneri impar propter imbecillitatem ætatis. Eugenius Pontifex eo pericu-
lo prouocatus, ac Christianæ religionis amore succensus, in Galliam abiens
Christianos Principes ad bellum sacrum excitare non desistebat. Contra-
dum Imperatorem, & Ludouicum Galliarum Regem, vt cum lectissimis copijs
in Syriam proficiscerentur, permouit, atque in eam rem intentus Remis vr-
be Galliarum Episcoporum ex toto orbe conuentum indixit anno millesimo
centesimo quadragesimo octauo. Ad eum conuentum Raymundus Toleta-
nus Præsul ex Hispania abiit. Lutetia Parisiorum in ipso itinere posita est.
Eò cum peruenisset Dionysiacum templum, quod quarto ab vrbe lapide in
oppido eiusdem nominis situm est, D. Dionysij cineribus sacrum, & Re-
gum Galliarum sepulcris nobile atque impeditum, inuisendi studio abiit. Ibi
dum moles templi, & ornatum curiosius contemplatur, & singula diligen-
ter

*et rex in proce-
dente victoria cor-
pore feliciter ad gra-
tiam moror a Ma-
uricio, Eboram, let-
Muram, serpa, Be-*

ter perscrutatur oculis, atque considerat, fortè an monitus animaduertit in
 facello quodam hæc verba in marmore incisa. HIC SITVS EST EVGE-
 NIVS MARTYR, PRIMVS ARCHIEPISCOPVS TOLETANVS.
 Eam inscriptionem miratus primùm, cum Eugenij memoria penitus in His-
 pania oblitterata esset, neq; vllum tantæ rei præterea monumentum extaret,
 libros eius templi, atq; schedas veteres diligenter excussit: inuenitq; consen-
 tire omnia, atq; ex ea re lætitiâ gestiens Remos ad Concilium abiit, solutoq;
 conuentu, atque ijs rebus pro quibus venerat, ex sententia constitutis in
 Hispaniam tantæ rei lætus nuncius reuertit: Regisque & procerum, atque
 adeo vniuersæ gentis animos re nunciata, gaudio quàm maximo cumulauit. 10
 Ita tunc quidem res habuit. Broniense monasterium in Gallia Belgica agro
 Namurcensi situm est, D. Petri nomine sacrum. eius monasterij Benedi-
 ctini sodales D. Eugenij corpus pia fraude, an prece Gerardi fundatoris
 Dionysiacis monachis extortum, Broniumq; illatum affirmant anno non-
 gentesimo vigesimo, ad quintumdecimum Kalend. Septembris. Nimirum
 parte concessa, totum abstulisse crediderunt. Consilia Toletum reducendi sa-
 cros Eugenij cineres agitari cœpta, Regina Berengariæ atq; Archiepisco-
 pi coniuncta ferè funera disturbarunt. Regina enim proximo anno mil-
 lesimo centesimo quadagesimo nono defuncta est, atque in Compostella-
 no templo, quod præcipua religione viuens coluerat, sepulta. Annum Re- 20
 ginæ funere scædum magis insigniuit sanguinis imber, quo in Lusitanæ
 parte & ditione Maurorum pluit. Tertio anno salutis millesimo centesimo
 quinquagesimo, Augusti die nonodecimo, Raymundus Præsul longæua
 ætate, & longinqui itineris laboribus fractus decessit. in Toletano templo
 maximo sepultus fuisse, magis ex coniectura creditur, quàm certo aliquo
 monumento confirmatur. successit in Archiepiscopatu Ioannes magno ani-
 mo & antiquæ probitatis vir. Sic in Castilla res erant. In alia parte Euge-
 nius Pontifex Alfonso Lusitano hoc tempore regium nomen, & auctori-
 tatem rata habuit: & eius exemplo post aliquot annos, Alexander eo no-
 mine tertius diplomate, quod ab Alberto Cardinali, & S. R. E. Cancellario 30
 est promulgatum. Ab utroq; Pontifice annum vectigal imperatum: ab
 Eugenio quidem quatuor auri pondo, ab Alexandro autem libra cum trien-
 te. quod tributum an primis temporibus Lusitania soluerit in incerto est:
 nostra & maiorum ætate immunis prorsus est habita.

Libri Decimi Finis.

HISTO-

HISTORIAE

DE REBUS HISPANIAE.

LIBER VNDECIMVS.

Almohades veniunt in Hispaniam. Caput. I.

NOVAM Almohadum irruptionem gentis barbaræ
 & immanis exponere pergam. nouum in Africa atque
 Hispania regnum per hæc tempora constitutum. no-
 uaque bella atque internecina, quorum fluctibus res-
 publica Christiana agitata est in Hispania, miro quo-
 dam ac præcipuo alternantis fortunæ ludo: donec in-
 signi demum victoriâ parta, ac qua ea tempestate no-
 bilior nulla fuit, Maurorum vires debilitatæ accisæque sunt. Rem Matri-
 cam in Africa atque Hispania Albohali ex gente Almoravidum obtine-
 bat: vti est superius demonstratum. Quo tempore Tumertus quidam in
 Africa, tum in cæteris astrologiæ partibus præstans, tum prædicendis atque
 notandis ex natali die cuiusq; vita, ingenio, moribus & casibus (quæ scientia
 vanissima est,) nobilissimus, Abdelmoni cuidam in vegeto corpore magno-
 rum spirituum iuueni vultu considerato, & ex contemplatione siderum, ta-
 meti infimo loco natus erat atque ad eum patre figulo, regnum gentis denun-
 ciauit. Ita cælum portendere: sic in fati esse, quorum infringi vim non pos-
 se Maurica gens habet persuasum. Commodum vtriusque conatibus acci-
 dit nobilem ea tempestate Mahumetanæ legis interpretem, atque ex ea re
 præcipua sanctitatis & doctrinæ opinione, Almohadem nomine notis
 inducendis atque euulgandis legis interpretationibus multitudinis animos
 concitasse, ingenio mobili præsertim in Africa, cupidæque in primis rerum
 nouarum. Huic cum Tumertus vaticinium siue verò probasset siue simula-
 to: evertendi reipublicæ statuti consilia inter se communicarunt. Nihil
 est in speciem fallacius, quàm religionis præuæ species, vbi diuinum nu-
 men sceleribus prætextitur: nihil æquè reipublicæ exitiale, quàm vbi non
 patrio sed externo ritu sacrificatur. Itaque ab omni memoria, maxima im-
 peria consideramus, religionis dissidio esse labefactata: dum scissa in partes
 multitudine, à verbotum altercatione ad aperta odia proceditur: ac vtraque
 pars suas cogitationes armis tutatur. quod in præsentem accidit. Almohades
 enim pro ea auctoritate, quam nactus erat, sectatoribus persuasit, Abdel-
 mone Duce arma capere, atque Almoravidum regnum evertere. illegiti-
 mum esse imperium, quod per vim esset constitutum. Alatecinis sublatis fa-
 milia ex Fatima Mahometis filia maiori genus deducente. Præterea nisi Al-
 moravidum

moravidum imperio excusso, quas amplexi essent de religione opiniones cursum tenere non posse. impios eius gentis conatus iniurijs omnibus esse vindicandos. Itaque arma capere constituunt. verum cum bello strenui non essent, initio Albohali Regis armis, acie superati sunt. celsit virtuti multitudo. breui tamen reparatis viribus bellum instauratum. neque prius constiterunt, quam victis Almoravidibus Regem Albohalem peremerunt. Abdelmon locum tenuit: eoque Rege Almohadis sectatores (vnde Almohadum appellatio) rerum potiti sunt. iura & leges commutata: versoq; Africae statu, animum ad Hispaniam adiecerunt. Tumertus quidem in Africa substitit. ne hostibus se commouendi facultas esset, prouidebatur. Abdelmon, nouus Rex, & Almohades vates, cum lectissimis copijs in Hispaniam transmiserunt, non hostili animo statim, quia non desperabant gentis voluntariam deditioem: verum si morarentur spem sibi que priuatim consilium caperent, nihil eorum, quæ pati aut timeri possent, prætermisuri. Haud ægrè Mauris quicumque supererant in Hispania persuasum est, vt tempore inferuirent: nouasque de religione opiniones & ritus populariter admitterent. quod tanto studio factum est, tantoque tum veteris superstitionis, tum Christianæ religionis odio, vt quæcunque priores Reges constituerant, immutarent ipsi, atque inuerterent: & Christianorum reliquias, qui Mauris confusi velut astra inter noctis tenebras micabant, & vulgo Muza-
rabes dicebantur, omnibus cruciatibus cogere veterem religionem abdicare. Multi ad Christianos fuga elapsi. In hoc numero Clemens Hispalensis Præsul Talaueram delatus in eo oppido diu vita propagata decessit, vir sanctus, ac Arabicæ linguæ in primis cognitione præstans. Alij non pauci malorum mole oppressi victoribus morem gesserunt: prorsus vt ab hoc tempore, pauci inter Mauros essent nomine & professione Christiani. Operæ prærium factum erat Mauris Hispanis sub imperium adiunctis. Christianos de finibus laceffere tum quidem visum non est, terra marique potentes: sed potius redire in Africam, vbi præcipuæ factionis vires erant. Almohadi post reditum breui defuncto, prope Marrociū regni sedem, sepulcrum magnificum iussu Regis extructum: quod delusa multitudo, ficta sanctitatis specie fama que, religionis ergo frequentare cœpit. Venere in Hispaniam Almohades salutis anno millesimo centesimo quinquagesimo: imperij Arabum quingentesimo quadragesimo quinto. Rodericus Præsul sex minus annis ait in historia de Arabibus extrema: vitiosa proculdubio annorum ratione.

Garstas Rex Navarra mortuus. Cap. II.

VO anno Almohadibus Alfonso Imperatorem obuiam processisse inuenio, vastatisque Bæticæ agris Cordubam obsidisse Abdelmone reuerso in Africam (sic suspicor) Garstas Rex Vasconum prope Lorcam ditionis oppidum, equi casu in venatione afflictus ad rupem, atque extinctus est, vndecimo Kalend.

Kalend. Decembris, ipso D. Ceciliae profesto die: cum Stella Pompelonem festinaret, ciuibus haud ita magna de causa iratus, atque in vindictam præceps. regnauit annis sedecim. filios reliquit Sanctium, qui continuo in regno successit, insignia atq; insulas regni sumpsit Pompelone in æde maxima, quo loco patris corpus sepeliendum curauit: Blancam Imperatoris nulum: Margaritam, quæ Guillelmo Regi Siciliae nupsit, cui Malo cognomen tum fuit. Garstas mors Principibus alijs nouorum motuum opportunitatem præbuit. Raymundo præsertim Barcinonensi, & Alfonso Imperatori: tamen tot vincula affinitatis extabant. Sed nimirum Reges plures imperia faciunt, quam humanitatis, & modestiæ laudem: neque quid de ijs fama loquatur, præ cupiditate dominandi pensi habent: præsentis potètia cogitantes extingui etiam posse sequentis æui memoriam. Ij ad Tudelinum Nauarræ oppidum prope Aquas calidas conuenientes (affuit etiam Sanctius, iam dudum à patre Castellæ Rex renunciatus) foedus sanciuunt his legibus: Vt quæ Castellæ recenti memoria ablata erant Alfonso, quæ Aragoniæ Raymundo cum fide redderentur. Antiquam ditionem Vasconum, vbi iunctis viribus nouo Regi dempta esset, æquis partibus diuiderent: vt quis cuique locus opportunior esset. Pompelo nominatim Raymundo, Stella Imperatori cederent. Tudela communi imperio atque vtriusque auspicijs, diuisa in partes, gubernaretur. Raymundus pro ijs oppidis & vrbibus, quæ in Vasconibus quæsitæ essent, Castellæ stipendiarius esset, Sanctij & Petri Aragoniæ Regum repetito foedere. Additum præterea, vt quoniam de bello sacro præcipua cura erat, Valentia, tractusque terrarum Dertusa & Sucrone comprehensus, præterea Murcia, cum Mauris essent erepta, Aragonijs cederent tanquam beneficiarijs Castellæ Regum. Additum à Regibus iusiurandum: dextræ inter se contactæ. fidei acceptæ datæq; sanctissimum vinculum more gentis id est. Nauarrico bello inchoando tempus definitum post finem Septembris, cum foedus vigesimo septimo Ianuarij die percussum esset. quod turpe incepto, exitu inane fuit: cum nouus Rex eius rei fama vulgata nihil de sua comparatione omisisset: tamen ætate minor erat, externo præsidio non magis quam suorum beneuolentia munitus: in quo patrem superauit, subditis grauem, inuidiosumque. Inter Vasconum proceres Latio Gueuara antiqua nobilitate Aiuaris regulus, præcipua auctoritate erat: qui quod cæteros opibus & potentia facile superaret, Princeps Nauarræ dictus est. Imperatorem & Raymundum aliæ curæ distinuerunt, ne toto impetu in nouum bellum irruerent. Aragonij quidem, incursionibus Vallem Roncalem infestam habere cœperunt: Castellæque copiæ Vascones finitimos. vtrique haud magno operæ prætio: cum Raymundus Narbonem petisset aduersus Trencauellum Carcasonis Vicecomitem, quem ad officium perduxit, Carcasone & Rhutenis datis stipendiarij nomine mense Nouembri. Alfonso Imperator nouis affinitatibus cum Ludouico Rege Galliæ ineundis distentus erat. Is enim Eleonoram Pictauiensem Comitem, ex qua duarum filiarum pater erat, repudiauit. Eleonoræ locum Alfonso Imperatoris filia Elisabetha nomine (alijs Constantiam vocant) tenuit Ludouico Regi

toro iuncta. Imperator ipse Ricam eodem tempore duxit Vladislai Poloniæ, quæ veteris Sarmatiæ pars est, Ducis filiam ex Berta sorore Othonis Frisingensis Episcopi, uti Radeuicus ait. In tanta nuptiarum lætitia, armis locus esse non poterat: & Francorum fœderati Vascones erant: atque ex ea re Imperatorem æquiores esse redditum arbitramur: auertique animo cepisse ab eo bello, quod amicitia leges, & iudicia hominum damnabant. & Sanctio Vasconum Regi propter eximiam in minori ætate indolem passim fauebatur. Ad hæc Alfonsus æquitatis cultor egregius alioqui erat, insolentia omnis osor: quod illustri ad memoriam exemplo, per hæc tempora declarauit. Miles quidam loco nobili ex eo numero, quos vulgo Hispani Infantes vocant, in Calæcia regionis longinquitate & temporum perturbacione confusus, rusticum quendam bonis omnibus spoliavit. monitus à Rege, atque prouinciæ Prætor, ut damna reponeret ei qui perulerat, obtemperare contempsit. Dissimulauit in præsentia iram Rex: & cæteris rebus præterminis, priuati habitu, quod res occultior esset, Toletum in extremam Calæciam delatus militis ædes obsedit: fugientemque supplicij metu comprehendi, atque præ ipsis ædibus, laqueo suspendi mandauit. Eo facto auctoritatem Rex innocentiamque sanxit: ille væcordia, atque superbia meritisimas pœnas dedit. Strenuum Principem neque pace neque bello cessantem, qui repetito sacro bello Giennium hoc anno obsedit. Proximo millesimo centesimo quinquagesimo secundo Guidixium, quæ Bæticæ vrbs veteribus Acci fuit. Petronilla Aragoniæ Regina filium edidit Raymundum patre superstite nominatum, Alfonsum eo defuncto. Sub ipsum partum Aprilis die quarto testamentum condidit, in quo ventri paternum regnum relinquebat, si mascula proles nata esset: sin foemina, memorabili exemplo Raymundum virum substituebat hæredem. Episcopi, Guillelmus Barcinonensis, Bernardus Cæsaraugustanus, Dodo Oscensis, alijque viri principes eius testamenti procuratores designati. In quo nominatim cauetur, regnum se hæredibus immune relinquere, ut Alfonsus patruus tenuerat, fœdere, quod cum Castella nuper ictum erat, rescisso scilicet. Petrus Atarius Borgiæ regulus eodem tempore defunctus est, atque in Veruelæ cœnobio, quod ipse condiderat, sepultus non procul Cæsaraugusta. Borgia Regi cessit. Templarijs quibus à Petro data erat, Ambela aliaque oppida eius permutatione abs Rege concessa. Aragonijs armis omnia oppida, quæcunque ad Sicoris & Cingæ ripas in Maurorum ditioe erant, aut vi aut voluntate expugnata. Arces præterea Tarraconem inter, & Dertusam in saltuosis & impeditis montibus positæ, adituque adeo & expugnatu difficiles, ægrè quamuis in Regis potestatem venerunt. Præterea Mirauetum ad Iberi ripam munitissimum oppidum, quod Templarijs, ut ditioe præsidioque tenerent, datum est. in ijs bellis Vrgeliæ Comitibus, Raymundique Moncadæ, atque Pontij Hugonis Emporiarum Comitibus, qui ipso anno defunctus est, præclara opera extitit. Dertusæ pars tertia, quæ Genuensibus cesserat ex fœdere quo tempore capta est, abs Rege auro redempta. Quibus rebus Raymundi nomen celebre tota Hispania, sed & apud exterarum nationes esse cepit. Tametsi

meti ipse ingenij modestia, an quod Aragoniæ regnum dotale esset, Regis nomine per totam vitam abstinuit, Principem modò Aragoniæ se nominans: eaq; appellatione contentus, rerum summam bello paceq; solus administrabat. Omnino ex hoc tempore vetera Regum Aragoniæ insignia Barcinonensium Comitum mutata insignibus sunt: ea fuerunt quatuor fasciæ rubræ clypeum aureum, paribus ad perpendicularum interuallis distinguentes. Sanctius qui in Lusitaniæ regno Alfonso patri successit, natus est Nouembris die vndecimo Conimbricæ, qua in vrbe Regina libenter moram trahebat. ijs natalibus annus millesimus centesimus quinquagesimus quartus insignis maximè fuit: præterea Ludouici Regis Galliæ in Hispaniam aduentu.

Ludouici Gallie Regis aduentus. Cap. III.

INCESSE RAT Ludouicum Regem Galliæ, cui Iuniori cognomen fuit, cupido videndi Hispaniam, inuisendi socerum. longinqui itineris idonea causa quærenda erat: optima visa est, se ad Compostellam voti religione exoluere, quod priori tempore nuncuparat. Hæc palam: nam ex arcano alia suberat causa, (ut Rodericus Præsul est auctor, nam apud scriptores Francos de hac re mirum silentium) perscrutandi cognoscendique præsentem, an vxor legitimis nuptijs esset procreata: delatores enim homines mali, quales aulæ Principum multos habent, Regi confirmabant, Reginam furto conceptam à patre, atque ex ea re violari imminuique maiestatem. non ingratis hæc auribus accipiebantur. Eleonoræ exemplo, repudij faciendi occasio quæri videbatur: cum duarum filiarum & ipsa mater, virilem prolem non peperisset. Nam Ludouici filius Philippus cognomento Augustus, Alisa natus est Blesensis reguli filia: quam duxit tandem Elisabetha defuncta. Socer Imperator rei totius ignarus, utroque filio & Vasconum Rege Sanctio stipatus, genero obuiam Burgos vsque processit. Confluxerunt ex vniuersa Hispania, ex propinquis, ex vltioribus, ex longinquis, ex vltimis oris tum proceres tum magna multitudo mortalium, tot Reges sub eisdem tectis visuri. Quidquid decorum magnificentique erat proferebatur, quasi se Hispania Francis, apud quos inopiæ fama laborabat, ostentare cuperet. Hoc apparatu Compostellam itum est: votisque ritè persolutis Toletum festinatum: quod ex vtraque gente, Mauris & Christianis, qui imperio parebant, conuentus indictus erat, amplioris potentia scilicet ostentandæ causa. Affuit Raymundus Aragonius cum splendidissimo comitatu. Tantæ multitudinis, quanta nunquam in vrbe regia ante fuerat, sed & procerum cultum & elegantiam Ludouicus Rex contemplatus, præterea rei pro qua venerat veritate explorata: negauit se curiam splendidiorum in Europa atque Asia, quas prouincias præsens obiebat, quo tempore sacram expeditionem suscepit, elegantiorumque vniquam vidisse. gratiasque pro diuino munere agere dixit, quod Alfonsi filiam

filiam, Raymundi Aragonij sorore genitam vxorem haberet. Iudi magnificè editi, donaque hospiti Regi oblata: ex quibus Carbunculum tantum insigni magnitudine & pretio accepit, cætera remisit, lætusque in patriam redijt, prosequente Raymundo Iaccam vsque: vbi regio apparatus & omni significatione lætitiæ acceptus est: vt Aragoniæ historiæ testantur. Iunii mensis die vigesimo octauo Vrgeliæ Comes obiit. is Petri Ansurij nepos fuit: & à loco vbi educatus est, simul distinctionis causa Armengaudus Castella nuncupatur. Sanctio Castellæ Regi ex Blanca vxore consequenti anno millesimo centesimo quinquagesimo quinto, tertio Idus Nouembris, die Veneris, vt annales Toletani aiunt, filius natus est 10
Alfonus nomine, in spem auiti paternique regni. Actum quidem in Tudelini foedere erat, de Blanca repudianda, cum nondum viro matura esset: verum æquitatis leges, viri amor, puellæ innocentia vicerunt. Excepit bellum in Galliæ Narbonensis parte, cui Prouinciæ nomen est. Hugo Baucius & fratres, Raymundi filij à Conrado & Friderico Imperatoribus Germanis diploma abstulerant, quo omnia quæ Gilbertus Comes auus possederat, illis concedebantur. Eo diplomate innixi, Prouinciam omnem sibi arrogabant: & Trencataio oppido munito omnia circum infesta habebant. Raymundus de fratris filio sollicitus, cum validis copijs ed profectus, Bauciorum audacia coercita, breui eos ad officium pertraxit. 20
Iacinctus Cardinalis ab Hadriano tertio Pontifice Maximo in Hispaniam Legatus, ecclesiarum controuersias, statumque componebat: Ioanneque Præsule Toletano agente pro Toletano Primatu aduersus Compostellanos Bracarensesque Anagari pronunciauit. Iacincti legatio cum primis hac tempestate fuit nobilis. Quo tempore Ludouicus Galliæ Rex Toleti erat, mentio incidit D. Eugenij, primi Archiepiscopi Toletani: cuius cineres in templo Dionysiano fuisse, paulò superius dictum est. Petebant vt sacra pignora in Hispaniam mitterentur. Graue id Francis videbatur. impetratum tamen vt mitteretur pars. Quod Ludouicus in patriam reuersus cumulatè præstitit, eius cœnobij Abbate ad socerum legato cum dextro Martyris brachio. 30
Alfonus, filij Reges, proceres, populus & sacri viri Toletum appropinquantibus obviam cum supplicijs processerunt: Imperatoreque & vtroque filio succolantibus techa ad templum maximum delata, atque in sacrum ærarium illata, Februarij mensis die duodecimo, anno salutis millesimo centesimo quinquagesimo sexto. Reliqua sacri corporis ossa, Philippo II. Hispaniarum Rege curante, Petri Manrici Canonici Toletani diligentia, qui ea de causa ad Carolum nonum Galliæ Regem legatus est, post quadringentos nouem annos, menses nouem, & dies sex, pari pietatis exemplo, pompa & apparatu, qualem nostra ætas non vidit, in idem templum regiamque urbem relata sunt. 40

*Alfonsi Imperatoris obitus.
Cap. IIII.*

PRIN:

PRINCIPVM congressu ciuiles motus cepisse finem videbantur: intercepti tamen Nauarrici regni iniuria, Raymundi Aragonij animum altius occupabat, quam vt placari facile posset. Alfonso Imperatorem fatigat, vt Tudelini foedere instaurato communibus vtriusque armis Sanctius Rex Vasconum communis hostis petatur. fidei data, & necessitudinis pignus nuptiæ essent Sanctiam inter Imperatoris ex Rica vxore filiam, & Raymundi filium. tum quidem patet tantum ob immaturam vtriusque ætatem. Eo foedere Sanctius & Ferdinandus Alfonsi filij comprehensi. Alfonso pacis arbiter, quam belli concitator esse mallebat in Vasconum Regem propensior: vnde par spes ostendebatur alterius filia Beatricis nomine ex vxore Berengaria, ipsi connubio collocandæ. quod factum deinde est: & tunc oblatum, contemnendum non erat. Itaque varijs tergiuersationibus diem ex die ducere, atque aliam ex alia moræ causam necere, ne arma vt erat constitutum cum Aragonijs coniungeret. Maurorum conatibus, priusquam Almohadum imperium in Hispania tempore confirmaretur, occurrendum dictitabat. & Abdelmone defuncto Iuzephus eius filius vasto vir animo, magno rei militaris vsu, rebus in Africa compositis, cum sexaginta equitum millibus, maiori multo peditum numero à Mauris Hispaniæ euocatus traiecerat in Hispaniam, genti præsidium vindexque, terror nostris ingens. Raymundum ergo Aragonium, qui iusto exercitu cõflato in Vascones irruere parabat, precibus fatigatum compulit, ne ante Martini ferias bellum inchoaret: foedus tantum noua iurisiurandi religione Toleti confirmatum mense Februario, anno millesimo centesimo quinquagesimo septimo. moram eam Raymundus æquiori animo tulit, quod eodem tempore Gallici motus Narbonem ipsum vocarunt. Hermengarda eius vrbs Vicecomes finitimorum armis fatigata compulsa est se & ditionem Raymundi auunculi in fidem contradere. Auctor consilij Berengarius Archiepiscopus Narbonensis ipsam Perpinianum profectus est, relicta Gallia. Alfonso Imperator, verso in Mauros animo, vtrunque filium, Præsules & proceres ex vniuersa ditione euocauit, magnoque exercitu cõflato in Bæticam irruit. Agri vastati. oppida incensa. prædæ omne genus abactæ. Misera erat ea Hispaniæ pars hac tempestate, vtriusque gentis audaciæ iniuriæque opportuna. Biatia, quæ vrbs ad Mauros redierat, Illiturgis, & Quesada sub imperium missæ. & cum æstatis ardores locis natura grauibus fatigarent, certus redeundi in patriam, Sanctium Castellæ Regem captis urbibus præfecit: ne quod toties acciderat, ad Mauros redirent. Pars copiarum multo maxima cum Sanctio relicta. ipse cum Ferdinando filio, & reliquo exercitu retro redijt. In ipso itinere ipsoque Castulonensi saltu morbo tentatus est. cuius vim cum ferre diutius non posset, corpore tantis laboribus fracto, præterea ætate grauis, ad Fresnedam oppidum sub quercu tentorium erigi iussit. quo loco à Ioanne Præsule Toletano confessione atque Eucharistia procuratus extremum spiritum edidit, mensis Augusti die vigesimo primo. annos vixit vnum & quinquaginta, menses quinque, dies vnum & viginti, longiori æuo dignissimus. 40

K k mus.

mus. nihil eo iuvene sanctius, nihil iustius viro, fortius, modestius vidit Hispania. Regnavit annos circiter quinque & triginta. Imperij nomen & maiestatem duobus & viginti annis, & mensibus sex tenuit: vir omni laudum genere cumulatus, gratissima ad posteritatem memoria, ob perpetuam in adiuvanda republica voluntatem.

Sanctius & Ferdinandus succedunt. Cap. V.

SANCTIVS & Ferdinandus defuncti filij, par iuvenum letissimum, quibus finibus pater designarat, imperium diuiserunt. Legionis regnum & Calæcos Ferdinandus tenuit. Castellam & contributas prouincias Sanctius natu maior. uterq; pace bonus est habitus, bello strenuus, prorsus ut paternarum virtutum indolem certatim æmulari viderentur. Sanctius colligenda populi benevolentia fratre superior erat, ingenijq; benignitate: unde & quoniam immatura mors fuit, Desiderati cognomen tulit. Ferdinandus enim aliorum criminibus aures accommodando procerum studia alienauit, natura suspiciosus: qui morbus, nisi ratione coerceatur, in perniciem vertitur. Itaq; cum fratri non satis fideret, priusquam patri esset parentatum, Legionem accurrit, ad cernendam regni hereditatem. Sanctius contra patris morte cognita citato cursu Fresnedam delatus Præsulibus, atque proceribus prosequentibus, defuncti patris funus Toletum intulit, regio apparatu sed & totius populi lacrymis celeberrimum. In eius urbis templo maximo tumulus est defuncto excitatus. Interea Sanctius Vasconum Rex, cui cum ætate propter amplitudinem rerum gestarum, atque eruditionem ingenij Sapientis cognomen accessit, occasionem venisse existimans iniurias vindicandi, collecto suorum exercitu, quem ad resistendum comparauerat, prædabundus Burgos vsque penetrauit. Satis profectum erat ad tuendam nominis existimationem: cum ultro lacesseret, qui vix par fore tantorum Regum conatibus credebatur. ipse rei argumento, insignem gestabat in clypeo rubro fasciam auream, duobus hinc inde leonibus lacerantibus, irrito scilicet conatu & spe. Itaque pari velocitate se in patriam retulit. Mauri Bæticæ oppida proximo bello parta, cum Sanctij præsidio destituta essent, continuo occuparunt. Vtrisque conatibus occurrendum erat. Vasconum Regis primum audacia castiganda: ne iniuria dissimulanda maiestas imminueretur. tamen si Sanctius nouus Rex ad pacem quam ad bellum propensior erat. Bellum magnis delectibus comparanti commodum accidit, Pontium Mineruæ Comitem inter Legionenses proceres facile principem, Alfonsi Imperatoris Armigerum, iniuria à Ferdinando Rege violatum, bonisq; euersum relicta Legionem, se ad Sanctium contulisse. Magna erat opinio virtutis, maximus rei militaris vsus. Sanctius componendo reipublicæ statu districtus erat, itaque Comes benignè acceptus, atque iniecta spe restitutionis, Vasconum bello Dux præfectus est. Numerosus exercitus adiunctus: cum quo per Viruescanum agrum in Riogiam peruenit. Non procul oppido Bagnario plancies

nicies extat, Vallispetræ nomine. eo loco acie dimicatum. Vascones ad hunc modum ordinati. Lupus Harus in primo agmine, Latio Gueuara in postremo curabant: Rex ipse Sanctius mediam obtinebat aciem. Castellæ copiarum numero, sic virtute superabant: instructaque acie dimicare cum hostibus non dubitabant. pari impetu concursum est. Castellani loco moti primum, deinde prælij fortuna conuersa, Vascones victi sunt. fuga foeda. cædes minor quam pro tanta victoria. vicina oppida & arces multis per fugium præbuerunt. Malo fuit Francorum auxilia non expectasse: quorum superuentu Rex animo confirmatus, rursus prælij fortunam experiri non est veritus. eodem loco, iisdemque vestigijs pugnatum. perculsi priori clade Vascones, facile à victoribus victi profligatique sunt. capti, nobilissimus quisque, quos benignè Pontius habuit. non cum captiuis & calamitate bellum gerere, sed Regis tantum temeritatem ultum venisse dicitans eos dimisit. Quæ humanitas magnam illi laudem conciliauit: præsertim cum non Vascones tantum, sed & Francos liberos abire iussisset. Parta victoria Burgos cum redisset, Rex militum virtute collaudata singulos, prout cuiusque meritum virtusque erat, donauit. Ante omnes Pontium Ducem omni genere laudis honestauit: tanta propensione animi, ut eius restituendi in patriam atque ditionem studio, ut erat pollicitus, victrices copias ad S. Facundi oppidum promouerit, certus nisi obtemperasset, cum Ferdinando fratre bello decertare. cautior ille, eò ad fratrem inermis venit. mutuo colloquio offensiones deterfæ: cum Ferdinandus non modò Pontium Comitem restituere polliceretur, sed maioribus cum honoribus cumulare: seque paratum esse diceret in fratris verba iurare. in eius clientela potestatemq; fore. quod Sanctius succedente post iram humanitate, ut ferè fit contentione sublata, passurum negauit, Imperatoris filium cuiusquam Principis imperio obnoxium reddi.

Calatrava militia inchoatur. Cap. VI.

ALATRAVA oppidum loco munito in Oretanis ad Anam flumen situm, quo tēpore ereptum est Mauris, Templarijs militibus, quorum magna erat opinio virtutis, muniendum custodiendumq; datum est: ut arcis instar esset, ad barbarorum incursum arcendos. ij quod Mauros studio elatos magno numero obsessum venire nunciabatur, defensionis spe abiecta oppidum reddiderunt. neq; erat inter proceres qui aut ultro nomen profiteretur: aut ea de re abs Rege appellatus suo periculo oppidum defendendum susciperet. Duo Cistercienses monachi, quos res aliæ in curiam euocarant, Tolero eo tempore moram trahebāt, Raymundus Fiterij ad Pisoricam Abbas (errant qui hanc laudem ad Fiterij cœnobium ablegant, quod in Vasconibus non procul Tudela situm est, cum constet consequenti tempore fuisse extructum) atq; Raymundi socius Dieghus Velasquius. Is vetus antea Alfonsi Imperatoris miles, multisq; bellicis operibus clarus, rerum deinde humanarum contemptu monachum induerat: & ut erat magno animo, monendo, suadendo, hortandoq;

cunctantem, effecit ut oppidi defendendi curam in se Abbas susciperet. Con-
 silium specie temerarium erat: ne nimirum inflatu conceptum, (sic arbi-
 tror) nam contra tantas difficultates ratione satis prouideri non poterat.
 Ea res Regi primum gratissima fuit, deinde Ioanni Præsuli Toletano mo-
 stis antea, atque consilij inopibus in tanta reipublicæ difficultate. Ioannes
 etiam, quoniam in eius ditione Calatrava sita est, pecuniam de suo suppedita-
 uit: atque pro concione tum nobiles tum populares permouit, ut se Abba-
 re ductore discrimini offerrent: ne in tanto periculo rem Christianam dese-
 rere viderentur. quanto sibi, & rei familiari minus parcerent, tanto tutiores
 fore. amisso eo oppido, quod instar propugnaculi esset, incendij flammam
 1158 in singulorum fortunas inuasuram, atque hæc anno ineunte millesimo cen-
 tesimo quinquagesimo octauo gerebantur. Quo tempore, Rex ut premium
 labori esset, Calatrauæ principatum cum subiecto agro dono dedit B. Ma-
 riæ ordinis Cisterciensis, atque eius nomine Raymundo Abbati & socijs iure
 perpetuo. magna famæ in vtranque partem momenta fiunt, plerunque ve-
 ro maioris. Itaque cum eius apparatus rumor percrebuisset, Mauri spe deiecti,
 an alijs rebus impediti Calatrauam non venerunt. Id felix faustumque & bene-
 ommatum initium eius militiæ fuit. nam plerique milites Abbatem secuti
 vestem mutarunt, quam ille insignem attribuit, eiusque formæ, quæ armorum
 vsum non impediret. Moxque Toletum repetens Regem & ciues lætitiæ ex
 rebus gestis compleuit. ex cœnobio autem, cui Præfectus erat, magnam pe-
 coris vim adduxit: atque ex vicinis oppidis hominum viginti millia; quibus
 agri diuisi oppidaque, Calatrauæ vicina, quoniam incolis vacua erant, domici-
 lio designata. Ea diligentia Calatrauæ oppidum aduersus omnem iniuriam
 egregie est munitum. Abbati Raymundo post aliquot annos defuncto, ad op-
 pidum Ciruelos, vbi sepultus etiam est, pro opera nauata honores à populo
 habiti: vsque eo ut miraculis fulsisse creditus sit, & in cœlestium numero re-
 ponatur. Dieghus Velasquius in multos annos vita propagata, Gumielæ in
 D. Petri cœnobio obiit, ibique sepultus est. Ab his initijs sacram Calatrauæ mi-
 litiam, in hunc quem cernimus splendorem perductam Alexander III. suo
 diplomate confirmauit, Garzia eius ordinis primo Magistro, anno millesi-
 mo centesimo sexagesimo quarto. Garziæ successit Martinus Peresius, Marti-
 no Nunnus, Peresius, Quignonius. his alij. Domicilium quod Calatrauæ
 primo collocatum est, Ciruelos deinde, Buxedam mox, Corcolem deinceps
 & Saluaterram migravit: Couos ad extremum Nunnio Fernando duode-
 cimo eius militiæ Magistro. Sunt quidem minora alia eius ordinis domici-
 lia alijs locis constituta, illud præcipuum. copiæ, auctoritas, multorumque op-
 pidorum imperium eximia Regum liberalitate accessit. Quæ oppida emeritæ
 olim militiæ eius ordinis hominibus commendabantur, ut ijs redditibus
 vitam honestè sustentarent: neque tamen posteris hæreditaria relinquebant.
 nunc rebus ab antiquo mutatis, aulicorum delicijs Regum ex libidine man-
 cipantur. sic ferè res humanæ à præclaro initio degenerare consueverunt.

Sanctius Rex Castella obiit. Cap. VII.

INTEREA

INTEREA Raymundus Aragonius, Imperatoris morte
 existimans foedus antiquum esse sublatum, ex quo Aragoniam
 citra Iberum vectigalis nomine obtinebat, ad Regem Sanctium se contulit. Naxama oppidum Regum colloquio desi-
 gnatum. Ibi in conuentu procerum, Ioanneque Primate ad-
 stante, de ea controuersia disceptatum est. Aragonius Casaraugustam, Calatrauam, aliaque oppida & vrbes ab omni Castellæ iure exemptas volebat.
 Id cum non esset impetratum, conuenit tandem, ut nullas arces & oppida
 Castellæ Rex eo tractu obtineret. Reges tamen Aragonij pro ijs urbibus
 10 in eorum verba iurarent, venirentque ad regni conuentus vocati. præterea
 foedus quod toties aduersus Regem Vasconum ictum erat, retractatum, sanc-
 citumque haud meliori successu quam antea. recens memoria superioris
 belli Sanctium stimulat: Raymundum intercepti regni dolor. Colloquio
 dirempto, quod mense Februario habitum est, Aragonij Regem Vasconum
 bello petiuere. Castellæ arma, ne ut erat constitutum mouerentur, Regis &
 Reginæ continuatis funeribus effectum est. Regina Iunij mensis vigesimo
 quarto die extincta est, eius seculi anno quinquagesimo octauo. funus in
 1158 Regum Nauarræ sepulcra Anagari D. Mariæ regio monasterio illatum.
 cui ipsa monasterio oppidum Nestarem ante paucos dies dono dederat: pro
 20 quo merito sacra quotannis hostia, die obitus anniuersario Reginæ mani-
 bus parentatur. Rex an dolore confectus, quem ex vxoris obitu concepit ma-
 ximum, an alio morbo tentatus Toleti obiit pridie Kalen. proximi mensis
 Septembris, in ipso procinctu belli sacri, quod collatis vndique auxilijs &
 copijs supremo conatu comparabat. prope patris sepulcrum eiusdem vrbs
 templo maximo tumulatus est. Regnavit annum & dies vndecim, bello pa-
 ceque clarus, maiorumque gloriam æquaturus si longior vita suppeditasset.
 incredibile sanè sui desiderium reliquit: quod consequentes regni
 calamitates & motus accendere amplius visi sunt. Copiæ tamen, quas com-
 parauerat, insigni cruce distinctæ, eoque Christiani nominis hostibus for-
 midabiles, quamuis Rege defuncto in Bæticam penetrantes Iuzephum, qui
 30 Hispalim contendebat, ingenti prælio vicerunt cum magna impiæ gen-
 tis strage. Maurus eo periculo defunctus in alios Reges Mauros, qui pa-
 rere imperio recusabant, conuerso impetu Valentiaë Murciaque Regem
 opprimere aggressus est: & eo à Raymundo Barcinonensi, in cuius clien-
 tela erat, ab iniuria defenso, Alhagium Emeritæ Regem bello fatiga-
 tum in deditioem accepit, paratum imperata facere, rebusque omni-
 bus iuuare. Itaque Alhagij filij duo, Fadala & Omar Iuzephi copijs ad-
 iuti irruptione facta, in Placentiaë & Abulæ fines inuerti, verso mox
 40 in Talaueræ agros impetu, cum latè terrorem ostentassent, graues præ-
 da atque Emeritam repetentes Abulensium copiæ ad Septem vada (lo-
 co id nomen est) consecutæ ductoribus Sanctio & Gometio Semenij
 filijs è præcipua Abulensi nobilitate commissa pugna victos atque fu-
 gatos, præda omni & captiujs spoliarunt. Sireni magnique ea ætate Du-
 ces fuerunt Sanctius Gometiusque. nam quarto post anno in eam Vecto-

Kk 3

*Por aquella parte
 estrema duradon
 estan los campos de
 Seveca*

num partem inuecti, vbi Serenæ agri sunt pascuis læti, multis abactis pecoribus, pugnaque victis barbaris, qui obuiam prodierunt, opima domum spolia retulerunt. Ex horum Ducum posteritate Veladæ Marchiones genus deriuant, opibus, clientelis, affinitatibus, ad hæc gratia Principum clari atque præstantes nostra præsertim & parentum ætate. Alfonso filium quadriennem Sanctius Rex moriens Guterrij Ferdinandi Castrij curæ commendauit, quo ipse institutore olim adolescētiam formarat. proceres alios ipsorum fidei concreditas vrbes arcesque obtinere tandiu mandauit, donec Rex quindecimum ætatis annum expleffet. Vtrunque consilio haud salutaris: sed futura satis consilio prouideri non possunt: & salubriter sæpe constituta potentior fortuna discussit. Omnino malè cogitantibus vires ad turbandam rempublicam datæ sunt: cæterique pari nobilitate proceres ægrè tulerunt reipublicæ fastigium vnius humeris sustentari, Rege puero in eius potestatem tradito.

Novi motus in regno excitati. Cap. VIII.

INTER Castellæ proceres duæ familiæ erant hac tempestate, ditione, opibus & clientelis facile principes, Castrij Laræque reguli. Lararum prima diu vox fuit in conuentibus regni. Inter Castrios Guterrius, is cui Regis institutio est demandata, præcipua pollebat auctoritate: quam longæua ætas & rerum gestarum magnitudo conciliabat. proximus erat Rodericus: qui quod frater prole caret, ipse quatuor filios genuisset, Fernandum, Aluarum, Petrum, Guterrium, & filiam vnã Sanctiam nomine, quæ Aluaro Gusmanio nupsit, haud minori multo quàm frater potentia & auctoritate erat. Laræ reguli Manricus, Aluarus, & Nunnus fratres ad Durij fluminis ripas amplas possessiones & oppida obtinebant. His omnibus pater fuit Petrus Lara Comes, de quo commemoratum est, & ad Baionam occisum diximus, mater Aba: quæ cum prioribus nuptijs Garfiæ Cabræ Comiti nupsisset, illic peperisset Garfiam Aciam principatus hæredem: ex ea re trium fratrum potentia vehementer augebatur. Iniquo hi animo præ se ferre visi sunt, Guterrio Sanctij Regis præiudicio prælato suæ domus splendorem obscuratum. palam in circulis, clamque inter se conquerebantur, Castrios Reges esse relictos. id solùm ex his quæ Sanctius imperasset, faciendum non esse: neque passuros se, vt vnius ad arbitrium reipublicæ status vertatur. neque alium quàm eum, qui ad eam spem genitus esset regnare, pertinaci contentione dicebant. Res ad arma spectare videbatur. Guterrius communis salutis causa, insigni modestiæ prudentiæque exemplo facile adductus est, vt Regem in Garfiæ Acie potestatem contraderet, viri moderati quidem, cæterum simpliciore animo, quàm rerum status videbatur desiderare: prorsus vt sumptus excusans, qui Rege educando faciendi erant. publicorum vectigalium rationibus nondum satis explicatis, Manrico Laræ fratri vterino, cuius rei causa controuersia suscepta erat, Regem puerum educandum

dum tradiderit. Guterrius eo facto datam fidem læsam exoptulabat: Regisq; educandi ex testamento defuncti Sanctij, iura repetebat, irridebatur ab æmulis. arma haud obscure mouebantur. Ferdinandus Legionensis Rex eo dissidio, quo in partes regnum vniuersum trahebatur, prouocatus, sibi que iniuriam factam dictitans, alijs ad regni Castellæ procurationem vocatis, correptis armis in Castellæ fines irruit: ac præsertim Durij tractum vastabat, vbi Laræ familia amplissimam ditionem habuit. Manricus & fratres, Ferdinandi metu Regem Soriam deducunt: vt longissimè à belli discrimine abesset. Guterrio Castrio interea defuncto, sepulchroque ad Encas monasterio D. Christophori, Manricus Lara insolentior factus defuncti hæredes fratris filios poscere vrbes & arces ipsorum fidei contraditas. cum Rege puero regni que procuratione sui iuris omnia esse facta. proferebant illi Sanctij Regis testamentum: negabantque ante legitimam pueri Regis ætatem fas esse postulata facere. Guterrij corpus Manrici iussu exhumatum est tanquam proditoris, & maiestatis reum. Dati in controuersia iudices, pro Guterrij fide pronunciarunt: cum sit inhumanum in vita functos sæuire. eorum iussu cadauer sepulturæ redditum. Interim Ferdinandi Legionensis arma impunè tota prouincia volitabant. nulla numero aut virtute insignis manus coibat, nullo duce, republica scissa in partes. Nullum calamitatis genus erat, quod non paterentur prouinciales, non magis sensu præsentium, quàm impendentium malorum metu fatigati: vsq; eo vt Manricus ipse spe defensionis abiecta, & rerum suarum periculo prouocatus, in Ferdinandi verba iurare compulsus sit, regni procurationem & vectigalia in annum duodecimum eius fore: Regem puerum eius se potestati traditurum. Hæc vt communi regni decreto rata essent, Soriam vbi Rex puer seruabatur conuentus indicti. Res periculo proxima, Nunnij Almexiri viri nobilis audacia, & virtute sustentata est: qui puerum cum ad patrum deduceretur, raptum de manibus, inuolutumque pallio, quo tegebatur, ad S. Stephani arcem perduxit. Ferdinandi artes ea diligentia delusæ. Nam Laræ fratres specie consequendi puerum à Rege digressi, maioris præsidij causa puerum Arienfam deducendum curarunt. suscepti consilij pœnitebat scilicet. Abulæ tandem vrbe firmissima ex longo errore fugaque constitit: vbi eximia ciuium fide vsque ad vndecimum ætatis annum defensus est. Ab eo facto Abulenses veteri prouerbio fideles vulgò nuncupari cœpti. Ferdinandus spe sua delusus, qua Castellæ regnum spe & cupiditate complexus erat, atque ex ea re in furorem actus, Nunnio primùm Laræ, deinde Manrico eius fratri violatæ fidei atque adeo proditæ per faciales crimen imposuit. Innocentiam illi ne marte iudice, vt erat in more positum, defenderent, temporum perturbatione factum: ne si quid incommodi acceptum esset, res communes perditum irent. Conscientiam rerum gestarum fideique cultæ erga Regem puerum, sin minus alijs, sibi certe satisfacere Ferdinando responderunt. Magna tota prouincia gratulatio erat, Rege puero patri insidijs liberato. breui tamen ea omnis læticia euanuit.

cum vniuersa prouincia Ferdinandi armis fatigata, vrbes & oppida aut vi aut obsidione passim occuparentur: prorsus vt exigua regni parte dempta, quæ in fide pueri perstitit, reliqua omnia victori cederent. Toletum etiam vrbs regia Ioannesque eius vrbs Præsul, Ferdinandi partes secutus est, ob iram credo aliquam, aut tempori seruiens. Extant Ferdinandi Regis litteræ Atiensæ datæ Kalend. Februarij anno millesimo centesimo sexagesimo secundo, Ioannis Archiepiscopi syngrapha, inter alios proceres confirmatæ. præterea Augusti proximi nono die Ferdinandum Regem Toletum ingressum ex annalibus Toletanis constat. Accessit ad has calamitates nouum à Vasconibus bellum. Sanctius enim Rex cum Aragonio ex magnis motibus pace facta, tempus venisse existimans superiores iniurias vindicandi, bello repetendi quæ à Castellæ Regibus erant ablata: in Riuogia, Viruecanoque agro correptis armis, delectuque suorum habito (& erant legiones robustissimæ, multisque bellis exercitatæ, lectissimi proceres, in quibus Daualorum familia, in primis nobilis potensque, vti eius ætatis tabulæ indicio sunt) Lugrunium, Entrenam, Viruescam, aliaque ijs locis oppida cepit. Nullus armorum finis erat, fœda rerum omnium facies.

Raymundus Aragonius obiit. Cap. IX.

ASTELLA ciuilibus motibus iniquissimo tempore estuabat: cum tantum barbaræ gentis superesset in prouincia. Lusitanicis tantum & Aragonijs armis Mauri premebantur. in Bætica, vbi latius dominabantur, tranquillam vitam agebant: gentisque nouæ imperium diuturnitate amplius confirmabatur. Quo tempore Italia non minoribus malis, dissidijsque vexabatur. Duo Pontificatum Romæ gerebant: & vterque se legibus creatum, æmulum vitio præ se ferebat: Alexander tertius patria Senensis, Victor quartus domo Romanus. Hunc Friderici Aenobarbi, cui amicissimus erat, studia subleuabant: Alexandrum maior Cardinalium saniorque pars Pontificem renunciarat. verum cum Friderici conatibus impar esset, vrbes & oppida ecclesiæ bello occupantis, Guillelmi Regis Siculi classe vectus in Galliam aufugit: vbi eius dissidij componendi causa, concilium celeberrimum Turonis est habitum. Eadem tempestate Raymundus Aragonius fama rerum gestarum ac perpetua felicitate nobilis erat: vsq; eo vt Lupum Murciae regulum Maurum vestigalem haberet: Baucios in Gallia bello laceffentes malis omnibus fatigaret, non tantum Prouincia, de qua controuersia erat defensa, sed etiam triginta arcibus hostium ex ditione detractis. Trencataium municipium munitissimum vi expugnatum evertit, anno millesimo centesimo sexagesimo primo. eaque victoria Bauciorum vires penitus fractæ sunt. Fridericus Imperator, qui hostibus fauere visus erat, fœdere conciliatus est. Ricam Alfonso Imperatoris viduam, eiusque filiam Sanctiam Raymundus filio desponsam, ex Castella in Aragoniam deduxerat. Ergo agente Imperatore sancitum est, vt Rica (nam Friderici propinqua erat) Raymundo Berengario

gario Prouinciæ Comiti nuberet. Aragonij, atque Prouinciales in Victoris pseudopontificis verba iurarent. Friderici beneficio, non modò Prouinciæ principatum retinerent, Druentia vsque ad mare, Rhodanoque vsque ad Alpes comprehensum, sed etiam vrbes Arelatum cum subiecto agro. Hæc vt firmiora essent constitutum, vt vterq; Raymundus, Aragonius & prouincialis Turinum in Italiam contenderent, Imperatorem conueniendi causa. Dies colloquio designatus Augusti Kalendæ anni millesimi centesimi sexagesimi secundi. In eo itinere oppido Sancti Dalmatij in subalpinis Italiae Raymundus Aragonius morbo tentatus oppressusque est, eius mensis die sexto. Incommodissimo reipublicæ tempore Aragonij mors incidisse videbatur. tamen si Raymundus Prouinciæ Comes omnia pro quibus venerant, ab Augusto facile impetrauit, cum præsens Turinum adijisset: in quo defuncti manibus se Augustus gratificari ait, quod Ricam Reginam honestissimè habuisset, viduæ matronæ honori consuluisse. Hinc Catalaunicis scriptoribus fingēdi occasio, Raymundum Aragonium in Germania Reginae viduæ famam, cum probri insimularetur, singularis certaminis periculo tutatum: pudicitiaæ defensionis præmium Prouinciæ principatum fuisse. Nos fidem historiæ secuti, rem, vt gesta est, narramus. Defuncti corpus in patriam delatum in monasterio Ripolis, vt ipse moriens mandauerat, sepultum est. Osæ regni conuentus habiti: testamentumque Principis recitatum, quod ore tenus nuncuparat. Ex eo Raymundus Alfonso desumpto nomine paterni principatus hæreditatem adijt. Petro, qui proximus ætate erat, Cerdania legata, Carcaso, & Narbo, quo iure à patre obtinebantur. Sanctius natus minimus Petro substitutus subrogatusque, si quid humanitus contigisset. De Dulci filia, quæ deinde Lusitaniæ Regina fuit, mentio nulla, ne de Berengario quidem Turiasonensi olim, & Ilerdensi Episcopo, Montaragonis Abbate: quem Princeps ex impari matre genuit. Alfonso ætas nondum imperio matura, nam vix vndecim annos natus erat, matris Reginae imbecillitas idonea nouatoribus visa est rebus turbandis. Impostor quidam malè cogitantibus ducem se præbuit: cum se Alfonso Regem eum esse ad populum affirmaret, quem ante annos octo & viginti, ad Fragam cæsum esse monstratum est: tædio rerum humanarum tandiu in Asia delituisse, multisque interfuisse bellis, quæ à pijs aduersus barbaros in Syria illata erant. A Etas longæua fidem multis faciebat, orisq; lineamenta non prorsus absimilia. Vulgus fingendi audum hæc ipsa in maius augebat, muliebri imperium à plerisque contemptum. magna ex eo impendebant mala: nisi Cæsar Augustæ comprehenso impostori gula laqueo fracta fuisset sub ipsa initia tumultus. ea merces commenti fuit. Proximo anno millesimo centesimo sexagesimo tertio, regni conuentus Barcinone habiti sunt. in ijs conuentibus Petronilla Regina procerum suasu regnum filio de manu tradidit, annum iam ætatis tertiumdecimum attingenti. Raymundus Prouinciæ Comes, qui pro Rege patrueli tantisper Catalaunos gubernarat, procuratione relicta in patriam abiit, Bauciorum armis tumultuantem, vexatamque. Aduersus eam familiam, se vt externis præsidijs muniret,

muniret, cum Tolosæ Comite fœdus faciendum curauit, patris nuptijs filix: quam vnicam habebat, cum Tolosatis filio eius conatus mors oppressit, anno millesimo centesimo sexagesimo sexto. Quo tempore Gerunda Rex morabatur: exemploque patris, atque procerum hortatu, se Prouinciæ Marchionem dixit. sic Friderici Imperatoris diplomate cautum esse disputabant, non Raymundo tantum Prouinciæ Comiti datum eum principatum, sed etiam Raymundo Aragonio & posteris. Hinc nouorum in Gallia motuum occasio materiaque.

Alfonfus Castella Rex regnum inuist. Cap. X. 10

MAGNA rerum in Castella immutatio facta est. prouinciales Ligionensis Regis imperio felsei, Alfonsoque puero fauentes, vt natura cogebat & Sanctij patris grata memoria, litteris eum & nuncijs sollicitare non desistebant ad regni paterni scepra capeffenda. non defutura suorum studia: semperque voto ab ipso sterisse: tamen tempore cedere, inferuireque compulsi externum imperium tulerant. Attigerat Rex vndecimum ætatis annum. proceribus in quorum potestate erat, ea ætas idonea videbatur, præsertim Aragoniorum exemplo prouocante. Eorum consilio & hortatu Abula profectus, regnum 20 lustrare instituit, singulasque vrbes adire, anno salutis millesimo centesimo sexagesimo octauo, (vt nonnulli disputant, nos ex hoc annorum numero biennium certa ratione detrahimus) neque fefellit spes. pleræque tota prouincia vrbes & oppida, vt erant professa, Regi portas cupidissimè aperiebant: pecunia commeatu rebusque alijs omnibus iuuabant. Pauci initio Regem prosequerantur: Castellæ proceres nonnulli, qui aut in fide peristerant, aut se illi denuo adiunxerunt. præterea cohors præfidiaria centum quinquaginta equitum: quos ciues Abulenses Regem comitari voluerunt. Exigua manus tantis rebus perficiendis, regnoque recuperando: cuius partem proceres obtinebant, pars Legionensibus præfidijs occupata erat. 30 Nil in dissidio intestino celeritate tutius est. Regi omnia prona videbantur. Toletum ergo regni caput tentare placuit: quantumque fidei in ciuibus esset experiri. nam Ferdinandum Castrium, in cuius fide erat, nihil pro sano facturum sperabant: cum negaret ante præscriptam à patre ætatem tempusque, urbem cuiquam contradere fas fore: & alioqui tutelæ regiæ interceptæ dolor urebat, regnique procuratio ab æmulis occupata. Stephanus Elianus eius vrbes ciuis primarius, in summo colle Diui Romani nomine templum, turrimque coniunctam sua impensa extruxerat, ornatus præfidiique causa, Ferdinando ex priuata contentione infensus, & à eius consilijs auerso animo. Itaque clam ex vrbe ad Regem profectus, eum dissimulato habitu ad 40 non dubiam spem obtinendæ vrbes in S. Romani turrim inducit. regia vexilla è turri explicata, Regemque adesse populo renunciatum. repentina re ciues commoti ad arma concurrunt. alij Ferdinando fauebant, plerique Regis maiestate tenebantur: videbaturque, ni celeriter dissidium sopiretur, fore

fore vt pars cum parte ciuitatis confligeret. verum quod in seditionibus accidit, vnde plures erant, omnes ferme regiam auctoritatem secuti sunt. Ferdinandus desperata vrbes defensione, in tanta animorum inclinatione, vrbe egressus fuga Optam abiit: quod municipium ea tempestate, quoniam aduersus Mauros firmissimum propugnaculum erat, regnique limes, loci natura & operibus munitissimum habebatur. Ciues periculo depulso, clamore, ac fauore Regi puero felix faustumque imperium ominari, non ij magis, qui in fide peristerant, quam aduersaria factio ad Regem accedere, manus de osculari: quantoque magis falsa erant quæ fiebant, tanto plura adalandi studio facere. Stephano pro eo merito, honores abs Rege habiti. vrbes cura commendata. defuncto ciues in templo maximo in summa abside equestrem imaginem, retro altare maximum ponendam curarunt. Toletum Rex est ingressus ad septimum Kalen. Septembris, die Veneris. Proximo Michaelis festo die, Ioannes Toletanus Præsul obiit, malorum rædio victus, an ingrauescente ætate. annos sedecim circiter eam ecclesiam cum laude tenuit. Corpus ibidem sepultum creditur. abdicasse quidam aiunt, vltroque abiisse episcopatu: de eoque explicant pontificiam legem ab Alexandro tertio Romano Pontifice latam, quæ lex est proxima de ordinationibus factis post episcopatum renunciatum. Successit Cerebrunus pari vir animo prudentiaque: prima Alfonso Regis ætate litteris informata ipsi gratus. Tarracoenensis Præsul Hugo Ceruellonius erat, Bernardi Torti successor. Rex Toletum pacata, hortatore Manrico Comite aduersus Ferdinandum Castrium egressus est. Optensium ille copijs, quorum eximia fide utebatur, adiutus obuiam regijs prodijt. ad Garcinaharrum oppidum octauo inde lapide signa collata sunt. Manrici virtutis opinio singularis erat: causæ regiæ acerrimus propugnator habebatur, (sic ipse præ se ferebat, tamen opinio erat. alieno nomine velle cunctis imperare) audax, callidus, promptus, & vt res essent prauus aut industrius. In congressu Ferdinandus cum sibi ab eius viribus metueret, insigni veste 30 deposita pugnam inuasit. Manricus per errorem, toto impetu in equitem gregarium, quem quod paludamentum gestaret æmulum esse credidit, delatus obruncauit. ipsum Ferdinandi affecta certamine defatigatum, opportunumque iniuriæ adacto ferro peremit. Cæso Duce, regij pars in fugam acti, pars in acie trucidati. dolo vulgato Nunnus Manrici frater, Ferdinandum proditoris lege accusatum ad singulare certamen more gentis cum deinde prouocaret, viris sanctis annitentibus controversia tunc quidem sopita est: odium autem inter vtranque familiam altissimè hæsit, cum magno sæpe reipublicæ incommodo: cum vtraque pars priuatas cupiditates & contentiones rebus communibus antepone- 40 ret. Nec acerrimum tamen nec continens id bellum in præsentia fuit. plurimas sanè vrbes & arces, suo sibi beneficio fideque obstrictas Ferdinandus retinuit. Rex eius euertendi conatu speque desistens, atque in aliam partem auersus, vrbes & arces præfidijs vacuas ad suam ditionem reuocare non desinebat. Ad hæc Zuritam arcem in colle arduo positam, cuius radices

radices Tagus amnis alluit, propter loci commoditatem tentare visum est. Lupus Arenius Ferdinandi Castrij Legatus præsidio obtinebat: appellatusque de deditioe Regis ætatem illegitimam, vt alij fecerant, excusabat. fiduciarium operam obtinere sese, atque in Ferdinandi verba iurasse: nisi eius permisso arcem tradere nefas arbitrari. neque permiffurum vt respublica regiæ auctoritatis prætextu ludibrio esset, ijs qui animi Regis & consiliorum potentes erant, propter imbecillam ætatem. cum regij voluntate quidquam facturum Præfectum non sperarent, vim adhibere placuit: vrgereque arcis obsidionem. in eam rem auxilia vndique conuocata. Lupus Harus Regis consilio explorato, ex vltima Cantabria, vbi amplum imperium obtinebat, tametsi vocatus non erat, quod ipsum inter & Nunnium Comitem contentio esset simultasque priuata, vltro ad Regem venit: atque arcem situ considerato, ea sibi parte eo concedente sumpsit impugnandam, quæ firmissima esse videbatur, & vnde maximum periculum imminere prouidebat. Cantabrics id proprium generis & sanguinis. Ducebatur obsidio. regij haud magnam spem habebant arcis expugnandæ. obfessi annonæ penuria laborare cœperant. Itaque ad fraudes conuersi, deditioe spe facta Nunnium & Suerum Comites ea de causa in arcem inuitatos admissosque per fidem colloquij capiunt, sperantes Regem eorum periculo commotum abscessurum conatu oppugnandæ arcis, certè ad æquas conditiones venturum. In quo præsidium esse putarunt, ibi exitium fuit. Erat in regijs castris Dominicus quidam, oppido egressus, qua de causa incertum, sed egressus tamen. Is si pretium operæ sit, arcem se traditurum pollicetur. Rex conditionem accepit. simulata ergo rixa Regis voluntate, Petro Ruizio cui Tolerano ipso consentiente vulnus inflictum. re patrata Dominicus in pedes se concitat: & fuga simulata à custodijs in arcem admittitur. Lupus eum Præfectus, quoniam eius famulus erat, & ex nouo facinore heri gratiam amplius conciliat, ad omnia familiaria iura admittit venturi securus. Proditor facinoris opportunitatem nactus, quo tempore barbam tondebat, hero obruncato in castra continuo aufugit. oppidum mox cæso Duce, haud magna difficultate in Regis potestatem redactum facta continuo deditioe. neque in milites, neque in tecta sæuitum. Dominico tantum oculi effossi: clarum id in proditores seueritatis exemplum fuit: tametsi vitæ necessaria subsidia, ne fides regia violari videretur, competenter tributa. quæ non multo post de geminato scelere gloriant, Regis iussu cum vita adempta sunt. Milites victoria læti in patriam dimissi. Lupus Harus, cuius præcipuum decus erat, cum magno verborum honore collaudatus abiit: nam dona, quæ vltro offerebantur, constanti animo recusauit, ærarij regij inopia quanta esset non ignarus. Hunc memorant, in Riuogia Harum oppidum non procul Ibero condidisse, vnde ipsi & posteris cognomen. Rex Toletum profectus est ad regni conuentus: ad quos proceres tota ditioe vocati erant. vbi de reipublicæ statu disputatum, qui iniuria temporis vehementer perturbatus erat: de oppidis & vrbibus, quæ nondum deditæ erant, recuperandis. Hoc

anno

anno continuis imbris inflati amnes. Toleti Tagus superatis ripis ad D. Isidori excreuit, die Februarij vigesimo. Proximo anno millesimo centesimo sexagesimo nono, quod raro contingit, ea vrbs terræmotu concussa sexto Idus Februarij: anxij ex eo ciuium mentibus, nouasque præsagentibus calamitates. 1169

Alfonsi Castella Regis nuptia. Cap. XII.

FERDINANDVS Legionensis Rex, Vrracam Alfonsi Portugaliæ Regis filiam superioribus annis vxorem duxerat: vnde Alfonsus natus est is, qui patri in regno Legionensi successit. Vrraca ipsa, quod cognatione deuincta esset, à viro repudiata. Hæc via dissoluendis coniugijs inuenta erat, offensione inter coniuges nata. nondum enim interpretando sibi quisque leges de matrimonijs aptas faciebat, neque venia Pontificum soluebantur. Ex hoc repudio graues simultates inter socerum & generum exortæ sunt. multæ vltro citroque clades acceptæ & redditæ. Ferdinandus cum vrbes & oppida superiorum temporum iniuria vasta instauraret, aut ædificaret denuo: Bletisam prope Salmanticam Ledesmiæ nomine indito: Granatam prope Caurium: præterea Beneuentum, Valentiam ad Ouetum, Villalpandum, Mansiliam, Maorigam: præter has perfugæ cuiusdam Lusitani consilio Ciuitatem Roderici, quæ olim Mirobriga dicta est, in regni finibus, qua parte à Portugalia dirimitur, extruxit instar firmissimi propugnaculi: vnde impetus Lusinatorum frangebantur, & omnia circum infesta hosti faciebat. Ab his initijs cœpta simultas in graues deinde inimicitias exarsit. vnusque Ferdinandus duorum Regum arma prouocare sustinereque non dubitabat, magno & excelso animo: quamuis suauissimis moribus simplici, liberali, mitique ingenio. Alfonsus Castellæ Rex in eunte salutis anno millesimo centesimo septuagesimo Burgos abiit: vbi Castellæ conuentus habiti sunt. In his conuentibus, quoniam Rex ætatis annum quindecimum attigerat, patris testamento legitimus, designatumque deditis vrbibus, de ea re disceptatum: magnoque procerum consensu bellum decretum, tum aduersus proceres, nisi Regis voluntati obtemperarent: tum aduersus Ferdinandum patrum, qui regni partem non exiguam præsidij occupatam tenebat. & hoc quidem bellum propter alias difficultates diu dilatatum est. Proceres ne perduellionis rei essent, arces & oppida, quoniam nulla causa excusabat, Regi tradiderunt. In primis Ferdinandus Castrius: tametsi Regis voluntati diffusus, proceribus infensus, & aduersaria factione rerum potiente solum vertere constituit, atque patria publice abdicata, quod Hispanorum moribus receptum erat, ad Mauros confugere. cum dicitaret tolerabile exilium fore, præsertim innocenti, vbi nulla adiuncta esset turpitudine. effecturum se vt quem amicum habere nollent, hostem infensum experirentur. Læsa sæpe patientia mentes in furorem agit. & Ferdinandus multis iniurijs, vt præ se ferebat, violatus, multa

multa incommoda Christianis inferre non desistebat. Actum præterea in Burgenſi concilio de Regis nuptijs: quoniam ætas matura, & sobolis regiæ procreandæ potiſſima cura erat. Henricus eo nomine ſecundus Angliæ Rex potentiſſimus, imperio Andegauos & Nortmannos in Gallia, & Angliam vniuerſam complectebatur: dotisque nomine Eleonora vxor Aquitanos & Piſtauos ad imperium adiunxerat, vt eſt ſuperius indicatum. Huius filia Eleonora lectiſſima puella regijs nuptijs, ſi patri placuiſſet, deſtinabatur. Alfonſus Aragoniæ Rex, propinqui Regis, ac ferme æqualis, inuiſendi cupiditate ad S. Facundi oppidum venit. ibi foedus inter vtranque gentem factum. Reges ambo Iunio menſe dimidiato Cæſarauguſtam abierunt. Inde legatio honorifica in Galliam miſſa vxoris petendæ cauſſa. Legationis Princeps Cerebrunus Præſul Toletanus erat. comitabantur Raymundus Palentinus, alij Præſules & proceres magno numero. Ij Burdigalam appuſi, vbi Regina Angliæ cum filia erat, facile rem pro qua venerant impetrarunt. Stipulatæ nuptiæ. puella miſſa in Hispaniam, deducentibus non modò proceribus, qui ab Alfonſo Rege miſi erant: ſed etiam ad comitatum adiuncti ſunt Bernardus Burdigalenſis Præſul, alijque viri principes ex Gallia. Interea inter vtrunque Regem foedus fancitum eſt: quo ex foedere vires vtriuſque regni iungebantur aduerſus omnium Principum arma, vno Angliæ Rege excepto. nouæ id affinitati datum. ſide vltro citroque confirmanda, vtrinque oppida in alterius poſteſtatem tradita, vt obſidum loco eſſent. Aragonius Anagarum & Bigueram accepit. Alfonſus Caſtellæ Rex Harifa & Darocam, ea quoque tempeſtate Aragoniæ ditionis. puella Regi deſponſa Turiaſonem deducta: qua in vrbe, vt antea conuenerat, auſpice Aragonio Rege ſponſalia menſe Septembri feſta lætitia conſecta. arrhæ nomine magna Caſtellæ pars ſponſæ data: Burgi, Medina Campeſtris, aliaque magno numero oppida. præterea quæcunque Mauris ablata eſſent media ex parte. Rex puellæ pulchritudine captus erat: & ætate nondum matura profuſæ liberalitatis laude priores Reges ſuperare velle videbatur. Lupus Rex Maurus Murcia imperio obtinens Caſtellæ Regi foederatus erat. (nam & Toletum per hos annos veniſſe inuenio) Regi Aragonio aduerſus eundem irato, armaque expediendi, cum veſtigal pendere recuſaret, quod Raymundo patri dare conſueuerat, promiſſum eſt barbarum regulum in eius poteſtate fore: modò Mazemutibus factioni inter Mauros Lupo inſenſæ, opem ipſe ferre deſiſteret. Ruebat barbarorum imperium per hæc tempora in partes ductum: ac in primis Murcia vrbs inteſtinis sæpe diſidijs tumultuabatur. Digreſſo Aragonio Rege, Alfonſi Regis nuptiæ Burgis incredibili apparatu, & concurſu hominum celebratæ ſunt. Abulenſium militum cohorti, quæ eatenus præſidij cauſſa Regem ſecuta erat, peracta ſolennitate miſſio præmium fuit. ciuitati Abulæ, quod fidem diſicillimis reipublicæ temporibus eximie coluiſſet, magna atque illuſtria priuilegia abs Rege data. Hiſce rebus peractis Toletum itum eſt. Quo tempore Rex Aragonius Valerij Martyris, quondam Cæſarauguſtani Episcopi

ſcopi caput, Rota, vbi ſeruabatur, Cæſarauguſtam referendum curauit, Guillelmo Perelſio Episcopo Ilerdæ atque Rotæ in Regis gratiam concedente. Garſendis Bearnæ Princeps patre fratreq; deſunctis, maiorum exemplo in Regis Aragonij verba iurauit. ac nominatim inſtaurato foedere cauebatur, ne cuiquam nuberet, niſi ex Regis voluntate. Episcopi Bernardus Oloronius, & Guillelmus Laſcarius eius nomine rem tranſegerunt. Quidam exiſtimant eam Guillelmo Moncadæ, viro in Catalaunis principi, atque Senefcalo vxorem datam fuiſſe. quod quoniam certis argumentis confirmari non poteſt, malumus in aliorum id ſuſpicionem relinquere, quàm in hac narratione pro vero ponere.

Fœdus contra Petrum Aſagram.
Cap. XII

NT E R pacis ſtudia haudquaquam res bellicæ ſine cura erant: ac Maurorum præſertim reliquiæ Aragonijs armis exagitabantur: vix vti eſſet vbi pedem tutò ponerent. In Edetania veteri, ad Algæ fluminis ripas, Fauara, Maella, Freſneda, aliaque oppida ſecundo bellorum curſu barbaris erant ablata. ad hæc Calpe vauidum ad Iberum municipium. Montis Idubedæ pars ſupererat in Edetaniæ & Celtiberiæ confinibus. nam locorum munitione conſiſſi Mauri, magno numero ſe in eo tenebant. noſtris propter locorum aſperitatem acceſſus erat difficilis. virtute difficulrates omnes ſuperatæ: noſtrique ex ijs locis hoſtes deturbarunt. Turulis oppidum in poteſtatem venit. Mauricum ea parte imperium Valentini agri finibus terminatum. Quo tempore Petrus Aſagra Roderici filius, (is Stellæ Princeps erat, vt eſt ſuperius indicatum) cum Lupo Murcia regulo operam nauaſſet, eique vehementer eſſet conciliatus: urbem Albarracinum in arduo atque præcipiti monte poſitam ad Tagi fluminis fontes, eius dono accepit. Vrbi quo maior eſſet auctoritas a Iacincto Pontificis Legato & Cerebruno Toletano Præſule, cui noua eccleſia eſt contributa, Episcopus datus Martinus nomine: cui deinde Episcopo Segorbium Innocentij quarti Pontificis Maximi, & Alexandri quarti ſucceſſoris conceſſu contributa eſt, quo tempore in Chriſtianorum poteſtatem eſt redacta. Caſtellæ & Aragoniæ Regum animi offenſi Petro erant: cum Aragonius Albarracinum urbem ad ſuam ditionem pertinere diſputaret, Petrus tanquam ſui iuris in nullius Principis verba iurare vellet. Caſtellæ Rex conquerebatur in Caſtellæ finibus arces aliquot à Petro occupatas. impotentis hominis ſuperbiam communibus armis atque auſpicijs edomandam videri. eo foedere confirmando oppida vtrinque obſidum loco data ſunt. Aragonius Agredam, Cerueram & Aquilariam. Caſtellæ Rex Arandam, Borgiam & Arguedam accepere. Cautum præterea, vt Harifa cum arce Regi Caſtellæ redderetur, vti ſuperiori foedere continebatur, haud ſyncero animo. cum enim Nunnij Sanctij induſtria, Regis Aragonij iniuſſu reddita eſſet, magnorum diſſidiorum

diorum causa exitit, tamen alienati tantum animi sunt: nec ultra verba processum. Ex ijs tamen dissidijs Petri Afagræ vires confirmata: cum neutris armis impeteretur, & Aragonius Rex, sprete Castellæ affinitate, quam pater pepigerat, ad externas nuptias respicere cœpit, missa ad Emanuel Comnenum Imperatorem legatione, filiam uxorem expetitur. Erat præterea Aragonia turbata Hugonis Ceruellonij Præfulis Tarracoenensis casu, quem iura ecclesiæ suæ tuentem Guillelmus Aguilonius peremerat anno millesimo centesimo septuagesimo primo, Aprilis die vigesimo secundo. Roberti filius is erat, qui Oldegarij Præfulis dono Tarraconis principatum quondam obtinuit: & propter virium imbecillitatem Raymundo Barcinonensi Regis patri tradiderat, vectigalium parte retenta. Ex ea re Guillelmus filius maiores spiritus induens, quam pro præsentis fortuna, tantum facinus designare ausus est. Hugoni Petrus Tarrogius successit Præful Cesarugustanus. Fuit is annus insignis Thomæ etiam Cantuariensis in Angliâ simili de causa cæde. Occisi iniuria nomen Alexander III. Romanus Pontifex factis addidit. Ea religione in Hispania suscepta Tolleti in templo maximo, sexto non amplius ab obitu anno, altare Thomæ nomine constitutum constat, Alcabonis prædijs à Nunnio Comite & uxore Therasia in eius cultum attributis. quod Martyris sanctitati, sed & Regiæ eius gentilis gratiæ datum fuisse iudicatur. Id altare magnæ comitaturæ indicant exitisse, quo nunc loco sacellum D. Iacobi nomine, Magistri equitum Aluari Lunæ nobile monumentum extat. Lupus Murciae regulus defunctus est anno millesimo centesimo septuagesimo secundo. ea res Aragonij Regis animum excitauit, vt barbaris eo tractu arma inferret: cum speraret regulo magni nominis sublato, cæteros euertere posse. Valentini primum tentari. cum vis pararetur, Valentia Rex pacem auro redimere, annumque vectigal, quod pendere consueuerat, duplicatum polliceri compulsus est. Versa mox in Murcia arma: Setabisque præcipua ea tempestate vrbs obsidione cincta. victoria ferme parta, Regem in patriam reuocauit bellum à Vasconibus illatum incommodissimo reipublicæ tempore. sed solent homines magis priuatae vtilitati, quam religioni aut officio seruire. Induciæ tantum cum nouo Murciae Rege factæ, vectigali pacto, quod pater pendere consueuerat. Vasconibus obuiam itum. iusto prælio dimicatum non est, cum vterque Rex totius certaminis aleam, in cuius euentu salus publica vertebatur, subire detrectaret. Qua sanè parte Tudela sita est Aragonius in Vascones irruit: Arguedamque oppidum redegit in potestatem. ager vastatus. prædæ abactæ. hæc in exitu anni peracta. Anno sequenti, ab ortu Christi millesimo centesimo septuagesimo tertio, bellum denuo comparabatur. Milagrum municipium, Calagurrim inter & Alfarum euersum Aragonijs armis. quoniam inde tanquam ex arce multa damna Aragonijs finibus inferebantur. Id oppidum consequenti tempore fuisse instauratum, nostra ætas documento est. Obijt Petronilla Regis mater Barcinone Octobris die tertiodecimo. Initio consequentis anni, Ianuarij mensis octauodecimo die, Cesarugustæ tandem nuptiæ Regis Aragonij & Sanctiæ, quam puero

puero pater desponderat, celebratae sunt: mutataque voluntate Castellæ Regum affinitas, qua multæ aliorum Regum propinquitates continebantur, externis nuptijs, in quibus parum præsidij erat prælata. Auctor (vt arbitror) Iacinctus Pontificis Legatus. nam nuptiarum celebritati interfuisse dubium non est. Græci Imperatoris filia vno ferme tempore Mompellerium in Gallia Narbonensis parte appulsa, eius vrbs Principi nupsit, haud satis æqua commutatione.

*Initium militiae Dni Jacobi.
Caput XIII.*

10

ER hæc tempora milites ij, qui D. Iacobi nomen insignè præferunt, celebrari cœperunt. quæ res admonet, vt de principijs eius militiae, & quibus modis ab humili ducta, in hanc amplitudinem creuerit, regiæ æmulam, & formidabilem aliquando, compendio exponamus. Quo ex tempore D. Iacobi Apostoli sepulcrum vbi esset cognitum est, eius loci religio non tota Hispania modo, sed etiam apud externas nationes propagari cœpit: multi toto orbe mortales conueniebant: plures alios itineris difficultas propter locorum asperitatem sterilitatemque deterrebat: & Maurorum incursiones, à quibus multos in captiuitatem agi nunciabatur. D. Eligij Canonici sacerdotes, quo tempore haud satis constat, sed consequenti tamen ætate, ijs malis occurrere cupientes, multis locis toto eo itinere, quod ad Galliam pertinet, domicilia constituere peregrinis excipiendis: in quibus quod in suburbio Legionensi D. Marci nomine ædificatum est, principem locum habuit. Eo pietatis officio non plebis tantum animos, sed etiam Principum voluntates conciliarunt. vnde magnis opibus & vectigalibus aucti tunc sunt & postmodum eorum exemplo nonnulli viri militares in Castella nobiles atque copiosi, in studio Christiani nominis amplificandi perstiterunt, priuatis rebus in commune collatis. Ij per hæc tempora Iacincti Cardinalis industria, cum D. Eligij, qui domicilium prope Compostellam habent, Canonicis vires sociare certi, Romam profecti sunt: vt Pontifici Alexandro vitæ genus probarent, quod instituere cupiebant ad D. Augustini normam, quam D. Eligij Canonici amplexi erant. Petrus Fernandus à Ponte Encalato, eius legationis princeps, diploma à Pontifice abstulit tertio Nonas Iulij, anno millesimo centesimo septuagesimo quinto, quo militibus viuendi ratio præscripta est, & optimis institutis temperata. Ad id vitæ genus, foeminae etiam admittuntur coniugij sublata facultate, nisi consensu Magistri. Ex omni militum numero tredecim omnino viros deligere iussim, qui à Magistri latere non discederent: & cum eo quotannis loco designato conuentus generales agerent. multa alia præterea constituta sunt, quæ commemorare longum esset. Petrus ipse Fernandus eius militiae primus scilicet Magister creatur. Insigne militibus in veste candida crux rubra in gladij militaris modum conformata. Domicilio xenodochium D. Marci nomine Legionem designatum.

1175

Ll

gnatum.

gnatum. amplæ possessiones in Castilla & Legionem hac ipsa tēpestate erant, oppida & arces non paucæ. in his Vrcesa, Mora, Estriana, Almodava, Larrunda, Vicus cuminarius, cui iam Vico Zarzæ nomen erat, vt diploma Pontificum declarat. Accidit consequenti anno millesimo centesimo septuagesimo sexto, vt Alfonso Castellæ Rex ætate confirmata, certusque eas iniurias vindicandi, quæ à Vasconibus & Legionensibus annis prioribus erant illatæ, bellum compararet. vota priusquam proficisceretur Tolei nuncupata. oppida Illescæ (nam ad Regis ditionem redierat) & Hascagnia Tolerano templo donauit, mense Iulio: vt bellum quod inferre parabat, felici exitu concluderetur Diuos indigetes precatus. Cum magnis copijs in Riuogiam ad Iberi ripam penetratum. quid præterea rerum gestum sit ignoramus: nisi quod Vasconibus mulctatis, satis constat arma in Legionense regnum conuersa: vastatos agros, capta, direpta, incensa oppida: cum Rex patruus viribus inferior esset, & præualidi iuuenis congressum declinaret. In nouos Diui Iacobi milites Regis Legionensis conuersa rabies: quoniam eos Castellæ Regi veteri domino fauere suspicabatur. omnes regno expulit. in Castellam illi migrarunt. Regem Ferdinandum breui pœnitentia subiit: tanto præsidio regnum haud satis idonea caussa nudasse: neque mutare tamen potuit: tamen viris sanctis & proceribus annitentibus, quodam induciarum genere tum quidem ab armis discessum est. Hæc habebamus, quæ de initijs eius ordinis litteris mandarentur, pauca pro dignitate, pro suscepti operis modo nimis multa. neque ignoramus quosdam vetustiore originem designare: alios ab Alfonso Calto: à Ramiri ætate alios. Nimirum vtrosque decepit eius militiæ illustrandæ studium. nam diploma, quod ante centum amplius annos virginibus sacris, quæ Salmanticæ à Sancto Spiritu nomen habent, concessum profertur, falsi ab eruditioribus accusatur: quibus argumentis explicare non attinet: res se ipsa prodit, siue stylum expendenti, ab eorum temporum ruditate abhorrentem: siue annos numerandi ab ortu Christi rationem consideranti, nondum per hæc tempora in Hispania susceptam. Verum hæc missa facimus. In Gallia inter Aragonium Regem & Tolosatem Comitem, ex magnis motibus pax facta est. dolebat Tolosæ filij nuptias interceptas. Prouinciæ comitatum, tanquam sui iuris antiqui, dotalemque recens, repetebat armis, quoniam iure & legibus non sperabat. argenti pondus duo millia, vt caussa discederet, abs Rege pacta promissaque. Trencuelli Carcasonis Vicecomitis soror Beatrix nomine Tolosatis Comitis filio nupsit. nam vt Raymundi Berengarij Prouinciæ Comitis ante annos decem defuncto, filiam vxorem daret expetenti, Aragonius Rex adduci non potuit. fœderis præcipuus auctor & internuncius Hugo Gotifredus Templariorum militum Magister.

Concha vrbs à nostris capta.

Cap. XIIII.

EX

EX diuturna calamitate oculos attolere Alfonso Regis virtute, & quasi ex altissimis tenebris lucem respicere Castellæ coeperat: Maurorum vires debilitari, atque consenescere. Almohadum factio Africæ motibus distenta, rebus Hispaniæ consulere non poterat: eo magis, quod defuncto superioribus annis Abdelmone noui imperij conditore, Abenjacob filius, eius gentis imperium susceperat, haud pari virtute felicitateque. Ex vtraque re belli sacri instaurandi maiori conatu, opportuna occasio sese dabat. Nostri hætenus aut imbecilla Regum ætate, aut intestinis prouinciæ motibus impediti, Christiani nominis dignitatem non satis respicere videbantur. Alfonso Castellæ Rex ætatis accessu, in eam curam primus incubuit: vindicatisque superiori bello Vasconibus, atque Legionensibus, cum Aragonio Rege belli Maurici sumendi consilia communicare constituit. Ventum in colloquium. & qua parte barbari bello petendi essent, disceptatum est. Concha vrbs præualida proponebatur in Celtiberiæ finibus, Maurorum opera ædificata (nam in imperio Romano Gothicaque historia, nulla de ea vrbe mentio extat) in arduo & prærupto colle: quem dextra læuaque Sacro Vcroque amnes stringunt altissimis rupibus: prorsus vt natura loci inexpugnabilis sit. ascensus difficilis, arctæ viæ, arduæ, equiti plerunque inaccessæ, ac vix pediti peruiæ. Intra oppidum iugi aqua nulla ea tempestate utebantur: nostra ætate ex vicinis montibus perennes fontes in plateas deriuarunt. Itaque aqua prohiberi poterat. cingi obsidione propter locorum asperitatem non poterat. Hanc urbem, quoniam Mauris instar firmissimi propugnaculi erat, primum oppugnare Regibus visum est. delectus magni vtraque prouincia habiti. Duces nobilissimi genere factisque, Præsules atque proceres magno numero Reges comitabantur. Petrus Burgensis Episcopus, Ioscelinus Seguntinus, Sanctius Abulensis, Raymundus Palentinus, Gonsaluus Maragnonius Regis Castellæ Armiger, Ordunius, & Gasias Garzesij. Petrus Asagra cum vtroque Rege gratia ad tempus conciliata, cum sua peculiari manu in vrbs conspectum primus omnium venit. Ineunte anno vrbs est circumfessa. sed neque loci natura patiebatur impetum in urbem fieri: & Mauri tum sua virtute, tum spe Africani auxilij, egregie propugnabant. Obsidio in multos dies ducebatur. neque multo minor in castris, quam intra urbem annonæ angustia erat. Rapto tantum viuendum erat & præda, cuius facultatem locorum sterilitas malignè suppeditabat. Pecunia in stipendium non erat: qua re inuitati redemptores & dardanarij in castris versari consueuerunt. Rerum difficultate permotus Castellæ Rex Burgos maturauit, pecunia expedienda intentus. regni conuentus agitantur: curatumque, vt non modò plebei homines & proleterij, sed etiam ingenui & immunes, quos vulgo Hispani Hidalgos vocant, quotannis quinos maruedinos aureos (monetæ id genus est) regio fisco inferrent. Populum tot vectigalibus exhaustum belli sumptibus

Ll 2 im-

imparem esse. debere eos patriæ caritate ærarij inopia moueri, vt de veteri libertate, iureque concederent: quod maioribus deinceps commodis compensaretur. Auctor consilij Didacus Harus Cantabriæ regulus. Is suis viribus potens, & Regis Legionensis propinquitate magnos spiritus gerebat. Ferdinandus enim Legionensis, Vrraca Regina repudiata (vt superius dictum est) Therasiam Nunnij Laræ Comitissæ filiam, sibi connubio iunxerat: & ea præpropere defuncta, Vrracam Lupi Hari filiam, sororem Didaci, vnde Sanctius & Garfias nati sunt. Didaci conatibus, Petrus Laræ Comes obsistendum existimans, contracta nobilium manu raptim è conuentu discessit, armis tueri certus partam armis ac virtute à maioribus immunitatem. se superstite haudquaquam passurum dictabat, nobilitatis opprimendæ, atque nouis vectigalibus vexandæ ab eo aditu initium fieri. Rex periculo permotus, ab ea cogitatione destitit. Petro vt pro nauata operæ merces esset, nobiles inter se, ipsum quotannis & posteros splendido conuiuio accipere decreuerunt: vt bonæ posteritati monumentum id esset, ne quauis occasione acceptæ libertatis ius imminui ferant. Dum hæc Burgis agitantur: nono obsidionis mense Concha nostrorum virtute capta est, mense Septembri ipso D. Matthæi festo die, anno millesimo centesimo septuagesimo septimo. Qui annus non tantum huius expeditionis memoria insignis est, sed etiam Alexandri Pontificis virtute & felicitate, sublato Romæ Pontificum dissidio faustus. Innocentius enim, qui Victori successerat, vltro pontificatu abiit. Fuit præterea Vasconibus lætus natalibus Ferdinandi: quem Beatrix Regi peperit prole fecunda. Nam prius Sanctium, deinde Ramirum, Berengariam, Therasiam, Blancamque genuit. Capta vrbe quo maior esset auctoritas Ioannes Episcopus creatur: Valeriæ iuribus, vbi episcopatus Gotthorum tempore fuerat, in eam urbem concessu Romani Pontificis translatis. Ciuiibus datum, vt suffragij ius in regni conuentibus habeant. Aragonijs virtutis præmium fuit sublata subiectio, qua Castellæ Regibus, tanquam beneficiarij parere, atque in eorum verba iurare cogebantur. foedusque inter Reges factum aduersus Principes omnes, vno dempto Legionensi Regi: cui propter sanguinis propinquitatem, is honos habitus est. Secundum Conchæ expugnationem Alarconium oppidum, loci natura non minus firmum, venit in potestatem, continuato in Mauros bello ea parte consequentibus annis. præterea Ecclestam eo tractu salis in rupis formam concreti, atque pellucidi fodinis magis quam agri prouentu nobile municipium. Militibus S. Iacobi mandatum, vt commodiori ex loco Mauros impeterent, Vrcesiam domicilio deligere. vnde cum Ferdinandus Rex Legionensis succedente facti poenitentia, eos in veteres fedes reuocaret, quatuor sacerdotes ea lege Legionem amandati sunt, vt Vrcesiam conuentui subiecti essent: quod illi imperium discreti Regibus constanter deinde repudiarunt: atque agitata diu caussa, Urbani quinti auctoritate ita controuersia est composita, vt vtrunque domicilium alterius imperio exemptum esset, atque militiæ Magistro tantum obtemperarent.

ad

admissi ij milites haud longo interuallo in Lusitaniam, opibus quamuis & oppidis aucti communi militiæ Magistro obtemperarunt: quovsque Dionysius Lusitaniæ Rex nouo capite constituto, à Castellæ eos iure imperioque exemit. Hæc quamuis plures per annos gesta coniurimus rerum memoria iuuanda: nunc ad temporum ordinem redeamus. Omnino Rex Alfonso ijs militibus Ocaniam, Oregiam ad Tagi ripam, aliaque oppida dono dedit. quemadmodum Maqueda, Azecha, Cogolludium, Zurita, Calatrauensibus ab eodem Rege dono data sunt. Placentia vrbs in regni finibus constituta, & Episcopi iure illustrata: vbi Pagus antea erat Ambrocus nomine: quod nomen Placentiæ appellatione mutari placuit, ominus caussa quasi diuis, & hominibus placituræ, & ex regionis amoenitate, quamuis cæli salubritate non eadem. Toletana moenia refecta. in Oretanis oppidum Alarcus in edito colle ædificatum est. Anno hæc eius seculi septuagesimo octauo agebantur. Quo tempore Alfonso Aragonius Rex Ruscinonensem comitatum obtinuit, Gerardo Comite sine prole defuncto: cœpitque in publicis tabulis Aragoniæ Rex, Barcinonis, & Ruscinonis Comes, Proinciæ Marchio vocari. Consequenti anno millesimo centesimo septuagesimo nono, Martij mensis die vigesimo, Perpiniæ profectus ad Cazolam oppidum abiit, eius & Castellæ Regis colloquio designatum. In eo congressu, quoniam de bello Mauris inferendo controuersia natae erant, sancitum: vt Aragonijs armis Valentia, Setabis, Dianiumque cum subiectis agris oppugnarentur, caperenturque de Mauris: cætera Mauro-rum oppida & vrbes in Contestanis, Castellæ Regi relinquerentur impugnanda. Contra Sanctium Vasconum Regem arma sociata, magno eius incommodo, nam Castellæ armis Viruesca, Ceresum, Lugrunium, aliaque oppida ab Aucæ saltu Calagurrim vsque capta. Rodericus Præsul Nauarretum adijcit: quod alij oppidum ea tempestate negant ædificatum. nobis Roderici auctoritas potior esse videbatur. Inde arma in Legionenses versa sunt. vastati agri. capta direptaque oppida. prædæ abactæ. Legionensis Rex viribus impar Aragonium litteris & nuncijs sollicitare non desistebat. Conchense foedus à Castellæ Rege violatum, ad eius dignitatem pertinere, ferocis iuuenis spiritus frangi: ne potentia auctus, cæteris exitio esset. Missi Berengarius Ilerdæ Episcopus, atque Raymundus Moncada, Harisam oppidum & arcem reddi postulatam. si nihil verbis impetraretur, bellum denuntiare iussi. Ingentis belli moles, terrorque mortalium animis proponebatur, tot Regum armis vno tempore concitatis. Castellæ Regis modestia, parata clades discussa, Harisa Aragonijs reddita, atque Legionensi bello relicto: cum sibi videretur superiores iniurias egregie vindicasse.

Alfonso Portugal Rex à Legionensi captus.

Capitulum XV.

LI 3

LEGIONEN.

EGIONENSIVM animi à Ferdinando Rege suo erant alienati: videbanturque oblata opportunitate odium effufuri, quod diu conceptum continuerant, nouis exactionibus fessi, & Regis acerbitatem ægrè ferentes. alios priuatim alix cauffæ incitabant: atque in primis dolebat Salmanticensibus, Ledefmia abs Rege instaurata, agri partem interceptam. Itaque, cum bello superiori effèt implicitus, principes ex omnibus à Regis auctoritate rebellant. precipuus seditionis concitator Nunnius Rauia bello delectus est Dux. (Regem Lucas nominatum ait.) Abulenses, cum quibus vetus necessitudo erat, de re tota appellati, auxilia miserunt. Rex Ferdinandus, ne malum serperet, continuò tumultuantibus occurrit. ad Valdemusam collatis signis dimicatum est. victi factiosi sunt atque profligati, amisissis etiam castris. Captus Nunnius Rauia Dux, de eoque more militari supplicium sumptum. reliqui ex ferocibus paulò ante, mòx obediens fuere. Nihil enim in vulgo modicum, aut terrent, aut pauent. Vrbs ipsa Salmantica in potestatem redacta. Inde Zamoram itum, quoniam nouarum rerum studio concitari nunciatum erat. rebus ea compositis conuicit, alieno exemplo pœnaque cautiôr. Ramiri Regis eo nomine tertij, corpus Destriana Asturicam translaturum: atque in templo maximo commodiori sepulcro compositum est. His motibus pacatis, Mi-
 10
 20
 30
 40
 50
 60
 70
 80
 90
 100
 110
 120
 130
 140
 150
 160
 170
 180
 190
 200
 210
 220
 230
 240
 250
 260
 270
 280
 290
 300
 310
 320
 330
 340
 350
 360
 370
 380
 390
 400
 410
 420
 430
 440
 450
 460
 470
 480
 490
 500
 510
 520
 530
 540
 550
 560
 570
 580
 590
 600
 610
 620
 630
 640
 650
 660
 670
 680
 690
 700
 710
 720
 730
 740
 750
 760
 770
 780
 790
 800
 810
 820
 830
 840
 850
 860
 870
 880
 890
 900
 910
 920
 930
 940
 950
 960
 970
 980
 990
 1000
 1010
 1020
 1030
 1040
 1050
 1060
 1070
 1080
 1090
 1100
 1110
 1120
 1130
 1140
 1150
 1160
 1170
 1180
 1190
 1200
 1210
 1220
 1230
 1240
 1250
 1260
 1270
 1280
 1290
 1300
 1310
 1320
 1330
 1340
 1350
 1360
 1370
 1380
 1390
 1400
 1410
 1420
 1430
 1440
 1450
 1460
 1470
 1480
 1490
 1500
 1510
 1520
 1530
 1540
 1550
 1560
 1570
 1580
 1590
 1600
 1610
 1620
 1630
 1640
 1650
 1660
 1670
 1680
 1690
 1700
 1710
 1720
 1730
 1740
 1750
 1760
 1770
 1780
 1790
 1800
 1810
 1820
 1830
 1840
 1850
 1860
 1870
 1880
 1890
 1900
 1910
 1920
 1930
 1940
 1950
 1960
 1970
 1980
 1990
 2000

cebatur: quod Legionensis Rex vno tempore Castellæ armis, vt paulò ante dictum est, & intestinis motibus premebatur. Ferdinandus in summo periculo decoris tenax, quantumque præsidij decederet ea vrbe sublata non ignarus, cum copiarum parte Lusitanis occurrit. ad Arraganaliam oppidum pugnatum est. Lusitani victi. alij cæsi fugatiue: alij capti, quos omnes liberos in patriam misit. Alfonsus Lusitaniæ Rex ea clade nunciata, collectis suorum copijs in Calæciæ fines inuectus Limiam, Turoniam, aliaque oppida eo tractu expugnauit. aucto deinde exercitu in vindictam præcepit Pacem Augustam tentare constituit: quæ vrbs quoniam in Ferdinandi fide erat, tametsi à Mauris obtinebatur, ad suam auctoritatem pertinere iudicans, ne in periculo desereretur, auxilio accurrit. Lusitanus magna iam vrbs parte capta, ferro cum Legionensibus decernere ausus, victus acie & in vrberem vnde prodierat, reiectus est. Tutum per fugium non erat, victum vrgentibus hinc Mauris, qui editiorem vrbs partem obtinebant, inde Ferdinando. fuga euadere conatus, crure altero in discessu ad portæ vextem afflicto, ex equo præcipitatus, captusque ab hostibus, in Ferdinandi potestatem venit. Humanissimè accepto curam ille omnem exhibuit, non secus ac parenti Regique. sanitati reditum in patriam dimisit, pro ea humanitate paratum regnum vniuersum eius arbitrio permittere, leges & magistratus accipere: quam Ferdinandus conditionem repudiauit, ijs tantum receptis oppidis quæ in Calæcis paulò antea ablata erant, satis magnum victoriæ fructum existimans moderationis atque humanitatis laudem. Conchæ Ioanne Præfule defuncto, Iulianus in eius locum subrogatus est, vita eruditioneque admirandus. Is Burgenfis patria, concionando magnam Castellæ partem peruagatus, multum in vtraque gente profecerat: magnamque sibi laudem ex ea professione pepererat, qui illi ad episcopatum gradus exitit. Vrraca Vasconum Regina Imperatoris filia, post viri obitum Aluaro Roderico nupserat viro in Castilla principi: nullaque ex eo
 10
 20
 30
 40
 50
 60
 70
 80
 90
 100
 110
 120
 130
 140
 150
 160
 170
 180
 190
 200
 210
 220
 230
 240
 250
 260
 270
 280
 290
 300
 310
 320
 330
 340
 350
 360
 370
 380
 390
 400
 410
 420
 430
 440
 450
 460
 470
 480
 490
 500
 510
 520
 530
 540
 550
 560
 570
 580
 590
 600
 610
 620
 630
 640
 650
 660
 670
 680
 690
 700
 710
 720
 730
 740
 750
 760
 770
 780
 790
 800
 810
 820
 830
 840
 850
 860
 870
 880
 890
 900
 910
 920
 930
 940
 950
 960
 970
 980
 990
 1000

*Joanino acpa
 a Bada*

conjugio prole suscepta, extincta hoc anno est mense Augusto. corpus Palentiæ in templo maximo constitutum hac inscriptione est.
 HIC REQUIESCIT DONNA VRRACA REGINA
 NAVARRAE, VXOR DOMINI GARSIAE RAMI
 RI: QVAE FVIT FILIA SERENISSIMI DOMINI
 ALFONSI IMPERATORIS HISPANIAE, QUI AL
 MERIAM OBTINUIT. OBIIT XII. OCTOBRIS,
 ANNO DOMINI M. C. LXXXIX. Sic inscriptio. Verùm
 nos in ratione temporum annales Toletanos sequebamur. Anno proximo
 millesimo centesimo octogesimo, tertio Kalend. Octobris Ludouicus Gal
 liae Rex eo nomine septimus Lutetiæ extinctus est, successore Philippo
 eius filio, cui Augusto cognomen fuit. In Cantabriæ ea parte, cui Ala
 gna nomen est, Victoria prouinciæ caput extructa est, Sanctij Regis
 Vasconum opera, loco vbi pagus erat Gasteisum nomine. mutata ap
 pellationis occasio (neque enim nulla fuit) clam est. Tarracone conuen
 tus

tus Episcoporum habitus. In eo cōuentu tum de multis alijs deliberatum: tum lege sancitum, ne quod eatenus ducta ex antiquo consuetudine obseruabatur, in publicis tabulis Francorum Regum nomen, & regni eorum
 1181 annus adscriberetur. Cerebruni Toletani Præfalis obitus anno millesimo centesimo octogesimo primo, consecutus est, ad quartum Idus Maij. successit Gonsalvus eo nomine primus, præstanti vir animi magnitudine.

Alfonfus Portugalia, & Ferdinandus Legionis Reges defuncti. Cap. XVI.

AL F O N S I Lusitanæ Regis expeditione in Mauros, tametsi ipsi incommodè cecidit, documentum datum Pacem Augustam capi à nostris posse. eam occasionem Ferdinandus Legionensis Rex, quoniam ipsius iuris erat, omittendam non iudicabat, alioqui quietis impatiens, ingenioque cum ætate ardentior, & militari disciplina, quàm pacis artibus melior. Zamora, quo se contulerat dimisso Rege Lusitano, nouis copijs instructus, atque ad id bellum profectus Pacem Augustam cepit. Captæ vrbi, quoniam à Mauris incolebatur, neque promptum erat nouam Christianorum coloniam deducere, aut militare præsidium collocare, Abenabelus Maurus est præfectus. barbaris fides ex fortuna pendet, neque religioni seruiunt nisi coacti. breui ergo à Ferdinandi auctoritate defecit: & Almohadum auxilijs aduocatis, non eius vrbs possessione contentus, iusto comparato exercitu in Legionenses primùm fines irruit. vastata, direpta, ablata, quæcunque obuia eo tractu fuere. belli mox impetu in Lusitaniam verso, Alfonso Regem incogitantem & à rebus omnibus imparatum, intra Scalabim circumsedit. Ferdinandus Legionensis, suas iniurias vindicandi cupiditate ardens, & soceri Regis periculo, quem semel tuendum susceperat, permotus contractis raptim copijs, Mauris successu ferocientibus occurrit. atque illi quidem continuò fugam arripuerunt, vtriusque gentis viribus impares: Rex Lusitanus cum initio suspicatus esset Ferdinandi voluntatem commutatam, neque minus ab eius potentia quàm à barbarorum armis sibi metueret: re cognita, ex ancipiti metu recreatus est. Ferdinandus ingenti gloria parta, & spolijs Mauricis onustus redijt in patriam, ipso salutis anno millesimo centesimo octogesimo primo. Quo anno Romanam ecclesiam Lucius eo nomine tertius, Alexandri tertij successor gubernandam suscepit. Ab hoc Pontifice Cardinalem quendam, cuius nomen non proditur, Legatum memorant cum potestate in Hispaniam, pacis componendæ causa inter Reges Christianos: qui fatali discordia scissi, atque inter se odijs decertantes haud magna sæpe occasione impiæ gentis opprimendæ magnas opportunitates negligere videbantur. Aragonius Rex, cum Compostellam religionis ergo petere decreuisset, Legatum in Castellam secutus est, in eandem pacis curam intentus: & alioqui gloriosum existimabat se arbitro concordiam inter Reges sanciri. Itaque eo potissimum disceptatore pax composita, finesque singulis
 Regibus

Regibus designati, quibus ditionem terminarent, & qua parte Mauros oppugnare atq; pro se quisque, quas eorum vrbes, oppida, arces (de quo non minima concertatio erat) imperio subiugare deberent. Aragonius Rex non pacificatoris modò, sed etiam modestiæ laudem tulit, cui ex Maurico imperio tractus ille designatus tantum est, qui Aragonia Valentiam pertinet. tametsi Petrus eius filius, cum iniuriam sibi factam hoc fœdere quereretur, Illicim vsque, quæ nostris Alicante est, oppugnationis Mauricæ fines Aragonijs prolata. Cæteri Reges, quibus finibus diiudicatum est, imperium libenter terminarunt, vno dempto Rege Nauarræ: qui cum se magnis iniurijs ab
 10 Alfonso Castellæ Rege violatum ferret, vt in commune gentis fœdus consentiret induci non potuit. Hoc sancito fœdere tranquilla, aut modicè lacescita pax inter Christianos in Hispania tenuit. Maurorum fines lacescebantur. Lusitanus Rex inter bellicos tumultus Christianæ pietatis memor, ipse quidem ex promontorio Sacro, quo ea de causa, vt præsens locum lustraret, se bis contulit, D. Vincentij Martyris ossa Olisiponem in templum maximum transferenda curauit, atque perfecit anno millesimo centesimo octogesimo tertio: Sanctium autem filium in Transtaganos, vt limitibus præesset amandauit. Ille ætate feruens, & studio gloriæ elatus cum suorum manu in Bæticam penetravit: finesque Maurorum longè latèque
 20 Hispalim vsque vastauit. Hispalenses eius ignominia depellendæ cupiditate obuiam progressos prælio fudit. Ilipa, quæ hodiæ Niebla est, à nostris obseffa, expugnari tamen non potuit: cum validis Maurorum copijs Pacem Iuliam in Lusitanæ finibus obsideri nunciatum esset. Sanctius enim suorum periculo permotus, ne dum aliena captat, sua prodere videretur, atque ex ea re reprehensionem incurreret vnde laudem captabat, Ilipæ obseffione soluta auxilio accurrit. victi barbari sunt, compulsique ex ea vrbe discedere. Sanctius, tantis victorijs clarus, Scalabim triumphantis in modum inijt. & erat vno tempore nunciatum, Almohades Abeniaco Rege ductore ingentes copias in Lusitaniam comparare. Ab ea gente celerius opinionione ipsa vrbs Scalabis circumsessa. Alfonso Rex Lusitanus, tametsi senio grauis & crure altero ex quo ad Pacem Augustam fregit, debilitatus erat, prorsus vt curru vteretur, cum equo non possit: militibus ex omni prouincia ad signa vocatis Scalabim festinauit. commissa pugna haud par Maurus Lusitano fuit. à fronte pater, filius vrbe egressus à tergo vrgebant. magna cædes facta, fuga maior fuit. Rex ipse barbarus lethali in prælio vulnere inflicto, cum fugæ studio Tagum ea parte vorticibus rapidum aquis copiosum tranaret, flumine haustus est, anno millesimo centesimo octogesimo quarto. Successit in vtroque imperio Africæ, atque Hispania Abenuzephus frater. Ingens victoria fuit, magna tota Hispania gratulatio. verùm
 40 ne lætitia syncera esset, Armengaudi Vrgeliæ Comitæ mors effecit. Erat is Armengaudus Castella natus. Aragonij Regis sororem in coniugio habebat. neque amplam tantum in Catalaunis, & Aragonia ditionem obtinebat, sed etiam Vallisoletum in Castella Petri Ansurij (de quo superius memoratum est) pronepos. Hoc tempore rei Christianæ promouendæ studio,

eum priuata suorum manu in Valentia fines irruit: verum operæ pretio facto ad Requenam oppidum à Mauris peremptus est, ex insidijs scilicet alij à Castellanis tradunt: Mauros ipse mallet: omnino Augusti die vndecimo. filium reliquit eodem nomine hæredem principatus. In diuersa parte Sanctius Vasconum Rex, cum in Castellæ fines ferro penetrasset, & Ataporcã vsque progressus ingentem prædam egisset, Cardeniæ Abbas finitimorum calamitate & lacrymis prouocatus, cum Regem curriculo adiisset sese in patriam referentem, ab eo precibus impetrauit, vt prædam omnem reponeret ijs, qui damna pertulerant. iniquum videri Regum iniurias, miserorum hominum pœnis sui. Rex precibus annuit, eum honorem Cidi proauui vexillo habens, quod Abbas & monachi ea de causa raptim ex templo conuulsum insigne detulerant: prorsus vt Rege comitante vexillum loco, vnde erat ablatum, restitutum fuerit. anno hæc millesimo centesimo octogesimo quinto gesta sunt. Quo anno Lusitani Reges superiori victoria læti, Conimbricam primùm, deinde Portum urbem adierunt, nuptias celebrandi causa, Philippum inter Flandriæ Comitem, & Therasiam Alfonsi filiam. solenni peracto, Conimbrica repetita: vbi Rex morbo atque ætate confectus è vita discessit die sexto Decembris, natus annos vnum & nonaginta. Corpus in S. Crucis, vt ipse testamento mandarât, sepultum est, humili quidem tumulo, atque ad eò plano. vnde Regis Emanuelis iussu, in aliud sepulcrum ex candido lapide eleganter constructum, auorum memoria translatum est. Vir fuit omni virtutum genere admirandus, Lusitanici regni non conditor tantum, sed etiam amplificator. diuturnum imperium ferme sine offensione transegit. bellicis artibus & studijs pietatis peræquè clarus fuit. Olisipone, Eboræ, alijsque oppidis templa præcipua constituit. cuius studium Malfada Regina pari pietate æmulata, multa monasteria, templaque tota ditione extruenda suo sumptu curabat, clara vtriusque pietatis ad nostram ætatem monumenta. Quiescebat Hispania, concordia inter Reges constituta, sublatoque Almohadum Rege. noui tamen atque intestini belli expectatio multorum animos suspensos tenebat. Petro Afagræ gloriosum erat in tantorum Regum oculis ditionem modicam, tanquam sui iuris tueri. vt eorum Regum conatus iuuaret, Mauris oppugnandis facile adducebatur: & Conchensi vrbe expugnanda egregiam operam præstitisse superius dictum est. vt tamen in cuiusquam Regis verba iuraret, induci non poterat: cum se D. Mariæ (id nomen Albarracini templo est) subditum ferret. loci natura, & Regum inter se æmulatione, cum sibi vterque subijci cuperet, æmulo nollet, factum arbitror, vt tandiu substiterit. quod nescio an vlli veterum Ducum contigerit. Ergo proximo anno millesimo centesimo octogesimo sexto, Ianuario mense Reges Castellæ & Aragonius Agredæ ad colloquium conuenientes, Petro infensi legem ex composito promulgant, qua Petri affines, & necessarij quicumque eius auspicia sequebantur, vtriusque regni finibus arcebantur. Principio sequentis anni Gasto Bearnensis Vicecomes, Oscæ maiorum exemplo in Regis Aragonij verba iurauit. Fuit is annus infestus Guidonis Regis Hierosolymitani captiuitate.

Sala-

Saladinus enim infensus Christiano nomini hostis, eum & Templariorum Magistrum ad Tiberiadem cepit: urbemque ipsam Hierosolymam ex ditione in potestatem redegit, die Octobris secundo. Alfonsus Castellæ Rex animo interea ad pacis artes conuerso, Calatrauz militiam optimis legibus atque institutis temperabat. Quo tempore Ferdinandus eius patruus Legionensis Rex Beneuenti obiit anno millesimo centesimo octogesimo octauo. regnauit vnum & triginta annos. In templo Compostellano tumultus est in sacello regio. bello quam pacis artibus melior est habitus. ingentes animi & corporis dotes regnandi inexhausta libidine, præsertim Castellæ Rege puero contaminasse visus est. patiens laborum, acri ingenio, satis prouidus, contra pericula & insidias firmissimo animo. Martinus presbyter per hæc tempora litteris & vita clarus, Legionem multis libris conscribendis operam dabat, ex rudi atque illiterato repente factus doctissimus, ab Isidoro, cuius in monasterio vnebat, oblato in somnijs libro quem comederet. Eorum librorum pars nulla ad nostras manus venit: canonicis eius templi magna religione seruantibus rei gestæ monumentum posteritati præclarum.

Varia Regum inter se fœdera. Cap. XVII.

ILII parentibus successere: Sanctius Alfonso Lusitano Regi. Ferdinando Legionensi Alfonsus, nuncio de morte patris ex itinere reuocatus: quo ad auunculum sese conferebat, noueræ insidias & inuidiam declinans. cui ægrè erat Alfonsum illegitimis nuptijs procreatum (sic illa ferebat) vnam ob ætatis prærogatiuam, & quoniam sic patri collibitum erat, ipsius filijs prælatum in spem regni educari. Inde perpetuæ offensiones natæ: quæ priuigno Rege, tametsi dotalibus oppidis abstinuit initio, (id honori patris datum) viduam Reginam compulerunt Anagarum migrare. qua in vrbe ad D. Mariæ reginæ, eius ipsiusque fratrum Lupi Segobienensis Pontificis, & Martini Hari sepulcra extant, sacello intra monasterij septa dicato S. Crucis nomine. Duæ Alfonso Legionensi vxores fuerunt, Therasia Sanctij Lusitani Regis filia, vnde tres filij nati, Sanctia, Ferdinandus, Dulcis. deinde iussu Pontificum, vt competenti loco declarabitur, Therasia repudiata, quod sanguine propinqua esset, Alfonsi patruelis Castellæ Regis filiam connubio sibi iunxit. Sanctius Lusitanus Rex annis prioribus Alfonsam duxerat Regis Aragonij sororem: ex qua numerosa prole auctus est, genuitque filios, Alfonsum natu maximum, Ferdinandum, Petrum, Henricum: alias quinque, Therasiam, Malfadam, Sanctiam, Blancam, Berengariam. & vxore defuncta, ex duabus pellicibus sex alios filios vtriusque sexus suscepit. ex priori Vrracam, & Martinum. ex altera, Therasiam, Egidium, Constantiam, Rodericum. sic erant eius seculi mores in turpitudinem proni, vt quod Regibus collibitum esset, turpe non duceretur. In quo Alfonsus Castellæ Rex prole, quam cæteri multo felicior fuit, ex vnis nuptijs vndecim filijs procreatis.

creatis. In eo numero Blanca vt reliquos ætate superauit, sic etiam felicior extitit, Ludouico Regi Galliæ eius nominis octauo, viro suo enixa felici partu Ludouicum eum, cui spectata vitæ probitas, & multis testimonijs comprobata pietas, Sancti cognomen peperit. Blancam sequebantur Berengaria, Sanctius, Vrraca, Ferdinandus, quem anno millesimo centesimo octogesimo nono, ad tertium Kalend. Decembris, Mercurij die, natum constat. consecutæ sunt Malfada, Constantia: atque his proximè duæ aliæ sorores, quarum nomina ignorantur. præterea Eleonora, & postremo partu Henricus, mira rerum varietate patris successor. quod alio loco monstrabitur. Ad numerosam prolem ditionis amplitudo, multo quàm aliorum Regum maior, Alfonso præ cæteris eximium efficiebat: prorsus vt cunctis Hispaniæ prouincijs formidini esset. ipse tantis circumseptus opibus, neque otio se, neque inertia corrumpendum dabat: sed ditionis fines propagando, ingenio, atque industria reliquos sua ætate Reges antecundo, maiores copijs, gratia, & dexteritate exæquando, imperij auctoritatem tuebatur, metum augebat. Nunquam satis fida Principum potentia finitimis est, occasionem proferendi imperij auidè arripiente natura mortalium iure iniuriaque. Ergo cæteri Reges Hispaniæ aduersus Castellæ Regem inter se coniurare, fœdusque facere, eosdem amicos inimicosque futuros. In id fœdus Legionensem Regem allicere: qui maximè obnoxius Alfonso patrueli Castellæ Regi fore videbatur, coniectura quod quàm primum regni paterni hæreditatem adiit, eius beneuolentiæ promerendæ studio ad conuentus Castellæ, qui anno eius seculi octogesimo octauo, Carrione habebantur, vitro profectus, ab eoque militia more eius seculi inauguratus, ad manus osculum subiectionis indicia se demisit: in quo maiestatem sugillasse, patrueli priores detulisse visus est. Affuere in ijs conuentibus Conradus Friderici Augusti, cognomento Aenobarbi filius, religionis ergo in Hispaniam appulsa, Raymundus Flacada Tolosæ Comes. vtriq; honorificum fuit, abs Rege militia hære honoris donari. Conrado præterea Berengaria Regis filia pacta: neque nuptiæ tamen peractæ: cum puella proficisci in Germaniam recusaret, gentis mores, an longinquum iter exosa. quid enim Hispaniæ amicitiam cultumq; patrium mutaret, inclementi Germaniæ cælo, alijs accolarum ingenijs? Reliqui interea Reges quid opus factum esset inter se per legatos consultabant, præsertim Aragonius, cui ægre erat rerum arbitrium penes leuorum Castellæ Regem esse. & Vasconum Rex Sanctius, armis reperere cogitabat, quæ per vim ablata erant. Itaque salutis anno millesimo centesimo nonagesimo ad Borgiam oppidum ex composito conueniunt: menseque Septembri fœdus inter se sanciunt aduersus Castellæ vires. In id fœdus Legionenses, & Lusitani duorum Regum industria attracti sunt. Oscæ per legatos de ea re disceptatum coram Aragonio Rege: pactaque non modo inter Reges quatuor concordia, bellique societas: sed expresse etiam additum, ne sibi priuatim quisquam consulens, absque aliorum conscientia, voluntateque pacem, aut inducias cum hoste faceret: ac ne bellum quidem mouendi facultatem haberet. Hæc mense Maio acta sunt, anno millesimo centesimo nonagesimo nono.

nonagesimo primo. quo anno, Romæ Clemens eo nomine tertius octauo Kalend. Aprilis decessit. Celestinus eo nomine tertius quatuor post dies defuncti locum obtinuit, in minori fortuna Iacinctus Bobo dictus, patria Roma. Hispania eum Legatum priorum Pontificum diu habuit. Gonsaluis Præsul Toletanus è vira discessit tertio Kalend. Septembris. in locum eius Martinus à magnitudine animi, & amplitudine rerum gestarum cognomento Magnus subrogatus est, Pisorica patria. virtutes eius Rodericus proximus successor insigni elogio celebrauit. Tagus eo anno ad Toletum gelu concretus est, quod propter regionis temperiem perrarè solet accidere.

Male pugnatur ad Alarcum. Cap. XVIII.

MARTINO æqualis Dieghus Lupus Harus Viscaia Princeps opibus, gratia, & auctoritate cæteros Castellæ proceres facile superabat. Viruescam, Anagarum, Soriam, Castellæ Regis nomine eoque concedente gubernabat, vt eius ætatis tabulæ indicio sunt. Hoc auctore, Carrione ex toto Castellæ regno conuentus habiti sunt, salutis anno millesimo centesimo nonagesimo secundo, bello decernendo in Mauros, qui nostrorum desidia vires confirmabant, & rei Christianæ formidabiles erant. Egregios pro pietate conatus, discordia quæ Castellæ Regem inter & Legionenses, ac Vascones erat, retardabat, ne bellum à tergo illatum à sacra expeditione reuocaret. Optimum visum est, cum ijs Regibus primum gratiam reconciliare. missi ea de re vitro citroque legati: sancitaque pax. Martino inde Præsuli Tolerano cum militari manu mandatum, Bæticæ arma inferre. ingentis belli hæc initia fuere. Dum conuentus Carrione agitantur, Nauarretum in regni finibus abs Rege ædificatum fama tenuit, multorum testimonio comprobata. instauratum, ipse arbitror, amplificatumve: cum Rodericus Præsul ante hos annos de eo oppido mentionem faciat. In Aragonia Vrgeliæ Comes, qui ex quo pater obiit, regni finibus abstinerat Pontio Cabrera ex priuata contentione insensus viro præpotenti, ad officium rediit. Gastoni Bearnensi Vicecomiti, Bernardi Comitis Comingensis filia nupsit: & cum ea dotis nomine Bigorræ principatus datus est, tanquam Regis Aragonij beneficiario. Berengarius Tarraconensis Præsul, Februarij mensis sextodecimo die, salutis anno millesimo centesimo nonagesimo quarto, trucidatus est. cædis auctor Guillelmus Moncada traditur fuisse. simultatis causæ ignorantur. Pompelone Sanctius eo nomine septimus Rex Vasconum, ætate grauis, rebus gestis clarissimus, vnde Sapientis cognomen ab exacta prudentia, & quoniam litteris non leuiter tinctus erat, Iunij mensis die vigesimo septimo diem obiit. corpus in templum eius vrbs maximum illatum. iusta more regio magnificè facta. regnauit annos tres & quadraginta, menses septem, dies sex. Ex vxore Sanctia Regis Castellæ amita, Ferdinandum, Remigium, Berengariam, Therasiam, Blancam genuit: atque qui hos ætatis

tis prerogatiua, & regni hæreditate præcessit, Sanctium Vasconum Regem, eo nomine octauum, cui Fortis cognomen animi magnitudo fecit, & multa in bello præclare gesta. Inclusi appellationem inde peperit, quod sub vitæ finem cancri sæuo carcinomate fœdatus, Tudelæ in arce se tenuit: hominum congressus deuotans, sublataque se adeundi conueniendique facultate. Munificentia eius, ac liberalitatis multa monumenta extant. corruatum Iberum mutato veteri alueo, Tudelam alluere compulit, ponteque eo loci iunxit ad incolarum commoditatem. Fiterij & Oliuæ Cisterciensia monasteria de suo constituit. præterea ad Rocidam vallem, templum Sanctæ Mariæ nomine, suæ & posterorum sepulturæ destinatum. Clementiam Raymundi Comitis Tolosani eo nomine quarti filiam vxorem habuit. ex ea Ferdinandum genuit, quem superstiti patre in venatione equi casus afflixit ad terram, peremitque. Corpus Tudelæ in D. Mariæ tumulum habuit. Omnino quo tempore Sanctius regnum auspicatus est, ingentis belli expectatione suspensa erat Hispania. Martinus Toletanus Præsul, vt iussum erat, in Bæticæ agros inuectus longè latèque obuia cuncta vastauit. Multi mortales cum pecore, atque alia præda capti. ædificia incensa. oppida atque agri deformata. nulla Maurorum numero aut virtute iusta manus occurrit. incolumi exercitu in patriam sese retulit. Mauri dolore iniuriæ prouocati, magnos tota prouincia delectus habent. Ipse Miramamolius Abeniuzephus Mazemutus, ex Africa re cognita cum validis copijs in vindictam præceps transmittit in Hispaniam. non Almohades modò, sed etiam Aethiopes, & Arabes spe prædæ Hispaniæ eius signa sequebantur. Cum ea multitudine Mariani montes superati sunt. Alarcus oppidum, non ita pridem nostrorum opera extructum, peruentum. Alfonso Castellæ Rex hostium apparatu, & suorum periculo renunciato, haudquaquam demittit animum: verum re cum Nauarræ & Legionis Regibus, cum quibus paulò ante gratiam conciliarat, communicata, prior ipse cum peculiaribus copijs Alarcum accurrit, castraque hostium castris opposuit. Quorum multitudine perspecta omnem circa regionem tabernaculis occupantium, alij substituendum iudicabant, varijsque artibus ludificandum hostem, donec Reges aduenirent, qui propediem affore nunciabantur. alij extemplo confligendum censebant, ne victoriæ quam præcipiti temeritate exploratam sibi habere videbantur, Vascones & Legionenses participes, gloriosique ex ea re euaderent. Vicit ea sententia, tametsi Rex non ignorabat in bello ea consilia saluberrima esse, quæ tutissima sunt. Hostis contemptum, confidentiam sui æquè exitiale malum magnis Regibus esse, huius prælij euentus declarauit. Commissa pugna ad Alarcum ad quartumdecimum Kalend. Augusti, die Mercurij, anno millesimo ceteresimo nonagesimo quinto, magno vring; animorum ardore concursum. nostrorum virtus hostium multitudine victa est: cum scelerum pœnis agentibus, diuinitusque timore nostris incusso pristinus animorum ardor pugnantibus deseruisset. Multi in pugna, & in fuga desiderati. in his Martinus Martinius quartus Calatrauæ Magister, Dieghus Harus belli præcipuus incitator ab ignauia accusabatur; quod se ini-

1195

110

tio prælij à pugna subduxisset, Alarcumque retulisset, siue rerum desperatione, siue (vt fama tenuit) Regi iratus, Bæticos equites Castellæ nobilibus exæquanti aliquando virtute, militarique scientia. Mauri tanta victoriæ læti, non modò Alarcum oppidum continuò ex deditioe ceperunt, sed in veteris regni fines ferro penetrarunt: Ieuenesq; vsque, quod oppidum vigesimo quarto ab vrbe Toletò lapide situm est, peruenerunt. Alarci hoc tempore parietinæ tatum extant, & B. Mariæ nomine templum peruetustum, præcipua finitimorum religionè cultum. nimirum Rex barbarus solo id oppidum exæquandum curauit. Opinio fuit ea clade regium scelus vindicatum. cuni Toleti vxore contempta, foemina cuiusdam Iudææ, quam nihil præter pulchritudinem commendabat, amoribus diu indulisset. quod non modò inhonestum erat sed etiam cum religionis probro coniunctum. neque prius destitit, quàm proceres rei indignitate permoti pellicem perimendam curarunt. Libidinis impatientia furentem Regem, genius Illescis per noctem apparens, ad sanitatem reuocauit: cum ea forma se videndum præbuisset, qua ex imagine notus erat, iuuenis graui atque præclara specie, iminas intentans nisi resipisceret, castimoniam vel cultæ præmium expectare, vel spretæ pœnam vereri iubens. Prorsus ea clade nunciata Reges Legionis & Vasconum conatu destiterunt. Legionis quidem Rex Alfonso salutaturus accurrit, siue sincero animo, siue simulata gratia. Sanctius Rex Vasconum, Regem in salutato in patriam abiit. officij prætermissi iniuria in Castellæ Regis pectus altius inhæsit, quàm quiuis existimare potuisset: atq; ex eo tempore, ira & metu anxius animus, non magis in Mauros, quàm in Vascones ea moliri, atque parare cœpit, quibus iniuriam vindicaret, dolorem vlcisceretur.

Res in Lusitania gesta. Cap. XI X.

ONSEQVENS annus millesimus centesimus nonagesimus sextus tristis fuit Hispaniæ, Alfonso Regis Aragonij morte: quoniam inter Reges Hispaniæ proximum auctoritatis & potentia locum occupabat, virtute nulli cedebat: Perpiniensi ad septimum Kalen. Maij extinctus est. quo tempore ditioe vniuersa altissima pax erat: Aragoniæ regnum viris, opibus, & fama florebat. Petrus è filijs natu maximum hæredem scripsit: Alfonso Prouinciæ comitatum, & contributos principatus testamento legauit. Ferdinandum natu minimum, veste mutata maiorum manibus parentare iussit in Populeti monasterio Cisterciensi: quod à patre inchoatum, & ab ipso perfectum Tarraconem inter & Ilerdam, ipsius & posterorum sepulturis destinabatur. Filias tres Constantiam, Eleonoram, & Dulcem, fratribus siquidem sine prole decederent, testamento imperij hæredes substituit, mutata ea in parte Petronillæ matris, atque correctâ voluntate, foeminas ab imperij hæreditate arcentis, vt est superius indicatum. Fuit hic annus non modò Aragonij Regis morte nobilis, sed etiam fame pesteque fœdus: quæ mala Catalaunos præsertim vexarunt. præterea noua barbari Regis irruptione Castra Iulia,

1196

30

40

lia, Placentiaque capta. Talaueræ ager vastatus. Oliueta præcipua nobilitate combusta. oppidum expugnari non potuit, propter murorum firmitatem, incolarumque virritem. Eulaliæ & Escalonæ oppida euerfa. Toletum ipsa dies decem obfessa. In vltiori Castella, pontificia cathedra Anagaro vbi cætenus hæferat, in D. Dominici Calzadij templum translata. quod magnis molibus & cæmentis ante sedecim annos inchoatum, ad culmen peruenerat, ea amplitudine & maiestate, qua cum præcipuis Hispaniæ contendit, vtrunq; Roderici Præfulis Calagurritani opera perfectum. Consequenti anno millesimo centesimo nonagesimo septimo, noui motus in Catalaunis exiteret, prouincia in partes diducta. Quidam Armengaudum Vrgelitanum Comitem sequebantur: alij fauebant Raymundo Rogerio Fuxensi Comiti. Ab ea factione Vrgelia ciuitas obfessa, viq; expugnata. In diuersa Hispaniæ parte Abeniuzephus Maurus superiori victoria exultans, vires suas fortunamq; expertus animos tollere: animoque & prædicatione vniuersam Hispaniam complecti. ergo reparatis viribus, auctisque copijs Toletum vsque peruenit. Urbem propter loci naturam obtinere non sperabat. oppida agriq; vastati. præda ingens abacta. Madritum & Complutum eadem belli iniuria vexata. ad læuam Ocania, Vrcesia, Opta, Conchaque. Nostri luctu ingenti ex præterito, & metu præsentis occupati, consilia defendendæ patriæ non explicabant. veneratque in extremum periculum summa Christianæ rei in Hispania. Nam Maurus tantis rebus peractis incolumem exercitum in Bæticam reduxit, maiori mole parans bellum in sequentem annum. Alfonso Castellæ Rex tantis circumuentus malis, quoniam viribus impar erat, externa præsidia conquirenda iudicabat. Parum spei erat Legionenses & Vascones quidquam pro sano facturos: qui iniquissimo reipublicæ tempore Castellæ fines diuersi inuasissent, nulla religionis cura, neque quid de ipsis fama locutura esset, considerantes. Rex quidem Vasconum Sorix & Almansani agros, cum prædatoria manu inuectus vexauit. Legionensis autem Rex foedus etiam cum barbaris iniit, qui ad extremos Castellæ fines Anam inter & Tagum habitabant: irruensque in Campaniam obuia cuncta depopulatus erat. Petrus Aragoniæ Rex cognomento Catholicus, ad sancendum foedus inuitatur, viresq; sociandas aduersus communes hostes. foedere constituto, Legionensis Regis iniurias primùm vindicare visum est: deinde Vasconum contumelias. Bolagnium, Castrum viride, Valentia, & Carpium Legionensi primo belli impetu sunt ablata. In Vascones ne verterentur arma (vt erat destinatum) nouus Abeniuzephi belli apparatus effecit, nostris finibus nimium affueti imminētisq; præterea nostri quas copias in barbaros inferre deberent: quoniam viribus impares erant nulla rei Christianæ cura in Legionensem Regem omnium malorum auctorem (sic illi ferebant) conuertentes, in eius fines Asturicam vsq; penetrarunt anno millesimo centesimo nonagesimo octauo. Salmanticensis ager deformatus: vtraque Alba, Mons regius, aliaque oppida occupata. Secundum hæc de Rege Vasconum vindicando, vnde non minores iniuriæ extabant, deliberatum, tanta Regum Castellæ, & Aragoniæ cupiditate, vt obliuiscerentur dignitatis, neque rei Christianæ periculo

periculo permoti cum communi Christiani nominis hoste Abeniuzepho pasciferi, barbarosq; de foedere vltro appellare, turpe non iudicarent. neq; ille auersas aures a federe exhibuit, cum in Lusitanum Regem qui magnas clades barbaris intulerat, toto pectore ferretur: præterea de rebus Africa cogitaret. induciæ pactæ cum Mauris in decem annos. Sanctius quidē Lusitanæ Rex oppidis instaurandis extruendisq;, vnde populorum constructoris nomen tulit, curæ & cogitationis partem consumebat, Valentia ad Minium, Mōtemaiori cui Nouo cognomen est, Ballelis, Penamacorio, Sortella, Penella, alijsq;, quorum pars D. Iacobi, pars Auisij militibus, qui ea tempestate in Lusitania celebrari cœperunt, Regis dono cesserunt. Maior cura erat barbaros tota prouincia exagitandi pellendiq;. Itaq; urbem Syluensem ad promontorium Sacrum in potestatem redegit, classe valida adiutus ex Gallia Angliæ ac nominatim Philippus Regis sororius, viginti septem naues, & in ijs lectissimos milites ex Flandria auxilio misit. de tempore scriptores variant. quidam hunc salutis annum M. C. nonagesimum nonum adscribunt. alij decem ante. quo tempore Reges Henricus Angliæ, Philippus Galliæ, rei Christianæ, quæ in præcipiti erat sustentandæ promouendæq; studio in Syriam nauigare, colloquio in Vellôcasibus habito decreuerunt. Anglus mutata voluntate substitit, Richardo filio vicario. Regibus adiunctus Henricus, tunc Campaniæ in Gallia Comes, deinde ducta Elisabetha Amalarici Regis filia, Rex Hierosolymitanus. huius Henrici ex priori coniugio Theobaldus filius fuit Campaniæ Comes: cui per hæc tempora Blanca Sanctij Vasconum Regis soror connubio iuncta est, eius Theobaldi mater, qui posteriori tēpore ad Vasconum regnum peruenit. Mortalium animos malis oppressos, metu sollicitos, prodigia multa suspēsos habebant. peste, fameq; grauissima in Lusitania laboratū. alia in celo signa visa. vulgus in deteriora pronum, religioneq; obstrictum, cælestem vindictam interpretabatur, iramque Dei: quod nuptiæ Alfonso Legionensis, ac Therasiæ Lusitanæ, vitio cohærentes, haudquaquam dissoluerentur, quauis Innocentio Pontificis eius nominis III. qui Celestino substitutus Romanam ecclesiam obtinere cœperat, enixè curante: prorsus vt Lusitaniam vniuersam anathemati subijceret, parereq; recusantes a fidelium societate amoueret. auxerat terrorem vrbs Syluensis amissa, oppidis & agris eo tractu illata vastitas, Abeniuzephi vtrunq; armis, acceptas a Rege Lusitano iniurias vindicantis.

Bellum in Vascones Cap. XX.

DIREMPTVM id coniugium lege propinquitatis est, ægrè quidem ac serò, sed diremptum tandem salutis anno millesimo ducentesimo. continuèque agi cœptum de Berengaria Alfonso Castellæ Regis filia in Therasiæ locum asciscēda, quam Conrado Sueuiæ Duci pactam fuisse paulò ante dictum est. mores Germanorum, & longinquam illa profectionem excusabat: tamen non minus a Legionensi coniugio auersa erat, propinquitatis lege vitioso, vt quod diremptum erat, futuro. sed nimirum Reges priuatis commodis honestatem

& religionem plerunque posthabent. Matris blandicijs puellæ animus le-
niebatur. patrem cogitatio subiit diuersarum gentium matrimonia infelici-
ter plerunque infaulteq; cadere: neque præmittendam esse opportunita-
tem Regis Legionensis, vnde tanta mala extiterant, cõciliandi subducendiq;
ab amicitia Regis Vasconum, cuius potissimum vindicandi cura sollicitabat.
& distracto Legionensi iniuriæ opportunus fore credebatur. Ergo dum hæc
aguntur, Castellæ Rex Alfonso in vindictam præcepit, bellum omni conatu
comparabat. Petrum Aragoniæ Regem, ne continuò adesset, vt erat in fœde
re cautum, dissidium cum matre Sanctia tenuit: quam dum suspectam ha-
bet, & de reditu in Castellam cogitare credit, dotalia oppida auferre satagit. 10
Verùm Castellæ Rege curante inter matrem & filium cõcordia sancita est,
Harisam in vtriusq; regni finibus situm oppidum, colloquij causa ventum:
Alfonsoq; Rege dilectatore & arbitro, constitutum, vt Dertusæ atq; Asco-
næ, aliorumq; oppidorum permutatione, Harisa, Epila, atq; Embitis dotalia
Reginæ oppida, Regi Aragonio redderentur: prouidenti, ne ea parte Castel-
læ Regi aliquando Aragoniæ fines inuadendi facultas esset, variasq; & com-
mutabiles hominum, ac præsertim Regum esse voluntates consideranti: nec
villo propinquitatis respectu teneri, vbi amplificandæ ditionis spes affulsit.
Petrus Asagra Albarracini regulus colloquio Regum interfuit, cum viroq;
gratia conciliata scilicet. fœdus pridie Kal. Octobris factum est. Ipso anno 20
Berengaria altera Sanctij Vasconum Regis soror, Richardo Angliæ Regi
nupsit. sic veteres Hispaniæ tabulæ docent. scriptores Anglicani priori an-
no id contigisse aiunt: hoc ipso Richardum defunctum affirmant. Castellæ
Rex Alfonso, induciarum quæ cum Mauris erant beneficio, cupiens ea dam-
na sanare, quæ superiori tempore accepta erant, Placentiam & Begiarem in-
stauranda curabat: Mirabellum atque Seguram in monte Argentario: Mon-
fredum & Moiam in Aragoniæ Marca: in Campania Aquilariam. Hæc
agebat: neq; belli tamen quod in Vascones meditabatur, curam remittebat.
neq; desisteat Aragonium Regem monere, vt arma sociaret. Vno tempore
Aragoniæ & Castellæ arma contra Vascones mota sunt. Sanctius Rex tempe- 30
pestate prouisa, viribus impar, cum parum præsidij esset in Christianis Prin-
cipibus, quos Castellæ Regis artibus alienatos sentiebat (& de nuptijs Ludo-
uicum inter Philippi Galliæ Regis filium, & Blancam Alfonso Castellæ Re-
gis filiam agi cõperat) in Africam nauigare constituit: atq; à Miramamoli-
no Abeniuzepho, ingens facinus & probrum, auxilia postulare. neq; enim
illum, vt erat vasto animo, Hispaniæ rursus inuadendæ occasionem, quæ ex
nostrorum dissidio offerebatur, neglecturum existimabat. Vascones scripto-
res haudquaquam ex fide, sed eius dedecoris amouendi causa Sanctium sin-
gunt in Africam nauigasse, Tremesenio Regi Mauro opitulandi studio ad-
uersus Tunetanum. commentum quia se prodit, nullis tunc earum urbium 40
Regibus in Africa, pluribus refellere superuacaneum fore arbitratus sum.
constat Sanctio Rege in Africam digresso, Reges Castellæ & Aragoniæ
tanquam in vacuam possessionem irruisse in Vascones. Auarium & Val-
lisoncalia ab Aragonio Rege occupata: Miranda & Inzula Castellæ
Regi

Regi data sunt. à quo præterea Victoria Alauæ caput est circumfessa: & quo-
niam virtute ciuium defensa vrbe obsidio ducebatur, Didaco Haro eius vr-
bis expugnandæ cura demandata, Rex in Guipuscoam, quæ è tribus Canta-
briæ prouincijs vna est, & Vasconum iniurijs prouocata se dedere parata
erat, abiit. arces tota prouincia continuò Regi traditæ. Victoria tandem de-
fensionis spe abiecta deditionem fecit, atq; eius auctoritatem vniuersa Alaua
secuta est. illud modò cauerunt, ne leges aut magistratus abs Rege accipere
cogerentur, Victoria tantum & Treuigno exceptis, quibus vt Rex daret
Præfectos permittebatur. Castellæ & Aragoniæ Regibus omnia prona erant,
quòd præsidio omni destituta prouincia esset: & recens fama vulgerat San-
ctium Regem ex cancri morbo in crure altero enati, laborare cõpisse, nulla
spe recipiendæ sanitatis. atra bilis ex rerum desperatione cõcepta eum mor-
bum conciliauit. Cantabriæ littora, quod ad retinendum prouinciæ impe-
rium magni referebat, munita. S. Sebastiani, Fontis Rabiz, Guetariæ, & Mo-
trici oppida instaurata. Laredi, S. Emeterij, & S. Vincetij appellatione oppi-
da in ipso littore constituta. his rebus periciendis Alfonso Castellæ Rex di-
strictus erat. Sanctius Rex Vasconum, nullo operæ pretio facto inglorius re-
dijt in patriam & regnum, multis deforme atq; imminutum partibus. missi
de iniurijs ad vtrumque Regem legati prope supplices: nihil tamen præter
20 speciosa verba retulerunt: cum iure belli vt parta restituerent, non induce-
rent in animos: neque rationes deesse poterant, quas cupiditati obtenderent.

Rex Aragonius Romam abiit. Cap XXI.

AE C in Hispania. quo tempore Henricus Angliæ Rex in Gal-
lia, eo bello inchoato, quod diu eam prouinciam exercuit, dum
Lemouices urbem præualidam obsidet, sagittæ vulnere ex muro
emissæ extinctus est. Successit in regno Ioannes frater germa-
nus. Philippus cognomento Augustus Galliæ Rex, nouum Regem priusquã
30 se cõfirmaret euertere parans, quam maximas potest copias armat. Nortman-
nos, Britannos, Andes, qui Anglorum imperio parebant, armatus. inuadit. vr-
bes partim vi, alias voluntate imperio suo adiungit. aduersus eius potentiam
nusquam nouus Rex spem habet, viribus impar, neq; belli defendendi cogi-
tationes explicans. missi de pace legati. Butauetum in finibus Nortmanniæ
vtriusq; Regis colloquio designatum. fœdus ibi magis necessarium, quàm ho-
nestum Anglis factum est. ex quo à Francis captæ paulò ante vrbes, eis reli-
ctæ ea tantum lege, vt Blanca Alfonso Castellæ Regis filia, Ludouico Philip-
pi Regis Galliæ filio nuberet, nulla alia dote. ea scilicet honestatis species
obtendebatur, quòd Ioannis sorore genita esset. Andes ex fœdere Anglis da-
40 ti. Missi ad Regem Castellæ de re tota legati. is nuncio lætus, quo cum salu-
te reipublicæ priuata vtilitas coniuncta erat, postulatis annuit. Burgis spon-
salia celebrata: patreq; deducente puella in Aquitaniam, quoniam in Angli
Regis ditione erat, deducta est. inde ad sponsum abiit Galliæ proceribus
comitantibus. Imperij Anglicani maiestatem eo fœdere imminutam non
M m 2 obscure

obscurè dolebant Angli: prorsus vt Regem in Angliam trajicientē malignis oculis intuerentur, neq; vrbes ineunt; faustis vocibus vt fieri solet, acclamarent. Anno hæc millesimo ducentesimo primo gerebantur, quo anno Theobaldus Campaniæ Comes defunctus est, vxoris Blancæ vtero hærede: vnde filius posthumus natus est patri cognominis. Berengaria Alfonso Regis Castellæ filia Alfonso Legionensi Regi connubio tandem iuncta est. Gloriosum id Alfonso Castellæ Regi erat, duas filias coniunctis ferme nuptijs, duobus Regibus sine vlla dote copulatas. nam Berengariæ ea oppida data sunt, quæ Castellæ armis viro ipsius non ita pridem erant detracta. Vallisoleti, quo Reges conuenerunt, omni significatione lætitiæ nuptiæ celebratæ sunt. 10
 Alfonso inter Prouinciæ Comitem in Gallia, & Guillelmum Comitem Focalquerij, tamen si Garfendæ Alfonso vxoris patruus erat, bellum natum: quod Petrum Aragoniæ Regem, vt dissidentes in pace poneret, in Galliam mature compulit. Ad Aquas mortuas in Galliæ Narbonensis ora (Fossæ Marianæ apud veteres sunt) Rege arbitro de controuersia disceptatum est, & fœdere constituto ab armis discessum. Regem cura sollicitabat, Baleares insulas, quoniam in Maurorum ditioe erant, oppugnandi. in eam rem Genuenses & Pisani mari ea tempestate potentes, conciliandi erant. Innocentij tertij Pontificis Maximi præcipua auctoritas, studiumq; de Aragonijs bene merendi: quod multis argumentis testatus erat. Ergo Rex ex Prouincia cum classe soluens, Romam ad Pontificem abiit: vbi splendido apparatu exceptus est: & vt maior honor esset, in D. Pancratij (quod templum vltra Tiberim situm est) salutis anno millesimo ducentesimo quarto, Nouembri die vigesimo primo, à Petro Episcopo Portuensi inunctus, & Pontificis manu coronatus, insulas & cætera regni insignia solenni cæremonia accepit: datumq; Aragonijs Regibus, vt deinceps in prouincia coronam accipiendi ius esset, Tarraconensi Metropolitano totius cæremoniae antistite, quasi Romani Pontificis vicario. Extât de re tota publicæ tabulæ, quas vt hoc loco inferere ius visum non est. Nondum in mores susceptum erat, vt Reges Aragonij continuo à morte patris regni insigne acciperent: sed cum milites creabantur, more Hispanis vsitato, aut vxores ducebant, tum demum regium nomen, insigneq; vsurpabant. Pro eo merito Rex, Aragoniam Pontificibus vectigalem esse constituit, certum auri pondus pendere quotannis pollicitus pactusq;, haud obscurè dolentibus vulgò prouincialibus ab eo initio immunitatis ius immitti: datamq; Pontificibus potestatem, occasionemque rem publicam in Aragonia turbandi. Iustum dolorem, vectigal quod consequenti anno impositum regno abs Rege est grauissimū, magis exulcerauit, quod Monetale vulgò dicitur. Oscæ Nouembri mense extremo edicta promulgata, quibus non plebei modò, sed etiã immuni conditione homines, quicumq; essent, comprehendebantur. Accusabant Regem, quasi priuatim prodigus esset, publicè auidus, vnde effusa cõpensaret. Nondum Rex vxorem duxerat. prolis procreandæ in spem regni cura sollicitabat. agente Rom. Pont. Innocentio curatum, vt Maria Isabellæ Regina Hierosolymitanæ filia, ad quam regnum successio deuoletur, Aragonio Regi cõiungeretur. prope res confecta erat, cum Rex

Rex suadentibus proceribus, Mariam Mompellerij Principem Guillelmi filiam, propter principatus opportunitatem, vxorem duxit: eoq; facto pij Pontificis vota delusa, commodissimo coniugio prouidentis, Aragonia arma ad bellum sacrum conuertere. Vrraca tertia Alfonso Castellæ Regis filia, Aragonij & ipsa cõiugij spe depulsa, Alfonso nupsit, anno eius seculi sexto, Sanctij Lusitani Regis filio primogenito. Quo anno pridie Kalend. Martij insignis Solis defectio extitit. sex horis dies nocte mutatus. continuis imbribus inflati amnes. Tagus Almosalæ portam Toleti sexto Kalend. Ianuarij ineunte anno proximo, superauit hominis mensura. Rex Vasconum Caracam ad Castellæ Regem rebus desperatis venit. induciæ quinquennes factæ. obsidum loco oppida vtrinque data: cautumq; nominatim, vt Alfonso opera Aragonius in idem fœdus induceretur. Consequens annus millesimus ducentessimus octauus multorum Principum funeribus nobilis fuit. mensis Augusti die vigesimo octauo Martinus Præsul Toletanus obiit. successit Rodericus Semenus domo Vasco. hominem externum, spectatæ vitæ probitas eruditioq;, vt ea erant tempora, singularis ad eum honoris gradum prouexit. & quoniam induciæ abs Regibus eo auspice pactæ potissimum erant, Principum gratiam, & vtriusque gentis studia promeruit. Mense Nouembri Sancti Aragonij Regis mater Xixenæ decessit: quod ipsa monasterium virginum, sub D. Ioannis Hierosolymitani militum disciplina extruxerat: & in eo rerum humanarum tædio, melioris vitæ studio vellem mutarat. Toleti ipso Martini festo die, Stephanus Elianus vir omni virtutum genere clarissimus, iuridicundo arcibusque in ea vrbe Præfectus, (nauatæ Regi operæ ea merces fuit) in D. Romani compositus, pius munificusque animo, par opibus. Vrgeliæ præterea Comes defunctus est, filia vnica Aurembiassi ex vxore Eluira relicta: quam cum Gerardus Cabrera Pontij filius, veteribus controuersijs suscitatis, propter sexus imbecillitatem, exagitandam spoliandamque sumpsisset: Eluira matre concedente Vrgeliæ principatus sub Regis imperium subiunctus est. Ita magni Borelli quondam Barcinonis, & Vrgeliæ Comitris progenies, eius vrbis imperio decidit. tamen si Innocentio Pontifici, vt filia præsidio esset, & testamentum curaret Vallisoleti pars media erat à patre moriente legata. possedisse non arbitror.

Pax inter Reges facta. Cap. XXI.

NDVCIA RVM quæ cum Mauris erant tempus exibat: & belli sacri reparandi cura omnium animos, sed præsertim Castellæ Regis, qui proximus periculo erat, sollicitos habebat. Intestini inter Christianos motus componendi erant, Regesque inter se conciliandi: vt aduersus communem Christiani nominis hostem, tot regnorum accessione potentem, tantis victorijs ferocem, nostrisq; finibus imminentem, libenter vires conferrent. finitima regna, ferocibus Regibus pacata diu esse nõ possunt, cum nouæ ex alijs nexæ bellorum causæ indices existant. Primus Alfonso Legionensis Rex in dotalia nouercæ oppida inuectus, rei pub.

tranquillitatem turbauit, patrem incusans quasi vxoribus multa indulgendo regni maiestatem imminuisset, vires debilitasset. Dieghus Harus viduæ Reginæ frater, dum Regis conatibus obsistit, Legionis & Castellæ arma in se prouocauit: prorsus vt neque operæpretium faceret sororis ditione iureque tuendo: & ipse vtriusque Regis voluntate alienata ad Vascones confugerit. vnde quoniam in Castellæ agros identidem incursiones faciebat, Regum superuentu, ad Stellam oppidum victus acie, & intra oppidi mœnia compulsus est operibus & munitione firmissimi. quare ab oppugnatione cessatum. quatuor tamen Reges Castellæ, Legionis, Vasconum, atque Aragoniæ, fide accepta dataque, Alfarum ad colloquium conuenerunt: vbi pace inter se facta, Dieghus Harus ab omnibus desertus, viribus diffusus Valentiam ad Mauros abiit. Aragonius Rex belli Maurici cura, & quoniam ita erat in fœdere cautum, in Valentia fines incurrit. pugnantem confossus equus, venissetque, haud dubium in potestatem Maurorum, ni Dieghus Harus, qui à Mauris stabat, humanitatis memor, oblitus iniuriarum periculo eripuisset, equo præbito. quæ illi res magnam apud barbaros inuidiam conflauit. cuius depellendæ necessitate, in Africam ad Miramamolimum nauigauit: iure & legitimanis, in Castellam redijt, anno vt arbitror millesimo ducentesimo nono. liceat enim in ratione temporum aliquando hallucinari: nam alij Regum fœdus ad Alfarum, ante biennium coiuisset aiunt, Aragonij Regis matre Sanctia, cum nondum defuncta esset, annitente disceptanteque. Omnino à duobus Regibus Sanctio Vasconum, & Petro Aragonio, quos inter præcipua similtas erat, in colloquium descensum hoc ipso anno. Eo congressu, cui planicies prope Mallenum oppidum designata est, Iunij mensis quarto die pax facta est. conciliatæ benevolentia argumento, Sanctius Aragonio Regi viginti millia aureos mutua dedit. oppida quatuor pignoris loco Semeno Radæ (quem Roderici Præfulis Toletani idem cognomen præferentis gentilem ac propinquum esse suspicor) quasi sequestro ab Aragonio sunt tradita: ea lege, vt nisi tempore summa reddita esset, ea ipse oppida in potestatem Regis Vasconum contraderet. Alfonso Castellæ Rex pacis inter Reges præcipuus auctor extitit: nam timor externus impendebat, cõcordia inter ciues & necessarios conciliator maximus. Gallica præterea auxilia euocare in Hispaniam conabatur. bellum maiori mole coortum inter Anglos & Francos, conatus eius turbauit. tamen in vnam curam pacandi Reges intentus, armatus in Aquitaniam penetrauit, vim inferre paratus ei genti, quæ se potissimum a pacis consilijs alienam præbuisset. Nullum operæpretium factum, cum discordia flamma Gallia vniuersa æstuarer, nulla pacis spe: belli Maurici metus apparatusque, Regem in Hispaniam reuocasset. Induciarum sanè tempore publicum sapientia gymnasium Regis opera, Roderici Præfulis hortatu, Palentia constitutum, iuuentute litteris & humanitate informanda: quo vno ornamento Hispania bellis implicita eatenus destituta erat. artium professores ex Gallia atque Italia, magnis propositis præmijs euocati. Olgis etiam octauo ab vrbe Burgis lapide, virginum monasterium B. Mariae

riæ nomine ædificatum Regis sumptu amplissimum, xenodochio coniuncto, quod Regum sepulcris olim destinatum fuit. Constantia Aragonij. Regis soror, ex priori viro Emerico Hungariæ Rege, cui Ladislaum puerum pepererat, vidua Innocentio Pontifice curante, Friderico Regi Sicilia conubio iuncta est, atque hoc ipso anno ad virum classe deducta. Tristes enim nuptiæ fuerunt, Prouinciæ Comitibus, aliorumque procerum obitu: qui sponfam honoris causa in Siciliam profecuti, Panormi extincti sunt, locis natura grauibus saluberrimo Hispaniæ Galliaque cælo mutato.

10 *Bellum Mauricum inchoatur. Cap. XXXIII.*

HIC erat rerum status in Hispania. pax inter Christianos Principes ex tantis disidijs facta piorum animos spe optima læticiaque compleuerat, quantum in mutua societate præsidij esset considerantes. tamen Alfonso Legionensis Rex, incommodo sanè tempore Berengariam vxorem, lege propinquitatis, iussuque Innocentij Pontificis repudiarat, ad patremque dimiserat. Exrant ipsius Innocentij de ea re litteræ ad Alfonso Castellæ Regem diuortio repugnantem, graues atque minaces. Barbari Rege Mahomade, qui superioribus annis in Abeniuzephi fratris locum succellerat, magnam occupandæ Hispaniæ spem, in quam erant ingressi, persequi vsque ad extremum, delereque piorum nomen decreuerant. nostris partium imperium tueri, quin barbaros Hispaniæ finibus pellere, animus erat. Obstinato vtrique consilio, spe pari in id certamen ingressi. Christiani virtute, Ducisque prudentia potiores erant. barbari vincebant numero, Africaeque & Hispaniæ vires, superbissimo delectu in vnum bellum conferebant. Vno tempore Castellæ & Aragoniæ arma mota in Mauros sunt. in Valentinis Adamurium, aliaque oppida à Petro Aragonio Rege occupata: Dertusa nauata superioribus bellis operæ merces Templarijs fuit, abs Rege dono data eius militiae Magistro Petro Montacuto. Ferdinandus Alfonsi Castellæ Regis filius, patris iussu in Bæticae fines irruens Batiã, Illiturgim, Giennij agros latissime depopulatus est. prædæ hominum, pecorumque, abactæ. ipso tempore, quo à Mahomade Maurorum Rege, cui Viridi, à pileo quem gestare consueuerat, cognomen fuit, Saluaterra oppidum vi expugnatum est. incolæ pars ferro trucidata, pars in seruitutem abacta. Iunio mense, anno millesimo ducentesimo decimo oppidum obsessum & Septembri captum est. nam Alfonso Castellæ Regem, qui cum delecta suorum manu auxilio accurrebat, & Elboram vsque peruenerat, Ferdinandus filius rebus in Bætica patris obuiam factus, ab itinere reuocauit, periculo indicato, & maioribus viribus opus esse disputans barbaris impugnandis. Regis pro pietate conatus, non parum turbauit consecuta proximo anno, Ferdinandi ipsius mors, die veneris pridie Idus Octobris, eo maiori patris dolore, & prouinciæ totius luctu, quod magni iam & iusti Principis specimè præbuerat. Corpus Madrito, vbi extinctus est, Olgas delatum, Roderico Præfule Toletano, & Berengaria sorore. funus

honoris gratia comitantibus. Ea de causa, expeditio Maurica in sequentem annum dilata: comitia tantum regni Toleti habita sunt, ijs rebus comparandis, quæ ex usu belli futura erant. In ijs comitijs sumptuariæ leges, quoniam mores in luxum degenerabant, promulgatæ. supplicia toto regno decreta numine propitiando. ad Reges legati destinati, ut communi periculo non deessent postulatum. Rodericus Præsul Toletanus Romam amandatus est, venia peccatorum impetranda omnibus, qui more per ea tempora usitato, cruce insigni distincti ad bellum sacrum conuenirent. Rex ipse equos, arma, pecuniam, commeatum magna diligentia comparare. Mauri contra aduersus tantos apparatus, tantamque animorum consternationem, suæ ditionis oppida in Carpetanis, Bætica, & ad promontorium Sacrum, quoniam in ea primus impetus futurus erat, operibus munire, quantum temporis spatium dabat: præsidijque firmare, nouasque copias ex Africa euocare. Alfonso Castellæ Rex, dum vniuersas copias expectat, terroris bellici ostentandi causa, in Maurorum fines inuectus, ad Sucronis ripam aliquot oppida Mauris eripuit. & re ex sententia patrata, Concham urbem locis vicinam redijt: vbi Aragonio Rege conuento, de summa belli deliberatum est. Sanctius Vasconum Rex missis legatis se bello haud defuturum renunciauit. Rodericus Præsul substituto Adamo Palentino Episcopo ad ecclesiæ Toletanæ gubernacula, in Italia atque Gallia spe veniæ, quam à Pontifice Innocentio. III. impetrarat, & periculo indicato nisi succurrerent, proceres, & Præfules ad sacram expeditionem, sed & ex plebe homines excitare non desisteat. Tantam esse barbari superbiam, ut omnibus toto orbe crucis cultoribus bellum, interitum, exitium comminaretur: contumeliam haud ferendam nomini Christiano. Multum ea diligentia profectum, tanta erat cupiditas aduersus Christiani nominis hostes dimicandi: prorsus ut centum millia pedites, decem millia equites ex externis nationibus confluisse tradant. ingens numerus ac vix fidem factururus. verum quis pro certo affirmet? cum alibi duodecim equitum millia, peditum quinquaginta inueniam. His omnibus, ne tot gentium colluione Toletum quo conueniendum erat turbaretur, horti regij præcipua amœnitate, sed & coniuncta vrbi, ad ripam Tagi loca ad tendendum designata. Februarii mense anno salutis millesimo ducentesimo duodecimo, hæ gentes Toletum conuenire cœperunt. In Iudæos à promiscua multitudine sæuitum in ea vrbe, ijs violandis numini se gratificari putanti. restitere nobiles. miseram gentem armis & auctoritate tutati sunt. Petrus Aragoniæ Rex festo Trinitatis die, publica omnium lætitia, atque supplicatione, in urbem exceptus est. viginti peditum millia, equites tria millia & quingenti ex Aragonia sequebantur. Lusitanus Rex Sanctius sacro bello interesse non potuit, Conimbricæ per id tempus ex morbo extinctus. funus in S. Crucis illatum, humili sepulcro: vnde Emanuele Rege in magnificentius migravit. Successit Alfonso defuncti filius, geminæ iam proles ex Vrraca vxore pater effectus, Sanctij Alfonsoq; Ferdinandus Sanctij frater, anno superiori vxorem duxerat Ioânâ Comitum Flandriæ, Balduini filiam, hæredemque. Ex Lusitania tamen non

non contemnenda militum manus, an sua sponte incitata, an abs Rege suo missa auxilio venit. Vniuersæ multitudini stipendia in dies singulos per capita numerabantur. pediti quinque nummi, quos vulgo solidos vocabant, equiti quadruplum. dona principibus pro cuiusque merito & dignitate. commeatus affatim Alfonso Regis cura comparati, nihil ut tantis copijs deesset summa diligentia prouidentis. prorsus, ut impedimentis portandis, sexaginta currum millia contracta essent, auctore Roderico Præsule: qui totius expeditionis testis oculus fuit: vti ad posteritatis memoriam litteris propagauit. alij iumenta sarcinaria eo numero fuisse aiunt: vtrumque miraculo proximum, in tanta temporum difficultate regij ærarij inopia. sed nihil est tam difficile, quod non diligentia vincatur. & ab externis gentibus, & Principibus equi, muli, pecunia certatim mittebantur. Iunij die vigesimo Toletum discessum. Dieghus Harus in primo agmine curare iussus: vbi externæ gentes erant. in secundo agmine Rex Aragonius. postremum Castellæ Rex Alfonso ductabat: in quo quatuordecim millia equitum erant, peditum numerus iniri vix poterat: cum ex vniuersa Castella, quorum ætas idonea erat, arma induere omnes compulsi essent. Trinis castris Malacconem peruentum est: quod oppidum Maurico præsidio obtinebatur, Toletum dissitum quinquaginta sex passuum millibus. barbari, tantæ multitudinis metu oppidum relinquere, & arcem munire coacti: externarum tamen gentium virtute atque impetu, arce expugnata, Iunij vigesimo tertio die ad vnum omnes trucidati sunt: vsque adeo animos impiæ gentis delenda cupiditas occupat. Kalen. Iulij Calatraua firmissimum oppidum vltra Anam fluum situm, incolarum deditioe res suas in extremo sitas, neque auxilij spem vllam esse considerantium, venit in potestatem. in deditios, ne externi milites pro ingenio sæuirent, nostrorum interuentu vix est impetratum: cum datam de salute fidem impiæ quamuis genti seruandam disputarent: neque desperatione (quo nullum est acrius telum) efferandos amplius hostium animos videri. Oppidum Calatrauæ militibus, quibus à Mauris ereptum erat, redditum est: spolia Aragonijs, externisque militibus: quos in-fuetus calor, cæli grauitas, rerumque omnium inopia compellebat, (sic ipsi videri voluerunt) piorum castris relictis in patriam sese referre. Arnaldus Narbonensis Episcopus, & Theobaldus Blazo Picto rebus nostris præceteris fauens, ut qui genus maternum ex Castella deducebat, vterque cum peculiari suorum manu in castris mansere, gentis ignauiam inculantes, atque quoduis periculum subire certi. Externorum discessus, vnde metus morrorque nostrorum animos occupauit, dupliciter commodus fuit: tantæ victoriæ laude, haudquaquam cum exteris participata: & ex ea re Mahomade, qui ad Giennium se tenebat totius certaminis aleam detrectans, ut vniuerso prælio dimicaret inuitato. Itaque nostri, motis castris Alarcum perueniunt. quod oppidum, quoniam ante paucos annos à Mauris euersum erat, deserentibus incolis venit in potestatem. Sanctius Nauarræ Rex cum valida suorum manu, eo loco Reges est consecutus. Eius aduentus lætissimus fuit. morror ex superiori casu, externorumque discessu, hilaritate muta-

rus. aliquot eo tractu arces vi expugnatae. In Saluaterræ agro lustratus ac recensitus exercitus. motis deinde castris, ad Marianorum montium radices peruentum. Maurus rebus omnibus exploratis, Biatiam mouit: atque saltus Castulonensis fauces, quibus Losæ nomen est, & quæ nostris transeundum erat, insidere institit. si pergerent, victoriæ spe non dubia propter locorum iniquitatem: si consisterent, inopia commeatus pereundum esse, regressum ignominiosum fore considerans. prudenter destinata, altior potentia discussit. Disputatur in concilio de montium transitu: qua parte superandi esset quaeritur. plerique censebant, retro conuertendum iter, maiori circuitu, mitiore via, in Bæticæ campos euadendum, infestas ab hoste montium angustias vitandas esse. Castellæ Rex Alfonso contra: magna famæ momenta in vtrunque partem fieri. pro vt primi celsissent, fore reliqua. Regum discessu turpissimæ fugæ significationem contineri. ea re hostium animos augeri, nostris minui, ac debilitari necesse esse, alioqui ad deserendum castra propensis, vt externarum gentium discessione nuper intellectum erat. Aduersus difficultates, quæ proponebantur, numinis opem, cuius causa agebatur, implorandam: & nisi sibi ipsi deessent, proculdubio affuturam. Tentando sæpe facilia fieri, quæ ignauis ardua videbantur esse. Hæc vicit in concilio sententia. Lupus Dieghi Hari filius à patre præmissus cum valida manu, in summo monte castrum Ferralium nomine cepit. Mauros leuibus prælijs submouit. perumpere Losæ angustias non est ausus: ne vno tempore cum locorum iniquitate & aduersus hostes pugnare esset necesse.

Victoria a nostris parta. Cap. XXIII.

MNIS multitudo, præsertim militaris, animorum impetu opinioneque potius quam rebus ipsis mouetur, vt hic accidit. plerique milites rebus desperatis castra deserere cogitabant, par periculum cogitantes siue Reges progredierentur, siue referrent pedem. dedecus in vno erat, in altero temeritatis nota.

Res propemodum deploratas numina diuique indigetes sustentarunt. rusticanus enim homo, locorum notitia fretus, quoniam ijs in montibus pascendis gregibus diu operam dederat, (genium quidam fuisse putarunt, argumento, quod opera nauata nusquam comparuisset) Regibus est pollicitus si se ductore fiderent, notis tramitibus, copias omnes in summos montes nullo discrimine euasuras. obscuro, ignotoque homini de re tanta, neque fide non accommodare tutum erat: neque detrahare omnino prudentis. Dieghus Harus, & Gasias Romerius præmissi, vt visa explorataque referrent. Erat iter à proposito diuersum, contrariamque in partem iri videbatur. prorsus, vt Mauri nostrorum discessu considerato, commeatus inopia fugere, atque in pacata referre pedem putarent. Enitendum erat per montis latus, transcendendæ valles, saxa multis locis prærupta extabant, iterque morabantur: sed nullum laborem recusabant victoriæ spe certa, si in summa montium iuga peruentum esset. In festinatione certamen omne erat: ne iter hostes

hostes præoccuparent. Ergo confecto itinere, Reges planiciem nacti castra muniunt. Hostis se ad pugnam parat, aciemque instruit, in quatuor distinctam agmina. in colle Rex ipse circumfusis prætorianis constitit. Nostris continenti itineris labore fatigati, homines iumenta que, in consilio detrectandi certaminis perstant. Idem sequenti die faciunt: tanta Maurorum læticia metum interpretantium, vt extrusis tabellarijs, tres Reges quasi indagine circumuentos intra triduum redacturum in potestatem, Miramamolinus insigni verborum fastu polliceretur. fama in maius augebatur, quolibet ad id quod audierat adijciente aliquid, vt gratior res esset. Die tertio, qui dies Lunæ erat, Iulij mensis sextusdecimus, nostri cerramen subire certi, albente cælo poenitentia & Eucharistia animos expiati, acies ad pugnam instruunt. Primum agmen Dieghus Harus ductabat. mediam aciem Gonsaluus Nunnus tenebat, eique adiuncti Templarij alijque milites sacri. in postremo agmine Alfonso Rex, Rodericus Præsul, alijque Episcopi curabant. Reges Aragoniæ & Vasconum cum peculiaribus copijs ab vtroque latere, Vasco ad dextram, ad sinistram Aragonius collocati. Maurus contra, quo instituerat ordine copias ordinauit. pars castrorum, vbi prætorium erat, ferreis catenis cincta. ibi fortissimus quisque, genere ac factis clarissimus. reliqui tanta multitudine erant, vt valles & colles obtegere videretur. Vtrique suos ad pugnam hortantur. Episcopi per manipulos & turmas, spe veniæ nostrorum animos erigunt. Rex Alfonso ex loco vnde exaudiri posset, Mauros prædones esse ait, Christo Imperatori rebelles. Nullo olim iure Hispaniam occupasse: & nunc latrocinio lacerare. Ingentem sæpe numerum à paucis fuisse profligatum: magnamque prouinciæ partem amisisse, vixque habere vbi in Hispania consistant. Si hoc prælio victi erunt, quod numina pollicentur, & ex vestra omnium læticia atque alacritate ominari licet, de impia gente actum erit. Nos pro æquitate, proque iustitia pugnabimus. illi pro nulla republica, cum nullis inter se legibus vinciantur. Receptus pulsus nullus: nec vsquam nisi in certamine spes, pugnam ergo magnis animis cape site. Deo freti arma sumpsistis. Deo freti in hostes impetum datae. Maurus contra, se eo die summo certamine dimicaturum admonuit. Finem belli futurum, seu vincant, seu vincantur. Si vicerint, vniuersam Hispaniam victoriæ præmium futuram. ad id prælium vires vniuersas prouinciæ summa diligentia collatas. si victi essent, imperium Mauricum in Hispania interciturum. Neque sibi neque rebus suis parcere in eo discrimine æquum esse. Copias suas ex vna gente constare: Christianorum ex multarum colluione gentium; legibus, lingua, institutisque discrepantium. maiorem partem signa deseruisse. reliquos haud constanter pugnatos, suo periculo, aliena utilitate præmioque. His dictis, magno vtrunque animo ad pugnam concurritur. victoriæ diu anceps fuit. vtrique pro extrema spe enixè dimicant. Ducum conspectus, neque ignauiam neque virtutem clam esse patiebatur, omnesque ad certamen accendebat. A medio agmine pugna cœpta. consecuti sunt Vascones, mox Aragonij. Nihil profectum triplici impetu facto. contra nostra agmina loco tantisper mota fugam respectare videbantur: cum Alfonso Rex periculo

lo simul, & rei indignitate commotus, in confertos hostes irruere parabat: ni Roderici Præsulis, qui lateri adhærebat hortatu destitisset: in vnus anima momentis totius victoriæ, sed & rei Christianæ summam verti: pergeret vt cœperat, de diuino numine bene sperare: neque se periculo committeret. Postremi agminis signa illata, res nostrorum virtute restituta. & qui labare videbantur, ad delendum dedecus restitutis ordinibus in prælium ferocios rediere. Mauri continenti totius diei labore fessi, eorum imperum non tulere, qui cum in subsidijs fuissent, recens in pugnam inuecti sunt. fuga fœda, neque minor quam pro tanta victoria cædes. Ducenta Maurorum millia eo prælio cecidere. in his triginta equitum millia. alij ex eo numero 10 mediam partem detrahunt. Miraculo certe fuit, è nostris viginti quinque tantum occubuisse, Roderico Præsule auctore. alij quindecim supra centum affirmant. exiguus vterque numerus pro tam illustri victoria. Ex aduersarijs autem tanta multitudine cæsa, qua maiorem non meminerant, vestigium sanguinis toto campo nullum vilum, idem Rodericus ait. Rex ipse Maurus, Zeiti fratris monitu, fuga salutem petijt, mulo vectus Biatiam. inde iumento mutato Giennium eadem nocte peruenit. sub occasum Solis castra hostium capta. spolia ab Aragonijs lecta, reliquis fugientes insequentibus. Mauri Regis supellex, quæ intacta sola permansit, à Diegho Haro æquis partibus Vasconum Regi, Aragonioque est data. sericum tentorium rubro colore, in quo Rex barbarus tendebat, Aragonio celsit, Alfonsi Castellæ Regis permissu: cum gloriæ tantum audis, belli præcipuum decus sibi retineret, cætera locijs libenter concessit. Reliquam prædam in medium conferri, ac pro cuiusque virtute diuidi, vt res exigebat, visum non est: sed cuique habere permissum, quod ipse abstulerat. nam metus seditionis suberat: & gratius id fore cogitabant, quod sua quisque manu ceperat, quam si multiplicatum ex communi præda redderetur. Multum ad victoriam contulisse, crucis signum vario colore in aere sub ipsum conflictum visum, quidam scribunt. negant alij argumento, quod Rodericus Præsul de re tanta nihil meminit: ne Rex quidem ad Innocentium Pontificem ijs litteris, quas de belli summa conscripfit. Conuenit Paschasium (Toletanus is Canonicus erat, deinde Decanus, extatque sepulcrum eius in S. Lucie sacello templi maximi Toletani) crucem quam Roderico Præsuli de more præferbat insignem, per hostium cuneos semel & secundò circumtulisse, euasisseque incolumem: tametsi telis omnibus petebatur: multæque sagittæ crucis hastili confixæ sunt. Ea re nostris animus creuit, Maurorum cõcussa mens est. Hastæ & sagittæ hostium tanta multitudine repertæ, vt duobus diebus, quibus piorum exercitus iisdem in locis hæsit, lignorum vsum exhibuerint excitandis ignibus, cibus cõdiendis. ac ne comburi quidem omnes potuerunt, tametsi studium adhibebatur. Victoriæ continuò in omnes partes fama primùm, deinde alij super alios 40 aduenientes nuncij vulgarunt. Barbaris luctus ingens fuit, non tantum præsentis mali sensu, sed etiam metu impendentis periculi. Inter nostros festi celebresque dies ludis, conuiujs, omni magnificentia, hilaritate, comitate, gratulationeque agitati, non tantum in Hispania, sed etiam ab exteris nationibus.

tionibus: eo propensius, quod res prope metum fuerat. Nunquam Christiani nominis gloria maior visa: neque Christianæ nationes iunctiores vlllo tempore fuere. Hispani quoque gloriam antiquorum exæquasse visi sunt. Rex ipse Alfonsus diuina stirpe genitus, supraque mortalem conditionem haberi cœptus. Vasconum Rex vt tantæ victoriæ monumentum esset, ad rubrum clypeum, quo maiores utebantur, catenas circum limbum addidit, in medio æquore smaragdum: cum catenas perrupisset primus, quibus castrorum ea pars, vbi Rex barbarus tendebat, munita erat. Alfonsus ipse ad vetera Castellæ Regum insignia, arcis figuram auream adiunxit in rubro scuto, vt nonnulli præstanti eruditione viri ac diligentia confirmant. negant alij, indicio veterum diplomatum, quibus turris insignis, ante hosce annos Regum Castellæ insignibus expressa est. Haud multo maiori fide nixum est, quod cuiusdam historici testimonio à nonnullis inuenio affirmatum: ex hoc tempore in Hispania, religionem à carnibus abstinendi diebus Sabbathi, ac intestinis tantum & extremis animalium partibus vescendi susceptam esse: veteri more, quem Gotthi ex Græcia transtulerant, vnde sacra primùm acceperunt, hoc temperamento emollito. Conuenit nobilissimam victoriam, ac qua nulla clarior extitit in Hispania, non humanis viribus, sed superùm magis ope partam: quos castissimis precibus & votis toto orbe Christiano propitiandos curarant: Romæ præsertim, vbi ad omnia altaria supplicationes habitæ erant. quo synceriori cultu discreti agminibus & templis, ad quæ eundem erat, viri, fœminæ, sacri homines, atque profani. Pontifex ipse aderat, omnium ordinum concitator. Extant de re tota eius ad Alfonsum Regem litteræ cum primis graues & elegantes.

Huic bello finis imponitur. Cap. XXV.

AD HOC bellum profecti sunt Episcopi, Tellius Palentinus, Rodericus Seguntinus, Menendus Vxamensis, Petrus Abulensis, Dominicus Placentinus, Garcias Frontinus Turiasonensis, Berengarius Barcinonensis. Procerum numerus iniri non poterat. Magistri militum Arias Iacobitarum, Rodericus Dacius Calatrauz, Gometius Ramirius Templariorum, præterea Ioannes Gelmirides Hospitalarijs in Hispania Præfectus. Gometius Mannicus, Alfonsus Menesius, Gonsaluus Gironius, Enecus Mendozius Cantaber, Dieghi Hari propinquus (nunc primùm in historia Hispanica Mendozie gentis mentio.) præter hos Comes Fernandus Lara claris maioribus egregius ipse, ampla ditione, & multis clientelis potens. ex Castella hi. Ex Aragonia, Garcias Romerus, Semenius Coronelius, Aznarius Pardus, Guillelmus Peralta, alijque viri principes, Aragonium Regem secuti. ante omnes Dalmatius Cresselius, Emporitanus patria: à quo propter insignem rei militaris peritiam, singularem virtutem, nostras acies ad pugnam instructas, Aragonij scriptores tradunt. In Vasconibus Garcesius Agoncillus, Garcias Almorauides, Petrus Leetus, Petrus Arronicus, Ferdinandus Montacutus, Semenius Aiuarus,

Aiuarius, ad hoc bellum virtutem, industriam, bellicasque artes attulerunt. Omnino tertio post victoriam die, mota nostrorum castra. Ferralium oppidum (nam ad Mauros redierat) Bilches, Balnea, Tolosa (vnde huic bello nomen) praesidijs occupata. Victoribus omnia prona erant, aspera victis. Biarria ciues deserta cum desperatione concepta Vbedam aufugissent, in potestatem redacta. pauci templi maximi munitione confisi, se dedere recusantes, admoto igne cum ipso templo consumpti sunt. Octauo post victoriam die, Vbeda ipsa vi capta est: cum ciues vim auri Regibus offerrent, vt pace vterentur: Episcopi negarent, impiæ genti parcere fas esse. quæ vicit sententia, atque in miseros ciues promiscua cæde grassatum. pars in seruitutem abacta. præda omnis militi celsit. eoque facto barbaris metus incussus: exercitus diuturno labore fatigati redemptæ voluntates. nam fessi morbis erant, cælique intemperiem inculabant. Itaque iniquissimo tempore coacti Reges sunt, in mitiores regiones exercitum reducere. In reditu ad Calatrauam Dux Austriae obuiam factus est cum ducentis equitibus, quos virtutis ostentandæ causa, ad bellum sacrum ducebat. Rex eum Aragoniæ, quoniam sanguine propinquus erat, redeuntem in patriam ad extremam Hispaniam persecutus est. Vasconum Regi quatuordecim oppida iuris controuersi, ob memoriam veteris imperij lubrica fide (nam paulò ante erepta erant) restituta sunt. id nauatæ operæ præcipuum præmium fuit. Alfonso Castellæ Rex, vtroque Rege dimisso, Toletum triumphantis in modum inuentus est, inter festas ciuium acclamationes, plausumque & gratulationem populi. Numini primum pro diuino beneficio gratiæ actæ. deinde perpetua lege sancitum, eius victoriæ memoriâ quotannis septimodecimo Kal. Augusti celebrari, mauricis vexillis explicatis, omniq; lætitiæ significatione: festo die, cui triumpho sanctæ crucis nomen est inditum. Otij Rex impatiens, & victoriæ vrgendæ cupidus, proximo ineunte anno rursus in fines hostium incurrit. Donnias oppidum Mauris ereptum, Calatrauæ militibus dedit. arcem Eznaueoram D. Iacobi militibus. Alcarassum modicam urbem in Marianorum montium complexu, arduo atque præcipiti colle sitam, bimestri obfidione oppressam ad quintumdecimum Kalend. Iunij, die Mercurij, pridie eius diei, quo ascendentis in cælum Christi Dei memoria recurrit, vi expugnauit. aliquot præterea oppida ignobiliora eo tractu capta. His rebus patris Alfonso inter Europæ Principes clarissimus effectus Toletum redijt: vbi Eleonora vxor, Berengaria filia, atque hæres regni futurus Henricus, tunc decem annos natus, Regis aduentum operiebantur. Ludis ac hilaritate cuncta in ea ciuitate plena erant. Tametsi siccitate & inopia frugum insignis annus fuit, Carpetanis maxime. nouem mensibus nunquam pluuisse memorant. præcipuo agrestes damno, victus quærendi causa, passim deserebant agros, in alias regiones migrantes. grauissima ea ab omni memoria calamitas extitit, in paucis memorabilis. Extant de huius belli summa victoriaque, Alfonso Regis, & Innocentij Pontificis litteræ inter se missæ, mutua gratulationis causa. Regiæ litteræ si ad calcem huius libri subijcerentur, operæpretium me facturum existimaui, quoniam in ijs totius belli summa

com-

comprehensa est. SANCTISSIMO Patri & Domino Innocentio Dei gratia summo Pontifici, Alfonso eadem gratia Rex Castellæ & Tolosæ cum osculo manuum atque pedum salutem. A sanctitate vestra credimus non excessisse propositum impugnandi Sarracenæ gentis perfidiam, vobis per nostros nuncios deuotè & humiliter intimasse, in omnibus tanquam patris & domini vestrum subsidium expectantes: quod sicut à patre nos recognoscimus benignè & piè pariter impetrasse. Quocirca, cum litteris nostris nuncios nostros, quos ad hoc exequendum idoneos reputauimus ad partes Franciæ non distulimus destinare. addentes etiam, vt omnibus militibus venientibus ad bellum, & omnibus seruientibus, prout decebat, expensas victui necessarias largiremur, quibus possent commodè sustentari. Vnde fuit, quòd audita remissione peccatorum, quam vos venientibus indulistis, venit magna multitudo militum de transmontanis partibus. necnon & Archiepiscopi Narbonensis & Burdigalensis, & Episcopus Nannetensis. Fuerunt qui veniunt vsq; ad duo millia militum, cum suis armigeris, & vsq; ad decem millia seruientium in equis, & vsq; ad quinquaginta millia seruientium sine equis. quibus omnibus nos oportuit in victualibus prouidere. Venerunt & illi amici nostri & consanguinei Rex Aragonum & Nauarræ, cum potentatu suo in fidei catholicæ auxilium & iuuamen. quibus nobiscum aliquanto tempore apud Toletum facientibus moram (expectauimus quippe homines nostros, qui venturi erant ad bellum) omnia necessaria, prout per nuncios nostros promisimus, non defecimus ministrare: licet expensæ essent propter sui magnitudinè nobis & regno nostro ferè importabiles & onerosæ. nõ enim tantum in his quæ promiseramus, verum & in pecunijs, specialiter in dextrarijs, quibus ferè omnes tam milites quàm seruientes indigebant, nos oportuit prouidere. Sed Dominus qui multiplicat incrementa frugum iustitiæ, ministravit nobis abundè secundum suæ gratiæ largitatem: & dedit omnia posse perficere pariter, perfectè & abundè. Congregata itaq; nostra & suorū multitudine viam Domini sumus ingressi, & cepimus proficisci. & venientes ad turrim quandam, quæ Magalon nuncupatur, satis munitam, Ultramontani antequam nostri peruenerunt per vnum diem in illam & cum Dei auxilio impugnare cœperunt incontinenti. Licet autem nos eis omnibus necessarijs latissimè prouidimus, ipsi tamen attendentes laborem terræ, quæ deserata erat & aliquantulum calida, voluerunt ab accepto proposito recedere, & ad propria remeare. Tandem ad magnam instantiam nostram & Regis Aragonum processerunt vsq; ad Calatrauam, quæ nõ distabat à prædicto castro nisi per duas leucas. Tamen nos ex parte nostra, & Rex Aragonum ex sua, & ipsi ex sua, in Dei nomine cepimus expugnare. Sarraceni autem qui intus erant attendentes se Dei exercitui non posse resistere: disposuerunt nobis villam tradere, ita quòd personæ eorū saluæ discederent, verumtamen sine rebus. Cumq; nos istud nulla ratione vellemus acceptare, Rex Aragonum & Ultramontani habentes super hoc consilium, viderunt villam esse munitam muris & armorum profundis fossatis, & excelsis turribus: & quòd non posset capi, nisi suffoderentur muri, & sic ruerent: quòd cederet in graue damnum fratribus

bus terræ sanctæ, quorum fuerat, & non possent si necessitas incumberet retinere: vnde apud nos institerunt firmissimè, vt villa salua & integra cum muris & magna copia victualium, quæ ibi erant, quibus satis indigebat exercitus, nobis redderetur: & personæ Sarracenorum vacuæ & inermes discedere permitterentur. Nos autem attendentes in hoc firmam voluntatem, votis eorum annuimus. Itaq; medietas omnium eorum quæ intus erant cederet in partem Regis Aragonum, & alia medietas in partem Ultramontanorum: & nec nobis neq; nostris aliquid volumus retinere. Ipsi autem propositum repatriandi apud se retinètes, licet dominus Deus nobis exhiberet gratiam & honorem, & nos vellemus omnibus eis sufficientissimè necessaria ministrare, desiderio patriæ coacti, omnes pariter signo crucis relicto cum Archiepiscopo Burdigalensi & Episcopo Nannerësi, licet certitudinem de bello Sarracenorum haberemus, ad propria redierunt, exceptis admodum paucis qui permanserunt cum Archiepiscopo Narbonensi & Tibaldo de Belecon, qui naturalis noster erat, cum quibusdam alijs militibus, qui erant de Pictauiâ, & hi omnes qui remanserunt erant vix inter milites & seruientes centum quinquaginta. de peditibus autem eorum nullus remansit. Cumq; Rex Aragonum apud Calatrauam moram faceret expectando quosdam milites suos & Regem Nauarræ, qui nōdum ad nos peruenerant: nos cum nostris processimus & peruenimus ad quoddam castrum eorū, quod Alarcos dicitur. Istud castrum licet bene munitum esset cepimus: & alia tria castra: quorum vnum dicitur Caracdaia, aliud Beneuentum, aliud Petrabona. Inde procedentes peruenimus ad Saluaterram: ibiq; peruenierunt ad nos Rex Aragonum, qui de suis hominibus nō duxit nisi tantum milites generosos: & Rex Nauarræ qui similiter vix fuit in exercitu de suis plusquam ducentis hominibus comitatus. & quia Rex Sarracenorum in vicino erat nobis, Saluaterrā nolimus expugnare, sed procedentes cōtra Sarracenorum multitudinem peruenimus ad quædam montana, in quibus nō erat transitus aliquis nisi in certis locis. cumq; nos peruenimus ad pedem illius montis ex parte nostra, Sarraceni venientes ex parte alia obtinuerunt summitatem montis, volentes nobis transitum impedire. Sed milites nostri ascendētes viriliter, quia adhuc pauci Sarraceni ad locum illum peruenerūt, eos cum auxilio Dei viriliter expulerunt: & castrum quoddam munitum, quod propter transitū impediendum Sarracenorum Rex construxerat, ceperunt, quod Ferrat dicitur. Quo occupato exercitus Domini securè potuit ad cacumina montis ascendere: vbi multum laborauit propter inopiam aquarum & loci crudelitatem. Sarraceni vidētes quòd transitum illum occupare non possent, alium transitum, qui erat in descensu mōtis, arctissimum occuparunt. talis quippe erat, quòd mille homines possent defendere omnibus hominibus qui sub cælo sunt. & iuxta transitum illum ex altera parte erat totus Sarracenorum exercitus, & sua tentoria iam fixa. Cumq; nos facere moram ob defectum aquæ non possemus, neq; transire propter transitus difficultatem: quidam ex nostris consuluerunt, quòd iterum ad pedem montis descenderemus, & ad duas vel tres dietas alium transitum quæreremus. Nos autem attendentes fidei periculum, & personæ nostræ

stræ dedecus, nolimus huic parere consilio, eligentes potiùs in difficultate mori pro fide, quàm faciliorem transitum quærendo, qualitercunq; in fidei negotio retroire. Cumq; iam quidem firmauissemus propositum, ad indiciū cuiusdam rustici, quem Deus insperatò misit, in eodem loco alium transitum satis facilem magnates viri, qui primos ictus in bello obituri erant inueniunt: & in quodam loco exercitui eorum vicino, licet aridus esset & siccus, Sarracenis tamen ignorantibus tentoria posuerunt. Quod cum Sarracenorum exercitus attēdisset, processit vt mansionem illam impediret. Nostri autem licet pauci essent, se viriliter defenderūt. Nos autem & Rex Nauarræ & Aragonum armati cum militibus nostris in loco primæ mansionis, quæ erat in summitate montis, expectauimus, donec totus exercitus Domini peruenit securè ad locum, vbi anteriores nostri castrametati sunt. & ita dante Domino factum est: licet via esset inuia & inaquosa, lapidosa & nemorosa, nihil de nostris amisimus. Hoc autem factum est die Sabbathi XVII. Kal. mensis Augusti. circa serotinam verò horam Sarraceni attendentes quòd omnia tentoria nostra tutè fixeramus, dispositis aciebus suis venerunt ante loca castrorum: & ibidem quædam præludia belli in modum torneamenti cum nostris exercuerunt. attendētes verò illi quòd nos illa die nollemus habere bellum, ad castra sua reuersi sunt. Sequēti autem Dominica summo mane venit Sarracenus cum infinita multitudine dispositis aciebus suis. Nos autem volentes considerare multitudinem gentis suæ & dispositionem & statum, & qualiter in omnibus se haberet, habito prudentum virorum consilio & in his exercitatorum, expectauimus sequentem diem Lunæ. Ipsi autē sic existentibus posuimus milites nostros cum peditibus, vt extremos agminis nostri non possent in aliquo molestare: quod quidem diuina fauente gratia sic euenit. Secūda die scilicet secunda feria, omnes in Dei nomine armati processimus dispositis aciebus, cum eis pro fide catholica pugnaturi. Ipsi autem promontoria quædam obtinuerunt valde ardua & ascensu difficilia, propter nemora quæ inter ipsos & nos erant, & propter alueos torrentium profundissimos. quæ omnia nobis erant magno impedimento, ipsis verò maximo adiumento. Veruntamen ille à quo omnia, in quo omnia, fecit mirabiliter: & direxit manus sui exercitus contra inimicos suos. & anteriores nostri, necnon & medijs multas eorum acies, quæ in minoribus promotorijs existerant, virtute crucis dominicæ prosteruauerunt. Cum autem peruenissent ad extremam aciem eorum, equidem infinitæ multitudinis, in qua Rex Carthaginis erat: ibidem difficillimos conflictus militū, peditum, & sagittariorum inuenerunt: quos sub maximo periculo, & vix etiā poterant tolerare. Nos autem attendentes bellum illud, eis omnino incomportabile, impetu equorum processimus signo crucis dominicæ præeunte, & vexillo nostro: in quo erat imago B. Virginis & filij sui in signis nostris supposita. Cumq; iam nos pro fide Christi mori cōstanter eligeremus, attendētes crucis Christi & imaginis suæ matris ignominiam, quas lapidibus & sagittis irritantes petebant, in arma furientes aciem illorū infinitæ multitudinis diuisimus. & licet ipsi essent cōstantes in bello & firmi super domino suo, Dñs illorum aciem

» infinitæ multitudinis crucis suæ gladio trucidauit. & sic Rex Sarracenorum
 » cum paucis in fugam conuersus fuit. Sui autem impetus nostros interim sus-
 » tinebant. sed statim post maximam stragem suorum, reliqui in fugam con-
 » uersi sunt. Nos autem insequentes eos vsq; ad noctem: plures tamen insequē-
 » do interfecimus, quàm in bello. & sic bellum Domini à solo Domino & per
 » solum Dominum est feliciter consummatum. Deo autem honor & gloria,
 » qui cruci suæ dedit victoriam, per Iesum Christum Dominum nostrum. Fue-
 » runt autem milites Sarraceni, vt postea vera relatione didicimus à quibusdā
 » Regis Sarracenorum, quos captiuos cepimus, centum octoginta quinq; mil-
 » lia equitum, peditum verò non erat numerus. Occubuerunt autem ex parte 10
 » Regis Sarracenorum centum millia armatorum & amplius secundum æsti-
 » mationem Sarracenorum, quam postea accepimus. De exercitu autem Do-
 » mini, quod non sine grandi gratiarum actione recitandum est, quod incre-
 » dibile est, nisi quia miraculum est, vix viginti quinque Christiani, aut trigin-
 » ta de toto exercitu occubuerunt. O quanta lætitia. O quot gratiarum actio-
 » nes. nisi de hoc dolēdum sit, quòd tam pauci martyres de tanto exercitu ad
 » Christum martyrio peruenerunt. Vt autem magna eorum multitudo creda-
 » tur: cum exercitus noster in castris eorū post bellum, biduum fecerit moram,
 » ad omnia incendia, quæ necessaria erant in coquendis cibis & pane & alijs,
 » non combuserunt alia ligna nisi de sagittis & lanceis eorum quæ remanse- 20
 » runt, & vix potuerunt comburere medietatem. Cumq; Dei exercitus propter
 » lōgam moram factam in locis eremis & incultis deficeret in victualibus &
 » alijs, ibidem tantum inuenerunt tam ciborum quàm armorum, necnon etiā
 » dextrariorum & aliorum iumentorum copiam: quæ accipientes vnusquisq;
 » ad suam de suis omnibus voluntatem, plus ibi dimiserunt ex magna abundā-
 » tia, quàm ceperūt. Tertia autem die procedentes venimus ad quædam castra
 » eorum, scilicet Vilches, Vanos, Tolosam, quæ incōtinenti cepimus. Tandem
 » peruenimus ad duas ciuitates, quarū vna Vbeda dicitur, altera Baetia, quibus 30
 » nō erant maiores citra mare, præter Cordubam & Hispalim. Quarū alteram,
 » scilicet Baetiam destructam inuenimus. ad alteram verò scilicet Vbedam,
 » quia sitū loci & artificio fortissima erat, confugerat multitudo hominum ex
 » omnibus villis adiacentibus. Cum enim illa villa nunquam ab Imperatore
 » vel ab aliquo Regum Hispaniæ expugnata sciretur, vel subiugata, in eadem
 » saluare se corpora sua credebant. sed & hanc in breui diuina gratia fauente
 » cepimus & funditus destruximus: cum non possēmus habere tantam multitu-
 » dinem, quæ ad illos saluandos sufficere possēt. & bene perierunt sexaginta
 » millia Sarracenorum. quorum quosdam interfecimus, quosdam captiuos du-
 » ximus ad seruitium Christianorum & monasteriorum, quæ sunt reparanda.
 » Hæc igitur sanctissime Pater vobis scribenda decernimus: pro auxilio toti
 » Christianitati impenso gratias quas possumus exhibentes, & humiliter sup- 40
 » plicātes, vt vos quem Dominus ad summi sacerdotij gradum elegit, ei cum
 » sacrificio laudis pro salute populi immoletis.

Libri Vndecimi Finis.

HISTO.

HISTORIAE

DE REBUS HISPANIAE.

LIBER DVODECIMVS.

10 *Albigenses turbant Galliam. Caput. I.*

ES Hispaniæ pulchrè & ex sententia procedebant
 nobili victoria parta. Almohades quiescebant memo-
 rabili clade oppressi, gens eatenus ferox superbaq;. no-
 stri barbariæ extirpandæ incredibili exardebant stu-
 dio. Quo tempore Galliæ atq; Aragoniæ regna mota
 sunt, initio a Tolosatibus facto. Nouæ de religione opi-
 niones, prauumque de rebus diuinis dissidium, foedam
 ac perniciosam tempestatem concitauit: qua vtraque gens multis annis ciui-
 20 li sanguine cruentata est. Non aliud Germanus ante ea tempora, aliud His-
 panus de Deo, de immortalitate sentiebat: vna erat Franci & Itali, vna An-
 gli & Siculi, de rebus diuinis sententia, eadem omnium mens, & oratio.
 Vvaldenses paulò ante extiterant, prauis homines, & nefarij: horum nunc
 sectatores Albigenses seu Albienſes, ingrata veteribus nomina, reipubli-
 cæ Christianæ pacem & tranquillitatem turbant: cælestibus patrocini-
 um, sacerdotibus remittendi peccata, quod maioribus inauditum erat, po-
 testatem detrahentes. neq; in Eucharistia Christi corpus inesse, neq; aquam
 baptismi ad expiandum peccata vim habere existimabant: preces pro mor-
 30 tuis & vota frustra suscipi. Dei matrem virginem voce impurissima mere-
 tricem dicere soliti sunt: vt Guillelmus Nangiacus, qui proximo seculo
 vixit in Gallia, testatum reliquit. Christum Deum turpi consuetudine
 cum Magdalena iunctum fuisse affirmabant. sic Petrus Cisterciensis mo-
 nachus, qui visa in historiam contulit Innocentio Pontifici dicatam.
 longum esset rationem inire omnium, quæ insigni procacitate in vulgus
 affirmare ausi sunt. & est mendacium multiplex, simplex natura verita-
 tis. In Aquitaniæ parte, vbi Cadurci sunt, vrbs Albi sita est, quæ vere-
 ribus Alba Augusta fuit, Cæsari Heluij in commentarijs de bello Gal-
 lico, ad Tarnis fluminis ripam. agri optimi, vini, frumenti, glasti, cro-
 ci, cum primis Galliæ feraces. vnde eius vrbs Præsuli optimi proventus,
 40 quanti nulli alij Galliæ Episcopo. Templum pulcherimum & maximum
 in vrbe muro coniunctum, D. Cæcilie nomine. homines minimè ma-
 li, ingenio miti, atque humano. quæ virtutes in perniciem vertuntur,
 si deprauator existat. terræ culturæ dediti, à commercio gentium externa-
 rum alieni: quod procul à mari in gremio Galliæ positi sunt. In ea vrbe, vt

N n 2 nomen

nomen declarat (tametsi alij in Phocænsi prouincia malunt Galliæ Narbonensis parte, Tolosæ alij) nouus ille furor exortus haud longissimo spatio, vt est vulgus hominum in deteriora prouincia, Galliam vniuersam Hispaniæque partem inuasit. Lucas Tudensis Episcopus, qui eruditionis religionisque studio Romam, Constantinopolim, ipsamque Hierosolymam abierat, reduxque in patriam nouam sectam de scripto exagitandam suscepit, in Hispaniam penetrasse, & Legionem vsque peruenisse, urbem in Calæcis sitam, testis oculatus scripsit. Sed præstat eiusdem verba adscribere: quoniam ad dignoscendum hæreticorum ingenium, & fraudes prodesse non nihil poterunt. Post decessum, inquit, reuerendi patris Roderici Legionensis Episcopi, super electione futuri pastoris discordante voto, & studio clericorum: inimici veritatis hæretici, qui semper sitiunt discordiam clericorum, vt reperiant aditum, quo Christi oues macent & perdant, ad hanc confluxerunt ciuitatem, tunc temporis carentem custodia pastoralis. & quodam loco sordissimo, vbi multi egrediebantur ad exquisita naturæ, fieri miracula confinxerunt. Fuerat ibi sepultus quidam hæreticus, & quidam alius homicida, qui exigente iustitia viuus fuerat missus in foueam à iudicibus ciuitatis: eo quòd prodicione patrum suum interfecerat. est ibi præterea quidam fons, quem hæretici sanguine polluerunt: vt ipsa aqua versa in sanguinem crederetur. Consuebant è diuersis partibus populi, vt aspicerent miracula, quæ fieri videbantur. veniebant plures, qui erant occultè muneribus subornati, alij fingentes se esse cæcos, alij claudos, alij dæmoniacos, alij ægritudinibus vexatos, & hausta fontis illius aqua, se mentiebantur recipere sanitatem. Extumulantes etiam ossa hæretici supradicti, qui Arnaldus vocatus fuerat, & ante sedecim annos sepultus in loco, Martyrem sanctissimum fatebantur. Plures clericorum simplicitate ducti, laicos in facto sacrilego sedulo adiuuabant: & super fontem domum fortissimam construxerunt. parabant ossa dicti proditoris & homicidæ communi consilio eleuare, quia hunc quondam fuisse Abbatem sanctissimum fatebantur. Quid plura? quod callidè fecerant, quibusdam detegentes hæretici, deridebant fidem catholicam: & simili artificio fieri miracula in ecclesia coram sanctorum corporibus affirmabant. Non defuerunt aliqui, qui crederent illis, quibus profana consilia reuelauerant, vt in hæresim laberentur. Peruenit tandem consilij denudatio ad fratres sanctæ prædicationis, qui verbum Dei populis proponentes hortabantur ab hoc facto nefario pœnitere. instabant fratres minores, & clerici: ne populi, vota sacrilega in loco sordido immundis ossibus exhiberent: & magis accendebantur animi laicorum ad cultum diabolicum peragendum: & fratres prædicatores, & minores ac clericos vniuersos quia erant contrarij suis operibus, hæreticos conclamabant. Gaudebant inimici veritatis & publicè asserebant, plus esse sanctitatis, & miraculi in luto, & in ossibus illis, quam in omnibus ecclesijs Christi: & in omnibus sanctorum corporibus, quos fides catholica veneratur. circumadiacentes autem Episcopi excommunicabant omnes venientes ad illam venerationem nefariam: & fere nihil proficiebant: quia multorum mentes inuaserat diabolus, & ino-

, & inobedienciæ filios colligauerat. Quidam vero diaconus, qui seruore fidei flagrans, hæreticam præ cunctis præcipitijs oderat prauitatem, cum esset in sancta vrbe Romana, & è narrantibus disceret, quæ fiebant in ciuitate Legionensi, turbatus est valde: & repedare ad patriam festinauit: vt se tantæ operaretur prauitati. Hic cum venisset Legionem, & plenius cognouisset de facto, quasi in insaniam versus, cepit manifestè ciuibus exprobrare: & eos quasi hæreticorum fautores redarguere: ira enim motus prænimia, quia videbantur ciues recedere à lege Dei, cum se non posset cohibere, prohibentibus amicis, qui de illius interitu formidabant, accessit ad concilium: & cepit proponere quod infamia huius facti Hispaniam totam polluerat. & vnde consueuerant oriri leges iustitiæ, eo quòd esset ciuitas caput regni, inde hæresis pullulabat. addidit etiam, quòd non daret Dominus pluuiam super terram, vsque dum fanum destrueretur, quod construxerant, & quæ venerantur ossa proiecerent. si quidem à tempore quo nefarium cultum inceperant, & per decem menses anni non pluerat, & arecebant omnia siccitate. Tunc iudex interrogauit dictum diaconum in cunctorum presentia dicens: Si domum euertimus, dabit Dominus pluuiam super terram? diaconus plenus fide respondens dixit. Conferatur mihi potestas à vobis domum liberè destruendi, & euertendi omnia quæ sunt in ea: & in nomine Domini nostri Iesu Christi spòdeo, sub periculo corporis, & omnium rerum mearum, quòd vsque ad octo dies Dominus conferet abundantiam pluuiarum. dedit Dominus gratiam sermonibus eius in conspectu concilij: & accepta sponsione ab ipso, ci destruendi fanum, & omnia quæ in ipso erant, posse liberum tradiderunt. Sed cum die sequenti in manu hominum plurima fanum destrueret, & dicta ossa confringeret minutatim, & inter humana stercorea spargeret, cum iam post euersionem omnium vellet quiescere, quidam sonus quasi tubæ validè perstreptentis, inter ligna destructionis insonuit: vt in ipso sonitu relinquere inuitè locum illum diabolus crederetur. Sequenti vero die, pars ciuitatis non minima succensa est: & ignis cum vento valido mixtus plurimas domos consumpsit. quærebat à multis dictus diaconus, vt interficeretur. quia cum promiserit pluuiam, domus eorum incendio perierunt. insultabant hæretici clericis, & diaconum dignum morte damnabant: & quod non plueret etiam post multum temporis, procaciter affirmabant. Dominus autem omnipotens misertus populo suo, octaua die à fani destructione, pluuiarum abundantia terræ superficiem irrigauit: & qui iam erant sine spe frugum & fructuum ipso anno percipiendi, eorundem copiam Dei misericordia perceperunt. Concitauit post hæc dictus diaconus persecutionem magnam contra hæreticos, & relicta ciuitate se fugæ miserabiliter contulerunt. Hæc Lucas, quibus intelligitur nouæ hæresis tabe Hispaniam fuisse infectam: tametsi vis mali in Tolosates potissimum incubuit. vnde illis exitium, Aragonio Regi cum eorum patrocinium suscepisset, funestus exitus, vt consequenti narratione aperietur.

ALBIGENSIVM secta à primis incunabulis, exortuque, non populi multitudine tantum, sed favore etiam Principum armata fuit. Comitum Tolosani primùm, deinde Fuxensis, Biterarum & Conuenarum. accedebat Aragonij Regis patrocinium: quoniam hæ tres vrbes in eius fide erant, vt superius est indicatum. Tolosæ Comes, præterea affinitate iunctus: nam tertijs nuptijs Eleonoram duxerat Aragonij Regis sororem. filius Raymundus patri cognominis, qui ex ea gente postremus Tolosæ principatum tenuit, Sanctiam alteram Aragonij Regis sororem connubio iunctam habebat. Ea suscepti belli pro Albigenibus causa fuit. tametsi Rex antea piorum causæ fauere visus est: & Simoni Monfortio mutui amoris pignus, Iacobum filium educandum instituendumque tradiderat. nunc præceps ad bellum ferebatur. ea res metum prouinciæ, curam Romano Pontifici incutiebat, ne tantis præsidijs munita factio maiora indes incrementa susciperet. nam vulgus novarum rerum auidum, & nouæ sectæ fraudibus circumuentum, veteri maiorum religione passim mouebatur. Medicinæ faciendæ modus aliquis querebatur. pacis consilia primùm tentare visum est: si quo modo agendo, moliendo, hortandoque possent à furore reuocari ad sanitatem. Ergo prioribus annis Didacus Vxamensis Episcopus Romam pietatis ergo profectus, visa ex itinere Pontifici renunciarat: quantumque periculum instaret, nisi tempestiuè remedium esset allatum: & cum eo Dominicus totius itineris comes. natus is Calarogæ erat, in Vxamensi agro. iam nobilissimæ familiæ Prædicatorum ab eo initio fundamenta ponebantur. Remissus vterq; in Galliam ad extinguendum incendium: quod indes magis augebatur. duodecim Abbates Gistercienses ex Gallia adiuncti: additusq; est Legatus Pontificius, penes quem totius administrationis summa esset. Horum industria quantum proficiebatur magno hominum numero ab ea mente retracto, ac Dominici præsertim, cuius in ea functione edita non vno loco miracula extiterunt: tantum ex alia parte hæreticorum artibus populi multitudo corrumpebatur. Quis enim plebem in interitum concitatam, verbis & ratione possit retinere? quis perditissimos homines ab insania deducere, quam obstinata mente defixam habent? Excindi ferro debent, quæ sanari non possunt: nihilq; tempestiua seueritate salutaris aduersus id genus mali. Quod ergo reliquum erat, pacis consilia belli apparatu terroreque, mutata. numerosa militum multitudo ex Italia, Germania atq; Gallia spe veniæ, si crucem insignem desumerent, vt erat in more positum, ab Innocentio Pontifice ad arma excitati. Ab ijs militibus Biteræ primùm vi capta est, antiqua Volcarum ad Obrim ciuitas: septemq; in ea hominum millia perempta. vindictam pleriq; cælestem interpretabantur, quod Trencauellum eius vrbs dominum ante duos & quadraginta annos obruncassent, & cum eo vrbs Episcopum vulnerassent. Eo seueritatis exemplo Carcaso, quæ in hæreticorum potestate erat, deditioem fecit. fontes pari seueritate vindicati. Ab ijs initijs profici indes in melius videbatur. Dux multitudini deerat, cuius imperio deuincti milites maiori animo pro pietate pugnarent. Simoni Monfortij, quæ vrbs in finibus Carnutum est, Comes offerebatur, inter

Duces

Duces reliquos, & principes bellicis artibus, & præcipua animi pietate præstans. ad hunc cæteris concedentibus summa imperij delata est. eius ductu Minerua arx, Albis ciuitas, Vaurum municipium prope Tolosam, aliaque oppida factiosis detracta. eodem belli impetu Tolosa vrbs circumfessa, capi non potuit, Tolosatis, Fuxensis, & Conuenarum Comitum, qui in ea vrbe erant, virtute defensa. Fuxensis ditioni arma illata. Principum periculo Aragonius Rex in primis mouebatur: ne Simon Monfortius pietatis specie (sic ille suspicabatur) amplissimam ditionem sibi & posteris pararet: vt nihil est mortalium animis fallacius, nihil exitialius simulata religionis specie. Principes sibi foedere deuinctos, coniunctos sanguine, in discrimine deserere iniquum fore videbatur. Itaque parta de Mauris insigni victoria ad Castellonensem saltum, vt paulò superius dictum est, continuo de Gallica expeditione cogitare cœpit. Inuenio eum mense Februario, ineunte salutis anno millesimo ducentesimo tertio decimo, Tolosæ fuisse. de ratione belli delibaturus scilicet iuerat. & proximo mense Maio, Ilerda, quo se retulerat, validis cõtractis copijs Galliam repetiisse. Adiuncti foederati ex ea gente Principes: numerosusque ex vtraq; gente conflatur exercitus. centum hominum millia sub signis habuisse idonei auctores affirmant. Simon Monfortius Murellum arcem ad Garumnæ fluminis ripam, muniendam opere, præsidioq; firmandam curarat: vt instar propugnaculi esset aduersus hostium incursum. hanc arcem oppugnandi voluntate foederati Principes Tolosa profecti sunt. Simon Monfortius raptim delectu habito, præsidio occurrit. Septem Episcopis, qui piorum castra sequebantur, annitentibus Dominico & tribus Abbatibus tentata primùm pacis spes: Rexq; ne fortunas suas cum impijs & sceleratis, qui diris à Pontifice Maximo defixi essent, sociaret admonitus est. cælestem vindictam si secus faceret comminati, orbis Christiani inuidiam: nominis dedecus sempiternum vtrauis fortuna partium. cum salutaribus monitis aures auersas præberet, ad manus deuentum est. Simonem Monfortium octingenti equites, mille pedites sequebantur, exigua pro hostium numero manus. cum ijs facto agmine in hostium acies incurrere nõ dubitauit, tanto piorum ardore, aduersariorum consternatione, vt momento temporis Comites in fugam compulsi fuerint, Rex ipse obruncatus. Aznarius Pardus cum Petro filio, Gometius Luna, Michael Luesia Aragonij præceres vnâ occubere. Cædes minor quàm pro tanta victoria. Dignus ea clade Rex passim iudicabatur, quod pro impietate arma sumpsisset. quamuis sententia ipse, & appellatione catholicus à factiosis opinionibus abhorrebat, militaris disciplinæ peritus, religionum discriminis ignarus. Certè promiscuæ libidinis vitio reliquas virtutes, quæ in eo maximæ fuerunt, turpiter foedasse visus est, vxore innocentissima repudiata propinquitatis prætextu: & quoniam superiore tempore Conuenarum Comiti iuncta connubio fuerat, illegitimo scilicet, & legibus vetantibus contracto: vti dati in causa ab Innocentio Pontifice iudices Romæ pronunciarunt: quò Regina se ad causam tuendam contulerat. tametsi ex eo priori coniugio Mathildis & Petrona nate erant: vt ex ipsis Regine testamenti tabulis intelligitur. In ea vrbe

N n 4 con-

controuersia exitum expectans morabatur, cum vir eius Aragonius Rex extinctus est. die Veneris, Idibus Septembris, prælium ad Murellum commissum. Regis corpus Hospitalarijs militibus traditum, in Xixenæ monasterio, vbi mater Sanctia sepulta erat, tumulo est compositum.

Alfonfus Rex Castelle defunctus. Cap. III.

ACOBVS Aragonij Regis extincti filius, quem vnicum ex legitima vxore reliquit, quatuor annos natus erat, cum pater occisus est. Sanctius Ruscinonis Comes, & Ferdinandus 10 pueri patruus: hic professione quamuis monachus, ille proeucta ætate, vt qui Alfonsi Regis frater esset, imperandi ambo dulcedine illecti, ambitioneque corrupti, malignis artibus ad regnum nitebantur: plebisque & Principum studia conciliabant. Id ægre erat Episcopis & proceribus, ac præsertim Petro Asagra Albarracini regulo, paterna hæreditate innocentem puerum excludi, & in Simonis Monfortij potestate, captiuus ad instar esse. communi consensu legati ad Innocentium Pontificem Romam amandati, puerum Regem expetitur. eius auctoritati Simonem haudquaquam repugnaturum arbitrabantur. commodè id cessit: audita enim legatione Pontifex Petro Beueuentano Cardinali ipsius 20 in Gallia Legato, id negotij vt præfens cognosceret, demandauit: & si æqua petere Aragonios visum esset, eorum postulatis & voluntati satisfaceret. Ceperat interea Simon Monfortius urbem Tolosam: & in Præfulum Gallie concilio, quod Petri Legati opera Mompellerij habitum erat, omnium eorum quæ bello capta quæsitæque erant Princeps declaratus est: missusque ad Pontificem Ebrunensis Præsul, vt concilij sententiam ipsi probarent. Quo tempore in Hispania fame grauissima laboratum est: vt ante dictum est. inde crebræ in vulgus mortes: cum necessitas res etiam obscenas in cibum verteret. Rodericus Præsul Toletanus suis opibus, aliosque sacris concionibus adhortando, vt egenorum calamitate mouerentur, multum contulisse 30 visus est: prorsus vt Alfonso Castellæ Rex in extrema ætate ecclesiam Toletanam, quoniam apud eam tanquam in publico ærario, optimè deponi thesauros cogitabat, noua multorum oppidorum ditione auxerit. Toletanum Præfulem iure perpetuo, legeque in omne tempus lata, regni Cancellarium esse confirmauit, datum ante septem annos Martino decessori, vt eiusdem Alfonsi diploma declarat. quo magistratu suprema & maxima auctoritas secundum Regiam olim continebatur. Burgis eo tempore Rex agebat: & Legionensis Regis patruelis, cum quo grauis similtas erat, ex quo Berengariam vxorem repudiarat, conciliandi in partesque trahendi cura sollicitabat. Vallisolerum mutui colloquij causa ventum. in eo colloquio 40 offensiones omnes vtrinque condonatae. oppida Carpium, & Montem regalem Legionensibus ablata, ne occasio controuersia essent, euerti mandatum. Inde Rex Legionensis in patriam rediens, Dieghum Harum secum Rege Castellæ concedente deduxit: quoniam eius opera vt cogitabat Mauris oppugnan-

pugnandis. Dieghum Lupus filius & valida Castellanorum militum manus secuta est, magni nominis Ducem, carum Principibus, vulgo militum acceptum. Non minor Castellæ Regem quamuis annis grauem, fractum laboribus, in extremaque ætate cura sollicitabat, impium regnum euertendi barbaris profligatis: quod tandiu substiterat in Hispania. fracti hostes metu debilitatique viribus erant ob superiorem cladem, & recenti dissidio in partes scissi. ea res nostris agendi opportunitatem præbebat. Prior Legionensis Rex in hostium ditionem irruit, qua parte Legionensi imperio finitima erat. agris, oppidis, villis illata vastitas. ad Tagi ripam in veteri Lusitania, 10 Alcantara firmissimum oppidum captum, quod Calatrauæ militibus dono Regis cessit: vnde tanquam ex munitissima arce, atque fortissimo propugnaculo, in hostium fines incurrerent ipsi, illorumque impetus propulserent. Hoc Alcantaræ militibus initium fuit, tenue & inualidum, vt ferè rebus magnis. cucullum & rubram fasciam, qua longo tempore distingui consueverunt, Benedicti tertijdecimi, qui se Pontificem dixit, veniæ & auctoritate cruce viridi mutarunt, salutis anno millesimo quadringentesimo vndecimo: cum Calatrauæ milites quibus olim subditi fuerunt, nunc vix contributi, rubræ crucis figura in candida veste vtantur. Is exitus Legionensis expeditionis fuit, aliquanto quàm Castellanae felicioris. Alfonso enim Castellæ 20 Rex magnis delectibus tota ditione habitis, ex Vaccæis in Carpetanos redijt: Toletoque profectus Consaburõnem & Calatrauam petijt. extremus is limes regni erat. inde in Bæricam penetratum. agrum vastati. oppida capta, direpta, incensa. Biatia (nam ad Mauros redierat) circumfessa: dum obsidio ducitur, Dieghus Harus cum Legionensibus operam nauasset, ferox in castra venit. potiundæ vrbs spem fortuna aduersa destituit. publica famis calamitas hoc etiam anno Hispaniam oppressit, & ad alia mala Regem compulit. commeatus inopia, soluta obsidione in mitiores regiones copias reducere. Cum Mauris induciæ factæ. quod illi beneficium ad occasionem intestini dissidij verterunt. Mahomad cognomento Viridis accepta superiori 30 clade abierat in Africam, ad subsidia belli colligenda, viresque reparandas, siue quia de rebus Hispanie diffidebat. Zeit Abenzeitus eius frater, nullo propinquitatis respectu Valentiam, Saguntum, & vicina loca imperio primus occupauit. idem facit Biatia & Cordubæ Mahomad Zeit Abenzeitus patruelis, cum se Abdelmone imperij gentisque conditore progenitum ferret, eius nepos ex Abdalla filio: sibi que omnibus sermonibus, Africæ & Hispaniæ imperia arrogaret. Alballis inter suos opibus & clientelis princeps, horum exemplo prouocatus nullo iure, nisi quod in armis est, Hispali imperium constituit, adiectis Carmona, Astigi, & Cæsariano. sic Maurica potentia in plures partes diducta, dilacerataque est, alioqui haud firmissima. Præclaram ea res occasione nostris suppeditabat, impiæ gentis excindendæ. cæterum Alfonso Castellæ Regem, qui ea tempestate belli & pacis arbiter erat, non tantum annonæ difficultas à cogitatione belli sacri abduxit, sed etiam studium Anglis opitulandi, propinquis & necessarijs: qui de Aquitanie imperio periclitabantur, Francorum armis petiti, rupto per iniuriam fœdere, quod

inter utranque gentem stabat. Lusitaniam eo tempore Alfonso eo nomine secundus cognomento Crassus obtinebat, occupandis per vim ijs oppidis, quæ à patre fororibus legata erant, vehementer districtus: prorsus ut Legionensis Regis arma, cum Principum sceminarum iure propinquitatis, commiseratione sexus patrociniū suscepisset, in se regnumque conuerteret. missus à patre Ferdinandus, in quo deinde & posteris, Castellæ & Legionis regna perpetuo vinculo coniuncta sunt, Lusitano aliquot oppida eripuit: quæ mox Innocentij Pontificis Romani opera & auctoritate pace facta, reddita sunt. Inter hos motus Lusitanæ Rex ab Alfonso Castellæ Rege, & sene & socero monitus est per legatos, ut mutui colloquij causa Placentiam veniret: habere se, quæ de rebus magnis conferre cuperet. Lusitani Regis aduentum quoniam breui futurum non sperabat, interea Burgos abiit, in apparatus belli Gallici intentus. Preclaros Regis optimi, & æquissimi conatus mors oppressit. cum enim Lusitani Regis conueniendi studio Placentiam citatò festinaret, ad oppidum Garsimuntium valetudine tentatus est. vim morbi alioqui grauissimi auxit vehementer nuntius à Lusitano Rege Placentiam se venturum negante, ac ad utriusque regni fines sitanti esset, accessurum se pollicente. Id est gentis ingenium cum multis, ut nulli primas concedant, neque amplitudine imperij, neque ætatis respectu moueantur: magnasque agendi commoditates prætermittant, honoris contentione. fortè, non satis fidendum socero Regi iudicabat, homini versuto, & à multo rerum usu callido, cunctaque solito priuata utilitate metiri, ut plerique existimabant. De ægroti salute cum medici desperarent, Rodericus Primas, qui Calatrauæ relictus erat annona fameque procuranda, & re perfecta Burgos se ad Regem contulerat, noui itineris comes futurus, peccatorum confessio, quam ipse ex ritu Christiano excepit, Regem in extremo positum expiauit. Obijt testamento facto salutis anno millesimo ducentesimo quartodecimo. pridie Nonas Octobris, qui dies Lunæ fuit, memoria Fidei virginis sacer. sic Roderici Præfulis historiam castigato, vitio librariorum sæpe scdam. Hic exitus Alfonsi fuit, militiæ domique clari Regis. multa solus prosperè, nihil ferè magnæ rei Reges alij sine illo fecerunt in Hispania. annis vixit quinquaginta septem: è quibus, annis tribus & quinquaginta, diebus duobus & viginti regnauit. Defuncti corpus Olgas delatum. lugeatium habitu funus profecti sunt viri principes ex vniuersa ditione, Eleonora Regina, Berengaria filia, Rodericus Præsul Toletanus. Accessere noua funera: quibus hic annus insignis maximè fuit, Eleonore Regine, Ferdinandi Legionensis, Dieghi Hari, Petri Castrij Ferdinando Castrio geniti. Regina pridie Kalend. Nouembris, die Veneris extincta est Burgis. dolor, quem de viri obitu ceperat, mortem accelerasse visus est. cum quo coniunctissimè vixit, morte, sepulcroque iuncta est nepotibus felicior quàm filijs. Ferdinandum ex Therasia Rex Legionensis genuerat, regia indole iuuenem. morte immatura non præstitit qualem innatæ virtutes, orisque decus promiserant Regem. eo grauiori luctu prouinciæ, ad Compostellæ funus illatum. Petrus Castrius Marroci obijt, forti opera Regi Legionis

gionensi bellis superioribus nauata, profectus in Africam, qua causa incertum, sed in ea tamen vrbe decessit, ad quintumdecimum Kalend. Septembris. & erant à superioribus annis, cum ea gente amicitia hospitijque iura à patre inita.

Castella, atque Aragonia motus. Cap. IIII.

EXCERE tempora turbulenta in Castella, atque Aragonia. minor utriusque Regis, qui patribus successerunt, Henrici, atque Iacobi ætas passim à proceribus contemnebatur. ea grauissimorum motuum occasio extitit. plerique summæ rerum præesse cupiebant, & alieno nomine regnare: nonnulli etiam suo. id dum assequerentur, quid de ipsis fama loqueretur, quid pij & boni iudicarent, nihil pensi habebant. quid enim non efficiat concepta semel animo libido dominandi? Inter tot rerum fluctus respublica nauis instar rectoris carentis sætissimis procellis agitata, in Aragonia maximè: vbi Sanctius & Ferdinandus Iacobi Regis patrui, haud obcuris artibus ad regnum nitebantur. Erat in utroque fortitudo, auctoritas, ingenium, conciliandæ hominum gratiæ, & promerendæ mirum & efficax studium. iura qui deesse poterant de regno litigantibus? Iacobum uterque illegitimis procreatum nuptijs excusabat. Sanctius, Ferdinandum monachum esse, bello & rebus agendis inuilem dicebat. Ramiri Regis exemplo, suam Ferdinandus causam tuebatur: & Iacobo excluso disputabat, sanguine proximum esse. Omnino regnum in tres factiones erat diuisum. pauci sed in his optimus quisque verum Regem sequebatur, & ad Innocentium Pontificem legatos fuisse amandatos repetendi Regis causa paulò superius dictum est. exposita ij legatione, in Galliam ad Bernardum Cardinalem remissi sunt, adiuncto Ebrunensi Præfule cum mandatis: ita bello, sacro parta Monfortio Comiti dari, si Aragonijs ipse satisfaceret Rege reddito, atque libertati restituto. Nec mora Pontificius Legatus, Monfortius Comes cognita Pontificis voluntate, Iacobum Carcasone, vbi biennium detentus fuerat, Narbonem comitati sunt, sex tum annos & quatuor menses natum. Iacobi patruelis Prouinciæ Comes Raymundus pari ætate sequebatur, ut procul à Gallico tumultu in Aragonia educaretur. Narbonem, quoniam locis finitima est, regni proceres frequentes accurrerunt, Regis excipiendi, salutandi, prosequendique studio. Omnia lætitia plena erant & gratulatione, promiscuæ ætatis, sexus, conditionis viri, sceminae, pueri, venienti passim occurrebant. vota pro eius liberatione suscepta publicè priuatim exoluebantur. Erat in puero oris dignitas, maiorque quàm pro ætate statura corporis: taciturneque ex ijs rebus futuræ magnitudinis omen. Legato Pontificio, cuius ex sententia cuncta procedebant, cum Regem comitaretur, visum est regni conuentus Ilerdam conuocari, rei publicæ constituendæ, regni que stabiliendi pacandique causa. frequentes proceres, & urbium procuratores die dicta conueniunt. Sanctius & Ferdinandus noluerunt venire. In ijs conuentibus, in pueri Re-

ri Regis verba iuratum à cunctis ordinibus. nouum id exemplum in Aragonia erat, neque prioribus Regibus instituendis vsurpatum: quod ab hoc initio deinceps in mores abiit. Guillelmo Monredonio Templariorum militum in ea prouincia Magistro (legationis is ad Innocentium missæ princeps fuerat) Regis educandi, instituendique cura demandata: Montionisque arx delecta, vbi ab omni iniuria tutum fore iudicabant, dum factionum studia remitterent. Vasconibus, quoniam Aragonios motus verebantur, à Cæsaraugustanis ciuibus ius commercij datum, cum libera vltro citroque commendi facultate. Rex eorum Sanctius, non militaribus modo, sed etiam civilibus muneribus magna ex parte abscefferat, Tudelæ in arce se continens, & hominum congressum deuotans, bello paceque inutilis. Hæc in exitu eius anni peracta, quo ad Tornacum, quæ ciuitas in Neruijs ad Scaldim est, Otho Imperator & Philippus Galliæ Rex insigni prælio pugnarunt. Victi in eo prælio Germani: & qui ab eis steterat Ferdinandus Flandriæ Comes à Callis captus est. Proximo salutis anno millesimo ducentesimo quintodecimo, Sanctio Ruscinonensi Comiti Regis Aragonij patruo, regni procuratio demandata est, ea reipublicæ pacandæ via excogitata, auidum dominandi animum, in regni spem maxime accendit: maiorumque tumultuum occasio extitit, vti euentus declarauit. Neque multo meliori conditione res Castellæ erant. Henricus vndecim tum annos natus, fratribus immatura morte sublatis, patri substitutus, imbecilla ætate, infirmo ingenio, Castellæ regnum obtinuerat. matre defuncta, penes quam regni procuratio erat, Berengaria Legionis Regina pueri fratris ætatem regere, & rempublicam vniuersam ex matris testamento coepit administrare: virili animo foemina, maiorique, quam pro sexu auctoritate. quam non tantum regni copijs, sed etiam ampla ditioe tueri solita erat, Vallisoleti, Mugnonij, Curielis, Gormatij, quæ oppida, quo tempore in Castellam redierat ab Alfonso Rege Legionensi repudiata, patris dono acceperat: vnde vitam principalem atque adcoregiam, nunc etiam regni procurationem sustentabat. Itaque Regem civilibus & bellicis artibus erudiendum curabat. regni proceres nonnullos cupiditate rerum nouarum tumultuari, & reipublicæ tranquillitatem turbare fatagentes, agendi dexteritate atque intentatis minis ad sanitatem perduxit. castigandis nouis flagitijs, & pristinis moribus reuocandis operam dabat, ea animi magnitudine constantia, atque prudentia, vt respublica Alfonso patrem non magnopere desideraret. Verum excellentis foemine instituta Laræ familia turbauit atque peruerit, regno assueta illectaque ex eo, vt fit, dominandi dulcedine. tres fratres germani Aluarus, Ferdinandus, & Gonsaluus Nunnij Laræ Comitum filij, malignis artibus ad regni procurationem contendebant, Berengariæ sexu despecto, Regis immatura ætate. alterius auctoritas fluxa erat, alterius nondum coaluerat. Impij conatus vt procederent ex sententia, Roderici Primatis, qui vnus & fraudes detegere, & obsistere vnus maxime potuit, profectioe factum est. Conuentus Præfulum ex toto orbe Christiano Romæ tunc habebantur, Innocentio Pontifice de rebus multis & maximis, incredibili Patrum frequentia: prorsus vt

quadringenti duodecim Episcopi essent: in his Archiepiscopi vnus & septuaginta, Patriarchæ Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus, atque Antiocheni, Alexandrinique Legati. minorum sacerdotum numerus iniri vix potuit. Belli sacri in Oriente instaurandi, atque motus Galliæ componendi præcipua cura erat. In tantis nationum aliarum studijs, tantaque consternatione Rodericus Præsul occasione iuuandæ ecclesiæ deesse noluit. quin peregrinatione suscepta Romam abiit, & Patrum concilio, quod mense Nouembri inchoatum in templo Lateranensi est, interfuit. In eo conuentu orationem ad Patres habuit, Latina quidem lingua conceptam, cæterum aliarum linguarum, quarum expers non erat, Italicæ, Germanicæ, Anglicanæ, Gallicæ, floribus, sententijsque ornatam, distinctam luminibus: vt miraculi instar Patribus esset, tantam Hispanum hominem linguarum facultatem assecutum esse, quantam ab Apostolorum ætate, vlli homini negabant contigisse. Actum præterea de primatu ecclesiæ Toletanæ, quem agnoscere Tarraconensis, Bracarensis, Compostellanus, & Narbonensis Episcopi recusabant. productæ pro ecclesia Toletana veteres Pontificum Romanorum & conciliorum tabulæ. producta argumenta ab ipsa prima Hispaniæ ad Christum conuersæ antiquitate: quæ in hominibus venerabilis in vrbibus sacra est. Roderici orationem cum Bracarenis, qui aderat, & Ausetanus Episcopus pro Tarraconensi refellere aggressi essent: abessent alij, quorum intererat, lite integra discessum est, neutro inclinatis sententijs. Roderico tantum Legati Pontificij partes per Hispaniam decennio implere datum: concessumque, si quando Hispalis piorum armis cederet, quod in ea Almohadum inclinatione & casu fore propediem sperabant, Toletano Episcopo subdita esset, quasi Primati: prouocandi, contraque disceptandi sublata penitus facultate. Adiecta potestas trecentos filios nothos iure legitimo donandi: Episcopos & sacerdotes in ijs vrbibus creandi, quæcunque Mauris in Hispania essent ablata. Ex his rebus magnam Rodericus auctoritatem nactus est: quam litterarum ille atque eruditionis, vt ea ferebant tempora, eximia opinione tuebatur. Extant de rebus Hispaniæ & Arabum gente historiarum, duobus ab eo conscriptæ voluminibus, non omnino inellegantibus. Duo Raymundi Tolosani Comites pater & filius, cum interessent concilio, atque aduersus Monfortium Comitem disceptarent, lite contestata Patrum sententia victi sunt, principatuque spoliati, quod cum impijs hominibus arma sociassent. Simoni Monfortio nauatæ operæ præmium fuit Tolosa, aliaque oppida & vrbes bello quæsitæ parteque. Is ad Regem Francum profectus, se ei sanctissimi iurisiurandi religione obstrinxit, quasi beneficiarius: osculumque vtrinque delibatum est perpetuæ amicitia pignus. verum cum suscepto principatu Tolosam, Carcaſonem, atque Narbonem moribus nudasset ciuium diffidens voluntatibus, atque vestigalia grauisima imperasset, subditos abalienauit (& est auaritia in imperio semper exitiale malum) prorsus vt Raymundi filij armis multa oppida continuò ad Rhodanum cesserint: & aliquanto post Tolosa ipsa princeps ciuitas venit in potestatem. Profugos & egenos Principes, multi tota Gallia reguli, & ex

*So concilio et
al Archiepiscopo
que per espacio de
antes de bixie au
de kyado entoda
y que si la ciudad
viniere opo de
not como operabi
suria en breue pa
guja de los Alon
que ental caso ga
sugera al Arce
de Toledo como
do sea que pudie
decir ni apelar de
crato*

Catalaunia non pauci viribus & copijs adiuuabant. Amissam urbem Montfortius dum sacro bello instaurato obsidet, expugnare que parat, lapidis icu, tormento ex urbe emissi peremptus est: vir longiori vita dignissimus, consilio acer, manu strenuus, singulari pietate, atque magnitudine animi. filios reliquit fortissimos florentesque iuuenes Aimericum, Simonemque. Tamen si Aimericus obsidione continuo soluta, & partæ ditionis magna parte amissa, rerum gestarum magnitudine, & fama paternam gloriam haudquaquam exæquabat. atque tantam belli molem viribus suis, inuidiamque populi ac magnæ partis Principum sustinere posse diffusus, iure suo Regi Franco cessit, ab eoque Magister equitum creatus est, haud æqua permutatione. Verùm hæc triennio post gesta sunt: ad ordinem temporum redeat oratio.

Laræ fratres Castella procuracionem inuadunt. Cap. V.

GARSIAS Laurentius ciuis Palentinus audaci, callido, prompto ingenio, & pro ut animum incitasset, consilio bonus aut prauus, agendi dexteritate in Berengariæ gratiam se in primis insinuarat: & quod facillimum factu est, accommodatis officijs, adulandi scientia, bonis & modestis præferebatur. Laræ reguli ambitione dominandi æstuant, idoneum virum rati, per quem quod cupiebant, obtinerent, eum ad eunt. quanto in periculo res essent, exponunt. Regis ætatem, Reginæ sexum accusant. facturum præclare, si pro ea auctoritate, quam obtinebat, Berengariæ persuadeat, uti regni procuracione, quod necesse erat, quod res communes exigebant, ultro abscederet. Id consilium rei publicæ salutare fore, Reginæ honestum, utile ipsi: cui Tablada oppidum, in quod oculos coniecerat, nauatæ operæ certissima merces proponebatur. Ille promisso letus impensius etiam quam exigebatur promittit operam: nactusque opportunitatem, in Reginæ incautæ aures identidem insufurrat: Imperandi onus graue esse, foemineis præsertim humeris impar. Eæ voces, tanquam sincero missæ animo non ingratiæ Reginæ erant priuatæ tranquillitatis & otij cupidæ, neque ignaræ grauiores casus è fastigio esse: stultum alieno nomine sua inuidia imperare velle. Addidit ille, Laræ fratres opibus & clientelis præualidos præ cæteris esse, malè cogitantibus obsistere in primis posse: pueram Regem si in eorum contradat potestatem, rem consultissimam facturam, regnoque vniuerso gratissimam. Natura nostra hoc quoque nomine praua est, quod præsentibus futura potiora fore arbitramur. Itaq; cum ad Garthæ sententiam Præsules & proceres accederent, pars in fraudem impulsæ, pars foemineum imperium auersantes: Berengariæ facile persuasum, ut Regis & regni se procuracione abdicaret: & in Laræ fratres transferret. Redierat inter hæc Rodericus in prouinciam, Legati Pontificij potestate honestatus. in eius verba Laræ fratres iurare regni commoda compulsæ sunt: nemini ablaturus oppida & arces eorum fidei conditas nisi Reginæ voluntate. finitimis Regibus bellum illaturos non esse: neque

que noua imperaturos vectigalia. Berengariam Reginam eo loco habituros, quo par erat sororem, filiam, & vxorem regiam. Rectè processuras res communes & priuatas eo icu foedere videbatur: si quid sanctum ambitiosis hominibus esset. Omnino Aluarus Lara accepta potestate, cuncta in ludibrium vertit. Burgis enim, vbi foedus factum est, discedens quæprimum, proceres quosdam seu veris seu confictis causis regno expulit: templorum redditus inuadere: bona publica & priuata domum auertere: patronis ecclesiarum, ijs præsertim qui è sacro ordine non erant, veterem adimere libertatem, qua sacerdotes nominare soliti erant. Diuini cultus refarciendi studium factu prætendebatur, multis partibus labefactati. omnia raptim & violenter agebantur: neque legum neque temporum, ac ne periculi quidem ratio habebatur. Ea res Rodericum Decanum Toletanum Roderici Præsulis vicarium compulit, ut Aluarum ex ritu Christiano anathematis ignominia notaret. ea denunciatione compeisci tantisper potuit, atque adigi uti damna ijs qui pertulerant reponeret: iniquus animus ut penitus mutaret, ingeniumque deponeret adigi non potuit. Vallisoleti regni conuentus agitati, ijs conuocatis ab Alvaro proceribus, qui factioni fauebant, publicæ vtilitatis specie vires confirmatæ aduersus omnes casus: publica que auctoritate & consensu peccandi licentia quæsitæ. Proceres alij, in quibus Lupus Harus Didaci filius, Gonsaluus Gironius Regiæ Magister, & fratres principem locum tenebant, cum doleret rempublicam ad vnius arbitrium verti, plusque vnum posse quam reliquam nobilitatem, cõsilijs communicatis Berengariam ad eunt. queruntur procuracionem abdicatam. periculum docent, nisi maturè succurratur. bono animo rei publicæ curam abiecisse fatentur: sed quoniam pares rerum euentus non fuissent ad priora consilia necessariò recurrendum, extorquendamque regni procuracionem Laris fratribus hominibus immo dicis væsanisque. An cessatione, inquit, & tranquillitatis amore ludibrio esse rempublicam patiaris? & prius peccatum meliori consilio defines emendare? Quin regnum nobis inscijs amentis hominis potestati permissum capessis? nosque & rempublicam imminente malorum procella liberar. armis enim tueri dignitatem, nisi in te aliquid præsidij sit, habemus præiudicatum. Tu vide, ne otij cupiditate te, nos, Regem, regnū & patriam prodidisse videaris. Mouebatur illa procerum oratione. agnoscebat erratum. cupiebat mutare. verum ingenij imbecillitas, & impendentis mali metus retardabat, si tenentes arma denunciatione noua irritasset. iurisiurandi admonere satis habuit, quod pessimis actionibus violasse videbantur, insolenti homines ingenio, feroci animo: prorsus ut Aluarus Lara peculiari Reginæ ditione occupata, ipsam regno abire iusserit. insignem audaciam, neque ferendam contumeliam. ea videlicet gratia meritis exoluebatur. Regina, Eleonora sorore adiuncta Otellam arcem, quæ in Vaccæis non procul Palentia sita est, se compegit. loci munitione freta, eò ad fratris obitum se tenuit, adiuncta magna procerum parte. Gironio regis procuracio detracta est, subrogato in eius locum Ferdinando Lara. sic eius factionis opes confirmabantur. hæc femina magni alicuius mali in Castella iaciebantur. Rex supra

pra ætatem prudens, tutorum audaciæ & temeritatis tædio euadere cupiebat, & ad sororem migrare. cæterum omnes aditus Aluari diligentia interclusi erant. Atq; quo maior gratia esset, & adolescentis leniret animum, detineretq; illecebris voluptatum: de nuptijs Regis agere cœpit. Malfada Alonfi Lusitani soror in coniugium expetita: req; per legatos constituta Palentiam deducta est. in ea vrbe nuptiæ celebratæ. ægrè id habuit Berengariam. Regis immaturam ætatem voluptatibus debilitari necesse esse considerabat, atq; corrumpi. Ex eius litteris Innocentius Romanus Põtifex exceptione propinquitatis cognita, diuelli coniugium, quod malè cohæserat, edicto mandauit, dira omnia nisi obtemperarent, minatus. rei perficiendæ cura 10
Episcopis duobus demandata, Tellio Palentino, Mauritio Burgensi. Ijs agentibus Malfada mulier quamuis effecta (sic creditum est) in patriam dimissa in Ruchæ monasterio, quod ipsa condidit, vitam exegit ad ultimam ætatem, religionis studiis repulsæ ignominiam tolerans, Aluaro in primis irata: cuius fraude non tantum in calamitatem impulsæ erat, sed & de coniugio appellare veritus non erat. felix & Regina paulo ante, mox
1216 ferui ludibrijs si consensisset obnoxia. Hæc salutis anno millesimo ducentesimo sextodecimo agebantur. quo anno, septimodecimo Kalend. Augusti, Innocentius Pontifex Romæ obiit, vir ijs corporis & animi virtutibus, quantas paucis contigisse satis constat. præter alia, ingenium fuit in utroque sapientiæ genere, diuinæ atque humanæ eloquentiaque præcellens. 20
Successit Honorius eo nomine tertius, domo Romanus. Quo Pontifice Maria Regis Aragonij mater Romæ defuncta est, & ad sepulcrum D. Petronillæ in Vaticano templo sepulta. Is honor defunctæ fuit. ea requies ossibus procul à patria. viuentem varij curarum fluctus exagitarunt. manibus inferiæ datæ regio apparatus, Christiano more. Regni Aragonij, filijque Regis tutelam à moriente enixè testamento commendatam Pontifex libenter suscepit, gessitque per totam vitam accuratissimè. Regis ætas præsidio indigebat. procerum studia in diuersum incitata, sapientissimi Pontificis prudentia frænanda erant. multa enim indies mouebantur: totaque pro- 30
uincia omnibus partibus labefactari videbatur, & in præcipiti esse. Raymundus Prouinciæ Comes suorum litteris sollicitatus Montione, vbi cum Rege captiuus instar erat, eo tantum conscio clam cæteris, fuga elapsus nauis longa, quæ in Salonio Tarraconis portu parata erat, in patriam abiit. Eius præsentia motus grauissimi pacati: qui ex procerum dissidio impendere videbantur, tantum quoque sibi in republica arrogante, quantum viribus & potentia præstabat. Hic est ille Raymundus, cui Beatrix nupta est Thomæ Mauriennæ (vnde Sabaudi Principes) Comitissæ filia. tres ipse Reges generos habuit annis consequentibus, quartum Cæsarem inaudita felicitate. Raymundi profectioe vulgata, magna Monredonium cura incessit, ne simili arte Rex eriperetur de manibus. penes alios liberati 40
Regis laus esset, ipse inuidia flagraret, quasi captiuum tandiu retinisset. & alioqui grauitas viri & prompta libertas iuuuifa multis erat. In eam curam intentus, tantæ rei cum dignitate perficiendæ cogitationes non explicabat,

bat. Petrum Asagram pro eo studio, quo Aragonios Reges coluit, & Petrum Abonesium ex prima nobilitate in consilium adhibuit. ijs auctoribus atq; adiutoribus, Episcopi Asparagus Tarraconensis (Præsul hic Pompelonensis fuerat) Guillelmus Turiasonensis, alijque viri principes Montionem aduocantur. Liberandi Regis, & in regni possessionem mittendi, tametsi nouem tunc natus annos erat, consilia communicata. In eam rem, foedus inter se mense Septem-
bri sanciant, per omnia sacra Regis incolumitatem, tutelamque iurati. Sanctius regni moderator, ferox verbis, & parta per scelus potestate superbus, ac vix potens mentis, procerum molitionibus indicatis, vt nihil esse occultum potest in
10 intestina discordia, Ostro inquit, viam omnem sternam qua Regi progrediendum est: hoc est, vt prudentes interpreterantur, eius & comitum sanguine. præ contemptu fastuq; nihil aufuros arbitratur: & cum manu tamen militari Selgam oppidum in ipso itinere positum accessit ad omnes casus paratus. Ea res magnum egresso Regi timorem incussit: prorsus vt in ea ætate lorica indueret pugnandi animo. Sanctius, qua de causâ incertum, sed cum victoria esset in manibus: nam pauci Regem comitabantur, genere tamen omnes factisque clarissimi, certamen exhorruit. Deus illi mentem eripuit. Id initium ruine fuit, qua breui præcipitavit. Rex Oscam primum, deinde Cæsaraugustam abiit. omnia ludis & læritia plena erant, nullusque testificandæ voluntatis occasio-
20 nem vllam prætermittebat. Rege liberato magnæ res expediendæ erant, multis vis & metus intentandus. regij ærarij inopia præclaros conatus retardabat, tatis superioribus sumptibus, & tunc regni dissidio penitus exhausti. Catalauni eximia prouinciæ voluntate Bouaticum (quod genus tributi per bouum iuga, gregum, & armentorum capita edicebatur, vnde nomen, & Petro Rege semel iterum & tertio exactum meminerant) Regi concessum anno millesimo ducentesimo septimodecimo. tantum ex eo vestigali pecuniæ redactum, vnde aulae sumptus tolerari possent: & bello occurri si qui de republica malè cogitarent. 1217

Henrici Regis gesta & mors. Cap. VI.

30

INTER Berengariæ Aluarique dissidia proceres & plebes in Castella diuersis studijs ac contrarijs iactabantur. incertus erat rerum status. omnia versabantur in tumultu. pars in partem armabatur. populationes, cædes, incendia, scelerum licentia volitabat. commotæ semel voluntates noua Aluari fraude amplius exacerbatae sunt. Erat Rex ea tempestate Maquedæ Carpetanorum oppido. Berengaria de fratris incolumitate sollicita, hominem mittit: qui dissimulata causâ, de Rege visa & explorata nunciaret. eo comprehenso Aluarius fingit à Berengaria litteras allatas, ipsius annulo impressas, quibus Regis intimis persuadebat, 40
vt eum veneno tollerent. quò maior commento fides, innocenti homini gulam frangit. Id nimirum agebatur, vt Regi Berengaria in suspicionem veniret, in qua præsidium erat: & ab ea diuelleretur animo, cui maximè fidendum populus iudicabat. Ex eo tempore omnia in peius ruere, & præcipitare cœperunt: prorsus vt fraude cognita oppidani eum finibus facto agmine
Oo expu-

expulerint, perimere certi nisi se fuga Otram Regemq; subduxisset. eo Valer-
 dius quidam Regis rogatu missus à Berengaria, vt fugæ consilia communica-
 ret, re indicata captus & ad Alarconium in custodiam missus est. Plures deinde
 sed ignobiliores expeditiones factæ sunt aduersus eos qui Reginæ fauebant
 Suerum Gironium veteris profapia hominem, & multarum imaginum, pri-
 mum bello peti placuit. Vallisoletto, vbi Quadragesimæ tēpore Rex fuerat cum
 copijs Montalegrum itum est, vbi se Gironius tenebat. circunfessum oppidum.
 Gonsaluus & Alfonso obsesi fratres opem ferre opportuno tempore distule-
 runt. Regis id reuerentiæ datum est. quin eidem per faciales arcem expetenti
 Suerus vltro tradidit, quamuis integris viribus magna defensionis spe. sed regia
 maiestas diuinæ instar veteribus Hispanis fuit: primaq; tunc officij & regij ani-
 mi promerendi cura erat. agris deinde finitimis illata vastitas. ad Carrionem
 mox abs Rege statiuā habita. Ex eo loco Villalbam oppidū promotā castra: vbi
 Alfonso Menesius erat, haud minori quā Gironius nobilitate, modestia non
 eadem. Regi enim non tantū portas clausit, sed etiam obstinato animo arcem
 defendit. tametsi improviso Regis aduentu, cum extra oppidum tenderet ferme
 oppresso, vulnus inflicto. cæsi socij. equi capti. His rebus peractis Palentiam
 Rex redijt. Tranquillæ res esse nō poterant, in tanta temporum perturbatione,
 rātaq; inuidia, eius penes quem rerum potestas erat. Itaq; Calagurrim urbem Ca-
 meris fratribus Roderico & Aluaro ablatam abs regijs esse tradunt, arcem pro-
 dente Garzia Sapata eius Præfecto: an vt tempori seruiret, an quoniam Regi
 præsentī quidquam denegare nefas esse credidit. In Lupum Harum Viscariæ re-
 gulum arma sunt promotā. qua ille iniuria prouocatus, post discessum Regis
 cum valida militum manu Mirandam vsque oppidum ad Iberum situm proces-
 sit. missus aduersus eum Gonsaluus Aluari frater castra hostium castris oppo-
 suit. prælio ne dimicaretur viris sanctis annitentibus factum est: quorum opera
 æstuantia pectora ad mitiora consilia reuocata. Inde Gonsaluus ad Regem se
 retulit. Lupus Otellam ad Berengariam abiit. Id oppidum abs Rege obsessum
 fuisse memorant: non tam voluntate sua, quā Aluari fraude: ex cuius arbitrio
 belli pacisque consilia gubernabantur. Omnino re infecta Palentiam redijisse
 aiunt: actumq; de nuptijs Regem inter & Sanctiam Alfonso Legionensis ex
 priori coniuge filiam: pactasque ea lege, vt puella regni Legionis hæres esset,
 excluso scilicet Ferdinando Berengariæ filio. quod non arbitror. sed non mi-
 nor est historiæ per hæc tempora, quā reipublicæ perturbatio. Conuenit: Re-
 gem Episcopi ædibus hospitio exceptum, dum ludit cum æqualibus in area do-
 mus, casu repentino oppressum: regulæ ictu comminutum caput. ex eo vulnere
 vndecimo post die, feria tertia, octauo Idus Iunias extinctus est, anno eius secu-
 li septimodecimo: magno fortunæ ludibrio: quæ, quid sibi non licere putet in
 rebus humanis ferox & improba, adolescente Rege sublato in ipso ætatis flo-
 re, in ipso imperij limine, vix prima vitæ dulcedine delibata? A iuvene quodam
 è Mendozia gente regulam missa è vicina turri lapide confractam esse eam,
 quæ in Regis caput illisa est, haud satis idoneis auctoribus fama vulgavit.
 Corpus Olgas delatum, atque iuxta Ferdinandi fratris sepulcrum tumulo
 reatum. quo in templo quotannis anniuersaria mortis die eius manibus
 cantu

cantu lugubri parentatur. Regnavit annos duos, menses novem. Eo anno Mat-
 thæi Oliliponensis Præfulis virtute industriaque in Lusitania oppidum, cui
 Alcafari Salis nomen est, cum magna Maurorum strage captum fuit. Templarij
 Hospitalarijque milites multum in eo bello iuuerunt: sed præcipua classis laus ex
 Anglia, Belgio, Galliaque reliqua in ea littora appulsæ: eorum qui Innocentij
 opera, quasi signo in Lateranensi concilio à Patribus dato, ad bellum sacrum
 instaurandum, emenso Oceano & Mediterraneo mari in Syriam nauigare per-
 gebant. Commodum id rebus nostris accidit. supra sexaginta Maurorum mil-
 lia trucidata. ad septimum Kalend. Octobris acie dimicatum.

Ferdinandus cognomento Sanctus Rex renunciatur.

Caput. VII.

DVAE Henricō sorores erant natu maiores: Blanca, quæ Ludouic-
 o Principi iuuentutis in Gallia Philippi filio nupsit, & Beren-
 garia, ex Alfonso Legionensi Rege coniugij tempore quatuor fi-
 liorum mater, Ferdinandi, Alfonso, Constantiæ, & Berengariæ.
 Blancam ætatis prærogatiua subleuabat, vt fraterni imperij hæres
 esset, legesque Hispaniæ: si iura regnandi leguleiorum modo tabulis cōtineren-
 tur, & non potius studijs populi, & Principum dexteritate, virtute, festinatione,
 felicitate. quod in presenti accidit. Nam maturatis comitijs Blanca prætermis-
 sa, procerum & populi consensu Berengariæ regnum delatum est. externum
 imperium exhorrebant: & nouorum motuum materiem, si Gallia Hispaniæ cō-
 missa esset, subtrahendam iudicabant. paulò illa ante regnum delatum, Lupum
 Harum & Gonsaluus Gironium Legionem amandarat, filium Ferdinandum
 expetitur Aluari superbia edomanda: à quo Reginam teneri obsessam dictum
 est. sed soluta obsidione tum quidem conatu reuocandi ad se filij Regina desti-
 tit nunc repetita flagitatio. festinatione opus erat, qua famæ de Regis morte ce-
 leritatem præcederet: ne Alfonso ad noui regni, quasi dotalis spem, animum
 adijceret. quod nō temere de illo suspicatos esse rerum euentus aperuit. Omni-
 no à patre est dimissus Ferdinandus, cum vterq; quid ageretur, ignoraret. iustus
 comitatus adiunctus. Otellæ, vbi Regina mater erat, ipsa concedente continuo
 Castellæ Rex saluatus est. inaugurationis cæremonia Anagari perfecta, sub fron-
 dosa quidem vltimo: tanta siue morum ruditas erat, siue procerum & populi fe-
 stinatio. Aluaro Comiti non minor cura erat regij obitus occultandi. partam
 scelere. potestatem fraudibus propagare satagebat, haud ignarus quantum præsi-
 dij rebus suis decessisset: neq; diu celari rem tantam posse. mora tantum cupie-
 bat familiæ opes nouis præsidijs confirmare. Ad Tariegun defuncti Regis cor-
 pus erat, quem Aluarius viuere prædicabat, sed quo minus aut sui copiam faceret,
 aut se daret in publicum, aliam ex alia moræ simulabat causam. Ferdinandus &
 mater Palentiam, lustrandi prouinciam studio progressi publica supplicatione,
 omniq; lætitiæ significatione in urbem excepti sunt. Parendi nouis Regibus au-
 ctor præcipuus Tellius eius urbis Episcopus. Dōniæ oppidum, quod venientibus
 portas clausisset, primo impetu captū. In eo oppido à quibusdam proceribus de
 concor-

concordia fancienda mentio facta est. cæterum Alvarus regno assuetus ad nul-
 lam pacis conditionem deduci potuit, nisi Ferdinando eius tutelæ commissio:
 quod sperare nefas erat: petere insolens & temerarium. Et erat Ferdinandus nõ
 incommoda ad imperandum ætate, annos natus decem & octo. tametsi ex
 hoc alij numero biennium subtrahunt. Pacis ergo spe abiecta, ad arma con-
 uersi animi. Vallisoletum Reges abierunt, municipium in Vaccæis amplum &
 validum. in eo ex vniuersa ditione cõuentus generales agitati sunt: omniumq;
 ordinum consensu & sententia pronunciatum, Berengariam regni Castellæ a
 morte fratris iustissimam hæredem esse: quod patre superstite semel & iterum
 fuerat declaratum, vt Rodericus Præsul est auctor. nam quod addit inter sor-
 res primogenitam fuisse, magis ex partium studio, quàm ex fide positum arbi-
 tramur. tametsi Roderici opinioni plures alij suffragantur. Illa vitæ priuatæ
 studio, assuetæque præproperæ viduitatis incommoda, in contemplatione vitæ
 per virtutem actæ solatijs honestis tolerare, regni scepra Ferdinando filio de
 manu tradidit. in suburbio, vbi rerum venalium forum erat, abdicationis cere-
 monia peracta. Rex in templum D. Mariæ maioris, tanto populi concursu &
 lætitia, quantum fuisse non meminerant, deductus: atque in eius verba iuratum.
 Alonsus Legionensis Rex Berengariæ artibus se delusum dolens, atque in
 noui regni spem erectus, ferox cupiditate Sanctium fratrem præmisit, vt in Ca-
 stellæ fines inuaderet. ipse cum copiarum robore subsequutus, in eam partem
 populabundus irruit, vbi Gotthorum campi sunt. Magnæ ex eo bello impen-
 debant Hispaniæ calamitates. Regina ancipiti malo permota, duos Episco-
 pos Mauritium Burgensem, Dominicum Abulensem ad Alonsum legat: si
 quo modo ab ea mente deduci posset: aut iniecta animo religione, aut agen-
 di dexteritate. nihil non effecturi videbantur, pro ea quam gerebant sacra au-
 thoritate. Alonsi tamen ira non modò non resedit, eorum legatione exposita,
 verùm amplius accensa est. & ægroto animo faces Alvarus Lara & factio-
 si alij subiiciebant: regnandi spem certissimam, quoniam eorum rationibus
 dissidia commoda erant, pax exitiabilis. Itaque Episcopis amandatis, maiores
 eo tractu prædæ factæ. cædibus, incendio, rapinis homines, agri, ædificia vexa-
 ra. Burgos inde festinatum, vrbs regis potiundæ spe. Lupus Harus, alijque
 proceres ex vrbe egressi, Regem Legionensem maiori aliquanto velocitate
 quàm venerat compulerunt redire in patriam. Segobienfes & Abulenses a no-
 uo Rege studijs auersi erant, Aluari Comitis artibus præoccupati. ij missis ad
 Reginam, quæ Palentiam Vallisoletum abierat, legatis, errati veniam postula-
 runt: paratos se imperata facere, nouisque officijs præteritam offensam compen-
 sare. Vt erant polliciti præstiterunt. nihil illis pro Rege promptius fuit. nulli
 fortiores in bello. incitabat virtutem ignominia demendæ cupido: studium se
 Regi probandi. Duo Præsules Burgensis & Palentinus Aluari voluntate Hen-
 rici corpus Tariago, vbi eatenus absque honore sepulturæ fuerat, Palentiam
 deferendum curarunt: inde Burgos Olgasque funus prosequente Berengaria.
 Munnonium partium studijs parere recusans, Rex obsidebat, munitius oppi-
 dum, quàm vt facile capi posset. eò se Regina peracto Henrici funere retulit.
 quo tempore regionum virtute oppidum expugnatum erat captis militibus,
 qui

qui in præsidio erant. Mox Burgis regni conuentus celebrati. ijs peractis Ler-
 mam & Laram itum, quæ oppida in Aluari potestate erant. eam difficultatem,
 sicut omnia alia Regis felicitas superauit, oppidis pari celeritate occupatis.
 Burgis, quò se splendido triumpho retulerant, in Riuogiam festinatum: Bel-
 foradum, Anagarum, Nauarretum, ijs in locis redacta in potestatem. No-
 uo Regi omnia prona erant. Ingenium, fortitudo, formæ dignitas in flo-
 renti ætate studia hominum conciliabant: Diuos causæ æquitas. Laræ tamen
 reguli, quamuis tot cladibus castigati, non quiescebant. factionis ergo opibus
 fulti, & multorum studijs subleuati, quos toto procurationis tempore sibi ad-
 iunxerant, supremo adhibito conatu, validas copias contrahunt: atque cum
 ijs ad Ferrariolam consistunt, qua parte Regi Palentiam contendenti iter
 erat. militum pars intra oppidum erat: Alvarus in villa proxima substiterat
 cum paucis, regionum contemptu an ad ostentandam virtutem incertum. Id
 certè exitio illi fuit. regij enim impetu facto viuum ceperunt, cum ex equo pro-
 silisset, atque in terra iacens clypeo se protegeret. Magnum operæpretium fa-
 ctum erat capto Alvaro, malaque finem cepisse, quæ rempublicam tandiu exa-
 gitarant. cæterum ex rebus lætis confidentia orta in easdem incurrit difficul-
 tates, redditus Alvarus oppidis & arcibus, quæ in eius fide erant Alarcone, Ama-
 ia, Tariago, Villafranca, Belforado, Anagaro, atque Pancoruo non modò liber-
 tati redditus est, sed etiã deterfa simultate ad Regis gratiam admissus. Castrum
Sericium & Orceionem Aluari frater Ferdinandus obtinebat. eas arces vt Regi
 daret adduci non poterat militum numero fretus, & annona in longum tempus
 parata. Cæterum cum vim parari videret, Regi ea lege arces reddidit, vt eius no-
 mine ipse se penes retineret, contactis aris fidem perpetuam iuratus. Id tem-
 pori datum, quamuis non sine aliqua sugillatione maiestatis. verùm republica
 turbata, ea consilia maximè honesta, quæ tutissima. Pax diuturna non fuit: neq;
 esse poterat stabilis. sexto mense, ex quo facta erat, Alvarus & Ferdinandus, cum
 doleret auctoritatem imminutam, & assueti imperio vitam priuatam non fer-
 rent, a Regis auctoritate palàm deficientes, nouam & validam militum ma-
 num conscribunt. Gotthorum campi omni iniuria & latrocinio vexati. Ij mo-
 tus breuem & facilem exitum habuerunt. Regis occurfu, cum ad Medinam, cui a
 Riuo sicco cognomen est, processisset, fratres cõpuli sunt Castellæ finibus abs-
 cedere, & ad Legionensem Regem commigrare, interceptum iniuria (sic ipse
 ferebat) regnum dolentem, & ad omnem occasionem intentum, belli in filium
 Regem instaurandi: quod erat iniquum & inhumanum. sed omnia pietatis iura
 confundit funesta imperandi ambitio. Ijs auctoribus magnos a Legionensi Re-
 ge delectus haberi nunciatum. quorsum res spectarent dubitabat nemo. Castelle
 proceres quidam hoste præoccupando in fines Legionenses irruperunt. eos Le-
 gionensis Rex intra Castellionem pagum, Medinam Campestrum inter, & Sal-
 manticam situm, improuiso adueniens, dum obsidet, eius castra secutus Al-
 uarus morbo repente tentatus est. Reges inter induciæ pactæ. ex ea re mole-
 stia concepta animo, & ad morbi vim adiuncta, Alvarus Tauri, quam in vr-
 bem lecticariorum humeris se deferendum curarat, breui extinctus est homo
 immodicus, & reipublicæ dum vixit fax. sub mortem scelera procurandi, nu-
 minis-

*videan fuerit de
celaberis*

minisque promerendi spe, militiae S. Iacobi vestem insignem induit. defuncti corpus Vrcesiae sepultum est. Ferdinandus frater ad Marrociū in Africa, quo se contulerat rebus in Hispania desperatis, Elboræ, quod oppidum prope Marrociū à Christianis hominibus incolebatur, Miramolini permissu, desperata à medicis salute, exemplo fratris militiae D. Ioannis veste desumpta, animam exhalauit. corpus in Castellam relatum, in Fiteri ponte eius militiae, in agro Palentino, domicilio vxore Maiore, Ferdinando & Alvaro filijs funus curantibus sepultum est. Castella quæta esse cœpit, cum auctoribus non modò intestinis disidijs, sed etiam metu nouæ calamitatis sublato, in futurum meliori spe: induciæ modò inter patrem & filium stabili pace mutarent. In Mauros mota arma sunt. milites sacri cruce insigni desumpta, ex composito in veteres Vetonum fines irruunt: vastatis agris, incensis pagis, Castra Cæcilia circumfessa. sequebatur incondita multitudo, non magis spe veniæ, quàm prædæ cupiditate. continui imbres iniquissimo anni tempore nostros compulerunt, sine anni millesimi ducentissimi octauidecimi, re infecta sese in pacata vt referrent.

Pijs hominibus domicilia per Hispaniam constituta Cap. VIII.

HIC erat in Hispania rerum status. exteræ prouinciæ haud meliori conditione intestinis seditionibus, bellisque personabant. ex bellis, vt fit, cum alia mala & clades, tum vitiorum & scelerum seminarium existerat. malorum licentia, consuetudo peccandi, veteræ existimationis lucem extinxerat: vitia pro virtutibus computabantur: probè factis, quæ summa prauitas est, vitiorum nomina affingebantur. In tantis tenebris, tantaque ignoratione veritatis quidam homines (vt ferè omni ætate contingit) excitati, ipso vitæ genere excellentes & admirabiles in viam immortalitatis, quam Christus aperuit, obdlexerant vitia, mortalium mentes inducere non desistebant. His cum se promerendæ pietatis studio, multo alij adiunxissent, eandem viuendi rationem abiectis rebus omnibus æmulati, variaz piorum hominum per hæc tempora familiæ societatesque extiterunt. In hoc numero principem locum Dominicus tenuit, Calarogæ natus in agro Vramensi, pari propemodum Vxamam inter & Arandam interuallo. In minori ætate Canonicis regularibus se adiunxerat, qui ad D. Augustini regulam vitam conformabant. vir factus, extirpandæ Albigenis sectæ, atq; radicibus conuellendæ operam in Gallia nauauit, vt est superius indicatum. operi intentus, cum quanta esset præconum verbi Dei penuria considerasset, qui optimis vitæ exemplis, doctrinæque præceptis, ad pietatem errantes ac vagos homines erudirent: vitæ genus excogitauit, quod qui sectari vellent, sacris cõcionibus euulgandoq; toto orbe Euangelio vacarent. Eius vitæ formulam de scripto conceptam Honorio Rom. Pontif. obtulit: ac primo pontificatus anno probauit. biennio decursu, se hoc ipso anno in Hispaniam retulit: diplomateq; quod à Pontifice Romano abstulerat, Regibus & Principibus promulgato, eorum consensu aliquot domicilia præcipuis in vrbibus socijs constituit. primum Segobiz, Madriti alterum, tertium Cæsaraugustæ. Rebus perfectis in Hispania, quinquennio post Boniæ

noniæ Galliz Cisalpinæ vrbe primaria obiit, vitæ innocentia & virtutibus clarus, eius familiæ conditor, primusque auctor: vnde quasi ex sapientiæ pietatisque arce, viri prodierunt magno numero, in omni virtutum genere admirandi. Ipso anno quo Dominicus in Hispaniam venit, Barcinone noua piorum hominum instituta sodalitas est, nomine D. Mariæ de Mercede. Multi terra marique Christiani homines capti à Mauris, & in seruitutem abacti, vitæ acerbitate à Christo data fide mouebantur. magnum id dedecus religionis erat, Christiani nominis probum. cuius procurandi studio hominum societas instituta, qui corrogatis vndique elemosynis stipe redacta, captiuos cum fide redimerent. Iacobus Aragoniæ Rex præcipuus eius ordinis auctor esse creditur voti reus, vt quidam scribunt, quod Montione dum captiuus instar teneretur, Virgini matri nuncuparat, vsu edoctus quantum esset captiuitatis malum. Secundum Regem Petrus Nolascus homo Gallus, ducem secuturis se præbuit: optimisque legibus & institutis nascentem familiam temperauit. regia insignia cruce imposita in rubro clypeo ad vestem candidam & cucullum, toti familiæ distinctionis gratia contributa sunt. ipse in sanctæ crucis coram Rege & proceribus de manu Raymundi Pennafortij, qui tunc Regi à confessionibus erat, & deinde ordinis Dominici Magister fuit, solenni cæremonia suscepit. Secutus est Franciscus Alsinas in Vmbria ciuis, singulari innocentia, modestia & sanctitate vir celebrior inter cæteros ac nobilior. Is cum Honorio ipsi vitæ genus quod excogitarat probasset, venit in Hispaniam, atque in vltimam penetravit Lusitaniam. multa ei ordini domicilia tota prouincia breui excitata: Barcinone, Cæsaraugustæ, alijsque in vrbibus & municipijs Hispaniæ. Vitæ austeritate, & honorum despectu, veste præterea horrida & squalida studia hominum excitabant. Francisco socium se adiunxit Antonius cognomento Patavinus, excellenti probitatis & sapientiæ opinione, relictis Canonicis regularibus D. Augustini, quibus se iunior addixerat in D. Vincentij Olisipone, vbi natus ipse erat, & in S. Crucis Conimbricæ primos iuuentutis annos transegerat. Ferdinandi nomen, quod ab incunabulis erat, eius monasterij appellatione mutauit, in quo Francisci vestem induit. præcipuas Italiæ vrbes Euangelij luce illustrauit: eiusque opera multi ad meliorem frugem perducti. magnis in ea professione laboribus perfunctus Patavij obiit, vbi templo dicato magna hominum religione colitur. Is videlicet honos probitati debetur, is cultus Deo auctori sanctitatis, & vindici. Dominicum, & Franciscum sanctos vita Gregorius nonus Pontifex Maximus consecrauit. In Castella nouus impetus in Mauros factus est. Rodericus Toletanus belli concitator. strenuum hominem & nunquam cessantem. Cruce insigni ad ducenta hominum millia conuenere: cum tanta multitudine in Contestanos itum est mense Augusto, salutis anno millesimo ducentesimo nonodecimo. ignobilia aliquot oppida capta. Requenam promotæ castra. capi non potuit, quamuis supremo conatu à nostris adhibito. tertio Kalend. Octobris oppidum circumfessum. ad tertium Idus Nouembris soluta est obsidio. tanto apparatus par successus non fuit: Maurica tantum præda abacta.

1219 **I**NTEREA Jacobus Aragonius Rex Sanctorum patrum exau-
 ctorabat, mutantemq; & meliora pollicitum recipiebat in gratiam.
 moxq; ipso anno millesimo ducentesimo nondecimo (quo anno
 Hispania vniuersa propter aeris siccitatem, annonæ penuria maxi-
 ma, & peste laboratum est) prima militiæ rudimenta, tyrociniæque ponebat,
 ætate minor, ac vix vndecim annos natus, indole animi præcipua atque excel-
 lenti, clarus ante alios. Rodericus Lisana homo præpotens, ex priuata simulta-
 te Lupo Albero quamuis propinquo atque necessario, infensus ipsum impro-
 uiso adortus captiuus instar in suæ ditionis arcem Lisanam abduxit. monitus
 abs Rege vt mutaret, & iracundia siue posita, siue inimici calamitate fatiata
 ad sobriam cogitationem animum reuocaret, adduci non potuit dicto vt ob-
 temperaret. Regis ætas contemptui erat: & tantum sibi quisque in republica
 licere volebat, quantæ vires essent. Ea res compulit non magis vindicandi mi-
 seri hominis studio, quam tuendæ regiæ dignitatis necessitate arma sumere.
 mota Osca castra, vbi conuentus gentis erant. Alberum oppidum paulò ante à
 Roderico captum, ex deditiõne intra biduum in Regis potestatem venit. Li-
 sanz arci, quoniam voluntate nihil pro sano facturos milites sperabant, vis
 admota: ac tandem expugnata est. balista magnitudine eximia Osca iussu Re-
 10 gis allata ingentibus saxis quingentis noctu, mille interdum emissis muros ar-
 cis, sed & præsidarios milites subruerat. eius tormenti, quod ipsi fundibulum
 vocabant, ope potissimum victoria parta est. Lupus qui in arce erat libertati
 continuo redditus. Rodericus amissa arce, quoniam nihil fore tutum provide-
 bat, ipsumque inter & Petrum Asagram vetus amicitia erat, præsidij causa
 Albarracinum abiit. inde cum more eius seculi patriæ regnoque publicista-
 bulis renunciasset, regni finibus bellum intulit. Rex insolentiæ impatiens, & à
 præclaro militiæ initio animosior factus, eo contendit. In Contestanorum
 & Celtiberorum finibus vrbs Albarracinum sita est, numero ciuium exigua,
 20 locorum natura munitissima. vndique excelsi, & prærupti montes ambitum
 alluit, ac pene circulo cingit Turia fluuius altissimis ripis. Eam vrbs Rex
 corona circumdedit munitiorem, quam vt breui tempore capi posset. machinæ
 extructæ. opera ædificata à regijs. nihil tamen procedebat: cum neque machi-
 næ propter locorum iniquitatem admoueri muro possent, & nitentes per ar-
 dua regij ab obsessis propellebantur. præterea, vt in ciuili discordia, omnia
 Regis consilia obfessis indicabantur. Duo menses in ea obsidione consumpti,
 in medijs æstatis ardoribus: donec nocte quadam obsessi vrbe egressi, Regis
 opera disturbarunt: tormentum præcipuum igne supposito cõsumperunt. Re-
 gem potiundæ vrbs spes frustrata. & erat exiguus militum numerus, ac vix
 equites centum quinquaginta. peditum numerus non proditur. Itaque Rex
 30 rantis difficultatibus implicitus, obsidionem soluit. Petrus Asagra ad eius gra-
 tiam breui aditum inuenit, proceribus, cum quibus magnæ necessitudines
 erant, annitentibus: quoniam tanti viri operam fortem & fidelem Regi fore,
 atque proinde vtilissimam non inepti vates iudicabant. & fuerat regiæ Ara-
 goniz

goniz Magister creatus: ea superioribus meritis gratia habita. Quo anno
 millesimo ducentesimo vigesimo hæc in Aragonia mouebantur, Ipso D. An-
 1210 drea festo die nuptiæ Ferdinandum inter Castellæ Regem, & Beatricem Phi-
 lippi quondam Germaniæ Imperatoris filiam celebratæ sunt. Regis ætas ido-
 nea erat: & ne præpostera voluptate ab officio deduceretur mater sollicita ve-
 rebatur. missi in Germaniam legati ea de causa ad Fridericum secundum, vir-
 ginis patrualem Mauritius Burgenis Episcopus, Petrus S. Petri ad Aflan-
 tiam Abbas, serius quamuis opinione, quatuorque omnino mensium patientia
 rebus confectis, sponsam per Galliam, in Hispaniam deduxerunt, anno ex quo
 10 discesserant euoluto. Lutetiæ à Philippo Rege, cum ea iter esset, splendido ap-
 paratu excepti sunt, lautè & liberaliter habiti. ad Cantabriæ fines Berenga-
 ria officij causa obuiam processit: nurumque Burgos profecta est: quoniam
 ea vrbs connubio iungendo delecta erat. sacra nuptiarum cæremonia peracta,
 antistite ipso Mauritio Episcopo, in eius vrbs templo maximo: cum pridie
 eius diei in Olgarum monasterio eodem antistite sacris operante Rex sua se
 ipse manu militari gladio cinxisset, quoniam dignior alius non erat, more ea sa-
 ne tempestate inter Hispanos vsitato. Fuit hoc conjugium sobole faustum. se-
 ptem ex eo filij Alfonso, Fridericus, Ferdinandus, Henricus, Philippus, San-
 ctius, Emanuel, quo eos ordine numerauimus nati sunt. præterea Eleonora in
 20 infantia rapta, & Berengaria Olgis olim virgo sacrata. Eodem tempore Ara-
 gonios cura sollicitabat suscipiendæ ex Jacobo Rege legitime sobolis. Sanctij
 enim & Ferdinandi, cum spe regnandi factiones renascebantur, magno in-
 comodo rerum publicarum. Vnum remedium erat Regis nuptias maturari-
 di. immatura tantum eius ætas opponebatur. vicit tamen publicæ utilitatis
 species: missique ea de re ad Berengariam legati, Eleonoram sororem postula-
 rum. conditio reiicienda non erat. Itaque Agredam Castellæ oppidum ad fines
 Aragoniæ, quo prior Berengaria cum sorore venerat, Jacobus Rex regni pro-
 cæribus stipatus accessit. In eo oppido nuptiæ pactæ, dataque sponsalia sexto
 30 Februarij mensis die, salutis anno millesimo ducentesimo vigesimo primo.
 nuptiarum solennia Turiasone in D. Mariæ Campetris continuo celebrata
 sunt, tam imbecilla Regis ætate, vt sponsa non ante annum & sex menses ex
 virgine mulier effecta sit, vti Rex ipse auctor est ea historia, quam de rebus
 suis ipse conscripsit. Toleti D. Romani ædes in summo cliuo à Roderico Ar-
 chipræsule sacrata ad duodecimum Kalend. Iulias die Dominico. Proximi
 Nouembris die vigesimo tertio, qui dies Martis fuit, memoria D. Clementis
 anniuersaria sacer, in ea vrbe Regi Ferdinando Alfonso filius natus maximus
 natus est. Decembri incunte terræ motum, quo urbana ædificia concussa sunt,
 consecuti imbris, atque ventorum vi multis partibus priuata ædes moeniaque
 40 prostrata: eo maiori metu sollicitudineque, quod rarius propter locorum situ-
 ijs cladibus obnoxia vrbs Toletum esse conuenit, locis sublimibus sita, impossi-
 ra rupibus, procul à mari.

Ferdinandus Rex nouos motus componit.

Capit. X.

VASCONES, Lusitani, Legionenses quiescebant. Mauri intestinis dissidijs æstuabant. in Castella atque Aragonia nouis multibus respublica leuiter agitabatur. Rodericus Camerus veteri prosapia, magna que inter Castellæ proceres auctoritate, cum multa oppida & arces suæ fidei concreditas haberet, finitimis cepit infestus esse. ascitus abs Rege ad dicendum causam, crucem se desumpsisse excusabat, Hierosolymam iturus scilicet. Ea via inuenta erat iudicia declinandi: quoniam à Pontificibus Romanis multa ijs, qui crucem desumpsissent, indulgebantur. inter ea ut ab ordinarijs iudicibus exempti, coram sacris iudicibus conuenirentur. Tergiuersatione sublata, compulsus tamen est Vallisoletum venire, quò Burgis curia migrarat. Magnorum criminum postulatus, multæ que parabatur metu iudicium fuga declinauit. de fugituo, tanquam de manifesto rerum capitalium sumi supplicium placuit: omnique ditione spoliandum decernitur. Intra oppida ille munita præsidij causa se tenet. Rex metu ne à paruis initijs nouum existeret bellum, foedere cum eo facto quatuordecim illi aureorum millia ea lege numerauit, ut oppida & arces omnes redderet, quæ in eius potestate erant. Hos motus nouum bellum excepit. Gonsaluus Lara (is è tribus fratribus supererat) pro familiæ ingenio Gonsaluus Peresium Molinæ regulum, ut regios fines vastaret, hortando impulit. Honestæ in speciem causæ tumultuandi proceribus nunquam desunt. & ille patriæ & ditionis recuperandæ, nam in Africam cum fratre Ferdinando abierat, nisi in scelere nullam spem habebat. ventum ad arma. Peresius periculo cognito & arte, Berengariæ precibus, ut ignosceretur temeritati facile impetrauit. idem ut daretur Gonsaluo Laræ impetrari non potuit. itaque ad Regis gratiam aditu desperato, ad Mauros in Bæticam se recepit, Batiæque turpem vitam exegit. Hunc exitum habuere tres fratres Manricæ gentis principes ea tempestate, moribus factisque consentaneum. Anno hæc salutis millesimo ducentesimo vigesimo secundo gerebantur. Quo anno à Rege Legionensi & militibus sacris, aliaque promiscua multitudine Castra Cæcilia impugnata. pecuniæ Africanæ pondere redempta pax, solutaque obsidio, promissæ nec præstitæ. Eius & aliarum urbium expugnatarum laudem Ferdinando nimirum cælum seruabat. Burgis à Mauricio Episcopo eius urbis, (natione is Anglus erat) templi quod hodie visitur fundamenta sunt iacta: cum antea Episcopi sedes & domicilium ad D. Laurentij fuisset. eodem Pontifice fabrica ad culmen perducta est. Multis alijs tota prouincia templis religio aucta. Talaueræ in Carpetanis, templi maximi structura magnis molibus & cæmentis erigebatur: cuius fundamenta ante annum vndecimam posita erant. Duodecim Canonici, quatuor Dignitates constituti, ea lege, ut Toletani templi maximi sacerdotibus subditi essent. anniuersario Assumptionis Virginis matris festo quinque æreos nummos quasi vestigiales templo Toletano penderent. Rodericus Toletanus Episcopus totius operis auctor, atque fundator. Templum Vallisoleti Ioannes tunc regij scrinij Magister sua impensa: idem Vxamæ templum extruxit, cum esset Vxamensis Episcopus. Nunnus Asturicensis Episcopus templo coniunctum peristylum, atque ædes Episcopi ædificauit. idem Irix fecit

cit Laurentius eius urbis Præsul, iuris peritia ea tempestate nobilissimus, templo atque pontificali domo constructis: præterea Minium fluuium ponte ad eam urbem iunxit, commercio opportunum opus. Stephanus Tudenis & Martinus Zamorensis pari religionis amplificandæ studio certabant. Regis & Berengariæ matris his operibus inchoandis, perficiendis, ornâdis omni sacrorum instrumento, admirabilis munificentia excitabat, in eius quâuis seculi inopia maxima, & rerum omnium difficultate. Verum ad institutum iter oratio redeat. Mense Iulio Rogerius Fuxensis Comes obiit, successore filio, cui Rogerio Bernardo nomen fuit. Augusto mense Raymundus Tolosæ Comes defunctus est. vtriusque nomen ea macula deformatum, quòd Albigenis sectæ cum ignominia Pontificum Romanorum se fautores præbuerat. quo merito quâuis multum annitente filio & successore Raymundo ut more aliorum piorum hominum sepeliretur, impetrari non potuit. In exitu anni, mensis Decembris die vigesimo primo, Gerardus Gabreræ Vicecomes, Comes Vrgeliæ, ad Regis Aragonij gratiam admissus est: atque eorum quæ commiserat venia impetrata. homo præpotens, multisque opibus & clientelis validus interregni tempore Vrgeliam & Vrgeliæ contributa oppida sua auctoritate occuparat. in eo læsa Regis maiestas videbatur: ea lege tamen Regi conciliatus est, ut cum Aurembiarsi, quæ se iniuria Armengaudi patris principatu spoliata esse exposculabat, iure & iudicio disceptaret. Interea Guillelmus Moncada Bearnensis regulus, Nunnio Sanctij Ruscinonensis Comitibus filio, ex leui causa vehementer infensus, & ex magna paulò ante amicitia, grauissima ut sit exorta simultate, cum suorum manu in agrum Ruscinonensem incurrit. Nunnus viribus difusus, cum hostis præter Bearnæ principatum amplam in Catalaunis ditionem obtineret, ad Regem confugit, cum Moncada paratus, si quæ extaret iniuria iure agere. Ille successu & viribus ferox, Regi ut desisteret ab armis monenti, quoniam obtemperare noluit, regiæ quantæ vires essent expertus est: atque susceptæ temeritatis poenas dedit: seroque intellexit regiam voluntatem haud impunè sæpe exacerbari. quid multa? anni consequentis ætate millesimi ducentissimi vigesimi tertij centum triginta, quæ tunc arces Moncadæ familiæ & necessarijs ablatae sunt, nonnullæ vi, aliæ voluntate. Ceruellonium etiam oppidum loci natura egregiè munitum, prope Barcinonem in potestatem venit. Moncada arx, vnde familiæ nomen, quoniam operibus & milite egregiè munita erat, ipseque Guillelmus eò se contulerat: longumque erat expectare dum annona deficeret: præsertim à regijs, qui Moncadis fauebant, occultè comiteu submisso capi non potuit. Iulij mensis Idibus Philippus Rex Galliarum ex febre quartana Medunte obiit. successit Ludouicus eo nomine octauus: Blancæ coniugio, & filio Ludouico, cui Sancti deinde cognomen accessit, quàm re alia nobilior. Obiit præterea Lusitanæ Rex Alfonso à multo abdomine cognomento Crassus Conimbricæ. corpus in Alcobasæ templo, rudi sepulcro iuxta uxorem tumulatum est. filios reliquit Sanctium regni hæredem, Alfonso cui Marildis Bononiæ in Morinis ad mare Britannicum in Gallia Comes nupta fuit, Ferdinandum Serpæ Principem, quæ Sanctiam Fernando Lara genitam uxorem habuit. præterea

præterea Eleonoram Daniæ quondam Reginam, vt Lusitanorum historia tradunt, verò an falso non disputamus.

Bellum in Mauros sumitur. Cap. XI.

INTESTINIS motibus in Castella compressis Ferdinandus Rex regni potens, quo diuturnior pax esset, controuersijs omnibus inter prouinciales compositis, obliuionem iniuriarum & præstitit ipse & exegit. vrbibus & per prouincias eos iuridicundo præfectos imposuit, quos maxime industrios esse nouerat, & gratos in primis fore ciuibus suspicabatur. hæreticis insensus maxime, quos tormentis exagitandos curabat: solitus ipse quasi victimarius ignem arsuris manu, lignaque subijcere improbitatis odio. Albigenes in Hispaniam penetrasse superius est dictum. Ijs ex rebus præcipuam à subditis beneuolentiam promeritus, ne otio ij marcescerent, partaque abuterentur pace, belli Maurici instaurandi cogitationem suscepit. Magni in eam rem delectus habebantur, cum Conchæ, Optæ, Moix, atque Alarconis ciues Regis voluntate perspecta, collecta suorum manu in Valentinos fines inuecti sunt. vastati agri, incensæ villæ, oppida direpta. Maurica spolia domum relata. Rex initio lætus, quasi ad totius belli omen spectaret, iusto comparato exercitu in Bæticam irrupit. Regem Rodericus Præsul Toletanus eius belli præcipuus concitator, militiæ sacræ Magistri, Lupus Harus, Rodericus Gironius, Alfonsus Menesius, alijque viri principes sequebantur. vix Castulonensis saltus superatus erat, cum Biatie Rex Mahomad, se in Regis Ferdinandi potestate fore renunciauit, paratum imperata facere, nostrosq; in urbem recipere. Mauros ingens terror occupatio: voluptates emollierant, intestinæ discordiæ debilitarant. Guadalhimare, vbi Rex Maurus in fidem acceptus erat, Quædam oppidum itum est. Oppidani loci firmitate ausi obsidionem tolerare, vi capti: signoque dato, vt omnes puberes interficerentur, in prædam cessere numero septem millia: horum calamitate cæteris documentum datum vitandæ similis temeritatis. Quid attinet omnia 30 quæ hac expeditione sunt gesta referre? multa oppida ab incolis nostrorum metu deserta: alia ex deditioe redacta in potestatem, pars euerfa, pars occupata præsidijs. Lupus Harus, & militares Magistri sacri, Biuoras cum copiarum parte amandati, pulso cæsoque præsidio mille quingentorum Arabum oppidum captum est. Ijs rebus ætate parratis, Nouembri mense anno millesimo ducentesimo vigesimo quarto Toletum est reditum exercitu incolumi: vbi vxor Regina, & Berengaria mater, Regis aduentum sollicitæ expectabant. vota pro eius salute suscepta passim exolvebantur, festique dies omni lætitiæ significatione agebantur. Concham mox urbem abs Rege itum est, Valentini belli instaurandi destinata voluntate. Valentix Rex Zetus, 40 & proxima clade suorum castigatus, & maioris mali metu permotus, in eandem urbem venit: certus se suaque, vt fecit, in fidem Ferdinandi contradere. Graue id Aragonijs visum est, ipsorum armis Maurorum ditionem destinam, contributam imperio, à Castellæ Rege occupari. actum de iniuria per legatos:

legatos: & vindictæ tamen, virtutisque ostentandæ studio, veteres Numantini agri Aragonijs armis vexati. ne maioribus odijs certaretur, rerum in Aragonia difficultate factum est. Guillelmus Moncada, Petrus Ahonesius, Ferdinandus Regis patruus Tahuste, quod oppidum in Petri fide erat, inter se conserant: coniurantque Regem se in eorum potestatem redacturum. species erat publicæ vtilitatis cura, quam abs Rege pessimis consilijs dum aures accomodat, pessundari inter se conquirebantur. re Moncadam inuasæ creptæque ditionis dolor vrebatur. Ferdinandus tamen monachus erat, & Montaragonis Abbas, regnandi neque spem neque cupiditatem posuerat. Corrupti præterea ambitione animi ægrè sanantur. Ahonesius Regis antea consiliorum potens, gratia ne paulatim exolesceret verebatur. In id foedus fraudemque Nunnus Sanctij Ruscinonensis filius veteri deposita similitate inductus est, Lupa Lucia sermonum interprete. Erat is cum Rege Alauonæ. coniurati cum suorum manu ad Regem irrumpunt. suadent blandis verbis, vt Cæsaraugustam contendat, loco commodiore de rebus magnis deliberaturus. Ingeniosior simulatio veritate. Rex non obscuris tamen indicijs, in officij simulatione insidias subesse odoratus, quod necesse fore providebat, libenter se facturum pollicitus est. & vtcunque res cecidissent, commodiorem sibi urbem præualidam exiguis oppidis fore existimabat. Ventum Cæsaraugustam ad Sudam veterem Regum aulam Rex diuertit. Ferdinandus omnes aditus obseruari mandauit: sublata Regi quenquam conueniendi, & omnino litteras scribendi facultate. In eam rem fidelissimi homines destinati, Martellus & Boinus regiæ alioqui cohortis præfecti. Verum in ea labe temporum fides grauissimum crimen erat: perfidia officium esse credebatur. magnum seculo dedecus, Aragonio nomini ignominia, reipublicæ vniuersæ vulnus impressum. Viginti amplius dies Rex in custodia fuit. neque prius est libertati redditus, quam tum rebus alijs satisfecit, tum Moncadæ ablata oppida & arces, & viginti præterea nummuum millia se restitutum pollicitus est. neque tamen foedere quamuis facto, rerum procurationem, ex quo semel arripuerat, deponebat Ferdinandus, 10 Regis modò ætatem excusans, aliam modò ex alia moræ causam necens. Rex numine fretus, nam aduersus tantas difficultates consilio humano satis prouideri non poterat, patientia & dissimulatione mutationem aliquam expectabat. Res in Castella vt cœperant, meliori multo conditione erant. Ferdinandus enim Rex, ne cessatione sua Mauris se colligendi potestas esset, ad prima veris signa anno millesimo ducentesimo vigesimo quinto copias ex hibernis 1225 deducit, nouasque delectus habet. iusto conflato exercitu, rursus in Bæticam irruit. sequebatur Rodericus Toletanus Præsul, sine quo ea tempestate nihil magnæ rei gestum inuenio. Biatie Rex maiori quam pro barbaro fide, officioque nostris tota ditione rerum omnium copiam fecit, portas aperuit. Illiturgis Tuccique ea expeditione capta. Tucci Calatrauz militibus dono dati: vt eorum præsidio instar firmissimi propugnaculi esset aduersus barbarorum imperus. agri circumcirca vastati. direpta oppida. prædæ abactæ. Sodarum oppidum ijs locis de Mauris captum. exercitus spolijs grauis præcipiti ætate in patriam reductus. Idem consequentibus annis fit. tanta erat cupiditas gen- tis

tis barbaræ extirpandæ penitus, deturbandæque tota Hispania. Quò anno res Aragoniæ meliori conditione esse cœperunt. Rex Cæsaraugusta Dertusam urbem maritimam abiit, non procul Ilergaonum finibus ad Iberum fluium positam, prosequuntur simulati officij causa coniurati proceres, multis alijs interea factioni adiunctis. In his principem locum obtinebant Sanctius Cæsaraugustanus Episcopus, Ahonesij frater: & Erillus Ilerdæ Episcopus. Rex depellendæ tyrannidis, quam in ipsum rempublicamque ij proceres exercebant, secum consilia agitabat. aulicis parum fidebat, in tanta factionum labere optimum visum est Hortam Templariorum oppidum clam coniuratis concedere. Id ubi ex sententia processit, regni proceres Turulim urbem ut armati conuenirent edicto iussi sunt: bellum sibi aduersus Valentinum sumere in animo esse. quod fore gratisimum propter odium gentis cunctis ordinibus arbitrabatur: & ad sancendam auctoritatem magni referre cogitabat, si parua de Mauris victoria paternæ ditionis fines propagasset. Hæc coniurati proceres tanquam puerilia irridebant, pauci ex Aragonia, & Catalaunis aliquanto plures ad dictam diem conuenere. cum ijs copijs in Ilergaonum fines inuectus, agrisque circumcirca allata vastitate Peninsulam oppidum circumsedit: inde dictum, quòd in rupe altissima è regione Balearis maioris situm sit, omni ferme ex parte ambiente mari. assurgit in metæ modum. in infima rupe cauernæ multæ sunt, fonsque aquæ dulcis continuò influens in mare. mille passus ambitus comprehendit. locorum asperitas, nisi qua parte ædificia sunt, maxima. situ inexpugnabile oppidum esse videtur. Zeitum Valentini Regem Aragonia expeditione nunciata, non secus ac si hostis ad portas esset, metus inualit: cunctaque trepidatione plena erant. Legati de pace missi inducias abs Rege Aragonio ea modò lege impetrarunt, ut quinta vectigalium quæ Valentini atque Murcia pendebantur, tributum nomine quotannis Aragonij Regis esset. Eo facto scedere ab obsidione discessum est, Turulim primum, deinde Cæsaraugustam versus. In eo itinere ad Calamociam pagum Ahonesius occurrit, cum sua & Sanctij fratris peculiari manu, in Valentinum fines prædæ causa irrumperere parans. ægrè Regem habebat, intempestiua excursione. pactas à se violari inducias. à proposito dehortari conatus, factos sumptus excusantem comprehendere tentauit. elapsus è manibus regij comites peremerunt, vna cum Rege fugientem secuti. virum industrium atque præclarum ea ætate, qui nulla nobilitate conspicuus, Boleam oppidum & Suprabem Petro Rege oppignerante, ditione obtinebat: nisi priora officia intimamque familiaritatem, qua Regi adolescenti assueuerat, coniurationis perfidia commutasset. Fuit ea cædes inuidiosa Regi, Ahonesij præsertim ditionem aggresso: propterea ut vrbes Aragoniæ præter Calataiubam, Ferdinandi patris auctoritatem secutæ à Rege deficerent. Eam animorum alienationem, dum Rex sanare conatur, armisque oppida & vrbes ad officium pertrahere, resistunt aduersarij: bellum vario euentu in Aragonia ducebatur salutis anno millesimo ducentesimo vigesimo sexto. Quo anno Ludouicus Rex Galliarum Auenione expugnata, nudataque incenibus, ne se amplius in ea vrbe Albigenes confirmarent, Mompellerij Idibus Nouembris extinctus est. Successit Ludouicus

cus filius eo nomine nonus, cui amplitudo rerum gestarum, & pietas animi Sancti cognomen fecerunt. Alfonso frater Picardiensis Comes Raymundi Tolosatis filiam in coniugio habuit: vnde illi gradus ad eius vrbes principatum. duo præterea alij Ludouico nouo Regi fratres fuerunt, Robertus Atrebatensis & Picardiæ Comes in Galliarum Belgicarum parte: Carolus Andegauensis Dux, Prouinciæ Phocæensis Comes, ac deinde Sicilia Rex.

Ferdinandus Baticam repetit.

Caput. XII.

10

MAVRORVM natio in Hispania in præcipiti esse cœperat. neque id Ferdinandum Regem fugiebat, neque Rodericum Toletanum Præsulem: cuius ea auctoritas erat, quæ esse maxima potuit. Eo incitatore noua expeditio aduersus Mauros suscepta. ne ipse ut consueuerat Regem prosequeretur, importuna vi morbi factum est, quæ ad bellum intentum ferme oppressit Caracæ. Dominicus Palentinus Episcopus vicaria ab eo potestate accepta Regem est secutus. In ea expeditione aliquot oppida ignobilia à nostris capta sunt. præterea Giennium vrbs præsidio quamuis militari & operibus aduersus omnes casus munita, circumfessa est. expugnari tamen non potuit, præsertim cum Aluarus Castrius patria aliquantò antea renunciata, & eum secuti centum sexaginta equites obsessorum animos confirmarent, ne Regi deditioem facerent. Aluarus eius Ferdinandi filius fuit, quem Marrocij extinctum diximus: & Castria gens per hæc tempora ad Mauros sæpe defecisse visa est. facinoris idonea causa non fuit: nonnulla tamen incitabat. Priegum oppidum, quò Mauri fortunas suas tanquam in arcem contulerant, vi expugnatum. cæsi captique omnes oppidani, præter eos, qui cum ad arcem confugissent, deditioem facta in fidem recepti sunt. Loxa mox bello tentata, & pari celeritate capta est. oppidani in arcem dilapsi, deditioem conditiones retractando tempus extrahere, nostrisque illudere visi sunt. Capta itaque per vim arce, omnibus qui inuenti sunt, trucidatis etiam in testa scæuitum est. eaque re documentum datum cæteris, haud impune victorum animos exacerbari. Alhambra sanè incolæ, quæ magnam in Turdulis habebat opinionem virtutis, loco munita, quippe rupi imposita, comitatu & supellectile magna ex parte relicta; Granatam urbem aufugerunt. ab ijs, cum superiores eius vrbes partes domicilio designatæ essent, ea Granatæ vrbs regio nomen accepisse creditur, quæ hodie Alhambra nuncupatur. Nostris abeuntium iter consecuti, Granatæ agrum, ac eam planiciem, quæ vrbi coniuncta est, præcipua amœnitate. omni belli iniuria deformarunt. Ciues veriti, ne reliqua hostilis flamma consumeret, pacis spem tentare constituunt, internuncio legatoque ad id Alvaro Castrio. cuius quoniam insigni in bello virtutis opinione erat, ad officium pertrahendi spe: præterea mille trecentos è Christiana gente captiuos, qui vltro offerebantur, liberandi studio postulatis Rex annuit. belli impetus Montigiam conuersus. idque

*in generali Alfonso
hodie vbi Alhambra
nomen inditam. d
facto Alhambra
ret*

*Revoluendo
terro.*

idque oppidum solo est æquatum. omnia nostris prona erant: hostibus aspera nam & per hæc tempora Capellam alia parte de Mauris captam inuenio: quam veteribus Mirobrigam fuisse marmora docent ea voce inferipta loco reperta. sed breui ad Mauros redijt. anni tempus diutius bellum trahi non sinebat. Calatrauæ Magister Tuccos atque Illiturgim, hoc est, Martos Andugiaremque præsidio obtinere iussus est, adiuncto Aluaro Castrio propter locorum notitiam: & quoniam Mauris diu assueuerat, virtutem amplius concepta ignominia excitabat. Rex Toletum, vbi Regina erat, regressus diligenter quæ bello necessaria erant comparabat. milites ad Bæticiæ præsidium relictæ, ne nihil viderentur agere, manu facta Hispalensem agrum præcipua inter Hispaniæ 10 regiones nobilitate vastare aggressi sunt: prorsus vt in ciuium oculis prædia villæque passim ex incendio fumarent. Abullalis Hispalensis Rex iniuriæ dolore percitus, inflammatus suorum lacrymis, raptim delectu habito, numero quam virtute instructiores copias hosti obuiam misit. Iusto prælio ijs locis dimicatum. victoria nostrorum fuit. magna Maurorum strages. ad viginti millia cæsi sunt in pugna, & in fuga. cum alia ex parte Garcesia 20 arx, quæ in piorum potestate erat, corona circumdata obsideretur à Mauris tanta obstinatione, vt neque clade accepta remitterent, neque Ferdinandi Regis aduentu nunciato: donec vi expugnata est, nonnulla nostrorum ignominia, detrimento non maximo. Aduenienti Ferdinando, Tuccosque prætergresso Biatix Rex obuiam processit, equites tria millia, numerosum peditatum sub signis habens: non ostentandi modo studio, sed etiam Ferdinandi conatus iuandi, si qua in re eius opera vti vellet. Nihil illis promptius fore pollicebatur. gratiæ actæ pro tam propensa voluntate: quæ vt diuturnior esset, neque vlla temporum iniuria amicitia disiungeretur, postulatam: datumque, vt Saluaterra, Capella, Burgalhimar, quoniam hostium iniuriæ obnoxia erant, nostrorum præsidio obtineri, firmarique sineret: datæque in hæc fidei obses esset & pignus Biatix arx Calatrauæ Magistro, Mauris consentientibus tradita. Id foedus cum Capella loci munitione confisa (est enim edito arduoque in colle sita) constanter repudiasset: neque nostrorum præsidium 30 vt acciperet adduci potuisset, Biatix arx in Ferdinandi potestate mansit. Erat occasio benè gerendæ rei, neque id Regem fugiebat: sed maiori diligentia vires reparandæ erant, nouisque supplementis augendus exercitus. Itaque Rex nullo alio operæpretio, retro se reuulit, ancipiti cura suspensus, Gallici belli sumendi, an Bæticiæ expeditionis instaurandæ. In Galliam Blanca materteræ litteris & nuncijs euocabatur aduersus Gallix proceres, Regis ætate despecta (erat enim duodecim annos natus) rempublicam turbantes. Reginam viduam, & propinquam in periculo deferere, turpe fore iudicabat. Ex Bætica nunciatum erat, Capellam oppidum tandem à nostris expugnatum: & contrà, vt nunquam eodem loco consistunt res hu- 40 manæ, Regem Biatix in fuga, qua Almodouarem festinabat seditionis popularis metu, obtruncatum à suis. Benevolentia qua nostros complectebatur exitio illi fuit, fidesque grauissimum crimen. eo grauior Ferdinando amici Regis casus accidebat, quod Biatix arcem à Mauris obsessam teneri, milites

lites præsidarios periculo proximos esse nunciabatur. Vicit apud Regem sententia belli sacri instaurandi. quid enim vel ad dignitatem honestius, vel ad utilitatem fructuosius, quam tueri innocentiam: vindicare amici Regis casum: atque ab eo aditu, qui ostendebatur, barbaros tota Hispania pellerè? quid contra ineptius, quàm falsa specie laudis obiecta, sua negligere, aliena curare? & Blanca Regina, quamuis externa ope destituta, agendi dexteritate eos regni motus composuit, vnde graues impendere calamitates videbantur: virili animo foemina, & supra sexum prudens. Anno hæc salutis millesimo ducentesimo vigesimo septimo gerebantur. Quo anno templi Toletani, quod hodie 1 2 2 7 10 visitur celeberrimum & augustissimum, fundamenta sunt iacta, euerso veteri iisdem vestigijs forma mutata. Iniectæ abs Rege, & Archiepiscopo, qui primum lapidem posuerunt, fundamentis argenteæ aureæque monetæ, more à veteribus Romanis mutuato. Cum hoc templo, elegantia structuræ, operis amplitudine alia fortassis conferantur: additis operi ornamentis, sacrorum apparatu, vestigialium magnitudine, numero ministrorum, diuini cultus maiestatem nullum certè toto orbe Christiano simile extat. insigne pietatis Hispanicæ, atque illustre monumentum. Romæ Honorio Pontifice quindecimo Kalendas Augusti defuncto, successit Gregorius eo nomine. IX. Anagnia patria. Quo Pontifice Lucas, Tudensis primum Diaconus de inde Episcopus 20 Italiam, & Orientis prouincias, religionis eruditionisque ergo lustravit, Roderico Præsuli Toletano æqualis, & in simili conscribendæ historiæ studio versatus, ingenio styloque non ineleganti, neque prorsus vasto. Historiam edidit de rebus Hispaniæ Diui Isidori chronico inserto: vnde opinio nata est, primam eius operis partem Isidoro attribuentium. Præterea Diui Isidori vitam conscripsit, & separato volumine, edita ipsius virtute miracula. cuius voluminis pars altera confutandis Albigensibus consumitur: quos ex Aquitania in Hispaniam irrupisse Lucæ ipsius testimonio & verbis superius est demonstratum. vtrunque Berengariæ Reginæ iussu & hortatu perfecit: vt ipsemet ijs in libris testatur, foeminae religiosæ atque pietatis 30 studijs deditæ & eruditionis, moribus sanctis.

Bellum sacrum repetitur. Cap. XIII.

N BIATIAE arce, quam eius vrbs ciues omnibus machinis expugnare parabant, prouisi ante commeatus erant, & præsidium militare virtute quàm numero firmius. Hi cum spe auxilij, quod propediem expectabant, tandiu sustentarunt, donec Ferdinandus Rex cum validis copijs accurrit. Mauri viribus impares, non modò arcem impugnare destiterunt, sed etiam vrbe deserta in in- 40 timam Beticam abierunt. Vrbi Lupus Harus, sine quo nihil magnæ rei ea tempestate gestum inuenio, præfectus est. Tuccorum præsidium Aluaro Castrio & Tellio Menefio commendatum. nihil præterea abs Rege ea expeditione factum, quod memoria dignum sit. Tellius Rege Toletum digressio, cum suorum manu Vaenæ & Lucenæ agros vastare cepit: alia-

que oppida, quæ Hispali contributa erant, agendis prædis, & excursionibus fatigare. Rex Hispalensis, bello à suis finibus auertendo in Biatæ fines incurrit: & eius vr̄bis profugi ciues, vt ita faceret, ipsosque in patriam restitueret, identidem flagitabant. verum cum nostrorum armis parem se fore non existimaret in ea imperij Maurici inclinatione labeque, trecenta millia numuūm quotannis tributū nomine pactus pacem redemit. Nec enim maius à nostris periculum quàm à suamet gente instabat, Abenhuto Rege Mureiæ non ita pridem creato: ad quem toto imperio Maurico magnæ animorum inclinationes fiebant, multaque se illi oppida adiunxerant in Granatensi agro, Bæticaque vniuersa. Is ex veteri prosapia Regum Cæsaraugustanorum ortus, Almohadum ritus & opiniones de religione nuper inuectas detestabatur. veterem religionem motam, omnium calamitatum extitisse causam, palàm & in circulis prædicabat. Religionis prætextu facilè multitudo impellitur. Itaque innumeri homines eius auctoritatem secuti sunt. Ricota arx in Contestanis initium rebellandi fecit. Nouæ factionis comprimendæ cura, non tantum Mauros Reges, sed etiam nostrorum animos sollicitabat: ne à paruo initio, vt fit, maiora incendia excitaret. Anno hæc salutis millesimo ducentesimo vigesimo octauo inchoata sunt. Quo anno Raymundus Tolosæ Comes Gallicis armis vexatus, eas tandem pacis condiciones accepit, quas Galliæ Rex & Romanus Sancti Angeli Cardinalis præscripserunt. Præcipua pactiōnis capita erant: Vt Raymundus omni studio & diligentia Albigenis sectam exterminandam curaret. Ioannam filiam nuptui daret regionum fratrum cui mallet. Si ex eo coniugio nulla esset proles nata, Tolosæ principatus Gallo Regi cederet. Theologis quatuor, iureconsultis duobus, sex artium liberalium professoribus, duobus grammaticis Tolosæ annua stipendia solueret erudienda iuuentute. Hæc vt firma essent quinque arces & filia in Regis potestatem datæ sunt. hæc Lutetiæ pactus, mense Aprili ad altare maximum, in linea tantum tunica, à Legato Pontificis Romani anathematis religione exolutus est. Ea erat ea tempestate Pontificum auctoritas: ea ad coercendos prauos homines potestas sacerdotum, Regum etiam ferro armata. Magni aliquot sacerdotes in Hispania desiderati sunt. in eo numero Ramirus Pompelonis Episcopus, ex regio Vasconum sanguine prognatus. Successit Petrus Ramirus: quo agente, eam ecclesiam Gregorius Pontifex Romanus in fidem suam & successorum accepit. In Aragonia proceres coniurati, Regis industria ad officium reuocabantur. Ferdinandus patruus eorum quæ commiserat venia impetrata, Regi ea lege conciliatus est, vt coniurati iurisiurandi inter se gratiam facerent: quo se mutuo deuinxerant. Sanctio Ahonesio Cæsaraugustano Episcopo fratris interfecti oppida repetenti, eaque de causa rempublicam turbanti permissum, vt iure ageret. Dati iudices pronunciarunt, oppida quæ honorarij nomine à Petro obtinebantur, Regi continuo reddenda: quæ iuris hæreditarij esse docuisset, Ahonesijs relinquenda: neque vnus culpam vniuersæ familiæ fraudi fore æquum videri. Eo fœdere constituto, ex magnis motibus pax facta esse videbatur: nisi reipublicæ tranquillum statum Cabreræ reguli contumacia turbassent.

Aurem-

Aurembiasis Armengaudi Vrgelitani Comitis filia paternum principatum vi à Cabreris occupatum, iudicio repetebat & lege, vt iusto cum illis abs Rege fœdere permissum erat. Illi non tantum fœminæ conatus, sed etiam regiam potentiam contemnere videbantur. negabantque se eius principatus possessione decessuros, quem tandiu iure optimo tenuissent. ex lite ventum ad armam: Regeque qui fœminam principem tuendam susceperat, eius principatus oppida & arces, pars vi, pars deditiōne capta: ipsaque adeo Balagueris principatus caput. & quo firmior esset aduersus hostium conatus, Aurembiasis inter & Petrum Lusitanum Principem (Sanctio Crasso Lusitano Rege genitus fuit) patria tunc profugum, consobrinum suum, nuptias celebrari iussit. Gerardus Cabrera rerum tædio an sincero religionis cultu, Templarium militem induit. Pontius eius filius, olim Aurembiasis sine prole defuncta, veteri iure reperito, Vrgeliæ principatum obtinuit: vti competenti loco est demonstrandum.

*Balcares a Rege Aragonio captæ.
Caput. XIII.*

ASTELLAE & Aragoniæ arma vno tempore in Mauros mouebantur. Castellæ minori prouentu, maiore Aragonij fructu dimicauerunt. Ferdinandus Rex Abenhuti, qui ad imperium Granatam ipsam adiunxerat, opprimendi studio flagrabat: cum validis copijs in eius vr̄bis conspectum penetratum: & Almeriam vsque peruentum, nullo præterea operæ prætio: cum hostis alieno periculo cautior, sui copiam non faceret, totius certaminis aleam detrectare certus. Eodem consiliorum tenore proximus annus millesimus ducentessimus vigesimus nonus extractus est. Quo tempore ex Germania nunciatum milites Theutonicos, qui diu in Syria D. Mariæ auspicijs cum laude militarant cruce nigra distincti in veste candida, amissa Ptolemaide sese retulisse in patriam: & Frederici Augusti eo nomine secundi permissu, Prusiam horridam tunc prouinciam, impioque seruientem cultui, Saxones inter & Sarmatas positam, armis occupasse. ijdem adiuncta breui ad imperium Liuania in Sarmatis, in magnam potentiam euaserunt. donec parentum memoria Albertus postremus eius militiæ Magister, Luteri placitis corruptus effecit, vt ad Poloniæ Reges ex prouinciæ reciderent. Ad Aragoniam redeamus. vbi Iacobus Rex procerum motibus aut compositis aut compressis, specimen indolis egregiæ dederat, atque præstantis. vna belli aduersus Mauros sumendi cura, dies noctesque sollicitabat. Accidit, vt Tarracone in conuiuio, quo splendide acceptus erat à ciue eius vr̄bis primario Petro Martello, (forte erat prospectus in mare) remotis mensis, inter varios sermones, vt fit, de vicinis insulis disputatio iniretur. Petrus occasione arrepta, quanta esset commoditas Balearum atque nobilitas, quanta fertilitas agri, damnaque, quæ propter locorum vicinitatem nostris littoribus inferrentur, longa oratione diseruit, rerum & locorum à multo vsu peritissimus. Retabohies earum P p 2 insu-

insularum Rex erat; religione Maurus. fortè acciderat, vt naues aliquor Catalaunicæ ab insularis essent captæ. Missus fecialis, damna vt reponeret, & naues restitueret, Maurum postulauit, Regis Aragonij nomine. Maurus insigni fastu, ecquemnam Regem nominaret, rogauit. ille Aragonio, inquit, Rege illo genitum, cuius virtute ad saltum Castulonensem gens vestra cæsa, & profligata est. Parum absuit eo responso reddito, quin violaretur. ius tamen gentium valuit: ita vt continuò ex insula cogeretur abscedere. Ijs iniurijs Aragonius Rex prouocatus, libentius bellum sumpsit. Barcinone in conuentu procerum, de totius belli ratione coram Rege disputatum. sancitum vt mense Maio dimidiato, copiæ omnes ad portum Salonium conuenirent: vnde parata classe traiciendum erat. Hæc omnia tam propensa prouincialium voluntate audiuntur, vt Bouaticum semel tantum Regibus concedi solitum, populis volentibus denuò fuerit impetratum. Venerat interea Roma Ioannes monachus Cluniacensis S. Sabinæ Cardinalis, de magnis rebus à Pontifice Legatus. Eius conueniendi causa, Rex Calataiubam abiit. quo Zeitus Valentiz Rex ad Regem venit, vrbe & regno pulsus à suis. fides in nostros eximie culta, grauisima culpa fuit, acceptæ calamitatis occasio. Impetratum vt ipse & filius Abahomat in Aragonij Regis fidem reciperentur, aduersus Zænum tyrannum, qui urbem eo pulso occuparat. scribunt quidam Zeitum de Christianis sacris suscipiendis rebus suis integris consilia agitasse: idque fraudi fuisse, cum res esset indicata. Calataiuba Turiasonem Rex & Legatus profecti sunt, quò Rodericus Toletanus, Aspargus Tarraconensis, alijque ex vtraque natione Episcopi magno numero conuenerunt. de regio coniugio. quod Rex consanguinitatis lege vitiosum esse disputabat, coram Legato (nam ea maximè de causa Roma venerat) disceptatur. Erat ex eo coniugio, Regi natus filius Alfonus nomine, quem in spem regni pater educandum curabat. erat difficile matris causam à filio secernere: eumque legitimum pronunciare regni hæredem fore, coniugio repudiato. Lite contestata secundum Regis voluntatem iudicatum. Reginam dimittendam videri. filium patri in regno substituendum. Eleonora Regina, sententia pronunciata nõ inuita ad sororem Berengariam abiit, oppidis dotalibus, quæ in Aragonia habebat retentis, multaque supellectile, auro, gemmis & veste pretiosa secum asportata. Rex soluto conuentu, Tarraconem ad tempus præsignatum discedens, ætatis reliquum classe comparanda, instruenda, ornandaque exegit. Magnus vndique ad Regem militum concursus fiebat, eo Duce quoduis periculum adire cupientium. mense Septembri milites in naues impositi è portu soluerunt, numero ad quindecim millia peditum, equites mille quingenti. classis centum quinquaginta quinque, naues numerabat. onerarias quinque & viginti. longas duodecim. reliquas speculatorias, auctaria, hippagines. Prouectos in mare, ac ferme in conspectum maioris Balearis, quo nauigabant, progressos ventorum procella defecit, tanta vt cursum teneri posse non sperarent. vicit tamen Regis constantia: & ad occasum Solis Euronoto remittente, cui ea loca obnoxia sunt, comitatusque in Circium, quod nauigationis reliquum erat, prosperè confecerunt. Insulæ quadrata forma est. quatuor anguli totidem cæli plagas

plagas spectant. Palumbariæ portus, cui Columbraria insula obiecta est, ad Occasum pertinet. promontorium Salinarum ad Meridiem. medio ferè intervallo Maiorica vrbs Insulæ caput interiacet. Petræ & S. Vincentij promontoria, ad Orientem vergunt, & Septentriones. Petræ promontorio Polentia haud remota est, olim Romanorum colonia, nunc modicum oppidum, sed portu insigne. eum quia classis tenere non potuit venti flatu prohibita, Palumbariam necessariò petijt, triginta millibus passuum ab vrbe distitam. Regia triremis in eum portum plenis velis inuecta primùm est: deinde reliqua classis nulla naui desiderata. Verùm cum præ Maurorum multitudine, descensus in terram tutus non esset, ad Sanctæ Pontiz portum vterius aliquanto versus Meridiem, & Occasum itum est. ibi excensione prohiberi nostri non potuerunt. leuia modò prælia fuere, nostris prospera, barbaris semper aduersa. In vrbe Maiorice expugnatione summa totius expeditionis vertebatur. cui vrbs cederet, ei insulæ imperium contingere necesse erat: quod neutra pars ignorabat. Rex Maurus, Portopineum vicinum vrbi montem castris occuparat, numerosis copijs quas magnis delectibus conflatat ferox magis quàm validus. Nostri dum incautius iter faciunt, longiusque hostem abesse credunt, penè oppressi ex insidijs sunt. ac Guillelmus Moncada Bearnæ regulus, & Raymondus Moncada pluresque alij ex ea gente, qui in prima acie curabant, & sinistram cornu hostium agressi erant, in primo conflictu occubuerunt. graue id detrimentum fuit. cuius Rex inscius, reliqua Maurorum agmina magno impetu inuasit. Erat genus pugnæ, quale barbaris esse consuevit, perturbatæ, atque tumultuariæ. ordines non magnopere seruabant: rari modo, modo conferti pugnant. si premerentur, pedem referre & loco excedere soliti, collectis rursus viribus repetebant pugnam. Res proxima periculo fuit, ne nostrorum virtus ab hostium circumfusa multitudine opprimeretur. omnia tamen Regis siue virtus superauit siue felicitas. barbari primùm loco moti, deinde in fugam compulsi: cum se in castra retulissent, superato monte caprisque castris, omni ex parte victi sunt. fugientes sequi non placuit: quòd proximus illis receptus esset: regij continenti totius diei labore defatigati, equi, hominesque. Admota subinde vrbi castra. & quoniam Mauri copioso comæatu instructi, nihil voluntate facturi videbantur: quæ expugnandis vrbebibus vsui esse solent, magna diligentia comparata. machinæ quatundis mœnibus extructæ: balistæ, catapultæque, plutei, vineæque subruendo muro. Fossa vrbs profunda lataque, materia repleta. Hæc non paucis diebus administrata: cum opera per se difficilia, hostes impetu & ex insidijs disturbare conarentur. Vinearum ope muro tandem succeditur. dolabris quatuor turrium imi lapides conuulsi: eæque contis sustentatæ, vno tempore igne supposito corruerunt. barbari ex ijs rebus metu percussi, conditionis primùm spem, deinde ea cogitatione depulsi, deditiois tentarunt, salutem pacti, atque facultatem, qui vellent in Africam Regem Maurum sequi, cum rebus suis nauigandi. A Equa ea conditio plerisque proceribus videbatur, Nunnio præsertim Ruscinonensi Comiti: cui cum Rege barbaro de ea re colloquium fuerat. Verùm Bearnensis reguli, propinqui & necessarij pulcherrimum con-

filium sæuo vindictæ studio disturbarunt: cum ignominiosum fore, atque
 fœdum dicerent, nisi Maurorum excidio tantis Principibus vindicatis, bel-
 lo finem imponere. Obsessi desperatione salutis in furorem acti, maiori
 quàm antea animo urbem defendunt, sæpe nostrorum non exigua cæde: pro-
 fus ut iam atrocis consilij auctores ipsos pœniteret, si liceret retractare
 parati. Ad extremum muri magna parte prostrata, per strages & lapidum
 rudera euadendum erat. Noctu quidam irrumpendum disputabant: quo tem-
 pore vr̄bis vigilæ remiserant. Rex veritus nocturni temporis licentiam, por-
 tas murosq̄ue asserruari iubet, ne hostis effugeret. Vbi illuxit, instructa acie
 vr̄bi proximus ex loco vnde exaudiri possêt, hanc ad milites orationem 10
 „ habuit. Parem vestris laboribus gratiam rependere nostræ facultatis non est.
 „ habere nunquam desistam. En noui meriti offertur occasio. Urbem opulen-
 „ tissimam expugnare hodierna die paratis, cuius spolijs diuites euadetis haud
 „ dubium, beatique adeò. Ciuium strage amissos iniuria socios, amicos & ne-
 „ cessarios vindicabitis. Nobis vestro labore nouum imperium, nouumque
 „ regnum paratur. Obsessi confecti inedia sunt, imminuti numero, metu de-
 „ bilitati. Pergite ergo, magno animo in urbem inuadite. numem propitium
 „ habetis. hæc meta laborum erit, gloriam conciliabit & immortalitatem. Ijs
 „ maximum periculum, qui hostium congressum formidabunt. Audacia, co-
 „ nantes, proteget. Hæc vbi dixit, semel iterum & tertio pugnæ signum dat. 20
 „ milites timor insolitus aut stupor, nescio quis occuparat. Rex quid inquit,
 „ irruere cessatis? magno agite animo, inuadite. Ad eam vocem magno cla-
 „ more edito in urbem irrumpitur. Mauri desperata salute locis omnibus occur-
 „ runt. pugna multis partibus fit. nostri tandem cæsis fugatisque aduersa-
 „ rijs vr̄be potiuntur. Regem Maurum in latebras compactum, Iacobus Rex
 „ barba apprehensum (nam ita se facturum antea iurarat) bono animo esse iu-
 „ bet, atque de salute benè sperare. Arx continuo dedita est, atque in ea Re-
 „ gis filius captus, tredecim natus annos: cui postea Christianis sacris im-
 „ buto, Iacobo nomen fuit: prædiaque deinceps in agro Valentino, Goto-
 „ riumque oppidum, vtrunque Iacobi Regis dono. Inde Gotoriæ familiæ 30
 „ cum primis nobili generis propago. Quemadmodum Carrocus è nobilitate
 „ Germaniæ, Regem in hoc bellum secutus, Rebolledo deinde donatus est,
 „ vnde per ampla ac per illustres familia ad nostra tempora perseuerat. Ca-
 „ pta est vr̄bs Maiorica pridie Kalendas Ianuarij, initio anni millesimi ducen-
 „ tesimi trigésimi. Sedes Episcopi ac domicilium in ea vr̄be constitutum. tamen-
 „ si Barcinonenses Sacerdotes disputabant, sui iuris effectam esse ex tabulis ni-
 „ mirum vetustate obsoletis. Reliqua insulæ oppida, & arces breui in potesta-
 „ tem redactæ: rebusque omnibus compositis, militum primum maxima
 „ pars in patriam dilapsa est: deinde Rex in Catalauniam nauigauit. Ipso an-
 „ no Mercenarij monachi, quos ante aliquot annos institutos diximus, 40
 „ Gregorio IX. Romano Pontifice, institutam viuendi rationem probarunt.
 „ Extat de ea re Gregorij ipsius diploma Perusij datum, ad sextumdecimum
 „ Kalend. Februarij.

1230

Legionis

Legionis regnum Castella unitum. Cap. XV.

AE C in Aragonia, quo tempore Rex Legionensis, suis & filij
 copijs cinctus, in Maurorum fines incurrit: & quod sæpe antea
 tentatum frustra erat, Castra Cæcilia expugnauit, validum ea
 tempestate municipium, munitissimum imperij Maurici ea par-
 te propugnaculum. Nouo conatu Emeritam circumsedit, ferox
 successu, viribus validus. Abenbutus Rex virtutis ostentandæ fanciendique
 inter suos arrepti nuper imperij auctoritatem cupidus, collecto numero
 10 exercitu, opem obsessis laturus progreditur. ancipiti sententia nutabat Alfon-
 si animus. subiret an detrectaret certamen. hinc periculum proponebatur,
 quod exiguæ copię essent: inde ignominie metus, qua non morte grauior?
 Concilio conuocato variæ dictæ sententiæ. plerisque certaminis aleam formi-
 dantibus, Rex in extrema quamuis ætate vigore iuuenili, pugnare certus
 acies instruit: idem factum à Mauris. Datur pugnæ signum. concurritur ma-
 gno vtrinque impetu, pari animorum constantia. vicere nostri. cæsi fugatique
 Mauri. strages tanta hostium fuit, vt præ metu pleraque eo tractu oppida
 desererentur. opinio fuit Iacobum Apostolum, & plerosque alios cælites in
 veste candida visos inter acies, nostrorum animos confirmasse, Maurorum
 20 fregisse audaciam. præterea Zamoræ D. Isidori visam quibusdam speciem
 renuciassè creditum (verè an falsò non dixerim) sed renuciassè tamen ad
 auxilium nostrorum se, aliosque cælites festinare. Ex euentu dictis acommo-
 data fides est. Emerita defensione desperata, continuo portas aperuit. Id præ-
 mium victoriæ fuit. Præterea Pax Augusta, hoc est Badagioz, ad fines Baticæ
 & Lusitanie, in potestatem eodem impetu redacta. Alfonso copijs appeten-
 te hyeme in hiberna dimissis, proximo anno bellum repetiturus maiori
 apparatu, diuino numini pro victoria, vt gratias ageret, dum Compostel-
 lam pergit: in ipso itinere Sarricæ in Calæcis morbo tentatus, oppressusque
 est, in anni exitu. sepultus Compostellæ. filios reliquit ex Therasia qui-
 30 dem Sanctiam & Dulcim: ex Berengaria autem Ferdinandum, Castellæ
 iam Regem, & Alfonso, cui Molina principatus fuit. Rodericum stu-
 pro genuit cognomento Legionensem. Castellæ Rex Ferdinandus de bel-
 lo Batico cogitabat maiori impetu instaurando: vir strenuus & nunquam
 cessans, neque suæ salutis consulens præ publica vtilitate. Gienniam vr̄bs
 noua inita expeditione circumsessa quamuis, magnisque viribus & con-
 tentione impugnata: cum ad omnes casus antea munita esset, facile re-
 gios conatus eludebat. Itaque re infecta Daralferam discessum est. quod oppi-
 dum dum obsidione premitur, nunciatum Regi est, Alfonso patrem, qui in
 Regibus Castellæ & Legionis eo nomine nonus fuit, diem obiisse. Duobus &
 40 quadraginta annis regnauit, vir cum propiis laudibus clarus, bellica fortitudi-
 ne, æqui iustique tenax: quo studio magistratibus iuridicundo de publico sala-
 ria constituit: ne accipiendis præ inopia muneribus iudicia corrumperen-
 tur. quod supplicijs omnibus vindicabat. tum præcipuè Ferdinandi filij vir-
 tutibus, ac pietatis insignibus merito commendandus. Cæteras virtutes
 P p 4 fœdare

foedare visus est, atque obscurare, aures criminationibus patulas præbendo (quod magnum in Regibus vitium est) odioque filij sempiterno: prorsus, ut eo exheredato Sanctiam & Dulcem ex priori coniugio natas, hæredes regni scripserit supremis testamenti tabulis. Eo maior festinatio Ferdinando adhibenda erat, ut paternam hæreditatem cerneret, priusquam ab alijs esset occupata. Proceres, atque in his Rodericus Præsul, qui castra regia secutus erat, ut ita faceret, hortabantur. Berengariæ matris litteræ, & nunciij alij super alios sollicitabant. æqua matrem & proceres postulare, salutaria consulere Rex non ignorabat: rebus tantum in Bætica impeditis discedere graue erat. Berengaria, paruis sæpe momenti considerans, magnos casus intercedere, in Bætica proficisci constituit filio reuocando, moræ impatiens, expeditoque animo. Organtium oppidum vigesimo ab vrbe Toletolapide, progressa erat: cum Rex Ferdinandus occurrit. celeritate opus esse monet, priusquam se æmuli confirmarent: quos magno numero esse disputabat. Metus & sollicitudo omnia augebant in maius. Rex continuato itinere Toletolapide, in Legionenses fines inuectus, cuncta opinione faciliora inuenit. passim enim venienti vrbes & oppida omni significatione lætitiæ portas aperiebant. Regem felicem, pium, aliaque honorum nomina cumulabant. Tauri Regium insigne desumpsit: cui vrbi is honos habitus est, quoniam prior per litteras ipsum ad regnum euocarat. Proceribus regni non idem animus erat. plerique sorores sequebantur. aderant factioni oppida & vrbes: magnumque aliquod malum ex eo dissidio impendere videbatur. Regni sacri Præsules, quorum partes sunt, non sacra modo præbere, sed etiam reipublicæ consulere: causæ æquitate perspecta, & priuatis affectibus ad rationem ut par erat, reuocatis concordie ineundæ auctores extiterunt. Ioannes Ouerensis, Nunnus Asturicensis, Rodericus Legionensis, Michael Lucensis, Martinus Salmantinus, Martinus Mindoniensis, Michael Ciuitatensis, Sanctius Cauriensis, Ferdinandi auctoritatem secuti. Viuebat eo tempore Therasia, Sanctiæ, Dulcisq; mater: veneratq; ex Lusitania ut filias re, & cõsilio iuaret. ab ea primum de ineundo foedere per legatos mentio facta. Valentia, quod oppidum in Calæcis est, Regina parentis atque nouerca, Berengariæ & Therasiæ mutuo colloquio diremptâ controuersia est. Regiæ sorores regni iure cesserunt fratri triginta aureorum millia annua pacto, unde vitâ illâ principalem sustentarent. Foedere facto Rex Legionem, vbi substiterat, Valentiam iuit: sorores eius salutandi causa Beneuētum. Roderico Toletano Præsuli, qui Regem persecutus erat, laboris sumpti Cascata oppidum eo tractu præmium fuit. Legionis regnum in formam prouinciæ ad hunc modum redactum est: cum ante tres & septuaginta annos non sine reipublice incommodo à Castellæ iure fuisset distractum: atque in Ferdinando Rege & posteris sempiterno societatis vinculo vtrunque imperium coaluit, ad omen eius amplitudinis quam domi, forisque obtinent Ferdinandi posteris nostra ætate præcipuam & maximam.

*Regum colloquia inter se.
Cap. XVI.*

EODEM

EODEM tempore Sanctius Rex Vasconum, cui res præclare gesta in viridi ætate Fortis cognomen adiunxerant, commutata vitæ ratione, multo adipe grauis, diurnoque morbo foedus, se intra Tudelæ arcem continebat. eam turbandæ reipublicæ occasionem tum prouinciales tum externi arripiebant. Itaque Põmpelonenses ciues non semel, neque magnis de causis tumultuosos esse per hæc tempora inuenimus, impunitatis fiducia scilicet, quod maximum ad peccandum incitamentum est. Lupus Harus Viscaia regulus per Riuogiam in Vasconum fines inuectus, aliquot arces ademit. id eo grauius accidit, quod conficio Ferdinando Castellæ Rege & adiuuante perpetratum esse facinus omnes intelligebant. Theobaldus Campaniæ in Gallia Comes, cui vltro gloria & regnum ventura erant si patientiam adhibuisset, moræ impatientia cum Vasconum proceribus consilia occultè regni occupandi communicabat. Tantæ molitiones diu celari non poterant. Sanctius Rex, cum domesticis externisque hostibus imparem se fore prouideret, si res ad bellum esset deducta, externo præsidio se munire constituit. Iacobus Aragoniæ Rex confecto Balearico bello gestarum rerum gloria in primis celebris esse cœperat: prorsus ut magni toto orbe Principes eius societatem appetere. Misi Cæsaraugustam legati, quo se Iacobus à Balearibus per Populetum & Ilerdam reuulerat, ut Tudelam festinaret, sollicitabant: fore de rebus magnis colloquium. occasionem ille, quæ offerebatur imperij amplificandi haud negligendam fore existimans, nullo fidei pignore postulato, ad Sanctium festinauit. Tudelæ in arce, vbi æger iacebat, postquam inter se salutassent magna vtrinque amoris & benevolentie significatione, de foedere disceptatum est. Sanctius prior Theobaldi ingratum animum perfidiamque accusabat, cui tanti esset senis obitum expectare, ut res domi turbare minimè dubitaret, præ imperandi ambitione. Ferdinandi Regis auiditatem, cui explendæ tantæ opes, & tam ampla ditio non sufficerent. crescere cum imperio cupidinem imperandi, inquietum malum atque pestiferum. Eorum conatibus, Iacobi ipsius virtutem opponere cogitasse: quod vtriusque rationibus opportunum fore iudicabat: si Vasconibus adiunctis Cantabria, quæ pridem erepta erat, Aragonijs armis esset vindicata: Gallici insultus repressi. Ergo quod felix, inquit, faustumque sit regni hæredem te adoptione constituo, certus huius meæ voluntatis & studij nunquam te immemorem fore: quin reipublicæ me mortuo consulas, dum vixero eam fidem exhibeas: quam a filio expectare æquum est. Rex iuuenis oblatam cõditionem haud reijciendam esse iudicans, pro ea voluntate gratias immortales agit: seque paratum esse ait libenti animo obtemperare. Re cõstituta inter se Reges mutuo adoptarunt, ut altero decedente, alter in regnum eius succederet. Honestior ea species fore visa est: tamen iniquum erat, & ludibrio simile, à iuene qui iam prolem habebat, extrema senem ætate adoptari. Morbo is annisque grauis, parum providebat animo. Aprilis mensis die quarto, salutis anno millesimo ducentesimo trigesimo primo, foederis initi tabulæ promulgatæ sunt, atque vtriusque regni procerum consensu confirmatæ. Centum præterea millia nummum, quos solidos ea ætate vocabant, Sanctius expetenti in belli sumptus Iacobo mutua dedit.

P p 5 dit.

dit, aliquot Aragoniæ oppidis pignoris nomine acceptis. Erat ex Balearibus nunciatum Tunetanum Regem validam classẽ aduersus eas insulas comparare. ea res Iacobum compulit, quamprimum se Cæsaraugustam referre. Quo tempore Aurembiafsis defuncta Vrgeliæ principatum viro suo Petro Lusitano Principi testamento legarat, præterea Vallisoletum in Vaccæis. No- uorum ea res motuum occasio erat, cum Pontius Cabrera, vetera iura re- peteret, armisque disceptare pararet. Impendentia mala, Regis prudentia dis- cussit, foedere constituto ea lege, vt Vrgeliæ principatu se Petrus abdicaret, Balearis insulas dum viueret, Regis beneficio teneret. Balaguerim Rex reti- nit. alia oppida Cabreris data. ex Salonio mox portu in Baleares transmis- sum. verum cum nunciatum esset, Regem Tunetanum eo anno cessare, nullo ma- gno operæ pretio facto Rex in continentem redijt. Interea Ferdinandus Rex Legionis regno lustrando districtus, conciliandæque hominum gratiæ, ac pro- merendi amoris prouincialium studio occupatus, belli Maurici curam Rode- rico Præsuli Toletano commendauit, Quésada oppido donato ea lege: vt bar- baris quoniam ad eos redierat, armis eriperet. Ergo ineunte ætate fines Mau- rorum maturis iam segetibus euastati. ingens præda capta. Quésada oppidum expugnatum. neque Quésada modo, sed etiam Casorla in Baletteranis, Concha, Chelis, Niebla, Romanis Elepla, aliaque finitima oppida. quibus ab eo tempo- re Casorlæ Præfectus omnibus iura dat, Toletani Præsulis Legatus, Rege con- cedente, more vsque ad nostram ætatem retento: cum Ioannes Taueræ Cardina- lis Marchioni Camarasio Francisco Cobo, quem eximius Caroli quinti impe- ratoris fauor & gratia ex infimo loco in magnam auctoritatem euexerat, ea di- tione celsit. Ioannes Siliceus Taueræ successor Præsul Toletanus, principatum iniuria abdicatum, iudicio repetere conatus, nihil neque ipse, neque successores ad hanc diem præstiterunt. Quésada sanè quoniam ad Mauros redijt, & Regis Ferdinandi armis recepta est, ex eo tempore sub Castellæ Regum imperio per- mansit. Ioannes Brena homo Gallus, Hierosolymitanus Rex, rebus propemo- dum in Syria perditis, colligendi auxilia spe, in Italiam nauigauit: vbi Vio- lantem filiam Friderico secundo Imperatori vxorem dedit. Ex eo, quoniam vir Siciliæ iura dabat, vxorque hæres patris erat, Siculi Reges regni Hieroso- lymitani titulum vsurpare cœperunt: His nuptijs celebratis Barcinonem ve- nit anno millesimo ducentesimo trigesimo secundo. Vbi benigne a Iacobo Aragoniæ Rege acceptus, atque habitus aliquandiu, in Castellam penetrauit, voti reus Compostellani templi inuisendi. Venientem Rex Ferdinandus non minori lætitiæ significatione coluit. Berengariam præterea sororem, hospiti & aduenæ Regi connubio iunxit, ex sacra peregrinatione redeunti. Quibus ille nuptijs peractis in Italiam redijt, bello sacro in Syria reparando intentus, maiori conatu, quàm successu. Annales Toletani, quibus multum fidebamus, Brenam ante octo annos venisse in Hispaniam aiunt: atque Idibus Aprilis die Veneris Toleti abs Rege Ferdinando regio apparatu exceptum. & constat re- gressum in Italiam rerum suarum desperatione imperij Constantinopolitani, quod à Gallis occupatum nutare cœperat, agente Romano Pontifice, procura- torem factum; Balduino Imperatori alumno suo Martham ex nouo coniugio

susceptam collocasse. Id nauatæ operæ præmium fuit. A militibus sacris iun- ctis cum Placentino Episcopo viribus, Castra Iulia in Vectonibus de Mauris capta, ad octauum Kalend. Februarij. A Iacobo Aragonio tertio in Baleares transmissum, captaq; minor Balearis. Nam Ebusus Pityusarum in mari Iberico maxima, in potestatem venit anno millesimo ducentesimo trigesimo quarto. 1234
prouentu salis diues insula, maiusque ex eo vectigal quàm vlla ex re alia. Tar- racone vt sacra peteret sancitum: quoniam Guillelmi Mongrij copijs potissi- mum expugnata est, qui in Aspargi locum electus erat Præsul Tarraconensis. Quo anno ad septimum Idus Aprilis Sanctius Rex Vasconum extinctus est: 20
Corpus ad Rocidam vallem tumulatum in D. Mariæ Canonicorum monaste- rio, quod ipse sua impensa extruendum curarat. A Vasconibus Theobaldus Campaniæ Comes lege propinquitatis ad regnum ascitus, Pompelone mensẽ Maio regium insigne desumpsit, Aragonio etiam Rege, vt quidam scribit, coniuente. & fortassis iniecta animo religio erat: nefasq; putabat, iura alienæ hæreditatis inuadere. inuitum, bella quæ consecuta sunt, docent tantisper dis- simulasse: cum aliæ ex alijs enatæ difficultates implicarent, retinerentque ne eius regni hereditatem captaret, adoptionis iure, ferroque. tamen haud magna victoriæ spes, in tanta prouincialium alienatione ostendebatur. Noui præterea coniugij cura sollicitabat, quod cum Violante Andreæ Hungari Regis filia 20
pactum, Ferdinandus Castellæ Rex modis omnibus disturbare, & Eleonoræ sorori Regem conciliare conabatur. Tentata concordia spes per legatos cum non procederet, ad colloquium ventum est. Horta cœnobium designatum in Aragonij regni finibus. Reges ad quintumdecimum Kalend. Octobris, inter se collocuti, re infecta discesserunt. tantum Aragonius explicuit rationes, cur sibi iure Christiano, a priori discessisse coniugio licere putaret. & ne nihil effe- ctum videretur, Eleonoræ ad alia oppida dotalia Harifa adiecta est: vbi in con- templatione vitæ per virtutem actæ vitam exigeret, adiuncto filio, qui ad iu- stam ætatem in eius potestate relinquebatur. Nouum ab ea locis vicinis mo- nasterium ad Almasanum ædificatum, monachis Præmonstratensibus ab 30
Humberto Lotarigo in Gallia non ita pridem institutis in saltu Premoste, vnde ei ordini nomen factum est.

Valentini & Cordubensis belli initia. Cap. XVII.

REGVM colloquio dirempto, Aragoniæ & Castellæ arma ad sa- crum bellum conuersa sunt. Aragonij captis Balearibus feroces, odioque Zaeni, qui Valentino regno occupato Aragonios fines, vicos, agrosque depopulatus erat, atque vssetat, Ampostam, Dertu- samque progressus, nouam expeditionem adornabant. cœptum in Bætica bel- lum Castellani prosequerantur. rei bene gerendæ opportunitatem Mauri in partes distracti præbebant, Almohades, Almorauides, Benamarines, atque Be- nadalodes: prorsus vt imperium Mauricum nullo quamuis impellente sua mo- le, suoque pondere ruere videretur. A Catalaunis, quod nisi supremo metu, spe ve vsurpari non consueuerat, in Valentini belli vsus Bouauicum Regi concessum.

sum: In Maurorum fines variæ nostrorum manus inuictæ prædandi spe. Blascus Alagonius Morellam munitum oppidum cepit, læto quidem ad belli summam omine: quando priuata manu factum operæpretium erat: triste autem Regi eius rei nuncium fuit, cum ægrè ferret primos belli fructus recidisse ad alium. ergo illud oppidum imperio suo subijcit: factam Blasco iniuriam Sastago attributo compensat. Hoc initium belli Valentini fuit, atque Sastagi Comitibus. Secundum Morellam Burriana post duorum mensium obsidionem deditioem fecit: ciuium salutem & libertatem pacta. ad septem millia promiscui sexus, atque ætatis homines sunt egressi. graue incommodum rebus Mauricis allatum erat duobus oppidis sublatis: vnde propter agri bonitatem, 10 plura alia eo tractu oppida & arces vitam tolerabant: quæ necessariò Regi deditioem fecerunt. In primis Peniscola (Ptolemæo Chersonesus) Castellonium, Burriolum. Alcalatenum autem Semenur Vrea cepit: quo merito eius oppidi principatus Vreis nobilissimæ familiæ concessus, ab eis ad nostram retinetur ætatem. Ad Sucronis ripam in ipso imperij Maurici sinu per vim à Rege expugnata Almasora, noctu irrumpentibus nostris, hostibus fuga dilapsa. Quo tempore Ferdinandus Rex rebus domi compositis, Reginaque vxore Legionem relicta, vt noui regni studia amplius conciliaret, magno exercitu conftrato, Bæticum bellum aliquandiu temporum necessitate intermissum reparabat. Vbeda circumfessa, omnibusque machinis impugnata. quæ quoniam Biatæ 20 vicina est, tribus tantum passuum millibus disita, valido Maurorum præsidio, magnisque operibus aduersus omnes casus munita, parataque erat. Verùm difficultates omnes Regis constantia peruicit: ciuesque vna tantum salute à victoribus impetrata vrbs deditioem fecerunt. alia parte à militibus sacris Metellinum, Alfangium, atque Sanctæ crucis oppidum expugnata. Lætitia ex ijs rebus noua calamitate turbata. habet has vices conditio mortalium. Regis vxor interea Tauri defuncta est. Corpus Olgis sepultum. iusta regio more, atque apparatu magnificè facta. inde Hispalim post aliquot annos migravit, viro sepulcro coniuncta post mortem: vti coniunctissima vixerant voluntate. Vbeda capta Toletum Rex redijt, Legionenses vrbes & oppida rursus obire 30 certus. Ijs blandimentis noui regni voluntates conciliandæ erant. milites ad Bæticæ præsidium relicti facta manu Cordubenses agros vrunt, ac depopulantur. Mauri aliquanto numero Almogaraues capti sunt. (milites ij veterani erant, atque præsidarij) ex illis cognitum est, Cordubæ vrbs capiendæ pulcherrimam occasionem extare. in fensi ne ciuibus essent, an libertatis studio fecerint incertum. suburbium sanè vrbi coniunctum est, Axarchiæ nomine. Ea muri parte, quoniam illorum fidei commissa erat, nostros re constituta per no-

2 1 3 5 Item in vrbem admiscere, salutis anno millesimo ducentesimo trigesimo quinto, Decembris die vigesimo tertio. Exiguus numerus erat, tantæ rei perficiendæ. turres aliquot occupare, portamque, cui à Tuccis nomen est, satis habuerunt, dum auxilia a nostris expectantur. quos illi missis legatis ne occasione decessent enixè rogabant: vna tantum celeritate opus esse: se tantisper tolerare: diucius si cunctarentur sustentare non posse: Mauri sequenti luce, periculo denunciato, nostros expugnare parant. Aluarus Castrius, cuius eximia & fidelis 40 opera

opera, ex quo ad officium redijt semper extitit, re ex nostrorum litteris cognita Tuccis quod oppidum præsidio obtinebat, auxilio primus occurrit. idem Rex facit Legionem profectus, quamuis locorum interuallo disitus, & iniquissimo anni tempore cum collectitia manu, proceribus & vrbiū conuentibus, vt sequerentur, præcipit. Bienquerentia arx in itinere occurrebat. eam primum tentare placuit. Præfectus arcis com meatu quidem Regem iuuat. de deditioe appellatus, negauit nisi Corduba capta, cuius auctoritatem sequeretur, facturum se. ergo eo relicto Cordubam festinatum: quò multos sanè confluisse inuenit, pauciores tamen numero esse, quàm vt iustus exercitus conflari posset. Aben-

10 hutus Rex Astigi se ea tempestate tenebat, ad omnem occasionem intentus. validæ sequebantur copiæ. Laurentius Suarius transfuga barbaro militabat. Valentini, an Cordubensibus in pari periculo succurreret incertus erat, nam ab Aragonio Rege Gullera tentata erat irrita spe. lapidum in eo agro penuria, qui tormentis mitterentur coegit, re infecta discedere: vt parua sæpe res in bello, magnorum momentum sunt. In Valentina tamen planicie Moncadæ arx capta ab Aragonijs. & vt cæteri cladis eius exemplo terrentur diruta est. Hæc vno tempore nunciata, Abenuti Regis animum ancipiti cura suspensum tenebant. Suarius in regia castra speculatum missus, vt cum insigni aliquo officio rediret in gratiam, consilio clam cum Ferdinando communicato, maiora 20 vero de nostrorum apparatu & copijs, ementente metum ac tristitiam vultu prædicando apud barbaros, auctor extitit, à cogitatione ferendæ Cordubensibus opis animos auocandi. Ea res nostris salutis fuit, externis vrbanisque copijs, si congredierentur, imparibus. Auxit nostrorum alacritatem cum Rex barbarus in Valentini bellum intentus, Almeriæ à suis, paucis post diebus, obtruncatus nunciaretur. strenuus manu, sermone promptus fuit, ferendæ inuidiæ disidij concitandi artifex, raptor, largitor, neque pace, neque bello cuiquam ea tempestate posthabendus: grande sanè momentum addiderat rebus Mauricis restituendis in Hispania.

30 Corduba capta. Cap. XVIII.

IN Bæticæ medio propemodum interuallo, qua olim parte Turduli fusi erant, vrbs Corduba sita est, in planicie quidem, cæterum ad Marianorum montium radices, qui ad Septentrionalem vrbs plagam assurgunt ardui atque impediti cauitibus. A Edificia vrbs Bætis fluius ad læuam alluit, multis admisis fluminibus nauium capax. Quadrata forma vrbs est secundum ripam extensa, maiori longitudine quam pro latitudinis modo. Mauri, quo tempore in ea vrbe sedem imperij. ac domicilium tenuerunt, multum de veteri elegantia formaque mutarunt, vt est 40 gens minimè ædificandi curiosa. Quinque olim portis aditus erat, nunc septem. suburbia addita in iustæ ciuitatis modum: ac illud maxime, de quo paulò ante mentio facta est, Axarchiæ nomine ad fluminis ripam, Solis ortum spectans, perpetuo muro iunctum vrbi veteri. Regia arx ad Occasum pertinet, proprio & ipsa munita muro. à templo maximo, quod in veteri vrbe est, pons pul-

pulcherrimus flumen impositus iungit. Olim colonia Patricia dicta est: quoniam eam initio Romanorum & indigenarum delecti tenuerunt, (auctor Strabo) magnorum ingeniorum alitrix, bellicæ & pacis artibus præstantiam. Subiectus ager omni fertilitate in primis Hispaniæ conspicuus est, eximia amenitate lætus: non ea modo parte, qua consternuntur campi, sed montes etiam ipsi vitibus, olea, omneque genus arboribus vestiti sunt, irrigui fontibus. In his montibus quarto ab vrbe lapide, vbi monasterium extat D. Hieronymi nomine, atque instituto, Cordubæ veteris vestigia cernuntur, à M. Marcello seu conditæ, seu auctæ: quo tempore ex prætura res in Hispania gessit. Eius loci insalubritate factum creditur, vt in alium quo nunc est posita, commigrarit. 10
 hanc urbem, parte à nostris murorum occupata, obsidebat Ferdinandus Rex anno salutis millesimo ducentesimo trigésimo sexto auspicante. defendebant Mauri pro extrema spe, magno animo dimicantes. in ipsis etiam urbis plateis de patria, de salute, de fortunis omnibus decertare cogebantur ciuium multitudine confisi, & auxiliij externi spe. verum cum fama primùm, deinde ex captiuis quæstione habita cognitum esset Abenhutum occisum à suis esse: Laurentium Suarium se ad Ferdinandi castra retulisse, de quo quoniam ex prima Castellæ nobilitate erat, multum confidebant, sublata defensionis spe animus etiam abscessit. Actum de deditio: ventumque in colloquium. regij Ferdinandi clementiam in deditios exorabilem, in deuictos animum ostendere. Mauri neque de Regis potentia, neque de suo periculo dubitantes, de ineundo fœdere disputare. oblatae conditiones cum consentaneæ non essent, res ea in multos dies extracta est. nunc ad arma conuertebantur: paulò post ad colloquium redibatur. accidebatque obsessis, quod plerunque hominibus pertinacibus, atque arrogantibus: vti eo recurrerent, & eas conditiones cupidissimè peterent, quas paulò ante contempserant. nostri illorum humilitate, & opportunitate temporis abusi, grauiore conditiones miseris imponebant. Eo tandem post magnam altercationem res redacta est, vt vna salute impetrata, abeundique potestate urbem dediderint, Iunij mensis die vigesimo nono, qui dies Petri & Pauli memoria sacer est. Vrbe capta in summa templi Cordubensis turri, vnde in omnes 30 partes despectus erat, crucis signum, regiumque vexillum collocata. templum ipsum, quod Mahometis superstitioni dicatum erat, expiatum Christiano ritu, sacratumque ab ijs Episcopis, qui magno numero Regem ad bellum secuti erant. Lupus Fiterij ad Pisoricam monachus, vrbi datus Episcopus ex Regis voluntate, & Roderici Toletani Præfulis auctoritate: cuius quoniam Romam iuerat ea tempestate, Ioannes Vxamensis Episcopus vicarias partes obibat, regio etiam annulo concredito, cum Rodericus & successores regij scrinij præfectura donati essent: vt superius est demonstratum. Campanæ, quas Alhagibus Almanzor ante ducentos sexaginta annos Compostella ablatas, vt victoriæ mumentum esset, in Cordubense templum intulerat: exæquata ignominia 40 Mauri succolantes Compostellam retulerunt. Vacua ciuibus vrbs remanserat, Mauris magna ex parte aliò dilapsis. magnis præmijs & pollicitationibus innumeri mortales exciti, Cordubam domicilium transtulerunt. Alfonso Menesius vrbi Præfectus: limitibus Aluarus Castrius, à quo cuncta administrari pla-

ri placuit, imperijque summam obtineri. Rex ex eo tempore ad veteres titulos Batiæ & Cordubæ se Regem dixit, vt eius ætatis tabulæ indicio sunt. Calagurri in D. Dominici Calladij pontificia sedes translata est. auctor Ioannes Perefus eius vrbs Episcopus. honore postmodum vtriusque templi exæquato, enata ex eo controuersia finem habuit.

Valentia capta. Cap. XIX.

VALENTINOS Mauros interea Rex Aragonius modis omnibus exagitare non desistebat. Zeitus Valentia exul, & sua sponte & piorum consuetudine noster totus effectus (vti duo monachi Franciscani Ioannes & Petrus Valentia ante annos aliquot eo merito ab eo occisi fore vaticinati erant) Christiana sacra susceperat, Vincentij nomine indito: arcanò tamen, ne res prodita inuidiam apud suam gentem odio religionis conflaret. nam regni recuperandi spem nondum abiecerat. Sanctius Ahonesius Cæsaraugustanus Episcopus, quoniam prauis ille moribus religionem, cui nomen dederat, habere ludibrio videbatur, effusaque libidine deturpare, auctor impulsorque extitit, vt ex ritu Christiano vxorem duceret. Dominica Lopides Cæsaraugustana connubio iuncta: vnde nata 20 est Alda Fernandia Blasci Semenij vxor, ad quos Arenosij Valentini proceres genus referre memorantur. A Rege Aragonio Exericæ maturis frugibus ager vastatus. Bernardus Guillelmus Regis auunculus propter opinionem virtutis, resque bellis omnibus præclare & fortiter gestas, limiti Præfectus aduersus Valentinos impetus, viresque. Proximo mense Octobri Montione comitia regni habita sunt. In ijs comitijs de ratione belli gerendi, obsidendaque Valentia vrbe disputatum: & publico consensu sancitum monetæ genus Iaguesæ: quæ quòd multo ære adulterata esset, ne abrogaretur viri pecuniosi verebantur. Pro eo merito Regi nouum vectigal imperare permissum, vt domus singulæ singulis septem annis æreum nummum regio fisco inferrent. Arcem cui podio D. Mariæ nomen est, alternantis belli progressu à Mauris euersam, instauratamque 30 à nostris, Bernardus Guillelmus valido præsidio obtinebat: Zaenus Valentia copijs omnibus, in quibus sexcenti equites erant, pedites quadraginta millia, sibi impugnandam desumpsit. Nostri tamen numero multis partibus vincebantur, incredibili animorum vigore, an hostium despectu arce egressi prælio decertare constituunt. Res in supremum periculum adducta erat, propter circumfusam hostium multitudinem. cesit tamen virtuti numerus. Mauri cæsi, victi atque fugati: opinio fuit D. Georgij numine, cum se Christianis Ducem præbuisset. Quæ supra spem, supraque virtutem contingunt, diuis accepta ferre consuevit humana mortalitas. eius miraculi fidem D. Mariæ signum sub campana repertum in ea arce, vehementer auxit: cui templum ab incolis statutum est, diuinis miraculis celebre, vti eo tractu homines persuadent: mense 40 Augusto anno millesimo ducentesimo trigésimo septimo dimicatum. cecidit in pugna Rodericus Luesia præcipua nobilitate vir. Iacobus Rex suorum periculo victoriaque nunciata, se eò retulit: præsertim cum nouis copijs eius ar-

cis expugnationem Mauros repetere nunciatum esset, falso scilicet. nostri tamen maiori quam pro numero animo centum triginta equites Regem secuti, ultra Podium, vltraque Saguntum, validæ Maurorum manui occurrerunt, quæ ductore præcipuo Artaldo Alagonio, qui exul inter barbaros (Is Blasci filius erat) in ea loca venerat aduersus nostrorum conatus. Regis eòvsque progressi temeritatem, animi constantia virtusque correxit: numenque in primis diuinum hostibus ne certamine quidem tentato, via alia digressis. Podij arx Valentia vicina, proculque à regia ditio, nisi magno sumptu magnoque periculo retineri non poterat, præsertim Guillelmo Regis auunculo, cui arcis cura concredita erat, per idem tempus defuncto. quæ res Cæsaraugusta, quo se 10 hiberno tempore contulerat, Regem reuocauit. Guillelmo Entensæ defuncti filio, omnia quæ pater obtinuerat abs Rege donata. ea merces meritis paternis fuit. arcis præsidium Berengario Entensæ commendatum: tamen regni proceres deserendam disputabant. Militibus præsidarijs occultè dilabi parantibus, Rex in sententia retinendæ arcis persistens, in qua bello Valentino magnæ commoditates inerant, concione militum aduocata, in ipso arcis templo contractis aris iuratus, in patriam se nunquam nisi Valentia capta rediturum, militares animos vt sustentarent confirmauit, terruit aduersarios: prorsus vt à Zaeno Rege de concordia appellatus fuerit, honestis conditionibus allatis: 20 multas se arces Regi traditurum, iustumque auri pondus annui tributum nomine representaturum. quas Rex dissentientibus quamuis proceribus, vrbis obtinendæ spe, constanter repudiauit. Almenara, Paterna, aliæque arces locis commodissimis vltro deditioem fecere. Ea res maiores animos addidit. mille pedites sub signis habebat, equites trecentos sexaginta. cum his copijs (quo quid magis temerarium esse potuit? sed audacia consilia ex euentu ferme iudicantur) Turia ante transmissa, in vrbis conspectum se dare frequentissimæ & nobilissimæ, eamque obsidere ausus est. Gradum inter, quod oppidum ab inæqualitate maris, cui imminet, dictum est, vrbemque ipsam mille vtrinque milibus passuum castra locata sunt. Valentia in ea Tarraconensis Hispaniæ parte sita est, quam olim tenuerunt Ederani, loco plano & amoenissimo, nullius 30 rei idoneæ egens, nisi quod aduecto plurimum frumento opus habet. armis virisque opulenta. lætissima cæli solique facies. hyems egelida, æstas temperata flatibus maris. tanta rerum omnium copia, ciuium ædificiorumque elegantia, vt patriæ obliuionem aduenis inducere opinio sit. Omne genus arboribus horti nobilissimi, citreis maximè in quincuncem institutis: vnde perpetua viriditas hyeme atque æstate. citrei circum parietes, citrea conclauia. ita rami innexi inflexique arte sunt, vt iustarum ædium speciem repræsentent. aditum arcet operis firmitas: aspectum frondes rimis omnibus stipatis opere topiario in varias formas compositæ: auium, animantium totius domestici apparatus. quales Elysios campos beatorum sedes antiquitas finxit, talis terræ vrbisque 40 facies Valentia est cælo data. Turia ad læuam alluit: qua parte regia est radijs surgentis Solis obiecta, atque ponte cum reliqua vrbe commissa, in plures riuos diductus: quæ res agrum irriguum efficit, vrbi aquarum copiam suppeditat. Ad mare æstuarium est ad tertium milliare, nonnulla loci insalubritate.

id incommodum piscium tum multitudine, tum varietate compensans. Vrbis moenia rotunda ferme figura tunc erant: mille passus circulo, quatuor- que patebant portis. prima Boatellana, Meridiem inter & Occasum: Baldina ad Septentriones: tertia Templaria, ab ea æde, quam vicinis locis Templarij milites ædificauerunt orientem Solem excipit: quarta Xareana. inter hanc & Boatellanam Regis castra erant: eo commodiori loco, quod murus ea parte prominens in anguli formam nostris oppugnandi commoditatem præbebat. machinæ extractæ, opera ædificata, quæcunque ex vsu expugnandarum vrbium ea tempestate erant. Zaenus primo obsidionis 10 die copias in aciem producit pugnare paratus priusquam se nostri confirmarent. Rex in detrectandi certaminis consilio perstitit, auxiliorum spe, quæ quotidie in castra veniebant. Præfules & proceres ipseque Petrus Amilius Narbonensis Episcopus cum delecta Gallorum manu, ex Anglia etiam auxilia venerunt. Leuia aliquot prælia fuerunt nostris ferme secunda: quæ res Mauros retinebat, ne eruptionem sæpe tentarent. fossa materia repleta: vinearumque ope recti milites muro succedunt. vestibis conuulsi lapides: tribusque locis aditus patefacti ea latitudine, vt militem caperent. Aduersus ea pericula ab obsessis providebatur: quantum temporis conditio patiebatur. Cilia oppidum vltra Valentiam situm Petri Alagræ & Se- 20 menii Vrræ virtute & diligentia captum est. Classis interea Tunetana decem & octo nauium ad litus appulsa, atque in anchoris stans obsessis fiduciam addidit, nostris sollicitudinem iniecit. Verum cum aditus in vrbem interclusus Afris esset: & noua classis Dertusæ esset comparata, tentata modò. Peninsulæ expugnatione (in Valentino litore id oppidum est) nullo præterea operæpretio facta abierunt. In vrbe magna annonæ penuria laborari coeptum: quæ difficultas non magis inopia præsentis, quam futuri timore crescebat. in castris lætitia omnia plena erant, copiosique com- meatus. tamen sexaginta millia pedites numerabantur: mille præterea equites. Regis non magis prouidentia ijs ex rebus conspecta, quam ani- 30 mi fortitudo in certaminibus: neque Ducis tantum, sed sæpe etiam gregarij militis munera explebat. quò factum vt in fronte sagittæ ictu dum incautius in pugna versatur die quodam vulnus acceperit, neque leue neque lethale. quinque tantum diebus publico abstinuit. Quo tempore à Gregorio Pontifice Maximo, sed & à Galliæ Cisalpinæ ciuitatibus legati venerunt, aduersus Fridericum Imperatorem, qui cuncta vastabat, si auxilia mitterentur à Rege, tyrannidemque depelleret, qua premebantur grauissima, eam prouinciam eius imperio fore subditam. Iunij Idibus anno mil- 40 lesimo ducentesimo trigesimo octauo foedus cum illis ciuitatibus ijs conditionibus in castris ictum est. auctor consilij Violantes Regina, sine qua nihil rei magnæ decernere solitus erat: lætissima foemina filia cognomi- nis mater, eoque gratior viro. tamen vltra pacta conuenta progressum non est, Rege alijs bellis distento, Friderico Augusto quamuis simulatè sed Pontifici tamen Romano conciliato. & iniquum erat alienis controuersijs implicari, cum tantum belli superesset in prouincia. Obsessi rebus omnibus oppressi,

auxiliorumque spe, tum ex Africa, tum ex Hispania deiecti, serio de urbe dedenda deliberant. missus primum in castra Haliabata præcipua apud Regem barbarum gratia & auctoritate: deinde Abulhamaletus ex Zaeni sorore natus. actum de fœdere, de conditionibus disceptatum. Vtrisque longa mora omnis videbatur. nostros spes, Mauros periculum & rerum omnium inopia incitabat. Conuenit tandem his legibus: Rex Maurus urbem Valentiam, arces & oppida citra Sucronem omnia Iacobo Regi tradito. Cives Culleram atque Dianium Aragonia fide tuti abire permittuntur. Ijs fas esto, nemine excutiente sarcinas, aurum, gemmas, vestem pretiosam, ac omnino quidquid efferre possint asportare. Reges inter induciæ in octo annos 10 sunt: æque optima fide seruantur. Rebus perficiendis, urbeque dedenda quinque dies designati. Ante quàm id tempus elaboretur Mauri agmine factò urbe egressi numero quinquaginta millia promiscui sexus & ætatis: regio exercitu in armis circumfuso, præsidij causa. ex abeuntibus nullus impunè violatus: cum dedititios tueri ad suam dignitatem fidemque Rex pertinere iudicaret. Pridie eius diei, qui mense Septembri Michaelis Archangeli memoria & celebritate sacer est, nostri in urbem Valentiam inuecti, regnoque nobilissimo aucti sunt. lustrata ciuitas. expiata templa. Ferrerius ex Prædicatoria familia Episcopus datus, nouæ urbis indigenis magna ex parte Catalaunis, ac ferme ex Gerunda, Tarracone, Dertusa. Ager suburbanus 20 æquis partibus diuisus inter Præsules, proceres, nobiles, atque ciuitatum conuentus, qui Regem eo bello iuuarunt. Templarijs militibus & Hospitalarijs sua præmia fuere. Delectis ex omni numero trecentis octoginta equitibus, quoniam amplioribus prædijs donati erant, regni limites defendendi cura iniuncta est: partito ita onere, vt singulis quatuor mensibus, centeni limitibus præsidio essent. Urbis neque natura neque opere satis munitæ, & belli iniuria deformis, noua mœnia extructa, amplioribus quàm antea spatijs, forma non eadem, sed in quadrum descripta: duodecim sanè portis patentia, ternis ad singulas cæli plagas. nouæ leges, nouaque scita abs Rege facta, vnde ciuibus iura dantur. Ad hunc modum Zaeni regnum euersum breui est: quod 30 iniuria erat occupatum. tametsi antiquis Regibus se satum ferebat, Modessi filius, Lupi nepos, eius quem Murcia regnum tenuisse superius monstratum est. Victoriæ gratulatio tanta extitit tota Hispania, quantam oratione explicare fas non est: eo syncerior, quod incolumi nostrorum exercitu, ac vix vilo magni nominis viro desiderato, tantas res perfectas esse constabat. Artaldus tantum Alauonius cum ad officium redisset rebus Mauricis desperatis, & Cardonæ regulum Raymundum Folchium, qui capta urbe venerat, prosecutus Villenam & Saissium oppida expugnare tentasset, in tumultuaria pugna ad Saissium ictu lapidis peremptus est. Numinis vindictam vulgus interpretabatur, quod Mauros rebus eorum integris adiuuasset. 40 Hunc finem Valentina expeditio habuit in paucis nobilissima. Rege Aragonio Valentinis rebus implicito Vascones quieti erant: Rege gentis Theobaldo, Pompelonis Episcopo Petro Semeno, qui per idem tempus Petro Remigio successit. Externa atque longinqua bella laudis studio qua-

sita.

sita. Theobaldus Rex, Comites Henricus Barenfis, Petrus Britannia, Aimericus Monfortius in Syriam nauigare constituunt. Rebus omnibus comparatis Gentensium classe, qua traiciendum erat, denegata terra contendunt. Germaniam, Hungariam, Constantinopolim adeunt. Bosphoro Thracio transmissis, in Cilicia ad Tauri montis angustias, Turcis magno numero circumfusus magna pericula obeunt. vix tertia parte incolumi, illuue & squalore deformes Antiochiam tenent. Initijs & medijs, expeditionis exitus consentaneus fuit: aduersa sæpe fortuna in Palestina pugnatum. sic numina voluere à rebus nostris auersa. pauci cum Rege in patriam rediere. Gallici scriptores, Theobaldum Regem eo tempore in Syriam iuisse contendunt, quo Ludouicus Gallia Rex post annos circiter decem, iunctis cum eo viribus

scilicet. negant alij, argumento quòd Rodericus Toletanus

Præsul in extrema historia de Theobaldi Regis pro-

fectione meminit, Ludouici expeditionem in

Syriam attingisse non potuit, morte

ante id tempus præuentus, sine

que scribendi quinto nõ

amplius anno post

captam Va-

lentiam

facto.

(?)

Libri Duodecimi Finis.

Qq 2

HISTO-

HISTORIAE

DE REBUS HISPANIAE.

LIBER XIII.

Multa oppida à nostris capta. Caput. I.

DVO Hispani Reges Iacobus & Ferdinandus, antea clari præ cæteris atque præstantes: maiores & clariores haberi cœperunt Corduba & Valentia captis, oppida & vrbes, ob ea quæ feliciter acta erant, diuis immortalibus gratias agere: solitudinemque de belli euentu lætitia publica commutare. Duces & milites eo intentiores ad victoriam niti: omnibus modis urgere, cauereque necubi hosti opportuni essent: post victoriam sæpe rerum commutationem sequi non ignorantes. Externi Principes, ad quos rerum gestarum fama peruasit, missis legationibus de felicitate gratulari, hortarique ut qua cœperant via Mauros præcipitantes opprimere non desisterent. tantisper tamen ab armis cessatum ob inducias Mauris ab Aragonio Rege concessas: & quoniam Ferdinandus Rex Burgis nouas celebrabat nuptias. Berengaria mater de filio sollicita, ne præposteris voluptatibus integram ætatem corrumpere, tametsi nihil eo sanctius omnium opinione erat, eius coniugij conciliatrix extitit. Ioanna Simone Pictauiensi Comite & Adeloide nata, neptis Ludouici Regis Gallia atque Elifabethæ Alfonsi Imperatoris filia, ex Gallia euocata, Ferdinando coniugio iuncta est. Ex eo coniugio Ferdinandus cognomento Pictauiensis, Eleonora, & Ludouicus nati sunt. Rex celebritate peracta, lustrandique regni studio, nouam nuptiam per præcipuas Legionis & Castellæ vrbes circumduxit, iura pòpulis dare solitus: tenuioresque à potentiorum iniuria defendere, facilis aditu, præcipua morum suauitate. omnium querelis patebant aures. nullius inopia aut solitudo non modò publico tribunali accessuque communi, sed ne à regio quidem conclauis arcebat. Intelligebat nimirum Regum officium esse scilicet consulere subditis, tueri innocentiam, dare salutem, conseruare & bonis omnibus amplificare rempublicam. cum sit non eius modò qui hominibus imperat, sed eius etiam qui pecudibus præest, eorum quibus præsit, commodum utilitatemque captare. Eo actionum tenore æquè Legionensium & Castellanos gratiam beneuolentiamque promereri non desisteat. ventum Toletum. vnde Cordubam missa pecunia est, quoniam novos ciues, neglecto agrorum cultu & temporum difficultate annonæ penuria laborare, atque ex ea re proximos periculo esse nunciatum erat. Modius tritici maior

denis

denis æris (maruedinos vocant) hordei quaternis constabat, quæ suprema caritas ea tempestate est habita. Et sanè proditum memoria est, consequenti anno milleesimo ducentesimo trigesimo nono, Solis defectionem bis contigisse: semel tertio Nonas Iunij, qui dies Veneris fuit, hora sexta densissimis tenebris luce commutata: quæ defectio Solis nobilissima fuit. iterum Iulij mensis vigesimo quinto die, ut Bernardus Guido Aragonius scriptor est auctor: falso nimirum, neque astrorum conuersionibus consentaneè. neque enim utroque die Solis & Lunæ coniunctio potuit contingere, sine qua Solis deliquium nunquam existit. Ne Luna quidem à media signiferi linea (per quam Sol decurrit, & ubi existentibus astris eclipseis fiunt, vnde & Ecliptica dicitur) digressa semel, ad eandem recurrit ante mensem circiter sextum. fuit præterea is annus Castellæ funestus duobus clarissimis funeribus: Lupi Hari, cui Dieghus filius successit: atque Aluari Castrij, cuius virtute res Christianæ in Bætica substitant. Is enim rerum difficultate perspecta, ad Regem qui res bellicas alijs curis implicitus, negligere videbatur, Toletum profectus est: & dum rem urget, reuertiturque, Orgacij in ipso itinere obiit. Aluari absentiam & militum quinquaginta, qui ad arcis præsidium relictis, prædarum abierunt ductore Alfonso Menesio Aluari propinquo, Alhamar in Abenuti locum Arionæ Rex substitutus ad rei bene gerendæ occasionem conuerti posse arbitratus, Tuccos arcem obsedit. Erat intus Aluari vxor. in repentino periculo scæminas armari mandat. obmoliri saxa in Mauros. præsidijque speciem præbere. Periculo nunciato Menesius & socij accurrunt. hortatore præcipuo Diegho Varga Toletano ciue, cuneo facto per medios hostes irrumpunt: paucisque desideratis in arcem inuecti, saluti fuerunt sua præsentia speque auxiliij obsessorum animis confirmatis. Rex Maurus spe depulsus, & non minori inopia pressus soluta obsidione abiit. Ea res Regis animo magnam solitudinem iniecit, consideranti quantum virium decessisset duobus primarijs Ducibus morte sublatis: quantum audaciæ accessisset Mauris. Itaque Burgis, quo se contulerat, pecuniæ in stipendium expediendæ causa, magnis itineribus Cordubam festinauit. Adiuncti filij Alfonsus & Ferdinandus eximia adolescentibus indole, ætate castris idonea. Nimirum sagax pater primæ militiæ rudimenta aduersus Christiani nominis hostes eos ponere volebat: insitamque animis virtutem armorum vsu excitare. Quo tempore Iacobus Rex Mompellerium abierat, si quo modo ab ijs ciuibus pecuniam in stipendium extorquere posset, cuius difficultate non minus quàm in Castella laborabat. & quoniam eius vrbes ciues in factiones diducti erant, ad concordiam reuocare cupiebat, de fontibus sumpto supplicio. vtrunque præstitum. Alhamar Rex Maurus, imperio suo Granatam adiunxerat volentibus ciuibus: urbem armis virisque potentem, nulliusque rei indigam. (regni Granatensis, quod perstitit ad auorum ætatem, hoc initium fuit) Hudielis Murcia Rex Alhamaris odio à ciuibus est renunciatus. hinc mutua atque internecina inter vtranque urbem simultatis semina. Mauri Bætici dolis fatigabant nostros: pugnandi copiam non faciebant. dimissæ à Ferdinando Rege variæ militum manus, in hostium fines, arces, oppida,

Qq 3. vrbes

vrbes carpere aut vi, aut voluntate. Astigi, Stepa, Lucena, Obulcum, Marchena,
 (Martia veteribus) Egabrum, Vrtao, Vaena Christiani imperij iugum per-
 tulerunt. minorum oppidorum numerus iniri non potuit, ne memoria qui-
 dem recenti. quorum pars tamen Iacobi Calatrauæque militibus pars Episco-
 pis publicè, qui Regis sequebantur castra, pars proceribus priuatim abs Rege
 dono data. Mauris ex ijs rebus tanta incussit formido, quam nunquam me-
 minerant. Barbarus quidam è gente Almohadum, ex Africa rebus suæ gen-
 tis cognitis, noui imperij constituendi spe, & Maurorum reliquias colligen-
 di studio, in Hispaniam venerat, quasi gentis ignominiam, patriæque reli-
 gionis iniurias manu vindicaturus. insigni hominem audacia atque virtute. 10
 sed cogitationes eius nostrorum diligentia, perpetua Regis felicitas occupauit:
 cum captus in potestatem venisset, quâ arte, quo ve loco memoriæ non est pro-
 ditum: ac ne nomen quidem Mauri. de factò conuenit. Alhamari Granatensi
 Regi annuæ induciæ concessæ. Ferdinandus Rex tredecim omnino mensibus
 in ea expeditione consumptis Toletum redijt: vbi mater vxorque, eius aduen-
 tum operiebantur præsentibus lætæ, de futuro sollicitæ. Quo tempore Ferdi-
 nandus Rex Burgis, quo se Toletum contulerat, animo ad pacis artes conuerso,
 Palentinam scholam ab Alfonso auo constitutam, Salmanticam transtulit, loci
 commoditate inuitatus. Erat enim musarum ortus idonea ciuitas, præterlaben-
 tique Torme anne salubris pariter & amœni secessus. omnino eo beneficio 20
 cupiebat Legionensium amplius conciliare voluntates. Alfonso quidem Le-
 gionensis Rex superioribus annis, ne subditis necesse foret eruditionis causâ
 in Castellam abire, nouæ scholæ fundamenta Salmanticæ posuerat, exigua &
 inchoata: Ferdinandi nunc filij, & deinde Alfonsi neporis, pro eo studio quo
 litteras complectebatur, cura & liberalitate vsque eo auctæ, nullibi vt maiora
 virtuti præmia, neque artium professoribus stipendia vberiora proposita sint.
 Dieghus Harus Viscariæ regulus semel & iterum, quibus de causis incertum,
 sed tumultuatus tamen, Ferdinandi Regis indulgentia, atque Alfonsi Princi-
 cipis cura ad officium redijt, amplioribus honoribus restitutus, quàm antea Re-
 gum dono obrinebat. id maiorum meritis datum, & intestinis motibus occu- 30
 pari importunum erat, in tanta occasione Maurici nominis extirpandi. Anno
 hæc millesimo ducentesimo quadragesimo contigere. Qui annus nõ Castellæ
 modò faustus extitit, sed etiam Aragonijs religiosus celebrisque prodigio, quod
 ad Chium arcem ostensum est, Corporalibus quibus sacrificatum erat, sex ho-
 stiarum sanguine delibutus. Ea Corporalia Darocæ magna religione seruan-
 tur. rei gestæ ordinem, quoniam testatissima est, ex aliorum litteris sermone-
 que peti placet. Iacobum Regem ijs commentarijs, quos de rebus suis ipse com-
 posuit, de re tanta nihil meminisse viri eruditi admirantur. Bairenum sane
 arx valli imposita, nobilissimæ sacchari orizæque prouentu (qualis est omnis
 ferè finitimus Gandiæ ager) Villenaque Aragonijs armis præsidijque occu- 40
 paræ. Setabis obsidione tentata, capi non potuit. Castellonium modò arx, quar-
 to ab ea vrbe lapide dedita nostris est. Iacobum Regem Maurorum reliquijs
 eo tracto excindendis intentum, districtumque, maiores curæ in Galliam
 euocarunt.

Murcia

*Murcia regnum in fidem acceptum.**Caput. I I.*

EBVS igitur in vtraque prouincia pro tempore atque loco
 compositis paratisque, Iacobus de profectioe Gallica, Ferdi-
 nandus de Bætica expeditione eodem tempore cogitabant. Ferdi-
 nandum diuturni vis morbi lecto afflixit, vt se Burgis com-
 mouere non posset. Alfonso ergo filius iuuentutis Princeps, ad bellum Bæ-
 ticum necessariò est præmissus: quoniam induciarum tempus cum Grana-
 10 tæ Rege pactum exibat, ne nostris præsidium deesset patre prouidente.
 Toletum progressio maioris rei occasio se dedit. Hudielis Murciæ Regis le-
 gati venerant, eius nomine regnum offerentes his conditionibus. Vt Rex
 Hudielis in fidem Castellæ Regum receptus, nostrorum armis ab omni vi,
 iniuriaque tutus esset, tum domestica tum externa. ac nominatim contra
 Alhamaris arma, cui se viribus esse imparem sentiebat. Vitæ sustentandæ
 causâ, dum illa maneret, vectigalia regia dimidia ex parte perciperet. Ho-
 nestissimæ ex conditiones Alfonso visæ sunt: fortunaque, Deus certè præcla-
 ri facinoris casum dabat. festinatione opus erat: nam nisi properasset, cuncti
 aut magna pars fidem mutassent: tanta mobilitate gens Maurica circumfer-
 20 tur. Itaque ne patre quidem conuento ad rem certam legatorum, quos præ-
 miserat, vestigia subsecutus, regnum vltro delatum præsidij occupauit,
 ipsamque in primis Murciæ vrbes arcem. reguli pro cuiusque auctoritate &
 opibus annuis redditibus donati. Eliocrota (nempe Lorca) Carthago noua,
 atque Mula Christiani imperij iugum vt perferrent, adduci non potuerunt:
 cum sibi priuatim consilium cepissent. vim adhibere longum erat, neque
 Alfonso satis si bellum gereretur paratus. reliqua ergo ditione auctus ad
 patrem, qui ex morbo recreatus Toletum venerat, citatò redijt. Ferdinan-
 dus successu lætus, curaque Maurorum animos in fide confirmandi, nouum
 regnum oculis lustrare constituit. Extatque eius ætatis diploma, à Ferdinan-
 30 do, dum Murciæ esset, templo S. Mariæ in Valle positæ concessum. Inde Bur-
 gos maiores reipublicæ curæ Ferdinandum & Alfonso vocarunt. Quo
 tempore Berengaria Regis filia Olgis Deo virginitatem sacrauit. Ioannes
 Vxamentis Episcopus velum sacrum capiti de more imposuit. Iacobus Ara-
 gonius Rex Mompellerij, quo se rebus Valentia compositis, atque Seme-
 no Turiasonensi pro se vicario relicto contulerat, moram trahebat. Pro-
 uinciæ & Tolosæ Comites Regi præsto assuere. officij species prætende-
 batur: re diuortium agitatum Tolosatem inter & Sanctiam Regis amitam:
 vt nullus propinquitatis respectus mouet, vbi de iure regnandi disputatur.
 Ioanna ex eo coniugio nata, cum mascula proles non esset, ad Alfonso vi-
 40 rum Pictauiensem Comitem Ludouici Regis Gallia fratrem, paterni prin-
 cipatus successionem, quasi dotalem deferebat. Id Rex ægrè ferebat tan-
 to principatu rem Gallicam augeri, prætextusque nouis nuptijs quæreba-
 tur, masculæque proles spes. Conuenit, vt in eam rem arma tres Principes
 sociarent. Nonis Iunij, anno millesimo ducentesimo quadragesimo primo, id 1 2 4 1
 Q 9 4 fœdus

foedus factum est. Quo anno vñdecimo Kalend. Septembris Gregorius nonus Romanus Pontifex obiit, successit Celestinus quartus. quo intra dies decem & septem defuncto, Innocentius eo nomine quartus patria Genuensis, post viginti mensium interregnum Romanam ecclesiam regendam suscepit. His Pontificibus, Hugo ex Dominicano ordine Cardinalis, Barcinone patria, eximia eruditionis opinione clarus, diuinos libros commentarijs illustrabat. Bibliorum, hic concordantias, infinitum pene opus, Herculeam planè audacia primus excogitauit, & quingentorum monachorum ope adiutus perfecit, incredibili rei literariæ prouentu. Hugonis diligentiam longo post interuallo Hebræi, Græcique imitati, vtriusque linguæ studiosorum conatus non parum iuuerunt.

Ferdinandus in Baticam abiit. Cap. III.

N Batica interea induciarum tempore elapso bellum gerebatur, neque magno conatu, cum Regem Ferdinandum alia curæ distinerent, neque euentu aliquo memorabili. Rodericus Alfonso cognomento Legionensis, Ferdinandi Regis ex impari matre frater, in Granatæ fines inuectus prædandi studio à Mauris, qui maiori numero confluerant, acie superatus erat. Isidorus pro Calatrauz militibus Tuccorum Præfectus, Martinus Argotes, alijque viri nobiles in pugna ceciderunt: milites alij magno numero, magno rei nostræ incommodo: cum bellorum euentus ferme opinione magis, quam rebus ipsis regantur. Rex Maurus successu elatus nostros fines nullo prohibente vastabat, belli fortuna conuersa, timore audacia mutato. Ferdinandus periculo nunciato, Alfonso filium Burgis ad noui regni præsidium maturare mandat. ipse in Beticam proficisci constituit. Illiturgum vbi appulsus est, Arionæ, & Giennij, quæ vrbes in Maurorum ditioe erant, agros euastat. Ariona haud multo post sub iugum missa, minora eo tractu oppida capta. Ijs ex locis, Alfonso Regis frater Molinæ regulus, in Granatæ fines irrumpere iussus est. iustus exercitus sequebatur. vrbs circumfessa. Ferdinandus ratus, quod futurum providebat, circumfusos vndique Mauros obsessis auxilio venturos: obsidionis vrgendæ cura, cum maioribus copijs superuenit. Eius præsidio Maurorum exercitus quamuis copiosus victus in certamine, atque fugatus est: vrbem expugnare non licuit, cum natura, opere, ciuiumque multitudine munita esset: & Mauros Gazules (factionis id nomen est) Tuccos obsidione premere, eodem tempore nunciabatur. Quo nuncio percussus Rex, Alfonso fratrem, & Calatrauz Magistrum præmisit, vt opem laborantibus ferrent. Quorum aduentum, Mauri haudquaquam expectarunt. Rex satis se profecisse ad tuendam nominis existimationem iudicans, ex quarta clade, multisque oppidis captis, Cordubam exercitum incolumem reduxit anno millesimo ducentesimo quadragesimo secundo. Alfonso filius diuersa in parte, non minori felicitate rem gerebat: nam ex tribus oppidis, quæ imperij iugam detrectare dictum est, Mulam vi compulit deditioem facere ad victoris arbitrium. Eliocrotæ hoc est, Loræ, & Carthaginis agri, omni belli iniuria deformati: prorsus vt fractis animis de deditioe consilia agerent. Sanctio

Masuelo,

Masuelo, cuius hoc bello virtus enituit vna maximè, Alcaudete oppidum prope Bugarram nauatæ operæ, atque industriæ præmium fuit Alfonso Principis dono. Rex hibernorum tempore Puteolum abiit: quo mater Berengaria proccellerat, eius videndi studio, annis grauis supremaque iam ætate, quinque & quadraginta dies, officij causa in eo oppido matri dati. quibus exactis Toletum Berengaria redijt. Rex Illiturgim abiit, inchoante antio millesimo ducentesimo quadragesimo tertio. Regina vxor virum profecuta Cordubæ mansit. Maurorum fines Ferdinando ductore longissimè euastati sunt: Giennij, Alcalæ cognomento Benfaldæ. Illoris incensa. in ipsumque adeo Granatæ vrbs conspectum arma illata. Pelagius Correa S. Iacobi Magister, Alfonso Principe relicto, quem Contestano bello comitatus erat, & rerum gestarum magna pars fuerat, in Beticam per idem tempus abiit: Regique cunctanti, monendo, hortandoque auctor extit, Giennium vrbem, quæ toties frustra tentata erat, supremo conatu obsidendi. Magnæ difficultates offerebantur. virorum atque armorum magna vis intra eam vrbem erat, frumenti assatim. situs asperitate, mœnium munitione, aggeribus, alijsque machinationibus locus importunus. Vrbs ea ad ardui montis latus posita est, præter ortum Solis & Austrum porrecta in longitudinem, latitudine non eadem. iugi aqua, eaque copiosa vtitur, fontibus perennis gelidissimisque. fluuius ad duodecim passuum millia distat. gens Maurica superioribus annis, vt instar propugnaculi esset, rebus omnibus instruxerat, vrbes situ arduam opera milesque firmauerant. vicit tamen Pelagij auctoritas, atque constantia. Vrbs circumfessa abs Rege est. omnia quæ ex vsu essent comparata. multis tamen diebus, & laboribus consumptis haud multum proficiebatur. Fortè Granatæ Rex, Oysemelium factione inter suos tumultuante, de vita, deq; imperio periclitari cœperat. anxio & pendenti animo auxilia conquirere aduersus eos motus: nihil tamen vsquam tutum inuenire, nisi in nostrorum præsidio. ergo fide accepta, ad Regem venit in castra: fortemque & fidelem operam, si in fidem reciperetur, & amicitiam pollicetur: subiectionis indicio Ferdinandi manum, facta conueniendi potestate deosculatur. foedus his legibus sancitum. Giennium continuo datur. Granatæ vestigialia æquis partibus inter vtrunque Regem diuidantur. ea ad septemdecim aureorum myriades excreuerant, sexagies octies sestertium, hoc est aureos centum septuaginta millia. Rex Maurus ad regni comiria tanquam beneficiarius, veniat euocatus. Communes vtrisque hostes sint, amici non alij. Gloriosum Ferdinando fuit diuersa religione homines illi se credere: eiusque societatem & fidem cupidissime petere. Itaque foedere sancito, vrbs dedita est. Rex solenni supplicatione portas inuectus, muro resecto, temploque expiato, illud ex ritu Christiano sacrandum curauit. A Guterrio Cordubensi Episcopo perfecta cæremonia, quo maior religio esset, nouo in ea vrbe Episcopo constituto. De tempore quo Giennium capta est auctores variant. annum periores adscribunt millesimum ducentissimum quadragesimum tertium, mensem Aprilem dimidiatum. octimestris obsidio fuit: durissima hyeme in castris duratum. Quo anno & proximo Catalaunos & Aragonios de finibus tumultuatos inuenio. Herdam vtrique ad se trahere conabantur, Aragonij Sicori, Catalauni Cinga, dirionis fines designa-

Q9 s

signa-

signabant. Iacobus Rex Catalaunis æquior erat, quod distracto imperio Alfonso maiorem filium Aragoniæ hæredem declarasset: Catalauniæ Petro cariori filio, quem ex Violante noua vxore susceperat, principatum pararet. Dati arbitri designandis finibus: conuentuque Barcinone habito secundum eorum iura & merita pronunciauit: totumque tractum Cinga & Sicori comprehensum Catalaunis attribuit. ea re Alfonsi filij, ac multorum procerum offensi animi, ac illud vrebant maximè, quòd regno diuiso in partes, debilitari rempublicam necesse fore dolebant. Ergo Alfonso non obscure à patre desiciens, Calataiuba se tenebat, & Alfonso secuti Ferdinandus Regis patruus Montargonis Abbas, Petrus Asagra, Petrus Lusitanus, alijque ex vtraque gente viri primarij, opibus magnis.

Sanctius Lusitania Rex regno pulsus. Cap. IIII.

LUSITANI in factiones distracti erant, atque intestinis motibus perturbati. Sanctius eo nomine secundus à vestium forma cognomento Capellus, regnum obtinebat, rexeratque initio non omnino malè. nam finitimos Mauros bello fatigasse inuenio: Mertilamque & alia oppida Mauris erepta S. Iacobi militiæ donasse. cætera ea ingenij mansuetudine, vt in socordiam degenerare videretur. Mencia Lupi Hari Viscariæ reguli filia connubio iuncta fuit, viri vsque adeo potens, vt non Principem se, sed ministrum ageret foemineæ cupiditatis. Apud eam gratia & auctoritate plurimum poterant, quos minimè omnium oportebat. ij soli, omnium consiliorum participes erant, sine illis neque domi neque foris quidquam maioris rei gerebatur. Horum compendio ac libidine honores, præfecturæ, impunitates, supplicia Rex largiebatur, insciens plerunque & ignarus. id Regi exitio fuit, vt ferme Principum periculo à domesticis peccatur. Proceres rempublicam ignobilium hominum arbitrio agitari molestè ferebant. Consilio inter se communicato, lege propinquitatis, & quoniam Regina infœcunda erat, id coniugium diuellere primum conantur. res ad Pontificem Romanum delata. viri sancti adhibiti, qui Regis animo alioqui minimè mali, religionem incuterent. nihil ea diligentia profectum: cum Reginae artibus vsque adeo captus esset, vt carminibus & veneficijs amentiam iniecisse vulgus existimaret. Amore captus animus philtris non eget. Erat Sanctio frater ætate proximus, eximia indole, Alfonso nomine: qui Matildam Bononiæ in Gallia Comitem vxorem duxerat. Episcopi Bracarenfis & Conimbricensis ad Innocentium Pontificem, qui hoc tempore Lugduni conuentus ecclesiasticos agitabat cura belli sacri in Syria reparandi, à Lusitanis proceribus amandati. Pontifice conuento & longinquæ legationis causis explicatis, vt Sanctius regno pelleretur impetrari non potuit. id modò concessum est: vt Alfonso eius nomine dum viueret, rempublicam gubernaret. Extant de hac re ipsius Innocentij litteræ ad proceres Lusitanæ hoc ipso anno datæ, quæ est lex altera De supplenda negligentia Prælatorum, epistolarum decretalium libro sexto. Alfonso Pontifice primum conuento, Luteciæque icti inter primores gentis, foederis leges & commoda publi-

ca iuratus, cum ad eum studia procerum inclinassent, in Rege parum præsidij esset, continuò rempublicam nullo impediente occupauit. Hinc tamen nouæ contentiones natæ sunt, quæ Castellæ Reges Ferdinandum & Alfonso implicarunt. Sanctium enim Regem primum in Calæciam abiisse memorat: deinde cum restitutio têtata parum procederet, Toletum ad Alfonso Regem, qui Ferdinando patri successerat profugisse. eius armis quominus restitueretur Alfonso Lusitani diligentia effectum: cum priori vxore abdicata, Alfonso Regis filiam ex impari matre Beatricem se ducturum polliceretur: regnumque vestigale, vt fuerat olim, futurum. Vicit commoditas honestatem: tamen Pontificis quoque voluntas excusabat, pro Alfonso libertate pronunciantis, quasi priori coniugio inualido. nouæq; nuptiæ quamprimum celebratæ sunt. dotis nomine oppida in ea Lusitanæ parte data, qua Anas influit in mare: cum paulò ante Mauris erepta Castellæ armis, iuris controuersi essent. Quo ex tempore nonnulli putant, Reges Lusitanæ ad vetera insignia arces circum clypei limbum addidisse. Sanctius Rex omni spe depulsus regni obtinendi, Toleti consenuit. viuenti vestigalia Regis liberalitate donata, vnde vitam principalem sustentaret. mortuo iusta funeris regio apparatu facta: corpusq; in ipso templo maximo tumulatum, eo loco vbi Alfonso Imperator, & Sanctius filius retro aram maximam sepulti erant. De obitu tempore auctores discrepant. saniores post tredecim annos decessisse aiunt: cum regium nomen quatuor & triginta annis tenuisset, fluxa primum deinde nulla auctoritate. Conimbricam obsidebat Alfonso in Sanctij fide perstantem: impugnabatq; acerrimè. Obsessi ad supremam quamuis inopiam redacti obstinata patientia sustentabant: cum Flectius arci vrbique, Præfectus Sanctij morte nunciata, neq; satis credens tamen, quasi certiora cogniturus Toletum eundi veniam postulauit. Dat Alfonso nõ inuitus, interimque ab oppugnatione cessatur. Flectius Toletum delatus aperto Regis extincti sepulcro Conimbricenses clauis in manus dat, his vsus verbis. *Quandiu Rex viuere te iudicabam, extrema omnia sum perpeffus. corijs famem toleraui, sitim lotio. ciuium animos consilia de deditioe agitantium ad malorum patientiam erexi. Quidquid à fideli & constanti homine atq; in tua verba iurato expectari debuit, præstiti. Mortuo tuæ tibi vrbis clauibus traditis, quod supremum officium est, sacramento me solutum ciuibus, decessisseq; te renuntiabo: Alfonso fratri ne amplius resistent te concedente ero auctor. Viri fidem atq; cõstantiam omnibus seculis prædicandam. Lusitani generis & sanguinis propriam laudem.*

Bellum Hispalense inchoatur. Cap. V.

GRANATAE Rege in fidem accepto, Ferdinandus Castellæ Rex in magnam spem venerat Hispalis occupandæ. quingenti leuis armaturæ equites ductore ipso Rege Granatæ, præmissi dum reliqua comparantur: qui Carmonæ vrbis, olim validissimè agros depopularentur. Alcala cognomèto Guadayra auctore Rege Granatæ nostris deditioem fecit. valida inde manus Hispalim dimissa maturas segetes, vineas & oliueta præcipua nobilitate corruptit. Ita vt incendijs omnis circum

circum urbem ager, villæq; fumarent. Ductor Pelagius Correa Vrcefiæ Magister. Manus alia militum Cæsariani fines simili iniuria vexabat. ductores Granatæ Rex & Calatrauzæ Magister. Ferdinadus ipse ad Alcalam Guadayram substitit, rebus omnibus comparandis intentus. atque illud maxime prouidens ne remisso belli ardore hosti se muniendi opportunitas esset. Quo minus Berengariæ matris funeri interesse potuit, per idem tēpus defunctæ. Subsecutus est Roderici Toletani Præsulis obitus Augusti mensis nono die, anno millesimo ducentesimo quadagesimo quinto. tametsi alij adscribunt annum millesimum ducentessimum quadagesimum septimum, Iunii mensis diem decimum: ut magis mirari liceat, in clarissimi viri obitu dissentire auctores, quam opinionem opiniononi præferre. magno vtrunq; reipublicæ incommodo accidit, propter insignes vtriusq; virtutes. Regina ætate prouecta erat, Rodericus grauior annis, multisq; laboribus fractus: ac nouo itinere, quod Lugdunum susceperat (vbi cōuentus ecclesiastici erant) aduersus Petrum Tarraconensem, à quo fuerat diris defixus, nulla grauiori de caussa, quam quod iure Primatis per eius fines crucem dignitatis insigne prætulisset. Extat Gregorij noni Rom. Pont. sententia secundum iura & merita ecclesiæ Toletanæ. verum controuersia nondum satis cōposita, Rodericum arbitror in extrema quamuis ætate ad Pontificem abiisse. in reditu sanè cum Rhodano in Hispaniam nauigaturus nauis ueheretur defunctus est. Hortæ ad aram eius templi maximam cippus cum inscriptione monstratur duobus his carminibus cōprehensa, rudè & crassum, ut in ea ætate sonantibus.

Mater Nauarra, nutrix Castella, scholâ Parisius,

Sedes Toletum, Hortus Mausoleum, requies cælum.

Roderici semper in Hispania viuet auctoritas, memoria vigebit. Defuncti manibus in templi Toletani maximi pluribus sacellis ad hanc diem parentatur, aliquot sacerdotijs eius iussu atq; impensa ea de caussa cōstitutis. Roderico Ioannes eo nomine secundus successor est datus. Raymundus Prouinciæ Comes per idem tempus decepsit, ob amorem litterarum & poetices studium laude dignissimus, vna ingrati animi nota deformis, aduersus Romeum aulæ præfectum: quo agente honestis rationibus publica vestigalia triplo aucta erant. Virtutem inuidia sequitur. Itaq; criminibus appetitus & ad expensæ rationem compulsus, fide probata cum baculo & pera, cum quibus Compostella venerat, peregrinus discessit. neq; vnquam quis esset, aut quò recessisset, est cognitum. Quatuor Raymundi filia, Margarita Ludouico Regi Gallia Sancto nupsit, Eleonora Henrico Anglo Regi, Sanctia Richardo Henrici fratri: Carolus Andegauensis Comes Beatricem duxit, cum qua tametsi natu minima erat, eximia prouincialium voluntate, & Ludouici fratris sui ope, defuncti soceri principatum obtinuit. Ferdinandus interea Rex Corduba, quo se retulerat, Hispalim maiori conatu impugnare obsidereq; parans, Raymundum Bonifacium Burgensem ciuem rei nauitice peritissimū, in Cantabriam dimisit, ut classem instrueret: quoniam ea gēs nauigandi peritia potissimū celebris erat. Carmonam ipse maioribus copijs circumfedit annum circiter millesimum ducētesimum quadagesimum sextum, urbem præualidam, & ad omnes casus paratam, munitamq; aduersus hostes mēnibus, armis, viribus atq; comœatu. Itaq; expugnari non potuit. ad fœderis ta-

men conditiones redacta: multæq; nomine auri pondus in præsentia, deinde tributa annua pendere compulsa est. Constantina, Reyna, Lora (quæ tria veteribus Iporcense municipiū, Regina, Axalita fuerunt) Cantillana, Guillena oppida pars vi, pars voluntate occupata. Vrcefiæ militibus Reyna data est: Constantina ciuibus Cordubensibus publicè: Lora militibus Hospitalarijs. Omnia secunda erant nostris. Aragonij tantum Regis conciliandi cura sollicitabat, ne in eo rerum momento impedimento esset, exoptantis Alfonsi Principis armis, qui in Murcia regno curabat, designatos olim vtriusque regni fines superatos. viri præcipua auctoritate vtrinque adhibiti, concordia inuendæ viam excogitabant. optima visa est, Alfonsi Principis cum Violante Iacobi Regis filia coniugium. erat vtriq; genti commodum tantos Reges nouæ necessitudinis vinculo constringi. Nuptiæ mense Nouembri Vallisoleti regio apparatu omnique lætitiæ significatione celebratæ: tametsi Ferdinandus pater aberat, in vnam Hispalensis belli cogitationem intentus, eo maiori conatu, quòd à Raymundo Bonifacio, qui instructa classe tredecim nauium, circumductoque Nerio promontorio, ad Bætis ostium, qua se parte effundit in mare, hostium classis in qua viginti naues, tum longæ, tum onerariæ erant, nauali prælio fuerat superata per idem tempus. Mauri enim qui Tingi Septaq; præsidij caussa Hispalim conuenerant, cognito nostrorum aduentu, suas naues ex portu educunt. pugnatur vtrinque magna animorum contentione. neque Cantabris Afri multum virtute cedebant, homines militares, exercitati in armis, ad hæc nauium numero superiores. Cantabri celeritate nauium, & scientia gubernatorum confisi hostiles impetus eludebant: atque vbi locus cominus pugnandi erat, in hostium naues transcendendo, magno numero hostes neci dabant. Tres Maurorum naues captæ, duæ submersæ, vna incensa, reliquæ in fugam compulsæ. Miserat Rex subsidio iustum equitatum, classis periculo permotus. verum priusquam ad littus ij equites peruenissent, victoria à nostris parta erat. eo maior reliqui belli conficiendi cupiditas nostrorum animis iniecta est: prorsus ut Rex alijs omnibus curis omissis, in eam tantummodo cogitationem incumberet.

Aragonia sacrificijs interdicatur. Caput. VI.

NT E R E A in Aragonia sacrorum iustitium erat, templis prouinciæ omnibus clausis, mœstum silentium: quod iussu Pōtificum, vindicandis sceleribus Principum, curandisque extremum remedium, nonnunquam efficax, vsurpari consuevit: ut tunc accidit. Iacobus Rex Aragonius à Therasia Vidaura, cuius amoribus iunior addictus fuerat, lege de coniugijs postularus, quasi datam ipsi fidem iniustis nuptijs violasset, causam apud Romanos Pontifices dixit. idonei testes non erant eo coniugio comprobando, quippe nullo, aut clandestino. Ite ergo contestata, victa Therasia est: ac secundum iura & merita Violantis Reginae pronūciatum. Vnus Gerundensis Episcopus, cui Rex arcanò rem omnem reuelasse fama est, quo id studio incertum, sed Pontifici tamen Innocentio III. renunciauit, iniuste Regem facere, qui datam fidem falleret. posteriori coniugio quasi vitioso

vitioso rescisso, Therasiam iustam vxorem loco reddendam videri. id ipsi Regem arcano confessum. neque pati cōscientiam, vt grauissima religione illum se, & populum obstringi sineret, vnde graua supplicia postmodum instarent id insolentibus litterarum notis renunciare, quod res esset occultior. Nihil latere Principes solet. alijs prosterneendis siue veris siue falsis criminationibus, multi primum gratiæ locum & potentiæ in aulis Regum aucupantur vaniloqui assentatoresq;. Ergo cum Rex cognouisset Therasiæ causæ passim fauere Romanos: Pontificisq; animum in eam manifestè propensum: renunciato indice, se quod res erat ex conscientia suspicatus, Episcopo Gerundensi in curiam euocato, atque in regiam ingresso, linguam abscondi coram mandauit. foedam carnicinam, turpeq; facinus. scelus scelere vindicatum, atq; noua impietate antiqua cumulata est. tamen si religionis violatæ ab Episcopo dolor stimulare potuit sacræ confessionis secretis reiectis, quod nefas semper est habitum. Id tamen vbi cognouit Innocentius Pontifex (fortè Lugduni generales Episcoporum conuentus agitabat, vti paulò ante dictum est,) quantum dolorem animo ceperit, quantis iracundiæ flammis arserit, dicere non est necesse. Ditione vniuersa sacris interdita, vt ferè peccata Principum multitudinis malo vindicantur, Regem diris omnibus defixum anathematis ignominia notauit. Is legato ad Pontificem Andrea Albalato Episcopo Valentino supplices preces obtulit. penitere se facti: sed quoniam mutare non licebat, indignationi si non iustæ, certe precipiti veniam pater & Pontifex daret, parato pœnarum dare quantum ipsius arbitrato decretum esset. Audita legatione Pontifex, Episcopo Camerino & Desiderio presbytero in Aragoniam legatis causæ cognitionem permittit, concessa potestate Regem etiam cum ecclesia conciliandi, modò ad sanitatem per penitentiam redacto. Ilerdæ conuentus Episcoporum & procerum est habitus. affuerunt Episcopi Tarraconensis, Cæsaraugustanus, Virgelitanus, Oscensis, Elnensis. His præsentibus Rex verbis grauissimis castigatus, atq; in genua procumbens criminis venia donatus est ea lege, si monasterium Benefacianum, quod in Dertusæ mōtib; ante viginti annos post captum Morellam oppidum inchoatum tardis incrementis surgebat, magnis ipse molibus & cæmentis ad culmen vsque suo sumptu perduceret Virginis Matris nomine sacrum. argenti pondo centum & quadraginta circiter annua tribueret, vnde Cistercienses in eo monachi vitam sustentarent. Publicum hospitium Valentis D. Vincentij nomine extrui cœperat pauperibus & peregrinis suscipiendis. ei xenodochio maiora vectigalia designata sunt, argenti pondo quadringenta singulis annis, vnde pauperes & peregrini alerentur: præterea sacerdotes aliquot, qui sacra procurarent, & iuuandis fouendisq; pauperibus præsto essent. Additum, vt Gerundæ in templo maximo idoneis redditibus sacerdos perpetuis sacris diuinum numen Regi & posteris propitiaretur. Pontifex diploma concessit decimo Kalend. Octobris, anno millesimo ducentesimo quadagesimo sexto, quo potestas Legatis datur Regem conciliandi cum ecclesia: quod proximo mense factum est. quartodecimo Kalen. Nouembris, Ilerdæ solenni cæremonia Rex est piorum societati templisq; redditus. Quid acciderit Episcopo Gerundensi memoriæ non est proditum: ac ne nomen ipsius adscribunt. Ex tabularijs Benefacian

ni monasterij hæc desumpta, & à plerisq; annalium scriptoribus prætermissa, silentio præterire consilium non fuit. quam res meretur fidem, eam lector adiungat. Multus certè sermo variusq; de eo Regis factò in vulgus ex his, vt arbitror, monumentis manauit. Ad Bæticam expeditionem recurrentum est.

Hispalis capta. Cap. VII.

AD extremum Occasum in Hispania, Hispalis sita est Bæticæ caput, in primis Europæ nobilis atque opulenta, moenium firmitate, armis virisque munita. AEdificia publica & priuata regiarum instar magno numero. nitor cultusq; ciuium præcipua. Urbem ad læuam, & suburbium, cui Trianzæ nomen est, Bætis interfluit, magnis molibus coercitus: magnarum natium fundo capaci, eoq; idoneus viriusq; maris commercio. pons publicus cum vrbe suburbium committit. in vrbe regia est Regum veterum domicilium. in suburbio arx firmissimo opere, ad ortum Solis conuersa. Turris ad flumen assurgit, ab elegantia structure aurea dicta. sed omnium operum magnitudinem cocto latere turris altera vincebat, ad tēplum maximum, vlnas sexaginta lata, quadruplo altior: supra quam turris minor assurgit, iusta magnitudine. ea nunc tectorio noui operis & picturæ varietate circum ornata, pro miraculo cernentibus est. Singula referre quid attinet in tanta copia & varietate? Ciuitas omnis hac tempestate supra quatuor & viginti familiarum millia numerat: in octo & viginti tribus descripta Prima Diuæ Mariæ nomine, à templo vrbis maximo: cui ædificij amplitudine & maiestate cætera vniuersæ Hispaniæ cedunt. annuos aureos triginta millia in structuram consumit. eius summæ quadruplum Episcopo prouenit. sacerdotia alia numero & prouentu proportionè respōdent. Ager præcipua bonitate est. regio circum plana & lætissima, olea plurimum confita: cuius prima Hispali nobilitas est. muria maceratas oliuas insigni tum magnitudine tum suauitate, in omnes partes ager Hispalēsis mittit: alioqui tanto prouentu, vt centum millia quæ villas, quæ trapeta in ijs oliuetis, quibus Assaraffio nomen est, Mauris rerum potentibus numerarent. ingens numerus, sed Alfonso tamen Regis Sapientis hystoriæ auctoritate probabilis. Incredibilis hac tempestate aduenarum & mercatorum multitudo, ad famam earum opum, ex omnibus partibus conuenientium: quas Atlanticæ nauigationes quotannis repetitæ maximas pariunt. Huius vrbis potiundæ Regem Ferdinandum maxima cupido inuaserat: cum propter nobilitatem loci, tum quoniam ea capta imperium Mauricum concidere necesse erat. & Aragonij Valentiam urbem magna gloria ceperant, haud dissimiliter sitam, neq; multo minore ciuium frequentia. Hispalensis Rex Axatassas haud ignarus periculi, ex vicinis locis ipsaq; Africa auxilia euocarat: frumentum ex finitimis regionibus in urbem conuexerat: equos, arma, classem, quiduis pati certus priusquam tantæ vrbis imperio cederet. Ferdinandus ad veteres copias noua vndique auxilia contrahit: frumentum atque omnia quæ ex vsu belli forent, summa diligentia cōquirat: quod fore diuturnum & difficile nō ignorabat. Alcala, vbi se aliquandiu tenuerat Ferdinandus, adulta iam ætate mota

On lo posterioro
na haia el pome
esta a penta da se
Calle de San And
noble y rica ciud
bre by pomey de
po. sic Mariana
eodem hystoria ves
Lingua scripta

3 4 7 mota castra. Augusti vigesimo die anno M. CC. quadragesimo septimo, vrbs circumfessa. castra Regis ad eam partem posita: vbi Campus Tablata ad inferiorem vrbs partem & fluminis ripam panditur. Pelagius Correa Vrcefiæ Magister transmissio flumine ad Aznalsarachium constitit, magno vir animo, præstanti rei militaris scientia. huic obiectus erat Abengiafon Nieblæ Rex: omniaq; ea parte loca à Mauris obtinebantur. eo grauius periculum erat: sed omnes difficultates constantia virtuteq; superata. Ad Regis castra, erumpentibus ex vrbe Mauris, atque opera & munitiones nostras disturbare conantibus, leuia aliquot prælia facta successu vario, euentu haud memorabili. nostri sæpe meliora ferebant, hostesq; in vrbe cum clade reiciebant, mari præsertim, vnde maiora in-
 10 commoda afferebantur inuehendi commeatus facultate sublata. ne terra rerum quidquam necessariarum inferretur, copiarum terrestres vetabant: variæq; manus prædatum missæ fructus maturos corrumpere, & si quid frumentum inuentum esset, diripere non desistebant. Carmona viginti quatuor millibus passuum distans, ijs malis adacta, vt erat ante sex menses pacta, ne certamine quidem tentato, deditioem fecit: eo maiori miraculo, quòd rara fides sit barbaris. classis incendendæ Hispalensibus præcipua & maxima cura erat. cedria medicato igne, quoniam in aquis ardet, sæpe tentatum. eas artes Bonifacij vigilantia cludebat, & pro se quisq; Duces terra mariq;, qua parte curare iussi erant, ne aliquod incommodum acciperetur, diligenter cauebant. Pelagius præsertim Correa Vrce-
 20 fiæ Magister, Laurætius Suarius, quorum virtus & industria toto obsidionis tempore maxime enituit. ante omnes Garfias Vargas Toletanus ciuis, de cuius virtute magna ac pene incredibilia memorantur. Obsidionis initio ad ripam fluminis, vbi statio militaris erat aduersus barbarorum incursum, Garfias & socius diuulsi à cæteris nescio quò contendebant: cum ecce septem Mauros equites conspiciunt. monet socius cedendum. Garfias, si certa pernicies sit, perstandum tamen affirmat: neq; turpi fuga ignauia ignominiam suscipiendam. simul elapso socio arma sumit. hostes cognito quis esset, certamine abstinent. progressus aliquanto spatio erat, cum induenda galea decidisse reticulum capitis animaduertit. ijsdem vestigijs redit. miratur Rex, nam fortè ex castris dispiciebat, certamenq; reperere putat. ille sumpto reticulo, Maurisq; in detrectandi certaminis consilio perstantibus, incolumis ad suos se refert, iterq; institutum conficit. Eo maior gloria fuit, quòd socius quis esset prodere, quamuis sæpe rogatus semper recusauit. quid enim alium sugillado sibi inimicum, socio dedecus nulla sua laude quæreret: cum contra silentio ad virtutis, modestia etiam laudem adiungeret. Dum hoc conatu ad Hispalim pugnatur, Alfonso Ferdinadi filius Setabim in Valentino tractu occupare tentauit inuitatus à ciuibus. Setabi contributa Enguerra incolarum deditioem venit in potestatem. Quantum quisque opibus præstat, tantum in bello iuris sibi arrogat. Iacobus Rex Alfonso molitionibus indicatis haud secus quam par erat motus, Villenam & Saissium, quæ Castellæ fi-
 40 nibus comprehensa erant, corrupto Præfecto occupat. præterea in eodem tractu Bugarram eripit Mauris, anno iam M. CC. quadragesimo octauo inchoante. ex his initijs res ad maiorem contentionem atq; adeò bellum spectare videbatur. Alfonso, vt erat sedato ingenio, cum socero de omnibus pactionibus præfens

præfens agere statuit. Almizram in Aragonij Regis ditioem ad colloquium ventum. ibi Regina Aragonia interprete, Diegho Haro alijsque proceribus annitentibus, controuersia omnis composita est. Oppida vtrinque restituta, quæ iniquo iure erant occupata. vtriusque imperij fines descripti. Almanfa, Sarafulla, ipsumq; flumen Cabriuolum Murcia attributa. Valentinis Biara, Saxona, Alarca, Finestratum. Rebus ad hunc modum constitutis, Principes ex colloquio digressi. Iacobus Rex Setabim, cuius obsidendæ causa copias præmiserat, continuo repetijt: & adulta iam ætate ciuium deditioem cepit, loco commodissimo sitam, totius agri lætissima fertilitate, gleba feraci. Alfonso Princeps &
 10 Dieghus Harus Hispalim maturarunt. Alhamar etiam Rex Granatæ in castra Regis cum manu militari venit, opportuno sanè tempore: nam milites mora & difficultate fessi, de deserendis castris cogitare coeperant. Vulgati per castra morbi multum animos debilitarant. Prius se hyems circumegerat, quam quidquam perfectum esset. Rex ipse tantis laboribus consumptis, anxius trahere cum animo suo, solueret ne obsidionem, an fortunam operiretur, qua sæpe profperè vsus erat. Obsessi nostrorum operibus subuersis, incensis machinis, non
 20 vrbs munitione se tenere, sed nostris pro muro væcordiam obiectare, minari exitium, conuitio & contumelia feroces esse. obsidio ducebatur eo meliori nostrorum conditione, quòd noua indies auxilia veniebant. Episcopi Ioannes Arias Compostellanus (tametsi in nullo vsu fuit, ob aduersam valetudinem breui Regis voluntate è castris discedens) Garfias Cordubensis, Sanctius Cauriensis, Calatrauæ, atque Alcantaræ Magistri, Fridericus, & Henricus Regis filij, Petrus Gusmanus, Petrus Leonius, Gonsaluus Gironius, alijque magno numero Principes auxilio venerant. Obsessi propter amplitudinem vrbs commeatu penitus prohiberi non poterant: tametsi magna diligentia à nostris adhibebatur. Bonifacium classis Præfectum magna cura incefferat pontis rumpendi: quò sublata liberè vtrinque commeandi facultate, per partes opprimerentur: qui integri resistebant. erat molitio ardua, cum cymbis impositus, ferreisq; catenis connexus esset. Binæ ad id paratæ naues, quo tempore se maris æstus incitabat maximè, validis ab Occasu flatibus, plenis nauis altera velis, eo impetu in
 30 pontem impacta est, quantum ferrea vincula sustinere non valuerunt. Maij mensis tertio die, ingenti nostrorum lætitia & commoditate pons fractus est. milites cum spe victoriae summa vi in vrbe irrumpere conantur: scalis in murum conscendere, tormentis mœnia subruere, tanta contentione, vt obsessi desperarent. maior impetus in Trianam versus. Mauri enixè dimicabant: & mœnium munitio opponebatur. Accidit vt Garfiam Vargam miles arcandè accusaret, quasi vndantem clypeum alienæ familiae insigne gestaret. Nulli patientius vituperationes ferunt, quam qui maximè culpa vacant. dissimulat in præsentiam: deinde impetu à nostris in Trianam facto, tandiu in certamine perstat, donec
 40 nec lapidum & telorum imbrem, clypeo & armis concussis, vix ipse euadit incolumis. tum ad æmulum se tuto loco tenentem: Insignia, inquit, genis merito nobis detrahis, qui his obijciamus periculis: tu cautior, cui integra sunt. Ille pudore suffusus, culpam agnoscit, veniam petit. dat ille non inuitus contentione virtutis (quod clarissimum vindictæ genus est) vltus iniuriam.

riam. Magna annonæ difficultate intra urbem laborari cœptum erat. quibus malis adacti Hispalenses, videntesque nostræ gentis felicitatem cum virtute certare, de vrbe dedenda clam primum, deinde in circulis consilia agitare. De muro cum nostris colloquantur: cupere si potestas fiat Regem conuenire. facta potestate, legati ex vrbe mittuntur. velle se pacisci renunciant, modò honestis conditionibus, vrbeque retenta. Quod tandiu restiterint, vt ignosceretur postulant. malis fractos neque corpore laborem, neque animo posse molestiam sustinere. Superesse tamen in vrbe copias militares, quas iniecta desperatione irritare non deberent. Sæpe necessitatem ex timidis fortes facere. cruentam sanè atque luctuosam victoriam, nisi foedere facto futuram. Ad hæc Rex: se quo loco res ipsorum sint non ignorare. fuisse tempus cum de foedere agi posset. nunc eò ipsorum obstinatione ventum, vt nisi vrbe capta discedere turpe sit: nisi dedita nullam fore concordie conditionem. Dum de foederis conditionibus disceptatur ab oppugnatione cessatur. Pollicentur regia vectigalia, quæcunque Miramamolins antea pendebantur. ea conditione repudiata, tertiam vrbis partem adiiciunt: deinde mediam muro perpetuo discretam. Satis honestæ eæ conditiones nostris videbantur. Regi nisi vrbe dedita, vilia omnia Maurorum promissa erant, vani conatus. Conuenit tandem, vt Rex Maurus & ciues omni supellectile asportata incolumes irent quò vellent. Luciferi fano, Aznalfaracho, atque Niebla oppidis retentis, reliquæ arces & oppida Hispali contributa victoribus traderentur. Mensis designatus rebus perficiendis. Arx continuò nostris tradita est. Nouembris die vigesimo septimo centum Maurorum millia promiscui sexus & ætatis vrbe egressa, pars in Africam traiecit, pars per alia Hispaniæ loca & vrbes dissipata est. Decem & sex menses in obsidione consumpti. quo spatio in iustæ vrbis speciem castra conformata fuerant, descripta suis quæque partibus, tabernæ rerum venalium, officinæ armorum vicatim dispositæ, tendentium ordo, platearum interualla. Mense Decembri die vigesimo secundo publica supplicatione & apparatu Rex in urbem ingressus, in templo maximo, quod in eam rem expiatum erat, sacris interfuit: quæ Guterrius Toletanus Præsul, in Ioannis nuper Iulio mense defuncti locum, designatus successor, insigni apparatu peregit. Raymundus Losana Archiepiscopus nouæ vrbi datus. Is in ludo litterario fratri oculum graphio excusserat: qua religione vt se exolueret, ætate maior Romam abierat. inde eruditionis comparandæ facultas eximie, atque præstantis. Tributorum immunitate abs Rege proposita, multi mortales tota Hispania conuenerunt, certi fortunarum suarum domicilium in ea vrbe collocare. vnde pristina elegantia & frequentia in nobilissimam ciuitatem breui reuocata interuallo est.

Ferdinandi Regis mors. Caput. VIII.

ODEM tempore Hispalis obsidebatur: & Ludouicus Gallie Rex, sanctissimis Diuorum reliquijs Toletum mittendis Toletani templi religionem augebat, à nostra gente gratiam promerebatur. magna ad hunc diem religione in ærario sacro eius tem-

templi sacra ea pignora cum autographis Regis litteris conseruantur: quarum exemplum subiicimus tanti viri pietate prouocati. LVDOVICVS Dei gratia Francorum Rex, dilectis viris in Christo canonicis & vniuerso ciero ecclesiæ Toletanæ salutem & dilectionem. Ecclesiam vestram volentes xenio præclari muneris insignire per dilectum nostrum Ioannem venerabilem Archiepiscopum Toletanum, & ad preces ipsius, de venerandis & eximijs sanctuarijs nostris, quæ de thesauro imperij Constantinopolitani suscepi, pretiosas vobis particulas destinamus. Videlicet de ligno crucis Domini. vnâ de spinis sacrosanctæ spineæ coronæ eiusdem Domini. de lacte gloriosæ virginis Mariæ. de tunica Domini purpurea, qua indutus fuit. de linteo quo præcinxit se Dominus, quando lauit & exersit pedes discipulorum suorum. de sindone qua corpus ipsius sepultum iacuit in sepulcro. de pannis infantie Saluatoris. Vestram itaque dilectionem rogamus & requirimus in Domino, vt prædictas sacras reliquias in ecclesia vestra cum debito recipiatis & custodiatis honore: necnon in Missis, & orationibus vestris benignam nostri memoriam habeatis. Actis apud Estampas anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo octauo, mense Maio. His Ludouicus Rex missis litteris Marsilia soluens, belli sacri reparandi studio in Syriam nauigauit. pijs conatibus exitus consentaneus non fuit. Pelusio enim (quæ hodie Damiata est) in ora Aegypti expugnata, belli fortuna conuersa est. è tribus Regis fratribus, Robertus in acie cecidit: Alfonso, & Carolus cum Rege capti anno millesimo ducentesimo quadragesimo nono. magno libertas constitit: neque tamen in Syria quo se contulere magnum operæpretium factum est. Sidon, Cæsarea, Ioppe Gallicis armis restituta salutis anno millesimo ducentesimo quinquagesimo, nihil præterea. Quo anno Guterrio Toletano Præsule Aciensæ ad quintum Idus Augusti, vt Annales Toletani habent, defuncto, Paschasius in eius locum susceptus est. alij ponunt Ferdinandi Regis filium: Petrum pars nominat, pars Ioannem, in vtroque opinione haud dubium falsi. Extitit per idem tempus Petrus Gonsaluis, qui aula relicta, spretaque gratia Principum, Calæcis & Asturibus in religione instituendis, extremam ætatem consumpsit, clarus in paucis concionator. Petro æqualis Bernardus, ex Compostellano sacerdotio ob eximiam iuris cognitionem, ad Innocentij Pontificis familiaritatem admissus, in Romanorum Pontificum Epistolas decretales breuia edidit commentaria. Quo tempore Aragonij in partes scissi, ciuili dissidio æstuabant. Iacobus Rex ex Violante vxore Petrum, Iacobum Ferdinandum, Sanctium, totidem filias genuerat, Violantem, Constantiam, Sanctiam, Mariam. Regina viri potens Regi suaserat, vt regni prouincias inter filios partiretur. Consilium id reipublicæ exitiale erat viribus debilitatis: Alfonso maiori filio, in quem hæc comparabantur, graue. Itaque plerique proceres eius auctoritatem & partes secuti, à Rege palam defecerant. eius dissidij componendi cura, vnde maiora impendebant mala Alcanicij mense Februario generales conuentus habiti sunt. Dati in controuersia iudices, viri principes ex vtroque ordine, vt filius ad officium

rediret, pronunciarunt. nihil tamen ea diligentia profectum, cum Rex in sententia persisteret: prorsus ut Calatauniæ principatum Petro viuens donaret. Hæc in Aragonia. Ferdinandi res multo commodiori loco erant: nam rebus Hispali constitutis, ubi se tenere constituerat, Cæsarianum inuasit. Medinam Alsidoniam, Beteliam, Alpechinam, Aznalfarachium sub iugum misit. ad maris litoris pleræque arcēs aut captæ aut dirutæ: ut ceteri cladis eius exemplo continerentur. excursiones in Nebrissæ agros factæ. pauca oppida Maurorum, aut locis, aut operibus munita, obsidionem non ut honestiorem modo, sed etiam ut tutiorem ferre decreuerant: neq; aliorum calamitate permouebantur, ut deditio- nem facerent. De bello in Africam transferendo cogitatum: classisque in Can-
 10 tabriæ littoribus, Ferdinandi Regis iussu noua & numerosior ædificabatur, quo tempore morbi eum vis inuasit, ex quo Hispali extinctus est ad tertium Kalen-
 12 5 2 Iunij salutis anno millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo. regnauit in Castella quidem annos triginta quatuor, menses vndecim, dies tres & viginti; in Legionem autem annos circiter duos & viginti. Vir omnibus animæ & corporis dotibus, morum probitate tanta, ut Sancti cognomen tulerit: non magis populi fauore factum, quam vitæ meritis datum. fortior, an Sanctior, an felicius esset, multi dubitauerunt. implacabilis sibi, exorabilis alijs, in omnibus vitæ partibus moderatus, omnes iusti & probi viri partes expleuit. Alfonso filio, quem hæredem reliquit, tum multa præcepta sub mortem dedit: tum Ioannam
 20 Reginam & filios enixè cõmendauit. Assuerunt morienti ex eo numero Fridericus, Henricus, Philippus Hispalensis Episcopus designatus, Emanuel. Iusta defuncto postridie regio apparatu sunt facta. Corpus in templo Hispalensi maximo sepultum est. Regium senatum, cuius hoc tempore litibus diiudican- dis summa in Castella est auctoritas, ab hoc Rege excogitatum esse memora- tur, duodecim virorum collegio creato: ad quos maiores controuersie spectant, causæ ab alijs iudicibus diiudicantur, ex prouocatione: pecuniæ periculo, si is qui prouocauit sit victus. Paulatim gliscente calumnia, multitudineque causarum
 30 incrementante, nouum constituere forum opus fuit: cum antea ciuitates domesticis iudicijs contentæ, aut certè proximos conuentus iuris petendi causa appellan- tes modò, turpe ducerent, atque importunum regium auxilium implorare. Magnis præterea viris legum condendarum potestas data est, colligendarum cura iniuncta, earum quas Partitas vulgò vocant. Quod opus ingentis laboris Alfonso demum Rege perfectum est.

Alfonsi Castella Regis initia. Cap. IX.

FERDINANDI regnum iure hæreditario ad Alfonso nomine decimum peruenit: cuius res gestas explicare pergimus, illustres quidem euentuum varietate, & alternantis fortunæ ludo:
 40 plus tamen habentes admirationis quam gloriæ. Quid enim admirabilius, quam in castris educato, armaque à prima ætate tractan- ti, tantam fuisse astrorum, philosophiæ, rerumque gestarum cognitionem, quan- tam vix otiosi homines in vmbra assequuntur? extant de astrorum conuersioni- bus,

bus, de Hispanica historia ab Alfonso edita volumina magno ingenio, incredi- bili studio. Quid autem ignominiosius quam ijs litterarum prælijs, quæ pri- uato potuissent summam potentiam conciliare, neq; oblatum ab exteris impe- rium, neque paternum regnum tueri potuisse? Vidit ea ætas quod vltimum in libertate atq; arrogãtia erat tanto Rege deiecto: vidit ipse quod vltimum in ca- lamitate erat, motus de gradu. Quos fortuna seu vis maior ludos facit? quam iu- uat illudere rebus humanis? Sapientis cognomen, quod litteræ pepererunt, aut inimicorum iniuria, aut tæporum iniquitas, aut ipse ingenij socordia labefacta se videtur, ea sapientiæ opinione vix sibi cauere sapereq; doctus. Hispali ubi pa-
 10 tri morienti affuit, regium insigne desumpsit. Fœdus in primis cum Alhamare Granatæ Rege instauratum: sextaq; vectigalis, quod pendere consueuerat, vltro remissa: ea superioribus meritis gratia fuit, nouorum incitamentum officiorum: quæ maxima aliquandiu & præclara extiterunt. tam grata Ferdinandi Regis memoria, ut iustum ex sua gente hominum numerum, centumque funalia è cera candida homo Maurus quotannis Hispalim mitteret, ut darent defuncto infe- rias anniuersarias. Regij ærarij suprema inopia laborabatur, tot annorum bel- lis exhausti. redigendæ pecuniæ ratio aliqua excogitata. optima visa est, Pepio- nibus (genus id monetæ erat purioris) Burgalenses substituere, auro non pro-
 20 bo, magnaq; pars experientibus decoquebatur. iniquum erat, valore retento pe- cuniam adulterari: vnde rerum venalium pretia creuere, neque Regis inopia suppleta est, auctis magistratuum & Præfectorum stipendijs. eo maiore populi indignatione, quòd aliquanto post monetæ genus alterum inuentum est: quæ ni- gra vocabatur, à multo ære scilicet. nonaginta ex ea moneta numi, aurei æsti- mationem exæquabant. aurei, Pepionis, & Burgalensis valor æqualis. fallacissi- mam hanc viam colligendæ pecuniæ, à magnis sæpe Regibus tentatam, incom- modam esse, dies & vsus & funesti rerum exitus declararunt. Alfonso sanè Regi
 30 magnam eius inuidiæ partem conflauit, qua breui flagrare cœpit. Sic honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, perniciosi euentus consequuntur. hæc fuere ciuilibus dissidij prima semina. Externi belli aliæ causæ extiterunt. Violantis Re- ginæ infecunditate, Alfonso animus angebatur, procreandæ sobolis cura præci-
 40 pua. Assentatores, quorum in aulis Principum magnus est numerus, diuelli id coniugium posse disputabant. ingeniosis hominibus nec tendæ fraudi argu- menta non deerant, quibus Regis animus facilè expugnatus est. Ad Regem Daniæ missi legati, Christinam eius filiam in coniugium expetitam. tan- to locorum interuallo disditos, circumuenire fraude promptum erat. pactis nuptijs missa puella in Hispaniam. Iacobum Regem pro eo, ac par erat, Al- fonsi generi conatus mouerunt. tentata concordie spes est per legatos. nihil effectum. ventum ad arma. vtrinque in alteros incursions, prædæque homi- num, pecorumque sub eius dissidij initia factæ. Per idem tempus Paschasius
 50 Toletanus Episcopus obiit. successit Sanctius Alfonso Regis frater, vi eius ætatis tabulæ ostendunt, per hos annos Toletanis sacra iura dixisse. Theo- baldus Rex Vasconum eo nomine primus diem obiit, octauo Idus Iulij, sa- lutis anno millesimo ducentesimo quinquagesimo tertio, non maiore di-
 12 5 3 gnus laude propter studium rei Christianæ in Syria instaurandæ, quam
 R r 3 defor-

deformis ad posteritatem opprimendi ecclesiastici iuris conatu. Ea de causa interdito sacerdotum, vniuerso regno à sacris cessatum memorant toto trienio quo exacto tempore Petrus Remigijs Pompelonensis Episcopus ab exilio, in quod pulsus erat, ad Regis gratiam restitutus est viris primarijs annitentibus, lætitia totius populi & gratulatione maxima. Theobaldum nos ob alta quidem laudamus, in primis tamen ob studia liberalium artium, musicæ & poeticæ peritiam studiumq; maximum: prorsus vt carmina scribere, & ad Lyram canere doctus esset: versus à se factos in aula publicè diiudicandos proponeret. Tres vxores habuit. ex prima Lotaringio Comite nata, nullos genuit filios: qua dimissa iussu Pontificum, Sibylliam duxit Philippi Flandriæ Comitis filiam. ex eo coniugio Blanca nata est Ioannis Britanni Ducis cognomento Rufi olim vxor. ex tertia vxore, quæ Archembaudo Fuxensi Comite nata erat, Theobaldus, Henricus, & Eleonora nati sunt. Theobaldus defuncto patri successit, minor ætate, ac ne quindecim quidem annos natus: eximia virtutum indole. Margarita mater pro filio sollicita, ac Alfonsi potissimum Castellæ Regis arma verita, qui compressis atq; domitis Mauris Vascones bello repetiturus credebatur, veteri iure Regum Castellæ excitato, Aragonij auxilij vmbra regi cupiebat. Actū de fœdere per legatos: & quo res expeditior esset, fide accepta dataque, in colloquium descensum est. Initio mensis Augusti Tudelæ inter Reges fœdus factum, eosdem amicos, inimicosque futuros. altera ex filiabus Iacobi Theobaldo Regi in coniugem promissa: cautumque vt neutra Castellæ Regis fratribus nuberet absque Regina Margaritæ voluntate. Aragonio Regi ius adoptione Sanctij Regis quæsitum, integrum mansit. Eo fœdere, quod Romani Pontificis consensu, & ex eo maiore religione sanctius vt esset curatum est, vtriusque gentis arma haud obscure in Alfonsum Castellæ Regem mouebantur. Cura eius belli metusque externus, qui maximum concordia vinculum est, Aragonios patrem & filium, de quo tantopere laboratum erat, inter se conciliauit. Itaque inuenio, quæ Petro & Iacobo à patre Rege Aragonio donata erant, Alfonsi maioris filij voluntate, atque iureiurando Barcinone confirmata. Noui præterea belli occasio extitit. Alafarchus sagaci ingenio Maurus Reguaram arcem, quæ in potestate erat, dediturum pollicitus, Regem Aragonium multis casibus obnoxium, sequē obijcientem periculis, ferme viuum cepit: cum exigua manu, quasi ad rem certam accessisset. fraude prodita Maurus spe delusus, ex insidijs in apertum latrocinium se conijciens, Valentini Mauris arma sumendi auctor extitit. Rex periculo permotus Valentiam accurrit. In ea vrbe de ea gente finibus pellenda de liberatum est. Proceres compendio corrupti quod ex ea gente redibat, repugnabant. Præsules, & plebes Regi assentiebantur. Hęc vicit in concilio sententia. Iussi Mauri omnes Valentini agri finibus discedere, tamen ad sexaginta millia in armis erant, dicto paruere. In Murcia & Granatæ fines dissipati, magna pars Marchiam, quæ nunc Aragoniæ dicitur, olim Montaragonis ab oppido eius nominis petiuerunt incultam atq; asperam regionem ea tempestate, nunc frumenti prouentu nobilem in paucis. magno Friderici quæstu, qui Alfonsi Regis fratris sui nomine Villenæ, qua miseris transeundum erat curabat, singuli per capita aureum numum pendere sunt coacti. Rex Aragonius his tumultibus impeditus

arma

arma vertere in Castellam continuò non potuit. Magni belli metus ea mora lætissimo exitu mutatus est. nam quo tempore Christina ex longo itinere Toleum tandem appulsa est, salutis anno millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto, Regina vterus sensim intumescere visus est: ac palam grauidam esse intellectum. Insperata re percussus Regis animus odium amore mutauit. Idem auctores erant Regina conciliandæ, qui antea dissuasores extiterant. Philippus Regis frater, tamen Vallisoleti Abbas erat, Hispalensis Archiepiscopus renunciatus, sacrata veste deposita Christina regni spe depulsam, sibi toro iunxit Regis permisso. Quod malè cohæsit coniugium, breui ruptum est Christinae obitu, ex dolore contumeliæ impatientiaque. sic vulgus interpretabatur. Violantis Reginae infecunditas, fœcunditate mutata: prorsus vt numerosa prole maritum auxerit. Berengaria, Beatrix, Ferdinandus cognomento Cerda, à crine in dorso insigni, cum quo est natus, Sanctius, Petrus, Ioannes, Iacobus, Isabella, & Eleonora nati Alfonso ex Regina sunt. ex obscura matre Alfonsus Fernandus. ex Maiore Gusmania Petri Gusmanij filia, Beatrix furto concepta. Proximo anno millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto, Eduardus Henrici Angliæ Regis maior filius in Hispaniam venit. Causæ aduentus proditæ non sunt: libet tamen suspicari, quid enim prohibeat? Christinae iniuria commotum, iter suscepisse: erant enim patruels. in quo quantum profecerit, rerum euentus declarat. Burgis tamen abs Rege benignè habitus de eius manu militiæ honorem solenni cæremonia suscepit. ijs blandimentis iuuenis animus leniebatur.

Alfonsus creatur Imperator. Cap. X.

ALFONSI fama non eadem apud omnes gentes erat. in Hispania, domi quidem inuidia populari æstuabat: vicinis Regibus gratus non erat: tamen quadam simulatione, pacis an potentia metu, ab armis temperabant. apud exteras nationes eruditionis fama celebris, facundus, callidus, belli & pacis artibus peræque instructus esse prædicabatur. Ea res plerosque proceres Germaniæ impulit, vt in imperij comitijs, vbi de Augusto deligendo, atque in Guillelmi Cæsaris loco cum substituendo deliberatio suscepta erat, Alfonsi ratio haberetur, non vna omnium voluntate neque consentientibus omnium suffragijs. Nam Coloniae Præsul suo & Moguntini nomine eius vicarius, & Palatinus Comes Richardus Cornubiæ Comitem Henrici Angliæ Regis fratrem imperio præfecerunt, octauo Idus Ianuarij salutis anno millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto (quidam biennio post dicunt.) Præsul Treuerensis, & Saxonie Dux Richardi electionem vitiosam existimantes, Alfonsum Castellæ Regem collatis suffragijs prætulerunt, proximi mensis Martij die vltimo. Missi ad vtrunque legati. vterque, se legibus creatum dicere, æmulum vitio eo meliori Richardi conditione, quò continuò rebus expeditus in Germaniam accurrit: & de manu Coloniae Præsulis, cuius eæ partes sunt, Aquisgrani primam imperij coronam suscepit sexto Nonas Maij. Alfonsus intestinis motibus implicitus, & suorum voluntate diffusus, filiorum ætate nondum matura ire distulit. tamen

Rr 4

Con-

Constantiæ & Spiræ Præsules ea de causa legati venerant: & nouis subinde legationibus, ut imperium capefferet sollicitabatur. Ea mora suæ factionis ardorem restinxit, aduersæ studia causamque confirmavit. Fauebatur Alfonso præter virtutis opinionem, quod genus maternum ad Germaniæ Imperatores referret, Beatricis filius, atque ex ea Philippi quondam Augusti nepos. Richardum linguæ haud omnino dissimilis commercium, veteres & magnæ inter vtrunque gentem necessitudines, morum similitudo, sanguinis propinquitas subleuauit, ut idoneus imperio iudicaretur: prorsus ut in iure controuerso, aliquanto meliori causa niti videretur. intra annum à Guillelmi Cæsaris morte, quo die electores consensu designarant, in eius locum suffectus. intra annum alterum de manu Coloniae Præsulis, cuius eæ partes sunt, Aquisgranii imperij insignibus, & trabea exornatus: atque in Caroli Magni sella legitimæ possessionis indicio collocatus. Demum in eius verba, tum a Principibus, tum ab arcium Præfectis iuratum. Hæc omnia comitiorum imperij legibus sancta, Alfonso prætermisisse: aduersus Richardum qui ea legitimè præstiterat, nihil excipi posse. sic magni iureconsulti disputabant. Præterea discrepante electorum suffragio, neq; in vnum aliquem conspirante, Comitem Palatinum totius controuersiæ legitimum esse iudicem: aut certè Bohemiæ Regem, pari vtrinq; suffragiorum numero. vtrunque à Richardo stetit, alterum in comitijs, alteri electionem cum primùm renuntiata est, probatam fuisse. Alfonso cõtra disputabat Franconofurti intra ipsa vrbis mœnia, ut erat communi electorum consensu designatum, suam electionem factam esse. Coloniensem & Saxonem numero armatorum numero stipatos, quasi ad bellum non ad comitia, terrorem incutientes, vimque ut videbatur intentare paratos, monitosq; ut desisterent, & aliorum Principum exemplo cum competenti comitatu, ut ad comitia in urbem ingrederentur, inuitatos: neque paruissè monitis, & nouo potius atq; damnato exemplo, sibi priuatim sumpsisse consilium; quæ maxima pernicietas est: atque extra urbem comitia, veluti in castris peregisse. Id in Richardi electione præcipuum vitium esse. Principes qui in vrbe erant, tandiu sustentasse, donec spes fuit eos ad saniora consilia traduci, & posita contumacia ad concordiam reuocari posse. ea abiecta pridie Kalendis Aprilis Treuerensis Præsulis voce tum ipsius, tum Saxonis, (qui & Brandenburgensis absentis partes implebat) atque Bohemiæ Regis, cuius legatus cum suffragij iure, in comitijs affuit, nomine Alfonso Castellæ Regem Cæsarem renuntiatum. Hæc maiora vtriusq; causæ munimenta erant: minuta alia. facinora & flagitia inuicem obiecare neutros falsò: atque anathematis vitium, quo iure suffragij alteri Treuerensem excidisse disputabant, ob noua & insolita vectigalia subditis imposita. Coloniensem alteri, Cardinalem Sancti Georgij, Romani Pontificis Legatum pulsasse, criminabantur, Episcopo iniecisse vincula. Palatinum Comitem sacros viros, quod nefas erat, indignis modis vexare, & aduersus sacrosanctam Pontificum ecclesiæque maiestatem Friderico Augusto atq; eius filio Cunrado proximis controuersijs adhæsisse. Lis hæc Alexandro. IIII. Pont. Max. suscepta: eo arbitro & disceptatore, ut opus erat, & ut saniores iudicabant, componi non potuit. vtraq; pars sui iuris tenax, ne causam minimè dubiam ad cuiusquam arbitrium

bitrium reuocando, ancipitem reddere videretur, sibiq; diffidere, iudicium subire recusabat. armis potius disceptare parati erant, tum proprijs tum Principum Germaniæ: quorum studijs vtriq; subleuabantur. imminebatq; ex ea re magnum reipublicæ malum: nisi vtrunq; Principem res domesticæ retinuissent. Alfonso quidem Hispaniæ longinquitas retardauit: aliæque ex alijs enatæ, atq; connexæ domi difficultates. & erat alioqui natura cunctator: atq; ingenio negotium confici non desperabat. Richardum autem à belli cogitatione impedierunt res Angliæ vehementer turbatæ: eo bello quod cum Francis supremo vtriusque gentis conatu gerebatur: ac mors anno sexto subsecuta, ex quo in imperij nomen inuaserat. Verùm quem exitum hæc controuersia habuerit, alio loco explicandum.

Proceres ab Alfonso Rege alienati. Cap. XI.

RA T Alfonso Regi mite ingenium, animus ingens, gloriæ cupidior, quàm voluptatum: otio litterario deditus, neq; à negotijs alienus: incautus tamen, atq; actionum inconstantia mirabili. pecuniæ corradendæ audis: quæ res nisi modus adsit, in perniciem vertuntur. ut tunc accidit populi voluntate abs Rege alienata, proceribus haud amicis. Rex otij vitandi causa, quod ferendis rumoribus aptum est, in Beticam arma vertit: diuisisque copijs oppida, quæ in Maurorum potestate erant, expugnare contendit. Ipse Cæsarianum capit, Henricus frater Arcobrigam, & Nebrissam ad Bætis æstuarium positam, qua se parte maris auctu amplissimus in Oceanum effundit. Cæsariano Nunnius Lara præfectus, veteri profapia homo, familia prope iam extincta maiorum seu ignauia, seu contumacia. Pulcherrima occasio sese dabat Maurorum reliquias eo tractu extirpandi, nisi Regem ab eo conatu noui belli cura reuocasset. Theobaldus Vasconum Rex, eo nomine secundus, ætate confirmata, fretusq; Aragonij Regis præsidio, cum quo paulò ante ad Montem acutum foedus instaurarat, contractis vndique copijs Castellæ fines inuadere cogitabat: Guipuscoam, Alauam, Riuogiam, Viruelcanum agrum iniuria intercepta esse superioribus annis, & ad se pertinere causatus. feroci iuuenis animo faces subdebant plerique proceres Castellæ à suo Rege alienati, atque ad Vascones & Aragonios dilapsi: cum patriæ prius publicis tabulis renuntiassent. ne maiestatis crimine postularètur scilicet, ea via antiquis temporibus excogitata erat. Dieghus Harus inter eos proceres principem locum obtinebat, vir egregiè constans, cæterum omnis iniuriæ insolens, & regni oppressa libertate vehementer offensus. Eius conatus mors interceptit, ad Bagnares oppidum, quo se contulerat, valetudine procuranda. Eius tamen filius Lupus Harus, quamuis ætate puer erat, cum insigni suorum comitatu Stellam, vbi se Rex Aragonius tenebat, abiit. Idem Henricus ab Alfonso Rege fratre, animo penitus alienato facit. foedus inter eos mutuae societatis, aduersus omnium Principum arma percussit. Cum his Castellæ populares, & pleriq; proceres, tamen nondum se commouebant, voto erant. Immutatæ pecuniæ dolor urebat: vnde maior annonæ caritas est consecuta. id malum nouo incommodo, cum reme-

dium quæreretur, cumulatim rerum venalium pretia à Rege taxata sunt. unde suprema annonæ difficultas exitit, rerum dominis eo pretio vendere recusantibus. Sic maiorem plerunque perniciem afferunt, quæ sapientissimè in salutem excogitata fuisse videbantur. Alfonso ut erat excellenti ingenio, quantum periculum immineret non ignarus, cum Aragonio Rege de concordia agit, haud multum repugnaturus: cum Therasiæ Vidauræ amoribus indulgeret, homo ingrauescente ætate, & regij decoris oblitus. Ventum ad colloquium, Sorisq; concordia inter Reges sancita, nouo fœdere constituto, mense Martio salutis anno millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto, quo tempore tertio Idus Aprilis, Margarita Theobaldi Regis Vasconum mater, Campaniæ rebus componendis in Gallia intenta, Peruini defuncta est: & ad Clareuallense monasterium, opinione sanctitatis nobilissimum ea tempestate, tumulata. Proximo anno Toleti Sanctius Rex Lusitanie cognomento Capellus defunctus est: ut est superius demonstratum. regnum Alfonso frater, quod tredecim annis rexerat, Regis nomine suscepit. ex Beatrice Alfonso filia Dionysius maior natus, & Alfonso Portalegris regulus, nati sunt. præterea Blanca, cuius corpus Olgis, vbi Præfectam virginum diu egit, sepultum est, atq; Constantia, quæ in minori ætate obiit. Interea Henricus Regis frater Nebrissæ, quo se contulerat, vtriusq; gentis incolas ad defectionem sollicitabat. Nunnus Lara non secus ac par erat commotus, Henrici conatibus occupatis, Hispali quo se tenebat, accurrit. Henricus viribus impar, neque incolarum studijs satis confirmatis, mari Valentiam fugere compulsus est: quod se Iacobus Rex tenebat reipublicæ constituendæ intentus. Is cum non reciperet, ne profugo suscipiendo, initi nuper fœderis leges violasse primus videretur, in Africam nauigare compulit. vbi quadriennio apud Tuneti Regem consumpto, vagus atq; egenus in Galliam primum, deinde in Italiam abiit, bellum reparaturus in fratrem, sicunde auxilia inueniret. Aragonius Rex Valentiam rebus compositis Mompellerium abiit, Galliam Regem conueniendi cupidus. Carbolium oppidum Regum colloquio designatum, ibique quinto Idus Maij eius seculi anno quinquagesimo octauo, detestis sincere odiorum causis voluntates conciliatæ sunt, dimissis vtrinque quæ ab altero quocunq; iure possidebantur: ac nominatim Barcinonenses, & Caralauni veteri Gallorum Regum imperio prorsus exempti sunt, quod ex quo eæ regiones ereptæ erant Mauris, steterat. tamen à multis iam annis, præter imperij nomen nihil Gallis concedebatur. id fœdus ut sanctius esset, Isabella Regis Aragonij filia nati minima Philippo Galliam Regis maiori filio pacta: & cum ea dotis nomine Carcaso, & Bliteræ patre concedente ad Gallorum ditionem subiunctæ sunt. Fœdus hic annus multa aquarum illuue fuit. imbribus ante mensum Augustum vsq; ad septimum Kalend. Ianuarij continuis inflati atq; agris superfusi amnes, magno agrestium damno. plerique tota Hispania euersi pontes. in his Toletanus, cui Alcantaræ nomen est, proximo anno instauratur salutis millesimo ducentesimo quinquagesimo nono, Arabum sexcentesimo quinquagesimo septimo, vti inscriptio declarat ad ipsum pontis aditum supra absidem in lapidem incisa caractere Gallico, lingua Hispanorum vernacula.

ES in Hispania tranquille erant, ut in ea Principum multitudine, legibus, institutis, studijs, voluntatibus discrepantium. domesticæ nonnullæ calamitates exiterunt. Violantes Aragoniæ Regina, & Alfonso eius priuignus defuncti. Regis actiones fatalem vtriusq; horam vrisse visæ sunt. Alfonso dolor contumeliæ malè habebat, paternique contemptus ignominia: cum præ alijs fratribus quasi inutilis rebus gerendis ad nullam reipublicæ partem admitteretur in presenti: in posterum, regni hereditate partita imperij maiestas imminuta esset. Is dolor non ad Alfonso priuatim pertinebat, sed publicè ad plerosq; proceres: qui Rege relicto, Alfonso partes palam secuti erant. Hi ad officium ut redirent, abrogata priori donatione Valentiam callidus senex paulò ante filij mortem ipsi tradiderat: Aragoniæq; contributa ut esset, sanxerat. Violantem vrebatur Therasiæ Vidauræ potentia: cuius amoribus Rex à prima ætate implicitus, & aliquandiu exolutus, eam denuò reconciliata gratia, ac si carminibus iniecta vœcordia esset, deperibat: eiusq; ad arbitrium res priuatas & publicas gubernabat, libidinis vsq; ad extremam ætatem, audax & potens, oblitus officij, neque quid de ipso fama loqueretur considerans. prorsus ut eam tum superiori tempore tum deinceps Violante defuncta, iustæ propemodum vxoris loco & cultu habuerit: quem illa locum ambierat semel & iterum apud Romanum Pontificem, pacti coniugij lite contestata: ut superius dictum est. nati ex Therasia Petrus Aierbis, & Iacobus Exericæ reguli. Violantes ad Vallem bonam virginum monasterio Cisterciensi in Catalaunis sepulta est. Alfonso Valentiam in æde maxima, sacello Diui Iacobi. Sorita in Aragonia historia nobilis scriptor, in Veruelæ monasterio Cisterciensi ait. Theobaldus Vasconum Rex, amissa in Gallia matre, retento Campaniæ atque defenso principatu, quoniam pleriq; Galliam proceres inuadere armis atque occupare cogitabant, Isabellam Ludouici Regis Sancti minorem filiam toro sibi puellæ patre concedente iunxit. Meloduni (id est oppidum Senonum, olim in insula Sequanæ positum, nostra ætate vtranque ex aduerso ripam ædificia quoque occupant) nuptiæ celebratæ, lætiores principijs quam successu propter Regine sterilitatem. Ex Marchesia Rada furto concepta filia matri cognominis nata Regi est: quæ deinde Petro Aragonij Regis ex Therasia filio nupsit. Matildis Bononiæ Comes Sanctij Regis Lusitani obitu renunciato, mari in Lusitaniam accurrit, veteris coniugij iura repetitura: si quo modo tandem Alfonso vir posset à praua mente deduci. ad Cascales oppidum appulsa, tantum non in Olisiponis conspectum se dedit. Inde ne facta quidem potestate Regem conueniendi, retro se referre compulsa est. has ad eum tamen litteras dedit. Accessissem propius, tuamq; improbitatem coram accusassem, qui succubi laboris fructus esset multo maximus: sed quoniam id facere prohibeor, notrumq; ingratis & crudelis conspectum ferre non potuisti, conscientie stimulis agitarus scilicet, atq; malis incuribus furiaus: non committam, quin absens faciam: orbique vniuerso, his litteris iusti doloris indicium, acceptæ iniuriæ testimonium, tuæque perfidiæ, & impietatis perpetuum monumentum relinquam.

„ Sunt ferè acerba morborum remedia quæ salutaria. ipsa etiam magno hæc cum
 „ gemitu scribo: sed egenum tamen, patria extorrem, sine lare, sine spe, hominem
 „ pene dixerim barbarum tecto, toro, imperioque recepi. O nimiam meam di-
 „ cam, an meorum, an vtrunque facilitatem. nimirum nostra nos opinio, fidesque
 „ tua falsos habuit: vt plura quàm velles, maiora quàm sperares dantes ludibrio
 „ haberemur. Memini cum non anima, non nobis posse carere iurabas. en religio,
 „ en constantia. quid hoc? cum regno væcordia iniecta est animo. in alium virum
 „ mutatus, nostri oblitus, beneficij immemor, amoribus nouis indulges eius, quæ
 „ pellex vocetur necesse est, priori coniugio constanti, nouo vitioso. Genus, forma,
 „ ætas, opes displicuere? an potius vobis Regibus id sanctum, id honestum est,
 „ quod regnandi rationibus vtile? Verùm ego superstes sum, eroque dum Princi-
 „ pum arma, nationum omnium odia in te concitauero. omnium telis quasi fera
 „ appetita corrues: certè diuinam vindictam tuo capiti imminere iamque affore
 „ præfagit animus. Qui nunc scelere ferox atq; præclarus nostras lacrymas sper-
 „ nis: breui omnibus tormētis oppressus nostri doloris, impietatis tuæ iustissimas
 „ pœnas dabis. hac vna spe vt in malis sustentabor. qua aut sublata, aut expleta,
 „ vita libens cedam: atque ita cedam, vt perfidia tua iudicio nostro, non virtus aut
 „ animus nobis defuisse videatur. His litteris nihil obstinatus animus mouetur. cō-
 „ trā affirmat palàm, nouum se die postero coniugium initurum: si id ex vsu fore
 „ regnandi fuerit exploratum. Illa discedit irata Regi, eiusque capiti dira omnia
 „ comprecata. De iniuriæ vindicta cum Ludouico Galliæ Rege præfens agit: cum
 „ Romano Pontifice Alexandro quarto per legatos. In Gallo parum præsidij
 „ erat, ob locorum longinquitatem. Romanus Pontifex Alfonso monet atq; ob-
 „ testatur, vt redintegrata cum Matilde gratia, ad primum coniugium redeat:
 „ quanto in salutis discrimene versetur, docet: non esse numina importunis actio-
 „ nibus irritanda. Ad has voces Alfonso aures obturatæ erant, præfractus animus.
 „ cupiditas & ambitio mali consultores oculis officiebant, ne lumen viderent. er-
 „ go parere recusantem diris Pontifex deuouet: Lusitaniamq; quàm longe regni
 „ fines pertinebant, sacrificijs interdicat. Interdictum tenuisse duodecim annos
 „ scribunt. Dum neque Rex mutat, neq; consequentes Pontifices de iustissima in-
 „ dignatione remittunt, regiæ improbitatis pœnam innocentes populi sustinent.
 „ sic sunt res humanæ: sic fert conditio mortalium. Et erat alioqui Alfonso mi-
 „ & tractabili ingenio, æqui iustiq; tenacissimus. Latrocinia, & maleficia quæ ex
 „ superiorum temporum licentia, & Sanctij Regis socordia impune grassabantur,
 „ tota prouincia sustulit: leges sanxit: iudicia constituit: summos cum medijs, atq;
 „ cum his infimam plebem æquabili iure constrictos tenuit. Hæc domi. militiæ
 „ autem non minor virtus fuit: eius enim armis & auspicijs ditionis fines prola-
 „ ti. Farum, Algesira, Aluofera, aliæque in Syluensi tractu oppida Mauris ablata.
 „ Caltrium, Portalegium, Estremotium recens constructa. Pax Iulia, multaq; alia
 „ oppida, & arces iniuria prioris temporis aut euersa, aut deformata restituit. Ex-
 „ tant pietatis monumenta: Olisipone Dominicano ordini præclarum cœno-
 „ bium perfectum per hæc tempora, ad culmenq; perductum. Scalabi virginum
 „ collegium sanctæ Claræ nomine eius impensa a fundamentis extructum. Ea in
 „ pauperes munificentia, vt exhaustis sæpe thesauris redigenda pecunia domesti-
 „ cam

guerra no tubo
 asuero cony
 y por in dilige
 en aacharon
 ninos de su es
 gano de los Mo
 Pura, Algesira,
 Farum, y otros que
 or La comarera
 luy

cam supellectilem oppignerare esset solitus. Ad Alfonso Castellæ Regem, cu-
 „ ius fama toto orbe celebris erat, ab Aegypti Sultano missi legati, cum multa ve-
 „ ste stragula atq; pretiosa. attulere præterea insolenti forma, & nostris homini-
 „ bus incognita animalia, salutis anno millesimo ducentesimo sexagesimo. quo
 „ anno Arrafata Guipuscoæ in Cantabria municipij vetus nomen, noua Mon-
 „ dragonis appellatione mutatum: vt Alfonso ipsius litteræ declarant, inter re-
 „ gias litteras, quæ Hispanica lingua conceptæ reperiuntur cum primis antiquæ.
 „ Primus enim Hispaniæ Regum latinæ linguæ vsu in publicis tabulis antiquato,
 „ Hispanicam linguam substituit. Extant Alexandri quarti Pontificis maximij
 „ litteræ ad quintumdecimum Kalen. Aprilis Anagninæ datæ, quinto Pontifica-
 „ tus anno. quibus litteris Segobrigæ sacra Albarracini Episcopo regenda com-
 „ mittit. Extant eiusdem Pontificis litteræ alteræ sexto pontificatus anno datæ, Se-
 „ gobrigæ episcopatum, cui ea tempestate vrbs Albarracinum subdita erat Tole-
 „ tanæ ecclesiæ contribuentis, atque inter suffraganeos numerantis. His litteris
 „ cum Arnaldus Peralta Cæsaraugustanus Archiepiscopus restitisset, suæq; eccle-
 „ siæ iniuriam fieri exposulasset: Pontifex priorem concessionem eo tempera-
 „ mento mitigauit, vt Cæsaraugustanis Præsulibus sua iura & priuilegia nihilo-
 „ minus constarent. Cardio controuersiæ in Segobrigæ appellatione maximè ver-
 „ tebatur. Segobrigam constabat olim Toleranæ Episcopis subditam fuisse: sed in
 „ Celtiberia sitam. Segobrigam, hoc est Segorbium, de qua vrbe lis erat, in Ede-
 „ tanis esse Aragonij disputabant, regionibus secretam ab altera. quæ tandem sen-
 „ tentia vicit, mutato decreto, sed annis consequentibus,

Reges Aragonius & Siculus affinitate iuncti. Cap. XIII.

DEFUNCTO Tarenti in extrema Italia, ante aliquot annos
 „ Friderico Augusto, eo cuius nomen ob infectatos Romanos Pon-
 „ tifices ad posteritatem inuidiosum semper fuit, Cunradus filius suc-
 „ cedit: & hoc quarto post anno, ex Sueuia in Italiam profecto, in
 „ Siciliaq; , aut fato functo, aut quod frequens fama tulit veneno su-
 „ blato Manfredi dolo, cum Cunradinum filium ex vxore Bauari Ducis filia, pue-
 „ rum in Sueuia relictum moriens hæredem scripsisset, Manfredus defuncti ex-
 „ pellice frater, in regni cupiditatem impulsus, & pueri ætate despecta in regium
 „ nomen inuasit: Siciliamque & Neapoli contributam prouinciam, armis & præ-
 „ sidijs occupauit: Romanis Pontificibus, quorum in clientela ea regna à primis
 „ annis erant, inuitis, palamq; ni desisteret, exitium & extrema omnia comminan-
 „ tibus. Ille ad has voces nihil moueri: neque ecclesiasticas execrationes vereri: ac
 „ ne curare quidem, quid de illo fama loqueretur. Tanti erat dira dominandi am-
 „ bitio. Quin in Tusciam, vbi Guelforum factio Pontificum studio dedita latè do-
 „ minabatur, Manfredi arma prolata: pulsusq; hostibus facile ea prouincia ad prio-
 „ rem ditionem subiuncta est. His initijs & incrementis res Manfredi confirma-
 „ tæ, haud facile euertere poterant, si imperium flagitio partum foret stabile. Roma-
 „ ni Pontifices regni, quod contra fas, & auspicia constitutum erat excindendi
 „ omnes vias tentant. Cōcionatores in omnes partes dimissi, cum vt impium, re-
 „ ligionisque

ligionisq; hostem ad populum accusare non desistebant. parum in cæteris præsidij erat. Carolus Ludouici Regis frater germanus Andium & Prouinciæ Phocæensis Princeps, ad spem regni Siculi in Italiam euocatur. Tantarum molitionum Manfredus haud ignarus, & quâto in periculo res essent considerans, vndiq; se munire, subsidia comparare: & quoniam propinqua deerant, longinqua auxilia conquirere constituit. in primis Iacobi Aragonij Regis, cuius virtutum fama, & rerum gestarum gloria pridem celebris esse cœperat, cum sibi affinitate coniungere, salutare iudicabat, commodum atque honorificum. Constantia filia Petro Aragoniæ iuuentutis Principi in coniugium oblata. Missi Barcinonem ea de re legati. Regi Aragonio conditio quæ offerebatur, non aspernanda visa est. puella dotis nomine auri duodecim myriades, ingens ea tempestate pretium, & regni Siculi haud dubiam spem, cum Manfredus mascula prole careret, in Aragoniam regiam inferebat. Re constituta missus ad Alexandrum Pontificem legatus Raymundus Pennafortius è Dominicano ordine vir prudens, eruditus & sanctus: qui pro ea auctoritate, qua valebat maximè, Pontificem cum Manfredo in pace poneret. Pontifex eius oratione nihil moueri, sed Manfredo non modò vt iniusto Principi, sed vt notho, atq; impio dira omnia minari. tum alia crimini dare: tum illud exoptulare maximè, quòd legitimi Regis atque propinqui obitu simulato, per fraudes regnum occupasset, & aduersus sacrosanctam potestatem, arma corripuisset, terroremq; intentaret. Nihil est, inquit, quod dari possit aut debeat bellum gerenti: erit fortasse, quod concedi possit roganti & supplici. hoc Regi tuo renunciato: admonetoq; meis verbis, ne causam suam, cum nefario homine misceat. alioqui numinis vindictam, nostramq; qui eius vices in terris gerimus, indignationem vereatur. Ea res ancipitem ac suspensum tenuit Aragonij Regis animum. vicit tamen vtilitas honestatem: pactaque nuptiarum Mompellerij in D. Mariæ omni lætitiæ significatione & ludis celebrata, anno millesimo ducentesimo sexagesimo secundo. Inde Barcinonem reditum. vbi mensis Augusti die vigesimo primo regnorum hæreditas ita inter filios est diuisa. Catalaunia à promotorio Veneris, quod modò promontorium à Cruce nomen habet, Aragonia vniuersa, & Valentia Petro attributa. Iacobus, Ruscinonenses, Ceretani, Illiberis, confluens, Vallespira: earum modò vrbium nomine in Regis Aragonij verba iurare: Catalauniæ legibus viuere: nec monetæ cudendæ priuatum ius esset. Præterea Baleares Regis nomine data: atque Mompellerium in Gallia. Hæc via duobus fratribus pacandis excogitata à patre est: quoniam dissidere de successione, ac verò tumultuari cœperant. proceres in partes scissi (quod rebus suis commodum fore iudicabant) nulla honestatis cura adolescentium animis faces subdebant.

Merini Africa imperium occupant. Cap. XIII.

VM hæc in Hispania geruntur, noui à Mauris belli motus, atque grauisissimi, & omnium quæ illata erant maximi impendere visus est nouo in Africa imperio constituto: quod compressis Almohadibus, atque sublatis, Merinorum familia armis occupauit: & quasi

veteris

veteris gentis virtute, que priorum ignauia Regum exolescere videbatur excitata, bellum in Hispaniam transferre cogitabat, in spem haud dubiam pristinae gloriæ atque imperij, quod ferme extinctum erat, restaurandi. Erenim Mahomade cognomento Viridi ad Castulonensem saltum Christianis armis superato, & deinde extincto die suo, Arrasius ex Bussaso, qui superstitie patre defunctus erat, eius nepos successit. Quo tempore Almohades imperium Oceano Atlantico, & extrema Aegypto in Africa terminabant. Gomaransa ex Abdaluesium Maurorum familia cum primis nobili & copiosa, noui Regis nomine Tremesenij ad oram Mediterranei maris res gerebat, vrbi præfectus. Is siue Regis despectu, siue suarum virium fiducia, palàm hostilia moliri ausus in primis est. Arrasius ad eos motus cum copijs accurrens, proditoriè est interfectus. Nullæ grauiore insidiæ, quàm quæ in simulatione amicitia obtenduntur. Gomaransæ propinquus arce egressus, quasi Regi indicaturus arcana, cædis minister extitit, tantique patrator facinoris. Rege sublato victi fusique Mauri, qui eius auspicia sequebantur, eruptione ex arce Tremesensira facta, vbi proditor oblidebatur à Rege. qui superfuerunt cladi, ad Phutenses se locis finitimos ex fuga receperunt, atque eam Africæ partem, cui Algarbio, hoc est terræ planæ, nomen est. His copijs Bucar Merinus Phutensium Præfectus auctus, cupidusque heri vindicandi, armis correptis proditores nouo conflictu deleuit. & vt merces operi esset, neque alieno prouentu militasse videretur, Præfecti appellationem regia maiestate mutare constituit: sibi que & posteris, vt fecit, Africæ imperium vindicare. Ergo non vindicata proditio, sed proditore commutato, Bucar Merinus noui in Africa imperij conditor effectus est. Almorcanda enim ex Almohadum gente in Arrasij locum Marrocij substitutus, cum Bucaro obuiam profectus esset, ad Merquenofam, quod oppidum vnus diei itinere ab vrbe Phutensi abest, collatis signis superatus est. Sic gemina ex vno facta Maurorum imperia in Africa extiterunt aliquandiu, Marrocium atq; Phutense. Bucaro, Hyaia filius successit. Hyaia in tenera ætate defuncto, Iacobus Abeniuzephus pueri Regis patruus, regni que procurator, magno vir ingenio, magnoque rei militaris vsu, incredibili felicitate, familiae & posteris Marrocij atque totius ferme Africæ imperium asseruit. Nulla natio hominum Africana mobilior: nulla que imperia diu stare, aut quiescere in ea gente possunt. Budebusius ex Almohadum gente, magna potentia Maurus, Almorcandam sibi ad Marrocij regnum prælatum dolens, nam defunctis Regibus non minus propinquitate iunctus erat, obtinendi imperij spem tentare constituit: & cum cætera præsidia deessent, ad Iacobum Phutensem Regem abiit: si vires contulisset, ampliores ditionis fines pollicitus, tractumque terrarum à Phutensi agro ad Nadabum fluium, pertinentem. Conditio reiicienda non erat: præsertim, cum ex Almohadum dissidio spes sese ostentaret totius Africæ imperij obtinendi. id noui belli præmium proponebatur. Itaque copijs comparatis in hostem mota castra. Almorcanda nondum confirmato imperio viribus impar, Marrocio vrbe relicta regnum æmulo reliquit. Is rerum potitus, pactis conuentis, quæ cum Iacobo erant, quamuis de ea re sæpe appellatus stare noluit: & ferè qui in periculo maximè

ximè supplices, rebus prosperis ingrati sunt maximè, prorsus vt Budebustus no-
uus Rex Phutensem urbem armis repetiturus videretur. Sic nouum bellum na-
tum, gestumq; est triennio: & violatæ fidei merces parata. hoste atque æmulo
acie victo Marrociū Iacobus obtinuit. secundū eam victoriam, cum cætera
prona essent, Rex totius Africæ euasit, Tremesenio atque Tuneto demptis
quas in ea rerum perturbatione, ex Almohadum gente reguli occuparunt:
& factionis viribus, atque ob locorum longinquitatem, tum ipsi tum eorum
posterituti sunt, minuti quidem, ac veluti minorum gentium Reges. Vnde
nunquam intercisā maiorum serie, Muleassem Tunetanum Regem recenti me-
moria à suis pulsum, iure an iniuria non disputo, sed profugum tamen, & si-
ne lare, sineque præsidio vagantem, Carolus Augustus eo nomine quintus
Hispaniæ armis in patrium regnum restituit (ea scilicet subiugandæ Africæ
occasio sese dabat) Ariadeno Barbarosa piratarum principe vrbe fugato: qui
Solimani Turcarum Imperatoris beneficio & nomine, eam urbem & regnum
præsidijs occuparat.

Bellum Mauricum renascitur. Cap. XV.

AE inter Mauros familiæ Africam obtinebant. in Hispania Gra-
natæ Rex erat Mahomad Alhamar, Murciae Hudielis, quamuis
imminuta multum imperij maiestate, Alfonsi Castellæ Regis
vterque beneficiarius. hi nostrorum amicitia pertæsi, & spe Afri-
cani auxiliij, pro eo quod Iacobi Marrocij Regis nomen in ma-
gna gloria esse cœperat, rebellandi consilia inter se communicabant. paulò
ante riuales hostesque infensissimi, nunc fœderati. Acres inimicitia sæpe stu-
dio nocendi alijs, beneuolentia mutantur. Communes iniurias, grauissima
uestigalia, gentis calamitatem conqueruntur, ad supremas angustias, & Hispani-
æ angulum redactos, paulò ante formidabiles & beatos. Inania penes ipsos
& sine honore Regum nomina esse. Miserum, atque intolerandum, ab ijs leges
accipere, quibus antea dedissent. Non quieturos Christianos, donec religionis
odio ex Hispania expulissent reliquias gentis Mauricæ. Obsoleuisse nimirum
virtutis indolem, cum qua maiores venerant: quando parca ab illis feruere,
eorum posterituti non potuissent. Merinorum familiam, recens in Africa excita-
tam. videri com modum, eam in Hispaniam attrahere. rebus inclinatis, & per-
ditis, aut in eo, aut nullibi fore præsidium. Hæc clam, & per nuncios: ne si res
prodita esset, viribus nondum firmatis in perniciem verteretur. Alfonsus siue
cuius consilij & molitionis non ignarus, siue studio gentis Mauricæ extirpan-
dæ, dies noctesque de bello Maurico instaurando agitabat. species erat, vrbes
& arces, quæ in Bætica parere recusabant ad imperium adiungendi. In eam
rem à Pontifice Maximo Alexandro quarto, peccatorum condonatione inui-
tati sunt, quicunque cruce insigni desumpta ad id bellum proficiscerentur.
vicini Reges de ferenda ope appellati, ac nominatim ab Aragonio, cum
quo maior necessitudo erat, per legatos postulatam, suos vt concederet arma
sumere: & Alfonsi generi conatus iuuare. Sic enim paulò ante in Soriano
fœdere

fœdere pactum, atque sancitum fuisse constabat. Aragonius neq; præcise nega-
uit, neque absolutè concessit: sed eos tantummodo excepit, qui prædijs vel mi-
litaribus stipendijs sibi obstricti essent. Horum subditos, aliosque ex promiscua
plebe, qui arma sumerent, nihil vetare. Nimirum callidus senex, ne proceres
quorum voluntati non satis fidebat, aduersus se externa auxilia compararent
prouidendum iudicabat. Alfonsi animus fœderi responso vehementer perculsus
est, prorsus vt omisso Maurico bello vires in Aragoniam conuertere cogitaret.
vicit tamen publice vtilitatis respectus: atq; quas ex Soriano fœdere arces tan-
quam fidei obsides tradere Alfonsus erat pactus, & hactenus dilatum erat: de ea
re appellatus, Cerueram, Agredam, Aquilariam, Arnedum, Autolium, Alfonso
Lupo Haro quasi sequestro contradidit, ea fide exoluto, vt opus erat, qua Ca-
stellæ Regibus erat obstrictus. Dum his altercationibus agēdi opportunitas ela-
bitur, Mauri & sua sponte incitati, neque ignari quorsum tantæ molitiones spe-
ctarent, in Contestanis Murciae arcem occupant, aliaq; oppida quæ eo tractu no-
strorum præsidijs obtinebantur. Hispalenses Mauros subornant, vt ex insidijs
aut impetu in regiam facto Regem obruncent. Eo conatu disturbato (diui in-
digetes Hispaniæ tantum nefas arcuere) contractis alia parte copijs. in nostros
fines inuadunt. Cæsarianum, Arcobriga, Begiar, Asidonia, Rota, atq; quod mu-
nicipium à Lucifero nomen habet, in hostium potestatem redacta. In eo bello
Garfias Gometius Cæsarianæ arcis Præfectus magnam virtutis & fidei laudem
tulit. præsidarijs omnibus militibus aut amissis aut vulneratis, arcem nihilomi-
nus dedere recusauit: neq; ad vllam cōditionem quamuis rebus desperatis, dedu-
ci potuit: virum eximium atq; præstantem. Omnino Mauri tantam in hoste vir-
tutem admirati, saluumque cupientes in exitium destinata voluntate ruentem,
vincto ferro attractum, atque in potestatem redactum, curandis vulneribus ma-
gna diligentia atq; humanitate conseruarunt. Alfonsus, qui in Citeriorem His-
paniam abierat bello reparando intentus, ad eos motus proximo anno cum co-
pijs accurrens, in itinere nō procul Alarci ruinis, pago (cui Putelo S. Egidij no-
men erat, in Oretanis ab Ana flumine tribus passuum millibus, eximia regionis
bonitate) amplificato propter loci cōmoditatem iustum municipium cōstituit.
Villæ regie nomine: quod deinde nomē Ioannis II. Castellæ Regis beneficio Ci-
uitatis regie appellatione mutatum est. Prouidebat nimirum Rex, vt quoniam
in cōfinibus Beticæ situm est, ad arcendas barbarorum incursiones, excursionsq;
in Beticam faciendas, firmissimi instar propugnaculi esset. Ex eo loco in fines
Maurorum penetratum est: cunctaq; circum oppida & agri hosti infensa reddi-
tarac præsertim salutis anno M. CC. sexagesimo tertio, Mauri locis omnibus ma-
lè multati. Quo anno voluntarij milites magno numero confluerant vectiga-
lis immunitate inuitati, quod Martiniega dicebatur, ea lege, vt cū armis & equo
singulis annis trium mēsium spatio suo sumptu regia castra sequerentur. Reges
Mauri tantæ nostrorum cōsternationi, tantisq; molitionibus veriti vt pares esse
possent, quod antea fecerant, diligentius Marrociū Regem ad belli societatem
denuo sollicitarunt: quanto in periculo res essent, ni maturè occurreretur, per le-
gatos explicantes. Missi mille leuis armaturæ equites ex Africa, rem Mauricam
secessione facta amplius turbare visi sunt. Cæsarianum aliaq; oppida, quæ paulò
ante

ante amissa erant, in Alfonsi potestate omnia rediere. Mnestei portui, cui hodie
 1264 à S. Maria nomen est, oppidum adiunctum veteribus edificijs instauratis. His re-
 bus perfectis salutis anno M. CC. sexagesimo quarto, Hispalim itum. copijs quo-
 niam hyems appetebat, pars in hiberna dimissa, pars missione impetrata domi-
 frequentes iuerunt. Inter hæc fama, quæ omnia in maius auget, & magnis rumo-
 ribus afferebatur, hostes ex Africa nõ iam auxilia sed iustum exercitum euocare,
 belli cura quod à nostris inferebatur, & spe nõ dubia veteris imperij restituendi
 in Hispania. Castellanos & Aragonios, qui proximi erant periculo, primiq; Mau-
 rorum imperum excepturi erant, ij rumores vehementer perculerunt. prior Al-
 fonsus de belli summa sollicitus Iacobum Regem Aragonum, vt vires cõferret
 sollicitare constituit. Cõmune vtriusq; periculum esse. vtriusq; nationis caput eas
 copias petere. debere cum si minus propinquitate & necessitudine moueatur, rei
 Christianæ periculo ad arma incitari. Petrus Iuanus Calatrauæ Magister his de
 rebus ad Iacobum legatus, Cæsaraugustæ Nonis Martij sui Regis madata expli-
 cuit. additæ Violantis Reginæ litteræ, quibus à patre omnibus precibus, vt open-
 ferret reipublice, sibi & nepotibus postulabat. Erat Iacobo gloriosum à tãto Re-
 ge de ineunda societate priorem esse appellatum. verum quietæ res non erant.
 filij nondum satis pacati inter se dissidebant, regniq; proceres & plebem in fa-
 ctiones diducebant: vnde latrocinia & scelerum omnium licentia tanta, quanta
 vniuersæ montanæ Aragoniæ ciuitates compulit, heterias inter se constitueret,
 inire societates: legibus constringere nouis atq; seueris sceleratorum hominum
 audaciam, ac presertim suppliciorum magnitudine. nam minori commisso deli-
 cto omnibus tormētis necabantur: leuiora ob peccata fustuario aut alia ignomi-
 nia penas ipsi dabant: & magnitudine pœnæ reliquis documēto erant, vt a sceler-
 re abstinerent. Procerum præterea volūtates à Rege erant alienatæ. honores &
 magistratus externis aut obscuris hominibus demandari conquerebantur: leges
 patrias inuerti: & qui earū custos erat, Iustitiæ Præfeti auctoritatem imminui.
 vectigalibus nõ modò plebem, sed ingenuos etiam & immunes homines oppri-
 mi. mortem subeundam potius, quàm iura libertatis paterentur eueri. Hæ com-
 munes querelæ erant. quemq; præterea, vti erat affectus animo, priuatim suis
 dolor vrebatur. Itaq; cum Barcinone Rex pecuniæ redigendæ causa, Bouaticum
 concedi in conuentu perijsset, Raymundus Folchius Vicecomes Cardonæ in-
 tercessit, obstinato animo, nisi Rex mutaret atq; ab ijs iniurijs abstineret, affir-
 mans se haudquaquam quieturum. Neq; destitisset, nisi alij proceres docuissent,
 quàm alieno tempore turbas concitaret. præstare tantisper differre, ne agendi
 occasio elaberetur. Catalaunorum exemplo Aragonij gens in tuenda libertate
 constantior, prouocandi erant. Cæsaraugustæ ea de causa conuentus habitus. ibi
 magna pars procerum regiæ voluntati restiterunt. Fernandus Sanctius Regis
 filius, & Simon Vrrea eius focer, se duces cõternatis præbuerunt: atq; secessione
 facta Alauonæ foedus inter se aduersus Regis potentiam iunxerunt. Res ad at-
 40 ma spectare videbatur. actum tamen annitentibus viris sanctis, vt iure potius
 ageretur. neq; Rex siue ex animo siue simulatè recusabat emendare, in quibus ea-
 tenus peccatum esset: haud ignarus, multitudinis impetus instar torrentis esse,
 violentos quidem, haud diuturnos tamen. Factis inducijs iudices in cõtrouersia
 dari,

dati, Episcopi Oscensis & Cæsaraugustanus. quorum prudentia non magis con-
 trouersia sedata, quàm Regis calliditate, omnia ferme pollicentis sese præstitu-
 rum, pro quibus proceres tumultuabantur. Tumultu sedato, copijsq; compara-
 tis, ad bellum itum est salutis anno millesimo ducentesimo sexagesimo quinto,
 1265 Alfonsus cum suis copijs Granatenses fines irrupit. Iacobus Murciae Regem si-
 bi impugnandum desumpsit. Omnia fuere opinione faciliora: nullam enim pau-
 lo insigniorem manum ex Africa venisse inuenio: qua de causa incertum, nisi
 quoddam Mauri socij dubij sunt, atque suspensæ ex fortuna fidei. Iacobus Rex per
 Valentinum tractum in Castellæ fines inuectus, Villenam Mauris abstulit: Ema-
 10 nueliq; Alfonsi Castellæ Regis fratri restituit genero suo. erat enim Constantia
 Iacobi filia Emanuéli iuncta. deinde Elda, Orcelis, Illicitani sub iugum missi,
 multaq; alia eo tractu oppida hostibus detracta, pars vi, deditioe pleraque. Ad
 hæc Stabero flumine transmissio, commeatus interceptus, qui duobus millibus
 iumentis cum iusto præsidio militari Murciae deferebatur. Interea Alfonsus
 Rex Granatenses impugnare, omniaque circum infesta reddere non desistebat.
 profusus vt de veteri fœdere instaurado nostros appellarent. Reges Iacobus & Al-
 fonsus, vt de belli summa coram deliberarent, ex composito Alcarassum propter
 loci commoditatem ad colloquium venerunt. affuit Regina Violantes, ex collo-
 quio ad arma discessum. Aragoniæ copiæ, vt erant à rebus omnibus paratæ, Or-
 20 celi Murciae promotæ mense Ianuario, anno millesimo ducentesimo sexagesi-
 mo sexto. Est ea vrbs in plano quidem sita, amœnissima regione, quam Stabe-
 rus amnis interfuit, & diductis riuis tum agros, tum urbem irriguam facit. ma-
 lis citreis consita. quidem est. sed nostra ætate bombycis præcipuus prouentus.
 & tunc multis munimentis septa. neq; amœnitate potius, quàm vsui belli cõsul-
 tum erat, validoque instructa militari præsidio: vnde minus terroris ab hoste
 erat, nostris suspicio, ne obsidio in longum tempus duceretur. Aliquot leuia præ-
 lia erumpentibus Mauris initio fuere, nostris semper prospera. neque diu fuit,
 cum Mauri & Aragonij Regis dexteritate illecti, & spe ipsi defensionis abie-
 cta urbem dederunt. Inter Alfonsum Regem, & Granatenses colloquio ad Al-
 30 calam Bensaydam inter eos habito, foedus interea in has leges ictum est: Gra-
 natensis Rex à fœdere Hudielis abscedito. Ducenta quinquaginta numerorum
 millia quotannis pendito, vt antea solitus erat. Contra, Guidixensis, & Malacita-
 nus reguli ab Alfonso deferuntur. Ijs nihilominus annuæ induciæ à Mauro
 dantur. Regi Murciae, si in potestatem venisset, vita donator. Fœdere constituto
 Alfonsus Murciae vrbs cernendæ studio, cum Iacobus rebus confectis in pa-
 triam discessisset, eo se citatò proripuit. ad S. Stephani oppidum Hudielis Mur-
 ciæ Rex obuiam factus, atq; ad Alfonsi pedes procumbens, fidem eius non vir-
 virtute magis, quàm clementia, & liberalitate præcipuam implorans, se errore
 lapsus, se amentia præcipitem, miseretur supplicis atque tantis malis domi-
 40 titi: ita receptus est, vt regio nomine abstineret, ijs agris contentus, qui ad susten-
 tandam vitam dati sunt. Regis nomen Mahomadi datum, eius Abenhuti fratri,
 quem ad Almeriam interfectum fuisse, superius dictum est: atque tertia tantum
 vectigalium parte retenta, reliqua in Castellæ fiscum inferre mandatum. Is hu-
 ius belli, vnde tantum terroris extiterat, finis fuit.

*Augusta venit in Hispaniam.
Cap. XVI.*

VO tempore Bætica & Contestani bello Maurico æstuabant, in reliqua Hispania tranquillitas erat, aut modicè laesita pars res miraculo proxima in tanta principatum multitudinem, tantaque procerum & populi libertate. Gonsaluus Iuanus Bazzanius principi loco inter Vascones, cum nuntium patriæ per publicas tabulas remisisset, more ijs temporibus usitato, in finibus Aragoniæ annuente Iacobo Rege extructa arce Boeta, inde finitimos Vasconum agros vexabat. Molestiam ex ijs rebus conceptam, ingenti populi lætitia mutauit spinei diadematis, quod Christi capiti fuerat impositum, pars non exigua in templi maximi Pompelonensis thesauros illata donum Ludouici Regis Sancti, cui Balduinus Constantinopolitanus Augustus senescente iam Francorum in ea vrbe potentia, & in magna pecuniæ difficultate id pignus accepti subsidij esse voluit, magna apud populares inuidia: quod res sua sanctitate eatenus intactas loco mouere non dubitasset. Magna id ferrum religione nostra etiam ætate visitur Lutetiæ, in regio Francorum sacello. Hæc in Hispania. Ex Italia autem afferebatur anno superiori Francorum armis Manfredum Regem regno vitæque spoliatum, Carolumque Ludouici Regis fratrem in eius locum subrogatum: quem Vrbanus prius, deinde Clemens eo nomine quartus Romani Pontifices ea spe in Italiam euocarant, regijsque insignibus aduenientem Romæ exornandum curarant. Ad Beneuentum acie dimicatum: vnoque & facili prælio Nortmannorum opes tot annos florentes ceciderunt. Quadraginta mille aureos ut nouus Rex penderet quotannis Romanæ ecclesiæ, mandatum est: atque ab imperij nomine abstineret, quamuis vltro esset delatum. Manfredi calamitate Iacobus, perinde ut æquum erat commotus animo, vix peracto Murciano bello, in extremam Catalauniam abiit: si quo modo Nortmannorum reliquijs opulari posset, regnumque ad se attrahere iure affinitatis cum Manfredo initæ suum. Alfonso Castellæ Rex interea Murcia rebus componendis, nouis colonijs deducendis, extruendisque tota ditioe arcibus præsidij causa erat intentus. Idonea e Castellæ multitudo tot vrbibus & oppidis incolendis non suppetebat. Catalauni in ea loca magno numero euocati sunt. Neque desistebat Guidixenses & Malacitanos contra leges fœderis occultè subleuare. Quod ut expostularet, præfensque conquereretur fœdus ab Alfonso violatum, Rex Granatæ Murcia venit: & responso accepto haud satis æquo amplius alienatus discessit. quam occasionem nonnulli proceres arripientes Alfonso pridem in fens, cum Mauro clam collocuti, ipsum ad bellum capessendum incitarunt. consilij princeps Nunnius Gósaluus Lara magno vir ingenio, magnisq; opibus & clientelis. Nunnium patrem Ioannemq; fratrem multis abs Rege iniurijs violatos obtendebatur: vnde nouorum motuum materia parata, cum pacem diuturnam sibi Rex polliceretur, & venturi securus Villam regiam abiisset, ut surgentis magnis operibus oppidi moles & elegantiam præfens videret. Inde in Galliam missi legati,

legati anno millesimo ducetesimo sexagesimo septimo ad Ludouicum Regem Sanctum, filiam expetitam, cui Blanca nomen, in Ferdinandi filij coniugium. Ipse Victoriam concessit: quo cum mutui colloquij causa Rex Angliæ per legatos reuocaret, venturum se quam primum promittens, ut de rebus magnis coram statuerent. Is, qua de causa incertum, sed veniendi tamen aut facultatem, aut voluntatem non habuit. Eduardus filius maior missus est. quo iam tempore se Burgos Alfonso retulerat. & coniunctis ferme diebus Constantinopolitana Augusta domo profuga, imperioque pulsa ad Regem venit. Balduinus eius vir, & Iustinianus Patriarcha Michaelis Palæologi armis Græcia pulsi, à Sultano Aegypti intercepti in fuga erant scilicet. vxor Augusta de viri liberatione sollicita, argenti pondo viginti millia redemptionis pretium pacta, Romanum Pontificem & Regem Galliæ adiuerat. postremo Burgos appulsa, anno huius seculi sexagesimo octauo, cum tertiam tantum pretij partem abs Rege peteret, integrum argenti pondus accepit, insigni potius atque ambitiosa, quam prudenti liberalitate, in tanta ærarij difficultate. proceres id præcipue in Alfonso actionibus accusabant: quod subsidia reipublicæ inani laudis studio prodegisset. & commotis semel animis sinistrè accipiuntur, etiam quæ rectè facta sunt. Huius narrationis quidam scriptores fidem eleuant: negantque Balduinum à Sultano Aegypti captum. Nostrarum nobis historiarum consentiens auctoritas potior fuit: tamen non ignoramus pleraque sæpe supra verum famæ prædicatione augeri. Illud fertur, Sanctium Archipræsulem Toletanum hoc anno defunctum. alij quarto anno ante putant, argumento diplomatis Calatrauz militibus publicè dati Era millesima trecentesima secunda, die Octobris septimodecimo: vnde Toletanam ecclesiam rectore vacuam confirmant: conuincuntque, nisi sint numeri vitiosi. In eius certè locum Iacobi Aragonij Regis filium Sanctium nomine substitutum, quæstionis non est: venisseque Toletum per hæc tempora, ut mox erit explicandum.

Iacobus Aragonia Rex Toletum venit. Cap. XVII.

ER idem tempus res Italiæ in maximo motu erant, Corradino Sueuo paterna regna armis aduersus Pontificum interdicta repente. Fridericus Austriæ Dux, Henricus Castellæ Regis frater Roma, vbi Prætor erat (generis id nobilitati potius quam meritis proprijs datum erat) Gibellini tota Italia exciti Corradinum secuti sunt. In Marsis ad Fucinum lacum Carolo nouo Rege obuiam facto collata signa. vicere Franci, arte magis quam vera virtute. Fridericus & Henricus in acie capti: Corradinus in fuga. de Corradino & Friderico dicta causa supplicium est sumptum: nouo & crudeli exemplo, tantos viros quibus anceps prælij fortuna pepercerat, post pugnam in iudicio capite poenas dare. Aragonia interea leui motu agitabatur, Gerardo Cabrera de Vrgeliæ comitatu contentente, cum Aluari fratris nuper defuncti filios nothos esse accusaret. puerorum imbecillitatem Raymundus Folchius eorum auunculus alijque viri principes commiseratione ætatis, aut alia necessitudine deuincti tuendam susceperunt.

Iacobus Gerardi causam probare visus est, iura sua in Regem ipsum transferentis, nam viribus diffidebat. Rex Granatensis Guidixenses & Malacitanos impugnare pergebat, tum iure suo, tum beneficio foederis nuper cum Alfonso iuncti: cui quod hostes clam subleuaret, barbarus insensus erat. Nunnus Lara & Lupus Harus Regi suo irati faces subdebant Mauro, polliciti si bellum instauraret, sese palam ad eum transituros, multosque alios proceres à Rege pernicus alienatos. Hæc rumoribus & fama, quam nihil rei magnæ fugit, iactabantur. testibus comprobari non poterant. Re ergo necessaria compulsus Rex in Baticam abiit. Itaque inuenio Hispali hoc anno, tertio Kalend. Augusti litteras abs Rege datas, quibus Vergaram Guipuscoæ oppidum ad Deum fluuiam amplificatum, veteri Sancti Petri Ariznoæ appellatione murata, municipij iure donauit. Baticæ rebus utcumque compositis, adula iam hyeme, retro referre pedem compulsus est, ut Iacobum Regem venientem exciperet, quem Sanctij filij preces Toletum ut veniret adegerant: ut quoniam ipsis diebus quibus Christi Dei natalis memoria recurrit, sacris primùm operari parabat, publicæ lætitiæ interesset. ad Hortæ cœnobium Alfonso processit: socrumque honoris causa in urbem deduxit. vbi die dicta Sanctius diuina hostia solenni sacrificauit ritu. Rex vterque, Regina soror, Ferdinandus Princeps celebrantem cohonestarunt. dies octo Toleti consumpti. neque amplius Aragonius Rex detineri potuit: cum belli Hierosolymitani quamprimum suscipiendi studio arderet extrema ætate senex, neque sibi parcens, neque domestica negotia, quibus erat implicitus multis & magnis, curans præ studio nominis Christiani amplificandi, veteremque gentis gloriam, quæ obscurata esse videbatur, in Syria illustrandi. vir magnus, dignusque cui melior in eo fortuna contigisset.

Aragonius ad bellum sacrum profectus. Cap. XVIII.

AD extremum malorum ventum erat in Syria, regnumque maiorum virtute constitutum, nostrorum ignauia & cessatione collapsum erat: dum Principes ferrum inter se stringunt, commoda publica religionis dedecus priuatis cupiditatibus posthabent. Virtutis indoles, qua res tantæ perfectæ erant, consenuerat, rerum humanarum inconstantia: & quoniam toties irritò conatu Principum, qui re Christiana subleuanda: eò cateruatim mari terraque sæpe commigrarunt, superioribus annis id bellum erat tentatum. Noua nunc se occasio melioris fortunæ ostentabat: quæ vno ferme tempore Hispaniam, Angliam & Galliam ad arma repetenda exciuit. Tartari ex ea Scythiæ parte profecti, ut quidam disputant, vbi olim Tractaros Plinius collocauit, cum Armenijs societate armorum iuncta, eam Syriæ partem, quam Saraceni obtinebant, armis inuaserant: magna primùm apud nostros spe pristinarum opum recuperandarum, euentu deinde nullo. Fuerant ab Innocentio quarto, quo tempore Lugduni generales conuentus agitabat, concionatores quatuor è sacro Dominici ordine, cuius ea tempestate celebris fama erat, ad Tartaros amandati: si gens horridò cultu, bello dedita, nulla aut præpostera religione, imbui posset Christiana. vsq;

eò ea

eò ea diligentia profectum, ut barbari mitiores effecti nobis præ cæteris beneuellent. Rex eorum, quem Chamum vulgò vocabant, hoc est Regem Regum, Europæ Principes missis circunquaq; legatis ad arma capeßenda excitare non desisteat, propemodum conuicio: cum Christiani nominis gloriam negligere viderentur. Id superioribus annis factitatum est, neq; consequentibus intermissum. hoc autem tempore maiori conatu, ac nominatim ad Aragonium Regem cum Alarico ciue Perpiniaco, quem Rex antea alia legatione prouocatus ad Tartaros miserat, noui legati venerunt, sui Regis nomine omnia pollicentes, si quidem arma induere viresq; conferre induceret in animum. & legati quidem Barcinone substiterunt: Alaricus autem Toletum progressus, in conuentu Principum visa à se & totius legationis summam explicuit. Ea oratione Principum qui aderant animi non vno modo affecti sunt. Iacobus ad bellum incitatus est, id ætatis homo: Alfonso gener, & Regina, Græcorum dubiam fidem, Tartarorum immanitatem excusantes omnibus precibus, quibus lacrymæ addebantur, à bello detertere conati sunt. vicit tamen Iacobi constantia, cum negaret pace domi parta fas esse otio se dare: aut vitæ paulò post interituræ parcere, in tanto discrimine nominis Christiani. Alfonso, quoniam ita deliberatum erat, centum aureorum millia in belli sumptus promisit. proceres Castellæ nonnulli, in his Magister militiæ diui Iacobi, & promagister Hospitalis Gonçaluus Pereira, se comites obtulerunt. Valentiam itum: vbi Tartarorum legatos Rex audiuit. præterea à Palæologo Imperatore legatum alium, comitatum si proficisceretur, affatim pollicentem. Barcinone valida classis comparabatur, milite & rebus omnibus instructa. Priusquam proficisceretur, Violantis filix rogatu inde Hortam cœnobium repetijt, filijsq; & nepotibus vale dicto, neque preces admittens quibus ab incepto deterrebat, ad classem redijt: in qua triginta onerariæ naues, & aliquot præterea triremes erant. pridie Nonas Septembris die Mercurij anno millesimo ducetesimo sexagesimo nono, votis ritè nuncupatis è littore soluit, incommodo sanè anni tempore, atque procellis obnoxio. Itaq; cum triduo in Balearum minorem peruentum esset, priusquam portum tenere potuissent, fœda ventorum tempestate disiecti, alia alij littora tenuerunt. Rex ad Aquas Sextias appulsus vento reflante in Agathensem sinum reiectus est. nonnullæ naues, quæ cursum tenere potuerunt, ad Acrem Palestinæ oppidum nauigatione peruenerunt. in his Ferdinandi Sanctij naues Regis filij. Rex suorum cohortationibus fractus Mompellerij se ex maris iactatione paucos dies refecit: atque propositi pertæsus, cui superi aduersari videbantur rebus humanis irati, tametsi talium cõtemptor ut fortuitorum, in Catalauniam redijt, nullo maiori opere præterio. In Castella Alfonso Rex Lugrunium vsque processerat, comitante Eduardo Regis Angliæ filio, nurui obuiam: quæ pactis nuptijs in Gallia, ad sponsum per fines Vasconum veniebat. nuptiæ Burgis celebratæ, apparatu post memoriam hominum maximo & celeberrimo. Iacobus Aragonius Rex sponsi auus, Alfonso Regis inuitatu & Petrus Iacobi maior filius interfuere. Eduardus Anglicanæ iuuentutis Princeps, Rex Granatæ, Alfonso ipse Rex eiusque fratres & filij, atque patruus Alfonso Molinæ regulus. ex Italia, Galliaque atque Hispania plerique proceres conuenerunt. in his Guillelmus Mon-

St 4 tis

tis Ferrati Marchio. His nuptijs illud prouidebatur, vt Ludouicus Rex suo & filiorum nomine iure decederet: quod in Castellæ regnum obtinere credebatur, Blancę filius, quæ Henrici Regis soror fuerat natu maxima. solenni peracta Iacobum socerum Alfonsus officij causa Turiasonem vsque deduxit.

Ludouicus Rex Gallia decessit. Cap. XI X.

ANGLI Francique suscepta sacra expeditione, aliquanto longius in opere quam Aragonij processere, sed nihilo tamen meliori exitu: nisi quod foedere inter vtranque gentem ea de causa facto, Lutetia in frequenti Principum conuentu veteres controuersie sublatæ sunt. is fructus vel maximus tantarum molitionum fuit, finesque vtriusque ditionis in Gallia inter Francos & Anglos communi consensu descripti: ea potissimum lege, vt dum Rex Sanctus Tunetum oppugnaret, quod hortatu Caroli fratris ire contendebat, Afros Italiae semper infestos, Siciliae & Prouinciæ Phocænsi formidabiles disputantis, primum euertendos esse: Anglus classe comparata Syriam perdomaret. Eduardus Angliæ iuuentutis Princeps vt conuenerat, Hispaniæ atq; Italiae littora cum valida classe legens, ad Ptolemaidem copias exposuit, in ipsis initijs à supremo vite periculo numinis opere seruatus. in cubiculo enim percussor eum adortus, vnum atque alterum vulnus inflixit. Insidiator in vestigio trucidatus est. sceleris præcipuus auctor ne tum quidem cognosci potuit. assassines gentem in pericula promptam fama tenuit. Rex Sanctus cum tribus filijs Kalen. Martij salutis anno millesimo ducesimo septuagesimo Masilia soluit. Theobaldus Vasconum Rex Henrico fratre ad regni procurationem relicto, religionis promouendæ, virtutisque ostendendæ cupidus, Regem socerum comitatus est. Immitte & turbidum cælum nauigantibus fuit. Tunetum appulsa classe oppugnari cœpta. acie victi semel atque iterum barbari, cum vrbe se continerent ad sextum mensem obsidio tenuit. quo tempore maligni sideris vi exorta pestis multos consumpsit. in his Ioannes Ludouici Regis filius prior aliquanto, ipseque Rex ad octauum Kalend. Septembris profluuio decessit. Cum insigni ignominia discessum ex Africa esset, vsque adeo vires nostrorum & animi conciderant, ni Caroli Siciliae Regis superuentu confirmati essent. Cum barbaris ea lege foedus ictum est, vt quadraginta milia aureorum Carolo ipsi & posteris quotannis penderet: ex quanto tributo Siculus Romanæ ecclesiæ erat obnoxius. Drepani in extrema Sicilia, quo se ex Africa contulerunt, Theobaldus Rex ad quintum Decembris diem obiit. ea necessitas belli sacri ommittendi, quod toties infeliciter erat tentatum, & patriæ repetendæ fuit. Ludouici Regis viscera ad Montem regalem in Sicilia, corpus in D. Dionysij prope Lutetiam sepultum. Theobaldi Regis corpus odoribus differtum Peruini Campaniæ vrbe in Gallia, in maiorum sepulera illatum est. vxor Elisabetha consequenti anno Aprilis vigesimo septimo die, quinto Kal. Maij, Hieræ in prouincia Phocænsi defuncta est. corpus in Barra monasterio compositum. inferiæ ex Christiano ritu omnibus magnificè factæ. Ad Castellam reuertamur.

Procerum

Procerum in Alfonsum Regem coniuratio. Cap. XI X.

ALFONSI Regis animus vno tempore multiplici cura suspensus erat. ardebat in primis cupiditate Germanici imperij cernendi, ad quod multorum litteris, & conuitio propemodum erat euocatus. regni proceres erant animis alienati. nocebant asperi mores, & nimia seueritas, cui assueti non erant. præterea rumor afferebatur, bellum ex Africa instare: maiorique quàm vnquam apparatu copias comparari: tametsi Petrus Martinus maris Præfectus, (Almirantum vocant) Gadianos Mauros inopinantes oppresserat anno superiori. vrbem, & insulam præsidij obtinere difficile erat. itaque Marrocio Regi relicta, in cuius ditione antea fuerat, ea barbari promerendi occasio quæ sita est scilicet. Ab Alfonso Lusitano Rege, Dionysius filius octo natus annos ad auum Castellæ Regem amandatus est, vt regno Lusitano immunitatem impetraret. Actum de ea re in Principum conuentu: & ceteris aut tacentibus, aut etiam conuiuentibus, cum Regum voluntati repugnare tutum non sit, Nunnius Gonsaluus Lara coniurationis princeps refragari est ausus. negabat regni maiestatem quouis prætextu, multo minus in pueri gratiam imminui æquum videri. Vicit in concilio Regis sententia, vt Lusitania immunis esset: & Nunnij tamen libertas in Regis animum altius descendit, quàm quisquam existimaret: & ad alias offensiones adiuncta effecit, vt Nunnius, Harus, & Philippus Regis frater exitialia consilia reipublicæ Regique agitare non dubitarent: & quoniam viribus non satis fidebant, externa præsidia comparanda decernerent. Itaque dum in bello sacro Theobaldus districtus erat, à Philippo Henricus Vasconum procurator, coram de iungendo cum ijs proceribus foedere appellatus est. Cautior ille, ne belli grauisissimi molem ad se attraheret, fratris absentiam excusauit. proceres ea spe depulsi Reges alios Lusitanum, Granatensem, ipsumque; adeo Marrocium Imperatorem per litteras, vt vires iungerent, bellumque Castellæ inferrent, sollicitarunt cæco impetu in vindictam præcipites. Erat Alfonso sublime ingenium, sed incautum, superbæ aures, lingua petulans, litteris potius, quàm ciuilibus artibus instructus: dumque cælum considerat, obseruatque astra, terram amisit. Is re prodita indicio Ferdinandi Peresij, quem coniurati in partes attrahere conati erant, concussa mente, ac periculi magnitudinem tandem considerans, ad eos motus pacandos sese totum conuertit. Murciaque vbi tunc agebat ad proceres, qui Palentiæ conuentus agitabant in noui belli curam intenti, Henricum Aranam legat, si quomodo possent agendi dexteritate ab ea mente deduci. ipse & Regina vxor Valentiam profecti cum Iacobo Rege de rebus omnibus consilia communicarunt. Iacobus vt erat à multo vsu callidus, quo tempore ad Ferdinandi nuptias Burgos venerat, prouisa, quæ imminebat, tempestate ex alienatione Principum, Alfonsum grauisissimis verbis castigat: dederatque præcepta. Vt à subditis amari, quàm timeri mallet. Reipublicæ salutem in ciuium beneuolentia esse: exitium in odio. Omnes regni ordines sibi conciliare, fore salutare: si minus id posset Præsules & plebem in primis complecteretur, quos procerum insolentiæ opponeret. De nullo occultè supplicium sumeret, formidinis

Si 5 indi-

indicio maiestatis dedecore. Qui enim in alteram partem decernit inaudita
caussa, ius licet decernat, iniuriam tamen facit. Hæc fermè vitia in Alfonso cul-
pabantur: quæ si opportunè euulsa essent, magnis calamitatibus respublica fuis-
set liberata. eo Regum colloquio nihil præterea rei magnæ gestum est. rursusq;
Alfonfus ad Regem socerum Alicantem proficisci vertente anno necesse ha-
huit, obtestatum vt Aragonios proceres in officio contineret, ne cum rebelli-
bus, vt facere parabant, foedus iungerent: & quoniam Granatensis Guidixenses,
& Malacitanos bello vexare pergebat, vtrius opitulari æquius foret consilium
daret. Censuit Iacobus veteri foedere standum, neque vltro Granatenses illato
bello irritandos videri. Aranzæ legatione nihil profectum est: & Rex Granatæ
procerum impulsu, violato foedere prior in fines Christianorum irrupit, finiti-
mos agros vrere atq; depopulari pergens. aderat ex Africa equitum manus: quos
Iacobus Abeniuzephus præmiserat. His rebus nunciatis, Alfonso Ferdinando
filio, qui tunc Hispali morabatur in noui belli curam intentus, per litteras man-
dat, vt copijs omnibus in Granatensem Regem feratur. ipse Burgos profectus
est: si quo modo rebellium animi sanari possent, in ea vrbe conuentus agitati ex
vniuersa ditione: ac nominatim rebelles euocati fide publica: & quo tutior esset
accessus, loco extra urbem designato in regio xenodochio. Regis & procerum
colloquijs, quæ non vno loco sunt habita, amplius exacerbari voluntates vise
sunt: prorsus vt fide abiurata qua Regi obstricti erant, Granatam frequentes
abierint, eius seculi anno septuagesimo secundo: Nunnius, Harus, Philippus
tria coniurationis capita. præterea Ferdinandus Castrius, Lupus Mendozius,
Egidius Roa, Rodericus Saldania. ex minori nobilitate alij, quorum numerus
iniri vix potest. In ipso discessu oppida incensa, agri vastati, omniaque hostilis
animi exempla edita sunt. Rex Toletum magnis itineribus, deinde in Oretanos
Almagrum contendit, quia nondum desperabat proceres sanari posse, Regem-
que Granatæ nouo foedere conciliari, in eam potissimum curam incumbens, &
si minus succederet, bellum omnibus viribus supremoque conatu illaturus.

Noni Aragonia motus. Cap. XXI.

VO hæc tempore in Castella gerebantur, Philippus Galliarum Rex
qui Ludouico patri successerat, nouis principatibus augebatur. Al-
fonso patruo, qui Pietatiensis & Tolosanus Comes erat, & Ioanna
eius vxore sine prole per idem tempus defunctis. neq; multo post
Fuxensis Comes Rogerius Bernardus ditione spoliatus est, non
alia maiori de causa, quàm quod magistratibus regijs parere aliquando recu-
sasset. Ea res Aragonia arma, quoniam in Iacobi fide Fuxensis ditionis pars
erat, in Gallos concitata quidem: sed Iacobi tamen prudentia sedata sunt. præ-
sertim cum noui, atque intestini tumultus metus instaret. Petrus Aragonij iu-
stus filius Ferdinando Sanctio fratri suo ex impari matre, insensus erat:
quod quo tempore ex Syria redijt, à Carolo Rege Neapolitano eximie cultus,
cum eo exitialia rei publicæ consilia communicasset. Erat Ferdinandus Burria-
næ: quo loco Petrus cum manu militari postquam in edes factò impetu irrupit,
fratrem

fratrem locis omnibus quærere, scrutari latebras, clausa effringere, strepitu &
tumultu omnia miscere. cum interim Ferdinandus & Alfonso Vrræ vxor sese
occultè periculo subduxissent. Hæc initia magnorum motuum fuere, & regni
proceres fratrum simultatem suam occasione facientes, in duas factiones
distracti sunt: tanta obstinatione, vt viribus auctis Regi ipsi bellum indice-
rent haud vllò operæpretio, nisi quòd Cardonæ Vicecomes, alijque proce-
res partibus infecti, ditione spoliati sunt. Ferdinandus Sanctius Regis filius
ad Pomariam arcem obsessus à fratre, atque in potestatem redactus, in præ-
terfluentis Cingæ vortices præcipitatus perijt, fama ancipite iure ne an in-
iuria. Duce certè sublato cæteri quieuerunt. hic parricidij fructus fuit. verum
Ferdinandi mors tertio post anno contigit. reliquit filium in minori ætate
Philippum nomine, ad quem gens Castria generis originem refert. Rogerius
Lauria in agro Valentino Rahello & Abricato prædijs donatus abs Rege est:
operæ merces, quòd ex vltima Italia Constantiam nurum esset secutus: magno
deinceps vir ingenio, summusque Dux præsertim mari futurus. Cum Valco-
num Rege Henrico, qui fratri sine prole defuncto successerat, & cum quo Ara-
gonijs similitates erant ob interceptum iniuria regnum, in multos annos in-
ducia pactæ sunt. Iacobus Rex in tanta suorum ad arma consternatione, tan-
tisq; dissidijs providebat, ne pars altera Vasconibus iuncta, negotium facef-
feret, facilitate consensu ad bellum quàm ad pacem concordiamque. & maior
cogitatio pectori infederat vires in Mauros vertendi: vnde sæua tempestas His-
paniæ imminere, nisi opportunè occurreretur, prudentibus videbatur.

Alfonfus Rex ad imperium capeffendum proficiscitur.

Caput. XXI.

REBATE Alfonso cupiditate Germaniam ad eundem impe-
rij infulas coronamque suscepturus: eo maiori studio & festina-
tione, quòd auctore Gregorio decimo Romano Pontifice Germa-
niæ proceres malorum pertæsi, quæ interregni tempore multa &
grauissima atque diuturna erant perpessi, nouam electionem
adornabant Alfonso prætermisso, Richardo pridem defuncto. Eo nuncio per-
cussus Rex, vt par erat, priorem tarditatem noua festinatione compensare vo-
lens, haudquaquam opportunè in vnam ad eundem Germaniæ curam cœpit in-
cumbere. Prudentibus tranquillitatis & rei publicæ cura præferenda videba-
tur. leuissimus quisque & futuri improvidus, spe vana tumens, ad profectio-
nem hortabatur. nec deerant qui ambitione stolidi, arma, equos, alia belli sub-
sidia comparanda prædicarent, quasi hostes subiugaturi. ab alijs, id ipsum quod
paranti profectioem tot aduersa ante contigissent, in prodigium & omen
mali successus vertebatur. Alfonso natura cunctator. rationes regni impeditæ.
& si aliquam honestam speciem nactus esset, destituras dedecoris metu expe-
ditionem parat, quacunque conditione Granatenses & proceres ad foedus at-
trahere satagens. In eam curam intento Rege Alhamarus Granatæ Rex, salu-
tis anno millesimo ducentesimo septuagesimo tertio inchoante, diem obiit,
homo

homo audax, callidus, promptus, & rebus nostris infensus maximè. Nata de
 successione controuersia. vicit tamen ea pars, vnde Castellæ proceres perfu-
 gæ steterunt: regni que insigne Mahomadi datum est, cognomento Miralmu-
 tio Leminio, defuncti maiori filio. Hunc quamuis à rebus nostris vltro ab-
 horrentem, & à plerisque ad bellum concitatum, cum noui regni opes nuta-
 rent, ad concordiam ineundam procliuem Alfonsus conciliari posse spera-
 bat. Nonnulli præterea proceres ad meliora consilia animos reuocabant: ac
 nominatim Fernandus Castrius, & Rodericus Saldania fide publica Abulam,
 vbi conuentus regni agebantur, ad Regem venire. Ipso tempore quo in Ger-
 mania festinatis imperij comitijs, Rodulfus Ausburgensis Comes, consen-
 10 tienti procerum suffragio ad imperium vocatus est, exiguo quidem censu, an-
 gustoque principatu, cæterum generis nobilitatem ad veteres Francorum Re-
 ges referens, & virtutum indole clarissimus. Aderant Franconofurti Alfon-
 si legati. verum eorum intercessione nihil effectum est, priori beneuolentia,
 qua Alfonsum complexi erant, publica inuidia mutata. Is soluto Abulensi
 conuentu, Requenam abierat: vt socero Rege conuento de bello Maurico
 consilia conferret. ibi labore itineris, an animi tædio morbo tentatus est
 haud leui. & quoniam cætera non procedebant, ipsaque festinatio tarda vide-
 batur, optimum fore visum est, extremam pacis spem tentare Reginæ ope-
 ra, Sanctijque Primatis auctoritate: qui vt in eam curam incumberent, Cor-
 20 dubam continuò amandati sunt. Ad Pontificem Gregorium decimum Aima-
 rus ex Dominicano ordine, qui postmodum Abulensis Episcopus fuit, & Fer-
 dinandus Zamora canonicus Abulensis regij scrinij Præfectus legati Vrbe
 veteri, vbi tunc Pontifex erat, dato senatu caussas explicuerunt, ob quas Ro-
 dulfus electionem vitiosam esse crederent. Non debere Pontificem eorum dictis
 moueri, qui eius auribus insidiando, alienam gratiam captarent: sed medium
 se gerendo, vt sacrosanctæ, quam gerebat, personæ ratio postulabat, ab vtrif-
 que inire gratiam Urbani & Clementis exemplo: qui exæquato honore ne
 alterutris præiudicarent, Richardum & Alfonsum Romanorum Regis appel-
 latione exornarant. Ea legatione nihil profectum est, cum tam diuturnæ mo-
 30 ræ tædium cepisset. Fredulus tantum Lugduno, vbi consequenti anno mille-
 simo ducentesimo septuagesimo quarto, præsentis Pontifice conuentus Episco-
 porum generales sunt habiti, disciplinæ ecclesiasticæ resarciendæ, belli sacri
 instaurandi, ecclesiæ Græcæ cum Latina conciliandæ cura studioque, ad Al-
 fonsum legatus, ecclesiasticorum reddituum decumas in bellum Mauricum
 Pontificis nomine est pollicitus, modò ab inani obtinendi imperij ambitio-
 ne speque animum auerteret. Externa imperia appetendo, ecclesiæ pacem
 pulcherrimè stantem, turbare iniquum videri. Interea Henricus Vasconum
 Rex à multa sagina grauis foedusque Pompelone obiit ad vndecimum Kalen-
 Augusti. ex vxore Ioanna, Roberto Artesiæ Comite Ludouici Regis Sancti
 40 fratre genita, filiam Ioannam reliquit vix triennem: sed hæredem tamen sa-
 cramento procerum prius, deinde patris testamento designatam. vnde noua
 dissidiorum materia, regni que Vasconum ad Francos translatio. Freduli le-
 gatio non ingrata extitit: seque Alfonsus in Pontificis potestate futurum re-
 spondit,

spondit, illiusque arbitrio vniuersam controuersiam permissurum. Ergo Pon-
 tifex nihil vltra moratus, Rodulfi electionem (nam eatenus in Alfonsi gra-
 tiam distulerat) in publico conuentu ratam habuit octauo Idus Septembris.
 moxque ad omnes Principes litteræ datæ in eam sententiam: ipsique Rodul-
 fo, vt quamprimum in Italiam ad coronam suscipiendam festinaret manda-
 tum. Ad conuentus Lugdunenses Iacobus Aragoniæ Rex profectus est extre-
 ma ætate homo, decoris audus. inde tamen haud villo magno operæpretio re-
 diit in patriam non obscure iratus Pontifici, quòd ipsius capiti regni coro-
 nam imponere recusasset: nisi vectigali persoluto, quod Petrus ipsius pater,
 10 quo tempore Romæ coronam susceperat, pendere quotannis pactus erat. Ia-
 cobo Regi indignum videbatur, regnum maiorum virtute partum cuiquam
 externo Principi esse vectigale. Interea Rex Granatæ & proceres ad officium
 Reginæ diligentia reuocati sunt. & proceribus quidem pacandis omnia quæ
 flagitabant promissa sunt. Regi autem Granatæ quotannis mandatum trecen-
 ta millia aureos in regium fiscum inferre: magnumque in præsentis auri pon-
 dus multæ nomine repræsentare. Guidixensibus & Malacitanis, quoniam
 in fide Alfonsi erant, eo agente induciæ annuæ datæ sunt. Insignem ea æta-
 te virum Hispania vidit Gonsaluum Atiensam Regi intimum: cuius potissi-
 mum diligentia & ingenij dexteritate id foedus est pactum. Granatæ Rex
 20 & proceres Corduba, deducente Ferdinando Principe, qui rebus omnibus in-
 terfuit, Hispalim profecti ab Alfonso Rege benignè accepti sunt: ex compa-
 ratione vtriusque temporis obsequium cum securitate, quàm contumaciam
 cum pernicie præferendum esse iudicantes. Mox vno tempore Castellæ ar-
 ma Ferdinando ductore iussu patris, in Vascones mota sunt. & Iacobus Ara-
 gonijs Rex Petrum filium maiorem, in quem eius regni iura transtulerat, ad
 occupandam procerum gratiam, quoniam in Aragonios proniores erant, di-
 misit. neque Aragoniæ artes, neque Castellæ vires ex sententia processerunt,
 cum Regina vidua in Galliam ad Regis patruelis præsidium cum filia, vim ve-
 rita in tanta temporum colluione profugisset. Ferdinandus tantum armis
 30 Viana tentata, inde repulsus propter loci firmitatem & obsessorum virtutem,
 Mendauiam & alia minora oppida in potestatem redegit. omnia difficiliora
 opinione fuerunt: tametsi nullus iustus exercitus obuiam Ferdinando proces-
 sit: quod maiorem afferebat moram. & eius regni rationes ita erant contur-
 batæ, vt in vnam defendendæ reipublicæ voluntatem proceres infecti parti-
 bus conspirare non possent. Plurimi Aragonijs fauebant, ac præsertim Ar-
 mengaudus Præsul Pompelonensis, & Petrus Sanctius Montacutus, vir prima-
 rius regni que procurator. Petro Aragonio ad vtriusque regni fines Solum
 oppidum progresso, cum regnum ex Sanctij Regis adoptione, & ex alijs vetu-
 stioribus tabulis sibi deberi contenderet, & quadraginta millia argenti pondo
 40 exigeret non ita pridem à Theobaldo Rege pacta: re multum deliberata, con-
 sensu procerum, puella regni hæres desponsa est absens: regni que possessio
 dotis nomine pacta: si minus id contingeret, ad centum quadraginta millia ar-
 genti pondo in belli sumptus aduersus Castellæ vires, & conatum in inferen-
 di belli proposito perstantis. atq; hæc mensè Nouembri Oliti constituta sunt.

Quo

Quo tempore Alfonso Rex in Gallicam profectioem toto animo incumbens regni conuentus Tolēti agitabat, vt rebus compositis sese in viam daret. Ferdinando filio vniuersi regni procuratio commendata est. proceres alij alia curare iussi. plurima auctoritas Nunnio Laræ, quem regni limitibus aduersus Mauros si se commouerent, præficiendum iudicauit. id blandimentum facti iosis promerendis abs Rege datum est. Sub anni finem conuentu soluto Rex, Regina, filij minores, Emanuel Regis frater iter ingressi. omnia ad decorem imperij composita: eoque lentiori agmine Valentiam itum est. Inde Dertusam atque Tarraconem: vbi Iacobus Aragonius Barcinone profectus aduenientes excepit. Barcinone natalem Christi diem celebrarunt, inchoante iam anno 10
 1275 M. ducentesimo septuagesimo quinto. Raymundi Pennafortij ex Dominicano ordine per eos dies defuncti, in ea vrbe funus vtriusq; Regis præsentia cohonestatum est, insignis pietate eruditioneque viri. Ipso anno Pelagius Correa D. Iacobi Magister extinctus est, annis grauis, omni laudum genere bello paceque clarissimus. corpus Talaueræ in D. Iacobi, vti frequens hominum in eo oppido opinio est, compositum. alij Tudix malunt: quam ipse ædem ad Marianorum montium radices D. Mariæ nomine sacram à fundamentis extruxerat, victoriæ monumentum: quam superioribus annis de Mauris retulit, eo loco nobilissimam. Sole etiam à cursu retento: quo dies longior, & maior esset hostium fugientium strages. sic vulgò iactatum. Sensibus ancipiti prælio atque 20
 inter metum & fiduciam conturbatis, tempus metiri quæ vacet? hora vna multarum instar est præ cupiditate, festinatione, curaque. multa præterea in periculo creduntur facile, finguntur impunè. Alfonso conatus Rex focer non satis probabat, multisque verbis eum deterrere est conatus: cum causa diiudicata Pontificem mutaturum nulla spes esset. neque tantis laboribus adepturus videbatur, amplius quàm vt acceptæ ignominie deformis testis apud exterarum nationes viseretur. monita sapienter Alfonso obstinatio discussit. Itaque vxore & filijs Perpiniæ relictis, ad Belcaïrum prouinciæ Phocæensis oppidum Rhodano præterfluente nobile, præcipuaq; amœnitate, vt conuenerat, Pontificem 30
 Romanum primo vere adiit, dimisso quidem Lugdunensi Episcoporum conuentu, sed in Gallia tamen morantem eatenus. Ibi die dicta coram Pontifice
 37 & Patribus, qui eum erant secuti, hac sententia orationem habuit. Si aliquo
 38 meo studio & diligentia imperium obtinuissem, egregium mihi erat tot præ-
 39 termisissis Principibus in externum hominem voluntates Germaniæ conspi-
 40 rasse. nunc Dei hominumque consensu datum honorem retinere, quis iure re-
 41 prehendat? cum turpe potius sit, diuina dona tueri non posse: atque in amore
 42 non respondere ijs à quibus fueris prouocatus. Quò grauiori doloris sensu
 43 conficiat necesse est, cum paucorum fraudibus audiam, Germaniæ proceres
 44 (ô homines in fide parum constantes) circumuentos, in noui Principis ele-
 45 ctionem conspirasse nobis inauditis, nondum diiudicata causa nostra. In qua,
 46 si quod dubium olim fuit, sublato æmulo sublatum esse oportuit. Neque fraudi
 47 esse debuit, hætenus profectioem nostram esse dilatam: quod quidam cun-
 48 ctationem & segnitiam interpretantur. cum verius tranquillitatis studium fue-
 49 rit, dum quorundam mentes à nobis auersas sanare satagimus: & syncerus re-
 50 ligionis

ligionis amor, dum regni rationibus consulimus, barbarorum irruptionibus
 1 obnoxij. Nunc filio in patria relicto, geminæ iam prolis patre, imperium te
 2 auspice atque adiutore Gregori Pontifex maxime, capellemus, inane quidem
 3 & sine prouentu nomen: sed publicum Hispaniæ decus respicere, nostramque
 4 ignominiam procurare cogimur. quod vtinam sine armis præstare possimus.
 5 alioqui quodcunque periculum retinendi honoris studio subire est animus.
 6 Mihi neque maius quidquam neque carius, vestra Patres auctoritate in terris
 7 est. à primis annis ita mores conformaui, vt ab optimo quoque probarer, & fa-
 8 mam benefactis extenderem. his actionibus nullo ambitu prioribus Pontifi-
 9 cibus placui. ob easdem artes ad imperium sum euocatus. graue sit, neque feren-
 10 da ignominia, in hoc ætatis flexu, quæ iuuenis peperit, per fraudem eripi: no-
 11 stræque gloriæ sempiternam inuri maculam. Te ô ter beate Pater, vosque qui-
 12 cunque adestis Patres, nostris conatibus fauere æquum est, in causa, qua maior
 13 iustiorve vlla ne excogitari quidem potest: orbiq; testatum facere, quid priuati
 14 affectus, quid integritas & religio valeant. Si minus providere saltem atque
 15 præstare cum tempus est, ne res publica nouis enatis dissidijs insanabilem pla-
 16 gam accipiat. Ad hæc Pontifex paucis causas exponit, cur iure Christiano
 17 licuisset nouum Augustum creare. Richardi obitu nullum nouum ius Alfonso
 18 accessisse: ipsumque in Pontificis potestate futurum promississe. Publicè id sa-
 19 lutare fuisse, priuatum haud ignominiosum: cum non magis Hispanos Germa-
 20 nis imperare æquum esset, quàm Hispaniæ à Germanis iura dari. Germaniæ
 21 itinera auia atque impedita esse, vrbes munitas, gentem ferocem. priora studia
 22 resedisse. aduersus Germanorum consensum, vllas vires haud posse comparari.
 23 Multum infamiæ victo fore, victori exiguos fructus. Præstare sua tueri, quàm
 24 aliena petere. Eam esse benefactis gloriam partam, nullo vt posset eius nomen
 25 tempore, nulla ignominia obscurari. Daret Deo, daret religioni, si quid præ-
 26 posterè actum videbatur. His verbis adiicit complexum & osculum, comis na-
 27 tura, & à multo vsu edoctus talibus blanditijs commotas hominum voluntates
 28 sedare. Eo conatu cessatum. Secundum repulsam tamen, aliæ spes tentatæ sunt.
 29 Sueuiæ principatum Corradino interfecto, sibi deberi Alfonso postulabat, ge-
 30 nus maternum ad Sueuiæ Principes referenti. iniuria à Rodulfo occupatum
 31 esse. ad ereptum imperium nouam eam iniuriam accessisse. Vasconum regnum
 32 repetitis antiquis iuribus ad se reuocabat. iniquè facere Gallos, qui in eius pro-
 33 curationem inualissent. Deniq; Henricum fratrem, auctore Pontifice petebat,
 34 à Carolo Sicilia Rege dimitti. nam is Pontificis voluntatem excusabat, ne ca-
 35 ptiuo libertatem daret. His æquissimis, vt ipsi videbatur postulatis, cum Ponti-
 36 fex & Cardinales surdas aures præberent, Alfonso iratus ex Gallia discessit,
 37 præcipiti iam ætate, atque in autumnum conuersa. Regressus in Hispaniam,
 38 imperij nomine & insignibus non antea abstinuit, quàm dirarum denun-
 39 ciatione Archiepiscopus Hispalensis Pontificis iussu, vt desisteret perfecit.
 40 Decumæ tantum ecclesiarum in sumptus belli Maurici concessæ sunt. ter-
 41 tias vulgò dicimus: nimirum decumarum tertia, quam in templorum fabri-
 42 cationes & facta tecta consumere moris erat, datum vt regium in fiscum
 43 inferretur, lege non in omne tunc tempus lata (sic arbitror) sed annorum
 44 numero

numero definito. Hoc initium Castellæ Regibus sacros templorum reditus decerpenti. Hic fructus Alfonso longinquæ peregrinationis, tantorumque laborum fuit, erepti per iniuriam imperij compensatio, innoxij quidem, inemptique, haud felicitis tamen.

(?)

Libri Tertijdecimi Finis.

IOANNIS

IOANNIS MARIANAE
HISTORIAE

DE REBUS HISPANIAE.

LIBER XIII.

Rex Marrocijs transmittit in Hispaniam. Caput. I.

10
20
30
40
INTEREA Rex Marrocijs Iacobus Abeniuzephus rerum potitus in Africa, cognitisque Hispaniæ rebus, Alfonso Regis discessu Bæticam præsidio nudatam: gentis iniurias toties nostrorum armis violatæ ire vltum cupiens, ancipiti animo, propter periculi magnitudinem in diuersa trahebatur. cunctatorem natura, nouoq; imperio firmando, quoniam nouitate nutabat, & ex eo multis in Africa bellis implicitum, nouus ex Hispania nuncius ad expeditionem maturandam impulit. Mahomad Granatæ Rex, pro gentis ingenio vtilitati potius quàm religioni fideique seruiens, quamprimum ab Alfonso Regis complexu fœdere firmato Hispali discessit in patriam, bellum instaurare Bæticamq; occupare vniuersam cogitauit, maius fortuna & viribus facinus. Dolebat eo reliquias gentis esse redactas, vt vix haberent vbi pedem in Hispania ponerent, idque precario, & annuo vectigali imposito. Malacitanos & Guidixenses Alfonso Regis præsidio tutos, moliri hostilia non desistere: neque dubituros nouo bello lacessere cum primùm induciarum tempus exiisset. In eam cogitationem intento haud satis virium erat aduersus Alfonso Regis, quamuis absentis potentiam opesque. Marrocius Rex ad armorum societatem inuitatus, vir ea tempestate magnus, insignisque militari gloria. Venisse tempus vlciscendi iniurias. Non ignauia magna imperia contineri. virorum armorumque faciendum certamen. Regnorum iura in viribus & potentia esse. Sua retinere priuatam laudem: de alienis certare id demum magnorum Regum munus esse. Lacessendos in Africa, nisi lacessierint: reliquiasque Mahumetanæ gentis texerint in Hispania. Quanti æstimandum, dum eam prouinciam subigerent in alio quodam modo orbe trophæa statuere, victoriæ gloriæque: vno impetu atque victoria vna Europam & Africam committere. His commotus Marrocius Rex bellum in Hispaniam statuit. ingentes delectus tota ditione habiri. nauium, militum, armorum apparatus strepere omnia. Nihil æquè fatigabat quàm pecuniæ conquisitio: & ne re prodita nostros ad defendendum bellum vindicandasque iniurias paratos inueniret. Vtraque de causa Iacobum Regem Aragonium per legatos sollicitauit, vt pecuniam mutuam mitteret. regulum Maurum

T r

ab

res, ab auctoritate rebellantem scilicet, Septam urbem occupasse. propter locorum opportunitatem, quoniam freto Herculeo adiacet, vtrique nationi fore id nisi occurreretur exitiale. malè coercitam famam, vt in rebus magnis suppressas augebant. Itaque neq; Aragonius pecuniam misit, neque Castellæ proceres de sua comparatione aliquid propterea omiserunt: tamen segniter cuncta administrabantur Alfonso Rege absente, Ferdinando filio Burgis, quo lustrato regno peruenerat sese tenente. Missi igitur in primis ex Africa qui Algeriam & Tartessum nomine Marroci Regis Granatensi, vt conuenerat, dederent obtinerent, belli quod parabatur sedes arcesque. deinde in Hispaniam numerosæ Afrorum copię transmissæ. decem & septem millia equites, peditum 10 numerus memorizæ non est proditus. ingentem fuisse res ipsa indicat, & magnitudo conatus. Prima cura fuit gentis inter se conciliandæ veteri dissidio sublato. Marroci Regis auctoritate Malacitani & Guidixenses cum Granatæ Rege conciliati sunt. Consilio de summa belli Malacæ habito, diductis copijs, ne sua se multitudine impedirent, & vt maius operæpretium esset, placuit in nostros fines incurrere. Marrocius Hispalensem agrum inuadit: Granatensis Giennenses fines impugnandos euastandosque sumit. Nunnij Lara monito Ferdinando Principe vt quamprimum & quam maxima possit auxilia mitteret, quoniam res moram non recipiebat, raptim delectu habito Astigim petit: quò Marrocio transeundum erat munitiorem urbem, quàm vt primo im- 20 petu capi posset. Ex vicinis urbibus nobilium ad eum concursus factus est, periculi fama, & Nunnij litteris excitantibus: prorsus vt eorum multitudine confusus, & ne timoris suspitione animos barbaris adderet, vrbe egressus, cuius se munitione tueri potuisset, hosti obuiam progredi non dubitaret. Commissum prælium, in quo Maurorum acies inclinata initio, sua tandem multitudine vicit. nostri cæsi fusique sunt. Nunnij ipse Dux in acie cecidit. equites ducenti quinquaginta, pedites ad quatuor millia trucidati. vrbs propinquitas cæteris perfugium fuit, incitamentum nonnullis, ne supremo conatu virtutis specimen ederent. Nunnij caput acris ante viri, manuq; strenui ad Regem Granatæ missum: ingratum barbaro spectaculum propter memoriam prioris amicitizæ, & quoniam eo auctore regnum se obtinuisse recordabatur. Missum itaq; Cordubam, vt cum trunco compositum sepulture mandaretur. salutis anno mil- 30 lesimo ducentesimo septuagesimo quinto, mense Maio insignis ea clades accepta vniuersam prouinciam mœrore compleuit, non ignominiz tantum præsentis cõtemplatione, sed etiam maioris periculi metu. Tametsi Astigi vrbe victor & exultans barbarus potiri non potuit. id doloris leuamen erat, & melioris spei initium. Sanctius Toletanus Præsul eius cladis nuncio percitus Toledo, Madrito, Caraca, Elboraq; equitatu omni contracto, magnis itineribus in Bæticam abiit. Granatenses Mauri, Giennenses agros populari, pecora abigere, hominum cædem facere, villas vicosque incendere, nullique omnino rei parcere 40 in quam ferrum flamma ve sæuire posset. Hos Sanctius iuuenta feruens, & paternos spiritus referens aggredi statuit, prædaque omni spoliare, maiori audacia, quàm consilio. Cum enim Lupum Harum cum non contemnenda manu aduenientem propediemq; affuturum saniores expectandum iudicarent: neque

sine eo rotius certaminis subeundum discrimen: vicit tamen eorum sententia, qui victoriæ gloriam Lupi, si expectaretur, omnium opinione futuram esse disputabant. Dignitatis specie exitium comparatum. Commissa pugna, nostros minori numero; neque bello satis strenuos Mauri conuerso agmine facile superarunt, veterani milites, magnoque vsu rerum militarium. scæda fuga fuit, minor tamen quàm pro victoria cædes. Sanctium ipsum captum (cum barbari disceptarent vtrius Regis futura ea præda esset, & res ad arma spectaret) Atarius Malacæ regulus adacto in eius humerum ense transfuerberauit. Absit, inquit, vt de vnus canis capite, tot viri principes cum discrimine salutis ferro dimicent. Occisi caput & sinistra manus pontificio annulo insignis obruncata: eo maiori acceptæ cladis dolore, quod barbari si patientia esset adhibita, deleri ea parte potuerunt. Lupus enim cum sua peculiari manu in certamen ingressus, quamuis victoria exultantes Mauros, eximia virtute compressit. vincere omninò non potuit noctis superuentu. Sanctij Præsul corpus, manusque & caput multo auro redempta, Toleti in sacello regio, tumulo sunt composita: vbi Alfonso Imperator, atque eius filius Sanctius, cognomento Desideratus, sepulti erant. Successit Ferdinandus Couarruius Abbas. & hoc sexto post anno amoto, Romani Pontificis iussu, cui electionem probare nunquam potuit, Gonsalvus eo nomine secundus, Conchen- 20 sis prius, deinde Burgenis Episcopus, ad ecclesiæ Toletanæ curam deinceps accessit. hunc nonnulli Cardinalem fuisse affirmant. Affirmat Onuphrius. Romæ in D. Mariæ Maioris marmoreum sepulcrum extat, vt fama fert eius, hac inscriptione. HIC DEPOSITVS FVIT QVONDAM DOMINVS GONSALVVS EPISCOPVS ALBANENSIS. OBIT ANNO DOMINI. M. CC. LXXXVIII. Gemina clade scædam annum Ferdinandi Principis obitus insigniorem reddidit, ad Villam Regiam ex morbo mense Augusto defuncti: cum ad bellum Mauricum accurrisset, & militares copias in eo municipio expectaret. defuncti corpus ad Olgas sepultum est. Eius obitus luctum ingentem in præsentia attulit, graua in futurum certamina: cum Sanctius frater ætate proximus regni successionem ad se deuolutam con- 30 tenderet, Alfonso Regem superstitem proximo cognationis gradu attingentem. Tametsi Ferdinandus ex vxore Blanca geminam prolem reliquit Alfonso & Ferdinandum, Ioannis Laræ (Nunnij is filius fuit natu maximus) fidei sub ipsam mortem enixè commendatos. Sanctius vt erat viuio ingenio & in quancunque se partem dedisset industrius, in eo reipublicæ discrimine bello Maurico se Ducem præbuit: eiusque virtute & diligentia hostium audacia repressa est, præsidij pluribus locis dispositis vniuerso certamine detrectato: vt impetus cum quo barbari venerant, mora consenesceret. quod salutare consilium fuit. Moti & Valentini Mauri nunquam fidi, tunc sine metu ob Regis Iacobi ætatem, plenique fiducia ob res in Bætica patratas. Initia quidem belli quieti speculabantur: vbi vicisse suos nunciatum est, ad arma communicanda excitati sunt: passimque Maurorum in agro Valentino coniurationes factæ. tametsi Petrus Aragonius Princeps patris iussu in Murcia fines inuectus, cum manu militari Almeriæ agros incen- 40

pay al Moron
Lugar de adelf
Lagay que scapo
y habi en
mbre. Lagayda
Algejira y Tari

dijs & direptionibus deformarat. Rex Vasconum nihilo quietiores per idem tempus fuere. Philipus Galliæ Rex cum Ioannam puellam filio destinasset Philippo, cui Regi Pulchro cognomen fuit, Stephanum Belmarcham natione Gallum Vasconibus præfecit, Petro Montacuto exauctorato. In homine externo satis auctoritatis non erat ad eos tumultus sedandos, qui factionum studio excitati erant: præsertim cum Petrus Montacutus dolore contumeliæ, & Garsias Almorauides qui semper Regum Castellæ studiosus fuerat, se factiosis duces præbuisent. Intra ipsam urbem Pompelonem tumultus concitati, & pars cum parte confligit: tanta contentione atque crudelitate, ut prædia inuicem vrerent, filiosque infantes alliderent: maiori eius partis damno, quæ Gallos sequebatur. Ipsum Petrum Montacutum quietis studio, an aliorum impulsu ad Gallos propensum, & de transitione cogitantem, factio aduersa re cognita interemit. indignum ea calamitate ob eas virtutes: quibus nemo ea tempestate instuctior cuius est habitus, nobilis idem, ac diues, forma, prudentia, viribusque corporis præstans.

Iacobi Aragonij Regis obitus. Cap. II.

1276

SVBSEQUENS annus à Christi ortu millesimus ducentissimus septuagesimus sextus, trium Romanorum Pontificum obitu extitit insignis, Gregorij, Innocentij, Hadriani. Innocentij pontificatus breuissimus fuit, ac mensium quinque & duorum dierum. Hadriani dierum triginta septem. In Hadriani locum Ioannes successit eo nomine. XXI. ciuis Olisiponensis, magno vir ingenio, studijs litterarum doctrinæque præditus, dialecticæ præsertim ac medicinæ, ut libri editi indicio sunt, Petri Hispani titulo, quod illi nomen in priuata fortuna fuit. Extat de re medica liber eius, qui thesaurus pauperum nuncupatur. vita haud multo, quam prioribus diuturnior contigit. octo enim mensibus, & diebus octo cum pontificatum tenuisset, tecti conclauis ruina Viterbij oppressus est, Nicolao. III. ex Vrsinorum gente successore. Quo tempore intestini belli semina in Castella iaciebantur. Sanctius Princeps procerum & populi studia promereri non desistebat blanditijs, comitate, liberalitate: quas virtutes cum in patre Rege populus desideraret, eum insensum habere coepit. Aucta inuidia ex profectio Gallica intempestiuè suscepta, nulloque operæpretio. ac fere cui fortuna aduersa est, cum hominum studia destituunt. vulgus nouarum rerum cupidum, simul & pauidum: proceribus quibusdam parata seditio, apud integros dissimulatio erat. Lupus Harus, in quo tantum auctoritatis erat, Cordubæ Sanctio conciliatus est. Cum Mauris quorum iam impetus resederat, duorum annorum induciæ pactæ. Rex Marrocius foedere constituto Algezira, vbi se tenebat, in Africam cum copijs transmisit: Sanctius Toletum festinauit. Patris salutandi, atq; cum eo consilia de republica conferendi species erat, paulò ante ex Gallia per Valentiam, Conchamq; in patriam reducis: sed maior cogitatio inerat, consensu patris & procerum, successione firmandæ. Actum de ea re ministro sermonum Lupo Haro. quod initio Alfonso patet

ægrè

ægrè tulit, se superstite de regni successione intempestiuè agi: nepotes prætermitti iure publico iniquum esse videbatur, priuatis certè affectibus, quibus eos complectebatur, contrarium. Emanuelis tamen fratris consilio, qui iam totus Sanctij erat, eius controuersia diiudicandæ causa, regni conuentus Segobiam urbem indicti sunt. In ijs conuentibus re vltro, citroque iactata secundum Sanctij iura & postulata pronunciatum est, opinione accipite iure ne, an iniuria. Vicit sanè publicæ vilitatis respectus, & tranquillitatis studium. neque enim Sanctius si repulsam tulisset, quieturus videbatur: & erat ætas idonea, ingeniumque, & indoles rebus communibus gubernandis. Atque hæc in Castella. In Aragonia autem Iacobus Rex Maurorum motibus, aut consilio sedandis, aut vi comprimendis operam dabat: Valentinoque tractu vrbes & oppida pererrabat, in vnam eam curam intentus. multis locis varia fortuna dimicatum: atque ad Luxenum, quo tempore Rex Setabi erat, insignis clades accepta est, foedaque nostrorum cædes facta: prorsus ut eum diem Martis scilicet, malè ominatum, infavstumque vulgus vocare coeperit. cecidit in conflictu Garsias Ruizius Asagra, Petro natus Albarracini regulo, nobili ea tempestate Principe. captus templi Promagister. hostium contemptus semper in bello exitialis, malo fuit. Rex ex ea calamitate mœrore concepto, fractoque multis laboribus corpore, nouoque morbo tentatus, belli cura Petro filio relicta, Algeziram abiit, Valentini agri oppidum: vbi ingrauescente morbo ac salute desperata, filio salutaribus præceptis coram castigato, regnum de manu tradidit. Ipse Cisterciensem vestem induit certus ad Populeum cœnobium, quo se loco humari volebat, reliquam vitam exigere. Obiit tamen Valentia Iulij die vigesimo septimo, fama ob magnitudinem rerum gestarum immortalis, vir verè magnus, præcipua religione: cuius studio ad duo millia templa extructa fuisse memorantur. dedicata arbitror ex ritu Christiano Maurica superstitione expiata. Militiæ laude cum quouis veterum Ducum comparandus trigentesies cum Mauris signa contulit, secundo semper præliorum euentu: unde Præliatoris nomen tulit. tres & sexaginta annos regnum tenuit, vna tantum libidinis licentia ad posteritatem deformatus. Ex vxore Violante Petrum & Iacobum suscepit, Isabellam Galliæ Reginam, Violantem Castellæ, præterea Constantiam Emanuelis vxorem. Maria, & Eleonora in minori ætate decesserunt. ex Therasia Egidia Vidaura, Iacobum Exericæ, & Petrum Aierbis regulos genuit. hos iustos filios esse pronunciauit: atque regni hæredes substituit, Violantis filijs sine hærede, si contingeret, defunctis. Fœmina alia ex Antilonia familia, Ferdinandum Sanctium, quem à fratre occisum fuisse monstratum est, peperit. Berengaria Petrum Ferdinandum, cui Ixar oppidum donatum est. Ex his nobilissimæ familiæ in Aragonia propagatæ. Violantis, Constantiæ, & Isabellæ filiarum prolem masculam quatuor filijs, ad regni successionem substituit, ea lege, ne fœminis ad regni vnquam hæreditatem esset aditus. Maurorum gentem nunquam satis fidam, regni finibus vti pelleret, filio mundauit. quod vtinam præceptum, tum ea ætate, tum consequenti tempore

Tt 3

à nostris

à nostris Principibus tempestiuè esset executioni mandatum. gentis efferæ obstinatio nulla arte vincitur, perfidia nullis meritis mitigatur: neque argumentis cedit, neque auctoritati. Petrus à morte patris Regis nomine tantisper abstinuit; ac regni se tantum hæredem in publicis tabulis scribebat, dum infulas & coronam acciperet: quod Valentinis motibus compositis Cæsaraugustæ Nouembris die sextodecimo factum est. Is honor vrbi nobilissimæ, atque elegantissimæ est habitus. Reginæ vxoris capiti corona etiam est imposita: proceresque sacramento adacti, in Alfonsi pueri verba iurarunt, defuncto Rege patre non alium hæredem regni futurum. Iacobo noui Regis fratri, vti pater testamento sanxerat; & vti superius est indicatum destinasse, Baleares dati Regis nomine sunt, adiunctis Ruscinonensibus & Mompellerij principatu. ex quo Iacobus, Sanctius, Ferdinandus & Philippus filij sunt nati. Ex hac ditionis Aragoniæ partitione suspiciones inter fratres natæ sunt: quæ in apertum bellum proruperunt. Dolebat Iacobus Valentinos esse detractos, quos à patre ante dono acceperat. fratris beneficiarium esse factum intolerandum videbatur. ira & ambitione in præceptis ferebatur.

Vasconum motus compositi. Cap. III.

ASCONES nihilò quietiores erant, intestinis motibus ob studia partium identidem inter se tumultuantes. Philippus Gallie Rex noui regni patrocinio suscepto, ad eos motus accurrere statuit, numerosis copijs septus, iniquo anni tempore, & Pyrenæi iugis quæ transeundum erat, copiosa niue rigentibus. accedebat annonæ difficultas ob locorum sterilitatem. quibus difficultatibus permotus, ipse quidem retrò iter conuertit: cum copiarum parte maxima & validissima, Carolus Atrebatensis, in quo auctoritas inerat, quod Ioannæ Reginæ esset auunculus, in Vasconiam amandatus breui operæpretium fecit. Aduersa factio ad Reniegam oppidum occursum Francorum malè multata, intra eam Pompelonis regionem, cui Nauarrerix nomen est, sese ad præsidium receperunt. Inde prementibus Gallis Garsias Almorauides factionis dux, eiusque necessarij silentio noctis egressi per neglectas custodias, peruia, inuiaque, qua quemque aut consilium aut terror tulit, ex vniuersa ditione perferunt. Nonnulli Sardiniam ex fuga petierunt: vbi domicilio constituto, posteriores eorum ad nostram ætatem manent. Vrbs regia vi capta, incensaque ab hostibus est. qui cladi superfuerunt aliorum exemplo castigati conuiuere. multi perduellionis lege postulati, cum die dicta non comparerent, de maiestate damnati ex patria discesserunt. Atrebas compositis Vasconum motibus, & reipublicæ pace fundata Alfonsi Regis accitu in Castellam venit. benignè habitus, atque magnificè cultus est, nimirum propinquus sanguine, atque ex eo magna inter vtrunque sermonum familiaritate: prorsus vt Rex Alfonsus haud deesse sibi in Francorum regia quorundam studia diceret, qui arcana Regis & procerum renunciarent. Ea siue verò dicta, seu simulatè ad tentandum Atrebatensium animum, altè in eius pectus descenderunt: Bro-

Brocciusque, qui Regi Gallo à cubiculo erat, suspectus haberi cœpit. Auxere suspicionem litteræ ab eo, ad Castellæ Regem insolentibus litterarum notis interceptæ, tabellario in itinere defuncto. Itaque de illo, dicta causa, supplicium est sumptum. verum hæc aliquanto post. Violantes Castellæ Regina cum nepotum ætatem, in quos potissimum erat propensa, ludibrio esse videret Sanctio prælato, neque satis ab eius iniuria tutam, vsque aded omnia iura peruertit exitiabilis imperandi cupido, fugam meditata, Regem Aragonium fratrem suum per speciem colloquij Hortam cœnobium vt veniret, perfecit. Reginam nepotes honoris specie comitabantur. cum illis in Aragoniam abiit Alfonso nequicquam, cum res esset indicata, prohibere conato dolenteque: aded vt nulla sui propria, regni que clade moueri magis potuisset. Regis iracundia in eos vertit, quos discessus auctores Reginæ fuisse credidit. Fridericus eius frater, Simon Ruizius Camerorum regulus multarum vir imaginum priscaque nobilitatis Burgis, quo se Rex & Sanctius Segobia contulerant, comprehensi sunt. (nimirum concussa regia dissidio pro pueris studia multorum erant) Ruizius Treuigni igne combustus Sanctij iussu. Fridericus Burgis gulam fregit, magna inuidia noui principatus, cuius id primum specimen erat: ac illud maxime, quod indicta causa damnati essent, vt quisque interemptos aut sanguine aut amicitia contingebant, plerique vituperabant. Cæterum inuidia in occulto erat, palàm dissimulatio. missæ inter Reges legationes. Castellæ Rex vxorem ad se mitti petebat, Sanctij electionem probari. Excusabat Aragonius, nondum diudicata causa: omnibusque nedum forori in suo regno per fugium esse paratum disputabat, moturus in Castellam arma (sic quidam existimabant) ni Valentini Maurorum motus detinuissent: qui Marrocijs Regis aduentus fiducia ab imperio rebellantes Montesium occuparunt. Ij motus faciliorem opinione exitum habuerunt, cum Mauri spe Africani auxilij destituti, Montesium aliasque plures arces Regi dedidissent, mente Augusto, salutis anno millesimo ducentesimo septuagesimo septimo. Quo tempore Alfonsus Rex Burgis Hispalim venerat, vnde numerosa classis, validæque copix ad Algeziram obsidendam mari terraque missæ sunt. nostrorum animos eius belli cura in primis sollicitabat: ne Afri propter locorum vicinitatem, sedem adepti in Hispania nostris littoribus nimium affuescerent. Cæterum conuersis ad ciuilia dissidia animis externa haud in magna cura erant. proximo incunte vere, Petrus Regis Alfonsi filius cum validis copijs ad eius vrbs oppugnationem missus, nullo operæpretio facto, cum ignominia, damnoque discessit. classis etiam nostra nautis & milite vacua, aduentu Marrocijs Regis dissipata, oppressaque est. milites aliò, atque aliò dilapsi. Ea tempestate nouam à Rege Marrocio Algeziram edificatam esse, qui affirmant auctores suppetunt, modico certè a priori interuallo. Iacobi Regis corpus Valentia, vbi ad aram templi maximi compositum erat, Populeto translatum est adulto vere. inferiæ defuncto, concursu procerum iussu noui Regis Tarraconem factò splendide datæ.

VIO LANTIS Regina discessu, Castellæ, atque Galliæ Reges pro pueris solliciti esse cœperunt, pari cura, studio non eodem. Alfonso quidem Rex in Galliam, ubi innocenti & teneræ ætati paratum præsidium erat, ne aufugerent providebat, Sanctio præsertim filio impulsore: qui munificenti animi, ingenij solertia, morumque comitate, procerum & populi voluntates promereri pergebat; seque ad omnes casus virtute, diligentia, calliditate comparare. Gallo autem Regi cura erat ne in patris potestatem redacti salutis, libertatis certè periculum adirent non ignaro, naturam mortalium ambitionem, & præ imperij cupiditate in crudelitatem pronam esse. missæ utrinque ea de causa ad Aragonium Regem non semel honestissimæ legationes. Quod illi gloriosum erat, totius controversiæ, quasi arbitrum à potentissimis Regibus, ad faciendum foedus inuitari, utrunque suspensum teneri pueris retentis, Aragonij rationibus commodissimum. re igitur agitata ut Violantes Regina ad virum rediret, pueri in Aragonia manerent visum est, sublata discedendi quo vellent libertate. Scabi in arce custodiæ mandati. Graue id decretum Blancae matri fuit: ubi præsidium esse debuit, ibi dolos tendi, nouaque fraude adimi libertatem. Ipsa in Aragoniam profecta cum nihil impetraret, Regis auribus ad eius preces obturatis, quid fama loqueretur nulla cura præ utilitate priuata, in Galliam irata abiit ad Regem fratrem, in Castellam & Aragoniam Gallica arma motura, nisi esset obtemperatum. Vasconum Regni possessio, quoniam utrosque fines contingit, bellum parantibus Gallis commoda erat. Aragonius Rex, & Sanctius Princeps periculum veriti, & ut se mutuis auxilijs iuuarent, de rerum summa collocuturi loco designato, Requenam inter & Bugnolium conuenere ad quartumdecimum Septembris diem, salutis anno millesimo ducentesimo septuagesimo nono. Mutuo colloquio detersæ similitates, amicitiaque & foedus firmata. Inde digressi Petrus quidem Aragonius in Catalauniam abiit, procerum motibus tumultuantem. tametsi paulo ante Armengaudus Aluari filio Vrgeliæ principatus tanquam beneficiario datus erat, in Fuxensis auunculi gratiam, cuius ijs motibus concitandis præcipuæ partes erant, maiusque quam cæteris studium. captus is ad Balaguerim urbem abs Rege, diu Ilerdæ in custodia fuit. Sanctius autem ad patrem abiit Pace Augusta se tenentem, quo Hispali profectus venerat: ut Dionysium nepotem Lusitanum Regem officij causa complecteretur, & Alfonso fratri conciliaret: quem paterna hæreditate pellere correptis armis conabatur, alias ex alijs similitatis causas neccens: haud leui inuidia populorum, cum ab hoc initio regnum inchoaret, sub initia huius anni defuncto patre Alfonso Rege Olisipone, atq; ad Dominici, quod ipse cœnobium in ea vrbe construxerat, sepulto. Sanctius salutato patre ad delectus militares habendos tota ditione continuo dimissus est: bellumq; comparandum aduersus Regem Granatæ, arce Granatensi præcipue nobilitatis & amplitudinis ædificanda per idem tempus distentum, cui Alhambræ nomen est, pulcherrimæ atq; amplissimæ. & erat Maurus earum elegantiarum non minus quam rei militaris peritus. Belli inferendi

1279

causæ

causæ inter finitimos Reges deesse non possunt. Eum Algeziræ bello, Marrociij Regis conatus iuuissè arbitror: atque ex ea re offensis nostrorum animis inito paulo ante cum Africanis foedere Granatenses comprehensi non sunt. Dionysius Lusitanæ Rex, an auo diffusus, ut sunt incertæ & inconstantes mortalium voluntates, an quia fratri æquiores fore putabat: & ferè in omni certamine qui potentior est, quamuis optimo iure nitatur, iniuriam tamen videtur facere. Heibes quamuis progressus duodecimo à Pace Augusta lapide retrò conuertit iter repente mutata voluntate. Ea leuitate quantopere Alfonso Regis animus fuerit offensus dicere non attinet. Verum cum colloquij spes sublata esset, Hispali iratus discessit. Quo tempore Cunradus Lanca pro Rege Aragonio maris Præfectus magnaque apud omnes auctoritate, quoniam Constantiæ Reginae propinquus erat, classe comparata instructaque decem longarum nauium, Africae littora ad Tunetum præsertim, & Tremesenium tentauit: quod eæ vrbes vectigal ante impositum aliquot annis pèdere recusassent. auctor quidam Mirabularem à fratre pulsum eius ope regno Tunetano redditum fuisse affirmat. Conuenit multam inde prædam abactam: decemque Marrociij Regis triremes ad fretum Gaditanum obuiam factas, nauali prælio captas, submersasque. Ab Aragonio Rege Iacobus eius filius ex concubina ortus Segorbij principatu mense Nouembri, Valentia ubi se Rex multum tenebat, donatus est.

20. Castella studia provincialium in Sanctium indies magis accèdebantur, maiusque quam quod gerebat agitare animo facinus plerisque videbatur, & fratris filijs delectis spe regni, parentis ætatem in senium præcipitem ludibrio habiturus, per socordiam nihil minus cogitantis, notaque pariter & occulta filij consilia ignorantis. Is proximi anni millesimi ducetelimi octogesimi ætate inchoante, exercitu comparato in Giennèses abiit: nouisq; quas pater Hispali misit copijs auctus in Granatæ fines ingressus peruastatis passim agris, in ipsius vrbis conspectum se dare non dubitauit. villæ incensæ. hominum & pecorum prædæ abactæ. Cordubam deinde reditum. inde patrem Hispali comitatus est, ex rebus prosperè gestis aucta tum gratia, tum auctoritate: quæ illi quam belli Maurici propior cura erat, propter factionum studia. Philippus Galliæ Rex de pueris sollicitus, eos in libertatem asserere, & rescisso priori decreto auo Regi substitui postulabat. missi ea de re ad utrunque Regem legati, ut non hostiliter statim, quia non desperabat voluntate ipsos æquissimis postulatis benignas aures præbituros, ita si frustrarentur spem nihil eorum, quæ ab hoste expectari possent Gallos prætermisuros. Regi stare sententiam, innocentem ætatem omnibus opibus tegere. verum cum neque minis, neque precibus nostrorum animi mouerentur, placuit tandem à tribus Regibus fide accepta, dataque in colloquium descendi, atque de omnibus controuersijs coram agere. Eo consilio Rex Gallus Saluaterram accessit, Baionam Castellæ Rex in Tarbellis sitam in finibus Aquitaniæ. Ut coram de conditionibus disceptarent, Sanctij astu impeditum est, ne à patre in nepotes haud obscure propenso aliquid contra suam dignitatem impetraretur. sermonum tantum minister Carolus Tarenti Princeps Siculi Regis filius vltro citroque uti commearet impetratum. neque quidquam tamen perfectum est, cum omnia consilia Principum Sanctij artibus eluderentur.

1280

T t s tur.

tur. tametsi æquissima petere Galli videbantur: Alfonso puero Giennium urbem Regis nomine dari, ut Regum Castellæ beneficiario. Soluto eo conuentu Gallus & Aragonius Reges Tolosam inter se collocuturi conuenerunt, nihilo maiori, quam priori colloquio, operæpretio: prorsus ut Regem Gallum ludibrio habere viderentur. Mompellerij tantum principatum, quoniam de eo controuersia erat, Rex Gallus iureiurando est pollicitus se Iacobo Baleari Regi relicturum. gratisimum Sanctio Principi accidit Regis Galli opera, tantaque contentione nihil à Regibus, quod ad puerorum quidem commodum pertineret, esse impetratum. patris tantum inconstantiam verebatur ne ætatis commiseratione ad nepotes respiceret; nam mutatae voluntatis non leuia extabant 10 indicia: multique qui Principum offensas acriter speculantur, Alfonso Regem varijs criminationibus in filium concitabant. eum reipublicæ procuracionem vniuersam occupasse. omnia pro arbitratu inuertere. Regis auctoritatem contemptui habere. Erat Alfonso ingenium varium, flexibile, multiplex, pudenda actionum inconstantia, cum ætate effecta maior. Sanctius prouisa tempestate externis auxilijs se munire statuit, atque Aragonium Regem sibi omni conatu conciliare. Misi ad eum legati, primum Gonsalvus Gironius D. Iacobi Magister, deinde Montisferrati Marchio. legationis summa erat, ut de rebus magnis collocuturi conuenirent. Agredam inter & Turiasonem, ad oppidum cui Campillio nomen est, Reges conuenere Alfonso, Petrus, & Sanctius, sexto Kal. Aprilis, anno millesimo ducentesimo octogesimo primo. inter vtranque gentem foedus factum, eosdem amicos inimicosque futuros. ei, qui prior amicitiam violasset, argenti sedecim millia pondo, multa nomine indicta. Nonnulla oppida Aragonio data Palasuelus, Tharasia, Xera, Aiora. Emanuelli Alfonso Regis fratri, cuius ea oppida erant, Escalona municipium eorum permutatione, donatum est. Hæc palam. Ex arcano autem regnum Vasconum communibus armis inuadere, atque occupare sancitum: finesque designati, quam quisque partem rebus patris obtineret. Præterea Sanctio datum est, ut pueri Setabi in arce diligentèr custodirentur. Quæ ut rata essent, & ut amplius Aragonium Regem sibi obstringeret, Sanctius soluto conuentu eum Agredam committatus est: Vasconumque regnum defuncto patre Aragonij iuris integrum fore est pollicitus: præterea de suo Requenam in Contestanis & Requenæ contributa oppida. vsque ad eum inter metum & spem animus fluctuabat, ut securitatem magno redimere pudori non esset. Ioannes Lara, quem illis temporibus grauem & potentem virum inuenio, Albarracinum obtinebat, Therasiæ iunctus connubio Aluari Asagræ, quondam Albarracini reguli filix, Petri neptis ex eo. inde propter loci firmitatem Aragoniæ, & Castellæ finibus imminabat, vtrinque prædas agere solitus, perfugioque esse omnibus, quicumque ab utroque Rege essent alienati. ac nominatim Lupus Harus ea potentia regulus, ad eius urbis præsidium confugerat Castellæ Regi cum primis infensus. Eius urbis occupandæ Laræque euertendi consilia inter sese Sanctius & Aragonius Turiasone communicarunt. Alfonso Rex Burgos profectus filiorum, Petri & Ioannis celebrauit nuptias. Petro Narbonensis reguli, Ioanni Marchionis Montisferrati filix iunctæ sunt. nihil maioris rei tot Regum colloquijs, tantisque molitionibus

litionibus est factum: Hispaniæque quamuis in præsentia pacatæ seuissima aliqua tempestas imminere videbatur, ob alienatas commotasque omnium ordinum voluntates.

Sanctius in patrem rebellat. Cap. V.

SANCTIVM inter, & Alfonso patrem grauisimæ suspiciones sensim exortæ à paruis inijs, ut sit, in apertam simultatem bellumque prorupere. Alfonso ægrè erat, suam ætatem contemptui multis esse: plerosque considerabat studio teneri nouarum rerum. Itaque sancienda auctoritatis, decorisque cura, collecta militari manu in agros Granatenses populabundus irrupit, ætate quamuis affecta grauis, fracto laboribus corpore. Nihil æque vexabat, atque ærarij inopia. pecuniæ redigendæ ratio aliqua quærenda erat. optima, & facillima visa est, nouum monetæ genus, tum æræ tum argentæ cudere immutato pondere, metallo vè permixto, retento valore: quod nisi pessimis reipublicæ temporibus vsurpandum non est. Odium certè publicè conceptum amplius accendit. præsertim cum non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectare diceretur, multosque afflictis criminibus causisque spoliassent. quæ res nulla reipublicæ necessitate excusari poterat. nihilque magis Principi studia subditorum conciliat, quam integer iustitiæ cultus. Fredulus Ouertensis Præsul, domo Gallus, ad Philippum Regem legatus. species erat impetrandæ veniæ peccatorum à Pontifice Romano aduersus Mauros: re de liberandis nepotibus consilia communicare volebat, an ætatis innocentiam miseratus, flexusque ad humanitatem: an quod magis arbitror Sanctij odio, cuius antea metu eos regni hæreditate spoliarat. Alfonso conatus haudquaquam Sanctium latuerunt, ut nihil occulti esse in intestina discordia potest. Externis ergo auxilijs se munire certus, Cordubam abiit, cum Granatæ Rege foedus facturus tertia vectigalium parte contentus: quam conditionem Alfonso oblatam paulò ante repudiarat. Ioannis fratris opera, qui & ipse Sanctij partibus additus erat, Castellæ atque Legionis proceres aduersus Regem concitati sunt, iam pridem alienati animis, ob Alfonso Regis seueritatem, ac recenti memoria Camerorum reguli, & Friderici fratris cædem. Hæc initio anni eius seculi octogesimali secundi gerebantur. quo anno Dionysium inter Lusitaniæ Regem, & Isabellam Aragonij Regis filiam maiorem natu, ad Troncosum oppidum nuptiæ celebratæ sunt, mense Augusto. Hæc est illa Isabella quæ virtutum merito, & ob insignem pietatem, in cælitum numero locum habet: eiusque memoria anniuersarijs sacris in Lusitania celebratur. Dionysius Sanctij dexteritate in partes attractus foedere factus est, ob iram credo aliquam in auum conceptam, aut maioris præmij spem. Alfonso Rex cum ætatis inclinatione, parum animo prouidebat, pro ingenio hominum hoc quoque nomine prauo, quod in suis quisque periculis, quam in alieno negotio imprudentior est. obstat metus, cupiditas, amor. Comitia regni Toletum indicit, si quo modo sine armis filij, & procerum mentes sanari possent. verum dum media, pacataque consilia sequitur.

on alroy de An
en esta guerra a
uelos, Tenyo, Xer

tur, neque cavit, neque ausus est satis. Nam Sanctius contra procerum favore fretus, aduersus patris conatus Vallisoleti regni conuentus agitatur, frequentiores multo, quam apud patrem. Mariam Alfonso Molinæ reguli magni patri filiam connubio sibi iunxit, posteritatis cura: unde Ferdinandus natus maior alijque filij sunt nati. procerum arbitrio omnia acta: omniaque à Sanctio concessa quæcunque priuatim aut publice postulare ausi sunt. maioribus in futurum promissis onerati. Ea via conciliandis omnium ordinum voluntatibus optima fore visa est. Noui delecti magistratus, nouæ leges sancitæ. quantum quisque viribus & auctoritate valebat, tantum sibi è republica arrogabat. Inuasit defectio tabes etiam popularium motas iam mentes: isque habitus animorum fuit, vt facinus ingens auderent alij, plures vellent, omnes ferme parentur. neque deerant qui Sanctium, Regem, patrem patriæ salutarerent, & omnia principatus nomina inter faustas acclamations deferrent. quod ille constanter renuit, passurum se negans patri superstiti regium nomen, honoremque detrahi: seu ingenij modestia, inani appellatione cum omnia pro Rege ageret repudiata, siue vt cunctando studia magis inflammaret. Emanuel sanè patruus suo & aliorum procerum nomine, Alfonso publica sententia in conuentu pronunciata, regno priuauit: ea calamitate dignum, quod diuinæ providentiæ opera, & humani corporis fabricam insigni linguæ procacitate, ingenijque confidentia accusare ausus fuerat: vt vulgo hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. vocis stoliditatem numen iustissimè vindicauit. Id fore astramemorant portendisse eius artis non ignaro: si ars est, & non potius inane mortalium ludibriū, quod à prudentibus semper accusabitur, & semper tamen patronos habebit. Ex eo ferunt suspicacem esse redditum, atque ex metu crudelem magnam eius odij partem concitasse, quæ illi calamitati fuit. Sanctij Principis nuptiæ Toleti peractæ, apparatu non magno quippe in ipso belli ciuilibus procinctu. Alfonso in timore inter studia suorum destitutus à Marrochio Rege opem mutuamque pecuniam petere est compulsus, regia corona barbaro oppignerata. Alfonso Gusmanus Sancti Luciferi regulus Alfonso Regi iratus sese Marrochium contulerat. de causa non constat, sed in magna tamen apud Regem barbarum erat auctoritate Maurici exercitus Dux. Extat ad eum Alfonso Regis litteræ in calamitate supplicis, extremum malorum: quibus hortatur, vt veteris amicitie suæque nobilitatis memor, immemor iniuriæ opem rebus asperis ferat: pecuniamque atque copias militares in auxilium mittendi pro ea gratia, & auctoritate, qua valebat maximè, auctor existat. eius beneficij memoriam perpetuam fore pollicetur: iubetque summa omnia ab eius beneuolentia expectare. Rex barbarus spe plenus ex intestinis nostrorum motibus, sui commodi occasionem oblatam, plus etiam, quam quod petebatur deferens Alfonso Regis voluntate Algeziram traiecit: atque in Zahara regni Granatensis oppido Alfonso Regem ad se venientem excepit, magna vtrinque beneuolentiæ significatione. altior sedes Alfonso est data. is honos hospiti habitus, & quoniam Alfonso ex Regum progenie ortus, & in regni spem a prima ætate educatus, dignitate maior erat ipsius etiam Regis barbari confessione. mutuo colloquio de belli summa deliberatum, quoniam pacis consilia non procefferant. Hispalis

in Alfonso fide erat. Corduba partibus infecta Sanctium secuta est. Eam urbem Mauri, Bæticæ agris primum euastatis obsidendam sumpserunt. Affuit Alfonso Hispali suorum manu contracta. vrbs virtute ciuium, Sanctijque diligentia, qui hostium aduentum celeritate occupauerat, fortiter defensa est. Maurus vigesimo obsidionis die, quoniam properanti festinatio quoque tarda erat, dimissa vrbe, Alfonsoque annuente, saltum Castulonensem superauit, atque ad Montielem agros populatus, multaque præda abacta (is ciuilibus dissidij fructus fuit) Astigim redijt. Inde Alfonso cum indicatum esset, eius capiendi barbarum consilia agitare, Hispalim unde venerat clam se subduxit. veræ ex delationes fuerint, an falsæ in ambiguo fuit, magno sanè dolore Regis Mauri accidit fidem suam apud Alfonso sugillatam: prorsus vt relicta Hispania redierit in Africam, redditis mille equitibus, qui Fernando Pontio Duce Alfonso iussu, Maurica stipendia faciebant. id signum animi non penitus alienati fuit. Ij ad Cordubam, decem millia equites obuios factos, inito certamine vicisse memorantur: tanta erat pugnandi scientia, virtusque animorum, multis bellis comprobata. Ab Alfonso Rege Hispali in publico conuentu Sanctius furiali carmine deuotus, & iure paterno diris execrationibus caput deuinctus, regnique successione spoliatus est, octauo mensis Nouembris die. Sanctius neque ea religione tactus, foedere cum Granatensi Rege instaurato, ad omnem occasionem intentus circum Gordubam & ipse morabatur, & copias in hiberna distribuit.

Ioannis Prochita in Gallos coniuratio. Cap. VI.

PIT hic annus non magis Alfonso Regis casu, & Castellæ motibus, quam Ioannis Prochitæ coniuratione nobilis. Is insulæ sibi cognominis ad Siciliam Princeps fuit, magno ingenio vir, magnaque quondam apud Manfredum Regem gratia. quod ne fraudi esset, apud Gallos rerum dominos omnes occasiones evertendi viros magnos captantes, profugus in Aragoniam abiit. Aragonij Reges Iacobus & Petrus idoneum virum nacti, per quem regnum iniuria ereptum Siciliæ, atque Neapolis recuperarent, oppidò gaudentes benignè acceptum amplis possessionibus, unde sustentaret vitam, donarunt: ac nominatim à Petro Rege in Valentino tractu Luxenum, Benisanum, & Palmam accepit. Gibellini tota Italia Francorum imperio oppressi, gentis ferocis imperiosæque (sic illi prædicabant) ad Aragonios respicere coeperunt, eorum ope sperantes grauissimi imperij iugum posse depelli. Vidit ea tempestate Italia, quod vltimum in seruitute erat, sermonis etiam libertate sublata Gallorum impotenti dominatu Romæ etiam constituto vrbane præturæ specie. Nicolaus Romanus Pontifex eius tyrannidis evertendæ consilia agitabat. Edicto primum vetuit præturam Romanam plusque annuam esse, sublata etiam facultate eius magistratus gerendi Regibus, Regumque propinquis. Carolo Siciliæ Regi Vicarij nomen & auctoritas abrogata (qua in Italia, quasi Imperatorum Legatusungebatur) per speciem Rodulfo Cæsari sic esse placitum. Quæ omnia tametsi ad imminuendas Caroli

roli opes pertinebant, iure excusante factum, nondum mouebantur arma. Nam
 quod auctores nonnulli defendunt, ex familia Ursina, vnde Pontifici Nicolao
 genus, binos Reges Italiæ destinasse, Longobardiæ, & Hetruriæ Transalpinis
 prohibendis Italiæ aditu, fama frequentior. & sensus prope omnium damnati.
 Omnino Carolus defuncta priori vxore, Balduini Cæsaris filiam, sibi toro iun-
 xerat: sex eoque Philippi Leuiri patrocínio suscepto, Byzantio spe imminabat,
 Alfonso Castellæ Regem conciliare parabat, Violante eius filia Philippo in
 conjugium impetrata. Ij conatus Aragonijs artibus elusi: & ad Campillum,
 vbi Reges collocutos esse dictum est, cautum expresse erat, ne Castellæ Rex
 Gallis affinitate iungeretur. Beatrix Manfredi Regis filia Constantiæ Reginæ
 Aragoniæ soror, à Carolo in custodia detinebatur: neque de eius libertate ap-
 pellatus mutare voluerat. Ea ad alias simultatis causas accedebat. Prochita ex
 ijs rebus commodam occasionem nactus, patriam, opesque recuperandi, Byzan-
 tium mutata veste, semel & iterum abiit. Palæologum Augustum rebus suis
 ante timentem, maiori suspitione metuque impletiunctis cum Gallo Rege opi-
 bus à Carolo classem validam in eius exitum comparatam docet. Francorum
 vires integras, Græcos domesticis factionibus debilitatos imparesque futuros,
 „ duorum Regum conatui. Superiores victoriæ documento sint. dicere vera li-
 „ ceat, in te superbia non cadit. in ira atque periculo regi posse magnificum. an
 „ domi residens per socordiam expectabis, dum bello lacestant: suisque viribus,
 „ & partium studijs subleuati, quod dicere perhorresco imperio deturbent? Ma-
 „ gnum onus sustines, quod aut regendum est arte, aut sua te mole opprimit. do-
 „ mi proprio discrimine hostes implicandi. Siculis veteris imperij memoria, noui
 „ inuidia alienatis dux tantum ad quem deficiant potius, quam voluntas rebel-
 „ landi deest. Aragonios Reges sollicitare non desinunt ad ferendam opem, re-
 „ gnumq; capeffendum. Pontifex Romanus Gallis infensus est. Si eorum conatus
 „ iuueris, næ Cæsar paruo labore, impendioq; te atq; rempublicam magnis tem-
 „ pestatibus eximes, atque in eorum caput vertes quæ in te illi moliuntur. Postre-
 „ mô hoc in pectus tuum demitte, Francos nunquam tibi amicos fore: nam viri-
 „ bus & potentia quid valeant ipse scis. Ad ea Cæsar quoniam vera Prochitam
 „ dicere compertum habebat, auro se Aragonios conatus iuaturum promittit,
 „ occultè tamen ne tantæ molitiones proderentur. Ille re constituta rediit in Ita-
 „ liam, Pontificeque Romano ad Rocam Surianam prope Viterbium conueno,
 „ & de rebus omnibus edocto, in Siciliam se se refert, defectionis consilia cum
 „ proceribus eius insulæ communicaturus. tanta Francorum socordia, aut confi-
 „ dentia, coniuratorumque silentio, vt quid ageretur penitus lateret. Moritur in-
 „ terea Nicolaus Pontifex, successore Martino. IIII. Turonensi ciue Caroli par-
 „ tibus deditissimo: prorsus vt in eius gratiam Palæologum Cæsarem diris de-
 „ nouerit, de impietate postulatum, quod Romanæ ecclesiæ nollet obtemperare.
 „ Ab Aragonio Rege Hugo Metaplana vir multarum rerum vsu ea ætate præ-
 „ stans, ad nouum Pontificem legatus est, vt eius animum consiliaque exploraret:
 „ tamen si legationis species erat Raymundi Pennafortij nomen vt consecrare-
 „ tur. Renuit Pontifex, negauitque aliquid se concessurum ei, qui vectigal Roma-
 „ næ ecclesiæ debitum pendere recusaret. præterea decumæ sacerdotiorum Iaco-
 „ bo

bo patri a prioribus Pontificibus concessæ, abrogatæ sunt. Quæ res Aragonium
 deterrere potuit, ad maturandam expeditionem amplius inflammauit: ne cun-
 ctantem casus aliquis impediret. numerosa classis in Aragoniæ littoribus ædifi-
 cata est, Africæ inuadendæ specie: vbi pulsi paulò ante Tunetani Regis à Conra-
 do Lanfa, vti dictum est, duo filij de Constantiæ atq; Bugiæ, quas ille vrbes re-
 tinuerat, principatu inter se certabant. Hæc palam iactabantur. maior tamen
 & verior cura suberat Siciliæ occupandæ. Pontifex per oratores tanti appara-
 tus causam percontatur. qui cum percontandi finem nõ facerent, Rex in iram
 concitatus: Comburam, inquit, tunicam si meorum consiliorum esse gnaram
 „ putarem. Simile responsum Rex Francus tulit: vterque de Caroli incolumitate
 „ sollicitus, cui Aragonios esse infensos compertum erat. Græcus Imperator vt
 „ erat pollicitus, in belli sumptus aurum suppeditauit minimè parcè. Sicularum
 „ coniuratio ad effectum perducta sanctissimo anni tempore, quod nefas esse vi-
 „ debatur. Christi resurgentis memoria festo die, tertio Kalend. Aprilis, cum lu-
 „ dis atq; lætitia cuncta personarent, lasciuia & securitas magis quam formido
 „ ostentaretur, atque ex templis populus campanæ sonitu ad vespertinos hym-
 „ nos conuocaretur, tota insula cædes Francorum nihil minus cogitantium,
 „ vno temporis momento est facta. Inde Siculus vesper in proverbium abiit.
 „ classis etiam occupata, quæ in Siciliæ portibus parata instructaque erat ad-
 „ uersus Græcum Imperatorem à Pontifice Maximo hostem iudicatum. sic fama
 „ vulgatum est: sic multi auctores memoriæ prodiderunt. Alij affirmant Pa-
 „ normi primùm cædem Francorum esse factam, cum ad Sanctispiritus, quod
 „ templum ad Montem Regium est à Panormo tribus millibus passuum stato
 „ die conueniretur: foeminaque cuiusdam pudicitiam contrectasset per causam
 „ perscrutandi an telum ferret Drochetus Gallus. ex ea re populum ad arma
 „ consternatum. in agro, in vrbe, in arce, promiscuam Francorum cædem fa-
 „ ctam, nullo discrimine sexus, aut ætatis. Tanta vindictæ cupiditate, vt foemi-
 „ næ etiam, quibus ex Gallis vterus intumuerat, neci darentur. vrbs ipsa hostili-
 „ ter direpta: vt nunquam commota multitudo in vno gradu resistit. Omneque
 „ magnum facinus aliquid ex iniquo habeat, propemodum necesse est. Oppida
 „ alia & vrbes Panormitanorum exemplo, multis in locis tumultuatæ sunt. Messa-
 „ na in fide tantisper perstitit Herberti Aurelianensis totius insulæ pro Francis
 „ Præfeti diligentia & auctoritate. Metus haud diuturni officij magister extitit.
 „ Itaque Messanenenses breui aliarum vrbiu auctoritatem secuti, correptis armis
 „ rebellant, Gallico tum præsidio, tum Præfeto vrbe pulso. Guillelmus Por-
 „ cellatus Calataphimiæ Prætor, quamuis natione Francus, in medio seditionis
 „ ardore abire incolumis permissus est, vna probitatis & modestiæ opinione te-
 „ ctus. Hic fuit exitus Prochitæ coniurationis, famosæ magis quam claræ. Siculi
 „ fanè residente animorum impetu, tamen si intelligebant quanto in periculo es-
 „ sent, quosdam etiam cædis defectionisq; poenitere coepisse, obstinantes tamen
 „ animis mori priusquam se Francis dederent, Aragonium Regem ad opem fe-
 „ rendam sollicitare constituunt: quo se ille tempore ad Dertusam tenebat in-
 „ structa classe, certusque in Africam festinare. Inde euastatis ijs littoribus longè
 „ lateque, cum murato repente cursu in Corsicam appulisset, cæsos in Sicilia pul-
 „ sosque

sosque Francos cognouit: Carolumque ex Hetruria ad eos motus accurrisse, & contractis vndique copijs mari terraque Messanam obsidere. Nulla à multis annis acrior oppugnatio fuit. Ardebant Franci cupiditate iniuriæ vlciscende: sanguineque Siculorum interemptis ciuibus parentare cupiebant. obsessi id intelligentes supremo virtutis conatu propugnabant. omnis ordo, omnis ætas adesse omnibus partibus, nullaque onera aut pericula detrectare. Inter hæc Rex Aragonius Panormum appulit, sumptoque regio insigni Rex ab omnibus saluatur. aucta classis cum qua venerat, ijs nauibus quas Siculi aduersus Græcos paratas ipsis seditionis inijs occuparant. Carolus victoria desperata, nam cum spe maturi auxiliij obsessis animus creuerat, mæstus atque inglorius in Italiam redijt Messanæ obsidione soluta. Hoc Aragonijs multæ offensionis initium fuit, magnæque gloriæ. missæ inter Reges litteræ iracundia contumelijsq; plenæ. Ijs litteris amplius exacerbatae voluntates. bellum vtrinque indictum. Aragonius ex Hispania nouas copias expectabat. Carolus ex Prouincia Phocænsi, Aragonio omnia in Sicilia prona erant, Francis aspera. Horum castra ad fretum Messanense in Sicilia conspectu erant: Aragoniæ copiæ vrbibus atque oppidis in fide confirmandis in varias manus dissipatae. Petrus metu amittendi, quæ parta erant, in tanta hostium potentia suorumque auxiliorum longinquitate, ad artes conuerso animo Carolum viribus & scientia pugnandi confidenter misso feciali ad certamen prouocat. si vir esset congregaretur, innoxioque multorum sanguini parceretur: suo ipsorum periculo belli quod instabat materia sublata. sic Franci scriptores rem tradunt. Aragonij contra affirmant, Petrum à Carolo priorem fuisse prouocatum, internuncio Simone Leontino ex Prædicatorio ordine. Constat accepta vtrinque conditione placuisse, vt centenis vtrinque equitibus dimicaretur. De loco pugnae dubitatum. Burdigala delecta est, quoniam in Eduardi Angli Regis potestate erat, Aquitaniæ caput. Dies dicta certamini, & conditiones vtrinque sacramento firmatae. Interea Pontifex Romanus rebus cognitis, quæ in Sicilia gestæ erant, Aragonium Regem, vt desisteret monet, neq; intempestiua ambitione pacem turbaret. Ad extremum parere recusantem, nono Nouembris die, ex piorum numero eximit sententia ad Montem Fiasconem pronunciata. Regi Anglo verbis grauissimis mandat, ne pugnaturis Regibus in sua ditione locum præbeat. nihil ea diligentia profectum. Regina Constantia viri iussu in Siciliam abiit, ne absente Rege Siculorum fides nutaret. Aprilis vigesimo secundo die, anno millesimo ducentesimo octogesimo tertio, Messanam appulsa est cum Iacobo filio, cui pater Siciliae regnum destinabat. Reges ad certamen properant. Carolus in Galliam, vbi certissima gentis præsidia erant, propensæ in eum voluntates: Petrus classe Hispaniam tenuit. Kalend. Iunij, qui dies certamini erat designatus, Carolus cum equitum ala Burdigalæ præsto fuit. Petrus Aragonius Rex nusquam comparuit. Franci scriptores ignauia factum dicunt, simplicesque Gallorum animos decoris specie obiecta delusos: cum se Aragonius interiecto spatio, viribus & potentia confirmare cuperet. nostri scriptores excusant: Petrum à Præto Burdigalensi admonitum, vt Gallicas insidias caueret. cum iusto exercitu Regem Francum propinquare. centum Aragonijs equitibus aduersus omnes

omnes Francorum copias certamen fore? Francorum quàm Aragoniorum auxilia multo esse propinquiora. Tunc Aragonium Regem Burdigalensi galeam clypeum, hastam, & gladium de manu tradidisse argumento ad statutum tempus affuisse, & per dispositos equos sese periculo eripuisse in finitimam Cantabriam, varijs sermonibus & opinionibus præbita occasione, nouorum bellorum parata materia.

Alfonfus Castella Rex moritur. Cap. VII.

10 **A**RAGONIVS Rex in patriam rediens vno tempore Ioannem Laram Albarracino pellendum suscepit, Aragonijs finibus propter locorum munitionem impunè sæpe imminentem: Aragonios & Catalaunos proceres pacandos, qui incòmodo sanè reipublicæ tempore, cum tantum externi belli superesset, tumultuari pergebant. Quod impotentè abs Rege habiti iusto propemodum seruitio opprimerentur, nulla cura legum querebantur gentis moribus abrogatis. neq; ibi de sunt linguæ promptæ ad plebem concitandam specie patriæ libertatis defendendæ. Itaque Turialone primum deinde Cæsaraugustæ, Barcinone tandem regni còuentus abs Rege habiti sunt priora peccata licentiamq; (sic præ se ferebat) emendare parato: quod
 20 nouis diplomatis se facturum còfirmavit. Ea blandimenta genti gratissima fuerunt: tametsi non ignorabant, non voluntate data, sed necessitate potius fuisse expressa. Externi belli cura, quod grauissimum impendebat, Regem sollicitabat, ne conuerso in Siciliam atq; Italiam animo, domi intestini motus essent, obiecta præsertim à Romano Pont. anathematis religione, qua Regem vt paulò ante dictum est, deuinxerat. recensque quoniam parere recusabat, sententia ad Urbem veterem pronúciata Martij die vigesimo primo paternis regnis priuauit, occupandaq; dedit Carolo Valesio Regis Gallia filio minori. Quod iniquum plerisque visum est: neq; satis idonea causa Siciliam armis occupasse Siculis in calamitate eius opem fidemq; implorantibus: ad hæc Manfredi Regis Siculi iura
 30 repentem Nicolao. III. Pontifice auctore atque auspice. Res Castellæ nihilo tranquilliores erant. regno inter patrem & filium in factiones diducto, pars multo maxima Sanctium sequebatur: Alfonso præsidio destitutus, externaque auxilia conquirens Marrociū Regem secundo in Hispaniam attraxit: quo minori inuidia esset, aduersus Granatensem Regem aduersæ factionis studiosum, Sanctioque deuinctum fœdere. bellum haud villo euentu memorabili fuit. Afri enim omnia difficiliora opinione experti, quoniam vrbes & oppida Granatæ Rex prouisa tempestate munienda curarat, totius certaminis aleam detrectare constituens, nullo magno operæ pretio redierunt in Africam Nouum ex Italia subsidium petium, religionis obiecta specie. Sanctius apud Martinum Pontificem Maximum per oratores de impietate atque ingrati animi noxa postularunt.
 40 superstitie patre in omnia regni iura inuasisse: neque præ ambitione regnandi senis obitum expectare. Ergo in impiorum loco haberi mandatum est, quicunq; relicto Alfonso filij partes sequerentur. dati etiam iudices à Pontifice in causa, vrbes & oppida Sanctio addicta, ex ritu Christiano sacrificijs interdixerunt.

Itaque eodem tempore, non eadem de causa in Aragonia & Castella sacrorum veluti iustitium fuit, in cæsa prouincia, Sanctioq; iudicibus, si eos nancisceretur, extrema quamuis comminanti. quæ res iniecta animis religione multos à Sanctio alienauit. In primis Petrus & Ioannes eius fratres, vt natura cogebat, ad patrem respicere cœperunt. verùm re indicata Petrus quidem Murcia regni spe iniecta retentus est: Ioannes autem cum mutatae voluntatis speciem præbuisset, per Lusitaniæ fines ad patrem abiit, Hispani se tenentem. Multæ vrbes & oppida cum defectionis poeniteret, circumspicereque qua ratione placare iram Alfonsi Regis, procurare anathematis religionem possent, spe veniæ gratiæque impetrandæ Alfonso sese suaque dederunt. In his Agreda Treuignumq; multique proceres: qui iuncti cum Philippi Regis Gallia copijs, in Castellæ fines, Toletum vsq; populabundi peruenerunt. Erat Philippo filius Philippus cognomento Pulcher. Is hoc anno (alij sequenti dicunt) Ioannam Vasconum Regiam vxorem duxerat regno dotali. & vt est ingenium hominum priorum Regum iure repetito ditioris acceptæ fines immensum extendere cogitabat, interitinaq; nostrorum dissidia in suum commodum conuertere. Sanctius, quantum in tanta colluione rerum dabatur, in omnes partes accurrens Taurum urbem imperio rebellantem pacauit: Ioannem Laram cum sua & Vasconum manu Calagurris, Vxamæ, & Segontia agros vexantem, Albarracinum reiecit obuiam factus. Actum deinde missis legatis, vt pater & filius fide accepta dataq; inter se colloquerentur: eoque consilio Alfonso Rex Constantinam accessit, Sanctius Guadalcanam. spes erat mutuo colloquio rebus reddi tranquillitatem posse. Sæpe ex iniuria postmodum gratiam ortam. & Sanctius in ipsa defectione præterquam quod regnum eripuerat præcipua pietate patrem complecti visus erat, à contumelia abstinere, honorificè loqui, & sentire. destinata salubriter Alfonso Regis æmuli Sanctij familiares discussere iniecta periculi suspitione: & regia dissidia calamitatemque reipublicæ plerique ad suum commodum vertebant. re infecta Alfonso Hispaniam, Sanctius Salmanticam discesserunt. Eorum cōcessu Beatrix Lusitaniæ Regina vidua, & Maria Sanctij vxor Tauri, per idem tempus Isabellam filiam enixa, pacem reuocare conantes, nihil amplius præstiterunt, indiesque recrudescabant odia, & reipublicæ calamitas augebatur. Alfonso Regis breui subsecuta mors, rebus propemodum desperatis auxilio fuit. Hispani ex morbo defunctus est, poenitentia atque Eucharistia de more procuratus, ad vndecimum Kalen. Maij, vt quidam tradunt, certè salutis anno millesimo ducentesimo octogesimo quarto. superiori Nouembri mense testamentum nuncuparat: in quo Alfonso & Ferdinandum nepotes inter se substitutos regni hæredes nominauit: & vtroque sine prole defuncto Philippum Gallia Regem ad priores Castellæ Reges maternum genus referentem. de filijs atque fratribus mentio nulla Sanctij odio, in quem Francorum vires eo testamento mouebantur. Ioanni tamen filio sub mortem Hispaniam & Pacem Augustam eo expetente, Iacobo Murciam legauit, vtrique Regis nomine, sed vt Castellæ Regum beneficiarijs. In Caluarie monte cor sepeliri mandauit, loci religione sanctitateque adductus: corpus Hispani aut Murcia: cor tamen & viscera Murcia: ad aram templi maximi sunt: corpus Hispani sepultum est prope patris & matris

iris sepulcra. impensa monimenti non maxima, neque necessaria, quoniam vitam meruerat, vt memoria duraret, essetq; immortale nomen. maximus & prudētissimus Rex si sibi sapere didicisset, felixq; nisi sub vite exitum multis calamitatibus esset vexatus, atq; præclaras animi & corporis dotes, auaritia, seueritas, atq; impotens dominatus sedassent. Primus Hispaniæ Regum vendendi atq; paciscendi vulgari Hispanorum lingua potestatem concessit, eius linguæ nimirum quæ rudior erat, excolendæ locupletandæq; studio. sacros Bibliorum libros in matrem linguam vertendos curauit. Ex eo tempore in regijs diplomatibus ac publicis tabulis Latina lingua, cuius antea vsus erat desijt vsurpari: vnde pudenda litterarum ignorantio in nostram gentem atque vtrumque ordinem inuasit.

Sanctij Regis initia. Cap. VIII.

ALFONSI defuncti regnum ad Sanctium peruenit nullo prohibente, iure controuerso, Abulæ id temporis res gerentem, ac vix ex morbo recreatum, ex quo Salmantice paulò ante decubuerat, salute propemodum à medicis desperata. Integra ætas salutaribus succis adiuto corpore præsidio fuit. Regis nomen, quo eatenus abstinuerat (reuerentiæ id patris datum est) continuo desumpsit. Fortis cognomen animi magnitudo perit, resq; magis feliciter quam præclare factæ: & ferè magnifici tituli fortunæ potius quam virtutis sunt beneficium. verus honor non in splendore nominum situs est, sed in æquitate & innocentia atq; modestia. Erat audax, strenuus, callidus, & in quancunq; partem se dedisset industria singulari. vndecim annis, diebus quatuor regnum tenuit, spoliati eiectione patris nota ad posteritatem infamis: alioqui in bonorum Principum numero. Imperium enim flagitio partum bonis artibus exercuit. Abulæ patris manibus iusta funeris magnificè perfoluta ab eo sunt. Toleti infulas, regiaq; insignia desumpsit, lugubri veste in purpuram trabeamq; mutata. Ex aduersa factione proceres passim ad nouum Regem salutandum conueniebant, quasi priores offensas maioribus officijs, fideq; integra compensaturi. Quæ quo magis falsa erant, eò propensius per adulationem fiebant, ementiente lætitiæ vultu, quo nihil est in speciem fallacius. eas artes Sanctius alta dissimulatione eludebat, confirmato mox regno iram animo conceptam effusus. Populus, proceres, legiones in eius verba sacramento addacti. Isabella noui Regis filia secundum agens annum regni hæres, si alia proles deesset, consensu ordinum renunciata. aduersus Cerdas fratres ea præsidia comparata. à quibus, quoniam iniuria aucti regni hæreditate spoliati esse putabantur, nonnulli palàm, plerique voto erant. Regis Aragonij, in cuius potestate erant, nouis officijs promerendi præcipua cura sollicitabat, Albarracinum urbem obsidere occupareque parantis, iniuriarum impatientia: quas Ioannes loci firmitate, & Vasconum auxilijs confusus inferre non desistebat strenuus manu, sermone promptus, serendæ inter Reges inuidiæ artifex, seditionibus potens, raptoque viuere assuetus, Castellæ atque Aragoniæ finibus euastatis. que res Sanctium prouocauit, vt quoniam adesse non poterat, noui regni cura districtus, validam manum auxilio mitteret aduersus communem hostem. Ipse Hispaniam

maturavit, vbi Ioannes ex patris testamento regnum constituere conabatur, quamuis dissentientibus ciuibus, idque vnum ex ijs quæ Alfonso testamento mandaratur fieri non oportere dictitantibus: confectum annis, morboq; oppressum, parum animo valuisse: regni maiestatem imminui nobilissima ciuitate detracta non passuros. In hæc Aluarus Lara consternatis ad arma ciuibus se ducem præbuerat. Ij motus aduentu Sanctij pacati. Marrocij Regis legati amicitiam cum eo firmaturi, Hispalim appulsi cum verborum cõtumelia reiecti sunt, haud sano consilio: importunaq; feueritate, noui belli occasio barbaris data est. in cuius belli vsum subeunte facti poenitentia, aut certa animi destinatione, valida classis comparata instructaq; est. Ex Liguribus, qui ea tempestate mari potentes erant, & ex ea re rerum naualium in primis periti, Benedictus Zacharias euocatus magnis propositis præmijs duodecim triremes aduexit. maris præfecturam ad tempus, Mnesthei portum iure hereditario accepit. vtrunq; Regis dono, triremis proprijs sumptibus ædificandæ instruendæque lege in perpetuum imposita. Regni conuentus Hispali habiti de republica constituenda: in qua superioris temporis iniuria multa erāt deprauiata, præcipua vitiorum colluue. In his conuentibus decreta consultaq; rescissa sunt, quæ necessitate temporum extorta potius quàm impetrata, tum ab Alfonso Rege erāt, tum ab ipso Sanctio. In Castellam deinde maturatum, vbi aduersæ factionis integra studia superesse nunciabatur: multosq; de Cerdis fratribus restituendis inter se arcandõ consilia 20 agitare. eorum conatibus Sanctij celeritate occupatis, pars ad meliora consilia traducti, pars capite poenas dederunt: eorumq; calamitatis exemplo cæteris documentum datum similis perfidiæ vitandæ. Hæc in Hispania. Quo tempore Rogerius Lauria Aragoniæ classis ad Siciliam præfectus, victis viginti Francorum triremibus, quas ad Melitam nactus est, Duceq; earum Guillemo Cornuto natione Gallo in pugna interfecto sexto Idus Iunij, Neapolim versus, Carolum Claudum Salerni Principem Caroli Regis filium valida classe parantem Siciliam aggredi vindicareque iniurias, ad certamen elicit: cumq; quamuis Legato Romano periculum denunciante, nauali prælio decernere ausum in pugna cepit cum multis alijs. De numero nauium variant auctores, neq; quid certi lequeremur habebamus. Fama frequentior Aragonias triremes duas & quadraginta fuisse vulgavit, hostium septuaginta. Ad nonum Kal. Iulij pugnatum est. Secundum eam victoriam in magna Græcia plurima oppida & vrbes ab Aragonijs occupata. Victoribus omnia prona erant, victis ardua. eo maiori dolore luæque eæ calamitates contigerunt, quod Carolus pater intra tertium à pugna diem sese in Caietæ portum intulit cum viginti triremibus, quas ex Prouincia Phocænsi auxilio vehebat: & filius Messang, vbi captiuus tenebatur, à Siculis capitæ sententia damnatus est, Corradini necis exemplum in illum vertere certis. Regina custodiri iussum, consultoq; Rege, vt opus erat, maiores poenas daturum diuturna captiuitate exquisitis cruciatibus, qui si absint mortem miseriarum 40 victo metam fore dictitans, periculo eripuit. Socij omnino ad sexaginta effractis custodijs in tumultu populari perempti sunt in expiabili gentis odio. Interea Albarracinum ac si nihil externi belli superesset, ab Aragonio Rege supremo oppugnabatur conatu. ducebatur obsidio, magnæq; inerant difficultates: ardua vrbis

vrbis mœnia, saxæ turres, ferrati portarum obices, locorum asperitas. Ad hæc firmatus vsu miles, nulla discordia corruptus, nullis emollitus voluptatibus, nulla acie exhaustus, multis bellis exercitus: equites omnino ad ducentos, peditum iusta manus. vna tantum annonæ difficultate laborabant, non satis opportunè prouisæ: quoniam talem urbem obsessum iri nūquam induxerant in animum. Ioannes Lara periculo perspecto, se in Vascones aduocato senatu, iturum dixit: vbi certissima auxilia fore, minimè dubitabat. hortatur, ne animo deficient: urbemque qua cœperant virtute tueantur. quæ tametsi falso dicebantur, ipseque consilium fugæ capere constituerat, neque vultus cum oratione consentiebat, dimitti placuit. Eo digresso aliquandiu sustentatum: donec auxilijs desperatis, ipso Michaelis festo die vrbs dedita est. Milites maiori parte Galli, Vasconesq; incolumes abire permisi. ex vicinis locis coloni, tum veteres, tum noui euocantur. Rex ex Agnete Sapata, cui Algeziram & Liriam in agro Valentino antea donarat, Ferdinandum furto genuerat. illum vrbe capta continuo donauit. Albarracini obsidionis hic exitus fuit, principatusq; finis: quem diu Asagræ in ea vrbe tenuerunt reguli cum primis nobiles. Eorum stemma subiicere, hoc loco commodum fore putabam. Petrus Rodericus Asagra conditor principatus, pro uectæ ætate fratrem Fernandum Rodericum Asagram hæredem nuncupauit: fortassis cum ipse prole careret. Extat Ferdinandi testamentum confectum vndecimo Kalend. Augusti, Era millesima ducentesima trigesima prima. ex eo testamento colligitur, duos illi filios fuisse, alterum ex vxore Therasia Iuania hæredem principatus: nothum alterum Iacobæum militem. vtrique Petro Fernando nomen inditum. Vidimus etiam Petri Principis testamentum quarto Nonas Aprilis, anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo primo, morum atque simplicitatis eius ætatis speculum. filios is iustos reliquit Petrum, Garciam Fernandum, Therasiam, hæredemque principatus Aluarum. Therasia vnica Aluari proles Ioãni Laræ Nunnij filio nupsit, paterno principatu dotali. ex Ioanne & Therasia nati Aluarus & Ioannes, de quibus mētio reditura nobis est.

Trium Regum obitus. Cap. IX.

O bello confecto maior cura supererat belli, quod ex Gallia imminebat grauissimum, atque omnium ea tempestate maxime memorabile, Romano Pontifice auctore, facesque subdenti Francis. Aduersus Galli Regis potentiam præsertim cum Vascones in bellum traheret, satis virium Aragonio non erat: externa auxilia conquisita. Missi in Germaniam legati Rodulfum Cæsarem pertentatum, si forte Gibellinæ factionis misericordia commotus ab aduersarijs oppressæ vires communicare, Italiamq; aggredi induceret in animum, cunctator natura, & cui cautata potius consilia quàm periculosa placerent, & tunc Heluetiorum bello implicitus. Itaq; præter speciosa verba, nihil melioris spei ex Germania relatum est. Sanctius Castellæ Rex ad colloquium ab Aragonio inuitatus Soriam accessit. Ciræ atque Borouizæ, que propinqua oppida sunt, amicitia inter Reges nouo firmata fœdere: neutrosque alteris in periculo defuturos pacti sunt. Hispaniæ assiduus

assiduus atque infestissimus hostis Marrocius Rex bellum denuò inferre cona-
batur, Franci Aragonios fines inuadere: eo maiori periculo, quòd se Iacobus Ba-
learium Rex, in quo præsidium esse debuit, hostibus coniunxerat. vtrinque ma-
gnum periculum, nouaq; laborum facies. à Mauris Cæsarianum obsessa decem
& octo equitum millibus. ab ijs in finitimos agros Hispalim vsque excursiones
factæ sunt: multa que hominum & pecorum præda abacta. Sanctius suorum pe-
riculo commotus Toletum maturauit: quo Carolus Atrebas à Galliarum Rege lega-
tus venit. legationis duo erant capita. Cerdas fratres in libertatem eius opera
restitui, cum Rege Aragonio, qui edicto Pontificis in impiorum numero esset,
nihil commune habere. Ad hæc Sanctius, legatos se quamprimum ad Galliarum
Regem cum amplis mandatis missurum respondit palam: ex arcano autem Ca-
rolum hortatus est, vt se Regi conciliaret suo. Sunt etiam qui hoc tempore scri-
bant Atrebatem à Sanctio perentatum, vt regni arcana detegeret: Brocchioq;
quod alio loco est positum, eius sceleris manifesto gulam fractam laqueo. Ab
Aragonio Tudela in Vasconum finibus corona cincta est, atq; omnibus viribus
oppugnata, Francorum imperum, quem in Ruscinonensem agrum parari pro-
uidebat, aliò auertere cogitanti, in eorum prouincia nouo bello concitato. Op-
pidum Ioannis Laræ virtute & diligentia defensum alieno imperio felicioris,
quàm suo. vastitas tantum illata agris: finitimaque oppida ad auertendam ho-
stium vim præsidij & operibus munita. quibus rebus confectis, hyeme iam
appetente, se Rex Aragonius Cæsaraugustam retulit. Fogiar, quod oppidum in
1 2 8 5 Apulia est, anni vertentis initio millelmi ducentelimi octogelimi quinti, om-
nino septimo Idus Ianuarij Carolus Neapolitanus Rex è vita decessit: malo-
rum tædio, captiq; filij ex dolore confectus: si principijs vltima consentanea
fuisent, Princeps bello paceq; clarissimus. longa ætas cum multis vertenti for-
tunæ tribuit. Francorum vigor cum quo venerant, cælo terræque aménitate &
copia voluptatum mutatus extinctusque erat. In externos imbelles, in subditos
feroces. vrbibus & oppidis præfecti Principis sui periculo peccabant, proprio
compendio quæstusq;. Eius obitus Aragonium spe bona lætitiæque compleuit.
Francus maximum animo dolorem cepit, quem hostium sanguine procurare
parans magnis delectibus numerosas copias armat, equites viginti millia, pedi-
tes octoginta. classis ad fossas Marianas instructa (Aguas mortuas vocant) in
qua centum & viginti, partim triremes, partim diuersi generis naues erant. Se-
quebantur Regis castra Philippus & Carolus filij: Iacobus Rex Balearis fratri,
vnde multæ iniuriæ extiterant, in primis infensus: Geruasius Cardinalis Lega-
tus à Romano Pontifice Martino IIII. qui quarto Kalend, Aprilis Perusij
decesserat, Honorio successore Romano ciue, è genteque Sabella, Francorum
ramen non minus studioso. Mense Maio Narbone Perpinianum irum est. id
oppidum Iacobo Regi deditioem fecit, Francosque intra mœnia recepit: at-
que eius exemplo reliqua eo tractu oppida, præter vnum Genuam nomine,
obsidionem tolerare ausum, propinqua spe subsidij, Iacobi odio, sub cuius
imperium redire detrectabat. Obsessos spes fefellit: captumque vi oppidum:
cæsisque ad vnum oppidanis, in ipsa tecta sæuitum est. Ruscinonensis nothus,
alioqui genere nobilis, magnoque animo, in templi turrim se recepit. Loci
firmitate

firmitate defensus, & Iacobi Regis precibus, magis quàm sanctitate seruatus,
Francis gratiam retulit, in vltiora penetrare parantibus. Pyrenæi montis fau-
ces Aragonio obsidente, sic vt transeundi spes nulla esset; notis tramitibus,
Francos circumductos integra fide ad iuga deduxit, quæ hostium castris immi-
nebant. repentinus metus ex ea re Aragonijs incussus, tutum Regibus iter ape-
ruit. qui superatis Pyrenæis montibus in agrum Emporitani descenderunt.
Petra lata, & Figueria oppida, breui in potestatem venerunt. ad Gerundam vr-
bem castra promotæ, eo tractu nobilissimam amplamq;. Sita est in Ausetanis lo-
co decliui, subterlabente Thici amne (quem hodie Theram vocant) excauatis
10 ripis, vnde vrbi munitio, mœnia firma, saxæ turres. Vrbis superiora templum
maximum occupat, sede domoq; Episcopi nobile. supra templum turris instar
arcis eminet, nomine Gerundella. Raymundus Cardona Vicecomes vrbis præ-
sidio præfectus nouis operibus munit. suburbana ædificia diruta. Felicis an-
te mœnia templum, loci religio & antiquitas tutata est. Eius diligentia Franco-
rum opera disturbata sæpe sunt, machinæ incensæ. Aragonius Rex cum valida
manu propinquis locis versabatur, impar quidem viribus, cæterum locum infi-
dijs opportunum captans, occasionemq; expectans, auxiliij ciuibus ferendi. Ob-
sidio in tertiam mensẽ ducta est. Quo tempore, à Sanctio Castellæ Rege. Mar-
tinus Calagurritanus Episcopus, & Gasias Vallisoleti Abbas, de pace inter
20 vtrinq; gentem legati, re infecta redire compulsi sunt: ac vix facta Regem Fran-
cum conueniendi potestate (insignem gentis confidentiam) multis præterea &
asperis facerijs, contumelijsque violati. & erat rumor legationis specie Franco-
rum vires, & apparatus exploratum venisse: viresq; Castellæ Regi cum Arago-
nio iungendi voluntatem non deesse. Tameñ bellum Mauricum in Bætica vr-
gebat, Cæsarianique obsidio in multos menses ducebatur: Mauris occupare eam
urbem, quæ opportunissima erat contendentibus, Sanctio Rege certamen,
in cuius euentu regni opes vertebantur, subire detrectante, seque partim His-
pali, partim Nebrissæ tenente, ad omnes occasiones intento, excursionesque
prohibendas. Quo consilio post sextum obsidionis mensẽ barbari rebus om-
30 nibus oppressi, vimq; Sanctij veriti, si mutato consilio congregederetur, relicta vr-
be abierunt. Ex Rege barbaro transmissis raptim Lethe fluuio, cum fugæ cau-
sam rogasset quidam: Ego, inquit, in nouam familiam Barramedæ, regni ma-
iestatem primus intuli: hostis quadraginta nihilominus Regibus ortus, tanto se-
ptus præsidio, pugnam iniret, versaturis ante oculos, nobis ad terrorem, illis ad
fiduciam. cælum præclari facinoris opportunitatem præbere videbatur dele-
tis hostibus. sed Rex cui cauta potius consilia cum ratione quàm prospera cum
temeritate discrimineq; placebant, Cæsariano tantum munita Hispalim redijt,
hostem elabi de manibus quamuis milite dolente, pugnamq; exposcenti, & si ea
ocasio dimitteretur comminanti haudquaquam alio tempore pugnaturum.
40 Rex animo ad pacem propenso eas voces contemnebat. Misi vtrinq; legati de
ea re. Ad Bætis æstuarium (alij ad Rupem ferratam dicunt) Reges collocati. Vt in
belli sumptus, Rex barbarus Maruedinorum (genus id monetæ erat Hispanis
vstitatæ, non vnus semper valoris) bis centum myriades penderet statutum est,
eaq; lege inter vtrinq; gentem fœdus factum. Quod egrè tulerunt tum alij proce-
V v 4 res,

rum Ioannes Regis frater, & Lupus Harus: prorsus vt Hispali profecti vterque in suæ dittonis oppida commigrarint, sed nimirum magni Duces prouidendo, consultando, cunctatione sapius quam temeritate profuerunt. cæteris obsequium conuenit, cupidoque pugnandi, sic belli munera sunt diuisa. decessit paulo post Rex barbarus Iuzepho filio successore. Gerundam redeamus. Aragonius Rex com meatum qui à Rhodopeni portu, vbi classis erat hostium, in castra deuehebatur intercipere parans loca insidijs opportuna obsidebat. Re per exploratores cognita, Rodulfus Magister equitum, & Haricuria Marefcalus, hoc est Magister castrorum, viri fortissimi, consilio communicato cum trecentis delectis equitibus ad locum insidiarum contendunt: id prouidentes ne multitudine deterriti Aragonij pugnam detrectarent. Ad octauumdecimum Kalend. Septembris certatum. acris ea pugna fuit. uimero Aragonij præstabant, Francis neque virtute, neque scientia pugnandi cedentibus. Rex Aragonius nullum neque prudentis Ducis, neque strenui militis officium prætermisit. graui in facie vulnere deformatum, seque è pugna subducere conantem eques Francus correptis habentis cepisset, ni ijs gladio discisis in repentino periculo fuga euasisset. sic Villaneus scribit, qui cæteros in errorem misit. Nam Aragonij scriptores Regem integrum exæquataque vtrinque cæde discessisse confirmant: verè ne, an ex amore incertum. Constat sanè ad Gerundam propter æstum, & sordes, iniquissimo anni tempore, pestem in Francorum castris grassatam: & accepto tamen eius pugnae nuncio obsessis defensione desperata animos concidisse, legesque à Franco accepisse. Vti vrbe dedita cum ijs quæ agere ferreque possent obsessis emigrare quo vellent potestas esset. In deditos multa crudelitatis exempla extiterunt. ipsa quoque Diuorum templa violata: Narcisij sepulcrum, quoniam eius vrbis tutelaris est præcipua religionis opinione, disturbatum à militibus, donaria direpta. numen suas sedes tutatum est, de violatoribus vindicta aucta peste sumpta. Sic fuit hominum opinio. præterea Ducibus consilium ereptum. nam cum vrbe capta, pedestri itinere in Galliam se se referre præcipiti autumno pararent, mercenariæ naues, quæ in portu Rhodopeni erant, ne sumptui & oneri essent, dimissæ sunt, pessimo consilio vt vsus probauit. Rogerius enim Lauria, capta in extrema Italia Tarento cum omni circum regione, in Hispaniam Regi laturus opem maturans, imminutæ Francorum classis beneficio occasioneque inuitatus, commisso nauali prælio victor exiit. Ioannes Scotus classis Gallicæ Præfectus, & quindecim triremes captæ: duodecim sese in Rhodopensem portum retulere. Ijs milites & oppido incensis (tantus terror animus inuaserat) ad Regem in castra abiere, acceptæ cladis nunciij testesque. Qui omnia difficiliora opinione fore prouidens, aduersaque valetudine afflictus, Gerunda munita iter continuo in Ruscinonensem agrum conuertit. In transitu Pyrenæi saltus magnopere laboratum. angustias & fauces montium Aragonij obsidebant, Regemq; Gallum leuicariorum humeris, ob valetudinem vectum capere conabantur. magna certè clades accepta, multaque eo itinere impedimenta intercepta sunt. Ex agitatione itineris, aucto Regis morbo Perpiniæ decessit pridie nonas Octobris, Philippo Vasconum Rege successore: cui ab oris venustate Pulchro cognomen fuit. Defuncti corpus

pus ab vxore & liberis ad Dionysij templum, quod prope Lutetiam situm est, deportari iussum. Francorum discessu breui quæ ablata erant ad Aragonij Regis imperium rediere. Maiora conantem Aragonium & ardentem fortunam vrgerè parantem, mors ad Villam Francam oppressit, sexto Idus Nouembris, integra adhuc ætate, annos natum quadraginta sex. Magni cognomen, auctum imperium & res pepererunt præclare gestæ. decora facie, corpore ingens fuit, animo immodicus, eloquentia, cultu, liberalitate, conciliandi hominum studia artifex, vna tantum anathematis ignominia ad vitæ finem notatus. quam imaginem menti morientis atque oculis inerrasse fama est. vera ne affirmare non ausim. interest tamen publicè vt vera videatur. Tameñ ea etiam religione à Tarraconensi Præsule procuratus est sub mortem, ecclesiæ Romanæ, cui parere recusarat, obedientiam conceptis verbis iuratus. Corpus ad S. Crucis cœnobium, quod vicinis locis est, sepultum Filios reliquit Alfonsum natu maximum, quem paterni imperij heredem testamento dixit (de Siciliæ regno mentio nulla) præterea Iacobum, Fridericum, Petrum, Elisabetham, Constantiam. Hi omnes ex Constantia vxore sunt geniti. Arnaldus Villanoua vt Regi decumbenti adesset Barcinone venerat, rei medicæ ea tempestate peritissimus: maiori tamen fama quàm laude: cum nobile ingenium, eruditionem maximam, prauis superstitionibus, prauisque de religione opinionibus fœdare visus sit. Quo nomine aliquanto post ab Inquisitoribus ignominia notatus est: librique quos magno numero ediderat reprobati. Ex humano semine, quibusdam in vase medicamenti hominis corpus efformasse, qui affirmet auctorem habeo, verò an mendacio disputare non est necesse.

Regum Gallie & Castelle colloquium. Cap. X.

A N N V M. tot Principum funeribus infaustum, Regiæ Castellæ partus, aliqua ex parte procurauit. Rege enim per causam componendi rempublicam; tumultusque sedandi Pacem Augustam profecto, Hispali octauo Idus Decembris filium enixa est, cui Ferdinando nomen fuit, & deinde in minore ætate patri in regno successit. Eius educandi, instituendique cura Ferdinando Pontio Leoni, viro primario demandata est: Sentica vrbe vbi educaretur, propter cæli falubritatem, regionisque amenitatem à patre designata. qui eum proximo anno millesimo ducentesimo octogesimo sexto regni heredem renunciari in conuentu procerum curauit, de successione sollicitus tum propter Cerdas fratres, tum quòd coniugium ipsum inter & Mariam Reginam lege propinquitatis vitiosum esse contabat: neque vt ea lege soluerentur à Pontificibus Romanis, quorum eæ partes sunt, impetrare potuerat, Regibus Gallis intercedentibus, qua causa incertum, nisi fortè regni intercepti dolor stimulabat. quos Sanctius omni ratione placare, atque ad amicitiam adiungere cum studeret, repetita legatio. ijdem qui superiore anno Martinus Calagurritanus Præsul, & Garsias Abbas ijs de rebus legati in Galliam. Vbi octauo Idus Ianuarij, Galliz & Vasconum Philippus Regem dixerat, sacra inaugurationis inunctionisque

de more Remis peracta. Hoc Rege, eiusque iussu Lutetia in insula Sequanæ regia in iustæ arcis modum extructa: vbi non multo post forum agi cœptum; & quæ vaga antea fuerat iurisdictio, certis sedibus collocata est. Regina impensa, in eadem vrbe schola quæ Nauarræ dicitur, ipsa ædificij amplitudine, præceptorum auditorumque numero in paucis præstans, extructa est. Septingentos alumnos bonis temporibus Galliæ, intra vnas ædes habitantes, numerasse fama est. rebus turbatis vix quingenti erant (quo nos tempore scholas Theologicas Lutetiæ explicabamus) nonnulli publica impensa collegij, plerique collata de suo stipe victitates. Ex his Regibus numerosa proles nata est: Ludouicus, Philippus, Carolus, Isabella, filia altera in tenera ætate defuncta. Hæc in Gallia. In Sicilia Iacobus cognita patris morte, regium insigne Messanæ desumpsit quarto Nonas Februarij: seque Regem Siciliae, Apuliæ, atque Capuæ Principem dixit, regni Neapolitani partem obtinens, reliquis vrbibus, & oppidis spe imminens. tametsi Roberti Atrebatensis, cui rerum procuracionem Rex Galliæ demandarat, egregia tum virtute tum diligentia aduersus Siculorum conatus munita erant. Alfonsus Aragonius Balearibus classe inuadendis, occupandisque, quod vt faceret, pater supremis verbis mandaratum, aliquot menses districtus, mensis tandem Aprilis die quintodécimo, quo die Christi resurgens memoria recurrebat, Cæsaraugustæ regiam coronam desumpsit de manu Iacobi Oscensis Episcopi, vacua Tarraconensi ecclesia, cuius id dignitati deferri solitum erat. Regni priuilegia immunitatesque ratas fore à Rege iureiurando sancitum. de regis sumptu restringendo, magna contentione actum est: ac nominatum in Oscensi conuentu aliquanto post, Aragonijs proceribus datum, vt Valentini dudum ad imperium subiuncti Aragonijs legibus viuerent. Magni sacerdotes per idem tempus defuncti. in his Michael Vincastrius Pompelonensis Episcopus, successore Michaele Legaria. Ecclesiam Toletanam Gonsalui obitu aut absentia Præsule destitutam, Guterrius magni nominis vir, præcipua apud Reges gratia cœperat gubernare. Is Regem ad Galliæ fines contendentem prosecutus est: cum superiori legatione esset impetratum, vt Castellæ & Galliæ Reges mutui colloquij causa Baionam conuenirent, de rebus omnibus coram disceptaturi. Omnino Reges collocuti non sunt. de causa non constat: & suspicari libet enatas inter vtranque gentem suspiciones, aut præposteram ambitione factum vt Sanctius ad Sebastiani fanum consisteret, Gallus Rex ad Montem Marsanum. per internuncios de foedere actum. Guterrius Toletanus Præsule à Sanctio Baionam missus, à Gallo Burgundiæ Dux. de incunda amicitia deliberatum, summo vtriusque partis conatu. Negabant Galliam concordia conditionem fore, nisi Regiam lege propinquitatis malè coherentem coniugio Sanctius repudiaret: Gallique Regis sororem, aut Margaritam, quæ Eduardo Anglo Regi, aut Blancam, quæ Austriae Duci postea nupsere, sibi connubio iungeret. Ea re Sanctius vehementer commotus est. vxorem dimitti foeminam lectissimam, & vnde gemina prole erat auctus, graue iudicabat. Itaque internuncijs reuocatis, re infecta Victoriam, vbi Regiam reliquerat, iter conuertit, Abbati Vallisoleti in primis iratus: quem alienissimo tempore noui coniugij mentionem fecisse, Francisque vt id postularent occasionem

tionem præbuisse constabat. Eius evertendi consilia cum Regina, quam is dolor maximè vrebatur, consilia communicata. causa quærebatur. optima visa est, regionum vectigalium, quorum procuratio penes ipsum fuerat, ad rationes reuocare, atque reipublicæ malæ gestæ crimen intendere. Eius rei Guterrius Præsule cura commendata. Sanctius Rex voti reus, an religionis studio Compostellam abiit. quo in itinere ad Sancti Facundi cœnobium Alfonsi Regis eo nomine VI. & Isabellæ atque Mariæ eius vxorum ossa, quæ in humili loco iacebant, in commodiorem transtulit, cippis cum inscriptione dicatis. Vallisoletum rediens Lupum Harum Viscaia regulum, cuius magna in ipsum merita extabant, & quopotissimum auctore regnum obtinebat, regis Procuratorem, Regum Antesignanum esse voluit. Multæ atque munitissimæ arcis tota ditio in eius potestatem contraditæ. Ad hæc Kalend. Ianuarij Comitibus honore, & appellatione ab Rege est cohonestatus, salutis anno millesimo ducentesimo octogesimo septimo. & quo gratius esset beneficium, expressè cautum, vt eos honores Dieghus Harus filius patre defuncto susciperet. Lupi frater Dieghus Harus limitibus aduersus Mauros præfectus. Ex his rebus aucta immensum eius familiæ auctoritate confirmatis opibus, Lupus Regis potens esse cœpit, atque pleraque ad suum arbitrium reuocare: plusque vnus posse, quam reliqua nobilitas, magna multorum inuidia atque obtreptione dolentium, dictitantiumque iusto se propemodum seruitio opprimi, Lupum alieno nomine regnare. Calæcos & Legionenses cæres in primis malè habebat: Lupumque accusabant præter cætera, quod seuerus in alios propinquis & necessarijs omnia tribueret: eo validior, quod regis familiæ sanguinem suum miscuerat, Ioannis regis fratris socer, cui Maria filia in coniugium data erat, nouamque cum Rege propinquitatem ambiens. quod ad cæteram inuidiam adiunctum Regis animum abalienauit maximè: atque ita vt priorem beneuolentiam odio maiore mutaret. Regium enim coniugium criminando, quasi vitio cohærens, id agebat vt Guillelma Gastonis Bearnensis filiam, consobrinam suam, in regium torum inferret, vir immodicus, venturique securus præ confidentia animi. Rex in ea atrocitate temporum, tantaque reipublicæ perturbatione, tametsi cupiebat maximè, Lupi evertendi consilia non explicabat. Itaque eo comite Carpetania lustrata, Asturiam abiit. species erat Merinum Asturicensem Episcopum genere nobilissimum, atque ad eum Gallorum Regis propinquum, primum sacrum de more facturum sua præsentia cohonestare. re Calæcorum & Lusitanorum motus comprimere in animo erat. Calæcos pacandi cura Lupo demandata. Rex Sanctius cum Lusitano Rege consilio communicato, iunctisque cum eo viribus, eas incursiones arce-re statuit, quas Alfonsus Lusitani frater & Aluarus Lara Ioannis filius in finitimos Legionensium agros faciebant viri acres, impatientes quietis, raptoque viuere soliti. Portalegrum & Ronchæ, quæ oppida in Lusitaniæ finibus in Alfonsi ditio erant, vt id facerent opportunitatem præbebant. Ronchæ vtriusque Regis viribus præsentiaque oppugnatur. villis, agris, ædificijs extra oppidum ignes illati. obsessi damno rerum suarum permoti, & maioris mali imagine metuque subeunte oppidum dederunt. In ea obsidione Sanctio Dionysius Rex, si reipublicam incolumem tranquillamque vellet, Lupi opprimendi consilium

consilium dat: Aluarumq; vt in gratiam reciperet auctor extitit, Lupi potentia
 acrem æmulum futurum, propter amplas eius familiæ in Castella opes, pares
 nobilitati. Non tulit ille iniuriam, Regis artes quo tenderent non ignarus, ani-
 mo perucax, impatiensque æqualis. simulata caussa in Vascones abiit per spe-
 ciem conueniendi Gastonis Bearnensis Vicecomitis, re iratus Regi superiora
 merita maleficio compensanti. sed nimirum nunquam apud Reges satis tanta
 potentia, vbi nimia est. neque deerat apud Vascones belli concitandi materia,
 haud satis æquos Sanctio ob memoriam iniuriarum regniue intercepti. Quo
 tempore Clemens Lunæus, homo Gallus Vascones gubernabat rerum summæ
 præfectus bello paceque. In Castellæ & Aragoniæ fines à Vasconibus excur-
 siones sepe facte, euentu nullo memorabili nisi quod Saluaterra Aragonijs abla-
 ta est, & Vasconum præsidio occupata. In Italia Aragonij meliori euentu pu-
 gnabant. Rogerius Lauria superioribus victorijs ferox atq; præclarus, ad Nea-
 polim vrbem hostium classi improuisus adueniens, quamuis numerosam inge-
 ri prælio vicit Iunij mensis sextodecimo die. Duæ & quadraginta naues captæ.
 captiuorum numerus ad quinque millia fuit. in his plerique genere & factis no-
 bilissimi. ceteris pretio dimissis, Guido Monfortius vt dimitteretur, neque pre-
 cibus neq; pretio potuit impetrari. In quo Aragoniæ & Angliæ Regibus, hosti-
 bus implacabilibus gratificari volebat. Erat enim Simonis Monfortij prone-
 pos, eius quo Duce ad Tolosam Petrum Aragoniæ Regem cecidisse, mōstratum
 est. Simonis filius, in prælio ad Leuisium Gallos inter & Anglos commissum
 superioribus annis Richardum Cæsarem ceperat. Guido ipse in patris vindi-
 ctam ab Anglis in acie interfecti Viterbij sacris operantem Henricum Richar-
 di filium, quo tempore Eduardus Rex Angliæ ex bello sacro reuertebatur, impiè
 æquè & crudeliter in templo maximo interfecerat: viaq; sibi ferro facta ad Ru-
 brum Comitem Anguillarium abiit, magna inuidia Caroli tunc Regis Siculi,
 quod cædem factam non persequeretur, Hetruriæ ea tempestate Vicarius. Angli
 Galliq; scriptores Guidonem affirmant in Regis Angli potestatem traditum.
 Siculus auctor eius ætatis in Sicilia obiisse contendit ex morbo, cui sola Venus,
 iudicio medicorum succurrere potuit. eo maiori cōtinentiæ in viro laude, quod
 vxor Margarita marito vidua parum honestè pudicitiam habuisse fertur. Ana-
 stasia Guidonis filia Romano Vrsino nupsit Nicolai III. Pontificis Maximi
 propinquo. Ad hos Nolani Comites in Campania nobilissimi generis origi-
 nem referebant, posteritate ad nostram memoriam propagata extinctaque.

Cerdæ fratres & Carolus Salerni Princeps liberati. Cap. XI.

VIESCEBAT Aragonia viris, opibus, & rerum gestarum
 magnitudine gloriaq; præstans. In Catalaunis tantummodo laces-
 sita paululum pax Iacobi Balearis armis, nulla re memorabili. Al-
 fonsi Regis nomen celebre. pacis & belli arbiter effectus erat ma-
 gnis Principibus captiuis. Cerdæ fratres in Morella arce, Salerni-
 tanus Princeps in Siurana, locis munitissimis detinebantur. Ij diuturna capti-
 uitate fessi, & maioris mali metu percussi, ad pacem quibus vellet cōditionibus
 erant

erant propensi. Magni Reges deprecatores adhibiti. multis legationibus Ara-
 gonijs de pace interpellatus, à Galliæ & Castellæ Regibus. Verum Eduardi Re-
 gis Angli auctoritas præcipua erat: cum mediam personam gereret, sibiq; eum
 Aragonius socerum destinaret, Eleonora filia in coniugium destinata. vt Olo-
 ronem (Lugdunum id Coquenorum est in Galliæ finibus ad Pyrenæi montis
 radices, alijs Illuro apud Antoninum) Anglus & Aragonius cōuenirent, de re-
 bus omnibus collocaturi statuitur. In eo colloquio summa Angli Regis cōten-
 tione Carolo Salernitano Principi, libertatem intra annum reddi impetratum,
 his legibus. Siciliæ regnum Iacobo cederet, Pontifice Max. vt annueret, Ara-
 10 gonijsq; anathematis religione solueret exorato. Carolus Valeus iure Arago-
 nijs regni decederet, quod à Martino Pontifice erat datum. Eidem viginti mil-
 lia pondo argenti penderentur. Ea omnia nisi intra triennium præstita essent,
 in custodiam rediret. interimq; obsides daret tres filios Robertum & Carolum
 ac Ludouicum: præterea è Prouinciæ Phocænsis nobilitate viros sexaginta.
 Graues eæ conditiones erant. pacisci tamen quacunq; ratione cum victori expe-
 pediret, victis necesse erat: receptaq; libertate haud defuturam occasionem me-
 lioris fortunæ sperabant. salutis anno M. CC. octogesimo octauo, Carolus ab
 Aragonio dimissus in Galliam abiit: moxque in Hetruria Gibellinorum moti-
 bus compressis, Romæ à Nicolao III. Pontifice Maximo, qui sub initia huius
 20 anni Honorio successerat, Apuliæ & Siciliæ Rex dictus est, corona imposita ca-
 piti, cæteroque ornatu regio cōcesso: cum negaret foedus ratum fore, quod iniussu
 suo factum erat, de regno Romanæ ecclesiæ ab antiquis temporibus vestigali.
 Ea res vehementer Aragonij Regis animum perculit, eo magis quod Sanctium
 Castellæ Regem ab eius amicitia diuelli, atq; ad Gallos esse propensum, erat re-
 nunciatum eodem Pontifice auctore: cuius auctoritatem Toleranus Præsul Se-
 menus Gonsaluus, Gonsalui Cardinalis propinquus (eiusq; opera, vt quidam vo-
 lunt, in Guterrij locum per hæc tempora defuncti aut abdicantis substitutus)
 Reginaq; sequebatur: quamuis multis proceribus Aragonij amicitiam propter
 locorum vicinitatem, & quoniam Cerdas fratres in potestate habebat, præfere-
 30 dam iudicantibus. Verum Lupo Haro, quod proximè explicandum est, perem-
 pro, eius propinqui & necessarij ad Aragonios aufugerunt, noui & diuturni bel-
 li auctores futuri, vindictæ cupiditate priuatum dolorem communibus dissidijs
 miscere parantes. Ea res Sanctium impulit, vt foedus cum Gallo facere matura-
 ret. Lugdunum vbi Pontificis ea de caussa Legatus Ioannes Chauletus. Cardina-
 lis erat, ab utroq; Rege missi legati: à Gallo Mornaius & Lambertus viri prima-
 rij, à Sanctio Merinus Præsul Asturicensis. Foedus his conditionibus factum. Al-
 fonso Cerdæ modò Regis Castellæ appellatione abstineret, Murcia regnum
 tanquam Castellæ Regis beneficiario Sanctius se traditurum pollicebatur, sub-
 stituto etiam si sine prole decederet Ferdinando minore fratre. Castellæ Rex
 40 mille equites auxilio, Gallo Regi mitteret, Aragoniam bello repetere cogitatis:
 & si necesse esset tutum iter Gallicis copijs per prouinciam daret. Cerdæ fratres
 Regum opera libertati redditi, in Galli potestate essent. Id foedus Blancae pue-
 rorum matri ingratum fuit: prorsus vt Rege fratre dimisso in Lusitaniam abiret,
 virilis animi foemina, nouaq; belli subsidia aduersus Castellæ vires cupiens
 com-

comparare, maiori tamē conatu, quàm successu. Dionysius enim Lusitaniæ Rex Mauris omni Lusitania pulsus, opima pace fruebatur: neque eam ut alieno modo, suo periculo turbaret, adduci poterat. quid enim dubia spe in certum delictum incurreret? partamq; pace gloriam intempestiuis armis obscuraret, numerosa prole felix? ex vxore enim Isabella, antea filia Isabella, Constantia hoc anno nata est: post biennium Alfonso, quem regni successorem habuit. ex soluto concubitu hi: Alfonso Alburquerqueus, vnde eo cognomine, familia in Lusitania, nobilissima genus ducit. Petrus litterarum studijs deditus, ut argumento est liber ab eo editus de Hispanicæ nobilitatis stemmatibus. præterea Ioannes & Ferdinandus, duæq; filia, altera Ioanni Cerdæ nupta, altera virgo sacra. 10

Novi in Castella motus. Cap. XII.

N Castella quies erat à Mauris quidem: cum Granatensi pax, cum Africa induciæ nouo fœdere cum Iuzepho Marrocio Rege firmatæ. belli tamen intestini maior cura suberat concitati Lupi Hari cede, iure an iniuria incertum, in regia certè, atque coram Rege patrata, quod qua ratione contigerit altiori aliquanto ex principio explicare conuenit. Aluaro Lara, paulò post quàm in Sanctij Regis gratiam redditus erat, defuncto, Lupus in Castellam se retulit, pristinum auctoritatis locum recuperaturus, aduersario sublato. sed natura, quæ nullum sine æmulo esse sinit, Ioannem Aluari fratrem ad parem dignitatis gradum, continuò fauore populi euexerat, Regisq; gratiam ingenti Lupi dolore: cum Regis artibus violari se, atq; imminui palam conquereretur: adeò ut neq; Regi ipsi motum animi indicare vereretur. Nam Ioanne Lupi genero Salmanticæ agros vastante, & Mirobrigam vsque cum suorum manu excursiones faciente, Regi de ea re cum Lupo ex postulanti profiteri non dubitauit, suo id consilio, suaq; voluntate patratum: Vallisoletum Rex pergeret, Ioannem Cigales venturum (is pagus Vallisoletum vicinus est.) Dare frænos impotenti naturæ, Regum iracundiam minis irritare, vtrunque exitiale est dissimulatum tamen donec se occasio daret tantæ temeritatis, tantæq; audaciæ castigandæ. interim Vallisoleti cum Ioanne fratre collocatus Rex, eos motus tantisper composuit. Inde digressus, Roam primum, deinde Valeranicam ac Soriam abiit, Turiasonem petens Aragonij Regis conueniendi causa, cupidusque Cerdas fratres, ut sibi dederet impetrandi. Lupi artibus Regum congressus disturbatus est, vltro citroq; commeantis, iniquasq; neque easdem vtrique Regi pacis conditiones alterius nomine denunciantis. & spes erat per Cerdas fratres Sanctium euerti posse, à quo ipse animo penitus alienato erat. Conuerso Rex itinere Alfarum abiit, ad fines Aragoniæ & Vasconum in Castella situm municipium. Ioannes Regis frater & Lupus focer, officij causa Regem adeunt, haud satis idoneo præsidio si vis adhiberetur. aderant Episcopi Gonsaluuus Toletanus, Ioannes Alfonso Placentinus, Calagurritanus, Vxamensis, Tudensis: præterea scrinij Magister Hispalensis decanus, atque Vallisoleti abbas consilio de republica instituto. Tunc Rex arces, quæ in Lupi & Ioannis potestate erant, sibi continuò restitui mandat, milite præsidario sacramenti religione soluto, 40

soluto, resseraq; indicata, per quam intelligerent haud dubiè ipsorum mandata esse. parere recusantibus vincula iniici iubet. Lupus districto gladio, inuolutaq; sinistra sago, addita etiam verborum contumelia, tyrannum, perfidum, impium, cæteraque, quæ furor dabat, inclamans Regem irruit interfectorus. ingens factus, cõfidentiam singularem. In vestigio, altantium concursu, dextra primo ictu obruncata confossus ipse est, vir acer ac fortis: cui nimia potentia, nimiaq; gratia crimini, inuidia populi calamitati fuit, insolensque animus. Ioannes gener vno & altero ex aulicis in Regis oculis vulnerato, postquam socerum occisum vidit, ad Reginæ cubiculum fugit. Eius precibus tantum non sinum & latus operonem insequens cum gladio Regis manus, necemq; euasit: vincetus tamen ferro & in custodiam traditus est, dicturus in iudicio causam. multa breuitatis studio prætermittantur necesse est. & quis omnes perfidiæ formas, quis tantumultus referre casus omnes, regniq; ex eo perturbationem explicare possit? Omnino sublatis ducibus tumultus in præsentem pacatus. claro recentiq; noxæ simul & poenæ exemplo factionis studia retenta, ne se continuò commouerent. At receptis mox animis, pleriq; in circulis palamq; Regis factum accusare, qui simulatione beneuolentiæ tantos Principes oppressisset eos ut quisque aut propinquitate aut amicitia contingebat, alij curia, alij se regno magno numero subducunt. Noua imminere tempestas visa est. quæ præcipua causa extitit fœderis cum Gallo Rege Lugduni, ut dictum est, maturandi. Ioanna Lupi occisi vxor ad D. Dominici Calsadij Reginam sororem adiit, in lugubri veste, naufragij domestici reliquias colligere parans, tum suis lacrymis, tum Reginæ precibus Rege placato: qui patre cæso filium Viscari principatu armis spoliare parabat: & iam Harum municipium, Treuigni arcem armis ceperat. Actum de concordia: Reginaq; Didaco filio, si quod necesse erat, patris cædem æquo animo ferret, seq; & sua Regis potestati permitteret, paternæ auctoritatis locum pollicita est. Ioanna ex ijs rebus metum interpretata, muliebri inconstantia repente murata, atq; in vindictam præcepit, egro filij animo subdere faces, hortarique, ut fide qua Regi tenebatur renunciata, ad Aragonios discederet. Maria Ioannis captiui coniux, in Vasconiam finitimam abiit. Multi ex factione, abeuntes profecti. pars maxima ut in intestinis dissidijs ferme sit, suspensis & incertis animis, ad tempusq; fortunam in consilio habituri substiterunt in patria. Gasto Bearnensis Vicecomes rebus cognitis, cum propinquis & necessarijs vires communicaturus accurrit in Aragoniam, pro eorum dignitate & salute quoduis fortunarum discrimen paratus subire. His auctoribus Cerdæ fratres ab Aragonio Rege emissi è custodia sunt. & quo maiorem dolorem inureret Sanctio Regi, mense Septembri Iaccæ, quo ad se deducendos curauit, Alfonso natu maiorem Castellæ & Legionis Regem dixit. inde nouorum bellorum materia segesque ampla. & necesse propemodum est magna regna magnis nouisque motibus sæpe turbari. Eorum & Aragonijs auspicijs bellum in Castellam comparatum. Multitudo rerum nouarum cupida & pauens, Castellæ proceres studijs non consentiebant. optimus quisque tranquillitatis amore, Sanctij iudicium sequebatur, eique quoniam rerum potiebatur, nauare operam & studium malebant. Victoriæ in Cantabria, vbi Regina Henricum filium enixa est, per 40
eos

eos dies appulso, tum vt cum Gallo Rege Baionæ, vt erat per legatos constitutum, colloqueretur: tum vt Visciaie oppida sub imperium adiungeret. Bellum difficilius opinione fuit, propter locorum asperitatem, inopiam commeatus, gentisque ingenium in retinenda fide constantis. Didacus Harus Lupi frater, quem spes fuerat Calatrauæ Magistro annitente retineri posse, limiti antea à Rege præfectus, & nunc maioribus honoribus præmijsque inuitatus, Visciaie etiam principatus spe iniecta, tandem in Aragoniam exul abire maluit, nullam fidem ei fore sanctam dictitans à quo viri principes, propinqui & necessarij per fidem colloquij violati essent: certusque consilio, opibus, diligentia profectus qui fratris filium. Verùm dum omnia belli apparatu circumstrepunt, atque Castellæ fines inuadere armis parant: Didacus ipse Lupi filius extinctus morbo est, magno Sanctij Regis commodo. eius enim obitu factionis studia remissa, Visciaieque eatenus magnis motibus iactata, in Regis potestatem vniuersa concessit, Didaci Salcedij virtute, cui summa expeditionis permissa erat, plurimamque fides bello paceque habebatur.

Regum colloquia. Cap. XIII.

SANCTIVS rebus in Cantabria patris, colloquijque cum Rege Gallo spe in aliud tempus seposita, Ioannem fratrem in Burgenfi arce custodiendum reliquit: vnde Curielem translatus deinde est. Ipse belli Aragonij, motique regni cura Sabugalem abiit, quod oppidum in finibus Lusitaniæ situm est. Ibi Sanctij & Dionysij mutuo congressu foedus factum aduersus Aragonium Regem & Castellæ exules, qui per speciem Alfonso Cerdæ in auiti regni, in cuius iam appellationem inuaserat, possessionem mittendi, bellum grauisimum moliebantur. Soluta colloquio Sanctius contractis vndique viribus & copijs ad Almasanum oppidum Aragonijs occurrit. mense Aprili, anno millesimo ducentesimo octogesimo nono castra castris collata, euentu nullo memorabili. Moronum sanè oppidum ab Aragonijs vi expugnatum: Almasanum obsessum. Còtrà Sanctius in Aragonios fines peruadens agros populatur, pecora abigit, villas vicosque incendit. Dieghus Harus diuersa parte Conchæ & Optæ, hoc est, Huetis tractum populationibus vastat: hostium manum ad Paiaronem oppidum vincit fugatque, Roderico Sotomaiore Duce cæso. signa militaria capta, missaque Turulim. locorum angustia exitio fuerunt, Aragonijs de suo loco pugnantibus, atque ex omni parte imminētibus. Nulla parte quies dabatur. alia alijs in orbem succedebant mala: & innocentium pœnis Principum dissidia luebantur. Pleraque vrbes & oppida, quæ metu, quæ voluntate in fide perstabant. in vna Pace Augusta intestina ciuium seditione tumultuatum est in duas factiones ab antiquo scissa. Bejaranos cum Portugalenses bonis eiecissent, Sanctius de iniuria interpellatus, ijs qui pertulissent, damna reponi mandauit. imperium Regis recusantes aduersarios magno numero, Bejarani reparatis viribus cædunt: reliquisque ex vrbe pulsus, temeritatem lucentes noua temeritate superiori oppido munito Alfonso Cerdam Regem proclamant, incredibili Sanctij Re-

gis dolore, motuque. Vis magna populi est semel ad arma consternati, Regum tamen potentia maior. Missis abs Rege copijs audacia repente in metum mutata est. deditioem facientes, tamen saluam pacti erant, ad vnum omnes trucidati, quatuor millia capitum, nulla neque sexus commiseratione neque ætatis. Talaueræ in Carpetanis, quoniam Alfonso partes sequebatur, ad quadringentos ex nobilitate trucidati, membratimque dissecti sunt, ad eam portam, quam ex eo tempore vulgus Quartos vocare cœpit. sic hominum opinio est ducta per manus, nullo meliori auctore. Vtriusque vrbis calamitate, cæteris ne se facile commouerent documentum datum: & firmè omne magnum exemplum ex iniquo aliquid habeat opus est. verùm quod contra singulos peccatur, vtilitate publica, & tranquillitate compensatur. Proximo anno millesimo ducentesimo nonagesimo, Gallia inter & Castellæ Reges mutui colloquij spes tentata est. tempore & loco constituto conuentum Baionam in Tarbellis. Nihil in eo colloquio maioris rei factum, præterquam quod pace inter vtranque gentem firmata Rex Francus iure decessit, quo illi tanquam Blancae nepoti regnum Castellæ, plerique destinabant, assentatores, vaniloqui, pacisque publicæ hostes. Tolosa, Segura, Villafranca, in Cantabriæ finibus, ab Alfonso Rege ædificari cœptæ, Sanctij opera ad culmen per hæc tempora sunt perductæ. extant de ea re publicæ tabulæ ipsiusmet iussu Victoris & Vallisoleti, quo se ex colloquio digressus contulerat, confectæ. Rex Gallus ictu cum Castellæ Rege foedere, Aragoniæ armis repetendæ, consilia agitabat. Aragonius Castellæ, Gallia, atque Italia viribus impar, ad pacem propensus erat. tamen Carolus Neapolitanus Rex, icti antea foederis conditionibus non stabat. Anglusque Rex, quo agente libertatem receperat, fidem suam ludibrio haberi ægrè ferre videbatur. Romanus Pontifex de tota controuersia ab vtrisque appellatus, legatos se missurum respondit, qui in re præsentate disceptarent, æquisque conditionibus dissidentes pace stabili coniungerent. In eam rem duo Cardinales Benedictus Columna & Gerardus Parmensis in Galliam destinati. Interim Carolus & Aragonius Rex ad Iunqueram oppidum in Catalaunis, fide vltro citroque data inter sese collocuti aliquot mensium inducias pangunt, dum de omnibus pactioibus, paceque perpetuo foedere reuocanda, à legatis agi posset. Vterque ad pacem procliuus erat: Carolus iniecta spe Siciliae recuperandæ: Aragonio graue erat, tandiu prouinciam sacris interdicitam: & belli molem, quod ex Gallia grauisimum comparabatur, auertere cupiebat, viresque in Castellam conuerrere.

Ioannes Lara ad Aragonios transit. Cap. XIII.

VI Ioannes Lara ea auctoritate, gratiaque & opibus ad Aragonios respicere cœperat in fide haud satis constans, atque spe vrbis Albarracini recuperandæ prouocatus: & solent homines vtilitati magis quam religioni seruire, commodumque honestati præferre. Eius transitionem quoniam magnum in vtranque partem momentum facturam Sanctius cogitabat, nihil prætermisit eorum, quæ ad sanandam hominis mentem pertinere visa sunt, vsque eodum limiti aduersus Aragonios

præficeret, omniaque blandimenta daret. Nihil ea diligentia profectum. Burgos ubi Rex erat, litteræ ad Ioannem allatæ à puero sunt, quibus insidias vitæ suæ parari denunciabatur: verò creditum, falsò mallem ut idonei auctores affirmant, confictas ab ijs litteras, quibus ægrè erat, virum acrem & præpotentem ad Regis gratiam restitutum esse, priuatas cupiditates salutis publicæ potiores existimantibus. Ille natura suspicax, fide habitæ ijs, quæ nunciabantur, curia se citatò subduxit, atque per Vasconum fines in Aragoniam abiit, Sanctio nequicquam eius iter Vallisoletum vsq; prosequente, atque omni diligentia retrahere à fuga curante. Impendere enim grauem tempestatem prouidebat, si vir præpotens, qui multorum studia conciliarat, cæteris se transfugis adiunxisset. Omnino in Castellæ fines continuò Ioannes inuectus cum suorum manu, Conchæ, atque Alarconis agros omni belli iniuria vexauit: hostes prælio fudit: Moiam oppidum subegit. multa militaria signa capta. hominum & pecorum factæ prædæ. Hac tempestate sedata, noua validiorque breui subsecuta est. Aragonius Rex, Harus, atque Lara viribus ad Valentiam collatis, quo se Lara rebus patris receperat, irruptione repetita Molinæ, Segontinæ, Valeranicæ, Almasani agros impunè vastant, Sanctio Conchæ, quo ad eos motus accurrerat, ex febris quarrana importunissimo reipublicæ tempore laborante: ita ut neque se loco mouere posset, neque belli defendendi cogitationes explicare. vnde, quàm ex morbo, tædium maius. Regina Vallisoletum, ubi per eos dies filium pepererat, cui Petro nomen fuit, cognito periculo, nondum confirmata valetudine ad Regem aduolauit: amor metusque incitabant. Eius aduentus Regi iucundus, reipublicæ salutaris fuit, Ioanne Lara ingenij dexteritate ad officium retracto. Leuitatis enim & inconstantia poenitentia suberat, Albarracini recuperandi spes inanis. Isabella, Blanca & Reginæ fratre nata, viro matura, excellenti oris dignitate Ioanni desponsa est Ioannis Laræ filio. dos dicta Molinæ principatus, cum sponsæ pater virili prole careret. Re constituta nuptiæ principali apparatu Conchæ peractæ. inde Toletum itum est, Regem prosequente Ioanne Lara, neque satis fido, neque satis constanti, uti euentus declarauit. In D. Pauli Prædicariorum cœnobio, qui extra mœnia ad fluminis ripam erant, hospitio designato ad multam noctem cum Iudæo quodam copioso ludentem fortè tesseris, Nunnus Ciurrucius improviso adueniens monet, insidias vitæ suæ fieri: multa hesternæ nocte arma in regiam illata. Fugæ consilium quasi certo periculo captum, clausæ vrbis portæ impediunt, intra quam iumenta omnia, & agasones erant. metuenti ac sollicito nox peruigil fuit, grauisima mora. Albente cœlo euocati domestici, indicato quamuis periculo subsistendum tamen hortantur. interpositam noctem, mendacium arguere. quid enim cessarent? quid lucem expectassent, perfidiæ testem futuram? quid aliud aduersarios cupere, quàm eum à curia diuelli, inuidiosa potentia, opibus formidabilem? quieta omnia in vrbe esse: prioris fraudis meminisset, denique aut incolamitatem eo consilio queri, aut nihil grauius quàm fugæ necessitatem proxima nocte fore: per diem nihil aufuros aduersarios. Sic metus mitigatus. simul re prodita Rex ægrè ferens fidem suam in dubium vocari, ad eum sanandum animum retulit, haud falsa esse etiam, quæ vera non probabantur, quasi studio occultata suspicantem

cantem tamen. Quo tempore cum Granatæ Rege pro ingenio gentis in fide nutante, foedus firmatum, persoluto quod debebat vectigali. Ferdinandus Pontius Legionensis, qui limiti aduersus Mauros præfectus erat, Reges inter se conciliandi præcipuus minister. Toletum Burgos primum, deinde Palentiam itum est: ubi Dominicanorum ordinis generales conuentus habebantur. Ioannis Laræ infidus animus nullis beneficijs sanabatur: neque solus ipse defectionis consilia agitabat, sed & proceribus alijs ut res nouas molirentur suadere non desistebat: multorumque studia à Rege erant alienata. Aduersus has molitiones Ioannes Regis frater Principibus æquè ac plebi gratiosus è custodia emissus, in Regis ac Ferdinandi filij verba sacramento adactus est, pueri manus patriæ recepto more, tanquam regni hæredis deosculatus. Huius opera plurimi ad meliora consilia traducti. Regis industria, cum Compostellam procurandæ religionis specie abiisset, Ioannes Alfonso Alburquerque vir primarius, qui in Calæcis Ioanne Lara impulsore, tumultuabatur, ad sanitatem reuocatur, arma ponere persuasus. Hæc salutis anno millesimo ducentesimo nonagesimo primo in Castellæ gerebantur. quo anno mense Februario ineunte à Cardinalibus, quos Romanus Pontifex (uti ante dictum est) legarat in Galliam, inter Aragoniæ, & Gallia Reges foedus, Tarascone in Gallia Narbonensi compositum, præfente Carolo Neapolitano Rege, missisque ab utroque Rege cum ampla potestate legatis. Pacis hæc conditiones dictæ. Aragonius missa Romam legatione eorum, quæ commissa sunt, veniam suppliciter petito. Vectigalis nomine, ut eius proauus pactus erat, Romanæ ecclesiæ triginta auri uncias annuas pendito. In Syriam belli sacri causa, cum iusta manu nauigato. In reditu matris fratrique ut Siciliam restituant, hortator. Ac omnino ex ea insula Aragonios tum proceres, tum milites, se uero edicto aduocato. Carolus Valesius iure cedito, quod Pontifex Romanus in Aragoniæ regnum sanxit. Ad has condiciones adiectum, ut Pontifex Aragonium in gratiam reciperet, legaretque qui provinciam interdicto ecclesiastico solueret. Ei Rex Aragonius obsides à Carolo Neapolitano acceptos redderet. Foedere sanciendo Siculi legati non affuerunt Aragonij Regis artibus, ne pacem turbarent, magno Iacobi Regis, & Siciliae totius dolore: cum se proditos, atque desertos, à quo minimè oportuit, conquirentur: perstituros tamen in fide, neque Gallica imperia passuros, vitamque & sanguinem, si res ita ferrent, ante profusuros. Itaque Siciliae restituendæ, recuperandæque vana spes fuit: ac ne in Syriam quidem abs Rege Aragonio nauigatum: cum per idem tempus nunciatum esset, Ptolemaidem quæ vrbs Christianorum ditio, vna in Syria retinebatur, ab Helpi Aegyptio Imperatore, filioque eius Melesaiti obsessam, expugnatam, euersam, ut ne indicium vllum, monumentumque vrbis extaret, ciuibus ad vnum cæsis. Hic finis belli sacri fuit, nostrorum cessatione, foedaque ignauia. A Regibus Aragonio, & Neapolitano Iunqueram rursus in colloquium de pace ventum, propensis vtriusque Regis ad concordiam animis. fessi malis præteritis erant, percussi futurorum metu. Itaque Carolus è colloquio digressus, Clementiam filiam natu maximam, Carolo Valesio nuptui dat, dote dicta Andegauensi Comitatu. additi deinde Genomanni, ea lege, ut Aragonij regni repetendi

iure, actioneque decederet. Aragonius quæ pollicitus erat constanti fide præstare paratus erat, nisi subsecuta mors importuno sanè tempore, Barcinone oppressisset, cum Eleonoram desponsam aduocare pararet, plenaque omnia lætitia essent. defunctus in ætatis flore est, viginti septem natus annos, octauodecimo Iunij die, si vita longior contigisset, Rex celeberrimus futurus, ut datum multarum virtutum specimen pollicebatur. Ostensa certè Christiano orbi, magis quàm reddita pace, clarus imprimis, & præstans. Corpus ad D. Francisci in veste Franciscana tumulo contextum est. inferiæ patrio more magnificè datæ.

Tres Reges affinitate iuncti. Cap. XV.

AL F O N S O Aragonio Rege cælibe ac sine vlla prole defuncto, Iacobus eius frater ex Sicilia continuo in Aragoniam accurrit, iure propinquitatis & ex testamēto fratris debiti sibi regni hereditatem cernere festinans. CæsarAugustæ in Saluatoris æde ad octauum Kalen. Octobris inunctus de more, regni infulas & coronam suscepit. Abrogato fratris testamento Siciliam Friderico minori fratri legantis regnum sibi eripi passus non est, quod agente patre, propensa Siculorum omnium voluntate erat delatum, ab Alfonso Cerda coram, atque à Sanctio Castellæ Rege per legatos vno tempore, de iungenda amicitia sociandisque viribus appellatus, æquiores aures Sanctij postulatis præbere visus est, fortunæ magis fauens, quàm causæ, nulla paternæ voluntatis memoria. Cerdarum vires, quæ impetu valuissent, mora consensescere: aduersæ factionis studia indies confirmari augeri, erat exploratum. præsertim ex quo Ioannes Lara Reginae opera, uti antea dictum est, in partes erat traductus. Eo amplius maiorique studio Sanctio fauendum putabat, quod per idem tempus cum Lusitano Rege fœdus ab eo ictum esse nunciabatur, Constantia eius filia desponsa Ferdinando filio Castellæ Principi, paterni imperij hæredi futuro. Castellæ etiam arces & oppida in Lusitani Regis potestatem tradita, ut datæ fidei obsidum instar essent. Itaque Reges Aragoniæ & Castellæ, re per legatos constituta, per causam amicitie sanciente Montecatunum conueniunt, loci opportunitatem secuti, quoniam ad vtriusque Regis confines situm est. Nouembris die vigesimo nono fœdus inter Reges factum eisdem amicos inimicosque futuros. neutris apud alteros à Rege suo deficientibus tutum perfugium fore. & quoniam per eos dies à Marrocio Rege Begia (quæ quibusdam Bigerra Balsteranorum est apud Ptolemæum Liumque) rupto fœdere obsidebatur: cautum nominatim, ut in eius belli usum, si res ferret, viginti triremes Aragonius auxilio mitteret. Quæ ut firmiora essent, Isabella ei Sanctij Regis filia nonum agens annum pacta est. Sponsalia Kal. Decembris Sorie præbita: puellaque nondum viro matura in sponsi manus conuenit, spe veniæ à Romano Pont. ob legem propinquitatis impetrandæ, cum Regum festinatio moram non ferret. Calataiubæ, quò se Reges post data sponsalia contulerunt, publicæ lætitiæ testimonio, ludi principali apparatu commissi sunt. In his ludicra certamina: quibus Rogerius Lauria, qui Aragonium ex Sicilia comitatus erat, primas ab eximia pugnandi dexteritate tulit. Aragonij proceres à superioribus

ribus annis inter se & aduersus Reges magna contentione tumultuati sunt: prorsus ut aulæ sumptibus modum Alfonso Regi imponerent, leges & magistratus commutandos contenderent, nouo reipublicæ statu collocato, & est quidam libertatis modus, sicut & aliarum rerum, & quædam imperandi mediocritas. Ij proceres Rege Sanctio agente, cum suo Rege conciliati sunt. Anni exitu Reges ex colloquio digressi. barbarusque Rex in Calæciæ littore à Benedicto Zacharia validam classem comparari audiens: præterea oppido loci munitione & nostrorum virtute defenso, obsidione soluta, in Africam nauigauit. Tantis rebus peractis, pax in Hispaniam ex longo interuallo reuocata est: domestici externique hostes pacati. Vnus Ioannes Lara cæteris quiescentibus, turbida cõsilia agitare visus est: neque Regi fidere, neque arma planè deponere. in hunc impetus factus. Moia & Cagnerum, quæ Sanctij dono acceperat, quo tempore Regi suo conciliatus est filij nuptijs pactis, armis ablata sunt. ille viribus diffusus, nulloque in Hispania perfugio, Sanctij diligentia pace inter Reges facta, in Galliam exul abiit. Gonsalvus Tolertanus Præsul abeuntis vestigia subsecutus est à Sanctio legatus, Galli Regis conciliandi cura, ne Ioannis delationibus, credulas aures accommodando, alieno animo esset. fœdus cum Aragonijs Galliarum hostibus percussum, belli intestini necessitate factum excusabat. Ad hæc Gallus: id haudquaquam fore sibi graue respondit: quin Carolum fratrem Aragonij regni iure vltro decessurum, modò Sanctio auctore Aragonius Siciliam ecclesiæ Romanæ restitueret. Interim ineunte salutis anno M. CC. nonagesimo secundo, à Benedicto Zacharia in Castella maris Præfecto ad littus Africæ, nauale prælium commissum cum viginti Maurorum triremibus. victi Mauri. captæ tredecim triremes. Ea res Marrocium Regem, qui Tingi validas copias conuocarat, à cogitatione traijciendi in Hispaniam deterruit: Sanctium Regem ut victoria vteretur prouocauit, collectisque vndique copiis Tartessum Mauris eriperet. quod post diurnam obsidionem contigit ad vndecimum Kal. Octobris. Lusitanus Rex ut ad id bellum auxilia mitteret adduci non potuit. Regina Hispani per eos dies filium peperit, cui Philippo nomen fuit. Captæ vrbi Rodericus Calatrauæ Magister præfectus primum est, deinde Alfonso Peresius Gusmanus, stipendij quod solui solitum erat, duabus tertijs detractis, se oppidum defensurum recipiens, diues pecunia: quam non modò in Hispania, sed etiam Marrocio Regi aduersus alios Mauros, opera venditata copiosam collegerat: vnde multa oppida in Bætica redempta, atque ad paternum S. Luciferi principatum adiuncta. multa etiam beneficia in egentes collata: quæ illi Boni cognomen pepererunt, superbis aliorum Principum titulis multo præclarioribus. Ab hoc Afsidoniæ Duces præ cæteris Hispaniæ regulis ditione, opibus, clientelis præstantes generis stemma deducunt. Alfonso enim Ioannes filius fuit, nepos item Ioannes. Huic cum Beatrice Henrici Regis filia notha, Niebla oppidum Comitum nomine accessit, vnde filio & hæredibus Henrico nomen Nieblæ Comiti. Henrico Ioannes filius successit, Henrici Regis eo nomine IIII. beneficio Afsidoniæ Dux. Ioanni Henricus filius deinceps Ioannesque nepos, cui Ferdinando Rege Catholico in ora Africæ Mellilla vrbe, & Casafæ arce expugnatis, nauatæ operæ merces datus est Casafæ marchionatus. Ioannes duos deinceps filios successores habuit, Alfonso

non satis mentis compotem, & eo defuncto Ioannem. Huius hæres Alfonso fuit, nostra ætate Ioannis nepos ex Ioanne filio maiore, qui superstiti patre diem obierat. Hæc de Afsidoniæ regulis. nunc ad Reges sese conuertat narratio.

Sanctij Regis obitus. Cap. XVI.

N curam conciliandæ pacis inter Aragonios & Francos Nicolaus Pontifex, Sanctius Castellæ Rex, coniunctis temporibus incumbant. Pontificis conatus quamuis Bonifacio Calamandra milite Hospitalario, ea de causa in Aragoniam legato, mors intercepta pridie Nonas Aprilis nullo successore biennio amplius, ob importuna Cardinalium dissidia. ægras affectasq; res Sanctij diligentia recreauit, qui Galli Regis responso prouocatus Aragonium uotis ut sperabat non repugnaturum, Caracam ut ueniret ad colloquium inuitauit. Actum ibi de pacis conditionibus. rem tamen integram in nouum colloquium reijci placuit, Lugrunio municipio ad id designato. datisque ab Aragonio obsidibus Regis Neapolitani filijs, Carolus eorum pater, quo maior esset auctoritas, ad colloquium Regum uocatur. Carolus non accessit, incertum qua causa. sed proximo tamen anno Castellæ, & Aragoniæ Reges Lugrunium conuenere. In eo congressu nouæ inter eos suspiciones natæ sunt, cum generum focer impotenter habens omnia ad suum reuocaret commodum. ex eo tempore Aragonius animo ab Isabella sponsa alienato, ad nouum coniugium respicere cepit, per speciem ueniæ propinquitatis à Pontificibus Romanis nondum impetratæ: & agente Calamandra ad Iuncariam oppidum cum Carolo Neapolitano collocutus est, arcanò tamen ne res efferreretur. tempore tamen cognitum est, de restituenda Sicilia atque de nouis Aragonium inter & Blancam Caroli filiam nuptijs consilia agitata. Interea in Castellâ Isabella Ioannis Laræ iunioris coniuge defuncta, Molinæ principatus iure propinquitatis ad Reges redijt. Ioannes Lara, siue erepti principatus dolore, siue patris inconstantiam & exempla imitatus, & cum eo Ioannes Regis frater, consilio inter ipsos communicato tumultuari cœperunt. Rex prouidus belli interestini, quod futurum metuebat, procurandi studio commotus, eorum mœtes omni diligentia sanare tentauit. breui ea tempestas sedata, Regis fratre in Lusitaniam digresso, Ioanne Lara reuocato ad officium. Excursionem, quas in Legionensem agrum Ioannes Regis frater iunctis cum Alburquerqueo. uiribus faciebat, Ioannes Lara senior cum iusta manu, ut reprimeret missus est, paulò ante ex Gallia redux, atque receptus in gratiam. eoq; blandimento agebatur, ut plurimam fidem habendo, Regi tandem fidus euaderet, ingenijq; dexteritate eos motus cõprimeret. sed contrâ res accidit. victus enim acie in hostium potestatem uenit, unde libertate impetrata Taurum ad Regem redijt Beatricis filia in ea urbe natæ, natalibus lætum. mox ad Bæticæ fines tutandos. Ioannes Lara cum duobus filijs Ioanne & Nunnio missus abs Rege est, quoniam Granatæ Regem defectionis consilia versare, & Marrociū rursus de Hispania cogitare nunciabatur. Verum totus is apparatus euauit, Mauris quiescentibus, Ioanneque ipso nostrorum Duce, Cordubæ per idem tempus defuncto. Ea tempestate sedata

ta, noua à Ioanne Regis fratre excitata est, cum Lusitaniam finibus à Dionysio Rege prohibitus, ne pacem ea occasione turbare uideretur, nauis conscensa Tingim appulisset. Marrocius enim Rex idoneum hominem nactus, per quem Hispaniam turbaret, benignè acceptum, cultumque honorificè ad Tariffam (hæc Tartessus est, atque Carteia, ne quis rerum mutationem, quæ nominum est, putet) expugnandam dimisit. Adiuncti equites quinque millia. vineis, turribus & machinis omnium generum, oppidum impugnatum. Obsessi mœnium firmitate confisi, & Alfonsi Præfecti uirtute prouocati, supremo conatu propugnabant. Accidit, ut Alfonsi filius vnicus, in Ioannis & Maurorum potestate esset: quem illi pro muro ostentantes, in patris oculis, ni oppidum dedertur, sese iugulatuos minabantur. Ad eas uoces pater nihil commotus, cum negaret, prodiitæ urbis maculam vllò incommodo elui, ne si centum quidem filij iugulandi essent: gladio etiam si in sententia perstarent, è muro proiecto ad prandium interritus abiit. Inde militum clamore dissono, & ululatu uehementi, puerum barbara crudelitate trucidari non ferentium, crudele spectaculum, barbaræ immanitatis exemplum, eo foedius, quòd Ioannis Principis iussu peractum est, reuocatus: Alfonso causa cognita, Credebam, inquit, ab hostibus urbem captam. Itaque ad uxorem & prandium redijt nulla turbati animi significatione. sic affectibus, sic lacrymis potuit heros imperare, cum antiquis comparandus. barbari cum reputarent animis, nullis artibus, nullisque uiribus uinci posse, qui filij amore non moueretur, ut fidem proderet officiumq; desereret, desperata uictoria redierunt in Africam. Algezira etiam Granatæ Regi ultro restituta est, magna nostrorum lætitia: quorum ceruicibus imminere uidebatur, tuto paratoq; Afrorum in Hispaniam traiectu. Quo tempore Henricus Regis patruus Neapoli, ubi tandiu in custodia fuerat, dimissus in Hispaniam uenit. eo adiuncto Burgis itum in Viscaiam aduersum Dieghum Harum, eam prouinciam suis & Aragonijs armis subiugare paratam. Diegho pulso, atq; ijs motibus pacatis Vallisoletum reditum, inde Complutum. Vnde mense Ianuario, incunte salutis anno millesimo ducentesimo nonagesimo quinto cognitis Rex ijs rebus, quæ ad Tariffam gestæ erant, litteras ad Alfonso præfectum dedit, quibus fidei constantiam cõmendat, filij saluti prælatæ Abrahæ exemplo. Boni cognomentum, quod uirtutes peperissent, eximiusque populi fauor, ratum ipsi facit adscribique mandat. Tantis meritis, tantisque laboribus præmia pollicetur. ad complexum inuitat. mutuo, aspectu, gratulationeque maximum fructum capturos scilicet: quando ipsi ualitudine impedito, ardenti quamuis studio, ad eum se conferendi facultas non esset. Has litteras Afsidoniæ Duces, fidei à maioribus cultæ monumentum, testimoniumque autographas monstrant, auro gemmisque nobiliorem thesaurum. Tertio post mense omnino septimo Kalend. Maij Rex animum sacris Christianis procuratus Toleti decessit, in eam urbem lætica militari delatus, hominibus inuicem subeuntibus ob ingruescentem vim morbi, quo Compluti tentatus oppressusque erat. Regnauit annis undecim, diebus quatuor, magnis Principibus exæquatus fortitudinis, æquitatis, prudentiæque laudibus: sed egregiè callidus, sagax, neque vno loco crudelitatis impressa uestigia ad posteritatis inuidiam relinquens. Ferdinandum

dum filium regni hæredem dixit. eius ætatem tuendam, reipublicæque procurationem Reginæ commendauit, nondum iustæ coniugi propter vitium propinquitatis. secundum Reginam, proximum auctoritatis locum Ioannis Laræ esse mandauit, simulata beneuolentia pectore anxius ob memoriam prioris inconstantia, fide tamen fidem redimere, merendoq; flectere satagens, haud ignarus quanta eius morte reipublicæ imminerent mala. Corpus in sacello regio, quod ea tempestate retro aram maximam erat, tumulatum est. Mortuo habitus honores, decreta laudatio. de rebus gestis non vna opinio fuit. turbidæ certè tempestatum vim, fortunæque impetum superauit: regnumque sibi, & posteris, armis asseruit: in quibus sunt iura regnandi. Sanctio Rege in Aragonia 10
Guillelmus Galuanus, in Castella Garsias Hispanus iuris vtriusque peritissimi sunt habitus, priuati & publici, sacri atque profani. Edidit Garsias commentaria in Epistolas Pontificum decretales.

Fridericus Rex Sicilia salutatur. Cap. XVII.

ER hæc tempora Romanam ecclesiam obtinebat Bonifacius eo nomine. VIII. Celestini. V. successor, eius qui ex eremo consentienti Cardinalium suffragio ad supremum ecclesiæ honorem vocatus, cum humeris impar onus esset, sexto initi pontificatus mense, spontè abdicauit, exemplo quod posteritas admiraretur, laudarent omnes, imitaretur nemo. Eo maiore successoris inuidia, quod eremum repetentem otij cupiditate, retrahi custodiaeque mandari curauit, veritus ne motus aliquis existeret, multis abdicationem vitiosam esse disputantibus. Defuncti in custodia post annum & sex menses memoriam Clemens. V. consecrauit: Ludouicum Regem Gallia hoc ipso anno Bonifacius: eorumque nomina templis addita. Extat Celestini elogium in Petrarchæ libro secundo de vita solitaria. Papatum, inquit, quo nihil est altius (rem tam exoptatam tamque mirabilem, vt ab admiratione ac stupore dictam ferant) quis vlla ætate præsertim ex quo tanto in pretio esse cœpit, tam mirabili, & excelso animo contempsit, quam Celestinus 30
ille pristinum & nomen & locum & amicam bonis moribus egestatem appetens? Audiui narrantes qui viderant, tanto illum fugisse cum gaudio, eaque signa lætitiæ spiritualis, oculis ac fronte gestantem, dum à conspectu concilij iam tandem sibi redditus, ac liber abscederet, quasi non humerum blando oneri, sed collum diris securibus subduxisset. Bonifacij opera, vt erat à multo rerum vsu, & magnarum artium disciplinis instructus præclare, quod toties frustra tentatum erat, inter Francos & Aragonios pax facta tandem est Anagninæ: quo Carolus Neapolitanus Franci & Aragonij legati, viri ex vtraque gente principes ad Pontificem conuenerunt. fœderis hæc leges scriptæ. Aragonio Blanca Neapolitani filia nubito. dos dicta, argenti pondo millia ad septuaginta. Sicilia & quidquid Aragonijs armis in Brutijs & magna Græcia fuit ablatum, ad ecclesiæ Romanæ ius redito. Si Siculi recusarint, Aragonius copiarum tantum dato, quantum arbitri iudicarint. Carolus Valesius iure abscedito, quo Aragonium regnum armis vindicare parat. A Pōtifice Romano interdicti, atque

que anathematis religione exoluuntor, quoscunque ea controuersia implicauit. Obsides liberantor. De Baleari Rege actum. summaque Galli Regis & Pontificis contentione impetratum, vt restitueretur in regnum. Hæc palam iactata. Ex arcano tamen Sardinia & Corsicæ spes Aragonio iniecta dono Pontificis: quarum imperium ob locorum propinquitatem commodissimum iudicabat. Extant de eo fœdere Bonifacij litteræ vigesimo septimo die Iunij promulgatæ. Quæ res fama vulgata, ceteras quidem orbis Christiani partes lætitia compleuit: Siculis autem grauissima extitit, extremum malorum putantibus, ad Gallorum imperia redire. Itaque Fridericus (quem frater discedens rebus 10
præfecerat) & cum eo Rogerius Lauria, Ioannes Prochita, & Manfredus Lancia viri primarij Pontificis rogatu, & de fœderis euentu solliciti, ipsum adierunt ad littus Romanum excensione facta. Catharina Philippi filia, neptis Balduini Augusti Friderico modo ne pacis conditionibus vnus obliteret, despondebatur spe dotali Græci imperij communibus armis, atque viribus recuperandi. neq; is detrectabat conditionem, si verbis responderent facta. Aragonius semel & iterum à Siculis per legatos ne se in discrimine desereret interpellatus, cum studio pacis, conceptaque semel animo religione de sententia non decederet: Panormi tandem, vbi ea de causa generales regni conuentus agebantur, Fridericus Rex est Sicilia renunciat. Iacobo fratri noua vxor conuubio iuncta. Nuptiæ ad Villam Beltranam celebratæ Octobri mense sunt. Isabella repudiata, dimissaq; in Castellam. Aragonij proceres Regis edicto ex Sicilia euocati. sic magnarum rerum initia motusque graues, lætum & iucundum exitum habuere, pace Aragonijs reddita, neque amisso penitus Sicilia imperio, in quam haud obscure nouorum bellorum tempestas vertebatur. Vascones sub imperio Gallico quiescebant, Hugone Confluentio Franco, Campaniæ in Gallia Marefcalo, prouinciæ moderatore. Singulæ vrbes & arces præfectis, ex vtraque gente promiscuè condebandantur. nonnullum id inuidiæ leuamen erat in externum principatum passim conceptæ animis, quod Galli non omnia sibi arrogarent. (?)

Libri Quartidecimi Finis.

X x s HISTO.

HISTORIAE

DE REBUS HISPANIAE.

LIBER XV.

Novi in Castella motus. Caput. I.

N Castella res tranquillæ esse non poterant. proceres in studia scissi tantum sibi quisque in republica auctoritatis tribuebat, quantæ inerant vires. multitudo sine rectore præceps, pauida, socors, auida rerum nouarum, vitio humanæ naturæ præsentibus futura commodiora fore putantis. pessimo cuique vt in discordia ciuili plurima vis, per vrbes, oppida, agros scelera, latrocinia, cædes, quæ vindictæ studio, odioque implacabili, quæ auaritia in sæuitiam degenerante. domus effractæ, direpta bona, abacta pecora: vbique luctus, & miserabilis rerum facies. Regina auctoritas fluxa, Regis nondum coaluerat propter ætatem: tametsi à morte patris die proximo Toleti fuerat Rex salutatus, cunctaque ipsi decreta, quæ Principibus deferri solita erant. A Regina vectigal sublatum, quod ex annona redactum Hispanorum lingua Sisa vocatur: & à Sanctio Rege inuectum, magnam eius inuidiæ partem conflauerat, qua ipsi flagrare visi sunt. Id blandimentum à prudenti scemina datum, multitudinem in fide retinuit in tanta omnium fermè Principum & Regum ad arma consternatione quasi ad prædam accurrentium, nemine prohibituro. nam bellandi causæ in ea temporum colluione deesse non poterant. Ioannes Lara in quo plurimum præsidij esse debuit, ad hostes non obscure inclinabat, inconstans natura, memorque sub Sanctio ob fidem suspectam discrimen adiisse. inde causæ irarum, spes ex reipublicæ malis ditionis amplificandæ, oppida recipiendi, quæ superiori tempore erant ablata. Henricus longa captiuitate, irritato potius ingenio quàm mitigato, turbidus natura & inconstans, malisque artibus assuetus, in regni procurationem inuadere cogitabat, grauissimam iniuriam interpretatus, quod ad nullam reipublicæ partem defuncti Regis testamento vocatus esset. Eo studio ad Valeranicam priuati, clandestinique multorum primùm conuentus habitus: multa deinde, fama vulgata, circum oppida in fraudem inducta. Burgique vrbs regia in primis eos conatus iuuabat. Vallisoleti ea de causâ regni conuentus agitati, tanta procerum in Henricum propensione, vt Regem & Reginam aduenientes non ante diei vesperam in municipium admiserint, idque comitatu relicto, quo maior decernendi libertas esset. In eo conuentu regni quidem procuratio Henrico decreta est. Regis educandi cura penes Reginam mansit. Cuncti qui aderant, in pueri Regis verba nouo sacramento adacti. A Diegho Ha-

10

30

40

10

ro per fines Vasconum in Viscaiam impetus factus est: quem principatum Sanctius Henrico filio legarat, tanquam iure belli quæsitum. præter Balmasedam, & Orduniam, cætera eo tractu oppida, pars vi pars voluntate occupata à Diegho Haro: cuius conatibus Laræ fratres enixè fauere cœperant, veteri vtriusque familiæ contentione deposita, odioque Henrici, quem rebus esse præfectum ægrè ferebant, Sanctij Regis testamento mutato, irrita voluntate. Ioannes Regis patruus ex Africa vbi eatenus se tenuerat, Granatam appulsus, regnum sibi Castellæ vendicabat, in eo Sanctij fratris exemplum secutus, Ferdinandumque fratris filium illegitimis nuptijs procreatum esse accusans. immane quam multos ea religio abalienauit. Eius armis ad fines Portugalix Alcantara, nonnullaque alia oppida occupata sunt. Dionysius Lusitaniæ Rex in partes attractus, quo tempore Vallisoleti regni conuentus agebantur, puero Regi per feciales bellum indicere non dubitauit. Res trepidæ, metus ingens, bellum improbitum. quæ mala tolerari potuerunt, nisi vt nunquam in vno gradu resistit calamitas, maior belli moles ex Aragonia vrgeret. Ianuarij die vigesimo primo, anno millesimo ducentesimo nonagesimo sexto Bordaluæ in agro Harisæ Aragonium inter & Alfonso Cerdam Regis Castellæ & Legionis titulos vsurpantem scodus ea lege factum, vt communibus armis autum regnum Alfonso recuperaret, Murcia Aragonio cederet: Concha, Alarconium, Moia, Cagnetum, Petro eius fratri præstandæ operæ merces, quoniam futuro bello Dux erat destinatus. Violantes Alfonso auia, Reges Gallix, Lusitaniæ & Granatæ eo scedere comprehensi. Ioannes Lara spe Albarracini recuperandi ad Aragonios abiit. Dieghus Harus Castellæ Regi conciliatur, Ioannis perfugæ ditione attributa adiunctaque ad Viscaix principatum. Ab eo principio Reginæ artibus multi proceres in partes attracti sunt, ac nominatim Ioannes Alfonso Harus Camerorum principatu, quem quasi hereditario iure debitum ambiebat, donato. præsidia aduersus ingruentes vndique tempestates comparabantur. Mense Aprili Aragoniæ copiæ in Castellæ fines penetrarunt Alfonso & Petro Ducibus. Legionem vsque castra promota, opulentam quondam urbem, viris, armisque, tunc ad exiguum ciuium numerum redactam: eoq; ciuium ditione sine sanguine in potestatem venit. atque in ea Ioannes Ferdinandi Regis patruus Legionis, Calæciæ, atque Hispalis Rex est salutatus. ad S. Facundi oppidum Alfonso Cerdæ, Castellæ regnum pari celeritate delatum. sic erat icto inter eos scedere cautum. Maiorgam vigesimo ab vrbe Legionem lapide castra promota. quod municipium dum moenium firmitate, & præsidij virtute defenditur, oblidio ducta est in mensem Augustum. Quo tempore proceribus Castellæ, atque urbium conuentibus Vallisoletum euocatis, Primus Henricus eò delatus Reginam in arce sacris operantem, vt erat paludatus accedit. secundum salutem, quantum periculum impendeat rebus, simulato mœrore explicat. A tribus Regibus in tuam perniciem coniuratum, non ignoras. hos sequitur magna provincix procerum pars. aduersus tantam tempestatem, in te scemina, me sene, Rege puero quantum præsidium? arte vires adiuuandas censeo. Iniuria, inquit illa, filium paterno imperio spoliare parant. superis innocentem ætatem curæ fore non diffidimus. id certissimum præsidium causæ spesque. Esto Henricus ait.

1296

ait. non votis tamen, & muliebribus lacrymis numina placantur. vigilando,
 agendo, mentemque in omnes partes vertendo, pericula procuranda. sic sæpe
 in magnis periculis respublica conseruata est. in somno, ignauiaque certum
 exitium. Vt Petro Aragonio cælibi cælebs connubio iungaris, consilium do,
 vtinam tam gratum, quam salutare. possum exempla commemorare multa, &
 præclara principum sceminarum, quibus & filijs id saluti fuit, nulla populi re-
 prehensione. Exhorret illa ad insolentiam nouæ vocis. Apage, inquit, tantum de-
 decus, infamiamque. regnum filio paterna contumelia conseruare, nunquam
 inducam in animum. neque externa exempla imitabor: cum domestica suppe-
 tant, illustrium sceminarum, quarum integra fama vitæque cælibe filijs in tene- 10
 ra ætate imperia steterunt. non deerunt præsidia, viresque. vitæ innocentia
 magis quam vlla arte superum auxilium constabit. si certum periculum sit, per-
 stare tamen est animus, neque filij maiestatem suscepta turpitudine fugillabo.
 Sic Henrici consilium repulsum est. Conuenerunt ad quatuor millia equitum.
 Vt ijs copijs Maiorgæ obsidio dissiparetur adduci Henricus non potuit: cum
 Bætici belli necessitatem excusaret. Zamoram modò itum, quoniam in fide
 nutabat. deserta pene omnia, Diui indigetes sustentarunt. mora, residente pri-
 mo cum quo hostes venerant impetu, calor ætatis, cæli grauitas, rerumque om-
 nium inopia, morbos in exercitu vulgavit: & Petro Duce extincto, coegit in pa-
 triam redire, nulla re præterea memorabili, numero imminuto, nam mille equi- 20
 tes cataphracti, peditum quinquaginta millia venerant. Rex Aragonius eo-
 dem tempore in Murcia fines inuectus meliori euentu bellum gessit. Murcia
 vrbe & omni circum tractu ad imperium adiuncto, Castellæque detracto, Al-
 cala, Lorca, Mula exceptis, quæ in fide Ferdinandi perstiterunt. In tantis moti-
 bus, tantoque reipublicæ discrimine Henricus, penes quem rerum procuratio
 erat, in neutram se partem fortiter commouere, mediam personam gerere, vi-
 derique quencunque cursum res habuissent, fortunam in consilio habitu-
 rus. vnde neque ab hostibus gratiam promeruit, & prouincialium odium gra-
 uissimum incurrit: suspicioque eius sponte bellum excitari, cunctaque quæ eue- 30
 nerant mala non inertia militum, neque hostium vi, sed eius fraude conti-
 gisse. Regina mutua dissimulatione aduersus Henrici artes pugnabat, alij pa-
 lam præstanti fide proceres. In hoc numero Alfonso Gusmanus principem
 locum omnium confessione obtinuit, aduersus Granatæ Regem Bæticiæ fines
 tutatus, Henricique conatibus, quod grauius certamen fuit, vnus maximè obsi-
 stens. Is enim sermonis vitandi causa, & ne nihil ageret, delectu militari habi-
 to in Bæticiam abiit Maurorum irruptiones prohibiturus. ad Arionam tamen
 commissa pugna victus, discisis fortè habenis, quibus equus regebatur, ne in
 hostium potestatem veniret, ab Alfonso Gusmanio, nam pugnae interfuit equo
 altero commodum præbito seruatus est. secundum eam pugnam de fœdere cum
 Mauris instaurando actum. Granatæ Rex Tariffam petebat Quæsadæ & alia- 40
 rum duarum & viginti arcium permutatione. viginti aureorum millia addi-
 turum, pollicebatur. præterea quatuor annorum vectigal, quod pendere soli-
 tus erat, repræsentaturum continuò. In ea rerum difficultate, fisci que tenuitate
 Henrico quidem eæ conditiones probabantur, Alfonso repudiabat. fidem ha-
 beri

beri barbaro, Tariffam reddi, vtrunque incommodum nostris rationibus dis-
 putabat. res ad arma spectabat. accensa contentione Mauri suis nostrisque vi-
 ribus, quo quid exitius esse poterat? eam urbem obsidere parabant. Alfonso
 domesticis opibus destitutus, externa præsidia conquirere statuit. Lusitanus in-
 fensus erat, atq; in armis. Aragonium Regem tentare placuit, si nominis Chri-
 stiani ignominia moueretur, his ad eum litteris. Graue est oneri prius, quam
 vsui esse. sed communis patriæ salus, & religionis respectus cogit, ad tuam
 opem confugere. quod facio nihil pro me sollicitus, cui exitium parari libens au-
 direm, si ibi malum sisteret, mortemque in tantis malis, vt finem miseriarum
 expectarem. reipublicæ me pudet & miseret, non magis externis armis quam
 intestina, pro scelus, quorundam perfidia labefactatæ, atque oppressæ. Quid
 enim grauius esse potest, quam ab ijs exitium comparari, qui præsidio esse de-
 bebant? quid periculosius, quam in simulatione officij, & vtilitatis insidias re-
 gi Tariffam nostræ fidei concreditam barbaris reddi volunt, mandantque. For-
 tissimo scilicet aduersus Africæ vires propugnaculo, Hispania nudata rebus
 turbatis regnare ipsi soli cupiunt, atque in communis patriæ ruinis exultare,
 egregij nimirum atque præstantes viri, regni gentisque protectores præclari.
 Nobis deliberatum est, pro qua fide filij mortem antea cõtemplimus, eam quod
 reliquum est, nostro sanguine & vita tueri. Pecuniam si mutuam miseris ma-
 20 rique auxilia, hanc urbem tuo Rex inuicte nomine obtinere polliceor iuroque,
 dum erit adulto Ferdinando Rege, de sumptibus satisfactum. Tu si quid offen-
 sionis est, debes id totum patriæ caritati condonare: gloriosumq; ducere, pupil-
 li Regis ætatem, ab iniuria externa, domesticaque fraude tutari. Ad hæc Ara-
 gonius fidem, constantiamque Alfonsi laudare: cæterum, icti paulo ante fœde-
 nis religione prohiberi. quod si esset à Mauris violatum, non moraturum spem,
 neque communi causæ defuturum. Interea Lusitana arma mouebantur. Dio-
 nylius Rex, cum suorum manu Salmanticam progressus est. Affuere Ioannes
 Ferdinandi Regis patruus, & Ioannes Lara Aragonijs copijs reuersis in pa-
 triam. De belli summa deliberatum. placuit Vallisoletum, vbi Rex Ferdinan-
 30 dus erat, obsideri. ad Septimancas cum esset peruentum octauo ab ea vrbe la-
 pide, dilapsis Castellæ proceribus, plerisque indignum iudicantibus Regem
 impugnari, obsiderique à suis: Dionysius veritus ne id exemplum ad cæteros
 pertineret, obsessisque vijs reditus esset difficilis, præsertim urgente iam hye-
 me, magnis itineribus Medinam Campestrum primùm, inde dimissis copijs in
 regnum contendit. Reginae copiæ, quas ad defendendum bellum paratas ha-
 bebat, eius iussu Paredes municipium obsederunt nullo operæpretio: cum Hen-
 ricus delectu in Carpetanis atque Vaccæis habito, eum apparatus dissi-
 passet. regni conuentus, qui Vallisoletum indicti erant, ob locorum vicinita-
 tem disturbari nolebat. sic videri voluit, re à Ferdinando Rege alienatus, ho-
 40 stiumque causæ impensè fauebat. Eæ fraudes Reginae patientia eludebantur,
 simulataque beneuolentia: nam eodem tempore Gormatium & Calécanto-
 rium oppida Henrico donata sunt. eadem arte Ioannes Lara ad officium retra-
 ctus, quamuis ancipiti fide, & si Albarracinum traderetur, ad Aragonios redi-
 turus. regni conuentus Vallisoleti habiti salutis anno millesimo ducentesimo
 nonage-

nonagesimo septimo auspicante. In ijs conuentibus, quoniam pecuniæ difficultas maxima erat, grandis summa à populis in belli vsus promissa, & post modum repræsentata est. Quo tempore Ioannis Hari virtute, Vascones qui Anagari vrbs partem improviso aduentu occuparant, & repetitis antiquis iuribus Riugiam vniuersam armis occupare parabant, pulsi sunt. Iacobus Aragonius Rex Romæ, quo se accitu Pontificis contulit, Sardinia & Corsica Rex est renunciatus. Venerunt ex Sicilia Constantia mater, & Violantes soror, Rogerius maris præfectus, Ioannes Prochita. Auspice Pontifice Bonifacio, vt antea erat per legatos constitutum, Violantem inter, & Robertum Calabriae Ducem Regis Neapolitani hæredem designatum, nuptiæ principali apparatu celebratae sunt. Aduersus Fridericum, Siciliae regnum semel susceptum armis tueriparantem, communemque orbis Christiani pacem disturbantem, bellum decretum, Duce ipso Aragonio fratre: quo quid inhumanius esse potuit, quam armari fratrem in fratrem, naturæ iura resolvere? sed tanti fides, religioque fuere, imperiosi Pontificis mandata. rebus constitutis Rex quidem bellum comparaturus in Aragoniam redijt. Rogerius Lauria Neapolim missus, Carolo operam nauaturus. Constantia & cum ea Ioannes Prochita Romæ hæserunt, siue religionis studio, siue rebus fessi, Siciliaeque miserati casum. Sunt qui defunctos Romæ affirmant. verior tamen fama tenuit, & idonei auctores testantur, Constantiam Reginam, quinto post anno Barcinone defunctam, sepultamque in Minorum aede: vbi extat cum inscriptione tumulus eius nomine.

Ferdinandi Castella Regis sponsalia. Cap. II.

1298 **A**RAGONIO in patriam reduci Lerda, Vlia, Filera, Saluateraque, vt erat Agnanis foedere cautum, à Vasconibus reddita sunt. Anno proximo millesimo ducentesimo nonagesimo octauo Vasconum Prætor pro Gallis Alfonso Ronæo, natione Gallo, Albarracinum de cuius possessione tandiu certamen fuerat, Ferdinando Aragonij Regis fratri notho ablatum, Rege ipso auctore atque iubente: traditumque Ioanni Laræ, qui meliori iure niti videbatur, patremque iniuria spoliatum constabat, aut fingebatur. honesta species, sed hominis præpotentis conciliandi, in partesque trahendi præcipua cura suberat. Valentis is septimo Idus Aprilis fidei constantiam iurauit, maiorem quam antea scilicet. Hæc ab Aragonio præsidia comparabantur, vno tempore Castellam Siciliamque armis inuadere cogitanti, validiori quam pro ditione proque opibus conatu. Siciliae quidem Rex ab omnibus destitutus, iniuriæ opportunior futurus erat. à Castellæ Rege Dionysius Lusitanus in partes attractus inito foedere, quod gemina affinitate firmatum est. Constantia Dionysij filia, nondum quamuis matura viro ætate, connubij foedere, vt ante conuenerat, iuncta Ferdinando est. Alcanitij, quo in oppido non procul Zamora vrbe ad fines Portugaliae, pacis sancienda causa conuentus Regum erat, sollemnitas peracta eò maiori publicæ lætitiæ significatione, diuturnæque concordia certiori spe, quod Beatrix Ferdinandi Regis soror Alfonso Dionysij filio & hæredi, octo nato annos desponsa

desponsa est: & quo maior esset fides, de matris Reginae manu socero tradita, atque in Lusitaniam missa, tanta ad concordiam animorum propensione, vt eum dotis nomine nihil Constantia esset datum, Oliuentia Conguela, & Campus Moia (oppido id nomen est) Lusitanis accesserint, nonnulla maiestatis sugillatione timoris significatione maxima: sed tanti erat temporum conditio, & rei publicæ perturbatio, vt suscepto etiam dedecore, pacem redimere nõ vererentur. datum modò à Lusitano in patriam discedente, vt trecenti equites delecti Castellæ Regibus operam nauarent, Duce Ioanne Alfonso Alburquerque, aduersus Ioannem Ferdinandi Regis patrum, qui se Legionis Regem dixerat, vt paulò antedictum est. Maiori apparatu, quam successu expeditio fuit. nulla enim re memorabili Lusitani equites in patriam redierunt. contra Almasanum ad Aragoniaefines, aliaque eo tractu oppida ab Alfonso Cerda, præsidij sunt occupata. Segontia à Ioanis Laræ militibus tentata in Celtiberis, eximia ciuium virtute in fide perstitit. Pecuniæ difficultate, cum cætera prona essent, maximè coniurati laborabant. quæ ne in stipendium deesset, regijs insignibus, & nomine percussa est, metallo non probo. experientibus pars multò maxima decoquebatur. Dionysius Lusitanus à Rege genero sollicitatus cum iusta manu per Mirobrigæ (ea ciuitas Roderici vulgo est) fines ad ferendam opem accurrat, maiori pacis studio, quam res turbatae postularent. Itaque nullo operæ pretio facto, irato similis in Lusitaniam redijt. Ioanni regios titulos vsurpanti Calæciam, quam armis inuaserat, relinqui perpetuo iurè volebat: Legionem vrbe, dum viueret. Regina & Castellæ proceres consilium repudiabant: in quo pacis specie, grauis ignominia, regni viribus nobilissimæ prouinciæ detractione imminutis, iniuriæque publica continebatur. Lusitani tamen Regis reditu, quos metus in officio continuerat, procerum tumultus concitati sunt, importuno sanè tempore regni perturbationem ad occasionem vindicandi iniurias ditionis ve amplificandæ vertentium. Reginae patientia singularis, vltro eorum cupiditatibus occurrentis, oppidaque & arces, tranquillitatis reuocandæ causa donantis. & est sapientis rectoris rebus commotis, quacunque re putat, ad rem publicam iuuantandam posse homines adduci, ea vt: nemoque ita in arma promptus est, vt non idem pretium quietis quam periculi malit. De Sicilia imperio vario belli euentu certabatur. Rogerij Lauria conatus Gallicis partibus iuuantis eximij, vt in quancunque partem se daret, victoriam, felicitatemque secum ferre videretur. Eius diligentia multa oppida in extrema Italiae ora Siculis adempta. quo merito perduellionis lege postulatus, damnatusque, ampla ditione, quam in Sicilia obtinebat Regum priorum donum, virtutis præmium, spoliatus primùm est. mutatae fidei crimen obijciebatur. deinde vertente fortuna ad Catanzarum in Lucanis dum vrbe recepta, arcem obsidet, à minori hostium numero victus est. Hostium despectus malo fuit, semper in bello exitialis, & quoniam aduerso Sole pugnasse fama est. multi in pugna ceciderunt. plures noctis beneficio seruati. Rogerius ipse Dux inflicto vulnere in vicina oppida, deinde in Aragoniam euasit, præceps in vindictam, eò maiori ignominia dolore, quòd præter consuetudinem acciderat, superioribus pugnis victor. Ex Aragonia Rex Rogeriusque bello Dux foederatorum Principum consensu destitutus

stinatus, numerosa classe instructa, in qua octoginta triremes erant, idonea tempestate soluerunt. Romæ à Pontifice lustrati sacra prece. Neapoli Robertus Calabriae Dux adiunctus. Siciliae littora tentata. omnia spe faciliora primo aditu inuenta. Pacti (quæ vrbs Ptolemæo Agathyriion esse creditur) aliæque eo tractu arces occupatæ. mox circumducto Peloro, fretoque enauigato, Syracusæ diuturna obsidione mari terraque fatigatæ. locorum longinquitas, Patenses ciues prouocauit, vt pulso Aragonio præsidio ad Friderici Regis dittonem redirent, arcemque viribus omnibus impugnandam suscipere. Ioannes Lauria datis abs Rege Aragonio viginti triremibus auxilio obsessis accurre, re confecta instructaque arce commeatu, in reditu a Messanensibus classe instru-
 10 eta, tum ipse, tum sedecim triremes captæ sunt. fretum vorticibus infame, temereque in modum venti nunc huc, nunc illuc versis fluctibus velut monte præcipiti deuolutus torrens Siculos iuuit: Aragonijs ob inscitiam nauigandi exitio fuit. Interea Syracusani eximia virtute propugnantes, Rege Friderico vicinis locis ad omnem occasionem excubante, Aragonios soluta obsidione discedere compulerunt. & erat exercitus imminutus. decem & octo millia capitum desiderata. insuetus calor, cæli insolentia, rerum inopia morbos vulgauerant. Ioannes Lauria iussus è vinculis causam dicere Messanæ legè perduellionis, capite pœnas soluit, Rogerij patris dolore incredibili: in quem ea ignominia redundabat, dolor proprius. Erat is Aragonium Regem in Hispaniam persecutus,
 20 vnde circumacta hyeme maiori conatu in Siciliam reditum est, Roberto atque Philippo Caroli Neapolitani filijs ex itinere adiunctis. ad Orlandi promontorium non procul vrbe Pacti, classe appulsum: in qua sex & quinquaginta triremes erant. Fridericus ex superiori victoria, auctis suæ gentis animis minori numero nauium, omnino quadraginta, ausus prælij fortunam tentare victus est. naues pars captæ, pars in fugam versæ. in captiuos à Rogerio præfecto sæuitum, vindictæ studio: magna Catalaunicæ gentis inuidia. Fridericus naue ex qua pugnabat capta, in scapham desiliens Messanam abiit. Aragonius causis siue veris siue simulatis, in patriam est reuocatus, non absque Pontificis Romani, Neapolitanique Regis obrectatione. saniores factum probabant.
 30 & erat stultum alienam rem suo periculo curare. erga fratrem sublata contentione, humanitas misericordique successerat. Commissa ea pugna est ad quartum Nonas Iulij mensis, in paucis ea ætate memorabilis. Galli vt victoriam vrgerent in Sicilia relictæ, diuisis copijs bellum gerere constituunt. inde certa calamitas. Robertus & Rogerius Lauria Randalum firmum ijs locis Pactim inter & Catanam medio ferme interuallo municipium obsident. cum classis parte Philippus Tarenti Dux ad tentanda Lilybæi littora missus, Friderici Regis aduentu improviso victus acie, captusque est. inde inter vtranque gentem societatis amicitiaque iungendæ copia bello potior, vt mox ostendet narratio.

Annus Iubilei. Cap. III.

ANNVM

ANNVM secularem Bonifacius Romanus Pontifex clausit, ex Romanæ vrbs Iudaicique populi institutis lege temperata lataque in perpetuum: vt centesimo quoque anno venia peccatorum donarentur quicumque Romana templa venerabundi inuiserent plena religione, vetustate sancta. Ad Romanæ maiestatis reuocandæ, religionisque amplificandæ cultum, id institutum pertinebat. quod Clemens VI. anno quinquagesimo: ac longo interuallo Sixtus IIII. quinto quoque & vigesimo nouis id legibus fieri sanxerunt, memores humanæ mortalitatis, vitæque exiguis plerunque annorum spatijs circumscriptæ. Magnus mortalium concursus ad rei famam in Urbem factus. in his Carolus Valesius secundis nuptijs Catharinæ Philippi filia, neptis Balduni coniux, Græcorum imperium quasi dotale recuperare contendebat pollicitus, si id contingeret, bellum in Syria pridem intermissum, fore instauraturum. Honorificum id Bonifacio erat, eius ætate auspicijsque pia arma repeti. Carolo haud irrita vota, modò cum iusto exercitu in Italiam primo tempore redeunni pollicebatur fore. In Cantabria Dieghus Harus Lupi frater, eius quem ad Alfarum Rege Sanctio cæsum diximus, Viscaie principatu parto ad Neruij ripam, quod flumen incolæ Ibaifabellum à latitudine vocant, Bilbaum oppidum construxit, Viscaie totius nobilissimum, octauo à litore milliari, eoque propter maris subuectiones frequens commercio: & quoniam Bermei mercatores loci commoditatem secuti, eo plerique commigrarunt. Incolis datum, vt Lagrunij legibus viuerent. Heredæ ab Aragonio Rege publicæ scholæ iura data sunt. litterarum professores magnis præmijs euocati constitutique in ea vrbe. Quo tempore Vasconibus Alfonso Rolcedus pro Gallis Præfectus erat: nihil insigne in ea gente, nisi, quod est præcipuum, festa pax alijs Hispaniæ partibus bello continuo quassatis. Eo auctore Vallisoletum missa legatio per causam à Regina Castellæ, cuius auspicijs vsque dum respublica stererat, expetendi quidquid ab Ataporca (oppido id nomen prope Burgos est) ad regni fines pertinebat, vi & armis magis quam villo iure olim ablatum. Regina legatis accuratè & liberaliter habitis, negabat tamen Galli Regis voluntate id expeti. recentissimæ cuiusque possessionis vsu, potius quàm exoletis vetustate exemplis & tabulis stare ius imperandi affirmabat. Re infecta abeuntes legati, vnde certior spes pro quibus venerant impetrandi, ad Alfonso Cerdam & Ioannem Laram feculerunt. Tentata ij Palentia, ac tantum non ciuium prodicione capta Donnij se tenentes, de alienæ dittonis oppidis liberales extitere. Missus in Galliam Ioannes Lara, vt de omnibus pactationibus præsens ageret: Gallosque ad opem maturè ferendam incitaret. Parum ea diligentia profectum: ac ne Cerdæ quidem fratres Ioannis vestigia subsecuti, vltra speciosa verba quidquam retulerunt: cum belli Flandrici, quod vtriusque gentis supremo conato gerebatur, quàm longinqui potior cura esset. Icto tantum foedere, permisso Philippi Regis delectus in Vasconibus est habitus. Militum manus ea parte in Calagurritanum agrum inuasit. Ioannes Harus Camerorum regulus eos acie superauit, capto eorum Duce Ioanne Lara, neque ante in libertatem reddito, quàm arces & oppida omnia restituit, quæ eius fidei

Y y erant

erant concredita, integram præterea fidem & constantiam iuratus. Quæ res Aragonium quidem Regem impulit, vt Albarracinum urbem Ioanni datam, sui iuris faceret: Ioannis autem patruî Ferdinandi Regis animum perculit, vt armis positis, in quibus contra adolescentis Regis resurgentes vires parum præsidij fore sperabat, ad pacis consilia traduceretur. foedus salutis anno millesimo trecentesimo primo ea lege factum est, vt Regis nomine posito, urbibus atque oppidis redditis, quæ belli tempore occupata erant, Viscaïæ etiam principatum dotalem Diegho Haro relinqueret, Medinæ à sicco flumine, Castri Nunnij, Mansillæ, Paredum, Cebreri permutatione. quæ novos motus vitandi causa, & vt esset vnde vitam principalem sustentaret, Ioanni abs Regibus donata sunt.

Raymundi Lulli obitus. Cap. III.

VAE res in hunc annum inciderunt neque minutæ, neque insignes maximè: sed hoc tamen loco commemorandæ. Raymundi Lulli exitus, multa sanctitatis doctrinæque fama: Calatrauæ Magistro Garciæ Padillæ facta iniuria, honore quem gerebat detracto. Raymundus gente Catalaunus in Beleari maiore natus, iuuenis mercaturam exercuit spe quæstus, maiorum vestigia domesticamque laudem in eo secutus. cum ætate rerum humanarum tædio abscessit in solitudinem, vitato hominum congressu. Quo tempore artem conscripsit, quæ nouis tramitibus, compendio in artium ingenuarum, philosophiæ, atque aded diuinarum rerum cognitionem inducit, magno hominum miraculo: cum litterarum omnino expertus, vt ne Latine quidem sciret, sermone patrio viginti amplius voluminibus, iusti ponderis euulgatis, ea de rebus tum diuinis tum humanis tradat, quæ vix, ac ne vix quidem expoliti doctrina homines assequantur legendo. vt præstigiæ oculorum, & ludibria potius artium, quàm veræ artes quibusdam videantur. Ipse ea se diuinitus accepisse confirmat, in monte obiecta Christi Dei specie, quasi cruci affixi. eò haud dubium meritis laudem, quod studio religionis in Africa propagandæ Bugiam in ora Mauritanæ delatus, cum operi insistens, monendi castigandiq; finem non faceret, lapidibus petitus occubuit. Corpus in Balearem maiorem translatum, magnam à populis venerationem habet, tantum non memoria consecrata, nomineq; in fastos dato. De libris non vna opinio fuit, plerisque accusantibus, quasi ineptos noxiosque, alij defendunt, quasi delapsos cælo, humanæ ignorantæ remedia. Quingenti errores de religione ex ijs libris decerpti nihilominus, Gregorij X I. Pontificis Maximi iussu Auenione anathematis ignominia notati, agente Aymerico ex Prædicatorum ordine Inquisitore aduersus hæreticos in Hispania. Ex ijs propositionibus Petrus Tarraconensis Præsul centum euulgauit, Directorij Inquisitorum parte altera. in quibus si verum fateri conuenit, non paucæ duriores sunt & absonæ, cum ecclesiæ placitis pugnant. Sed nos bardi crassoque ingenio assequi non possumus ea, in quibus Raymundi scætatores reconditas significationes, & arcana maiora contemplantur, melioribus oculis.

an hallucinantur potius & videre se fingunt, aut somniant, quod non vident: & digito conantur ostendere, quod nusquam est? quorum est nostra etiam ætate magnus numerus, schola etiam Barcinone ijs libris explicandis dicata, conquisitis lectitatisque postquam reprobati sunt, habendi licentia obliuionem attulisset. de Raymundo haftenus. Calatrauæ Magistrum inuidia euerit sui ordinis concepta animis: cuius expromendæ occasio venit. Maurorum irruptionibus prohibendis, in ea temporum atrocitate, facultas nostris non erat. Itaque superiori anno Alcaudete oppidum Calatrauæ militibus detractum inuenio: Vaenæ magna parte capta, præsidij virtute ægrè quamuis repulso extra moenia Mauros: Giennium circumsessam, atque magno conatu impugnatam. id Garciæ Padillæ crimini datum, quasi eius culpa Alcaudete esset amissum, & nouo conatu cum Alfonso Cerda sentiret. Hæc species erat: re asperos hominis mores oderant, ingenium immite. multa militari laude, præstanti armorum scientia metum faciebat, & ex timore odium. Habitis comitijs, honore Padillæ detracto, Alemanus est in eius locum substitutus iniuria: vt dati à Pontifice Romano iudices in causâ, patres Cistercienses pronunciarunt. Ergo vertente anno loco redditus multis annis rebus præfuit, inuidia militum compressa magis quàm sanata: prorsus vt extrema ætate hominem nouis criminibus appeterent, Ioanne Prado pro eo subrogato haud meliori iure quàm antea. Verum ille annis grauis, bellicis curis, sed & ciuilibus impar, honorem iniuria detractum æmulo sponte reliquit, paucis in Aragonia oppidis retentis, vnde senectutem sultentaret, vir eximie præstans, non magis rebus gestis, quàm præ pacis studio, contempto honore, condonata iniuria. Ad institutum iter reuocanda narratio est.

Nuptiæ Ferdinandi Regis confecta. Cap. V.

VENIAE propinquitatis à Pontifice impetrandæ cura sollicitabat, vt pacta inter Lusitanæ & Castellæ Principes coniugia legitima essent, eo vitio irrita: & spes suberat veniæ, quoniam Bonifacius Pontifex originem Hispanicam præferens, rebus nostris fauere videbatur: à Gallis alieno animo esse eceperat. Placentiæ, Regum Castellæ & Lusitanæ colloquium ea de causâ habitum. missi Romanam legati omnia facile impetrarunt, ac Mariæ & Sanctij Regum coniugium eodem vitio procuratum: tametsi Sanctius vita functus erat, & plerique negabant mortuorum coniugia irrita iure, venia ritè coalescere, ignorantes quanta Romanorum Pontificum auctoritas sit ad hominum nonnunquam gratiam, sæpe pro communi salute, datæ potestatis fines amplificantium. Soluta certè lege propinquitatis, noua lætitia Ferdinandi Regis & Constantiæ coniugia Vallisoleti peracta. nuptiarum solenni celebrato, noua nupta mulier facta est. Regis ætas, infixaque religio animis intactam eatenus seruauit. Ioannes Lara regiæ Magister factus est. Henrico patruo Atienfa & Gormatium dono data. regni procurationis ablata ea compen-

fatio fuit. sanari tamen prauus animus non poterat. quem comperio simul Aragonios & Mauros simulatione beneuolentiæ distinxisse dubia fide, suspensioque semper ex fortuna animo. Itaque eo conueniente Almasani, quod oppidum à Cerdis obtinebatur, obsidio dissipata est, Castellæ copijs amandatis aliò. conuento ad Harisam Aragonio Rege, foedus simulatum magis quam factum. Aragonius Lorcam in Contestanis validum municipium diu obsessum, salutis anno millesimo trecentesimo secundo inchoante in potestatem redigit. Nobile municipium in Vaccæis ad Durium est, Pennasielis nomine. In eo conuentus Episcoporum fuit prouinciæ Toletanæ, ipsi Kalendis Aprilis. actionum moderator Gonsalvus Toletanus Præsul. Ne clerici concubinam publice habeant supplicio sancitum. (sic erant eius seculi mores publica scelera vindicare satis habebant) ea lex tertia est. Sexta sacerdos peccata reuelans per sacram confessionem accepta æternis vinculis addicitur, pane & aqua in victum tantum concessis. Decimas ex omnibus, quæ terra etiam sine cultura sponte fundit, solui sacerdotibus octaua lex mandat. Liba azyma quibus sacrificatur confici nisi à sacerdote aut eo præsentem proxima lege vetatur. tum alia sancuntur ad pietatis cultum præclara. Mense Maio Granatæ Rex Mahomad Myrus diem obiit, successore Mahomade Alhamade ipsius filio natu maximo. Gemina ex ea re nostrorum lætitia, sublato patre strenuo industrioque, filium luminibus captum substitutum esse considerantium. Malacæ regulus Farrachenius eius sororius, magni animi vir, præstantique erga nouum Regem fide, bello paceque rempublicam gubernabat. In Sicilia ex tantis motibus pax tandem facta est. ad Pontiam insulam victi primùm Siculi in pugna nauali. Conradus Oria Genuensis classis Præfectus captus. Inde Siculis timor aliquantus, Gallis spes amplior belli ex sententia conficiendi. Messana certissimum totius insulæ propugnaculum, à Gallis continuò obsessa. rem proximam periculo, ciuium constantia, Fridericique diligentia, quoniam in eo summa belli vertebatur, tutata est. Accessere preces Violantis Aragoniæ virum ad bellum secutæ, ac tunc Catanæ agentis. ea annitente in ora Syracusana ad turrim Maniaci de pace ab utroque Principe in colloquium ventum est. Induciæ tantum pactæ, amicitia coniungendæ certa vtrinque spe. Duæ res incommodo tempore subsecutæ, eam spem perturbare visæ sunt. Violantis obitus ad Thermas Himeras (Termini nunc ea vrbs vocatur, & in Gallorum ditione erat) defunctæ Caroli Valesij aduentus, qui spe imperij Græcorum recuperandi Italiam repetens Hetruriæ rebus turbatis in Siciliam transiit. Fridericus comiteatu omni in munita oppida comportato, corruptis frugibus alijs, perstansq; in cõsilio vniuersæ dimicationis detrectandæ, eò hostes residente cum quo venerant ardore adegit, vt de pace volentibus ageretur. Xacam inter & Calatabeloram, vbi se Fridericus tenebat propter loci munitionem, mutuo trium Principum colloquio de ineundo foedere disceptatum. Inita pacis hæ conditiones fuere. Philippus Tarenti Princeps redderetur libertati, alijsq; vtrinque captiui. Continenti Italia Fridericus abstineret. Siciliæ oppidis Galli decederent. Eleonora Roberti soror Friderico nuberet, dotis profectitiæ nomine Siciliam retenturo: donec Sardinia,

Sardinia, aut quoduis aliud regnum Pontificis permisso opeq; armis subdidisset. Si id non contigisset Friderici hæredes Sicilia decederent, cum primùm ducenta quinquaginta aureorum millia Neapolitani Reges numerassent. Siculis & Italis exulibus parum constantis fidei, venia ab vtrisque mutuo est data. Pridie Kal. Septembris his legibus foedere constituto, ab armis discessum est. Ioannes Villanus, qui bello interfuit, & Dantes Aligerius eius ætatis poeta in primis elegans & grauis, Valesio probro dant: Hetruriam bello intestino turbasse: in Sicilia foedam pacem sanxisse: nihil præterea tantis molitionibus factum. Fuit hic annus frugibus aduersus in Hispania quidem maximè propter aeris siccitatem & arationes intermissas, bellis ciuilibus quarta colonorum parte absumpta, sic vulgò opinio fuit, vti magni auctores testantur,

Bonifacij Pontificis obitus. Cap. VI.

PER idem tempus Iacobo Rege Baleari defuncto, a filioque cognomine paterni regni iure abdicato, veste Minorum desumptra, Sanctius frater natu minor Rex salutatus in Aragonij Regis verba iurauit. In Castella tranquillæ res non erant, ararij inopia maxima. Burgis & Senticæ regni conuentus habiti. In his conuentibus publicis impensis modus adhibitus est, magnaue vis pecuniæ prouincialibus imperata. Procerum animi à Regina matre potissimum auersi erant, cuius auspicijs rempublicam gubernari dolebant. Henricus & Ioannes Regis patruj, Ioannes Emanuelis filius, Ioannes Lara, Dieghus Harus, alijsque viri principes, Regiæ euertendæ occultis apud filium criminationibus consilia communicebant. Scrinij regij Magister Sanctanderij Abbas, quoniam penes eum regij patrimonijs administratio fuerat, ad rationes compulsus. in quo Regiæ contumelia continebatur, qua concedente ijs honoribus auctus fuerat. Verum innocentia atque integritate perspecta, procerum calumniæ repudiata sunt. Philippi Galliarum Regis legati anno millesimo trecentesimo tertio inchoante Vasconum oppida repetentes, re infecta dimissi sunt. Oblata à Rege Aragonio pacis conditiones repudiata, Illicis permutatione pollicentis, Murcia tractum armis occupatum redditurum: neque id Regiæ probatum, quin Ioannes Lara, qui potens Regis esse cœperat, Regina auctore loco motus, Henricusque regiarum procurator effectus est, honore haud diuturno: breui enim abdicauit, sponte an coactus non satis compertum. Inde certè inter Regem & matrem exortæ suspiciones, inter proceres simultates. Ioannes Lara & Ioannes Regis patruus ex tantis paulò ante offensis gratia reconciliata præcipua apud Regem iuuenem auctoritate pollebant. prauis & callidis ceteros criminando, quod facillimum factum est, bonis & modestis præferebantur. Henricus patruus, Ioannes Emanuelis filius, Dieghus Harus ægè ferebant, exclusa Regina, à qua erant magnis beneficijs obstricti, ad duorum arbitrium rempublicam verti: prorsus vt consilio inter se communicato Alfonso Cerdam de ineundo foedere vltro appellarent. Gonsalvus Ruizius eo conatu Almasanum legatur, Aragonia arma in Castellam attracturus,

nulla fidei cura præ partium studio. Hæc in Castella. quo tempore, incredibili
 audacia, inaudita impietate, sacrosancta Romanorum Pontificum maiestas fœ-
 data est violato Bonifacio à Columnijs proceribus, atque in custodiam tra-
 dito. quod propter facinoris magnitudinem, paulò altius explicandum est.
 Erant à Bonifacio vno tempore Gallica gens & Columnij proceres multis in-
 iurijs irritati. non vna causa initio, consensu tamen ad extremum aduersus
 communem hostem vno. Carolus Valesius ludibrio habitus videbatur, Pontifi-
 ce promissorum immemore. In templorum bona, sacerdotumque redditus, Rex
 Gallus inuadere cœperat. Apameæ Episcopum, quam urbem paulò ante Boni-
 facius in Gallia Narbonensi sitam, contributamq; antea Tolosatibus, Episcopi 10
 iure donauerat, verbis oblatrantem in vincula coniecerat. vtrunq; Pontifici gra-
 ue atq; iniuriosum. legatis vltro citroq; commeantibus exacerbata amplius vo-
 luntates. ventum ad anathema iniuriarum extremum. Episcopi ex vniuersa Gal-
 lia Romam aduersus Regem euocati. Pontificum magna auctoritas est, Regum
 maiores vires. Philippo enim agente aduersus conatus, Pontificis, Lutetiæ Pa-
 trum concilium habitum est. In eo concilio Bonifacium vitio creatum, Celesti-
 ni abdicationem legibus repugnantibus factam decernitur. conuitia vtrinque
 iacta. extant alternæ epistolæ contumeliosæ ignominiosæq;, veræ ne an fictæ,
 affirmare non ausim: interest tamen ad exemplum vt falsæ esse videantur. Co-
 lumnij proceres Romæ fuga, exilio, bonorum spoliatione duobus lustris, vt Pe- 20
 trarcha auctor est, exagitati: Gibellinorum ab antiquo duces, nobilitate, opi-
 bus, clientelis Pontificibus formidabiles. Petro Iacoboque ex ea familia Cardi-
 nalibus ius rubri pilei edicto abrogatum. Stephanus gentis Princeps in Gal-
 liam fugere compulsus. idem facit Sarra Columna atrox ipse Bonifacij hostis,
 nouisque malis exacerbatus, quæ in fuga pertulerat ab Archipirata captus, ad
 remumque datus. Audacior Guillelmus Nogaretus Tolosas, cui à Rege cura
 demandata erat à Bonifacij sententia Romanam sedem legitimo Antistite
 tunc viduam appellandi. Inter hos evertendi Pontificis consilia communica-
 ta. auctore aut conscio Rege, etiam memoria recenti dubitatum. in Hetrur-
 riam certè appulsi Staggiæ confedere, dum per occultos nuncios facinoris 30
 maturandi opportunitas adest. Ceccanus & Suppinus proceres, ex ipsaque Ana-
 gnia vrbe Massij potentis viri filij, multo auro corrupti facinore patrando.
 Rebus constitutis Anagniam, vbi Pontifex erat, trecenti equites, peditum iu-
 stus numerus inductus, Sarra Columna Duce præcipuo. Prima luce clamor
 militum sublatus, Philippi Regis nomen ingeminantium. fit fuga aulico-
 rum. Bonifacius cognito periculo, pontificio ornatu desumpto, in sacro so-
 lio confedit. eo habitu à Sarra comprehensus, Nogareto illudenti ac mini-
 tanti, constantissimè respondit: Paterini minas nihili se facere. fuerat is No-
 gareti auus Albigenis impietatis conuictus, igneque crematus. ad eam
 Pontificis vocem Nogareti ferocia concidit. appositi Pontifici custodes. re- 40
 gia direpta. Hispaniæ Ostiæque Cardinales duo apud Bonifacium persiste-
 re cæteris fuga dilapsis. Triduo post Anagniæ ciues misericordia succeden-
 te, metuque ne Pontificem ciuem suum prodidisse dicerentur, correptis armis
 coniuratos vrbe pellunt. Pontifex ipse quamprimum Romam rediens, ex
 dolore

dolore incidit in morbum, ac furenti similis decessit quarto Idus Octobris,
 quinto & trigesimo à captiuitate die. felix Pontifex si quàm facilè minas ride-
 re erat solitus, tam facilè hostium insidias euitare potuisset. Eius calamitate do-
 cumentum datum sacerdotum imperia, opinione magis hominum, fama; in-
 tegra (quam tueri ipsi & extendere benefactis debent) metuq; religionis, quàm
 viribus & potentia constare. Villaneus auctor est, Bonifacium doctum quidem
 virum fuisse, & à multo rerum vsu excellentem: sed crudelem, ambitiosum: aua-
 ritæ se sordibus fœdasse, vt gentiles locupletaret: quæ grauissima pernicies
 est, detestanda ignominia. duos & viginti Episcopos, duosque Comites ex sua
 gente fecit. Sexto decretalium libro edito, magnam ab eruditis meritis laudem
 10 est. In eius locum Nicolaus ciuis Taruisinus proximis comitijs suffectus est, or-
 dinis Prædicatorum princeps, Benedicti nomine in pontificatu assumpto. id
 Bonifacij memoriæ datum, cui id nomen in minori fortuna fuerat, & à quo in
 numerum Cardinalium allectum se esse meminerat. in Gallos tamen clemen-
 tior: quos interdicto soluit, Bonifacijque in illos acta rescidit. Sarram Nogare-
 tumque die dicta non comparentes, maiestatis lege damnatos execratione de-
 uinxit. Petrum & Iacobum quamuis in gratiam receptos, purpura tamen vt
 vetuit, ex decessoris sanctione.

20 *Pax inter Reges ad Campillum facta. Cap. VII.*

VIESCEBANT Hispani malis fessi, sublata magis faculta-
 te bellandi, quam voluntate materiaque. Magnæ controuersiæ se-
 dandæ erant. Castellæ & Aragoniæ Reges de Murcia imperio
 disceptabant. Alfonsus Cerda regios titulos vsurpabat. inanis vni-
 bra, & sine prouentu nomen. Nouus Granatæ Rex Castellæ in sen-
 sus assiduusq; hostis in Aragoniæ ditionis fines inuectus, Bedmarem oppidum
 non procul Biatia ceperat. Publica hæc dissidia erant. priuatim cum Haris re-
 gulis Ioannes de Viscaïæ principatu certabat, Regis propinquitate fretus fauo-
 30 reque, melior causa. Ea res Haros à Rege auerterat, & ad arma spectare vide-
 bantur. Rex Ferdinandus ætate confirmata, periculi non ignarus, finem his dis-
 fidijs ardentissimè exoptabat. Penes Aragonium Regem hac tempestate spes &
 opes Hispaniæ sitæ erant. Ioannes Ferdinandi patruus ad eum de pace legatur.
 Calataiubæ mense Martio, salutis anno millesimo trecentesimo quarto, re agi- 130
 tata conuenit tandem, vt dati consensu partium iudices, de controuersijs pro-
 nunciarent: interea induciæ essent. Regum colloquio tempus locusque dictus.
 Rex Ferdinandus de rebus Bæticæ sollicitus, Burgis quo se tenebat, mense
 Aprili Pacem Augustam abiit, per causam soceri Regis conueniendi. nam
 minores controuersiæ suberant: oppidaque quædam se minori pignoris loco
 40 data, erant recipienda. Nihil propius factum, quàm vt inimici discederent.
 pecunia tantum Ferdinandus à socero adiutus in Bæticam abiit. Missi Gra-
 natam legati, ipsius Mauri Regis rogatu. Rex ipse Ferdinandus Cordubæ sub-
 stitit. ea legatione cum Mauro pax reconciliata est, vectigal quod pater pende-
 re solitus erat pacto. Henricus Princeps annis grauis Roæ defunctus est. funus

Vallisoleti in Francisci ædem illatum vario vir ingenio, inquietoque, morum inconstantia mirabili, gloriæ avidus ad extremam ætatem, potentiaque, cuius cupido etiam sapientibus nouissima exiit. Magno commodo lætitiæque prouincialium Henrici obitus accidit, nam vnum maximè pacem ne interturbaret verebantur. Eius oppida, quoniam prole caruit cælebs ad vitæ finem, à Rege alijs proceribus data, maxima pars Ioanni Laræ: tanta erat apud Regem gratia. Regum controuersijs componendis Dionysius Lusitanus Rex, partium consensu delectus arbiter, Ioanne Ferdinandi patruo, & Semeno Luna Cæsaraugustano Episcopo adiunctis. ad Torellas oppidum in Aragoniæ finibus ad radices Cauni montis locis amœnissimis, Lusitaniæ & Aragoniæ Reges mutui colloquij causa priores conuenerunt. In eo oppido à iudicibus pronuntiatum, vt Aragoniæ Castellæque ditioris Staberus fluius communis terminus esset: Aragonij præcipuo commodo, Illicis portu alijsq; circa oppidis aucti: vltroq; ipsi datum, quod magnis antea votis exoptarat. ad octauum Augusti diem sententia est pronuntiat. Die proximo ad Campillum vicinum oppidum trium Regum colloquium fuit, memoria foederis ante viginti tres annos Alfonso inter Castellæ Regem, & Petrum Aragonium sanciti bene ominatum. eo loco firmatum foedus. indeque Agredani itum atque Turiasonem, præcipua Regum prouincialiumque lætitiæ, celeberrimo conuentu. nam præter Reges, tres Reginae aderant, duæ Castellæ, tertia Isabella Lusitaniæ foemina sanctissima. præterea Isabella Ferdinandi soror, Aragonio Regi olim pacta. sequebatur tantis Principibus comitatus par. Ac Lusitanus præsertim pro ingenio gentis, laudis avidus, pecuniæ copiosus, ob diuturnam pacem, mille secum equites ex Lusitania deduxisse memoratur: tentorijs toto itinere erectis abstinuisset oppidis. In Cerdarum causa Aragoniæ & Lusitaniæ Reges arbitri pronuntiarunt: vt Alfonso deinde regio nomine abstineret: oppidaq; & arces redderet, quæ in eius erant potestate. Alba, Begiar, Vallis cornegia, Gibraleon, Sarria, aliaque oppida & prædia vnde vitam principalem sustentaret, attributa. leuis tantorum regnorum compensatio. rara hominum fides, parata imbecillium obliuio. & Aragonius à Gallo destitutus, belli pondus solus eatenus sustinuerat, pacificiq; quacunq; ratione cupiebat: tanto Alfonso dolore vt ne sententiæ quidem audiendæ interfuisse feratur, discessisseque Regum capitibus mala omnia imprecatus. Reliqua erat Ioannis & Dieghi Hari controuersia, magna Ioannis spe: cui Rex pace facta Viscaie principatum traditurum sese erat pollicitus. Soluta Regum conuentu, dies Haro dicta, qua die Medinæ Campestri, vbi regni conuentus futuri erant, causam diceret, arbitris in causa datis. Harus siue ex conscientia alieni principatus occupati, siue quia Regem à se auersum non ignorabat, ne venia quidem discedendi postulata è curia abiit. solutis conuentibus, cum neque Harus pro factis quidquam facturus videretur, & Ioannes Regi assiduis causam vrgeret: Vallisoleti secundum eius iura & merita sententia est pronuntiat, executione tantum in aliud tempus dilata. in quo illud prouidebatur, vt ratione aliqua concordia inter ipsos excogitata, belli impendentis tempestas compesceretur. Salutis anno millesimo trecentesimo quinto hæc in Castellagerebantur. Quo tempore Ianuarij mensis septimodecimo die, Rogerius Lauria

ria maris Præfectus in Catalaunis defunctus est, Dux ea tempestate nulli secundus, acer consilio, manu strenuus, Regibus carus, Petro præsertim, cuius auspicijs Siciliam subegit. multa solus prosperè, Reges sine illo nihil magnæ rei gesserant. prope Petri Regis sepulcrum, mutua beneuolentiæ argumento, tumultu composito, ad S. Crucis coenobium sepultus est. Luetiæ Ioanna Vasconum Regina extincta sexto Aprilis die. in D. Francisci æde regio funere, celebri apparatu compositum corpus est: ea quam Nauarriæ collegij septa complectuntur. Ludouicus cognomento Hutinus matri defunctæ continuò in Vasconum regno successit, regia corona Pompelone sumpta, Gallia postmodum Rex paterno iure futurus. Philippus cognomento Longus, Carolus cui Pulchro cognomen fuit, Gallia & Vasconum deinceps Reges, Ioanna etiam Regina geniti erant. filia duæ: altera in minori ætate defuncta, alteri Eduardi Angli Regis vxori, puellæ omnium sui temporis pulcherrimæ, Isabellæ nomen fuit.

Clemens. V. Pontifex Maximus. Cap. VIII.

BENEDICTI pontificatus octo mensium & dierum sex fuit. subsecutum interregnum diuturnius decem menses, dies octo & viginti tenuit. magnæ contentiones iactatæ, diuersa Patrum studia Italici generis atque Gallici, quorum erat magnus numerus, in gratiam Regum Neapolitanorum pluribus ex ea gente in Cardinalium collegium cooptatis. Conuenit tandem vt Italici Gallos tres ad pontificatum nominarent: exijs diuersa factio vnum eligeret. trium Archiepiscoporum nomina edita, qui Bonifacij beneficio obstricti erant, ab eo creati. Raymundus Gottus Burdigalensis Archiepiscopus prælatus, re prius omni cum Philippo Rege Gallia communicata, coramque in Santonibus ad Angeli nam oppidum, quo ad se Rex euocandum curarat, sacramento adactus Bonifacij octauum memoriam damnaturum: Petrum & Iacobum Columnios Cardinales honori, vnde exciderant, redditurum: sacerdotiorum decimas concessurum in annos quinque: alia præterea pontificio nomini ignominiosa foedaque. sed tanti est dira ambitio dominandi. sic Nonis Iunij Pontifex renunciatus Clementis nomen edidit. Cardinales in Galliam continuò euocati. Lugduni pontificia insignia desumpsit tertio Idus Nouembris, incredibili omnium concursu: tristi omne, sic plerique interpretabantur, quod ipso celebritatis die, dum nouus Pontifex in pompa circumferretur, parietis ruina vetustate atque onere superstantis multitudinis procumbentis, ex equo quo vehebatur excussus est, tiara ex eius capite: ex illa carbunculus magni pretij amissus. Rex Gallia lateri adhærens, proximus periculo. Ioannes Dux Britannus periit. Anglus atque Aragonius Reges incolumes perstiterunt. plures tum ruina, tum multitudine obtriti oppressique sunt. His inijs cætera consentanea fuerunt. honesta inhonestaque venalia habita. duodecim Cardinales ad Philippi Regis gratiam creati. De Bonifacij memoria, vt erat pollicitus, postulante Rege responsum: nisi in concilio generali de re tanta statui nihil posse. Ea via eludendi regios conatus excogitata. eaque princeps occasio extitisse fertur proximi concilij Viennensis conuocandi. Pontifi-

cia sedes ab Vrbe in Galliam translata. id caput malorum fuit, percusso Christiano orbe, indignante Italia ad cæteras ecclesiæ calamitates, nouas ex ea re tempestates concitari. Tres tantum Cardinales in Italiam legati, cum ampla potestate rempublicam bello paceq; curandi. Interea in Castella noui tumultus concitati. Rex Ferdinandus, vt nihil est Regum gratia fallacius, Ioanni Laræ infensus, Lupum Dieghi Hari filium regiæ procuratorem dixit. consilio species obtendebatur, quod Ioannes limiti præfectus aduersus Mauros, vtrique curæ impar esset. re Haros conciliandi, Ioannemque ab eorum amicitia diducendi Regi propositum erat. In domestica discordia, cum occulti nihil esset, vtrique inter se maiori quam antea benevolentia fideq;, vires inter se conferunt, regijs conatibus obsistere destinantes. res ad arma spectare videbatur. Alfonsi Gulmanij & Reginæ matris prudentia, proceres ad officium reuocati sunt. pristini honores & magistratus virisque restituti. Præterea Ioannem inter Regis patrum & Haros proceres ex magnis atque veteribus odijs amicitia sancita his legibus. Vt Viscariæ principatus penes Dieghum Harum dum viueret esset. eo defuncto, Ioanni redderetur. Vrdunia, Balmaseda Lupo Dieghi filio iure perpetuo relinquerentur. Rex de suo Mirandam Villalbamque addidit. tanta erat cupiditas eas procerum simultates, quibus regnum in partes trahebatur, inita concordia pacandi. Magna id prouincialium lætitia, vnius Ioannis Laræ mœrore, rem publicam prædæ habere soliti, & ex alienis calamitatibus crescere: prorsus vt nullam sibi spem euadendi nisi in scelere ratus, fide qua Regi tenebatur abiurata ad Tordefumos se receperit, oppidum loci natura & operibus munitum. vnde suis & familiæ viribus bellum defendere parabat, Regem iratum offensumq; non ignorans. Obsessum à regijs oppidum. cæterum in ea colluione voluntatum Ioannis partibus plerique fauebant. bellum segniter gerebatur, obsidioq; in longum ducta est. Mentioni iniectæ de pace cum Rex surdas aures præberet, milites alius aliò dilapsi. auctor Ioannes Regis patruus, cum alijs ex occulto Laræ fauens. Itaq; necessariò in gratiam receptus est. Moia tantum & Cagnetum ablata. mox Lara, Ioannesque Regis patruus fœdere inter se facto, cum esset indicatum vtrique abs Rege exitum comparari, verò an falsò non liquet, sed ad eum nuncium tamen palam rebellant. Ioanni breui abs Rege satisfactum. Laræ animus obstinatio. Quo tempore ab Alfonso Cerda, cum se ab omnibus destitutum videret: cedendumq; necessitati iudicaret, ne regno amisso, datisq; oppidis spoliatus, egens ac vagus ageretur, Martinus Ruizius in Castellam amandatur, vt oppidorum quæ ab arbitris attributa erant, possessionem cerneret. vnde spe posita regni recuperandi Alfonsus Exhæres vulgò cœpit nuncupari.

Bellum Granatense resumitur. Cap. IX.

VLGVS vt plerunque solet Maurorum maximè, ingenio mobili, turbidum, seditiosum, cupidum rerum nouarum, quieti & otio aduersum per hæc tempora Granatæ tumultuari cepit, magno rerum suarum discrimine: cum vndiq; hostes circumfusi essent, ægraque spe regnum Mauricum in Hispania stare. Inde tumultus occasio,

casio, quod Rex rebus gerendis inutilis otio marceret. Malacitanum regulum alieno nomine regnare, & pro vno duorum imperia pati graue videbatur. Apparatu, incessu, excubijs Regis auctoritatem factumq; complecti, nomen remittere leuiro accusabant, duplicatis regiæ sumptibus. Præstare alium regno præficere virum gubernatoremque: cuius auctoritatem cuncti respicerent, cuius imperio deuincti hostium iniurias propulsarent. Plebi ad hunc modum commotæ proceres faces subdebant. in primis Aborrabes ex Marrocijs Regum sanguine satius, suis & factionis viribus Almeriam armis occupauit: seque eius vrbis Regem dixit. Pleraque studia in Mahomadem Azarum cæci Regis fratrem, natu minorem, quoniam in eo indoles erat, & aliarum virtutum semina, palam inclinabant. Aborrabes Almeria pulsus, de Septa cogitans, quam vrbem in ora Africæ Granatenses obtinebant, nostrorum opem implorat. Occasio pulcherrima belli instaurandi, regni que Maurici penitus euertendi oblata erat. Aragoniæ & Castellæ Reges consilio communicato, Hortam cœnobium venite constituunt, de rebus omnibus coram deliberaturi. quod principio anni millesimi trecentissimi noni factum est. In eo oppido, atq; ad Montem regalem, quò se Reges contulerunt, de Alfonso Cerda pacando primum actum, ijs conditionibus, quæ ab arbitris dictæ erant, non nihil immutatis. ne Regibus bello externo occupatis factionis studijs motus in Castella concitaret prouisum. Communibus armis Mauros Granatenses inuadere statuunt: eosque anticipati bello implicare, Algezira Almeriaque vno tempore impugnandis. Eleonora Ferdinandi Regis soror Iacobo desponsa est Regis Aragonij filio maiori: sexta eorum quæ Granatensi bello quæsita essent, parte dotata, ac nominatim Almeria designata. Regibus è colloquio digressis, omnia armorum apparatu strepere, pecuniam expedire, milites, equos, comitatum comparare. Erant vtrique genti exercitus vsu firmati, nulla ciuili discordia corrupti. Aragonius maximè belli externi domitor Mauris terrorem incutiebat maximum. Ferdinandus Toletum abiit matris hortatu, Sanctij Regis ossa, instaurato exequiarum honore in commodum tumultum transferre parantis. Erat Ferdinando ingenium candidum, pudor ingenuus (vti Guterrius Toletus ei à primæ ætate assiduus affirmare erat solitus) vultus modestia, compactum corpus, magnus animus, sed clemens. Accidit vt ipso natali Christi die, vir primarius, quem Castellæ rebus præfecerat, in prouinciam discessurus ad salutandum accederet. Rex abiectis tesseris, quibus forè ludebat, monet in Calæcis plures viros nobiles tumultuari. supplicium quamuis meritis irrogare caueret. vinctos modò ad se mitteret, bello sacro vtilis futuros. Effert ille ad cælum clemens Regis consilium. quod specie temerarium, felix euentu fuit. nulli illis in bello Maurico fortiores fuerunt. ignominia demendæ cupido, Regique gratificandi voluntas incitabat. fortia facta in paucis latere non poterant. cum hoste odio implacabili, inter se virtutis æmulatione certabat. Ergo Toletus in Bæticam itum. Castellæ copiæ Iulij vigesimo septimo die Algeziram promotæ. Proximo mense dimidiato Almeria ab Aragonio Rege circumfessa. in Aragonijs castris Ferdinandus Sanctij Balearici Regis filius, iuuenis ea tempestate præstantissimus, Rocabertus Tarracensis Præsul, Raymundus Valentinus regioque scriuio Præfectus.

Præfectus. classis Bernardus Sarria Dux erat. Ferdinandum Regem Hari proceres, Ioannes Lara paulò ante ad officium retractus, Ioannes Regis patruus Præful Hispalensis, alijque viri principes secuti sunt. cum parte Aragoniæ classis Iasbertus Castellus noui Vicecomes ad oram Africæ Septem expugnauit. præda Aragonijs celsit. Aborrabi vrbs ex fœdere relicta est. Granatenses de belli summa consilio habito, ne diductis copijs vtrique bello impares essent, Almeriam tueri decernunt: an Algeziræ munitione præsidioque confisi, an dolore Septem ab Aragonijs captæ, & quòd se bello Granatensi immiscuissent, nullo iure innixi, nulla iniuria prouocati. ipso D. Bartholomæi profesto die, collectis vndique copijs se in Almeriæ conspectum dant. pugna ab Aragonijs copia facta ancipitis initio, cum barbari supremo conatu pugnarent. mox victi, fœdaque hostium fuga facta. vicinæ syluæ multis perfugio fuerunt. Nulla in rebus humanis sincera lætitia, dum nostri fugientes barbaros auidius incautiusque insequuntur, Almeriæ ciues eruptione ex vrbe facta Aragonia castra inuadunt, modico præsidio munita, Duce Ferdinando Baleari. vallum ab hostibus superatum: captaque & direpta tentoria aliquot. ægrè tandem Ferdinandi virtute repulsis in vrbemque reiectis Mauris, factum ne castrorum calamitate, de victoriæ voluptate & gratulatione aliquid diminueretur. periculo tamen cognito, cautiores in posterum effecti sunt. Rursus Idibus Octobris coeuntibus Mauris numerosa multitudine, omnino ad quadraginta millia Aragonia castra impugnata, euentu nihilo hostibus lætiori. Interea Algezira mari terra que nihilo minori conatu virtuteque oppugnata. vrbs munitio validumque præsidium nostris opponebatur. Obsidione in multos menses ducta Heraclea Calpi monti imposita, Gibraltar à nostris dicta, quoniam opportunior iniuriæ erat, impugnanda decernitur. Præful Hispalensis, Alfonso Gusmanus, Laraque cum parte copiarum dimissi eò sunt. Alfonsi Gusmanij iactura facta: celeberrimi ea ætate viri ad Gausinum montem in tumultuaria pugna interfecti à Mauris, magno reipublicæ incommodo, bonorum omnium luctu. Vrbs dedita. vique ad Ferdinandi Regis tamen aduentum sustentatum, vt victoriæ laus penes ipsum esset. Mauris datum, vt incolumes abirent in Africam, bonaque secum efferrent. In eo numero confecta ætate Maurus Regi cum discessionem pararet, in hæc verba locutus fertur. Quo meo fato genij mei infelicitate, meis ve malis meritis factum putem, vt per omnem ætatem profugus agar, sedesque mutare identidem compellar: & quasi omnes vrbes mea calamitate lustrare? A proauo tuo Ferdinando Hispali pulsus, Cæsarianum abij. Inde vrbe capta Alfonso auus Tariffam migrare compulit. Ex ea vrbe Sanctio Rege patre tuo Heracleam profugi. Nunc quo tempore mala finem cepisse videbantur, mortemque veluti ærumnarum portum expectabam: denuò fugam captare cogor. In Africam nauigare statuo: si longinqua fuga extremam senectutem tueri possim, & tantulum vitæ quietus securusque peragere. Ad Algeziram regij milites quamuis aduersus pericula feroces, laboribus fracti, & hibernis tempestatibus malè accepti, è castris passim dilabebantur: neque proletarij modò, sed viri principes Regi irati, faciles aures prauorum hominum criminationibus præbenti. Ioannes eius patruus & Ioannes Emanuel

Emanuel, in nullo Granatensis belli vsu fuerunt. contra incommodi ob discessum multos vt se sequerentur, Regemque desererent, auctoritate exemplo prouocantes. Dieghus Harus extinctus in castris est. corpus Burgos delatum, in D. Francisci sepultum. Viscaie principatus ad Mariam redijt Ioannis Principis vxorem, vt erat superiori fœdere cautum. sic regulorum Viscaie series, quæ eatenus per viros ducta erat, intercissa est, fœminis nouo exemplo ad eius principatus hæreditatem admisis. Dieghi morte, subsecutisque continuis imbribus, iniquissimo anni tempore, necessariò ab Algeziræ obsidione discessum est, fœdere factò: ex quo Quesada & Bedmar oppida nostris restituta sunt. in belli sumptus quadraginta aureorum millia repræsentata. id tanti apparatus tantorumque laborum pretium fuit. In Aragonijs castris rerum omnium, quæ ad ducendum bellum opportunæ essent, magna facultas erat. Almeriæ vrbs expugnandæ non minor desperatio. Ergo receptis captiuis, soluta etiam eius vrbs obsidio est, Februarij die vigesimo sexto, salutis anno millesimo trecentesimo decimo: non alio memorando in partem vllam euentu, nisi quòd in ipso ardore belli Rex Maurus à fratre Azaro regno deiectus est, vinclisque iniectis custodiæ ad Almunecarum oppidum mancipatus. Grauis è regno in seruitium, atque ad eò in captiuitatem casus: tolerabilis tamen homini luminibus capto, si ibi restitisset calamitas. in Granatam retractus peremptusque est nulla famæ memoria, nulla humanitatis cura. ita omnia peruerit exitiabilis imperandi cupido. Quo tempore Ioannes Lara sine belli in Galliam orator missus, obita ad Clementem Pontificem legatione, Hispali redijt, quo se Ferdinandus dimisso exercitu retulerat. Sacerdotiorum decumæ ea legatione impetratæ in sumptus belli Maurici. Deterritusque Pontifex, ne Bonifacij decessoris memoriam ignominia notaret: quod à Gallo Rege agi, neque auersas à Pontifice aures præberi idoneis auctoribus fama vulgauerat. In Cantabris ea parte, cui Guipuscoæ nomen est, Azpeitia oppidum Regis Ferdinandi iussu, impensa prouincialium constitutum primum est, vt diploma ab eo Hispali datum huius anni initio declarat. Isabella Regis soror ab Aragonio relicta, Ioanni Britannicæ Daci desponsa erat. Ad eas nuptias celebrandas ex Bætica Burgos abs Rege Ferdinando itum est. Ioannes Emanuel regis procurator renunciatus, Petro Regis fratre, qui eum honorem gerebat, non inuito. præterea in Murcia tractu limiti Præfectus erat, Vicario Petro Lupo Aiala. ea blandimenta abs Rege data sunt conciliando homine præpotenti, eximiaque felicitate duabus filiabus genitis, postmodum Reginis, Constantia Lusitanicæ, Castellæ Maria. De Ioanne Ferdinandi patruo auxerat curam rumor, morumque inconstantia. nam ita facturum quæ Regi placerent, prædicabatur, vt facillè appareret non diuturnius officium necessitate futurum. quo metu Burgis, quò ad nuptiarum celebritatem venerat quamuis fide data, eius vitæ insidiæ comparatæ Rege auctore, dissuasore Ioanne Lara, factique turpitudinem accusante. Periculo ille indicato è curia clam abijt. fugientem multi proceres rei fœditate cognita persecuti sunt. Regis auctoritas, imperij maiestas, nuptiarum celebritas ludibrio habita. Noui motus, qui impendere videbantur, Regiæ matris prudentia procurati. Inter Regem

gem Ioannemque beneuolentia syncerè conciliata. Regis morbus, quo Palen-
tiz decubuit salute propemodum desperata, medicorum diligentia, ætatis ro-
bore, ac præsertim cæli mutatione, nam Vallisoletum continuò abiit, depulsus
planè est. Barcinone tamen Blanca Aragoniæ Regina decessit pridie Idus
Octobris, pudicitia laude & cæteris virtutibus clara, fecunda prole. Iacobum,
Alfonsum, Ioannem, Petrum & Raymundum enixa Regi est: filias totidem, Ma-
riam, Constantiam, Isabellam, Blancam, Violantem. Blanca in Xixenæ cœno-
bio vitam exegit virginibus præfecta: cæteræ varijs coniugijs magnorum Prin-
cipum sanguinem, regiæ Aragonum familiæ propinquitatibus inseruere. de-
functæ Regiæ corpus ad Sanctæ Crucis tumulatum est, nobile in Catalaunis 10
cœnobium. inferiæ regio apparatu magnificè datæ.

Templarij extincti. Cap. X.

EPISCOPI toto Christiano orbe Viennam Allobrogum ad
generales conuentus Clementis Pontificis edictis per hæc tem-
pora euocabantur. Ad alias euocandi publicas causas, noua om-
niumque grauissima accedebat: de Templarijs militibus, quorum
nomen multis turpitudinum maculis infame esse ceperat inuidio-
sumque, cognoscendi statuendique Patrum collatis sententijs, quoniam ea res 20
ad omnes pertinebat. Sæuæ tempestatis initium in Gallia exortum est. crimina
inaudita non singulis modò sed vniuersis totiq. ordini obiecta. Accusationis ca-
pita innumera erant. Hæc grauissima. Christum eiurare esse solitos, Virginem
matrem, cælites omnes, cum primùm sese ad eum ordinem adiungebant. Per
eum salutem se habituros, Deum ve esse negare. Suorum scelerum pœnas cru-
cis morte soluisse. Crucis signum, Christi Dei imaginem sputo, lotio, pedibus
scœdare consueuisse, sanctissimis præsertim diebus, quibus Christi cruciatus me-
moria recurrit, quo maior contumelia esset. In sanctissima Eucharistia Christi
corpus esse, idq. & cætera Christiana sacramenta repudiare. Ne à sacrificijs qui-
dem mystica verba proferri, cum diuina hostia sacrificare videbantur, quasi ho- 30
minum commento excogitata, inutiliaque. Magistrum ordinis generalem, alios
que singulis cœnobijs præfectos, quamuis presbyteri non essent, peccata omnia
condonandi potestatem habere. Catum in conuentu apparere solitum, quasi re-
ligiosum venerari, plenumque numine. præterea idolum aliquando triceps, ali-
quando vniceps, aliquando etiam cranio demortui hominis pelleque conte-
ctum. ei diuitias, incolumitatem, bona omnia accepta ferre. Chordam eius ido-
li contactu sacram corpori inuolutam gestare, ominis causa scilicet. Auersæ li-
bidinis licentia, & patientia par. Impurissimas inter se corporum partes deos-
culari, in omne fas & nefas audios, idque honestatis specie tanquam iure con-
cessum, probitati consonum. Eius ordinis amplificationem numero copijsque 40
curaturos omni conatu iurare, honesti inhonestique nullo discrimine. Alia,
quæ referre tædet horretque animus. Quid hic lector dicturus est? facta hæc,
ac non ficta potius, similiaque anicularum fabulis esse iudicabit? Villaneus cer-
te Antoninus alij à calumnia defendunt. fama frequentior & sensus prope
omnium

omnium damnat. diuitias quibus aucti immensum erant, malo fuisse fateamur
necesse est, siue copia voluptatum virtutum indole, quibus res tantas terra
marique perfecerant, extincta: siue ex ea re inuidia apud populum conflata,
apud Principes spe lucri. Tam cito in omne improbitatis genus publicè dege-
nerasse, vix esset credibile, nisi Clementis diplomata, quæ inter tabulas templi
Toletani omnium maximi plura extant, vnde hæc hausimus, indicio essent
famam haudquaquam vanam fuisse, affirmantis duos & sexaginta ex eo ordine
se coram quæstione habita, scelera quæ enumerata sunt passos, veniam petijss-
se. Primi indices, duo ex eodem ordine extitere: Prior Monfalconis in agro
10 Tolosano, Noffus exul Florentinus, auctores haud satis idonei, vt testimonio
multorum vulgatum est. Accessere alij. in his ipsius Pontificis Clementis
cubicularius, qui vndecimo ætatis anno ad eum ordinem adiunctus, visa facta
que referebat. Accusationis capita ad Regem missa Pictauium, vbi cum Clemē-
te Pontifice erat. vno tempore, quasi inde signo dato, Templarij omnes com-
prehensi in Gallia ante annum tertium Octobris die tertio decimo. de ijs quæ-
stiones tormentis habitæ. plerique aut omnes dulcedine vitæ, aut ex scelerum
conscientia, crimina de quibus accusabantur, confessi sunt. damnati quampluri-
mi, ac viui igne cremati. In his summus ordinis Magister Iacobus Mola Bur-
gundus cum ad supplicium raperetur sententia pronunciata, proposita quam-
20 uis vitæ spe impunitateq. si veniam supplex palam peteret, huiusmodi verba
fecisse probatæ fidei auctores affirmant. Ego, inquit, extremo vitæ tempore
cum inutili mendacio locus esse non debet, vera esse nego, ac per omnia numi-
na iuro, quæ de Templariorum impietate criminibusque, & ante iactata, &
nunc recitata sunt. Ordo enim ille sanctus, iustus, ac orthodoxus est. ego tamen
extremo supplicio dignus, qui Pontifice Regeque hortantibus, flagitia impia
sceleraque ementitus sum in ordinem meum de religione Christiana optime
meritum. Quod vtinam, ô, vtinam factum non esset. sed quod vnum superest,
meis delictis, si veniæ locus est, ignosci postulo, vltroque grauiores etiam pœ-
nas depono. si quo modo diuinum numen patientia placare, apud homines mi-
30 sericordiam hac calamitate mouere possim. Vita mihi p. ecaria quid opus est?
tanto præsertim scelere impietateque ad quod prouocor retenta? Multos alios
idem palam dixisse fertur. in eo numero Delphini Viennensis fratrem nobilif-
simum, cuius nomen intercidit, de facto haud ambigitur. Proximo anno pri-
die Kalend. Augusti, litteræ à Pontifice datæ, quibus inquirendi in Castellæ
Templarios, Compostellæ & Toletano Archiepiscopis potestatem permittit,
adiuncto Aimerico Inquisitore ex Prædicatorio ordine, (num eo à quo Dire-
ctorium Inquisitorium editum extat?) alijsque Præsulibus. in Aragonia idem
negotium Episcopis Raymundo Valentino, Semeno Cæsaraugustano, datum
est. idem in reliquis prouincijs toto Christiano orbe factum. eo temperamen-
40 to, vt inquisitione habita, de summa rerum in concilijs tantum prouinciali-
bus cognosceretur. Magna turbatio: ingens Templarijs eorumque necessa-
rijs luctus: nouæ spes alijs ex eorum calamitate. In Aragonia correptis ar-
mis arcium se munitione tueri constituunt. variæ militum manus ad eos
comprehendendos abs Rege missæ. ad Montionem propter loci munitionem
maxima

maxima belli moles incubuit. victi Templarij, ferroque vincti. In Castella Rodericus Iuanus ordinis Promagister, sociique omnes, à Gonfalu Tolentino Præsule ad dicendam causam vocati. vincula iniecta abs Rege omnibus bona eorum occupata, penes Episcopos tanquam sequestratos deposita, vsque ad cognitionem causæ. Salmanticæ in Vectonibus Patrum concilium habitum est. Rodericus Compostellanus, Ioannes Olisiponensis, Vascus Idigitanus, Gonfaluus Zamorensis, Petrus Abulensis, Alfonso Ciuitatensis, Dominicus Placentinus, Rodericus Mindoniensis, Alfonso Asturicensis, Ioannes Tudensis, Ioannes Lucensis affuerunt. de vinctis atque supplicibus quæstione habita, causaque cognita, pro eorum innocentia pronunciatum communi Patrum suffragio: ad Pontificem tamen Romanum reiecta totius rei summa deliberatio. ea contra Patrum decretum valuit: deletoque ordine bona abs Rege occupata, atque oppida omnia sunt. in Calæcis Ponsferratus, Farumque: in Legionensi tractu Balduerna, Tauara, Almansa, Alcanitium: Tagum inter & Anam ad Portugaliæ fines, Valentia, Alconeta, Sericium, Nerrobriga, Capella, Garcuuium: in Bætica Palma: in Vaccæis Villalpandum: in Contestanis Carauacca: in Carpetania Montalbanum, aliaque oppida, prædia, domus tota ditione Castellæ Regum, quæ numerare singula longum esset. In Maguntia cum in frequenti Patrum confesso, iussu Pontificis de ea causâ ageretur, Hugonem cum viginti ordinis sui socijs, irrupisse in conuentum aiunt: claraque voce testatum, si quid grauius in eum ordinem esset decretum, se Pontificem Maximum Clementis successorem appellare: ferocia eorum deterritos Patres bono animo esse iussisse. Clementem certiorum litteris factum ius de integro quærendi statuendique Archiepiscopo demandasse: causâ illum cognita, crimine liberasse tanquam innocentes. Demum in Concilio Viennensi, quod salutis anno millesimo trecentesimo vndecimo, Octobris die sextodecimo, haberi cœptum est, defuncti Bonifacii memoriam lacerare, eique hæresis crimen imponere nefas iudicatum. De bello sacro instaurando, magna contentione actum est. In Templariorum causâ decretum, vt eorum nomen & ordo penitus aboleretur. Crudele decretum fuisse plerisque visum est. neq; est verisimile ea delicta in omnes prouincias manasse, contaminasse singulos. sed cunctis tamen, eius ordinis clade documentum datum, similis perfidiæ vitandæ, præsertim viris sacratis: quorum opes, viresque integra magis probitatis opinione, quàm re alia nituntur. Bona Hospitalarijs addicta, quo illi tempore Rhodum insulam Turcis eripuerant: vnde maior ad populum gratia, spesque posse per eos bellum in Syria instaurari. Hispania excepta est, quoniam in ea belli moles aduersus Mauros, magna supererat. Interfuere concilio Philippus Galliæ Rex, filij eius tres, Carolus Valesius frater. aliorum Principum Legati magno numero, Patres ad trecentos fuere, alij centum quatuordecim dicunt: duo Patriarchæ Alexandrinus, Antiochenusque: Romanus Pontifex cæteris omnibus auctoritate potior.

Ferdinandi Castella Regis obitus.

Caput. XI.

TEMPLA-

EMPLARIORVM casu orbis Christianus conturbatus est. fontibus irrogata supplicia: infantes conseruati, attributæque eis Patrum Viennensium decreto annuæ pensiones ex ipsis cenobiorum bonis, vnde vitam sustentarent, insigni tantum veste detracta. In Castella omnia gratulatione plena erant, Alfonso infantis ortu, quem in spem paterni regni Constantia Regina pepererat tertio Nonas Augusti, eò maiori lætitia, quòd prope desperationem res fuerat, coniugio eatenus infœcundo. Inter Petrum Ferdinandi Regis fratrem, & Mariam Aragonij filiam, per legatos coniugium erat pactum. eo perficiendo Regum Castellæ, Aragoniæque conuentus Calataiubæ habitus est. affuit Constantia Regina à partu confirmata valetudine, atque ex vtraque gente viri clarissimi factis nobilitateque. quibus diebus Christi Dei natalitia celebrantur, nuptiæ peractæ. Iudi exhibiti, commissa spectacula. Eleonora Ferdinandi soror, Iacobo Aragonij filio antea promissa coniux, datis nunc sponsalibus, in fœderi potestatem est tradita. De bello Maurico instaurando primo quoque tempore consilia communicata. In lite Lusitaniæ inter & Castellæ Reges contestata belloque proxima, Moram & Serpam, quæ oppida in extrema Lusitania ad promontorium Sacerum sita sunt, repetente Ferdinando, quoniam se minore, Lusitano erant tradita contra ius fasque, Aragonius delectus arbiter, componendis controuersijs industrius felixque. In id soluto Regum conuentu, Ioannes Aragonij frater in Lusitaniam legatur. Ferdinandus bello Maurico comparando, Vallisoleti conuentus regni habet. pecunia conquisita collataque propensa prouincialium voluntate æquo animo ferentium damnum pecuniæ, grauitatem vectigalium præ cupiditate impiæ nationis extirpandæ: neque cogitantium honestis sæpè occasionibus iura imminui libertatis: dum malis reipublicæ temporibus concessa vectigalia, sedata etiam tempestate imperantur, retinenturque. Petrus Regis frater adulto vere salutis anno millesimo trecentesimo duodecimo ad bellum præmissus Alcaudetem, quod oppidum à Mauris occupatum fuisse dictum est, contractis copijs circumsedit. Rex eius vestigia subsecutus Tuccos venit, Martos nostri vocant. In eo municipio Garuialij fratres, Petrus & Ioannes, regio iussu comprehensi è vinculis more gentis causam dixere: Cæsi ad Palentiam, cum regia noctu egrederetur Benauidij viri primarij, lege maiestatis postulati: Cædis auctor cognosci non poterat, suspicionibus multi exagitati: hi oppressi, neque iudicio conuicti, neque crimen falsi, quæ maxima iudiciorum labes est: De vicina rupe præcipientes dari iussi. Rex intractabilis erat, cum recens iniuria prouocabat, neque in ira regi valens: aulici vt sit viris nobilibus euertendis eius offensas acriter speculabantur. Rapti ad supplicium Diuum hominumque fidem testati se innocentes mori, quoniam regiæ aures obturatæ essent, ad Deum æquisimum iudicem prouocare: Regique diem dicere, ex eo die trigessimus. Eæ voces in præfenti pro vanis habitæ, casti fortasse, esto, at mirabili certè euentu confirmatæ sunt. Rex nulla periculi cura Alcaudetem in castra abiit. ibi morbo tentatus grauisimo Giennium sese retulit: quo tempore de oppido dedendo à Mauris mentio erat illata. Vis morbi in dies augebatur. Rex curis grauioribus impari valetudine, lætus tamen nuncio

Zz

oppidi

*hæmo durus La
de Portugal Bate
Coneta Rex de
q, Preximal, Ar
Capitulos y Cora*

1312

1312

*Mors Caruasi
e rupe præcipitator*

rs Ferdinandus
vna salij in ius vo

oppidi capti, nouæ irruptionis faciendæ consilia explicabat: cum die Iouis, septimo Idus Septembris, à prandio somnò se dans in strato exanimatus reperi-
tus est. Obijt in ipso ætatis flore, annos natus quatuor & viginti, menses no-
uem, in maximo cursu rerum suarum. regnauit annis decem & septem, qua-
tuor mensibus, diebus decem & nouem. Cibi & potus intemperantia exitio
fuit. alij diuini numinis vim interpretabantur, quod à cæde patrata, magno
omnium miraculo diem trigessimum præcise numerarent. vnde inter Castell-
læ Reges Ferdinandus In ius vocatus nuncupari cœpit. Corpus Cordubæ
translatio funere tumulatum. Hispalim, Toletum vè deduci, propter anni
tempus non potuit, nondum ætatis ardoribus remissis. Auxere vulgi opi-
nionem religionemque conceptam animis confirmarunt, duo Principes sum-
mi, duobus proximis annis extincti: Philippus Galliæ Rex, atque Clemens
Pontifex, à Templarijs militibus, cum in eam nationem igne, atque omnibus
cruciatibus sæuiretur, ad diuinum tribunal citati. sic fama ferebat, siue vera, si-
ue conficta rumoribus. placet tamen vt falsa esse videatur. de Ferdinandi ca-
su hæud ambigitur. In controuersia inter Reges Castellæ & Lusitaniæ, quid ab
Aragonio sit constitutum, clam est: nisi quod in Lusitanos propensior esse vi-
sus est, iniqua petere Ferdinandum iudicare. eius sanè morte rebus in Castella
turbatis, imbecilla filij successoris ætate ea oppida de quibus controuersia erat,
Lusitano stabili possessione confirmata sunt.

Alfonsi Castella Regis initia. Cap. XII.

FERDINANDI obitum exceperè in Castella tempora turbi-
da, dissidijs ciuilibus plena fœdaq; vt Rege minore annum & dies
sex & viginti nato, non secus ac rectore destituta republica con-
tingere propemodum erat necesse. Regni hæreditarij id incom-
modum est, quod alijs commodis compensari pleriq; prudentiæ opinione præ-
stantes, litteris expoliti persuadent, fucata an vera oratione non disputamus.
Fuerat Alfonsus continuò ab obitu patris, Castellæ Rex proclamatus, Petro pa-
truo qui ad rei famam accurrerat, auspice auctoreque officio id datum fideique,
prouincialium voluntates amplius deuinxit. Alfonsus puer Abulæ erat. Vatafæ
fœminæ nobilissimæ Theodori Lascari quondam Græcorum Augusti nepri
Principis educandi instituendique cura demandatur. Maria Alfonsi auia Valli-
soleti erat, rerum administratione, siue deposita siue ablata. Constantia Regi-
na virum ad bellum secuta, Tuccis mæstitia, luctu, squalore oppressa, quip-
pe viro in florenti ætate viduata. Ioannes patruus Valentiam, Lara in Lusit-
aniam abierant, auersis paulò ante obitum à Ferdinando animis. Qui im-
becillam Regis ætatem regeret, regni que molem tantisper sustineret qua-
rendus erat, virtute, prudentia, nobilitate præstans. Plures sese vltro ob-
trudebant. vnum præferre, qui cæteris omnibus imperaret, periculosum. in-
sita mortalibus potentia cupido, metu potentioris sublato eruperat: nam pu-
dorem vincebat ambitio spesque: nec diuini quidquam nec humani san-
ctum erat præ cupiditate dominandi. Alfonsus pueri magnus auunculus,
Philippus

Philippus patruus, Ioannes Emanuel ad reipublicæ curam nitebantur occul-
tius modestiusque. Ioannes & Petrus palàm: hic melior iure causaque, ille ætate
commodior, nisi ingenio inquietus esset. & reipublicæ dissidijs exagitantæ na-
tus prudentioribus esse videbatur. Nusquam amor fidesque. potentia priuatim
augendæ studium occupabat animos. Reginæ propter sexum tantis quamuis
curis ipsæ impares, magnum tamen momentum allaturæ erant, in quancunque
se partem dedissent, inter se discordes, nempe nurus cum socru. Petrus Bæticæ
rebus intentus cum Mauro pacem pepigit vtrique commodam: cum res dome-
sticæ Petrum à belli cogitatione auocarent: Farrachenius Malacæ regulus, Al-
hamari impie interfecti vltionem expeteret, non magis armis fretus quam in-
uidia, qua æmulus flagrabat ex fraterna cæde apud populares conflata. Eo fœ-
dere inito, Petrum inter & Constantiam Reginam consilio communicato, de
republica Regeque educando actum est. conuenit vt Abulam maturarent spe
nihil ciues denegaturos, & si morarentur vi parata. Contrà Ioannes Ferdinan-
di patruus, & Ioannes Lara concordiam inter se sanciant. morum similitudo
animos conciliabat, parque periculum. Mariam Reginam in partes tradu-
cere satagunt, iniecta spe Regis educandi. Abulam Lara prius accurrens, Re-
gem templi maximi munitione defensam à Sanctio Episcopo, in potestatem
redigere non potuit. Petrus & Constantia subsecuti nihil amplius impetra-
runt. Quod medium erat, decretum ne Rex alterutris traderetur, nisi antea in
regni conuentu lite diiudicata. in eam rem Abulenses ciues sacramentò ada-
cti. auctor consilij Lara Petri excludendi spe. Conuentus regni Palentiæ pri-
mo tempore habiti sunt. turpis ambitus, magna prehensio. sanior pars Pe-
tro Mariæque eius matri ad filium propensæ, rerum procurationem destina-
bat: alij Ioannem præferebant, Constantiamque factionis artibus à Petro ab-
ductam. inde nouorum motuum occasio. Procures & vrbes diductæ in par-
tes: pro vnoque gemina imperia extitere. tetram rerum faciem, miserabi-
lem conditionem. Petrus domesticis externisque præsidijs ius obtinere sata-
gens cum Ioanne Emanuele fœdus facit, si voti compos esset Carpetanos,
Contestanosq; Ioannis fidei permissurum. sic rem publicam licebantur, ludibrio
que erat regni maiestas. Calata iubæ Aragonium socerum conuenit principio
anni millesimi trecentesimo tertijdecimi. aduersariorum dolos artesque expli-
cat, reipublicæ periculum si diutius controuersia alatur, ne pars cum parte
contendat armis. debere ipsum æquitate causæ moueri, generoque opitulari,
præsertim iustissima postulanti. Michael Arbe communi consensu ad Lu-
sitaniæ legatur, si eius auctoritate seditiosorum conatus comprimerentur:
Petro regni procuratio cederet: penes Constantiam Reginam Regis educan-
di cura esset. eo temperamento vtrisque rationibus optimè consultum iri vide-
batur. Abulenses rerum magna ex parte arbitri in neutram se partem forti-
ter commouere: vtrisque spem modò, modò metum ostentare. Petri tandem
& Mariæ partes secuti sunt. Gratum id primoribus ciuitatis populus appro-
bavit, ea lege tamen ne Rex vrbe efferretur. Quo tempore Azar Rex Gra-
natenis ciuium rebellionem intra arcem compulsus est. Ismael Farrachenij
filius seditionis auctor, duxque. Petrus fœderati paulò ante Regis iniuria
Z z atque

atque periculo commotus rebus cæteris posthabitis, eò contendere constituit: serum perditis rebus auxilium: nam pactione cum hoste facta, regno regioque nomine abscesserat, Guidixensem recessum principatumque beatos nempe Turdulorum sinus agrosque pactus. quæ proxima auxilio est ultio petita. Rutes arx munitissima in Granatensi tractu Mauris erepta. latæ populationes factæ. regnauerat Azar annis quatuor, mensibus septem, alieno regno felicitior modestiorque quàm suo. successit Ismael æmulus sororis Ferrachenijque filius. Rute capta, Petri auctoritas confirmata est, gratiaque maior ad populum recordantem, à prioribus Regibus tentatam sæpe antea frustra, nunc intra triduum expugnatam. Motæ dissidijs ciuilibus reipublicæ cura à bello Maurico auocauit, externaque negligi propemodum necesse erat. Ad sancti Facundi fanum proceres, vrbiumque procuratores conuenere: si concordia via aliqua excogitari inueniri que posset. Dum ij conuentus agitantur Constantia Regina diem obiit mense Nouembri. filij erepti dolor vrebatur, tantaque rei familiaris inopia: vt soluendis nominibus aurum ad ornatum subsidiumque fortunæ non sufficeret, vt ipsa testamento testata est sub mortem nuncupato. Constantiæ sanè obitu, constituendæ pacis expeditior ratio fuit. Ioannes Princeps tanto destitutus præsidio ad Mariam Petrumque se contulit. conuenit vt Regis educandi curam Regina auia susciperet. Ioannes & Petrus regni procuratores essent. ijs vrbibus pro se vterque partita cura iura darent, à quibus essent in Palentinis conuentibus, ad id munus nominati. Incommoda quidem gubernandi ratio, multisque obnoxia difficultatibus, tempori tamen accommodata. Rex Taurum, quæ vrbs antiquis Sarabis fuit, præcipua regionis amœnitate, salubritateque deductus est salutis anno millesimo trecentesimo quartodecimo, detractusque Abulensibus: in quo superioris contumeliæ vindicta continebatur. Noui inde motus in Carpetania excitati. scelerum vbique licentia: latrocinij ac cædibus cuncta misceri. fæda rerum facies, neque idoneæ vires tantis motibus pacandis. Commodior reipublicæ administrandæ ratio quærebatur. Ea causa Burgos regni conuentus indicti sunt. in ijs sancitum supremam reipublicæ curam penes regium senatum fore: ad quem gentis instituto ex omnibus partibus libera prouocatio est, pecuniæ depositæ damno, si is, qui prouocauit, causa cadat. Id collegium Regem Reginamque sequeretur: Petrus & Ioannes minora negotia decernerent. Regia vectigalia donandi alienandi ve facultas ablata: substituendique suo loco alium, si quid humanitus è tribus vni contigisset. Ijs diebus tres viri principes morbo extincti: Alfonso Reginæ frater paulò ante. Tellius huius filius, cum ad comitia festinaret. Ioannes Lara Burgis, dum regni conuentus habentur. Is inter alia mala reipublicæ, regni procurationem recuperauerat. in eius locum Alfonso Ioanne procuratore natus substitutus est. Erat Ioanni Lara soror Ioanna nomine, Ferdinando Cerdæ iuncta coniugio: vnde Blanca nata, & Ioannes Lara (quoniam eius familiæ principatum obtinuit) auunculo cognominis. Mense Nouembri Elisabetha Aragonij Regis filia Friderico Austriæ Duci paulò ante pacta, ad virum in Germaniam missa est, Regem Romanorum paulò ante renunciatum, Colonienis, Saxonis, Palatinique suffragijs. nam tres alij Principes Ludouicum Bauarum imperio præfece-

præfecerunt, quibus Vincenslaus Bohemiæ Rex accessit. vnde melior causa Bauiarus, æmuloque tandem acie superato captoque felicitior quidem fuit: insectandis tamen Romanis Pontificibus, nouo Pontifice Romæ creando, vetera odiorum nomina exæquaturus.

Turcarum imperij initium. Cap. XIII.

10 **G**RAECORVM imperium per hæc tempora Andronicus obtinebat, Michaelis Palæologi filius, notum perfidia & impietate nomen, diuis hominibusque inuisum. Romana religione eiurata, quæ à Græcis superioribus annis suscepta erat populariter, patrem in impiorum numero habuit: funeris honorem, iusque sepulturæ defuncto denegauit. Id imperij initium fuit, faustum scilicet, atque præclarum: tanto in nostram gentem odio, vt iusta matrimonia non haberentur, Græcos inter Romanosque iuncta, nisi prius à parte altera patrijs sacris abdicatis. Multi fidei damnati crimine grauissimo apud Græcos ea tempestate. Ijs sceleribus vindicandis Turcæ hoc ipso tempore certissima numinis ira excitati, gens eatenus obscura, nunc nostris cladibus illustris fama, ignauia magis Principum, qui nascenti incendio occurrere potuissent, quam sua ipsorum virtute. In Scythiæ 20 ea parte, quam Volga flumen interfluit, eius gentis sedes olim fuere. inde salutis anno septingentesimo sexagesimo, magno se numero in Europam infuderunt: prælioque cum Hungaris rerum potentibus commisso malè accepti, in Asiam transmiserunt, locorum fertilitate inuitati, gentisque ignauia: quàm voluptates locorumque amœnitates emollierant. Ijs in locis, montibus Turci occupatis, eorum munitione magis quàm armis tuti, diu incolumes perstiterunt, nulla celebres fama, nullo magni nominis Duce, latrocinio viuentes, stipendiaque facientes militia venali: vnde maior spes ostenderetur, cum à vicinis Principibus ad ferendam opem inuitabantur, præsertim ab Aegypti Sultano, iniuriæ opportuni, si fuissent, qui communibus reipublicæ malis mouerentur. Sed præ- 30 terita reprehendi magis quàm retractari possunt. Bello sacro, quod Gotifredi virtute in Syria susceptum gestumque est, nobiliores esse cœperunt ob eas clades, quas nostræ genti intulerunt, acceperuntque ipsi mutuo, diuisi in plura imperia regulosque: donec hoc tempore Othomanus quidam Zichi filius, obscuro quidem loco, cæterum animi magnitudine, roboreque præstans, alijs sublati oppressisque magna ex parte Turcarum Ducibus fusam gentem palantemque Numidarum more, sub vno imperio deuinxit. Hic imperij Turcici nostra tempestate latissimi, conditor primus, Othomanorum familiæ cognomen dedit. ab hoc perpetua serie Turcarum Imperatores deducti, filij plerunque patribus raro inter se fratres succedentes, vt subiectum stemma indicat. Othomani si- 40 lius ac successor Orcanes fuit, nepos Amurates, pronepos Baiacetus, Tamerlanis felicitate, suaque calamitate (nam victus captusque ab illo est) quàm proprio imperio celebrior. Baiaceto successit Calapinus filius, duoque deinceps ex eo Baiaceti nepotes Moyse & Mahometes. huic rursus Amurates filius fuit, tædio rerum humanarum sub vitæ finem imperio deposito, contemptoque quàm gesto

illustrior. integra ætate, florentissimis rebus, regna regiumque cultum reliquit. felix si pro vera religione id studium suscepisset. Amuratis filius Mahometus, is cuius armis Constantinopolis proximo seculo capta est, Mahometo Baiacetus, Selimus, Solimanus, Selimus, Corcutusque successere. sic Turcicum imperium à tenui principio exortum, nostrorum ignauia auctum amplificatumque est: discordium inter se, ac ne aduersus quidem communem hostem consensu.

Catalauni Græcorum imperium inuadunt. Cap. XIII.

MAGNA Asiæ minoris parte Turcæ armis occupata oppressaque de Europa cogitare cœperunt. Angustum, quo dirempta est, fretum exultantibus barbaris tanquam frænos furoris iniecit. nam in Græcis parum animi erat, parum roboris ad vim propulsandam omnium voluptatum illecebris fracti corporibus, imminuti animis, in pacè inquieti, procaces ore, in bello ignauissimi erant. Andronicus periculi magnitudine perspecta externis se & imperium auxilijs munire cōstituit. Catalauni pacè inter Principes in Sicilia composita, vti superius monstratum est, quietis impatientia, belloque viuere assueti piraticam exercebant. Rogerius Brundusinus præcipuus eorum Dux, militari scientia, & rerum gestarum fama præstantissimus, magnis præmijs euocatur. Huic origo ex Germania: pater Richardus Florus Friderico Augusto familiaris, assiduusque, Brundusij amplas possessiones habuit. eo ad Manfredoniam cæso, cum Corradini partes sequeretur, filius se Templarijs primùm adiunxit: deinde Friderico Siculo Regi fortem operam nauauit. inde illi bellica gloria, nomenque apud exteras etiam nationes celebre. Regis sui voluntate, Græcorum accitu, Constantinopolim abiit cum classe nauium octo & triginta: in quibus triremes octodecim, equites mille quingenti, pedites ad quatuor millia, exigua tantis molitionibus manus: cæterum bello viuida virtus, vsu firmati milites, belli Siculi domitores. Rogerio coniux data Zauræ Imperatoris filia, ex Andronici sorore genita, præcipuusque secundùm Imperatorem auctoritatis locus. nomen Magni Ducis additum. His blandimentis Catalaunorum animis conciliatis, bellique studio incensus, in vicina Asiæ littora transmissum est. primo prælio è Turcarum numero tria millia equitum, pedites ad decem millia interfecti. rursus Phrygia Mæoniaque penetratus, ad Philadelphiam Pæctolo fluuio nobilem, locis amœnissimam cum Turcis pugnatum est, pari euentu, neque minori hostium strage. ad Danium tandem Ciliciæ urbem, non procul Epheso atque ad Tauri montis angustias, Ferri portam vocant, dimicatum pari nostrorum felicitate. claræ cæ victoriæ in præfens, in posterum vsui fuere. arma, equos, pecuniam, quibus indigebant adepti sunt, magna inter vtranque gentem fama. Ab ijs initijs facta spes est impiæ gentis euertendæ, nationis Christianæ omnibus malis vexatæ in libertatem vindicandæ. Incommodè accidit, vt Rogerij socero defuncto, frater eius imperium armis occuparet. leuitorum calamitate, qui

patruini iniuria à paterna hæreditate excludebantur, Rogerium moueri necesse fuit, præsertim Andronico in Europam euocante. breui ea tempestas sedata ex sententia est. Magnum momentum accessit Berengario Entensa domo Catalauno in auxilium attracto. Sequebantur eum equites trecenti, mille pedites ex omni copia delecti. is Magni ducis titulo, continuò cohonestatus. Rogerio Cæsaris nomen datum: quo nomine à quadringentis annis Græcos vsos non esse constabat propter amplitudinem potestatis imperio proximæ. Hactenus omnia secunda, nihil vt desiderari posset, nisi è summo verti fortuna cœpisset. ex honore nata ad populum inuidia est. præterea milites ad Callipolim, vbi in hiernis continebantur tumultuantes, stipendiaque postulantes, dispersi per vrbes & oppida, rapere, spoliare, vi & stupris cuncta polluere, in omne fas nefasque auidi suo compendio, Ducum periculo, in quos Augusti ira vertit. eorum vitæ insidiæ comparatæ. Rogerius Hadrianopoli oppressus: quo euocatus venerat quasi de rebus magnis deliberaturus, insigni perfidia, publico damno. Sic est: procliuius iniuriæ, quam beneficio vicem rependimus, quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur: ac ferè magna officia insigni maleficio compensantur. Rogerio cæso Callipolis, numerosis Græcorum copijs obsessa. magna nostrorum virtute propugnatum. multæ de Græcis victoriæ partæ sunt. in quodam conflictu, sex millia equitum, pedites viginti millia trucidati, cæteri castris exuti, res comparanda miraculo, vixque fidem factura, ni Raymundus Montanarius, qui bello interfuit, visa litteris prodidisset. Entensa iniustæ necis vindicandæ studio incensus, Byzantijs littora classe vastauit. pecora abacta. hominum cædes factæ. villæ vicique incensi. Caloioannem Andronici filium resistere ausum, acie vincunt, fugantque. Classis Genuensis forte fortuna, ad ea littora appulsa Eduardo Oria Duce, rebus Græcorum opem attulit: Catalaunorum rationes vehementer conturbauit. simulatione amicitie, classis Catalaunorum oppressa est. Entensa captus, ea calamitate dignus quod Turcas auxiliares euocasset: quod Christianis legibus turpe semper est habitum. supererat Rocafortius ad Callipolim in præsidio relictus. eo duce irruptiones sæpè factæ, multæque hostibus illatæ clades, tum Græcis, tum Genuensibus. Eo successu ferox effectus, neque iustum neque iniustum imperium pati poterat, omnium scelerum licentia, vi, stuprisque contaminatus. Entensam reddita longo interuallo libertate, cum noua classe, quam in Catalaunis venditis paternis oppidis comparauerat, ad ea littora appulsum, rebus præfici passus non est. inde ciuiles discordiæ grauesque vtrinque insidiæ comparatæ. A Friderico Rege Siciliæ, cuius auspicijs pugnare cœperant, periculo renunciato, Ferdinandus Balearici Regis minor filius eò est missus: si nominis auctoritate, ingenijque dexteritate in pace poneret Catalaunos. Parum ea diligentia profectum. impetratum tamen, vt quoniam omnis ad Callipolim tractus vastatus erat, facto omnes agmine, modicis interuallis Neapolim peterent, urbem Thraciæ ad Macedoniæ fines nobilem Neso & Strymone fluminibus prouentu celebrem, præcipua amœnitate. In eo itinere pars cum parte confligit. Cecidit Entensa. multi alij perempti. Ferdinandus necessario in Siciliam nauigans ad Euboeam insulam à Gallicis triremibus captus

est. Cum ea Gallorum classe Rocafortius eorum, quæ commiserat venia apud Aragonios Siculosque desperata, foedus facit. ab ijs, cum præ superbia fastuque contemptui se haberi cernerent, ferro vincti Rocafortius, Rocafortijque frater, Auersæ in Roberti Neapolitani Regis infensissimi, potestatem contraditi carceris squalore perierunt. Merces ea scelerum iustissima est habita. Ferdinandus Balearis in libera custodia fuit: ac mox Aragonio, & Friderico annitentibus, redditus libertati Messanæ Isabellam duxit Ludouici neptim, eius qui Gallicæ stirpis postremus Peloponnesi Princeps sine virili prole ante aliquot annos decesserat. Gallorum discessu Catalauni quamuis viribus & numero imminuti ferocia retenta, quâcunque irent, omnia vastare, diripere, auferre. Quo tempore Athenarum Dux Gualterus Brenna, ex veterum Gallorum nobilitate, à finitimis bello fatigabatur. ab eo Catalauni ad armorum societatem inuitati. diuturna amicitia non fuit. stipendia flagitantes, facta secessione Ducem in acie cædunt, urbem eodem impetu capiunt, domos, vxores, opesque incolarum. imperij summa, nomenque Friderico Regi Siculo reseruatur. externis hominibus, tantaque ex eo facto inuidia, externa præsidia conquirenda erant. Itaque Fridericus in præsentem conditionem accepit, præfectosque vrbi- bus, Duces bello dedit, qui eius nomine res gererent: deinde Guillelmo minori filio eum principatum testamento legauit. Guillelmo Ioannes frater successit. Ioanni Fridericus filius. Hoc nulla ex se prole defuncto, Friderico prioris Friderici pronepoti Regi Siculo, is principatus iure hæreditario obuinit. inde Aragonijs Regibus Ducis Athenarum & Neopatriæ, nostra etiam ætate, inane nomen vmbraque. Fuit hoc bellum ea tempestate maximè memorabile, militum audacia, præliorum numero & varietate, diuturnitateque temporis, nam duodecim annis tenuit. quod mirum sit circumfusis vndiq; hostibus, sublata inter ipsos concordia, nulla imperandi parendiq; disciplina. Ea res Clementem Pontificem, hoc ipso quo extinctus est anno, excitauit, vt minacibus ad Aragonium litteris ex Græcia deduci Catalaunos pro regio imperio, mandaret, Caroli Valesij in Peloponneso dotales vrbes obtinentis gratiæ, incolarum lacrymis, qui malis omnibus à paucis latronibus opprimi, se suaque conquerebantur, datum id officium a Pontifice est.

Joannes. XXII. Pont. Max. Cap. X V.

VO anni proximè consequentes nouis in Gallia Regibus, nouoque post duorum annorum & mensium ferme quatuor interregnum Romano Pontifice insignes extiterunt. Ludouicus Hutinus ad saltum Vincennarum, quarto ab vrbe Lutetia lapide, ex morbo extinctus est, Nonis Iunij salutis anno millesimo trecen-

1315 resimo quintodecimo. ex priori vxore Margarita Burgundi Ducis filia Ioannam reliquit. matri adulterij conuictæ in custodia gulam fregit. iustus is dolor est habitus: mirumque vno tempore tres Philippi pulchri nurus, lege de adulterijs fuisse postulas, præcipua in fœminis principibus impudicitæ licentia. duæ conuictæ Ludouici, Carolique vxores. adulteris verenda conuulsa, cutis

cutis detracta: vncoque per plateas tractis laqueus vitæ finis fuit. Clementia Hungari Regis filia in Margaritæ locum posterioribus nuptijs substituta veterum ferebat, quo tempore vir extinctus est. in spem paterni regni Ioannem peperit. Eo tamen intra vigesimum diem sublato, Philippus patruus cognomento Longus, eatenus regni procurator, regium insigne desumpsit, consensu omnium ordinum, Ioanna puella fraternali hæreditate exclusa, lege Salica, seu vera seu in gratiam potentioris recens conficta, extensaque. cuius hæc verba sunt. IN terram Salicam mulieres ne succedant. Regno Vasconum spoliari non poterat, quod auiam cognominem recenti memoria obtinuisse hæreditate cõsiderabant. De Pontificatu Romano maior concertatio erat, Italicis Cardinalibus ex sua gente Pontificem creari, Romamque pontificiam sedem referri satagentibus, vincebant Gallici numero. vicere successu. Carpentoraçti Galliarum Narbonensis vrbe, vbi Clemens Pontifex decesserat, cum electio noui Pontificis duceretur, concursu prouincialium Itolorum ædibus direptis, capta vrbe, dissipatique vtriusque nationis Cardinales: re schismati proxima, longo interuallo Lugdunum ad comitia pontificia conuenerunt. In ea vrbe Iacobus Ossa genere Gallus ex Episcopo Portuensi, Romanus Pontifex creatus est, septimo Idus Augusti, anno eius seculi sextodecimo. in Pontificatu Ioannes XXII. dictus Tolosa & Cæsaraugusta Metropoleis vt essent, effecit vtriusque gentis Gallicæ & Aragoniæ promerendi studio. Cæsaraugustæ Pompelo contributa: cum vtrique à Tarraconensi Præsule sacra petere soliti essent. Cadurcos Episcopi sede donauit. is honos patriæ habitus est. Noua Diuorum nomina templis data: Thomæ Aquinatis ex Prædicatorio ordine Theologi præstantissimi: Ludouici Episcopi Tolosani. is Caroli Iunioris Neapolitani Regis filius fuit, Aragonij leuir. Eæ res Ioannis Pontificatum diuturnum, magis illustrem effecerunt. In Castella res quietæ non erant: neque tamen externi belli cura intermittebatur. Azarius priuati fortunam quamuis feliciorum ferre non valens, grauemque ex regno casum, regios titulos vsurpabat contra icti fœderis leges. infirmus viribus imparque hostium potentia, nostrorum auxilia euocare non desisteat. fœderati Regis calamitas mouebat, spesque ex intestinis disidijs gentis Mauricæ opprimendæ. Belli cura Petro Principi demandata. id ætati eius concessum, & quoniam fœdere facto prior Maurorum gratiam occupauerat. præterea domestica calamitate Ioannes Princeps distinebatur. Alfonsi filij maioris, valetudine primùm, deinde obitu, inter Maurici belli initia consecuto, ad Morales oppidum in agro Tauri. defuncti corpus Legionem ad D. Mariæ de Regula sepultum est. Quo tempore Ferdinandus Balearis in Peloponneso, vbi Catalaunorum ope dotalem eius gentis principatum armis vindicabat, in ipso ardore belli extinctus est. corpus in Hispaniam relatum, Perpiniæ in Prædicatorum æde, tumulo compositum. Is viri exitus fuit ea tempestate clarissimi. filium ex vxore procreatum auo cognominem in tenera ætate reliquit. Petrus Princeps bellum in Bætica omni conatu comparabat. Guidixenses annonæ penuria laborabant corruptis circum segetibus, agris, ferro flammaque vastatis. iumenta sarcinaria, quorum magnus numerus erat contractus, valido præsidio, per hosticum ducenda erant. Iacobi & Calatrauzæ Magistri euocati.

adiuncta valida manus Petro ipso totius expeditionis Duce præcipuo. ad Alatenum oppidum occurrunt Granatenses equites numero, virtuteque præstantes, Ozminio ductore. eorum aduentu, nostri in pedes desiliunt. supremo conatu dimicatum pari periculo. nostrorum tandem virtute hostium ferocia repressa est. in pugna fugaque mille quingenti è Mauris desiderati sunt: in his quadraginta è præcipua nobilitate Granatensi. quæ res effecit, vt ea clades luctuosissima barbaris esset. Secundum victoriam reliqua prona fuerunt. Guidixenses comætu instructi. geminæ arces, Cambiles, & Algabardus vi expugnata, ereptæque Mauris. Quod gratiam apud populum & Principes conciliare debuit, multorum inuidiam accendit. Petri euertendi consilia agitata, 10 Ioanne patruo cæteros proceres occultè instigante. honesta causa quærenda erat. optima visa est: rectam regni administrationem oppidis oppigneratis prædibusque cauere. ararij id rationes nimium exhausti exigere. Burgis primum, deinde Carrione conuentus agitati. vtrunque vt postulabatur, præstitum. Petrique fides ad examen vocata illustrior visa est. A Erarij inopiæ supplendæ ratio aliqua excogitata. ad vocem tributis obsurdescebant prouinciales, quod auctis sæpè vectigalibus, iniquitate temporum, bellique Maurici stipendijs, consumptum erat. impendebant infiniti sumptus, nouæque copiarum militares conscribendæ erant. Adire nouum Pontificem Petro visum est: atque ab eo in vsus belli Maurici, missa legatione postulare sacerdotiorum decumas. prætere- 20 reâ peccatorum veniam ijs qui voluntariam militiam suscepissent. vtrunque benigne à Pontifice datum est. aliquid etiam pecuniæ in stipendium à prouincialibus redactum. His subsidijs nostrorum copiarum auctæ sunt. hostium fines semel, iterum, tertio, irruptione facta, euastati. hominum, pecorum prædæ abactæ. agri, villæ, oppida vexata. belli terror circumlatus. in ipsius adeo Granatæ vrbis conspectum, penetratum est. Mauri pugnandi copiam non facere: nostri in eo victoriam esse positam arbitrari, si ventum esset ad manus. si qui in aciem prodire ausi erant, eos pedes magis, quam arma tutabantur. Heraclea Maurorum conatibus occupatis, qui eam urbem obsidere parabant, egregiè munita. Itaque proposito destiterunt. Belmasium oppidum, arxque nostrorum armis, præsidioque occupata sunt. salutis anno millesimo trecentesimo sextode- 30 cimo hæc in Bætica gerebantur. Quo anno Rocaberto Tarraconensi Præsule defuncto, collegij suffragijs vt tunc in more erat, Ioannes Aragonij Regis filius substituitur. electionem vt Ioannes Pontifex ratam haberet, impetrari non potuit. causæ memoriæ non sunt proditæ. simoniaci ambitus (sic suspicor) vitium obtendebatur, aut minoris ætatis. Nondum soluendarum legum ad Principum gratiam vsus percrebuerat. In Pontificibus ea erat animi magnitudo, vt maximorum sæpè Regum cupiditatibus obsistere non dubitarent. Semen Luna Gæsaragusta Tarraconem migravit. Petrus Luna in Semeni locum suffectus Cæsaraugustanus Archiepiscopus. Ioannes Regis filius Montara- 40 gonis Abbas creatur: quod sacerdotium Petri electione vacuum erat.

Petrus & Ioannes Principes in bello Maurico occisi.
Caput. XVI.

PROXIMO

PROXIMO anno millesimo trecentesimo septimodecimo re- 1317
petitis antea legationibus, supremaque Aragonij Regis contentione, ex bonis, quæ Templarij in Valentino tractu obtinere soliti erant, noua vi militia constitueretur impetratum, Calatrauæ quidem contributa, proprio tamen Magistro in veste candida, cruce rubra insignis simplici planaue. Cisterciensium instituto, legibusque viuere mandatum est. præcipua sedes Montesia, vnde militiæ nomen. tenuis census. virtus bellica aduersus Mauros, qui Valentina littora infesta reddebant, cæteris non inferior. Proximo tempore in Lusitania eodem Pontifice concedente, noua 10 militia constituta, cui à Christo nomen est, eo regno nobilissima, cruce rubra, linea candida interfecante distincta. huic militiæ Templariorum oppida, prædialia, ædes attributæ. ad castrum Marinum præcipuum ordini domicilium. inde Touarium migratum. Præclare hoc. Intestinis tamen motibus prouinciæ tranquillitas, quæ diu steterat, turbata est. a Dionysio Rege filius Alfonso dissi- dere cœperat. regnandi ambitio, exitiale malum, iuuenem agebat præcipitem. tametsi causæ aliæ obtendebantur: Alfonso Sanctium furto genitum plus apud senem patrem posse, quam pateretur æquitas. ei regiæ procuracionem de- 20 latam: ad summa de republica consilia adhiberi solitum: ex eius arbitrio pendere omnia: & quod caput erat, eo auctore Alfonso abdicandi consilia agitata esse. hæc siue verò siue falso in vulgus iactata multorum animos à Rege auertunt: eorum qui nouas spes præsentis fide metuque potiores arbitrabantur. proceres in partes scissi. Conimbrica Portusque ab Alfonso occupatæ. exules, latrones, parricidæ sese ad Alfonso adiungebant, Dionysij Regis patientia singulari: si arte posset filius ab ea mente deduci, victoriam funestam fore existimantis victoribus æquè ac victis. Hæc in Lusitania. In Aragonia Maria Regina extincta est: quam Cyprij Regis sororem è Cyproque aduectam superiori anno, sibi connubio Aragonius Rex iunxerat. nuptiæ Gerundæ celebratæ: 30 inferiæ Dertuse. vbi anno millesimo trecentesimo octauodecimo, mense Martio extremo defuncta est: tumulusque in Minorum æde compositus. Proximus annus duabus maximè rebus insignis extitit. Ioannis & Petri Castellæ Procuratorum tristissimo casu, Iacobi Aragonij abdicatione. Ioannes alter regni procurator æmulum potentia & auctoritate, ob ea quæ præclare gesta erant, indies crescere ægrè ferebat. belli pacisque consilia ad eum cuncta referri gra- uissimum: ac illud vrebatur maximè, quod sacerdotiorum decumas solus administraret excluso socio. Petrus quo plura præclare strenuèque fecisset eo iniuriam minus animo suo tolerare. si diutius aleretur controuersia fore provide- 40 batur, vt pars cum parte confingeret: nam specie belli Maurici magni in Vaccæis atque Vætonibus delectus à Ioanne habebantur. Regiæ industria impendentes motus pacati. Vallisoleti concordia constituta, vbi regni conuentus agebantur. Conuenit vt in Maurorum fines irruerent ambo, diuisis copijs, publicaue pecunia. prudenter destinata vis altior euertit. In his conuentibus Berengarius Compostellanus Episcopus paulò ante à Ioanne Pontifice. institutus, ab eoque in Castellam legatus, Alfonso Cerdæ causam egit, dira omnia Pontificis verbis comminatus ni morem gererent iustissimis postulatis. mouebat

bat commiseratio hominis ab spe regni certissima, in quam natus erat, deiecti, egeni profugi, vagantis: & est eo nomine natura hominum praua, quod sæpe perit, atque ad ea consilia cupidissimè recurrit, quæ antea obstinatissimè erant repudiata, pari in vtroque temeritate, stultitiaque. vti Alfonso accidit, eorum oppidorum possessionem repetenti, quæ superioribus annis attributa, contemptaque erant. id excusabant proceres: sacramentique religione teneri sese prædicabant ne Rege minore, de regia ditione diminui quicquam concederent. Ferdinando Alfonsi fratri datum, vt regiæ Magister esset, leuis tantis incommodis compensatio. Regina Mirobrigam abiit per causam Alfonsi Lusitani generi sui, ad colloquium alliciendi: si posset inter patrem & filium conciliari concordia. frustra labor omnis consumptus. Petrus & Ioannes in Bæticam diuersi contendunt. Ismael Rex Maurus aduersus ingruentem tempestatem transmarinis auxilijs se munire constituit, Algezira, Arunda, alijsque interiectis oppidis Regi Marrocio donatis: quod vtriusque rationibus fore commodum videbatur. magnò certè Afrorum amicitia stetit. Tifarum municipium opere naturaque munitissimum, armis virisque opulentum à Petro vi expugnatum. arx dedita à Mahomade Andone, in cuius ditione id oppidum erat. magnum momentum ad totius belli summam ea victoria factum videbatur: pronaque cætera fore putabant: ni Ioannes præpostera ambitione laudis, sibi, & cæteris exitium comparasset, magnum reipublicæ luctum. Vaenæ, vbi se tenebat, virtutis ostentandæ cupidus, in Granatæ vrbs conspectum penetrare constituit. Temerarium id consilium erat propter anni tempus æstusque graues. ad Alcaudetem tamen vtriusque Principis copiæ collatæ, equites ad nouem millia, peditum numerosa multitudo. In hostium fines penetrant. latæ populationes factæ. in primo agmine Ioannes curabat, virtutis ostentandæ intempestiua cupiditate: in postremo Petrus: Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ Magistrum: Præsules Toletanus, Hispalensisque aderant: lectissima Castellæ pubes virtute nobilitateque. Illora ex itinere capta. arx impatientia festinandi Mauris relicta. In Granatæ conspectum ventum, sabbatho, quo die Ioannis Baptistæ profestum agebatur. eo & consequenti die haud villo moræ pretio, loco manserunt. die tertio castra retro mota. præcedebat Petrus: subsequebatur cum impedimentis Ioannes. Mauri de nostrorum consilio certiores facti, vrbe egressi, quinque equitum millia, incondita peditum multitudo, duce Ozminio: neque spe victoriæ, neque pugnandi propolito, sed vt locorum notitia nouissimos carperent. Processerant, nostri procul à flumine, ardentissimo Sole, nulla præparata aqua. fortuna Mauris præclari facinoris casum dabat. In nostros omnibus partibus inuadunt. certatur magna vi. clamor permixtus hortatione, lætitia gemitu. armorum fragor procul exaudiebatur. Petrus ad eas voces conuerso agmine accurrit. milites dispalati à cursu fessi, vix sustinere arma, vix ingredi poterant. imperia neque reddi, neque accipi. In tanta perturbatione distincto ense cum suis ad pugnam concitaret, laboris, molestiæ, æstus magnitudine interclusa repente anima concidit. idem Ioanni accidit, nisi quòd alienata mente ad noctem spirare visus est. tristissimo casu per exercitum vulgato, milites conglobantur. Mauri parari pugnam suspicantes, direptis impedimentis abeunt.

esto dicit alrey de
uecos a Algezira
da contodit lor
regeja contorna
o gano per fuerca
ny Lavilla de
ete

abeunt. id nostris saluti fuit. noctis beneficio in pacata euaserunt. duorum Principum corpora Burgis tumulata sunt. Ioanni cognominis filius erat, à fœderate oris cognomento Cocles. mores nihilo honestiores. Maria Petri Principis vxor Cordubæ substiterat ventre graui, hæredeque. filiam enixa est, cui Blancæ nomen fuit. Garcias Lassus Petro dum viueret intima familiaritate coniunctus, infantis patrociniū, paterni principatus procurationem suscepit. subsecuta sunt noua dissidia: nouæque inter Castellæ Principes enatæ simultates, regni procurationem malis bonisque artibus singulis ambientibus. Quo tempore Aragonia turbata erat, nouo insolentiq; successu. Iacobus Aragonij Regis filius maior, obstinato animo paterni regni hæreditatem abdicare cupiebat. causæ in incerto fuere, nisi quòd inconditi eius mores, importuna patris seueritas, aliqua offensione incitatum vt crederetur effecerunt. Filij sanè conatus grauissimus patri extitit. monere, hortari, & pro imperio iubere, ne id admitteret, vnde nomini patriæque dedecus luctumque inureret sempiternum. Nostra, inquit, senectus conferre amplius populo nihil potest, quam bonum successorem: nec tua amplius iuuenta quàm bonum Principem dare. consilio regijs moribus à prima ætate te imbuendum curavi: neque deesse in doles videbatur vt dignus imperio esses, etiam si Rege patre non esses genitus. Vxorem parauit lectissimam puellam nobilissimamq;. regio apud me cultu habui. si quid addi potest, addam. Nunc spes me mea sefellit, teque nimia indulgentia, felicitasque corripit: vt regnum humeris sustinere iuuenis detrectes: quod extrema senex ætate sustineo. An tuam tranquillitatem publicis commodis anteferas, patrio imperio, religioni sanctissimæ: qua obstricti sumus Eleonoram sponsam, cuius te misereri opus erat, coniugem tuam, Aragoniæ Reginam fore? Fortasse senis obitum expectare, qui diu abesse non potest, graue est: tametsi alias causas nectis, libido te dominandi exagitat. ego diuinæ voluntati, vnde viuendi fines pendent, præscribere non possum: quod meum tamen est libens tibi regno cedo. istam tantum mentem deponere: quæ nobis communique patriæ non potest non esse grauis. Quod vt facias per omnia numina, & quidquid in cælo sanctum est, moneo, hortor, obtestor. ac illud vide, ne præpropera festinatione eò progrediaris, vnde regressus non sit. Ad hæc iuuenis pauca. Stare sibi sententiam ait, vitam principalem, tot ærumnis obnoxiam, priuata & beatiore commutare. Ergo Tarracone, quò conuentus procerum & Præsulum erat, regni hæreditate vltro cessit Decembris die vigesimo tertio. Calatrauæ vestem continuò induit: quam deinde Montesiæ militia mutauit. Vxor Eleonora intacta ad suos in Castellam missa est. De Iacobi facto non vna opinio fuit. morum licentia, vitæque deinde turpitudine argumento fuit, non colendæ pietatis studio, sed ingenij leuitate abdicasse. Eo sanè amoto hæreditatis ius Alfonso fratri ætate proximo quæsitum: qui Petro septimestri partu ex Therasia vxore paulò ante suscepto pater effectus erat Vrgeliæ principatu dotali, ex Armengaudi testamento, magno Therasiæ auunculo. Ergo vno tempore Lusitani Aragonijque domesticis calamitatibus exagitati sunt, contrarijs quidem studijs, pari tamen incommodo infelicitateque.

Maria

ACCEPTA ad Granatam calamitate, Mauri victoria feroces atque præclari Oscam in Bastetanis, Ores, Galeramque occuparunt, eripueruntque D. Iacobi militibus, in quorum ditione erant. parte altera Tucci lautissimum municipium expugnatum. in incolas ferro sæuitum, nulla neque sexus neque ætatis misericordia.

proxima rupes, arcisque munitio, multis per fugio fuit. In Castella Citeriore atque Vlteriore, alijsque contributis prouincijs motus erat: nouæque spes Principum, quos generis nobilitas potentiaque proximè ad regni procurationem detinabat. Maria Regina fœderis beneficio annis superioribus facti, rerum summam ad se auocabat. de ea re ad vrbes & oppida litteræ datæ, ne se prauis cuiusquam artibus in fraudem induci paterentur, decoris obliti scilicet, fidei immemores. Reginæ imbecillitas plerisque, contemptui erat: imparque grauissimis regni curis fore videbatur. proceres multi ad rerum fastigium vno tempore aspirabant. hi præcipui: Philippus Regis patruus: Ioannes Emanuel, & Ioannes alter Viscariæ Princeps remotiores quidem stirpe, cæterum egregiè fortes, opibus ingentes, regioque ex sanguine nobilissimi. his cura summaque omnium rerum demandata est, haudquaquam in vnum consensum conspirante prouincia, sed in partes factionesque scissa. Inconsultè, ac veluti per dementiam cuncta agebantur. Multi priuati conuentus habiti, urbium oppidorumque, multum timoris, multum periculi erat. Philippum Bætica rebus præfecit. Ioannem Emanuel Carpetania, atque ea veteris Lusitaniæ pars, cui Extremaduræ nomen est. Ioannem Viscariæ Principem multo maxima Castellæ Vlterioris pars sequebatur. intra vrbes sæpe partium studio tumultus erant. imperia sæpe mutata: dum nunc his, nunc illis afficiuntur, prout cuiusque res erant, spe largitionum multitudine pretio venali, dubia fide. hinc scelerum licentia, cædes, latrocinia, luctuosissima rerum facies. A potentioribus tenuiores opprimebantur: regia vectigalia domum auertebant magistratus, Principesque. infame latrocinium, turpissimum peculatum. nullum erat genus mali, quod ea prouincia non pateretur. Ferdinandus Cerda viribus inferior, suspicionibus obnoxius, ob veteres de regno contentiones passim exclusus, Ioanni Viscariæ Principi adhæsit. Eius sæculi anno vicesimo hæc in Castella gerebantur. Quo anno Ioannes Aragonij Regis filius, Toletanus Pontifex Ilerdæ sacratus est, in locum Gonsalui priori anno defuncti substitutus, eximia vtriusque gentis lætitia, spe, plausu, prosperum iustumque pontificatum faustis vocibus ominantium: Reginæ Mariæ haud obscuro dolore metuentis, ne tanti Principis aduentus, res commotas amplius exulceraret. verum ex suspensiones Romani Pontificis ad Reginam litteris detersæ sunt, timorque exemptus, pacata omnia fore pollicentis. Cum Aragonij certè Præsulibus magna de dignitate ecclesiæ Toletanæ contentio fuit. Ioannes de more crucem præferabat potestatis insigne. id sibi veteri iure concessum recentique memoria confirmatum, licere arbitrabatur: cum Primas esset Hispaniæ. Tarraconensis, Cæsaraugustanusque Præsules, qui inaugurationis cæremonia interfuerant, iure controuerso, causaque nondum diiudicata

diiudicata negabant. ad has voces cum Toletanus non mutaret suæ ecclesiæ dignitatem tueri certus, patrisque fauore fretus: Cæsaraugustæ, vbi regni conuentus à Rege habebantur, à Cæsaraugustano Præsule anathemate notatur. clausa templa, sacrorum iustitium fuit. incredibilem audaciam, confidentiam singularem. Constitutio superioribus annis anathemate sancita, si quis in aliena prouincia crucem præferret, facto prætendebatur. Id ægrè Aragonium Regem habuit, filium in suo regno violari, suisque in oculis. Datæ ad Romanum Pontificem de ea re litteræ acres atque minaces: videbaturque crudele aliquod exemplum editurus, ni admonitus à suis, de suarum ecclesiarum dignitate agi, regnoque; neq; videri æquum priuatis affectibus indulgendo publicam causam prodere, multum de animi furore remisisset. Pontificis ambiguo responso vtrique suspensi, ita factum accusantis, vt anathematis ignominia exoluti Toletanus iuberet, si fortè extitisset iusta. cum nouus Præsul ex Aragonia digressus in prouinciam appulisset, de quo maximè timebatur, ne Ioanni Emanueli faueret, quoniam Constantiam eius sororem natu maximam vxorem habebat: eum maximè abalienauit regijs vectigalibus in prouincia denegatis, quæ ille pro iure acceptæ potestatis auertere cupiebat. vnde implacabile inter vtrunque Principem odium. Quo tempore Vascones sub imperio Gallico quiescentes memorabilem cladem in Cantabria acceperunt. Obierat Philippus Longus Rex Galliæ quarto Nonas Ianuarij, salutis anno millesimo trecentesimo vigesimo primo, nulla relicta prole. successerat Carolus eius frater cognomento Pulcher, forma, liberalitate, animi magnitudine fratribus par. Hoc Rege à Cantabris ea parte cui Guipuscoæ nomen est, Gorritia arx improuiso aduentu occupata. causa obtendebatur, quoniam à Vasconibus iniuste possideri, sui que iuris esse compertum erat. Iniuriæ vindicandæ studio, Vascones progressi ad sexaginta millia, nisi aut numeri sunt vitati, aut fama mentitur, ad Beotibaram (id oppido nomen est) Septembris die nonodécimo, à paucis Cantabris, omnino octingentis iuga montium, claustraque occupantibus: indeque vegetes magnis lapidibus refertos, in subiectos prouoluentibus, profligati sunt. maior quam pro numero cædes fuit, multique capti. Cantabrorum Dux Egidius Onizius, Vasconum Pontius Morentaina, homo Gallus eius prouinciæ pro Rege Gallo Præfectus. Victoriæ ea ætate in paucis celebrem fuisse necesse est: argumento vulgarium carminum, quibus ad hanc diem ad lyram canere, celebrareque eius prouinciæ homines, vtraque lingua Castellæ & Cantabriæ, eius pugnae euentum consueuerunt. Guillelmus Cardinalis Sabinus Episcopus à Romano Pontifice in Castellam legatus: si eius diligentia, pontificia auctoritate malis, quæ vniuersam prouinciam occupabant, finis imponeretur. Eo auctore Palentiam regni conuentus indicti. Quo tempore Maria Regina annis grauis, fracta valetudine reipublicæ calamitatibus oppresso animo extincta est, Iunij Kalend. anno millesimo trecentesimo vigesimo secundo, trium Regum ætate reipublicæ præsidium, Castellæ columen. Pietatis monumentum Olgarum cœnobium est, eius impensa instauratum, exstructumque: vbi sunt eius illatum. duo alia monasteria Burgis vnum, Tauri alterum, constituta: alijs per prouinciam locis alia. Guillelmi Legati iussu Episcopis vniuersa ditione Valliso-

lisoletum conuocatis, concilium hac tempestate nobilissimum peractum est. In eo concilio quarto Nonas Augusti multæ salutares leges promulgatæ sunt. in eo numero anathemate vincuntur, qui carnibus quadragesimæ aut quatuor temporum diebus vescuntur: quique in eis publicè vendiderint carnes. A nostra religione alienis, templis dum res diuina peragitur, interesse vetatur. Ijs tamen si nostra sacra susceperint sacri ordines, & sacerdotia vnde inopiam tolerent, non denegantur. Purgatio vulgaris reprobatur, qua Hispani vulgò utebantur. Extant Ioannis Toletani Præfulis constitutiones per idem fere tempus promulgatæ. In ijs, nisi Iudæi & Mauri quo tempore res diuina peragitur à templis recesserint, cessare mandat. Redactas Cruciatas pecunias ad se cum fide deferri captiuis redimendis, egenorum inopia subleuanda. Presbyteri quater minimum per annum diuina hostia sacrificant: neque vnquam nisi matutinis precibus exorato numine. Ecclesiasticis obsequijs parta bona, ea dare legare ve filijs quamuis iustis nefas esto. & erit qui sacerdotes & Episcopos eorum bonorum dominos & arbitros faciat? Eodem anno Granatæ in arce Alhambra, Rex Ismael suorum coniuratione occubuit. Cædis minister auctorque Algeziræ regulus, conscius Ozminius, vterque infenso in Regem animo: ex quo Tuccis oppido capto priori captiuam abstulit, excellenti formæ venustate, Ozminij nepos in ipsa expugnatione occisus est. Mahomad Ismaelis filius, nondum planè cognita Regis morte, duodecim natus annos sellæ impositus, atque per plateas circumductus, Rex salutatur, eximia Prætoris fide, plerisque vt in repentino casu, miraculo attonitis. nam coniurati, nisi eorum conatus essent occupati, alium ex suo numero Regem destinabant. ij omnes vrbis exacti, maioris mali metu, in exilium abierunt.

Alfonfus Castella Rex regnum capessit. Cap. XVIII.

REGINAE obitu regni calamitates auctæ sunt: tumultus, cædes, latrocinia vigeant. spes communes & priuatæ in vno Rege ea tempestate sitæ, si ad iustam ætatem peruenisset. in minoribus annis id specimen præbuerat, vt iusti atque optimi Principis indolem habere crederetur. & fauent homines libenter votis suis, credunt, sperantque quod cupiunt. Ergo cum primùm ætatis annum, quintumdecimum attigit, Vallisoleti regnum capessere constituit: ætate quidem nondum tantis matura rebus, cæterum rerum status moram non recipiebat. Maior ipsi, quàm pro annis prudentia inerat: prouincialium studia accensa festinaque, ingenua gentis erga Reges suos caritate. *Garfias Laffus*, *Aluarus Oforius*, præcipua prudentiæ opinione viri, quam multarum rerum diuturno vsu, magnoque ingenio quæsierant, vltro se in adolescentis Regis gratiam insinuabant spe veniæ, eorum quæ diuturno interregno commissa erant, rei priuatæ augendæ, publicæ iuuandæ studio. Hos in familiam admisit, intimosque habere cœpit: quorum consilijs vteretur. duobus tertius adiunctus *Iuzephus* quidam *Alstigitanus* Iudæus, proximum gratiæ locum obtinuit, homo copiosus, publicanorum princeps. vnde omnes pecuniæ vias norat, quod in tanta ærarij inopia

ex vsu futurum erat. & est id genus hominum maximè Principibus gratum: regijs litteris regni procuratores acciti, certatim Vallisoletum venerunt, pro se quisque Regis gratiam præoccupare, alijsque eripere contententes, assimulatis ad tempus officijs, fide neque syncera neque diuturna. Philippo penes Regem resistente, Ioannes vterque è curia, venia neque impetrata neque petita abierunt à Rege penitus auersi: quem pessimis consilijs in fraudem induci querebantur. Mutuis auxilijs aduersus omnem iniuriam vt se munirent, ad *Cigales* oppidum armorum societatem sanctissimo iureiurando constituunt. & quo sanctius fœdus esset Ioannem inter *Viscaia* Principem, priori vxore defuncta cælibem & *Constantiam* *Emanuelis* filiam, pactæ nuptiæ. Sancientiæ inter proceres societatis hic mos fuit per multos annos seruatus. Legibus fœderis lectis, pater patratu eorum nomine: *Tektor*, inquit, Deum & matrem eius, vt cuncta quæ sunt ordine ex tabulis pronunciata, sine dolo malo fraudeque illis legibus stabo: neque in fines hostium sine socio ibo: neque quid aliud contra faciam. Si prior defecero certo consilio, illo die vos superi corpus in hoc seculo, in futuro animam diris cruciatibus maetate: vires verbaque deficiant facite: in pugna equus, arma, calcaria, subditi cum opus esset maximè. Id vbi dixit, socij subiiciebant, Amen. Nonnunquam etiam diuinam hostiam diuisam in duas partes, vterque sociorum libabat. addebantur execrationes. hoc erat sanctissimum iungendæ inter proceres societatis pignus, ritusque. Eius societatis distrahendæ, vnde noua bella metuebant, cura regios sollicitabat. ratio aliqua quærebatur. optima visa est, vt Rex à *Ioanne Emanuele* *Constantiam* filiam coniugem peteret. Vtilitatis magis quàm amicitia aut religioni seruire Principes solent: atque eò se conuertere, vnde spes melior affulget, nulla famæ memoria. *Emanuel* *Pennasielem* suæ ditionis oppidum occultè digressus totum se ad Regis amicitiam transfert. puella in eius potestatem contraditur, nondum matura viro. Ioannes ea se spe deiectum dolens, suisque artibus peti videns, *Blancam* *Petri* Principis filiam ad *Granatam* extincti in coniugium ambire constituit, amplissima dote inuitatus: quæ *Almasani*, *Alcocerij*, aliorumque circa oppidorum ditione constabat, ad *Aragonis* limitem locis commodissimis res nouas molienti. Aduersus eos conatus Regi persuasum, vt *Blancam* paterno principatu opibusque spoliaret. Omne magnum exemplum aliquid iniquitatis habere admixtum, sed iniuriam tamen priuatam vtilitate publica compensari. Præcipuus auctor *Garfias Laffus*, vt fidem, consilij atrocitate Regi probaret, *Petri* Principis beneficiorum immemor. & est erga mortuos obliuio parata, raraque fides. *Ioannes Emanuel* in Regis gratiam restitutus *Toletani* Præfulis vlscendi euertendique consilia agitabat. accidit vt Rex vectigalium rationem exigeret à *Toletano*. ille iniuriam interpretatus æmuli fraude comparatam, apud Regem quidem eorum quæ facta erant, causas excusauit: in æmulum verò (nam fortè aderat) grauissimis verbis inuectus est. probra inter se obijciunt, quæ furor dabat. Contentione ad tempus sedata *Emanuel* pro ea auctoritate quam obtinebat, vt dolorem vlsceretur, multa suadendo auctor extitit, vt *Scriniij* regij præfectura, quo magistratu proxima secundum Regem potestas continebatur, & ab antiquo penes *Toletanos* Præsules fuerat,

Ioanni detraheretur. Non tulit ignominiam insolens contumeliæ animus. ergo è curia Castellaque discessit: Regisque patris interuentu impetrauit, vt Toletanum pontificatum Tarraconensi mutaret, adiuncta Alexandrini Patriarchæ inani & sine prouentu appellatione. Semen Luna, Præsul Toletanus effectus: Garfias Lassus scrinij regij Magister. Inde initium eius magistratus imminuendi, obscurandique obscuris ministris. nostra ætate debilitata auctoritate, ac nulla ferme (quæ magna labes fuit) nomen tantum Cancellarij à Toletanis Præsulibus retentum est. Dum hæc in Castella gerébantur, Aragonius ex Bonifacij Pontificis concessione Sardiniam armis petebat à Pisanis publicè possessam nullo iure, sed vi tantum & armis: iniuriaque Romanæ ecclesiæ, in cuius clientela ab antiquo eius insulæ imperium fuerat. Missus Alfonso Aragonij filius. adiuncta valida classis. biennio insulani domiti. varijs locis & prælijs victi Pisani. Aragonij ex saluberrimis Hispaniæ locis in eam insulam cæli grauitate infamem deducti, morbis grassantibus pars magna periere: haud exigua Petri Principis spe, si Alfonso fratri aliquid humanitus contigisset, regni hæreditatem exclusa fraterna prole sui iuris futuram sperantis. recenti Castellæ exemplo erectus erat, multorumque procerum studijs fretus, quæ illi certatim offerebantur. ea causa exitit pacis cum Pisanis maturandæ. Junio mense 1324 anno millesimo trecentesimo vigesimo quarto sancita est, his legibus. Vt captiui vtrinq; redderentur. Mutui commercij libertas esset. Calaris arce à Pisanis retenta cum territorio & oppidis contributis, reliqua Aragonijs cederent. Eo federe facto insulæ quidem possessio penes Aragonios Reges mansit. Alfonso autem in patriam reuersus apud patrem effecit, vt filios suos in regni successione Petro præferret. Cæsaraugustæ id à Rege præstitum, vbi conuentus regni erant. proceres sunt in puerorum verba sacramento adacti. sic legum instituta, opinionisque hominum variabant. Anno proximo millesimo trecentesimo vigesimo quinto, septimo Nonas Ianuarij, 1325 Dionysius Lusitanæ Rex Scalabi decessit, diuturno regno annorum quadraginta quinque, nouem mensium, dierum quinque, excelsa animi magnitudine, & perpetua felicitate inter Principes ea ætate inclytus. Domestica dissidia implacabileque inter patrem & filium odium ad aliquam iniuriam extrema ætate accesserunt. Corpus in Cisterciense monasterium illatum, quod eius impensa ab Olisipone sex passuum millibus, ab imo totum erat extructum. Pietatis id argumentum esto. liberalitatem magnificentiamque animi, multa oppida constituta, alia perpetua mœnium corona, aut alijs operibus munita indicant. Elisabetha vxor femina sanctissima ad vndecimum annum viro superuixit, in memoria vitæ per virtutem actæ, synceroque religionis cultu, egenorum miserijs subleuandis, viduitatis incommoda sustentans. morum innocentia tanta, vt defunctæ memoria ex ritu Christiano templis cæloq; dicata sit. Corpus Conimbricæ ad Sanctæ crucis præcipua prouincialium religione colitur. Dionysio Alfonso filius maior absque controuersia successit, Fortis cognomen ab ingenio bellicis studijs nactus. filios Alfonso, Dionysium, Ioannem, quos ex Beatrice vxore genuerat, in tenera ætate amisit, nulla neq; vitæ neq; mortis gloria. Maria, Petrus, Eleonora, meliori fato nati parentibus

tibus superstites fuerunt. Ipso anno in Ceretanis Sanctius Rex Balearis vita functus est nulla ex se prole. Iacobus tamen fratris Ferdinandi filius, eius testamento regni hæres nuncupatus. Rex Aragonius ex Iacobi aui testamento, qui id regnum primus instituerat, minoriq; filio reliquerat, sui iuris factum Sanctij obitu disputabat. vtrique argumenta non deerant, quibus causam tegerent. Iacobus puer possessione potior erat, hominumq; misericordia, propter infirmam ætatem, patrisque memoriam. Aragonius validior. Conuenit, vt Constantia Aragonij neptis, Iacobo Baleari nuberet, dotisque nomine aui patrisq; iura in viri domum inferret. sermonum minister auctorque fœderis Philippus pueri Regis patruus, vir sacratus: penes quem Sanctij Regis testamento, regni procuratio puerique Regis tutela ad iustam ætatem fuit.

Aragonij Regis obitus. Cap. XIX.

NONDVM Castella conqueſcēbat. superior licentia proceres feroces vt essent, effecerat: multorum inter se odia accenderat, non secus ac fluctus maris ventis agitati, remissa tempestate, nondumq; in malaciam compositi. Ea res Alfonso Regem; alioqui mitem ingenio prouocauit, vt in turbulentos ciues seuiret: vnde illi Vindici nomen. plectendi initium à Ioanne Cantabriæ Principe factum est. Blanca is nuptias malis artibus ambiebat (quæ cum matre in Aragoniam abierat) luculento atq; commodissimo principatu inuitatus. nisi impetraret Alfonso Cerdam ex Galia ad spem auiti regni reuocaturus. sic se facturum minabatur, in vtraque re Alfonso Regi ægrè facturus. Importuni conatus occupandi erant. vi periculosum, fraude indecorum. Quid Rex faceret? vicit utilitas honestatem. cum bellum in Mauros compararet, specie eius belli Taurum ad se Ioannem vocare constituit. fit spes Eleonoræ regis sororis ipsi iungendæ. splendidus id coniugium visum est. præterea Garfias Lassus, quem Ioannes infensissimum inimicum esse conquebatur, è curia amandatur. sic ars victa arte est. Vocatus venit ad Regem. conuiuio splendide accipitur, ipso omnium Sanctorum festo die, anno M.CCC.vigesimo septimo. dies apparatusq; conuiuij ludum & securitatem magis quàm metum ostentabat. Itaque inermis & imparatus accessit. inter epulas Regis iussu obruncatur. comisisse quidem videbatur, vt hostis loco esse iura tamen hospitij violare, & per fidem colloquij incautum opprimere iniquum fuit. tametsi nõ deerant, qui Regis factum excusarent: veris an falsis rationibus non disputamus. vnica certè Ioannis filia, quæ in nutricis potestate erat, Baionam in Tarbellis, quæ vrbs Anglico imperio tenebatur, fuga delata. Maria Ioannis mater Peralij (id oppido nomen est) in virginum collegio à superioribus annis vitam exigens, & nunc atroci nuncio luctu, lacrymis, squalore oppressa, Viscariæ principatum Garfia Lasso auctore, Regi pretio vendidisse fertur, metu an voluntate incertum. Et erat Regi obſistere periculosum: iniqua certè cõditiõne nepti superstite, Ioannis Laræ postea vxore, vt est inferius demonstrandum. (huic tandem Viscariæ principatus cedit, Regis ira remittente) paterna Ioannis oppida arcesq; supra octoginta pars armis pars voluntate occupata penes Reges perpe-

tuo iure substiterunt. Erat Emanuel Princeps limiti aduersus Mauros Præfectus. eo Duce, quamuis Ioannis cæde territus erat, eiusq; exemplo intelligebat malè Regi fidem committi, qui nuptiarum specie Principem sibi propinquum violasset: bellum tamen cum Mauris impigrè gerebatur: à quibus Rute arx paulò ante improviso aduentu occupata erat: & Ozminio Duce in fines Bæticæ irrum pere cogitabant. ad flumen, cui Guadalfortium nomen est, pugna commissa. victi cæsiq; Mauri. Emanuel victoria parta ad suæ ditionis oppida abiit bello abassistens, à Rege, alienato animo: quem nouo consilio Constantiæ filix nuptijs repudiatis ad Lusitanos animum adiecisse ferebatur. id sui euerendi initium esse non ignorabat. Itaq; Maria Regis Lusitani filia, in Constantiæ locum subrogata est, auctor consilij Aluarus Oforius, magno Emanuelis dolore, Regisq; Aragonij: qui & ipse Alfonso vocabatur, & Constantiæ auunculus erat. Iacobus enim Aragonius Rex Alfonsi pater proximo à Ioannis cæde die Barcinone decesserat. ad Sanctæ Crucis regium funus illatum. Therasia nurus ante quinque dies Cæsaraugustæ defuncta, & in Minorum æde sepulta, gemino totius prouinciæ luctu, duobus Principibus, quos summa caritate complectebatur, vno tempore orbatæ. Successit Iacobo Alfonso filius, Petri, Iacobi, Constantiæ ex Therasia vxore pater: quatuor alijs filijs in minori ætate amissis. Illud in Iacobo Rege eximiam laudem meretur, quòd regni principatus Aragoniæ, Cataluniæ, Valentiniæ indiuiduos fore perpetua lege sanxit. Litibus, quibus vt antea flagitijs prouinciæ laborabant, vsque eo infensus fuit, vt Semen Radam insignem ætate iureconsultum, cuius malitia multi euersi erant, præuaricatoris lege postulatam regni finibus expulerit. Carolus cognomento pulcher Rex Gallix & Vasconum, ad Vincennas ex morbo decessit, ipse Februarij Kalen. anno millesimo trecentesimo vigesimo octauo. Sacerdotiorum decumæ tota Gallia specie belli sacri aduersus Ludouicum Bauarum Ecclesiæ Romanæ assiduum infensumque hostem (qui superiori anno Petrum Corbarium Romæ pseudopontificem crearat Nicolai V. nomine imposito) à vero Pontifice Ioanne XXII. concessæ sunt, lucri partem pacto. sic fama tulit. Quod Philippo Longo datum quidem erat: hac tamen conceptione exceptioneque verborum, si è re pietateque fore prouinciæ Episcopis visum esset. conditio honestissima quam aduersus importunas Principum preces, vtinam alij Pontifices amplexi essent. Caroli vxor grauida, tertio à viri obitu mense filiam enixa est, cui Blancæ nomen fuit, Gallorum instituto regni expertem futuram. Caroli Valesij ante secundum annum defuncti filius Philippus, trium superiorum Regum patruelis, atq; Eduardus Rex Angliæ Elisabetha prognatus, eorundem trium Regum Gallix sorore ad regni hæreditatem contendere cœperunt. Philippus lege Salica prælatus est omnium ordinum suffragio. Inde inter vtranq; gentem diuturna internecinaq; bella exiterunt: Reges Angli Gallici imperij nomen & insignia vsurparunt. meliori fato Vasconum, qui a Gallorum imperio exempti sunt. Eburouicum Comiti Philippo Ioanna nupserat Ludouici Hutini filia. ei Vascones Pompelone in regni conuentibus materno iure regnum decreuere: concedente nouo Gallix Rege, annuenteq; iustissimis prouinciæ postulatis & Philippus erat Eburouicum Comes regio Francorum sanguine propinquus, Ludouici Sancti pronepos

pos. Vascones interea, quasi soluti imperio, implacabili odio in Iudæorum fortunas vitamq; grassati sunt. Stellæ in oppido vis mali incubuit. ad decem Iudæorum millia trucidata, nisi fortasse aut numeri sunt, aut memoria vitata.

Varia Regum nuptiæ. Caput. XX.

ISDEM diebus in Castella bellum atrox in Mauros parabatur: veteribus copijs supplementum scribere: ab socijs auxilia accersere: modis omnibus festinare. Regis barbari imbecilla ætas, Mauros inter se dissidia excindendæ gentis occasionem dabant. Ozminij filius Abrahamus, cui à multo vno Ebrij cognomen fuit, nostris sese adiunxit. sequebatur delecta militum manus. Rex Alfonso Hispalim maturare constituit. inde in hostium fines inuectus grauissimas clades intulit. Oluera, Pruna, Aiamontes captæ. æstate ijs rebus perniciendis autumnosq; circumactis, miles præda grauis lætusque Hispalim in hiberna est reductus. Alfonso Gotifredus maris Præfectus noua & ipse victoria clarus, ad Regem venit. duas & viginti hostium triremes Granatenses Africanasque nauali pugna deuicit. ex eo numero tres captæ, quatuor submersæ, mille & ducenti Mauri pars cæsi, pars in seruitutem abacti. plena omnia gratulatione erant: festaque lætitia vrbs nobilissima personabat. De regijs nuptijs per legatos actum. Ioannes Emanuel Regis voluntatem in eo obstinatum intelligens, fide per feciales renunciata, cum Regibus Aragonio & Granatensi foedere facto ex Chinchilla Almanfaq; locorum munitione fretus, regijs finibus imminere, latissimè prædas agere, præcipuo agrestium damno. Oforio amicorum principi abs Rege Hispali datum, vt Trastamara, Lemosij, atq; Sarrizæ Comes esset. nouum id exemplum fuit, nullis antea in Castellæ regno Comitibus. Rudi cæremonia honos delatus. Hispania litteraturæ expers moris omnis ignara. Tres offæ in vini poculo oblata. cum inter se Rex Comesq; tertio inuitassent, vter prior sumeret, à Rege offa vna sumpta, à Comite altera. Ius caldarix in castris, in bello vexilli proprijs insignibus distincti datum. In eam sententiam confectis tabulis atque recitatis, consecutus astantium clamor, plaususq;, læta fausta, nouo Comiti ominantium. Is instituenti Comites ritus fuit. Cordubæ regiæ seueritatis exemplum constitutum. Ioanni Pontio, quod Egabri arcem Calatrauæ militibus restituere ad Regis imperium recusasset malis reipublicæ temporibus occupatam, præterea homini seditioso caput amputatum idem supplicium alij cines Cordubenses tulere inite cum eo societatis, aut rerum aliarum capitalium conuicti. Garsias Lassus Soriæ ad aras, dum in D. Francisci sacris operatur, obrucatus Regis dolore maximo est, à quo fuerat Hispali aduersus Ioannis Emanuelis conatus, paulò ante amandatus. inuidia illi nobilitatis exitio fuit: cuius euerendæ consilia agitare credebatur. Escalona modicum in Carpetanis, ipsoque Toletano agro oppidum tumultuari cœperat, & aduersus Regis imperium cum factiosis conspirare. noui motus ex Vltiori Castella nunciati. Taurus, Senticæ, Vallisoletum concitata. auctor seditionis Fernandus Balboa Hospitalarius Prior, fretus opibus suis, & familiæ ijs locis cum primis nobilis copiosæque. Oforij Iuzephique Iudæi

arbitrio cuncta agi inuertiq; querebantur. Regemque duobus hominibus mancipari, quasi iniecta carminibus vœcordia ægrè ferebant. soluta Rex Escalonæ obsidione, vnde maius periculum imminebat, festinauit. Vallisoleti non prius intra mœnia est admissus, quam Olorio ex aula curiaque amandato. Regis imperium quamuis necessitate vsurpatum, tantum insolenti homini dolorem inussit, vt à Rege planè deficeret: atque cum Ioanne Emanuele vires iungeret, id illi exitio fuit. Ramirus Gusmanus simulata à Rege fuga in amicitiam insinuat, incautum obruncauit. arces thesaurique ingentes, quo tempore rempublicam prædæ habuit, congesti, à Rege occupati. multorum criminum accusatus, nulloque defendente conuictus, lege perduellionis damnatur, sententia ad Tordehumos abs Rege ipso pronunciata. is exitus duorum ea tempestate magnorum virorum fuit. Iuzephum ignobilitas tutata est, gentisq; contemptus. quod exitio esse potuisset, saluti fuit. Regis nuptiæ ad Mirobrigam celebratæ, quæ Ciuitas Roderici hodie est. Alfonsi Aragonij placandi ab Emanueleq; diducendi inter duos Reges Castellæ & Lusitanæ consilia communicata. Ex priori coniugio cælibi Eleonora Regis Castellæ soror in coniugium oblata. accepit Aragonius conditionem: rebusq; constitutis Turiasone Regum duorum conuentu, Castellæ atq; Aragoniæ nuptiarum celebritas peracta, magna vtriusque gentis lætitia plausuque, auspicante salutis anno millesimo trecentesimo vigesimo nono: quo syncerior amicitia esset, multiplici affinitate obligata. Blanca Petri Principis filia, eius quem ad Granatam occubuisse dictum est, Petro Lusitani Regis filio maiori desponsa est, Reginæq; Castellæ tradita in Lusitaniam mittenda. Inter tres Reges fœdus aduersus Mauros sancitum: si gentis impiæ reliquias viribus sociatis delere possent. cautum præterea, ne perfugas inter se reciperent. in quo tranquillitatis publicæ spes continebatur. Ioannes Emanuel eo fœdere exclusus, ab Aragonioq; destitutus, nouis affinitatibus se munire satagens, ipse quidem secundis nuptijs Blancam duxit, Ferdinandi Cerdæ filiam: Ioanni autem Laræ, Maria Ioannis Coclitis proles connubio iuncta est, spe communibus armis Viscaïæ principatum puellæ dotalem recuperandi eripiendiq; Castellæ Regi. cum quo simultates Emanuel Laraque apertius simpliciusq; exercebant: callidius alij & implacabilius, Petrus Castrius, Ioannes Alburquerqueus Dionysij Lusitani Regis ex Ferdinando Sanctio nepos, Ioannes Harus Camerorum regulus, factiōnis princeps. hos magna prouinciæ pars sequebatur. Noui Vasconum Reges ipso anno Pompelonem appulsi, concessi regni hereditatem creuere his legibus. Ne intra duodecimum annum nouæ monetæ genus cuderetur. Erat enim pecuniæ deprauandæ inuictus ea ætate mos prauus incommodusq; extatq; de ea re Ioannis Pontificis lex, quæ est de crimine falsi vnica per idem tempus promulgata. Ad aulæ obsequia externi ne admitterentur: idem de arcium præfecturis cautum. Regni vendendi, permutandi, regiue patrimonij alienandi facultas sublata. Si proles mascula nata esset, cum primùm vigesimum ætatis annum expleffet, Vasconum Regem fore, reipublicæ moderatorem, datis Philippo patri centum aureorum millibus. Si nullam ex se prolem reliquissent, noui Regis instituendi liberam potestatem penes tres ordines futuram. Sic Vascones leges vt acciperent dederunt. quibus iureiurando sancitis in templo

plo eius vr̄bis maximo Rex & Regina coronati, inunctique sunt tertio Nonas Martij. lætis faustisque ominibus, plausuque omnis ordo, omnis ætas felix faustumque regnum comprecari. vix flore, fronde, virenteque herba strata: aulæ, picturis, tabulis, parietes vestiti: nullum lætitiæ genus prætermissum, quasi noua rebus luce reddita, publicèque prouinciæ salute reddita, Regibus quasi postliminio in augustas eas sedes post annos quinque & quinquaginta restituti. Fuerunt hi Reges numerosa prole felices: Carolum, Philippum, Ludouicum magnis principatibus auctos: Ioannam, Mariam, Blancam, Agnetem, magnis Principibus consequenti tempore iunctas susceperunt. Flandri per idem tempus tumultuantes, Ludouicum Comitem suum in carcerem coniectum, liberatum postea intra Gandauum obsedere. Domo profugi patrocinium Rex Galliæ suscepit. missis in Flandriam legatis nihil effectum. ventum ad arma. huic bello tum alij Principes, tum Philippus Rex Vasconum affuere. Ad Casselum oppidum castra castris collata. mense Augusto ardentissimo Sole, neglectis custodijs Flandri in Gallorum castra atque munimenta irrumpentes, regium tentorium inuasere. priusquam arma sumere & equos conscendere possent, plurimi Francorum obruncati. Rex proximus periculo fuit. sed cum ex alia castrorum parte occursum esset, Flandri armorum pondere, æstuque Solis debilitati, oppressi, reiecti, in fugamque compulsi sunt. Sic vtriusque Regis virtute Ludouicus in paternum principatum restitutus est: nam cætera post victoriam procliuia fuere. Rex Vasco rebus patris in prouinciam redijt, cædibus, latrocinijs, scelerum licentia ex priori Regum absentia infestam. De regni statu æquitateque reuocanda actum. Adhibitis in consilium viris principibus, iurisque tum communis tum priuati peritissimis, nouæ leges sancitæ, vnde ius populo diceretur, quibus Noui fori nomen est. rebus compositis, reique publicæ tranquillitate fundata, noui Reges rediere in Galliam. Species erat Gallo Regi propinquo & necessario opem ferendi aduersus Anglos, regni iura armis repetentes. re patriæ desiderium incitabat: & præ Galliæ copijs, cultu prædiuite vbertateque Vasconum regio contemptui erat. Henricus Solibertus homo Gallus, rebus Præfectus: magno multorum dolore obtrectationeque breuem lætitiā fuisse (ô nulla longi temporis felicitas) suaque se spe delusos serò considerantium atque dolentium,

Bellum Mauricum renascitur. Cap. XXI.

40 **M**ASTELLAM intestini motus vexabant: bellique Maurici instaurandi cura sollicitabat. pecuniæ in stipendium redigendæ præcipua difficultas opponebatur. Madriti in regni conuentibus oblata à prouincialibus eo maiori studio est, quod per eos dies Prieghum oppidum in vtriusque regni finibus à Mauris erat occupatum: ablatumque Calatrauæ militibus sine sanguine, Præfecti tantum perfidia. Intestini motus componendi erant. Ioannes Emanuel & socij conciliandi Regi. Aragonius ad belli societatem alliciendus. vtrunque præstitutum. Constantia Emanuelis filia reddita, eatenus ad repudij ignominiam Tau-

ri retenta seruataque. Iosephus Iudæus ad rationes regionum vectigalium compul-
 sus, cum fidem non satis probasset (& occasio evertendi hominis quæreba-
 tur, neque deesse poterat) ærarij præfectura abijt: cautumq; ne deinceps exter-
 næ religionis homini demandaretur. Almoxarifi vox Arabica odij mitigandi
 causa, Præfecti thesaurarij appellatione mutata. in ea re vniuersæ prouinciæ
 abs Rege gratificatum. Quingentos equites Rex Lusitanus in auxilium misit.
 Aragonius & Emanuel alia parte in Maurorum fines irrupturos polliciti. &
 erat Emanuel Murciæ limiti Præfectus, Petro Aiala vicario. omnibus contra-
 ctis copijs in Granatenses fines penetratum abs Rege Castellæ est. Theba va-
 lidissimum oppidum obsessum salutis anno millesimo trecentesimo trigesimo. 10
 Ozminius cum sex equitum millibus abs Rege suo datis, Turoni se tenuit, duo-
 decim à Theba passuum millibus. inde nostris assiduus infestusque immine-
 bat, præsertim cum ad pabulum adaquatum ve progrediebantur, acie dimi-
 care non ausus. Pruna oppido interim à nostris capto, conuersus ad artes equi-
 tes tria millia ad vicinum flumen mittit: ipse ex insidijs nostrorum castra, vbi
 pugna incaluisse, aggredi alia parte constituens. Rex Mauri consilio indicato
 validam quidem manum aduersus Mauros præmisit. armatus ipse in castris
 substitit. sic ars arte delusa. fugati Mauri: eodemque impetu ipsorum castra,
 cum nullo præsidio tenerentur, capta direptaque. Thebæ incolæ spe defensio-
 nis abiecta, mense Augusto oppidum dedidere, vnam salutem pacti. Cagne- 20
 tum Prieghumque nostris continuo cessere, aliæ præterea arces: eò maiori Al-
 fonsi laude, quòd neque Aragonius neque Ioannes Emanuel auxilia communi-
 carant: hic nondum satis sincera fide: ille Sardinia motus à Genuensibus con-
 citatos excusans. præterea Lusitani equites in patriam redierant. Nouæ eæ ira-
 rum causæ, præsertim aduersus Emanuelem & socios: pacisque proximo tem-
 pore cum Mauris sancienda, annuis duodecim aureorum millibus pactis: mu-
 tui commercij iure concesso, dataque facultate annonæ à Castella exportandæ.
 eò propensius, quòd Rex Hispali, vbi fœdus factum est, Eleonoræ Gusmaniz
 amoribus indulgere cœperat: prorsus vt iustæ propemodum vxoris loco esset.
 Hæc mulier genere, forma, opibus, ingenio, præterea patre Petro Gusmanio, vi- 30
 roque Ioanne Velasco paulò ante defuncto satis fortunata fuerat: regio pelli-
 catu maiori fama, quàm laude. prole fœcunda fuit, filioque tandem Rege felix.
 Amicitia inter vtranque gentem sancita, Ozminius quidem Granatæ decessit,
 Abrahamo & Abucebeto filijs relictis. Rex Maurus eo præsidio destitutus, no-
 uasque spes captare volens, in Africam nauigauit, nouas inde copias, noui at-
 que grauissimi belli molem attracturus in Hispaniam: vti proximus liber
 explicabit.

Libri Quintidecimi Finis.

40

HISTO-

HISTORIAE

DE REBUS HISPANIAE.

LIBER XVI.

Granata Rex transmittit in Africam. Caput. I.

N parte tertia orbis terrarum Africa est, fines habens ab
 Occasu quidem Oceanum Atlanticum, ab Ortum autem
 A Egyptum rubrumq; mare, vadofum importuosumque:
 Mediterraneo mari ad Septentriones alluitur. sæuis vtrin-
 que Oceani fluctibus castigata, exesaq; pyramidis latissi-
 mæ figura in promontorium desinit, cui à Bona spe no-
 men recenti memoria est inditum. Pleræque gentes legi-
 bus, moribus, institutis, ipso animorum & corporum habitu discrepantes ea lo-
 ca obtinent. interiora A Ethiopes incolunt latissimè fusi, fusco omnes colore. 10
 succedunt Libyes, dehinc Numidæ Atlantis montis summis iugis discreti. Se-
 cundum nostri maris littora, qui proprio nomine Afri, Mauri ve nominantur,
 extensi sunt. ager ea parte bonus frugibus pecoriquè, arboribus plerumque nu-
 dus, rarè cælo pluuia, terræque fontes & flumina. Homines salubri corpore,
 laborum patientia durati, velocitate magna. in bello multitudine potius quàm
 vera virtute vincunt. in equite præcipua vis. In ea prouincia Albohacenus ex
 Merinorum familia nonus Marrocijs Rex latissimum imperium hac tempesta-
 te tenebat, omnibus circum Africæ regulis perpetua bellorum felicitate domi-
 tus: Hispanici imperij spei imminens, Christianoque ad eò nomini formida-
 bilis, claris maioribus, egregius ipse, multis animi & corporis bonis. Cum Bo- 20
 texesinio Tremesenio Rege bellum gerebat, paternas in eo inimicitias perse-
 cutus. id vnum ad vniuersam prouinciã subiugandam deerat: Hispaniæque
 inuadendæ conatum retardabat. vetera gentis trophæa ad audendum incita-
 bant, Mauricique imperij in Hispaniam restituendi studium accendebat. Ad
 hunc Mahomad Granatæ Rex nauigare constituit, infirmus ipse viribus, arma
 tamen sociare, atque cum Africa Hispaniam committere cupiens. Phuth Mau-
 ritaniæ Tingitanæ urbem nobilissimam cum esset peruentum, splendide à
 Rege barbaro acceptus atque habitus est, deterfa veteri similitudine: nam Ozmi-
 nio antea fuerat eiusque familiæ infensus. amore vtrinque & munificentiã
 certatum. Die constituta Granatensis ad barbarum Regem hac sententiã ora-
 tionem habuit. Bellum in Hispania, Rex maxime, vix toleramus, imminutis
 regni viribus, veteri gentis gloria obscurata: nostra an temporum culpa haud
 facile dixerim. in extremum tamen Bæticæ angulum compacti, omnibus op-
 pressi malis, ægra spe vitam libertatemque sustentamus. Turpe est dicere, sed
 dicam